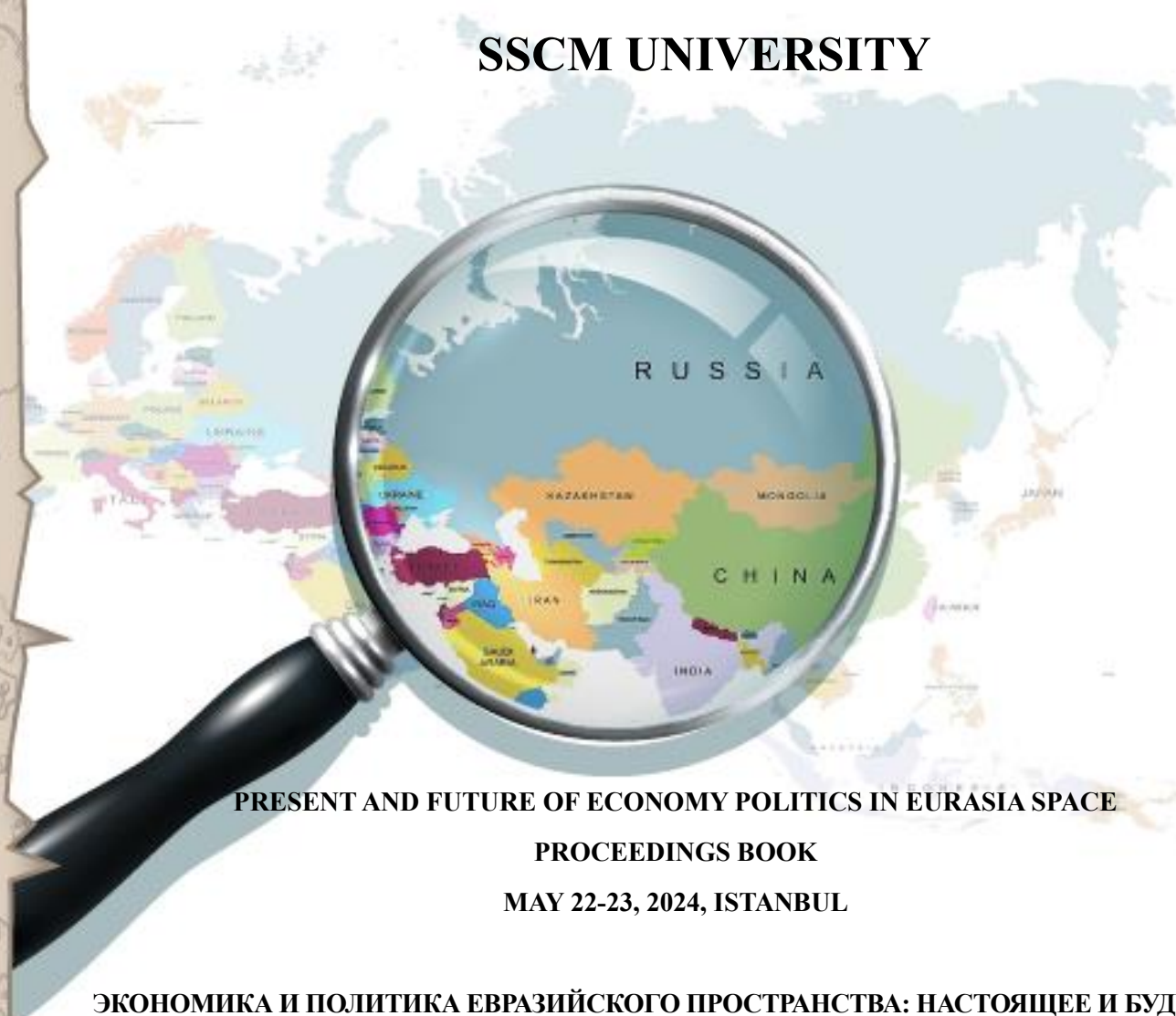




ISTANBUL ESENYURT UNIVERSITY

&

SSCM UNIVERSITY



PRESENT AND FUTURE OF ECONOMY POLITICS IN EURASIA SPACE

PROCEEDINGS BOOK

MAY 22-23, 2024, ISTANBUL

ЭКОНОМИКА И ПОЛИТИКА ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА: НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ КОНГРЕССА

22-23 МАЯ 2024 Г., СТАМБУЛ

AVRASYA'DA EKONOMİ POLİTİĞİN BUGÜNÜ VE GELECEĞİ

BİLDİRİ KİTABI

22-23 MAYIS 2024, İSTANBUL



ISTANBUL ESENYURT UNIVERSITY

&

SSCM UNIVERSITY

PRESENT AND FUTURE OF ECONOMY POLITICS IN EURASIA SPACE

PROCEEDINGS BOOK

MAY 22-23, 2024, ISTANBUL

ЭКОНОМИКА И ПОЛИТИКА ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА:НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ КОНГРЕССА

22-23 МАЯ 2024 Г., СТАМБУЛ

AVRASYA'DA EKONOMİ POLİTİĞİN BUGÜNÜ VE GELECEĞİ

BİLDİRİ KİTABI

22-23 MAYIS 2024, İSTANBUL

ISBN

Сборник материалов Международного экономическо-политического конгресса «ЭКОНОМИКА И ПОЛИТИКА ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА:НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ» 22-23 мая 2024г. / под ред. С. Ялмаз, А. Посаженикова – Есенйорт Университет, Стамбул (Турция), 2024 – 262 с.

Conference proceeding International economy politics congress «PRESENT AND FUTURE OF ECONOMY POLITICS IN EURASIA SPACE» 22-23 May 2024 / Editors Yilmaz S. Posazhennikova A. – Istanbul Esenyurt University, Istanbul (Turkey), 2024 – 262 p.

Konferans Bildiri Kitabı: Uluslararası Ekonomi Politik Kongresi "Avrasya Bölgesinde Ekonomi Politikasının Bugünü ve Geleceği" 22-23 Mayıs 2024 / Editörler: Yılmaz S., Posazhennikova A. - İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İstanbul (Türkiye), 2024 - 262 sayfa.

All rights are protected. Cannot be reproduced without permission.

The authors are responsible for the content.

Copyright @ 2024

INTERNATIONAL ECONOMY POLITICS CONGRESSES
PRESENT AND FUTURE OF ECONOMY POLITICS IN EUROASIA SPACE
(İSTANBUL, 22-23 MAY, 2024)

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЭКОНОМИКО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ КОНГРЕСС
ЭКОНОМИКА И ПОЛИТИКА ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА: НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ
(22-23 МАЯ 2024 Г., СТАМБУЛ)

ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİKASI KONGRESİ
AVRASYA'DA EKONOMİ POLİTİĞİN BUGÜNÜ VE GELECEĞİ
(İSTANBUL, 22-23 MAYIS, 2024)

EDITORS

Prof. Dr. Sait Yılmaz (İstanbul Esenyurt University)

Prof. Dr. Alena Pozashennikova (SSCM)

Scientific Committee (Bilim Kurulu)

Prof. Dr. Sait Yılmaz (İstanbul Esenyurt University)

Prof. Dr. Vlasov Roman (SSCM)

Prof. Dr. Alena Pozashennikova (SSCM)

Prof. Dr. Haydar Çakmak (Hacı Bayram Üniversitesi)

Prof. Dr. Ali Asker (Karabük Üniversitesi)

Prof. Dr. Olivera Trajkovska (University of Goce Delchev)

Prof. Dr. Vesna Svrtinov (University of Goce Delchev)

Prof. Dr. Slavenko Terzich (Serbian Academy of Sciences)

Dr. Larry White (Ufuk University)

Prof. Dr. Hafız Pashayev (Azerbaijan State Economic University)

Prof. Dr. Sanel Jakupović (Pan-European University Apeiron)

Prof. Dr. Milan Kulić (University of East Sarajevo)

Prof. Dr. Marko Gutalj (University of East Sarajevo)

Prof. Dr. Ahmet Yıldırım (International University of Sarajevo)

Prof. Dr. Haşmet Sarıgül (İstanbul Esenyurt University)

Doç. Dr. Muzaffer Ertürk (Nişantaşı Üniversitesi)

Doç. Dr. Dikran Zenginkuzucu (İstanbul Esenyurt University)

Phd. Giovanni Ercolani (Muncia University)

Kongre Düzenleme Komitesi

Prof. Dr. Sait Yılmaz (SSBF)

Prof. Dr. Vlasov Roman (SSCM)

Prof. Dr. Alena Pozashennikova (SSCM)

Dr. Öğr. Üyesi Erhan Canikoğlu (İYBF)

Dr. Öğr. Üyesi Celil Durdağ (İYBF)

Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Bora Oran (İYBF)

Ar. Gör. Melis Yıldızviran (SSBF)

Ar. Gör. Muhammet Yıldız (SSBF)

Ar. Gör. Azra Ceren Kibaroğlu (SSBF)

Ar. Gör. Elif Arslan Dinç (İYBF)

TABLE OF CONTENTS

WELCOME SPEECH BY OZYURT O.	7
WELCOME SPEECH BY YALMAZ S.	9
WELCOME SPEECH BY VLASOV R.G.	11
INTERNATIONAL CONGRESS PROGRAM.	13
ORGANIZING COMMITTEE.....	17
SECTION 1. GEOPOLITICS AND GEOECONOMICS IN THE EURASIAN SPACE	
YILMAZ S. ECONOMIC CORRIDORS IN THE MODERN EURASIAN SPACE.....	19
VLASOV R. DEVELOPMENT SCENARIOS OF THE STATES OF THE MODERN EURASIAN SPACE: GEOPOLITICAL AND GEOECONOMIC FORECASTING.....	31
OZOLINA D. LATVIA'S STRATEGIC GEOPOLITICAL AND GEO-ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE MODERN EURASIAN SPACE..	42
POSAZHENNIKOVA A. DEVELOPMENT STRATEGIES AS A CRITICAL RESOURCE OF THE MODERN EURASIAN SPACE STATES ECONOMIC MODEL.....	45
EMMER V. EURASIAN STATES' DEVELOPMENT SCENARIOS: GEOPOLITICAL AND GEOECONOMICS FORECASTING	51
LITVINENKO V. KAZAKHSTAN IN THE GEO-ECONOMIC SPACE OF MODERN EURASIA	54
SHOLAYA M. EUROASIAN SPACE AND RETHINKING OF SPATIAL GEOPOLITICS	65
SECTION 2. CURRENT ISSUES OF EURASIAN RESEARCH IN THE AT THE PRESENT STAGE	
DADAKHON KHASAN G. THE INCREASING IMPORTANCE OF UZBEKISTAN IN EURASIAN GEOPOLITICS	73
ÇAKMAK S. RUSSIA'S STRATEGIC BACKYARD IN THE NEW COLD WAR ERA; THE ROLE OF EURASIA AND AXIS SHIFTS	91
ALİYEYEV T. NAVIGATING GEOPOLITICAL INTERSECTIONS: EVALUATION OF ECONOMIC AND POLITICAL DYNAMICS IN SOUTH CAUCASUS IN EURASIAN CONTEXT	98
DEMIRZHAN N. RISING IMPORTANCE OF RAILWAYS IN THE EURASIAN GEOPOLITICS: POTENTIAL ADVANTAGES AND RISKS	108
STARCHEVICH M, TEOFILOVICH B., MILOŠEVIĆ R. INTERDISCIPLINARY AND SPATIAL PRISM OF THE EURASIAN VISION	121
SECTION 3. EURASIAN ECONOMIC SECURITY: APPROACHES AND PROBLEMS	
YANKOVICH V. CHALLENGES OF SECURITY MANAGEMENT IN EURASIAN ECONOMIC DEVELOPMENT.....	126
PROKOPYEV A. THE INTEGRAL INDICATOR FOR ASSESSING THREATS TO THE ECONOMIC SECURITY OF THE RUSSIAN FEDERATION	133
CANIKOĞLU E. ENERGY STRATEGIES IN EURASIA: ENERGY SUPPLY AS A FOREIGN POLICY TOOL	141
ORAN B., KANTARCI H.GÖKMEN A. IMPACTS OF LATEST ECONOMIC CRISIS ON INFLATION IN THE WORLD & EURASIAN COUNTRIES EXAMPLE.....	154
SHIYAKOVICH N. CLIMATE CHANGE, EU GREEN AGENDA AND NATIONAL ENERGY SECURITY	169
ALASKARLI S. A TRIPLE (HISTORY, POLICY AND LAW) ASSESSMENT OF AZERBAIJAN'S ENERGY RESOURCES FROM THE CONCEPT OF NATIONAL INTEREST	176
SECTION 4. REGIONAL EURASIAN STUDIES	
ALİZADA N. REFLECTION OF THE 44-DAY KARABAKH WAR IN THE MEDIA OF THE PARTIES TO THE PROBLEM AND THE REGIONAL ACTORS	188
SALİMOV M. AN EXAMPLE OF IRAN-ISRAEL COOPERATION WITH ITS KNOWN AND UNKNOWN ASPECTS: THE 1981 AIRCRAFT CRISIS.....	199
ASM M.H, ASKER A. ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF RUSSIAN ECONOMIC POLICY INFLUENCE IN BANGLADESH DURING THE AWAMI LEAGUE TENURE: 2009 TO PRESENT	207
TSEROVICH M. RUSSIAN SOFT POWER IN SERBIA: POLITICAL SCIENCE ANALYSIS OF DEEPENING AND PROSPECTS FOR EXPANSION	219
KARAKASH N., RAKICH D., SEKULICH I. EURASIAN ECONOMIC UNION: OVERVIEW AND FUTURE	227
ASLAN R. THE ECONOMIC POLITICS OF THE ONE BELT ONE ROAD INITIATIVE: IMPACT ON THE CENTRAL ASIAN TURKISH STATES	232
RESOLUTION OF THE 12 TH INTERNATIONAL ECONOMIC CONGRESS	243
MEDIA OUTLET/ CMI/ MEDYA KURULUŞU	247
PHOTOS	250

ОГЛАВЛЕНИЕ

ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО ОЗЮРТ О.	7
ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО ЯЛМАЗ С.	9
ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО ВЛАСОВА Р.Г.	11
ПРОГРАММА МЕЖДУНАРОДНОГО КОНГРЕССА.....	13
СОСТАВ ОРГАНИЗАЦИОННОГО КОМИТЕТА	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
СЕКЦИЯ 1. ГЕОПОЛИТИКА И ГЕОЭКОНОМИКА НА ЕВРАЗИЙСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ	
ЯЛМАЗ С. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ КОРИДОРЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЕВРАЗИЙСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ	19
ВЛАСОВ Р. СЦЕНАРИИ РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВ СОВРЕМЕННОГО ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА: ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ	31
ОЗОЛИНЯ Д. СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЕ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ЛАТВИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЕВРАЗИЙСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış. 2
ПОСАЖЕННИКОВА А. СТРАТЕГИЯ РАЗВИТИЯ КАК ВАЖНЕЙШИЙ РЕСУРС ЭКОНОМИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ГОСУДАРСТВ СОВРЕМЕННОГО ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА	Hata! Yer işareti tanımlanmamış. 5
ЭММЕР В. СЦЕНАРИИ РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВ СОВРЕМЕННОГО ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА: ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЕ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış. 1
ЛИТВИНЕНКО В. КАЗАХСТАН НА ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ СОВРЕМЕННОЙ ЕВРАЗИИ.....	54
ШОЛАЯ М. ЕВРАЗИЙСКОЕ ПРОСТРАНСТВО И ПЕРЕОСМЫСЛЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ОСНОВ ГЕОПОЛИТИКИ.....	65
СЕКЦИЯ 2. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЕВРАЗИЙСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ	
ДАДАХОН ХАСАН Г. УСИЛЕНИЕ РОЛИ УЗБЕКИСТАНА В ЕВРАЗИЙСКОЙ ГЕОПОЛИТИКЕ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ЧАКМАК С. СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ РОССИИ В ЭПОХУ НОВОЙ ХОЛОДНОЙ ВОЙНЫ: РОЛЬ ЕВРАЗИИ И СДВИГ ОСИ.....	92
АЛИЕВ Т. НАВИГАЦИЯ ПО ГЕОПОЛИТИЧЕСКОМУ ПЕРЕКРЕСТКУ: ОЦЕНКА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И ПОЛИТИЧЕСКОЙ ДИНАМИКИ НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ В ЕВРАЗИЙСКОМ КОНТЕКСТЕ	98
ДЕМИРЖАН Н. РОСТ ЗНАЧЕНИЯ ЖЕЛЕЗНЫХ ДОРОГ В ЕВРАЗИЙСКОЙ ГЕОПОЛИТИКЕ: ПОТЕНЦИАЛЬНЫЕ ПРЕИМУЩЕСТВА И РИСКИ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
СТАРЧЕВИЧ М, ТЕОФИЛОВИЧ Б. МИЛОШЕВИЧ Р., МЕЖДИСЦИПЛИНАРНАЯ И ПРОСТРАНСТВЕННАЯ ПАРАДИГМА ЕВРАЗИЙСКОГО ВИДЕНИЯ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
СЕКЦИЯ 3. ЕВРАЗИЙСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ: ПОДХОДЫ И ПРОБЛЕМЫ	
ЯНКОВИЧ В. ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТЬЮ В ЕВРАЗИЙСКОМ ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ПРОКОПЬЕВ А. ИНТЕГРАЛЬНЫЙ ПОКАЗАТЕЛЬ ОЦЕНКИ УГРОЗ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ДЖАНИКОГЛУ Э. ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ СТРАТЕГИИ РОССИИ В ЕВРАЗИИ: ПОСТАВКИ ЭНЕРГИИ КАК ИНСТРУМЕНТ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ОРАН Б., КАНТАРДЖИ Х., ГЕКМЕН А. ВЛИЯНИЕ ПОСЛЕДНИХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ КРИЗИСОВ НА ИНФЛЯЦИЮ В МИРЕ: НА ПРИМЕРЕ СТРАН ЕВРАЗИИ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ШИЯКОВИЧ Н. ИЗМЕНЕНИЕ КЛИМАТА, «ЗЕЛЕНАЯ ПОВЕСТКА» ЕС И НАЦИОНАЛЬНАЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
АЛАСКАРЛЫ С. ТРЕХСТОРОННЕЕ СОГЛАШЕНИЕ ПО ЭНЕРГЕТИЧЕСКИМ РЕСУРСАМ АЗЕРБАЙДЖАНА С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ КОНЦЕПЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ (ИСТОРИЯ, ПОЛИТИКА И ПРАВО). ОЦЕНКА.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış. 6
СЕКЦИЯ 4. РЕГИОНАЛЬНЫЕ ЕВРАЗИЙСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ	
АЛИЗАДА Н. АНАЛИЗ ОТРАЖЕНИЯ МЕЖГОСУДАРСТВЕННОГО КОНФЛИКТА В СМИ АЗЕРБАЙДЖАНА И АРМЕНИИ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
САЛИМОВ М. ПРИМЕР ИРАНО-ИЗРАИЛЬСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ С ЕГО ИЗВЕСТНЫМИ И НЕИЗВЕСТНЫМИ АСПЕКТАМИ: АВИАЦИОННЫЙ КРИЗИС 1981 ГОДА.....	199
АСМ М., АСКЕР А. АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ ВЛИЯНИЯ РОССИЙСКОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ В БАНГЛАДЕШ С 2009 Г. ПО НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ЦЕРОВИЧ М. РОССИЙСКАЯ МЯГКАЯ СИЛА В СЕРБИИ: ПОЛИТОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ УГЛУБЛЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВ РАСШИРЕНИЯ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
КАРАКАШ Н., РАКИЧ Д., СЕКУЛИЧ И. ЕВРАЗИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ СОЮЗ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
АСЛАН Р. ВЛИЯНИЕ ПРОЕКТА «ОДИН ПОЯС, ОДИН ПУТЬ» НА ТЮРКСКИЕ ГОСУДАРСТВА ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИИ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
РЕЗОЛЮЦИЯ КОНГРЕССА	245
ИНФОРМАЦИЯ СМИ	247
ФОТОГРАФИИ	250

CONTENTS

SUNUŞ.....	7
ÖNSÖZ.....	9
SSCM REKTÖRÜ ROMAN G. VLASOV'UN AÇILIŞ KONUŞMASI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ULUSLARARASI AVRASYA KONFERANSI PROGRAMI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
DÜZENLEME KOMİTESİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
BÖLÜM 1. MODERN AVRASYA UZAYINDA JEOPOLİTİK VE JEOEKONOMİK	
YILMAZ S. AVRASYA'NIN EKONOMİK KORİDORLARI.....	19
VLASOV R. MODERN GERÇEKLİKLERDE AVRASYA ALANININ JEOPOLİTİĞİ VE JEOEKONOMİSİ: MEDENİYET SİSTEMLERİNİN STRATEJİK SEÇİMİNE İLİŞKİN SENARI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
OZOLINA D. LETONYA'NIN MODERN AVRASYA UZAYINDAKİ STRATEJİK JEOPOLİTİK VE JEO-EKONOMİK GELİŞİMİ 42	
POSAZENNIKOVA A. MODERN AVRASYA BÖLGESİNDEKİ DEVLETLERİN EKONOMİK MODELİ İÇİN EN ÖNEMLİ KAYNAK OLARAK KALKINMA STRATEJİLERİ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
EMMER V. AVRASYA DEVLETLERİNİN GELİŞİM SENARYOLARI: JEOPOLİTİK VE JEOEKONOMİK TAHMİN	51
LITVINENKO V. MODERN AVRASYA JEO-EKONOMİSİNDE KAZAKISTAN.....	54
ŞOLAJA M. AVRASYA ALANI VE MEKANSAL JEOPOLİTİĞİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK	65
BÖLÜM 2. AVRASYA ARAŞTIRMASININ GÜNCEL SORUNLARI MEVCUT AŞAMADA	
DADAKHON KHASAN G. AVRASYA JEOPOLİTİĞİNDE ÖZBEKİSTAN'IN ARTAN ÖNEMİ	73
ÇAKMAK S. YENİ SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE RUSYA'NIN STRATEJİK ARKA BAHÇESİ; AVRASYA'NIN ROLÜ VE EKSEN KAYMALARI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ALİYEV T. JEOPOLİTİK KAVŞAKLARDA GEZİNMEK: GÜNEY KAFKASYA'DAKİ EKONOMİK VE SİYASİ DİNAMİKLERİN AVRASYA BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
DEMİRCAN N. AVRASYA JEOPOLİTİĞİNDE DEMİRYOLLARININ ARTAN ÖNEMİ: POTANSİYEL AVANTAJ VE RİSKLER	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
STARCHEVICH M, TEOFILOVICH B., MILOŠEVIĆ R. AVRASYA VİZYONUNUN DİSİPLİNLERARASI VE MEKANSAL PRİZMASI.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
BÖLÜM 3. AVRASYA EKONOMİK GÜVENLİĞİ: YAKLAŞIMLAR VE SORUNLAR	
JANKOVIĆ V. AVRASYA EKONOMİK KALKINMASINDA GÜVENLİK YÖNETİMİNİN ZORLUKLARI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
PROKOPEV A RUSYA FEDERASYONUNUN EKONOMİK GÜVENLİĞİNE YÖNELİK TEHDİTLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ İÇİN AYRILMAZ GÖSTERGE	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
CANIKOĞLU E. RUSYA'NIN AVRASYA'DAKİ ENERJİ STRATEJİLERİ: BİR DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK ENERJİ TEDARİKİ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ORAN B., KANTARCI H.GÖKMEN A. SON EKONOMİK KRİZLERİN DÜNYADA ENFLASYONA ETKİLERİ & AVRASYA ÜLKELERİ ÖRNEĞİ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ŞİJAKOVIĆ N. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ, AB YEŞİL GÜNDEMİ VE ULUSAL ENERJİ GÜVENLİĞİ..	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ALASKARLI S. ULUSAL ÇIKAR KAVRAMI AÇISINDAN AZERBAYCAN'IN ENERJİ KAYNAKLARI KONUSUNDA ÜÇLÜ (TARİH, SİYASET VE HUKUK) BİR DEĞERLENDİRME	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
BÖLÜM 4. BÖLGESEL AVRASYA ARAŞTIRMASI	
ALİZADA N. 44 GÜNLÜK KARABAĞ SAVAŞININ SORUNA TARAF DEVLETLERİN VE BÖLGESEL AKTÖRLERİN MEDYASINDA TEZAHÜRÜ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
SALİMOV M. BİLİNEN VE BİLİNMEZ YÖNLERİYLE İRAN-İSRAİL İŞ BİRLİĞİ'NE BİR ÖRNEK: 1981 UÇAK KRİZİ	199
ASM MAHMUDUL HASAN , ALI ASKER AWAMI LİĞİ GÖREV SÜRESİ SIRASINDA BANGLADEŞ'TE RUS EKONOMİK POLİTİKASI ETKİSİNİN GELİŞİMİNİN ANALİZİ: 2009'DAN BUGÜNE.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
CEROVIĆ M. SIRBİSTAN'DA RUSYA'NIN YUMUŞAK GÜCÜ: DERİNLEŞME VE GENİŞLEME BEKLENTİLERİNİN SİYASET BİLİMİ ANALİZİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KARAKAŠ N., RAKICH D., SEKULICH I. AVRASYA EKONOMİK BİRLİĐİ: GENEL BAKIŐ VE GELECEK	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ASLAN R. BİR KUŞAK BİR YOL GİRİŞİMİNİN EKONOMİ POLİTİĞİ: ORTA ASYA TÜRĐ DEVLETLERİ ÜZERİNE ETKİŐİ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
KONGRE KARARI.....	243
MEDYA KURULUŞU	247
FOTOĞRAFLAR.....	250

SUNUŞ

Tarih boyunca Avrasya coğrafyasında birlikte yaşayan uluslar genellikle aralarındaki jeopolitik çekişme ve savaşlar ile öne çıksa da artık her alanda artan dostça ilişkiler ile adlarını duyurmaktadırlar. Artık ilişkiler güvenlik boyutu haricinde başta ekonomi olmak üzere yeni ve daha zengin bir kapsam kazanmaktadır.



İstanbul Esenyurt Üniversitesi, sadece öğrencilerini gelecekteki hayatlarına ve iş dünyasına hazırlayan kaliteli bir eğitim verme yanında, bir araştırma ve geliştirme kurumu olarak iş dünyası ve toplumla iç içe olma vizyonu çerçevesinde pek çok proje ve bilimsel akademik faaliyete imza atmaktadır. Bu kapsamda, sadece ulusal seviyede değil, uluslararası seviyede de Türk üniversiteleri içinde öncü bir rol edinmeyi hedef edindik.

Bu konferans ile Esenyurt Üniversitesi ve Rusya Federasyonu Sibirya İşletme Okulu Avrasya ülkeleri arasında ilişkilerinin derinleşmesi yönünde önemli bir adım atmakta, üniversiteler arasında öncü rol oynamaktadır. Bu sempozyumu gelecek yıllarda yenileri izleyecek ve kurumsal ilişkilere üniversite yanında iş dünyası ve diğer sektörler de eklenecektir. Sempozyum sonunda yayınladığımız bu bildiri kitabı ile bu alana önemli bir referans kazandıracığımızı düşünüyoruz.

Konferansa katılan akademisyen hocalarımızın fikirleri veya yönlendirmeleri ile inşallah dünyamızın daha huzurlu hale gelmesi bir çözüm bulunur. Dünyanın huzur olabilmesi için bizim coğrafyamızın öncelikle huzurlu olması lazım. İnşallah çalışmalarımızla buna bir katkı sağlarız. Bu vesile ile uluslararası konferansın planlaması ve icrasında görev alan tüm hocalarımız başta olmak üzere, katkı sunan tüm akademisyenlere teşekkür ediyorum.

Orhan ÖZYURT

İstanbul Esenyurt Üniversitesi

Mütevelli Heyet Başkanı

GREETINGS

Throughout history, nations living together in the Eurasian geography have generally stood out with geopolitical conflicts and wars between them, but now they are making a name for themselves with increasing friendly relations in every field. Now, apart from the security dimension, relations are gaining a new and richer scope, especially in the economy.



Istanbul Esenyurt University, in addition to providing quality education that prepares its students for their future lives and the business world, also carries out many projects and scientific academic activities within the framework of its vision of being intertwined with the business world and society as a research and development institution. In this context, we aimed to take a leading role among Turkish universities not only at the national level but also at the international level.

With this congress, Esenyurt University and the Siberian Business School of the Russian Federation are taking an important step towards deepening relations among Eurasian countries and playing a leading role among universities. This congress will be followed by new ones in the coming years and the business world and other sectors will be added to institutional relations in addition to universities. We believe that we will provide an important reference to this field with this proceedings book that we published at the end of the congress.

Hopefully, with the ideas or guidance of our academicians who participated in the congress, a solution will be found for our world to become more peaceful. In order for the world to be peaceful, our geography must first be peaceful. Hopefully, we will contribute to this with our work. On this occasion, I would like to thank all our academicians who contributed, especially all our academicians who took part in the planning and execution of this international congress.

Orhan ÖZYURT

Istanbul Esenyurt University

Chairman of the Board of Trustees

ÖNSÖZ

İstanbul Esenyurt Üniversitesi ve Rusya Federasyonu Sibirya İşletme Okulu (SSCM) ile birlikte düzenlenen olan, “Avrasya’da Ekonomi-Politiğin Bugüne ve Geleceği” konulu uluslararası konferansı 22-23 Mayıs 2024 tarihlerinde Esenyurt yerleşkimizde icra ettik. Böylece Sibirya İşletme Okulu ile Avrasya konularında üçüncü uluslararası konferans faaliyetini de başarı ile tamamladık ve önümüzdeki yıl farklı bir formatta da olsa bu etkinliği tekrarlamak niyetindeyiz.

Konferansımızın amacı, özellikle Avrasya coğrafyasında meydana gelen ekonomi-politik alanındaki gelişmeleri ve bakış açıları hakkında durum farkındalığı yaratmak ve bu kapsamda, pek çok akademisyeni fiziki ve online olarak bir araya getirmektir. Konferansa katılan çok değerli bilim insanları özellikle;

- Avrasya jeopolitiği,
- Ekonomik entegrasyon çalışmaları,
- Ekonomi-Politik alanında ulusal bakışlara odaklandılar.

Uluslararası Avrasya Konferansında bir anahtar konuşmacı ve beş oturum halinde toplam 38 bilim insanı değerli çalışmalarını sundular. Konferansa katılan bilim insanlarının ülke bazında dağılımı aşağıdaki gibidir;

Türkiye (9)	Azerbaycan (6)	Özbekistan (1)
Rusya (7)	Letonya (5)	Bosna-Hersek (1)
Sırbistan (7)	Kazakistan (1)	Karadağ (1)

Konferansımızın açılışına teşrif eden sayın Esenyurt Kaymakamı Fatih ÖZDOĞAN, Esenyurt Belediye Başkanı sayın Prof. Dr. Ahmet ÖZER, bize her zaman sonsuz destek sunan Mütevelli Heyeti Başkanımız sayın Orhan ÖZYURT’a ve Rusya Federasyonu Ticaret ve Sanayi Odası Emmer Vladimir Yaroslavovich’e çok teşekkür ederim.

Ayrıca, bu konferansın planlama ve icrasında sık sık bir araya geldiğimiz düzenleme ortaklarımız Rusya İşletme Okulu’ndan Rektör Prof. Dr. Roman VLASOV ve PhD. Prof. Alena Pozashennikova’ya minnet ve şükranlarımı sunarım.

Ayrıca Düzenleme Komitesinde yer alan çok değerli çalışma arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Erhan CANİKOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi Celil DURDAĞ, Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Bora Oran, Ar. Gör. Melis YILDIZIVİRAN, Ar. Gör. Elif ARSLAN, Ar. Gör. Azra C. KİBAROĞLU ve Ar. Gör. Muhammet YILDIZ’a teşekkürlerimi sunarım. Onlar olmasaydı, konferansımız bu katılım düzeyi ve zengin içeriğe sahip olamayacaktı.

Üniversitemiz ve paydaşlarımızdan aldığımız destek ile akademisyen arkadaşlarımızla birlikte daha pek çok uluslararası ve ulusal etkinliğe imza atarak, akademik bilgi üretimine ve farklı şehir ve ülkelerden akademisyenleri bir araya getirerek uluslararası farkındalığı artırmaya devam edeceğiz.

Elinizdeki kitap ile konferans bildirimlerini tüm akademisyenlerin hizmetine açıyoruz. Kitaba ayrıca konferansın web sayfası olan <https://uepk.esenyurt.edu.tr/tr> adresinden de ulaşabilirsiniz.

Prof. Dr. Sait Yılmaz

Düzenleme Komitesi Başkanı

İstanbul Esenyurt Üniversitesi

FOREWORD

We have achieved our congresson titled as “Present and Future of Economy-Politics in Eurasia” at Esenyurt Campus, on May 22-23, 2024 organized by Istanbul Esenyurt University and Siberia Cooperation Management School (SSCM) of Omsk. That has been the third international opportunity with SSCM since 2012 and we intend to continue similar activities in the future in various formats.

Aim of the conference was to create situation awareness on the developments and different view of points in regard to economy politics particularly in Euarasia geography and in that context, to come together many academicians as physsically and/or on-line. Very talented scientific people who participating into conference has focused on the following issues;

- Geopolitics of Eurasias,
- Works on economic integration,
- National considerations on the economy-politic area.

Within the international Eurasia Conference, 38 scientist, one as key speaker, have presented their well-prepared papers within the five sessions.

Distribution of conference participants bazen on the nation is as follows;

Türkiye (9)	Azerbaijan (6)	Uzbekhistan (1)
Russia (7)	Latvia (5)	Bosnai-Herzeqovina (1)
Serbia (7)	Kazakhstan (1)	Montenegro (1)

We are honored the people partiapiating the opening part of the the conference, We would like to special thanks to Dear Fatih ÖZDOĞAN (District governor of Esenyurt), Dear Prof. Dr. Ahmet ÖZER (Mayor of Esenyurt), Dear Orhan ÖZYURT who give us endless supoort always (President of Trusty Board of Esenyurt University) and Emmer Vladimir Yaroslavovich from Chamber of Commerce and Industry of the Russian Federation.

In addition, We appreciate gratefully our partners Dear Prof. Dr. Roman VLASOV (Rector of SSCM) and Dear Ph D. Prof. Alena Pozashennikova (SSCM) for their paitent and continious support.

We also thank to our studious friends in organization committe Dr. Erhan CANİKOĞLU, Dr. Celil DURDAĞ, Dr. İbrahim Bora ORAN, and research assistants Melis YILDIZIVİRAN, Elif ARSLAN, Azra C. KİBAROĞLU, and Muhammet YILDIZ. Without them, we couldn't achieve that conference in that affluence.

We plan to arrange many international and national activity based on support from our university, partner universities and academicians. By that way, we aim to contribute academic knowledge and to meet the people from various cities and nations.

We open the all papers presented in conference by this proceeding book for your consideration. You may reach the proceeding book electronically thru web page <https://uepk.esenyurt.edu.tr/tr>

Prof. Dr. Sait Yılmaz

Co Chair of Organisation Committe

İstanbul Esenyurt University

SSCM Rektörü Roman G. Vlasov'un Açılış Konuşması



Уважаемые дамы и господа, рад приветствовать вас на площадках двенадцатого международного экономического конгресса «ЭКОНОМИКА И ПОЛИТИКА ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА: НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ».

Конгресс является одной из основных научно-практических и дискуссионных площадок по определению форм, методов, инструментов и технологий взаимодействия государств евразийского пространства во всех сферах общественной жизни на современном непростом этапе мирового геополитического и геоэкономического развития.

Объективными реалиями сегодняшнего дня являются тенденции развязывания по периметру и внутри евразийского пространства непрерывных геоэкономических войн, вызванных противоречиями и конкурентной борьбой между ключевыми игроками мировой экономической силы.

Целями Конгресса являются разработка методик, подходов и практических инструментов в определении конкурентоспособности экономико-региональных систем и деловой инфраструктуры, университетских научно-образовательных комплексов государств современного евразийского пространства.

Активное участие в подготовке и проведении Конгресса приняли: университет Есеньюрт (Стамбул, Турция), Сибирская школа корпоративного управления (Российская Федерация), политические, деловые и научные круги Турции, Казахстана, Латвии, Российской Федерации, Сербии, Боснии и Герцеговины, Черногории, Азербайджана, Узбекистана.

Мы рады приветствовать средства массовой информации стран евразийского пространства, аккредитованные и активно работающие на площадках нашего Конгресса.

Участники и гости Конгресса с позиции научно-обоснованных оценок и анализа регионально-экономических систем наметят пути решения задач улучшения процессов взаимодействия стран евразийского пространства во всех сферах общественной жизни.

От лица организационного комитета Конгресса поздравляю его участников и стратегических партнеров с успешным началом его работы.

По итогам Конгресса будет принята Резолюция, где будут определены реальные направления, формы и методы повышения роли государств евразийского пространства, как ключевого макрорегиона в обеспечении стабильности и устойчивого развития мировой цивилизационной модели.

проф., д.ф.н. Роман Власов

Со-председатель Организационного комитета

ректор СШКУ

Opening Speech of SSCM Rector Roman G. Vlasov



Dear Ladies and Gentlemen, I am glad to welcome you to the venues of the Twelfth International Economic Congress “ECONOMY AND POLITICS OF THE EURASIAN SPACE: PRESENT AND FUTURE”.

The Congress is one of the main scientific, practical and discussion platforms for determining the forms, methods, tools and technologies of interaction between the states of the Eurasian space in all spheres of public life at the present difficult stage of world geopolitical and geoeconomic development.

The objective realities of today are the tendencies of unleashing along the perimeter and within the Eurasian space of continuous geo-economic wars caused by contradictions and competition between the key players of the world economic

power.

The objectives of the Congress are to develop methods, approaches and practical tools in determining the competitiveness of economic and regional systems and business infrastructure, university research and educational complexes of the states of the modern Eurasian space.

The following actively participated in the preparation and holding of the Congress: Yesenyurt University (Istanbul, Turkey), Siberian School of Corporate Management (Russian Federation), political, business and scientific circles of Turkey, Kazakhstan, Latvia, Russian Federation, Serbia, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Azerbaijan, Uzbekistan.

We are glad to welcome the mass media of the countries of the Eurasian space, accredited and actively working at the sites of our Congress.

From the standpoint of scientifically grounded assessments and analysis of regional economic systems, the participants and guests of the Congress will outline ways to solve the problems of improving the processes of interaction between the countries of the Eurasian space in all spheres of public life.

On behalf of the organizing committee of the Congress, I would like to congratulate its participants and strategic partners on the successful start of its work.

As a result of the Congress, a resolution will be adopted, which will determine the real directions, forms and methods of enhancing the role of the states of the Eurasian space, as a key macroregion in ensuring stability and sustainable development of the world civilization model.

Prof., Dr. Vlasov Roman

Co Chair of Organisation Committee

Rector SSCM

ULUSLARARASI AVRASYA KONGRESİ PROGRAMI
22-23 Mayıs 2024, İstanbul

ULUSLARARASI KONGRESİ PROGRAMI

1. GÜN: 22 Mayıs 2024
(FİZİKİ)
(İstanbul Esenyurt Üniversitesi Konferans Salonu – 3. Kat)

AÇILIŞ KONUŞMALARI
10.30-11.15

Esenyurt Kaymakamı Sayın Fatih ÇOBANOĞLU
Esenyurt Belediye Başkanı Sayın Prof.Dr. Ahmet ÖZER
Mütevelli Heyeti Başkanı Sayın Orhan ÖZYURT
Rusya Federasyonu İstanbul Başkonsolosluğu Temsilcisi Artem
Prof. Dr. Sait YILMAZ, İstanbul Esenyurt Üniversitesi SSBF Dekan V.
Prof.Dr. Ebru NERGİZ, İstanbul Esenyurt Üniversitesi Rektör V.
Prof.Dr. Roman VLASOV SSCM Üniversitesi Rektörü (Rusya Federasyonu)

Anahtar Konuşmacı
Vladimir EMMER (Rusya Federasyonu)
(Rusya Federasyonu Ticaret ve Sanayi Odası)
“Rusya ile Modern Avrasya Alanı Devletleri Arasındaki İşbirliği”

BİRİNCİ OTURUM: 11.15-12.30

AVRASYA JEOPOLİTİĞİ
Oturum Başkanı: PhD. Prof. Alena POZASHENNIKOVA, (Rusya Federasyonu)
SSCM Üniversitesi

Konuşmacılar:
Prof.Dr. Roman VLASOV (Rusya Federasyonu)
(SSCU Rektörü)
“Modern Gerçekliklerde Avrasya Alanının Jeopolitiği ve Jeoekonomisi:
Medeniyet Sistemlerinin Stratejik Seçimine İlişkin Senaryolar”

Faruk AKTAY (Türkiye)
(TÜSİAD Rekabet Komisyonu Üyesi, Aktay Hukuk Bürosu)
“Türkiye'nin Avrasya'daki ekonomik beklentileri”

Prof. Alena POSAZHENNIKOVA, (Rusya Federasyonu)
SSCM Üniversitesi
“Modern Avrasya Bölgesindeki Devletlerin Ekonomik Modeli İçin En Önemli Kaynak Olarak
Kalkınma Stratejileri”

Prof.Dr. Sait YILMAZ (Türkiye)
İstanbul Esenyurt Üniversitesi
“Avrasya'nın Ekonomik Koridorları”

ÖĞLE ARASI 12:30-14.00
HOSTED LUNCH

İKİNCİ OTURUM: 14.30 – 16.00

AVRASYA'DA GÜVENLİK

Oturum Başkanı: Prof.Dr. Sait Yılmaz (Türkiye)
(İstanbul Esenyurt Üniversitesi)

Konuşmacılar:

Ph.Dr. Natalia USLU (Letonya)

Bilim Uzmanı, Araştırmacı

“Avrasya Bölgesindeki Finansal Güvenliğin Güncel Sorunları:
Kripto Para Birimi Kullanma Faaliyetinin Analizi”

Daina OZOLINA (Letonya)

Araştırmacı, Uzman (Ekonomik ve Beşeri Sermaye Geliştirme Merkezi)
“Modern Avrasya alanı: fikir krizinden gerçek proje ve programlara”

Irina GOLOVINA (Letonya)

Araştırmacı, Uzman

“Modern Avrasya'daki medeniyet fay hatları”

Dr. Erhan CANIKOĞLU (Türkiye)

İstanbul Esenyurt Üniversitesi

“Rusya'nın Avrasya'da Enerji Stratejileri: Bir Dış Politika Aracı Olarak Enerji Tedariki”

Dr. İbrahim Bora ORAN, Dr. Hakan KANTARCI ve Dr. Ahmet Münir GÖKMEN (Türkiye)

İstanbul Esenyurt Üniversitesi

“Son Ekonomik Krizlerin Dünyada Enflasyona Etkileri: Avrasya Ülkeleri Örneği”

Nazrin ALİZADA (Azerbaycan)

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

“Vatan Savaşı'nın Azerbaycan ve Ermenistan Medyasında Tezahürü”

Ph. Dr. Mehdi SALİMOV (Azerbaycan)

Tarihçi, Araştırmacı, Yazar

“Bilinen ve Bilinmez Yönleriyle İran-İsrail İş Birliği'ne Bir Örnek: 1981 Uçak Krizi”

BİRİNCİ GÜNÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Roman VLASOV SSCM Üniversitesi Rektörü (Rusya Federasyonu)

Prof.Dr. Sait YILMAZ İstanbul Esenyurt Üniversitesi (Türkiye)

Prof. Alena POSAZHENNIKOVA SSCM Üniversitesi (Rusya Federasyonu)

HOSTED AKŞAM YEMEĞİ

(19.00-22.00)

2. GÜN: 23 Mayıs 2024

(ON LINE)

ÜÇÜNCÜ OTURUM

10.00 – 12.00

AVRASYA PERSPEKTİFİNE İLİŞKİN ULUSAL DEĞERLENDİRMELER

Oturum Başkanı: Prof.Dr. Ali ASKER (Azerbaycan)

Karabük Üniversitesi

Konuşmacılar:

Asst.Prof. ASM Mahmudul Hasan & Prof. Dr. Ali ASKER (Bangladeş, Azerbaycan)
Karabük Üniversitesi İşletme ve İdari Bilimler Fakültesi (Bangladeş)
“Rusya Ekonomi Politikası Etkisinin Gelişiminin Analizi
Awami Ligi Görev Süresi Sırasında Bangladeş: 2009'dan Günümüze”

Prof. Dr. Vladimir LİTVİNENKO (Kazakistan)
Atameken Kazakistan Müteşebbis Odası
“Modern Avrasya Jeo-ekonomisinde Kazakistan”

Orkhan MAMEDOV (Azerbaycan)
Azerbaycan İhracat ve Yatırım Ajansı
“Modern Avrasya Jeo-ekonomisinde Azerbaycan”

Milosova TSEROVİCH (Karadağ)
Karadağ Siyaset Bilimi Derneği
“Avrasya'nın Enregrasyonunda Sırbistan”

Ph.Dr. Alexander PROKOPYEV (Rusya Federasyonu)
Surgut Devlet Üniversitesi
“RF Ekonomik Güvenliğine Tehditlerin Değerlendirilmesinde Integral Göstergesi”

Gulrukh Dadakhon Khasan (Özbekistan)
Bilim Uzmanı, Araştırmacı
“Avrasya Jeopolitiğinde Özbekistan'ın Artan Önemi”

DÖRDÜNCÜ OTURUM
13.00 – 15.00

AVRASYA İÇİN EKONOMİ-POLİTİKA

Oturum Başkanı: Prof. Alena POSAZHENNIKOVA, (Rusya Federasyonu)
SSCU Üniversitesi

Ph. Dr. Marko STARČEVIĆ/ Bojana TEOFİLOVIĆ (Sırbistan, Sırbistan)
Belgrad İşletme ve Sanat Uygulamalı Çalışma Akademisi
“Avrasya Vizyonunun Disiplinlerarası ve Mekânsal Değeri”

Doktor Nenad SIJAKOVIC (Sırbistan)
Sırbistan Elektrik Şebekeleri Uluslararası İlişkiler Genel Müdürü Danışmanı
"Yeşil Geçiş temel alan mevcut Avrupa Birliği enerji politikasının analizi"

Bojana ANJELKOVICH, (Sırbistan)
Uluslararası Avrasya Hareketi
“Avrasya jeo-ekonomik alanı: durum, sorunlar, beklentiler”

Nedeljko KARAKAŞ, Dejan RAKIC, Igor SEKULIĆ, (Sırbistan)
Belgrad İşletme ve Sanatta Uygulamalı Öğrenim Akademisi
“Avrasya Ekonomik Birliği: Durum ve Beklentiler”

Prof. Dr. Milos SZOLAYA (Bosna-Hersek)

Banja Luka Üniversitesi
"Avrasya Alanı ve Mekansal Jeopolitiğini Yeniden Düşünmek"

Necati DEMİRCAN (Türkiye)
Şangay Üniversitesi Küresel Çalışmalar Doktora
"Avrasya Jeopolitiğinde Tren Yollarının Artan Önemi: Potansiyel Avantaj ve Riskler"

Ph. Dr. Ramazan ARSLAN (Türkiye)
Araştırmacı, Ekonomist
"Ekonomi Politikası Açısından Bir Kuşak Bir Yol Projesinin Orta Asya Türk Devletleri Üzerinde Etkisi"

Sait ÇAKMAK (Türkiye)
Bilim Uzmanı
"Yeni Soğuk Savaş Döneminde Rusya'nın Stratejik Arka Bahçesi: Avrasya'nın Rolü ve Eksen Kaymaları"

BEŞİNCİ OTURUM
15.00 – 17.00
AVRASYA ÇALIŞMALARI
Oturma Başkanı: Prof. Dr. Ali ASKER (Azerbaycan)
Karabük Üniversitesi

Toghrul ALİYEV (Azerbaycan)
Genoa Üniversitesi Uluslararası İlişkiler ve Güvenlik Bölümü
"Jeopolitik Kavşaklarda Gezinmek: Güney Kafkasya'daki Ekonomik ve Siyasi Dinamiklerin Avrasya Bağlamında Değerlendirilmesi"

Sara ALASKARLI (Azerbaycan)
Kutafin Moskova Devlet Hukuk Üniversitesi
"Ulusal Çıkar Kavramı Açısından Azerbaycan'ın Enerji Kaynakları Konusunda Üçlü (Tarih, Siyaset ve Hukuk) Bir Değerlendirme"

Prof. Bilim Doktoru Gennady FEDOSIMOV (Rusya Federasyonu)
Kurgan Devlet Üniversitesi
"Avrasya alanında ortak araştırma projeleri ve eğitim programları"

Phd. Prof. Mihail İVANOVA (Rusya Federasyonu)
Kurgan Devlet Üniversitesi
"Avrasya bölgesinde karşılıklı anlayış ve hoşgörüyü güçlendirecek kültürel programlar ve bilgi kaynakları"

İKİNCİ GÜN DEĞERLENDİRMESİ
Prof. Dr. Roman VLASOV SSCM Üniversitesi Rektörü (Rusya Federasyonu)
Prof. Dr. Sait YILMAZ İstanbul Esenyurt Üniversitesi (Türkiye)
Prof. Alena POSAZHENNIKOVA SSCM Üniversitesi (Rusya Federasyonu)

SERTİFİKALARIN VERİLMESİ
KAPANIŞ KONUŞMASI

ORGANIZING COMMITTEE
ОРГАНИЗАЦИОННЫЙ КОМИТЕТ
DÜZENLEME KOMİTESİ



Prof. Dr. Sait Yılmaz
İESU SSBF



Prof. Dr. Roman G. Vlasov
SSCM



Prof. Dr. Alena Pozashennikova
SSCM



Dr. Öğt. Üyesi Erhan Canikoğlu
İESU İYBF



Dr. Öğt. Üyesi Celil Durdağ
İESU İYBF



Dr. Öğt. Üyesi İ. Bora Oran
İESU İYBF



Ar.Gör. Melis Yıldızvıran
İESU SSBF



Ar.Gör. Azra C. Kibaroğlu
İESU SSBF



Ar.Gör. Muhammet Yıldız
İESU SSBF



Ar.Gör. Elif Arslan
İESU İYBF

**SECTION 1. GEOPOLITICS AND GEOECONOMICS IN THE
MODERN EURASIAN SPACE**

**СЕКЦИЯ 1. ГЕОПОЛИТИКА И ГЕОЭКОНОМИКА НА
СОВРЕМЕННОМ ЕВРАЗИЙСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ**

**BÖLÜM 1. MODERN AVRASYA UZAYINDA JEOPOLİTİK VE
JEOKONOMİK**

ECONOMIC CORRIDORS OF EURASIA

Prof. Dr. Sait Yılmaz*

Abstract:

China passionately makes efforts to establish her own influence sphere and diplomatic competition between Beijing and Washington is on the rising period. Regional countries find the opportunities to prefer the best suggestions coming from these two great power. China advises to these regional countries not to be part of aforementioned competition to prevent them to get close to U.S. and tries to have advantages by making new offers. In that way, Beijing aims to develop their relations with them not only in economic sense but only in security area. In this paper, it is targeted to disclose the Chinese efforts to establish economic war corridors and the U.S reaction to those policies in vice versa.

Key Words: Eurasia, Economy, The Belt and Road Initiative, China, U.S.

DOI:

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ КОРИДОРЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЕВРАЗИЙСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Аннотация: В современных реалиях Китай пытается установить собственную сферу влияния в Юго-Восточной Азии, что происходит в условиях обострения конкуренции, в том числе дипломатической, между Китаем и США в данном регионе. Страны Юго-Восточной Азии имеют возможность выбора между подходящими предложениями, поступающими от двух великих держав. Китай рекомендует странам не участвовать в этой конкурентной борьбе между великими державами, пытаясь получить преимущество, внося новые инициативы, в свою очередь, чтобы США не привлекли на свою сторону и в дальнейшем не провоцировали эти страны как противостоящие Пекину. По этой причине Пекин сотрудничает с выбранными им странами региона не только в экономическом плане, но и в сфере безопасности. В этой статье мы рассмотрим коридоры экономической войны, которые Китай пытается создать в Евразии, и политику, проводимую США против него в этом регионе.

Ключевые слова: Евразия, экономика, инициатива «Один пояс – один путь», Китай, США

AVRASYA’NIN EKONOMİK KORİDORLARI

Özet:

Çin, Güneydoğu Asya’da kendi etki alanını kurmaya çalışmakta ve ABD ile Çin arasındaki diplomatik rekabet artmaktadır. Bölge ülkeleri, iki büyük güçten gelen kendilerine uygun öneriler arasında tercih yapma fırsatı yakalamaktadır. Çin, ABD’nin bölge ülkelerini daha fazla yanına çekmemesi ve kendisine karşı aktörler olarak konumlanmamaları için bu devletlere söz konusu rekabetin bir parçası olmamalarını söylemekte ve yeni önerilerde bulunarak avantaj elde etmeye çalışmaktadır. Bu nedenle Pekin, seçtiği ülkelerle sadece ekonomik anlamda değil; aynı zamanda güvenlik alanında da iş birliğini geliştirmenin yollarını aramaktadır. Bu makalede, Çin’in Avrasya’da kurmaya çalıştığı ekonomik savaş koridorları ve ABD’nin buna karşı geliştirdiği politikalara yer vereceğiz.

Anahtar Kelimeler: Avrasya, Ekonomik, Yol-Kuşak Projesi, Çin, ABD

Giriş

Önümüzdeki on yılda, küresel hegemonya çekişmesi ABD ve Çin arasında devam ederken, Ruslar kendilerini daha dikkate alınır kılmak için fırsatlar ve krizler arayacaktır. ABD’nin elindeki en önemli vasıta ekonomik yaptırımlar ve bu yaptırımlar Rusya üzerinde sürekli hale getirilmek isteniyor. Öte yandan, Çin ise bugüne kadar uygulayageldiği daha çok ekonomik alandaki hegemonya mücadelesine askeri ve kültürel boyutu da ekleme çabası içinde. 28 Temmuz 2022 tarihinde ABD başkanı Joe Biden ile Çin devlet başkanı Şi Cinping arasında yapılan telefon görüşmesinde Çin tarafının Tayvan ile ilgili olarak “Ateşle oynayan elini yakar” ifadesi, bugüne kadar beyan ettiği en açık kuvvet kullanma tehdidi ve Tayvan etrafında başlattığı geni kapsamlı tatbikat ile krizi devam ettiriyor. Biz bu makalede, ekonomik savaş koridorları üzerinden Çin ve

Rusya'nın Avrasya ve çevresindeki faaliyetlerine odaklanacağız. Önce Çin stratejisi ve Rusya'nın planlarına değinecek, daha sonra Çin'in Kuşak Yol Projesi ve Kuzey Kutbu Rotası, Rusya liderliğindeki Kuzey-Güney Ulaştırma Rotası, Çin ve Rus dostluğunun sınırlarını inceledikten sonra konuyu Afganistan-Hindistan-Pakistan üçgenine ve Orta Asya'ya getireceğiz.

Çin'in yenilenen stratejisi

Çin'in Kuşak-Yol Projesi (BRI¹), yeni dünya düzeni bakımından belirleyici jeopolitik ve güvenlik yansımaları olan, küresel ölçekte altyapı ve yatırım hedeflerini kapsayan bir hegemonya projesi. Çin lideri Şi Cinping'e göre diğer ülkelere modernizasyon yolunda Çinli özellikleri ile sosyalizm sunuyorlar². İçerdeki amaçları ise üretim fazlalarını satmak, ülke içi derin eşitsizliğe çare bulmak, ABD ve Avrupa'ya göre Çin'in uluslararası finansal sistemde konumunu geliştirme hedefi var³. "İnci Dizisi" stratejisinin temelinde borçlar kullanılarak, küresel tedarik zincirinde anahtar limanların Çin tarafından ele geçirilmesi sağlanıyor⁴. Son NATO Strateji belgesinde "düşman" ülke ilan edilen Çin'in küresel amacının; anahtar teknolojiler ve sanayi sektörlerini, kritik alt yapıyı, stratejik maddeler ve tedarik zincirlerini kontrol etmek olduğu ifade ediliyordu. Aynı belgede, Çin'in düşmanca faaliyetleri kapsamında kötü niyetli melez ve siber saldırıları ile dezenformasyon faaliyetleri sıralanıyor, Tayvan'ın daha çok silahlandırılması ihtiyacına vurgu yapılıyordu⁵.

2015'te başlatılan Dijital İpek Yolu Projesi, Çin bankacılığının tüm dünyaya sızması, borç ve kredi işlerinin yürütülmesi platformu sağlıyor⁷. BRI, şu ana kadar Afrika'nın çoğunda demiryolu, limanlar ve diğer alt yapı projeleri edindi. Yapılan propagandaya göre, BRI ile birlikte ülkeler IMF ve Dünya Bankası'nın kötü reçetelerinden kurtuldular. Pakistan ve Güneybatı Asya'nın çoğu artan bir şekilde Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru üzerinden Çin ile anlaşmalar yaptılar. 20 Arap ülkesi BRI kapsamında anlaşma imzaladı ve Latin Amerika'nın çoğu yüz milyarlarca dolarlık BRI alt yapı projelerine imza attılar. ABD ve Kanada ise 2013 yılındaki başlangıcından beri kendilerine yapılan BRI davetlerine cevap vermediler.

Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi'nin 14 Temmuz 2022 tarihinde sona eren ve iki hafta süren Asya-Pasifik gezisi bize Çin'in niyeti konusunda önemli ipuçları veriyor. Wang Yi, gezi kapsamında Myanmar, Filipinler, Tayland, Endonezya ve Malezya'yı ziyaret etti ve ardından Endonezya'daki G20 ülkelerinin Dışişleri Bakanları ve Güneydoğu Asya Uluslar Birliği'nin (ASEAN) sekreteryaya toplantılarına katıldı. Wang Yi'nin gezisi, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Güneydoğu Asya bölgesini "Çin karşıtı bir bölgeye" dönüştürme stratejisine yönelik tasarlanmış karşı bir hamle olarak görülüyor. Pekin, Güneydoğu Asya'da kendisine karşı bir "çevreleme kuşağı" oluşturmaya yönelik ABD girişimine tepki göstermekte ve bunu önlemenin yollarını aramaktadır. Çin, bölge ülkelerine "Çin karşıtı politikalarından" vazgeçmeleri karşılığında, onlar için sadece çekici bir yatırımcı değil; aynı zamanda kendi stratejik çıkarları noktasında bir güvenlik garantörü olmayı da önermektedir⁸.

Çin'in Kuşak-Yol Projesi

Çin devlet başkanı Şi Cinping'in "Çin Hayali" olarak tanımladığı bu inisiyatif kapsamında 2013 yılından beri Avrasya'daki pek çok Çin projesi BRI içine entegre edildi. Çin'in Yol ve Kuşak Projesi'nin (BRI) Mutabakat Muhtırası 130 ülke tarafından imzalandı ve şu ana kadar 60'tan fazla ülkede uygulanmaya başlandı⁹. BRI ile Güneybatı Asya, Afrika ile Latin Amerika ve Avrupa'nın bazı kısımlarına çoğunlukla borç verme yoluyla yüz milyarlarca dolarlık yatırım yapıldı¹⁰. BRI, takdim edildiği gibi bir "kazan-kazan" projesi

*İstanbul Esenyurt Üniversitesi Öğretim Üyesi, saityilmaz@esenyurt.edu.tr, ORCID No.: 0000-301-7443-1856

¹ BRI: Belt and Road Initiative.

² Tamas Matura, *The Belt and Road Initiative Depicted in Hungary and Slovakia*, Journal of Contemporary East Asia Studies 7 (2) (November 3, 2018): 174–189.

³ Alex He, *The Belt and Road Initiative: Motivations, Financing, Expansion and Challenges of Xi's Ever-Expanding Strategy*, *Journal of Infrastructure Policy and Development* 4 (1) (April 2020): 139–169.

⁴ Andrew Chatzky and James McBride, *China's Massive Belt and Road Initiative*, Council on Foreign Relations, (January 28, 2020).

⁵

⁶ [290622-strategic-concept.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf290622-strategic-concept.pdf) (nato.int) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf290622-strategic-concept.pdf

⁷ Jennifer Hillman and David Sacks, *China's Belt and Road: Implications for the United States*, Independent Task Force Report No. 79, Council on Foreign Relations, last updated March 2021.

⁸ Sabir Askeroğlu, *Çin'in ABD Karşıtı Koalisyon Arayışları*, Ankasam, (17 Temmuz 2022).

⁹ Pepe Zhang, *Belt and Road in Latin America: A Regional Game Changer?* Atlantic Council, October 8, 2019.

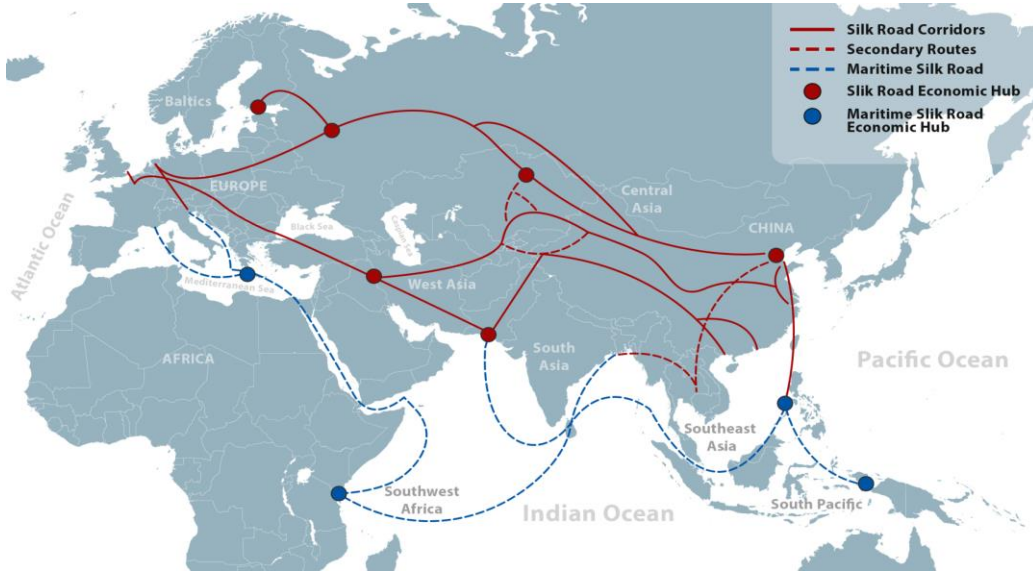
¹⁰ Duncan Miriri, *African Nations Mend and Make Do As China Tightens Belt and Road*, Reuters, (November 22, 2021).

değil, yükselen güç Çin'in küresel liderliğe giden yolda kurduğu bir tuzak. Bu yüzden, başta Batılı ülkeler olmak üzere pek çok ülkede endişeler yarattı. BRI'nın büyük altyapı projeleri geçtiği ülkelerde borcun sürdürülebilirliği, çevre, sosyal riskler gibi konular tartışılıyor.

Özellikle Çin'in borçlandırma stratejisi BRI'ya katılan ülkelerin üçte birinde büyük risk oluşturuyor. Çin'in verdiği paralar konusunda şeffaflık sorunu da var. Çinlilere göre bu para 4-8 trilyon dolar iken, Dünya Bankası'na göre 575 milyar dolar¹¹. Çoğu borç şeklindeki Çin harcamalarının üçte ikisi enerji ve ulaştırma sektöründe tamamlanan projelere gitti. Ancak, bu paranın %60'ı Çinli şirketlere verildi yani kendi şirketlerini uluslararası haline getirdi.

2013'ten beri BRI'daki gelişmeleri özetlersek; üç ana demir yolu, binlerce millik yüksek hızlı tren, Arktik ve uzay bağlantıları, yeni endüstriyel koridorlar, yeni bir eğitim ve bankacılık anlayışı ortaya çıktı. Yol ve Kuşak projesinin kara ve deniz olmak üzere iki ana parçası olsa da, birbirleri ile karmaşık bir şekilde irtibatlılar. Demiryolları, limanlar ve diğer tesisler sözde bilimsel ve teknolojik gelişmelere göre dizayn ediliyorlar ve her ülkenin kalkınma yöntemine adapte ediliyorlar. Ama işin arka planında Çin'in borç tuzağı diplomasisi ile küresel hâkimiyetini devam ettirme planı var. Belki de Yeni Dünya Düzeni'ni ele geçirmek isteyen küresel güçler, Çin'in bu hazır bağlantıları için ittifak yapacaklar.

Harita 1: Çin'in Kuşak-Yol Projesi



BRI, esas olarak ilgili devlet ve Çin bankaları arasında yapılan borç anlaşmaları ile finanse ediliyor. BRI'nın finansmanının yaklaşık %45'i Çin Kalkınma Bankası (CDB) veya Çin İthalat-İhracat Bankası (EXIM) tarafından karşılanıyor. %36'sı Çin devlet bankaları, %9'u hisse finansmanı, %4 tahvil, %2 İpek Yolu Fonu, %2 çok-taraflı finansal kurumlar ve %2 iki-taraflı fonlardan karşılanıyor¹². CDB ve EXIM'a para Çin Merkez Bankasından aktarılıyor. Daha 2018 yılında yani Covid pandemisi başlamadan önce BRI'dan alınan borçlar nedeni ile Tacikistan, Pakistan, Moğolistan, Karadağ, Cibuti, Kırgızistan, Maldivler ve Laos'un ciddi kriz içinde olduğu rapor edilmişti¹³. Bu krizin etkisi şimdi Pakistan ve Sri Lanka'da yaşandı.

BRI'nın temel sorunu yeni iş istihdamı yaratmaması. Örneğin Çin'in satın aldığı liman şehri Pakistan'daki Gwadar'da protestoların nedeni iş ve parasızlık nedeni yanında kamu hizmetlerinin yetersizliği oldu¹⁴. Bazı projelerde yerel iş gücünden faydalanılsa da Çinli şirketler karlarını artırmak için ucuz işgücü

¹¹ Valbona Zeneli, *A Transatlantic Strategy to Check China's Belt and Road Initiative*, George C. Marshall European Center for Security Studies, (December 25, 2021).

¹² He, *ibid*, (April 2020), 139–169.

¹³ John Hurley, Scott Morris, Gailyn Portelance, *Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective*, CGD Policy Paper 121, Center for Global Development (CGD), (March 4, 2018).

¹⁴ Farhan Bokhari and Benjamin Parkin, *Pakistan Seeks to Calm Protesters at Chinese Belt and Road Port Project*, Financial Times, December 18, 2021.

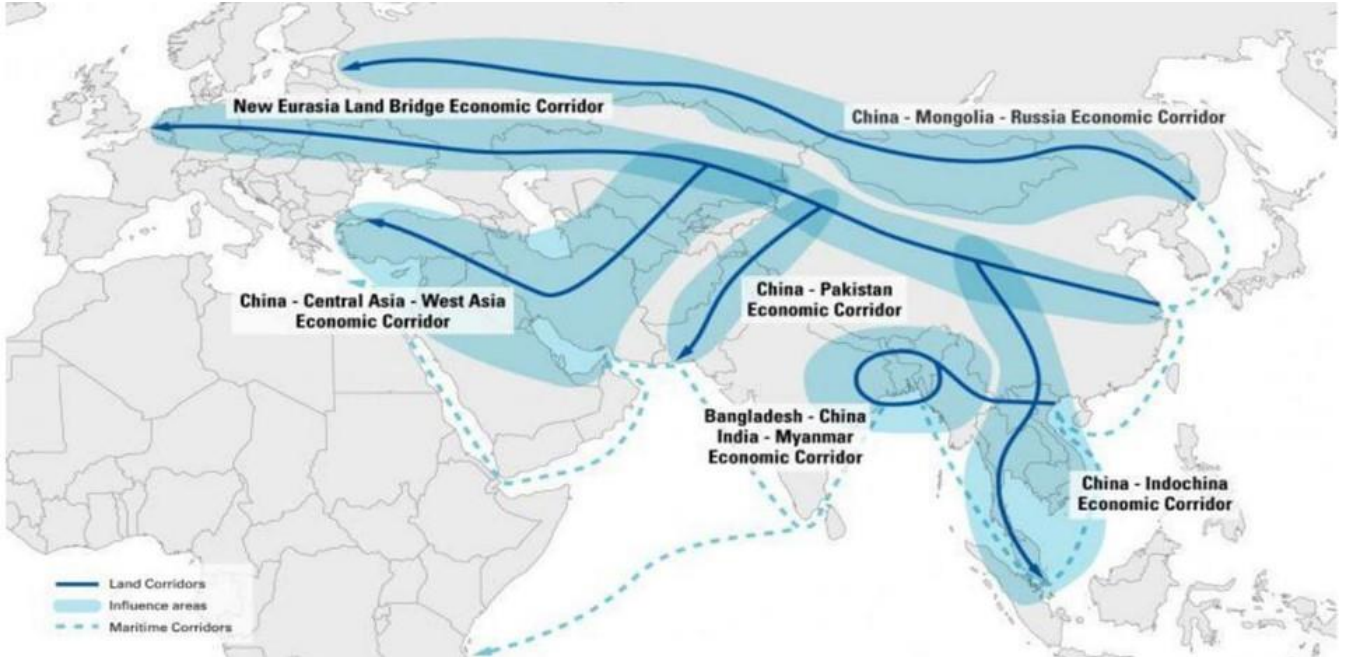
olarak Çinlileri kullanıyor. 2019 yılı itibarı ile Çin dışında BRI projelerinde çalışan 1 Milyon Çinli vardı. Ancak, bunlardan hariç yüzbinlerce Çinlinin turist vizesi ile illegal olarak çalıştığı biliniyor¹⁵.

Harita 2: Yol ve Kuşak Projesi'nin Gelişme Güzergâhları



BRI borçlarının verilmesinde döviz olarak “Yen” yerine “dolar” kullanıldı. Ancak, kur farklarının sendelemesi borç alan ülkeleri zor durumda bıraktı. Sri Lanka örneğinde görüldüğü gibi döviz kurlarının yol açtığı istikrarsızlık ve borç krizi ülkede halk ayaklanmasına ve rejimin çökmesine yol açtı. Nisan 2022’deki protestoların nedeni yüksek gıda fiyatları, petrol yokluğu ve çöken sağlık sistemi idi. Sri Lanka, Çin’e diğer ülkelerden daha fazla borçlu idi ve bu borcun ana bölümü BRI projeleri ile ilgiliydi¹⁶.

Harita 3: Çin’in BRI Ekonomik Koridorları



¹⁵ Emily Feng, *China's Globetrotting Labourers Face Dangers and Debt*, Financial Times, January 15, 2019,

¹⁶ Ayeshea Perera, *Sri Lanka: Why Is the Country in an Economic Crisis?* BBC News, May 20, 2022,

Avrupa Birliği (AB) ise, Çin'in 16+1 formatında bir ortalıkla Doğu Avrupa'yı koparmasından, birliği bölmesinden endişe ediyor¹⁷. ABD ve AB'nin G7 içinde ortak altyapı projesi olan B3W¹⁸, ayrıca AB'nin Küresel Kapı (Global Gateway) programı var. Ancak, bu programların bütçesi Çin kadar cömert değil. AB, Küresel Kapı'ya 18 milyar Avro tahsis etmeyi planlıyor¹⁹. Bu tahsisin 2027'e kadar 300 milyar Avro ulaşması bekleniyor. B3W için ise borç ya da tahsis şeklinde 2035'e kadar 40 trilyon dolar ayrılması hesaplanıyor.

Amerikan yönetimi Rusların Çin ile çıkış yolu bulmasının da önüne geçmeye çalışıyor. Rus ekonomisi ve finans durumu çöktükçe ya daha çok takas ya da borçlanma yoluna gidecek ve bu da kalan fonlarına el konulmasının önünü açacaktır. Ödeme krizi, tedarik zinciri krizi ve enerji alanında kriz ile örülecektir. Rusya'ya yönelik petrol, doğal gaz ve enerji yaptırımları Avrupa'ya pek uymayacak ve daha pahalıya gelecek ama Rusya'ya karşı gene de askeri seçenekten daha iyi olarak görülüyor.

Rusya ve Çin, 2015 yılında Rusya'nın liderliğindeki "Avrasya Ekonomik Birliği" ve Çin'in "Yol ve Kuşak Projesi (BRI)" etrafında "stratejik ortaklık" ilan ettiler. Putin geçenlerde BRI formunda yapılan toplantıda; "Büyük Avrasya Ortaklığı ile Yol ve Kuşak konseptlerinin köklerinin, ülkelerin kendi kültür ve ruhani kimliklerini yaşarken, doğal olarak barış ve harmoni içinde yaşama, en son bilimsel gelişmeler ve yenilikçi kalkınmaya nüfuz etme isteklerinden kaynaklandığını" söyledi. Ruslara göre, kendi etrafında kurdukları Avrasya Ekonomik Birliği, Çin ve Rusya tarafından oluşturulan ekonomik blokun son safhasını temsil ediyor.

Kuzey Kutbu (Arktik) Rotası

Arktik Plan, Büyük Avrasya Ortaklığı'nın bir parçası olarak sadece kara, demir yolu ve yeni şehirler değil, aynı zamanda uzun zamandır kendilerine dost olmayan topraklara bilim ve uygarlık götürmek iddiasında²⁰. Anahtar projelerin başında, 2002'de Hindistan-İran-Rusya'nı başlattığı Kuzey-Güney Ulaştırma Koridoru'nun (INSTC) tamamlanması geliyor.

Çin, 1999'da Arktik bölgeye bir araştırma grubu görevlendirdi. 2004 yılında Norveç Svalbard'ta ilk Arktik Araştırma İstasyonu'nu kurdu. Uzun süre uğraştıktan sonra Çin, 2011 yılında Arktik Konsey'de daimi gözlemci statüsü edindi. Kuzey Deniz Rotasında buzların erimesi Çin'in ilgisinin artmasına neden oldu. Çin, Dalian limanından Rotterdam'a 10 gün içinde ulaşacak bir alternatif rota oluşturmayı hedefliyor. Halen Çin ile Avrupa arasındaki deniz bağlantısı Malakka Boğazı ve Süveyş Kanalı üzerinden sağlanıyor ve Kuzey Rotasına göre 5.000 deniz mili daha uzun. Ancak, Çin'in Arktik bölgeye asıl ilgisi uzun vadeli olarak Arktik kaynakları kullanma hevesinden kaynaklanıyor. Bu amaçla, Çin ve Rusya 2016 yılında Kutup Mühendislik ve Araştırma Merkezi kurdu. Bölgenin alt yapısını geliştirmek için donmuş toprak, buza dayanaklı platformlar ve daha dayanaklı buz kırıcılara yatırım yapıyorlar. Limanlar ve ulaştırmanın genişletilmesi için soğuk havaya uygun yeni teknoloji arayışları var.

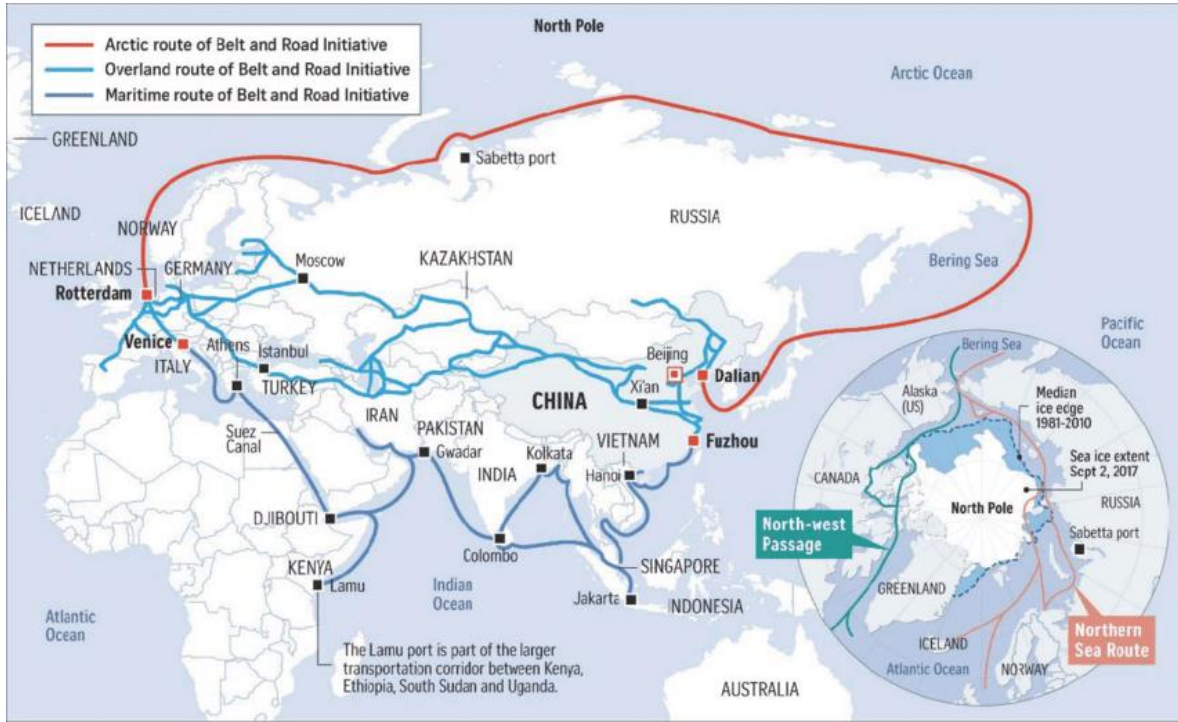
Çin'in İpek Yolu Projesinin Arktik (Kuzey Kutbu) uzantısı Ocak 2018'de yayınlanan Beyaz Kitap ile telaffuz edilmeye başlandı. Bu rota, Çin'den Avrupa'ya eşyaların 10 gün içinde taşınmasından öte uygarlıklar arası bağların ve devlet-sonrası düzenin gelişmesi açısından da önemli görülüyor. Ancak, Batılı stratejistler açısından Çin'in projeleri ekonomik gelişme ve işbirliği değil, küresel düzene tehdit ve Arktik bölgenin silahlanması gündeme gelebilir. Rusya'nın da Kuzey bölgesi için askeri hazırlıkları var ama Batı gibi bir ekonomik vizyonu yok. Rusya için Arktik bölge çalınacak petrol ve diğer potansiyel mineraller demek. Bunu da caydırıcılığı ile sağlıyor.

¹⁷ Lisa Irimescu, *Hungary's Eastern Opening: Political and Economic Impacts*, KKI Policy Brief E-2019/57, Institute for Foreign Affairs and Trade, 2019.

¹⁸ B3W: Build Back Better World Initiative.

¹⁹ Jorge Valero and John Follain, *EU's 'Global Gateway' Infrastructure Push Offers Counter to China's 'Belt and Road'*, Bloomberg Politics, last updated December 1, 2021.

²⁰ Ehret-Krump, *ibid*, (July 14, 2022).

Harita 4: Arktik (Kuzey Kutbu) Rota

Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, geçen yıl Alaska'daki Arktik Zirvesi'nde "Rusya'nın Arktik bölgenin barışı, istikrarı ve işbirliği için elinden geleni yaptığını" söyledi. Kuzey Kutbu etrafındaki sekiz ülkenin oluşturduğu bu konsey, aralarında kendilerine göre yaptıkları paylaşımı barış ve istikrar ortamı olarak görüyor. Bu, de facto paylaşımından en az memnun olan Çin ise zaten yıllardır Kuzey Kutbu'na sokulmak için çeşitli yollar deniyor.

Lavna limanı, Rusya'nın Arktik ve Uzak Kalkınma Vizyonu için merkezi bir rolde ve Çin'in Kutup İpek Yolu'na entegre olacak. Hindistan gelen yükler ise İran'ın Bandar Abbas limanı, Bafq ve Tahran üzerinden Hazar Denizi'ndeki Anzali Limanı'na ulaşacak. İran ve Rusya, Çin'in Kuşak-Yol'u yerine Kuzey-Güney Koridoru üzerinden tali rotalar ile Türkiye üzerinden Avrupa; Tahran üzerinden Orta Asya ülkelerine bağlantı rotaları kurmak istiyorlar. Özetle, Rusya ve İran, bölgenin merkezinde kontrol görevi alıyorlar²¹.

Avrasya'da Çin ve Rus Örtülü Rekabeti

ABD'nin kendi hegemonyasını sürdürme stratejisi içinde Otokratlar diye böldüğü dünyanın diğer bölümünde bir yandan "Rus Dünyası" arayışına karşı hem Batını hem de Rusların yerini almaya çalışan ve adım adım, sessizce sahada etkisini gösteren bir "Çin Dünyası" inşa süreci devam ediyor. Rus Dünyası'na karşı kendi tarihsel-kültürel kodlarına Batılı ideoloji-kültürleri de büyük ölçüde dâhil etmiş olan, daha evrensel boyutta bir dünya inşası gerçekleştirmeyi hedefleyen bir Çin Dünyası projesiyle karşı karşıyayız. Bu bağlamda, Pekin'in, neredeyse tüm Doğu Asya, büyük ölçüde Güney Asya, kısmen de Orta Asya'da etkisini gösteren hâkim kültür anlayışını ortak projeler üzerinden tekrar tesis edilmeye çalıştığını görmekteyiz.

"Kuşak ve Yol Projesi"nin ekonomik-ticari boyutu kadar, kültürel-insani anlamda evrensel bir boyut kazanmış olan Konfüçyüs adının özenle seçildiğini ve ortak bir değer olarak piyasaya sürüldüğünü görmekteyiz. Dünyada 150'den fazla ülkede faaliyet gösteren "Konfüçyüs Enstitüleri"nin sayısı çok hızlı bir artış eğilimi göstermektedir. 2012 yılında toplam sayısı 350'yi bulan, 2021 yılında ise 550'ye ulaşan "Konfüçyüs Enstitüleri", Çin'in artan gücüne paralel bir seyir izliyor. Başta "Konfüçyüs Enstitüleri" olmak üzere Pekin'in uyguladığı eğitim-kültür politikaları, Çin'in iktisadi/ticari ve siyasi ağırlığını insani/kültürel boyutta daha perçinleştirici, yaygınlaştırıcı bir rol oynuyor ve başta Rusya olmak üzere, bölgesel güçlerin-aktörlerin bununla rekabet edebilmesi mümkün görünmüyor. Bu noktada da Rusya-Çin arasında bir mücadele kaçınılmaz görülüyor.

Putin'in kafasında Sovyet ve Çarlık Rusyası söylemleri üzerinden inşa edilmiş bir "Rus İmparatorluğu" fikri, aslında Rusya'nın kurtuluşu açısından son çare olarak görülüyor. Rus milliyetçiliğinin

²¹ Ehret-Kump, ibid, (July 21, 2022).

dönüşünü sadece etnik bazda değerlendirmemek gerekiyor. Daha geniş coğrafyaları bu üst kimliğe dâhil eden bir kimlik/kültür boyutu için Eski Sovyet/Çarlık Rusyası alanları içerisinde yer alanlara dönük vatandaşlık/pasaport kolaylığı, teşviki de bu açıdan dikkat çekici bir gelişme olarak kendisini gösteriyor. Rusya-Ukrayna Savaşı, aynı zamanda bir “kimlik savaşı” olarak da karşımıza çıkıyor.

Rusya lideri Vladimir Putin, Ukrayna’da 2014’ten itibaren kamusal alanda dilleri, isimleri, sembolleri ve kültürel öğeleri iptal edilen Rusların hakları için yürüttüğü savaşı haklı gerekçelere dayalı “özel operasyon” olarak sunuyor. Ama Rusya Federasyonu içinde Moskova’ya bağlılığını tartışmaya açmayan Kafkasya’nın esir halklarının milliyet haklarına kızgınlıkla bakıyor. Moskova için, Kafkasya hâlâ düşman güçler tarafından kışkırtılabilir, isyan çıkarabilir, hassas bir bölgedir. Aynı şekilde Orta Asya ülkeleri de Rusya’nın işaret çubuğunu izlemelidir. Bu coğrafyada bağımsızlık Rusya’ya göre özgür hareket edebilmek demektir.

Rusya’nın yürüttüğü yeni kimlik politikası ve savaşının elbette Çin boyutu da var. Putin’in bu hedefi, yıpranmış ve Çin ile iş birliğine mahkûm bir Rusya tahayyülü ile örtüşmemektedir. Putin’in başarılı olması, Rusya’nın Çin’den daha bağımsız bir politika yürütmesinin ötesinde Çin’in Batı’ya doğru politikasının darbe alması ile eşdeğer olacaktır. Rusya’nın yakın çevresini güçlü bir şekilde kontrol etmesi, Çin’in yakın çevresini büyük ölçüde kaybetmesi anlamına gelecektir.

Rusya-Ukrayna Savaşı öncesi Kazakistan’daki “Ocak Olayları”na Çin’in yaklaşımı ve verdiği tepkiyi de bu noktada göz ardı etmemek gerekiyor. Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü’nün olayların daha fazla yayılmaması için ülkeye davet edilmesine yönelik Pekin yönetiminin yaptığı açıklama, adeta Rusya’ya kırmızı çizgi çekmekle eşdeğerdir²². Bu açıklama, birçok yerde, Çin yönetiminin Rusya’nın eski Sovyet alanı üzerindeki etkisini arttırmaya dönük girişimlerini kendi çıkarlarına yönelik bir tehdit olarak görmesi şeklinde analiz edildi. Çin açısından Kazakistan’ın başta petrol ve doğal gaz olmak üzere, sahip olduğu yer altı ve yerüstü zenginlikleri kadar, bunlar üzerinde tekel konumunu arttıracak Rusya’nın Pekin açısından bir engel görülmesi önemlidir. Zira bölgede etkisini arttıran Moskova, Çin’in başta Kuşak Yol olmak üzere uygulamaya koyduğu projelerin geleceği noktasında da belirleyici olacaktır.

Moskova şu gerçekliğin farkında; eski Sovyet alanında Rus okulları kapanırken ve Rusça eski cazibesini kaybederken, Çin okullarının neredeyse her gün bir yerde mantar gibi, değişik statülerde ortaya çıkması bunun en temel göstergeleri arasında yer alıyor. Daha da ötesi Çince koşar adım Rusçanın yerini almaya çalışıyor²³. Bölgede Çin okullarının yanı sıra Konfüçyüs Enstitülerinin artan sayıları bunun birer göstergesi olarak kabul görüyor. Bu husus daha öncesinde Rusya’nın tek başına ya da Çin’le birlikte kontrol ettiği bölgeler açısından da geçerli. Bunların başında da elbette Güney Asya-Doğu Asya Ülkeleri geliyor.

Çin, iş birlikleri üzerinden Rusya’nın da yakın çevresini oluşturan kendi yakın çevresinde nüfuzunu arttırma sürecine hız vermiştir. O tarihten bu yana Rusya’nın bölgedeki kan kaybı devam etmektedir. Rusya, Çin ile rekabet gücünü sadece iktisadi-ticari boyutta değil, siyasi ve askeri alanda da kaybetme riskiyle/tehdidiyle karşı karşıyadır. Burada bölge ülkeleri açısından iki temel risk-tehdit söz konusudur. Birincisi, Çin ve Rusya arasında bir rekabet alanı olma ve bu bağlamda ülke içerisinde bölünmek (Rusçu ve Çinci ekipler/güç merkezleri başta olmak üzere). İkincisi, milli benlik/şuurlarını, dolayısıyla millet olma vasıflarını kaybetme, tarihin sahnesinde yok olup gitme ki, Çin tarihi bunun birçok örneğine ev sahipliği yapmaktadır. Çinleşmiş birçok kavim bunun bir göstergesidir. Dolayısıyla, söz konusu bölgeler, yumuşak güç unsurları üzerinden yürütülen, deklare edilmemiş bir “Kültürel Savaş” ile karşı karşıyadır. Bu bağlamda “milli şuur/kimliğin” muhafazası ve özellikle genç nüfusa önem verilmesi gereklidir. Bu noktada kültür stratejilerini merkeze alan yeni bir politikanın bölge devletleri tarafından hayata geçirilmesi kaçınılmaz görülmektedir.

Rus-Çin İlişkilerinin Sınırı

ABD liderliğindeki yaptırımlar Rusya üzerinde şimdiden etkili olmaya başladı ve sonraki hedef Çin olabilir. Rusya’nın hassasiyeti daha çok içyapısı ile ilgili ve bu durum Çin ile de benzer. Öte yandan, iki ülke ilişkileri sanıldığı kadar sağlam temellere sahip değil, tarihsel sebepler yanında aralarında Avrasya rekabeti de var. Yani ikisinin de birbirine vereceği destek bir yere kadar. Şanghay İş birliği Örgütü ise çıkarlarına uygun olmayanları terörist ilan edip, birlikte mücadele etmek üzerine kurulu.

²² Fehim Taştekin, *Çerkesler ne istiyor?* Gazete Duvar, (20 Mayıs 2022).

²³ Taştekin, a.g.e., (20 Mayıs 2022).

Batıdan dışlanan Rusya, Çin'in kölesi olacak. Rus halkının buna tahammül etmesi, entelektüellerin yakarmaları, Putin tarafından ustaca idare edilmek zorundadır. Süper güç olma arzusu olan Rusya, böylece fiilen iki büyük gücün avı haline geliyor: Çin ve ABD. Çin, onun bir süper güç olmasını istemiyor. Çünkü tarihsel olarak güvenliğine yönelik tehdit oluşturduğu gibi oluşturmaya da devam ediyor. Aynı şekilde ABD de Rusya'nın Avrupa'ya hâkim olmasını değil, dâhil olmasını istiyor. Böylece ABD ve Çin, Rusya ile nasıl başa çıkacakları konusundaki anlaşmazlıklarına rağmen zımnen de olsa bir amaç üzerinde uzlaşıyorlar; **Rusya'yı batırmak ve boyun eğdirmek.**

Rusya'nın genel olarak NATO ve özelde ABD karşısında askeri anlamda gerilemesi ve başarısız olması Çin'in çıkarına değildir. Çinliler, Moskova'nın Kiev'le savaşının ardında ABD'nin de birtakım hedeflerinin bulunduğunu gayet iyi biliyorlar. Bu hedeflerden en bariz olanı, Rusya'yı etkisiz hale getirerek ve şüphesiz onu zayıflatarak Çin'i savaş alanında tek başına bırakmaktır. Ayrıca Çin, en nihayetinde Tayvan'ı geri alıp güç ve kuvvetle kontrol etme fikrinden vazgeçmiyor. Ukrayna kuvvetlerinin Rus güçleri karşısında zafer kazanmasına benzer bir durumun gelecekte kendi başına da gelmesinden endişe duyuyor. Ancak, Putin'in Rusya'sının, bir anda gurur ve zaferle savaştan çıkması da Çin'in isteyeceği bir şey değil. Çünkü halihazırda iki ülkeyi bir araya getiren koşullarının gerektirdiği pragmatik ve faydacı bir yaklaşımdan söz ediyoruz. İki ülke arasındaki ilişkinin tarihsel katmanları, yükselen güç ve kutup merkezlerinin diyalektiği nedeniyle çatışmaya imkân vermiyor. Bu nedenle, Çin'in Rusya'ya askeri yardımı fikri, her ne kadar imkânsız olmasa da şüpheli görünüyor.

Hindistan-Pakistan-Afganistan Üçgeni

Çin'in endişe duyduğu bir diğer konu, ABD'nin Hindistan'ı kendisine karşı uygulanan çevreleme stratejisine dâhil etme çabası. İki ülke, BRICS ve Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) gibi küresel çaptaki diyalog platformları ve güvenlik örgütleri içerisinde iletişim ve etkileşim halinde olsa da iki ülke arasındaki sınır sorunu ve Hindistan'ın ABD ile özel ilişkilerinin bulunması nedeniyle Washington-Yeni Delhi yakınlaşması artarken; Çin-Hindistan hattında kayda değer bir gelişme yaşanmamaktadır.

Atlantik merkezli bir küresel düzene sahne olan 20. Yüzyıl yerini, Hint-Pasifik merkezli gelişmelerin yaşandığı 21. Yüzyıl'a bırakmıştır. Küresel liderlik heveslerini erken hissettiren Pekin; kapsayıcılık ve barışçıl yükseliş politikasından hızla uzaklaşıp, sistematik bir kamplaşma evresine girmiştir. Asya'nın yükselişinde Çin'in gölgesinde kalan Yeni Delhi; ABD'nin Çin'i çevreleme politikasını temsil eden Özgür ve Açık Hint-Pasifik Stratejisi, ABD askerlerinin Afganistan'dan çekilmesi, Çin'in Batı nezdinde giderek artan olumsuz imajı ve son yaşanan Ukrayna Savaşı gibi gelişmeleri fırsat bilerek, çok boyutlu ve kapsayıcı bir dış politika uygulamaktadır²⁴. Küresel arenada etkili bir aktör olmanın bölgesel barış ortamından ve enerji güvenliğinden geçtiğini kavrayan Hindistan, bu anlamda bir dizi politika izlemektedir. 2014 yılında göreve gelen Narendra Modi, beş Orta Asya Devletini ziyaret eden ilk Hindistan Başbakanı olmuştur²⁵. Hindistan'ın bir diğer hamlesi, Körfez ülkeleriyle iş birliğini derinleştirmek olmuştur. Bu sayede Hindistan; enerji ve ticaret güvenliğini garanti altına almıştır.

Batı ile önemli stratejik ortaklıkları bulunan Hindistan, Rusya ile de ilişkilerini hassas bir diplomatik bir zeminde yürütmüş ve savunma sanayi ve enerji transferinde önemli kazanımlar elde etmiştir. Son olarak hem Afganistan yönetimiyle hem de yeni Pakistan yönetimiyle diplomatik ilişki kurmaya çalışan Modi, bir nevi “*Global düşün, yerel davran*” ilkesini başlatmıştır.

Hindistan, hedeflerini gerçekleştirmek adına yeni bir kart daha ortaya sürmüştür. Çok Sektörlü Teknik ve Ekonomik İş birliği için Bengal Körfezi Ülkeleri Girişimi (BIMSTEC), Yeni Delhi'nin bölgesel güvenlik mimarisi oluşturma çabalarının son adımıdır. 06 Haziran 1997 yılında Bangkok Deklarasyonu'nun imzalanmasıyla kurulmuş BIMSTEC, Bengal Körfezi'ni çevreleyen ülkeler arasındaki ekonomik iş birliğinin teşvik etmek için kurulmuştur. BIMSTEC bölgesi, her ne kadar küçük bir alan olarak görülüp geri planda kalmış olsa da Dünya nüfusunun yaklaşık %22'sine denk gelen 1,5 milyar kişiye ev sahipliği yapmakta ve toplam 2,7 trilyon dolarlık Gayrisafi Yurtiçi Hasılatı büyüklüğünde bir ekonomiye hükmetmektedir²⁶. Dünyanın en büyük Körfezi olan Bengal; ticaret ve enerji akışının gerçekleştiği en dinamik

²⁴ Mustafa Cem Koyuncu, *Hindistan'ın Yeni Hamlesi: BIMSTEC*, Ankasam, (20 Temmuz 2022).

²⁵ Ashok Sajjanhar, *India-Central Asia Dialogue Set to Open up Exciting Areas of Partnership*, India Narrative, <https://www.indianarrative.com/opinion-news/india-central-asia-dialogue-set-to-open-up-exciting-areas-of-partnership-135949.html>

²⁶ Devesh Roy-Mamata vd., *Conceptual Framework for Linkages and Partnerships in BIMSTEC*, IFRI, <https://ebrary.ifpri.org/utils/getfile/collection/p15738coll2/id/135882/filename/136093.pdf>,

bölge olan Hint Okyanusu'nun doğu tarafının tamamına coğrafi olarak hâkimdir. Hindistan'ın BIMSTEC'i tekrardan canlandırmak istemesinin somut nedeni, bölgede bir barış ortamı yaratarak bölgesel aktörlükten küresel aktörlüğe bir geçiş tahtası olarak görmesidir.

Orta Asya ve Türk Dünyası

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni devletlerle şekillenen Orta Asya, bugüne kadar kitlesel yoksulluk ve rejim sorunları ile öne çıktı. Bu ülkelerdeki işgücünün yaklaşık yarısı, Sovyetler Birliği çöktükten sonra doğdu ve yeni nesiller milliyetçilik, etnik kimlik ve daha büyük oranda bireysel haklar ile ilgili hassasiyetle yetişiyor. Sovyet sisteminin yaşaması için Bolşevikler, Orta Asya'yı farklı etnik gruplar barındıran Sosyalist Cumhuriyetlere bölmüşlerdi. Sovyetlerin kasıtlı olarak toprak dağıtımında yaptığı manipülasyonlar, bugün bu ülkelerin içindeki etnik çatışmaların ana kaynağını oluşturuyor. Bu çatışmalar en çok ülke yönetiminin meşruiyetinin sorgulanmasına yol açıyor, liderler kadar rejimleri de tehdit ediyor.

2022 yılı Ocak ayında Kazakistan'da, Mayıs ayında Tacikistan'da, son olarak da Özbekistan'da görülen kitlesel protestolar son 30 yılda bu ölçeğe ulaşmamıştı²⁷. Ukrayna Savaşı nedeni ile Rusya'ya uygulanan Batı yaptırımları, koronavirüsün küresel etkisi ve Çin'e yönelik ekonomik sınırlamalar, Orta Asya hükümetlerini halklarının artan talepleri karşısında daha çok baskı altında tutacaktır. Bu yüzden liderler, daha fazla reform yapmak ile şiddet uygulamak arasında bir yerde kalacaklardır. Bu anlamda, Orta Asya ülkeleri yanında Endonezya ve Malezya gibi ülkeler de çok yönlü dış politika ilkesine benzer bir politika izlemektedir. Ortaklıklarla azami ekonomik çıkar elde etme ve herhangi bir büyük gücün etki alanına düşmeme politikasını gütmektedirler.

Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (CPEC) ile Orta Doğu'dan Çin'e sevk edilen petrol nakliyesinin 12.070 kilometre olan mesafesi, 2414 kilometreye kadar düşmesi ve Koridorun tamamlanması ile ÇHC, Güney Asya, Orta Asya, Ortadoğu ve Avrupa arasındaki ticari entegrasyonun önemli oranda artacağı değerlendirilmektedir. Bu açıdan Gwadar Limanı "girişimin kalbi" olarak öne çıkmaktadır.

- Pekin, Güney Koridorunu Çin mallarını denizyoluyla AB'ye ulaştırmak amacıyla kullanmakla beraber bunun zaman kaybına ve yüksek maliyetlere neden olduğu ifade edilebilecektir.

- Orta Koridor projesi ise diğer alternatiflerine göre daha akıllıca ve avantajlar sağlayan bir proje olarak gözükmektedir.

- Bununla birlikte, Orta Asya ülkeleri, ekonomik bağımlılıkları nedeniyle Çin ile ticareti geliştirmek durumunda kalırken, Çin'in de, kendi arz ve/veya talep güvenliğinde kaynak çeşitliliğini tercih ettiği gözlenmektedir. Bu kapsamda, Pekin'in tek bir güzergâha bağımlı olmamak adına enerjide olduğu gibi hâlihazırda hangi ülkelere oluşacağı belli olmayan "Orta Koridor" bağlamında da güzergâh çeşitlendirmesine gitmesi beklenmektedir.

Ayrıca Japonya destekli Asya Kalkınma Bankası tarafından finanse edilen TAPI (Türkmenistan – Afganistan – Pakistan – Hindistan) projesinin gerçekleşmesinin de Pekin'in kendisine rakip olarak gördüğü Hindistan'a avantaj sağlayacak olması nedeniyle Çin'in Orta Koridor'a yönelmesinde etkili olabileceği düşünülebilir.

Rusya, çok maksatlı olarak Orta Asya'dan Hazar'a gelen yolları sıkı kontrol altına alıyor. Hazar Denizi'nden Karadeniz'e uzanan Volga nehri kanalı üzerinde füzelerle donatılmış sürekli deniz kuvvetleri araçları bulunuyor ve bunlar gerektiğinde süratle Karadeniz'i takviye etmekte kullanılacak. Rusya, İran ile ticari ve finansal bağları geliştirmek için ülke üzerinde bir matrix oluşturmuş durumda;

- Doğal gaz bakımından zengin Türkmenistan, ihracatını büyük ölçüde Çin'e yapıyor ve genç lideri Serdar Berdimuhamedow, eninde sonunda SCO ve EAEU üyesi olması mecbur edilecek.

- Hazar'da kıyısı olan Azerbaycan'ın durumu karmaşık ve Avrupa Birliği için petrol ve doğal gaz ihracatında Rusya'ya alternatif olabilir ama buna müsaade edilmeyecek. Zengezor Boğazı ve Dağlık Karabağ'daki varlığını koz olarak kullanacak.

- Batı itiraf etmese de Azerbaycan, Cezayir ve Libya, OPEC içinde Rusya'nın müttefikidirler ve Kazakistan bile Avrupa'ya yardım etmek için petrol üretimini artırmaya istekli değildir.

²⁷ David A. Merkel, Central Asia Must Choose Reform Over Repression, *International Institute for Strategic Studies*, (July 19, 2022).

Ekonomik Savaş Koridorlarına dönecek olursak, Kazakistan'ın Avrupa'ya petrol ihracatı Rusya üzerinden Hazar Boru Hattı Konsorsiyumu ile yapılıyor. Batılılar geçen ay Brüksel'de Kazakistan-Türkmenistan-Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye üzerinden bir Orta Koridor projesini tartıştılar. Ruslar, halen Avrasya'da Avrupa'ya giden boru hatları satranç tahtasının tam kontrolünü sağlamış durumda, bunlara Gazprom'un Çin'e giden Sibiryaya 1 ve 2 hatları da ilave edilmeli.

Kazakistan'ın enerji alanındaki konumu biraz karmaşık gözüküyor. Orta Asya'nın en büyük petrol üreticisi, Rusya ve Türkmenistan'dan sonra ana doğal gaz tedarikçisidir. Kazakistan'da 250'den fazla petrol ve doğal gaz alanında 104 şirket çalışmaktadır. Bunlar arasında Batının devleri Chevron, Total, ExxonMobil ve Royal Dutch Shell de var. Kazakistan ihracatının %57'sini petrol, doğal gaz ve petrol ürünleri oluşturuyor. Türkmenistan bütçesinin %85'i ise doğal gazdan karşılanıyor (%80'i Çin'e). Diğerlerine göre Azerbaycan daha küçük bir üretici ama toplam ihracatının %86'sını petrol oluşturuyor. Azerbaycan, daha çok bir geçiş ülkesi. Güney Gaz Koridoru üzerinde üç önemli boru-hattının merkezinde olmak istiyor; Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE), Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP) ve Trans-Adriyatik (TAP). Problem, üç projenin de kapasite artışı için yabancı yatırım gerektirmesi ve şu an Avrupa'nın Ukrayna'ya para akıtmakla meşgul olması. Aynı ihtiyaç, TANAP ve TAP'a bağlanacak Trans-Hazar Boru Hattı için de var.

Son yıllarda Türk Dünyası'na yönelik tehdit kaynaklarından biri de İran'ın gittikçe artan düşmanca faaliyetleri oldu. İran'ın dış politikası başkan İbrahim Reisi ile birlikte açıkça Avrasyacı ve Küresel Güney yörüngesinde hareket ediyor. Tahran, iki paralel stratejik ekseninde çalışıyor. Öncelikle Avrasya içindeki konumunu anahtar ülke haline getirmeye çalışıyor. Diğer yandan Asya, Afrika ve Hint kıtasının merkezini kontrol etmek için Hürmüz ve Umman Körfezini kontrol etmek için Bandar Abbas limanını maksimum oranda kullanmaya çalışıyor.

Tahran, Eylül 2022'de Semerkand'ta yapılacak zirvede resmen SCO tam üyesi olacak ve BRICS üyeliği için de resmi başvurusu kabul edildi. Ancak, ABD ve Batı yaptırımları devam ettiği sürece İran'ın BRICS üyeliği çok işe yaramayacak.

İran ve Rusya'nın "yeni bir stratejik ilişki mimarisi" üzerinde uzlaştığı konuşuluyor. Daha Putin, Tahran'a inmeden Gazprom ile İran Ulusal Petrol Şirket arasında 40 milyar dolarlık yatırım öngören mutabakat zaptı imzalandığı haberi geldi. İran enerji sektörü için görülmemiş büyüklükte bir anlaşmaya göre; Rusya, Kış ve Kuzey Pars gaz sahalarının yanı sıra altı petrol sahasının geliştirilmesine yardım edecek. Rus enerji devi Gazprom ve İran'ın NIOC şirketleri arasında imzalanan anlaşmayla Rusya'nın İran enerji pazarındaki en büyük oyuncu haline geldiğini vurguladı²⁸. İşin aslı Rusya, İran ile kültürel bir yakınlaşma kurmadığı için bu ülkeye hep uzak duruyor. ABD ile anlaşması gereği, İran'a asla nükleer programını geliştirecek bir destek sağlamıyor. Bugüne kadar BM'de İran aleyhine alınan 10 kadar kararın hiçbirini Ruslar veto etmedi. On yıllardır istiyor olmasına rağmen Ruslar, İran'a S-400'leri vermedi. Tahran Zirvesi'nde enerji kaynakları üzerine yaptıkları sözde 40 milyar dolarlık "ön anlaşma" ise pratikte hiçbir işe yaramıyor. Ön anlaşmanın anlamı şu; "ileride bu konuyu görüşelim." Bugüne kadar 7 ön anlaşma yapmışlar, sonuç; 0. Gerçek olan konu şu; Tahran ve Moskova, Batı yaptırımlarının etrafından dolanmanın yollarını bulmak için birlikte çalışacaklar.

Ekonomik savaş koridorlarına tekrar dönecek olursak; İran, Anzali limanı-Hazar Denizi-Rus Astrahan limanı üzerinden Moskova'ya gitmeyi planlarken, Azerbaycan'a ise inşa halindeki 35 km.lik İran'ın Raşt-Hazar demir yolu ile ulaşacak. İran Yollar ve Şehir Kalkınma bakanı Rüstem Gasemi Ocak 2022'de İran'ın amacının Kafkasya, Rusya ve Avrupa ülkelerini birleştirmek olduğunu söyledi. Yani kontrolü ele geçirmek, İransız bir yol olmasını istiyorlar.

Azerbaycan'ın Dağlık-Karabağ topraklarını geri almasından hiç memnun olmayan İran, Türk Dünyası'nın ulaşım koridorları planıyla Ermenistan'la bağlantısının kopacağı korkusu yaşıyor. Azerbaycan ve Nahçıvan arasından Zengezor Koridorunun açılmasını istemiyor. Bu koridorun açılmasının kendi ulaşım trafiğini olumsuz etkileyeceğini düşünerek, sınıra askeri yığınak yaptı, tatbikatlar gerçekleştirdi. Yani koridorun açılmasını askeri olarak da tehdit ediyor.

²⁸ Sputnik News, *Rusya'dan İran ekonomisine şimdiye kadarki en büyük yatırım: 40 milyar dolarlık anlaşma imzalandı*, (July 19, 2022).

Sonuç

Dünya tarihindeki en ciddi küresel borç krizinin ve Üçüncü Dünya Savaşı'nın eşiğindedir. Koronavirüs, Büyük Para'nın gündeminin bir parçası idi. İflaslar ve büyük borçlar ulus-devlet ekonomilerini çöküşün eşiğine getirdi. Ülkelerin mali yapıları artan şekilde dış kreditorlerin kontrolüne giriyor. Sosyal demokrasi öldü. Refah devleti, özelleştirme ile yok ediliyor. Oyunun sonu, ulus-devletin yok edilmesi ve yeni dünya devleti. Artık diplomasi çağı bitti; ittifaklar tanımlanması zor tehlikeli jeopolitik arayışlar içinde. Şimdi dünyada yeni ittifaklar ve ortaklıklar kurma, Üçüncü Dünya Savaşı'na hazırlık zamanı. Küresel oyun, hem güvenlik hem de ekonomik alanda oynanıyor ama askeri karşılaşma kaçınılmaz.

Yeni dünya düzeninin ayak sesleri ile ekonomik savaş koridorları arasındaki küresel mücadele ve nihayetinde üçüncü dünya savaşına hızla giden yol, sadece bugünü değil, geleceği de görmemizin anahtarıdır. Finansal sistemin başarısızlığı hem ABD'de hem de Avrupa'da ekonomik ve siyasi krizlere dönüşmüş durumdadır. Bu kriz, ekonomisi ihracata dayalı Çin'i de ABD ve Avrupa'dan gelen talebin azalması ile vurdu ve bu yüzden, iç tüketime yöneldi. Tüketimi artırmak için çalışanların ücretleri artırılırken, ihracatın devamı için kredi verme yoluna gidildi. Ancak, bu tedbirler bir yandan enflasyona yol açtı diğer yandan rekabeti ve karlılığı azalttı. Siyasi alanda ise her üç adreste de önemli problemler ortaya çıktı; işsizliğin neden olduğu göç karşıtı politikalar, artan sosyal gerginlikler ve ayaklanma girişimleri, sallanan iktidarlar ve eski iş birlikleri.

Çin lideri Şi Cinping'in BRI için ifade ettiği "barış, refah, açıklık, yeşilin gelişmesi ve yenilik yolu" bizim için ne anlama geliyor? Çin'in ucuz ürünleri çok daha kolay ve hızlı bir şekilde Avrupa'ya ulaştırması, her şeyden önce bizim kapasitemizi azaltır. Diğer yandan, Çin bizim için pazar değil yani onlara satacak çok şeyimiz yok, ihracatımız azalır. Navlundan doğan rekabet gücümüzü Çin'e kaptırmış oluruz. Bu yoldan istifadenin tek yolu Çin ile rekabet edecek ürün ve teknoloji sahip olmanızdır. Ama Çin'in çok daha uzun vadeli küresel liderlik hevesleri var; küresel tedarik zincirlerini ele geçirmek için borç verme tuzağı ile limanlarınızdan başlayarak egemenliğinize el koymak, Çin kültürünü ve dilini, Çin tipi sosyalizm ve devlet anlayışını yaymak.

KAYNAKÇA

- ASKEROĞLU, Sabir, *Çin'in ABD Karşıtı Koalisyon Arayışları*, Ankasam, (17 Temmuz 2022).
- BOKHARI, Farhan and Benjamin Parkin, *Pakistan Seeks to Calm Protesters at Chinese Belt and Road Port Project*, Financial Times, December 18, 2021.
- CHATZKY, Andrew and James McBride, *China's Massive Belt and Road Initiative*, Council on Foreign Relations, (January 28, 2020).
- EHRET-KUMP, Matthew, *The India-Russia-Iran Geopolitical Axis: Eurasia's New Transportation Powerhouses. The International North South Transportation Corridor (INSTC)*, The Cradle, (July 21, 2022).
- HE, Alex, *The Belt and Road Initiative: Motivations, Financing, Expansion and Challenges of Xi's Ever-Expanding Strategy*, Journal of Infrastructure Policy and Development 4 (1) (April 2020).
- FENG, Emily, *China's Globetrotting Labourers Face Dangers and Debt*, Financial Times, January 15, 2019,
- HILLMAN, Jennifer and David Sacks, *China's Belt and Road: Implications for the United States*, Independent Task Force Report No. 79, Council on Foreign Relations, March 2021.
- HURLEY, John, Scott Morris, Gailyn Portelance, *Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective*, CGD Policy Paper 121, Center for Global Development (CGD), (March 4, 2018).
- IRIMESCU, Lisa, *Hungary's Eastern Opening: Political and Economic Impacts*, KKI Policy Brief E-2019/57, Institute for Foreign Affairs and Trade, 2019.
- KOYUNCU, Mustafa Cem, *Hindistan'ın Yeni Hamlesi: BIMSTEC*, Ankasam, (20 Temmuz 2022).
- MAMATA, Devesh Roy-Mamata vd., *Conceptual Framework for Linkages and Partnerships in BIMSTEC*, IFRI, <https://ebrary.ifpri.org/utills/getfile/collection/p15738coll2/id/135882/ filename/136093.pdf>,
- MATURA, Tamas, *The Belt and Road Initiative Depicted in Hungary and Slovakia*, Journal of Contemporary East Asia Studies 7 (2) (November 3, 2018).

MERKEL, David A., Central Asia Must Choose Reform Over Repression, *International Institute for Strategic Studie*, (July 19, 2022).

MIRIRI, Duncan, *African Nations Mend and Make Do As China Tightens Belt and Road*, Reuters, (November 22, 2021).

NATO Stratejik Konsepti (2022), [290622-strategic-concept.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf) (nato.int) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf

PERERA, Ayeshea, *Sri Lanka: Why Is the Country in an Economic Crisis?* BBC News, May 20, 2022,

SAJJANHAR, Ashok, *India-Central Asia Dialogue Set to Open up Exciting Areas of Partnership*, India Narrative, <https://www.indianarrative.com/opinion-news/india-central-asia-dialogue-set-to-open-up-exciting-areas-of-partnership-135949.html>

Sputnik News, *Rusya'dan İran ekonomisine şimdiye kadarki en büyük yatırım: 40 milyon dolarlık anlaşma imzalandı*, (July 19, 2022).

TAŞTEKİN, Fehim, *Çerkesler ne istiyor?* Gazete Duvar, (20 Mayıs 2022).

VALERO, Jorge and John Follain, *EU's 'Global Gateway' Infrastructure Push Offers Counter to China's 'Belt and Road'*, Bloomberg Politics, last updated December 1, 2021.

ZHANG, Pepe, *Belt and Road in Latin America: A Regional Game Changer?* Atlantic Council, October 8, 2019.

ZENELI, Valbona, *A Transatlantic Strategy to Check China's Belt and Road Initiative*, George C. Marshall European Center for Security Studies, (December 25, 2021).

**DEVELOPMENT SCENARIOS OF THE MODERN EURASIAN SPACE STATES:
GEOPOLITICAL AND GEOECONOMIC FORECASTING**

Phd, Professor Roman VLASOV*¹
Rector SSCM, CEO «EurasiaTurk»
(Russian Federation)

Abstract:

The article deals with the issues of the systemic organization of the economy and management in the Eurasian space. Methodological principles of modern understanding of the geoeconomics problems in the World and Eurasian economic and civilizational development are analyzed. The tools and technologies of geoeconomic analysis, forecasting modeling are analyzed: geoeconomic civilizational space, geoeconomic weapons, geoeconomic wars, geoeconomic atlas. The issues of scenarios for the strategic choice of tools for the development of national and regional economic systems, the methodology of functioning of the geoeconomic atlas of the modern Eurasian space through analytical categories related to the concepts of "problem field", "vectors of challenges", "modeling of development" are considered from a systemic viewpoint, issues of sustainable functioning are analyzed and the development of the economic and civilizational model of the states of the Eurasian space.

Key words: geoeconomics of the Eurasian space, Eurasian space, socio-cultural code, tools and technologies for the development of regional economic systems, geoeconomic weapons, geoeconomic atlas, geoeconomic wars, countries-systems of geoeconomic space, catching up with economic development, post-industrial and neo-economic, economic and civilizational paradigm, geo-economic map of world economic development, poles of economic power, wandering reproduction nuclei, economic and civilizational model of the states of the Eurasian space

DOI:

**СЦЕНАРИИ РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВ СОВРЕМЕННОГО ЕВРАЗИЙСКОГО
ПРОСТРАНСТВА: ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЕ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ**

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы системной организации экономики и управления на Евразийском пространстве. Анализируются методологические принципы современного понимания проблем геэкономике мирового и евразийского экономико-цивилизационного развития. Анализируются инструменты и технологии геэкономического анализа, моделирования прогнозирования: геэкономическое цивилизационное пространство, геэкономическое оружие, геэкономические войны, геэкономический атлас. С системных позиций рассматриваются вопросы сценариев стратегического выбора инструментов развития национальных и регионально-экономических систем, методология функционирования геэкономического атласа современного евразийского пространства через аналитические категории, связанные с понятиями «проблемное поле», «векторы вызовов», «моделирование развития», анализируются вопросы устойчивого функционирования и развития экономико-цивилизационной модели государств евразийского пространства.

Ключевые слова: геэкономика Евразийского пространства, Евразийское пространство, социокультурный код, инструменты и технологии развития регионально-экономических систем, геэкономическое оружие, геэкономический атлас, геэкономические войны, страны-системы геэкономического пространства, догоняющее экономическое развитие, постиндустриальное и неэкономическое, экономико-цивилизационная парадигма, полюса экономической силы, блуждающие воспроизводственные ядра, экономико-цивилизационная модель государств евразийского пространства

¹ <https://orcid.org/0000-0003-4513-1170>, SPIN код 7326-3080, Author ID 289281

MODERN GERÇEKLİKLERDE AVRASYA ALANININ JEOPOLİTİĞİ VE JEOEKONOMİSİ: MEDENİYET SİSTEMLERİNİN STRATEJİK SEÇİMİNE İLİŞKİN SENARYOLAR

Özet:

Makale, Avrasya uzayında ekonominin ve yönetiminin sistemsel örgütlenmesi konularını ele almaktadır. Dünya ve Avrasya ekonomik ve medeniyet gelişiminin jeoekonomi sorunlarının modern anlayışının metodolojik ilkeleri analiz edilmektedir. Jeoekonomik analiz, tahmin modelleme araçları ve teknolojileri analiz edilmektedir: jeoekonomik medeniyet uzayı, jeoekonomik silahlar, jeoekonomik savaşlar, jeoekonomik atlas. Ulusal ve bölgesel ekonomik sistemlerin geliştirilmesi için araçların stratejik seçimi için senaryoların sorunları, "sorun alanı", "zorluk vektörleri", "kalkınmanın modellenmesi" kavramlarıyla ilgili analitik kategoriler aracılığıyla modern Avrasya uzayının jeo-ekonomik atlasının işleyiş metodolojisi sistemik bir bakış açısıyla ele alınmakta, sürdürülebilir işleyiş sorunları analiz edilmekte ve Avrasya uzayının devletlerinin ekonomik ve medeniyet modeli geliştirilmektedir.

Anahtar sözcükler: Avrasya uzayının jeoekonomisi, Avrasya uzayı, sosyo-kültürel kod, bölgesel ekonomik sistemlerin geliştirilmesi için araçlar ve teknolojiler, jeoekonomik silahlar, jeoekonomik atlas, jeoekonomik savaşlar, jeoekonomik uzayın ülkeler-sistemleri, ekonomik kalkınmaya yetişme, post-endüstriyel ve neo-ekonomik, ekonomik ve medeniyet paradigması, dünya ekonomik kalkınmasının jeo-ekonomik haritası, ekonomik güç kutupları, dolaşan üreme çekirdekleri, Avrasya uzayının devletlerinin ekonomik ve medeniyet modeli

Введение

Управление развитием стран и регионов современного евразийского пространства – достаточно сложная и многогранная проблема, от качественного решения которой зависят многие составляющие – экономические, политические и социокультурные.

Успешное решение проблем развития, а значит эффективное функционирование требуют понимания генезиса, сути и терминов на основе которых разрабатываются комплексные национальные и полинациональные модели, проекты, сценарии и прогнозы.

Проблематика анализа и прогнозирования развития в решении экономико-управленческих проблем и обеспечения стратегических целей в решении задач повышенной степени сложности возможно в разработке специальных методологических оснований основанных на геоэкономической парадигме и междисциплинарной научной идее, находящейся в союзе с методиками стратегического анализа.

В качестве научной гипотезы опередим контуры и содержание современного видения геоэкономического атласа евразийского пространства.

Евразийское пространство представлено как один из мировых центров геополитики и геоэкономики, на пространстве которого восстанавливаются социокультурные, исторические, экономические традиции России и Турции как «стран- систем».

В целях исследования определение границ евразийского пространства имеет принципиальное значение.

Принципами формирования современного видения евразийского экономического пространства могут быть:

- общие геоэкономический исторический код;
- общий геоэкономический аксиологический код;
- общий этноконфессиональный геоэкономический код;
- общий социогеографический код – Турция, Россия, Казахстан.
- общий геоэкономический код связанный с имманентными характеристиками стран-систем -

Россия, Турция, Иран.

Стратегической целью экономических моделей евразийского пространства является создание на геоэкономической карте конкурентоспособной, позволяющей говорить о себе как реальный полюс экономической силы, регионально-экономической системы.

Считаем, что причиной формирования новых полюсов экономической силы является крушение однополярного мира, геоэкономике которого на протяжении последних лет прочно удерживали США и его верный саттелит – Европейский союз.

По нашему мнению, в ближайшей перспективе на евразийском экономическом пространстве продолжится геополитическое и геоэкономическое противостояние стран-систем за государства, неопределившие свой цивилизационный выбор. В этот список входит большинство государств бывшего Советского Союза и Югославии.

Целью США в разворачивающейся новой мировой геоэкономической войне однозначно является борьба против формирования нового глобального игрока – Евразийского экономического союза, соответственно ослабление действующих глобальных игроков – Европейского Союза и Китая, России и Турции.

Выход на экономические зоны интересов Китая, связанного с проектами Шелкового пути, с задачами закрепления позиций евроатлантической цивилизационной модели через технологии гибридных войн, создания полюса нестабильности, разжигания средневековых религиозных войн в том числе между западным и восточным христианством, между католицизмом и исламом, между православием и исламом в цивилизационно-экономическом измерении – является трендом современного миропорядка

Неоднократно заявлялось о формировании зоны сотрудничества от Лиссабона до Владивостока на основе отношений свободной торговли и взаимовыгодной кооперации, интергационные процессы которой включают и Европу и Китай, также Средний и Ближний Восток, как мощные стабилизационные факторы, способствующие преодолению глобального кризиса и создающие новые возможности для развития, реалии евразийского пространства диктуют новую конфигурацию интересов глобальных и локальных игроков на экономическом атласе. Связано это с непрерывными геоэкономическими войнами, ведущимися на границах и внутри евразийского пространства.

В настоящий момент евразийское экономическое пространство разделилось на четыре полюса экономической силы по цивилизационному принципу:

- Западно-европейский макрорегион, объединяющий в своем составе страны с западно-христианской цивилизационной системой;
- Восточно-европейский макрорегион понимаемый нами как реальный хартленд евразийского пространства, объединяющий страны и народы на поликонфессиональной основе: православие, ислам, буддизм.
- Тюркский макрорегион представленный Турцией и странами Европы и Азии, имеющими общие конфессиональные интересы, общую историю, разделяемые единые цивилизационные ценности.

Остальные государства евразийского пространства представляют собой блуждающие воспроизводственные ядра или находятся в специфической, достаточно деликатной ситуации в чуждом цивилизационном поле. Так Болгария, Румыния, Греция и Кипр являются почему-то самыми проблемными и бедными родственниками Евроатлантической цивилизационной модели функционирования и развития.

На цивилизационном пространстве современного видения Восточно-европейского макрорегиона происходят драматические события связанные с геополитическими и геоэкономическими доктринами, обладающими всеми атрибутами геоэкономических войн:

- доктрина «Великая Албания»;
- доктрина «Старая Сербия»;
- доктрина радикального исламизма;
- доктрина паневропейства;
- доктрина «Русского мира».

В ближайшей перспективе на евразийском экономическом пространстве развернется серьезное геоэкономическое противостояние стран, являющихся блуждающими воспроизводственными ядрами.

От итогов прогнозируемой геоэкономической войны зависит будущее евразийского экономического пространства, эффективность национально-ориентированной модели развития государств и народов объединяемых емким именем «Современная Евразия».

Анализ современного евразийского пространства: проблемные поля, векторы вызовов, модели развития

Государства, входящие в евразийское экономическое пространство обладают определенными потенциальными возможностями экономического роста и собственными эксклюзивно им присущими

конкурентными преимуществами, основанными на исторически сформированных национальных интересах и ценностях.

Следуя известной формуле «развитие есть изменение плюс рост» с которой сложно не согласиться, для устойчивого поступательного движения регионально-экономических систем следует максимально использовать системное прогнозирование, основанное на методологии стратегического анализа, а также взглядов на современную геоэкономику.

Мы считаем, что истоки современного кризисного состояния мировой экономики и политики, следует искать в социокультурных кодах цивилизационного развития. На движение мировых воспроизводственных ядер, формирующих мировой доход конца XXI века определяющее влияние оказали США и Западная Европа, как ядро евроатлантической цивилизации.

Советский Союз и интегрированные объединения Восточной Европы – Организация Варшавского Договора (ОВД) и Совет экономической взаимопомощи (СЭВ), Социалистическая Федеративная Республика Югославия (СФРЮ), как государство и лидер Движения Неприсоединения по объективным и субъективным причинам прекратили свое существование.

Процессы конца 80-ых начала 90-ых годов прошлого века явились крупнейшей геополитической катастрофой. В историческом проигрыше, на определенном временном этапе, оказалось все евразийское пространство, за исключением Китая и Турции.

Цивилизационный разгром, учиненный полюсами экономической силы в конце 20-го века со стороны евроатлантической экономической модели, полностью изменил геоэкономическую карту мира. Как итог – перестал существовать Советский Союз, разошлись по национальным квартирам Югославия, Чехословакия разделилась на Чехию и Словакию, созданы реальные очаги нестабильности на Ближнем Востоке, Средней и Передней Азии, началась эпоха цветных революций, решающая задачу укрепления евроатлантической экономической модели за счет формирования пояса стран-саттелитов, признающих верховенство евроатлантизма во всех сферах общественной жизни.

Немецкий мыслитель Карл Клаузевиц определил войну как продолжение политики другими насильственными средствами. Действительно, в новое и новейшее время мировая цивилизация, активные игроки которой, представляющие ядра экономической силы, решали вопросы передела геоэкономической карты исключительно военными средствами. Первая и Вторая мировые войны, их итоги стали ярким подтверждением взглядов немецкого ученого.

Зафиксированным итогом Второй мировой войны стала так называемая «Холодная война», которая с точки зрения стратегического геоэкономического анализа, с одной стороны зафиксировала цивилизационное экономическое поле между двумя полюсами экономической силы – Евроатлантическим пространством и его сателлитами и Евразийским пространством, а также блуждающими воспроизводственными ядрами между полюсами экономической силы – странами «третьего мира». С другой стороны – между полюсами экономической силы и странами «третьего мира» развернулась глобальная экономическая война за мировой доход.

С 70-ых годов XX-го века полюса экономической силы для достижения своих стратегических целей стали использовать специальные геоэкономические инструменты для решения своих задач. Такими инструментами являются геоэкономическое оружие применение которого конституировало технологии развязывания гибридных войн по своей сути являющимися ни чем иным как геоэкономическими войнами.

Победитель геоэкономического соревнования двух экономико-цивилизационных систем – США и его евроатлантические союзники создали по определению немецкого ученого К. Ясперса феномен «осевого времени», позволяющего победителю на определенном временном этапе решать вопросы развития своей геоэкономической модели с учетом экономико-цивилизационного поглощения геоэкономических пространств, отдающих свои стратегические интересы на откуп победителю в статусе сателлита.

Современными инструментами геоэкономических войн реализуемых через реальные технологии применения геоэкономического оружия являются: экономические санкции, инструменты гибридных войн, экономическое эмбарго, вводимые странами – системами с согласия и без согласия Организации Объединенных Наций, геополитическая изоляция формируемая через технологии формирования «двойных стандартов» по геоэкономической модели «государства – изгоя», «цветные революции» с целью замены политической элиты, размывание элементов социокультурного кода в многонациональных государствах, пересмотр итогов и результатов ключевых событий в истории стран и народов, формирование синдрома исторической вины за результаты исторического процесса, внедрение ценностей чуждых цивилизационному состоянию конкретной страны и его народа,

технологии принудительной трансформации цивилизационных основ государств путем переселения в них населения другого цивилизационного типа.

Практическое применение геоэкономического оружия, развязывание гибридных геоэкономических войн, особенно со стороны стран- систем евроатлантической ориентации и их саттелитов в конце XX-го века привело к серьезным, глобальным изменениям геоэкономического атласа мира. Следует отметить, что в каждой войне, особенно в геоэкономической, практически всегда присутствуют победители и побежденные, хотя и на достаточно ограниченном историческом и временном отрезке.

С точки зрения теории – все очевидно. Однако практика, инструменты стратегического анализа и геоэкономического прогнозирования позволяют проследить не только жизненный цикл победного шествия, но и провести практический анализ поведения побежденного, его способность решать национально-государственные задачи развития, восстановительного роста, достигать эффекта опережающего развития, преодоления синдрома догоняющего состояния национальной экономической модели в условиях неопределенности, связанной с последствиями геоэкономических войн.

Так, победа в холодной войне США и Евроатлантическими странами – системами над Советским Союзом, названная крупнейшей геополитической и национальной катастрофой, подтверждает мысль о результативности геоэкономического оружия для решения стратегических задач. Но здесь следует признать и тот факт, что последнее руководство Советского союза во главе с М.С. Горбачевым объективно и субъективно подставило страну под гарантированный разгром в цивилизационной геоэкономической войне с западной цивилизационной системой.

С помощью геоэкономического оружия была разгромлена и Социалистическая Федеративная Республика Югославия, против которой была использована технология обострения конфессиональных социокультурных исторических противоречий, политика «двойных стандартов» приоритет экономических решений над политической целесообразностью и другие инструменты геоэкономического оружия.

Вызывают интерес и противоположные примеры. Именно в период конца 90-ых годов XX-го века мы наблюдаем создание высоко эффективных и результативных геоэкономических моделей с ярко выраженными национальными особенностями, позволяющими говорить о появлении новых стран – систем, экономика которых способна развиваться и устойчиво функционировать в любых, даже самых неблагоприятных обстоятельствах. Речь идет о Российской Федерации образца XXI века, Китае, Иране, Турции.

Следует иметь ввиду, что результатом геоэкономических войн против и по периметру евразийского цивилизационного пространства является формирование полюсов нестабильности на его южных границах, как современная вариация цивилизационного противостояния.

Проблемой глобального масштаба является «эффект бумеранга» когда на действия стран- систем евроатлантической ориентации по формированию геоэкономического хаоса, когда геоэкономическое оружие было развернуто наоборот, против стран-инициаторов глобальных и региональных системных кризисов.

Жертвой был выбран абсолютно неготовый к кризисным ситуациям Европейский Союз, против которого используются технологии «управляемого хаоса» по массовому переселению миллионов беженцев исламской цивилизационной культуры на территорию успешных стран Европы со всеми вытекающими отсюда последствиями для всех видов безопасности Европейского Союза, что вместе со спорными моментами, связанными с политикой дальнейшего расширения Евросоюза, геоэкономической войной одним из лидеров Евразийского экономического пространства – Российской Федерации делает перспективы Европейского Союза уязвимыми как в краткосрочной, так и долгосрочной перспективах.

Геоэкономические войны конца XX-го века и их последствия внутри и по периметру евразийского пространства создали страны-системы, развитие которых позволяет говорить о феномене применения геоэкономического оружия, поражающие элементы которого способствуют формированию философии опоры на собственные силы, диверсификации экономической модели государства, создание положительного имиджа страны – системы с целью формирования действительных инструментов инвестиционной привлекательности государства, формирования исключительно эффективных институтов развития.

Определение основной стратегической цели – опережающее экономическое развитие является важным инструментом, производными которого является патриотизм национального бизнеса и представителей государственных и муниципальных органов управления в решении зада развития

государства. В результате на геоэкономической карте появились новые страны-системы Китай, Иран и Турция. Эти страны-системы являются реальными и потенциальными лидерами формирующими под своей протекцией воспроизводственные ядра и участвующие в борьбе за распределение мирового дохода.

Следует отметить, что у Китая, Ирана и во многом Турции фактически отсутствуют конституированные союзники в лице дружественных государств, а присутствуют лишь стратегические партнеры, способствующие решению задач глобального позиционирования на мировом рынке, в рамках ценностей сформированных эксклюзивно для каждой из стран-систем.

С учетом единого социокультурного кода, длительного периода общей истории, сохранения традиционного единого экономического пространства создан Евразийский экономической союз в составе России, Белоруссии, Армении, Киргизстана, Казахстана.

Следует отметить, что Евразийский экономической союз – это мощное интеграционное объединение евразийского пространства, хотя и находящиеся на стадии становления. Евразийский экономической союз по потенциальным возможностям способен не только стать мостом между Китаем и Европейским Союзом, но и в перспективе стать высококонкурентным интеграционным объединением, находящимся в центре евразийского пространства, в его хартленде.

Интересно отметить и то, что в составе Евразийского экономического союза находятся три из четырех бывших стран советских республик, совокупная экономическая мощь которых составляла почти четверть ВВП СССР в XX веке – Россия, Белоруссия и Казахстан, к сожалению, исключение составляет Украина, находящаяся на стадии объективного и субъективного цивилизационного излома, характерного для стран с несложившейся государственностью, распад которой является делом времени.

Таким образом, итоги геоэкономических войн конца XX века вызвали распад федеративных государств Европы, ликвидацию Совета Экономической Взаимопомощи (СЭВ), объединяющей страны Восточной Европы. На геоэкономической карте Европы появилась мозаика небольших государств со своими особенностями экономического развития, национальными интересами.

Если государства Восточной и Центральной Европы и Прибалтийские страны поменяли цивилизационного лидера, перейдя к их историческому оппоненту в Европейский Союз и НАТО, то страны Южной Европы заняли более прагматическую позицию, выражающуюся в балансировке между полюсами экономической силы на Евразийском пространстве.

Базовыми геоэкономическими характеристиками стран восточно-европейской цивилизационной модели являются:

- ярко выраженная модель догоняющей экономики в системе приоритетов экономического развития государств;

- адаптация экономической модели к стандартам Европейского Союза объективно снижает возможности диверсификации экономического развития государств, в том числе в вопросах формирования институтов развития и их коммуникации с полюсами экономической силы Евразийского пространства вне зоны Европейского Союза;

- догоняющая экономическая модель превращает страны Восточной, Южной и Центральной Европы во второй и третий эшелон Европейского Союза, характеризующийся увеличивающимся разрывом уровней социально-экономического развития с первым эшелон – ядром Европейского Союза.

Следует понимать и следующее – синдром «мы страна с догоняющим развитием», «мы маленькая страна – помогите нам, защитите нас – возьмите в свой клуб» порождает психологический излом политических и деловых элит государств, это когда в контуре принятия решений происходит трансформация проектного мышления направленного на развитие, мышлением ситуационным, направленным на фиксацию состояния.

Фиксация состояния неизбежно формирует эффект «маленького человека» что влечет за собой формирование внутри элиты обособленной стратификационной модели, характеристиками которой являются: догоняющее мышление, более длительный период принятия решений или не принятие их в принципе, синдром «ведомого» менеджмента как противовес менеджменту «ведущему», невосприимчивость к проектному полю, инновациям и нововведениям.

Безусловно, модель догоняющего развития, ее системные характеристики, сама философия национальной ситуации, на первый взгляд, дает негативный фон функционирования экономико-политических систем, определяет место и роль государства на геоэкономической карте Европы и мира. Да, на первый взгляд все очевидно и с позиций реальной статистики вполне обосновано.

Реалии современной геоэкономической ситуации следующие:

- государства восточно-европейской цивилизационной модели являются наследниками и правопреемниками экономической и индустриальной модели, сформированной во второй половине XX века;

- переход модели экономики от социалистического способа производства к рыночной системе объективно привел к трансформации индустриальной экономики к экономике – торговой и аграрной.

Индустриальное наследие представляет собой остатки государственной собственности или последствия ее приватизации. Индустриальная модель находится либо в состоянии статичной стагнации, или попадает под стратегию отраслевой специализации Европейского Союза, что в общем не имеет отношения к национальным экономическим интересам государств восточно-европейской цивилизационной модели.

Негативный тренд догоняющей экономики требует осмысления и непрерывного поиска моделей и инструментов устойчивого поступательного развития экономико-региональных систем.

Догоняющее развитие – это диагноз, естественное состояние или возможность роста? Здесь следует обратить внимание на следующую гипотезу – полюса глобальной экономической силы объективно и субъективно заинтересованы в сохранении и углублении разрывов в показателях социально-экономического разрыва между странами – системами и остальным миром. Попытки выйти из капкана догоняющего развития и сократить экономические и технологические разрывы неизбежно приведут к активизации геоэкономических войн со стороны стран-систем с целью достижения удобного им статуса-кво.

Другими словами, многие страны-системы, являющиеся реальными или потенциальными лидерами центров экономической силы исторически, в том числе на основе социокультурного кода, формируют свои экономические интересы лишь на субъективной основе. Следует иметь в виду, что страны-системы объективно занимают лидирующие позиции в международных экономико-политических союзах, сознательно создавая внутри их кризисы разрывов уровней технологического и социально-экономического развития.

Впечатляющих результатов на Евразийском экономическом пространстве добились страны, экономико-политическая модель которых парадоксально смогла обеспечить именно феномен догоняющего развития с целью диверсификации не только самой экономической модели государства, но и решению задач моделирования полюсов роста регионально-экономических систем, обеспечение национально-ориентированными инструментами экономической безопасности государства с целью создания необходимых и достаточных условий противодействия геоэкономическому оружию и войнам, ведущимся или планируемым странами-системами. На Евразийском экономическом пространстве и на его границах – это Китай, Иран, Турция, Россия, Казахстан, Белоруссия.

Опыт экономического развития этих стран наглядно показывает, что переход от догоняющего развития к новой цивилизационной экономической модели вполне по силам государствам с различной площадью территорий, разным количеством населения, с совершенно различными стартовыми возможностями роста для обеспечения устойчивого развития регионально-экономических систем государств.

Если воспользоваться методологией современного стратегического анализа, взять на вооружение аналитические инструменты философии управления, воспользоваться методологией геоэкономического прогнозирования и моделирования, то в нашем поле зрения окажутся следующие мега-проблемы анализа и позиционирования жизненного цикла государств, основанного на категориях «конкурентоспособность», «рост», «развитие», «национальная экономическая безопасность»:

- стратегический анализ жизненного цикла постиндустриализма в системе позиционирования национальных экономик. Проблематика заключается в том, что ключевым институтам развития национальных и регионально-экономических систем следует понять сущностные признаки, вызовы, угрозы заключительного этапа постиндустриальной экономико- цивилизационной модели, механизмы трансформации законов развития, обеспечивающих системную устойчивость постиндустриальной модели и встроенных в неё инфраструктурных институтов;

- стратегический анализ определения цивилизационно-экономических координат системы экономического развития и их соответствие пороговым значениям безопасности этапов жизненного цикла регионально-экономических систем, в понимании оценки и прогнозирования модели бытия, в контексте исчерпания цикловых ресурсов развития, при неизменном национальном социокультурном

коде. В конечном итоге, определение индикаторов геоэкономического развития, при которых национальная экономическая модель государства будет однозначно соответствовать реалиям XXI века.

- прогнозирование развития национальных экономических систем и моделей, региональных институтов развития в условиях формирования воспроизводственных ядер и экономических атрибутов, свойственным реалиям XXI века на мировом геоэкономическом атласе.

- определение, оценка и анализ замысла, сценариев, тактики и стратегии возникновения и хода возможных геоэкономических войн между полюсами экономической силы с одной стороны, прямого и косвенного воздействия последствий геоэкономических войн на национальную экономическую систему, определение пороговых значений безопасности и экономической устойчивости национальных интересов глобальных и локальных игроков евразийского пространства.

Национальные экономики Евразийского пространства догоняющего типа, принимающие реалии геоэкономической ситуации XXI века, осознающие позиционирование экономической модели как заключительной стадии постиндустриального развития должны анализировать и принимать стратегические решения по вопросам дальнейшего развития государств. Критериями решений по изменению экономической парадигмы являются проблемы ограниченных возможностей системного экономического развития, связанных с сокращением либо волатильностью циклов функционирования основных воспроизводственных элементов, реальными геоэкономическими войнам с непредсказуемым конечным результатом. Исключительно важным вопросом является формирование крайне болезненной зоны преемственности заключительного, безусловно пограничного этапа жизненного цикла постиндустриального развития и, что важно, являющегося объектом и предметом системных исследований на национальном и международном уровнях.

Пограничная зона является самым сложным явлением самоорганизации и принятия управленческих решений. Именно в ней происходят синергетические процессы, противодействия геоэкономическим войнам и парирования геоэкономических угроз, связанных с вопросами искусственного внедрения в реалии XXI века устаревшей постиндустриальной модели, обладающей всеми качествами догоняющей экономики. Именно таким образом происходит процесс ее внедрения в системные элементы национальных экономик, региональные экономические системы, межгосударственные экономические союзы, ассоциации и институты развития.

Точками бифуркации и ключевыми событиями в синергетическом поле по формированию стратегических целей в моделировании геоэкономических процессов является или фиксация статичности экономического развития, либо использование специфического геоэкономического оружия с целью достижения управленческого хаоса, внедрения управления по доминионному принципу и управленческих инструментов по перезагрузке социокультурного кода.

Примеров подобного воздействия геоэкономического оружия на государства Евразийского пространства вполне достаточно. Самым характерным примером является Украина, объектом воздействия геоэкономического оружия подвергались ряд государств Западных Балкан, а также страны Восточной Европы, входящие в Европейский Союз и НАТО, которые пытаются проводить национально-ориентированную внутреннюю и внешнюю политику. Объектом постоянного давления, в том числе инструментами геоэкономического оружия, традиционно выступают и постсоветские государства.

Создание пояса нестабильности и управляемого хаоса может привести и реально приводит к непрерывным геоэкономическим войнам по периметру и внутри традиционного Евразийского пространства. Последствия для стран Восточной, Южной и Центральной Европы, государств бывшего Советского Союза могут быть достаточно радикальными, вплоть до изменения существующих государственных границ по конфессиональным или цивилизационным признакам.

Угроза фиксации состояния догоняющей экономики в синергетическом поле искусственно формирует точку контроля в жизненном цикле национальной экономики, не совпадающая с системными возможностями, а самое главное – с национальными интересами государств. Отсюда возникновение национальных или трансграничных экономических зон, соответствующих всех признакам постиндустриализма, функционирующих по догоняющему принципу.

Стратегической целью системы управленческих решений стран-систем по отношению к странам с другой экономико-цивилизационной моделью является либо фиксация синергии экономического поля, либо определение достаточно конкурентоспособного уровня развития, во многом не совпадающая с пороговыми значениями экономической безопасности государств.

В рамках декларированного национальной элитой инструментария соответствия пороговым значениям экономической безопасности государства, наступает эффект противоречий между показателями развития и реальными ситуационными характеристиками. С целью недопущения эффекта национального экономического хаоса внедряются инструменты создания поля равновесия в институтах национального и экономико-регионального уровня, путем декларирования идеологии общего выбора, цивилизационной миссии, заботы о процессах геоэкономической целесообразности в интеграционной синергии, связанной с угрозами реальной или потенциальной геоэкономической войны.

С этим феноменом однозначно столкнулась современная Греция, последствия реформирования экономической модели которой явилась нынешняя ситуация резкого замедления роста и развития, в том числе базовых отраслей экономики и связанной с ней социальной сферой этой южно-европейской страны.

С точки зрения геоэкономического анализа, одной из причин современных мировых экономических кризисов и постоянных катаклизмов является переход стран-систем на новый экономико-цивилизационный этап развития. Государства индустриальной и постиндустриальной модели последовательно за странами-системами попадают в новое неизведанное синергетическое поле заключительного этапа устаревшей экономической модели развития. С точки зрения итогов многочисленных междисциплинарных исследований в науке и технологий практического консалтинга, неизбежен процесс системной реструктуризации экономико-региональной модели и особенно подсистем и институтов развития и последующее их моделирование в системные характеристики нового мирового порядка.

На геоэкономическом атласе зарождается новая неоиндустриальная модель, атрибутику, структуры и идеологию которой предстоит еще определить и конструировать.

В обобщенном виде неоиндустриальная модель характеризуется следующими системными признаками и включает в себя:

- следующую за постиндустриальной моделью новую парадигму мироустройства и миропонимания;

- цивилизационную модель глобальной системы, связанной с новым списком аксиологических норм и правил;

- формирование новой геоэкономической системы и включение в нее симбиоза синергетических, техногенных и несистемных факторов – мегаинституциональных, регионально-децентрализованных, этнонациональных, социокультурных с целью создания нового образа геоэкономического пространства.

- конструирование принципиально новых надтерриториальных экономико-политических образований, стратегическим эффектом от создания которых выступают технологии и инструменты оперирования на геоэкономическом атласе мира с использованием нового поколения геоэкономического оружия и нового поколения защиты национальных интересов от его использования с целью достижения стратегического равновесия и формирования точек роста по типу институализированных воспроизводственных ядер.

Важно отметить, что заключительный этап жизненного цикла постиндустриальной модели и формирующиеся на его каркасе новая цивилизационная парадигма – неоиндустриализм, обладает всеми признаками пограничной ситуации, а значит в системе и структуре новой модели велико значение феномена неопределенности и риска со всеми вытекающими из этого индикатором организационно-функциональной нестабильности экономического поля.

Возникает проблема комплексного системного анализа стартовых возможностей, технологий обеспечения экономической безопасности государств как идущих в ногу с трендом «неоиндустриализм», так и стран остающихся в рамках индустриального и постиндустриального развития.

В стратегии геоэкономического развития Евразийского пространства актуальным являются процессы, связанные с проблематикой геоэкономических интересов. Геоэкономические интересы определяются следующими признаками:

- дальнейшая реструктуризация институтов однополярного мира с целью определения точек геоэкономических интересов;

- переход национальных экономик с геополитической модели на геоэкономическую, и как следствие переход от торговой модели развития на воспроизводственную;

- формирование модели национальной экономики, адекватной формируемым воспроизводственным ядрам, функционирующим на Евразийском геоэкономическом пространстве;
- определение инструментов принятия решений в области проектирования организационно-управленческих форм, институтов развития, соответствующих формирующейся неоиндустриальной экономико-цивилизационной модели.

Оказываясь в изоляции от процессов и явлений мирового развития и влияющего на них подвижного геоэкономического поля, национальная экономика и ее региональные элементы функционируют по принципу догоняющей экономической модели. Жизненный цикл подобного явления, соответствующий определенному этапу индустриализма и постиндустриализма, объективно вступает в период системного выматывания экономического поля, точки бифуркации которого находятся в критических значениях устойчивости, переходящей в стадию неопределенности и запредельного риска.

Системообразующими признаками пограничной ситуации, характерными для государств, балансирующих в зонах неопределенности при переходе к новой экономической модели могут быть:

- торговая модель, расширяющая и культивирующая перекося не только в структуре товарооборота, но и в отраслевой специализации, связанной с реальным сектором, в нарастающем темпе ведущую национальную экономику в структурный и системный кризисы. Более того, культивирование этого процесса объективно исключает из ранга конкурентоспособных отраслей промышленность, транспорт, связь и коммуникации, высокоэффективный агропромышленный комплекс, т.е. базовые отрасли национальной экономики, ранее выпускающие продукцию с высокой добавленной стоимостью;

- ключевые бизнес-процессы в экономической сфере государства функционируют по модели деиндустриализации;

- мировые воспроизводственные циклы, представляющие англосаксонскую модель, являющиеся основой межгосударственных интеграционных объединений или не допускают большинство стран с догоняющей экономической системой в свой состав, либо принимают их в «члены клуба» с заведомо неконкурентоспособной экономической моделью, углубляя этим разрыв в уровнях экономического развития государств-лидеров и государств-аутсайдеров;

- национальные экономики, принимающие модель догоняющего развития в качестве базовой, вынуждены считать внешние кредиты, связанные жесткими обязательствами, предоставляемые государствами-лидерами инвестициями, а не долями мирового дохода, в формировании которого они участвуют. Как следствие – внешний долг, санация которого у государств не обладающих стратегическим экспортным потенциалом является проблематичной.

Экономические институты, политические и деловые круги, научно-образовательные комплексы любого государства стремятся вырваться из поля неопределенности и риска, вызванного новыми вызовами мирового экономического развития, отстаивать свои национальные интересы в равновесной системе в качестве реального стратегического партнера, признанного субъектами мирового экономического развития, скорректировать экономические интересы государства на основе неизменных национальных ценностей, определить стратегические цели, войти в интеграционные альянсы существующие и перспективные, наметить геоэкономические плацдармы, создать реальный заслон технологиям, связанным с геоэкономическим оружием, нацеленным на переформатирование социокультурного кода и исторической памяти.

Страны Евразийского пространства позиционируя себя как действующие или потенциальные полюса экономической силы, находящиеся в стадии активного формирования коррекции своих национальных интересов, не должны допускать втягивания национальных экономико-региональных систем в зону экономического выматывания, характерной для заключительного этапа постиндустриального развития и ее детище – непрерывной цепью технологических революций, реализуемой странами – лидерами, что безусловно, негативно влияет на реальное здоровье экономической сферы государств с догоняющей экономикой.

Большинство стран Евразийского пространства объективно не могут в настоящий момент допустить опрокидывание жизнеспособных отраслей реального сектора экономики в угоду новейшим технологическим новациям. Следование большинства стран Евразийского пространства в фарватере постиндустриальной парадигмы может поставить их в непростую экономическую ситуацию,

связанную с обеспечением устойчивого развития и конкурентоспособности национальной экономики здесь и сейчас.

Заслуживают внимания следующие принципиальные соображения, связанные с вопросами прогнозирования экономического развития государств, входящих в состав Евразийского экономического пространства. Многие государства Евразийского пространства, имеющие в принципе равные стартовые возможности по жизненному циклу развития национальных и регионально-экономических систем, объективно не успевают войти в последнюю стадию постиндустриального развития.

При наличии политической воли, проектного мышления у политико-экономической национальной элиты, государства с догоняющей экономической системой имеют уникальный шанс перейти в неоиндустриальное экономико-цивилизационное состояние, минуя последнюю стадию постиндустриализма или осуществить переход к неоиндустриальной модели, минуя все стадии постиндустриализма.

Страны евразийского пространства могут максимально быстро включиться в неоиндустриальную модель развития. Неоиндустриальная модель объективно вырастает из постиндустриальной модели, все системообразующие зоны последней должны форсировано внедряться в инфраструктуру стран Евразийского экономического пространства, исходя из следующих системных оснований:

- формирование национально-ориентированной управленческой страты, максимально ориентированной на ценности Евразийского экономического-цивилизационного пространства;
- формирование и деловое администрирование приоритетных экономических проектов со статусом национальных;
- определение проблемных зон к созданию наднациональных методик их санации;

Это лишь предварительный перечень необходимых организационно-управленческих мероприятий.

Таким образом, следование в русле индустриальной и постиндустриальной модели будет неизбежно понижать показатели конкурентоспособности национальной экономики, а значит отбрасывать субъекты Евразийского экономического пространства в догоняющий режим. Неоиндустриальный горизонт, возьмет на вооружение экономико-управленческую парадигму, состоящую из мегасистем – этноэкономической транснациональной, инновационно-индустриальной, стратегически проектной в области логистики и т.д., позволив сформировать конкурентоспособные экономико-воспроизводственные ядра как основу эффективной национальной экономики XXI века.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Власов Р.Г. Россия и Сербия: геоэкономика коммуникаций, стратегия выбора, цивилизационный излом // Сборник материалов 49 международной научно-практической конференции «Актуальные вопросы экономических наук» - Новосибирск – 2016 – С. 13-18
2. Власов Р.Г. Сценарии геоэкономического развития на евразийском пространстве // Сборник материалов X Международного экономического форума «Евразия – территория будущего», 24-25 июня – Стамбул, Турция - 2021 – С. 8-19
3. Власов Р.Г. Управление регионально- экономическими системами на евразийском пространстве// Сборник материалов 9 Международной научно-практической конференции, 24 июня 2020 «Управление экономико- региональными системами на евразийском пространстве: геоэкономика безопасности, институты развития, гуманитарные технологии» - Стамбул, Турция – 2020 – С. 29-52
4. Глазьев С. Добровольный союз народов. «Изборский клуб», 2014 № 2. Режим доступа www.izborsk-club.ru
5. Карл фон Клаузевиц. О войне. В 2-х томах. – М.: Terra fantastica, 2002г.
6. Карл Ясперс. Смысл и назначение истории. – М.: Политиздат, 1991г.
7. Посаженникова А.В. Институты макроэкономического развития: методология проектно-целевого управления, институты инфраструктуры развития евразийского пространства // Сборник материалов 49 международной научно-практической конференции «Актуальные вопросы экономических наук» - Новосибирск – 2016 – С. 23-30
8. GDP Ranking. The World Bank. Режим доступа www.WorldBank.org

LATVIA'S STRATEGIC GEOPOLITICAL AND GEO-ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE MODERN EURASIAN SPACE

Daina OZOLINA

Center for Economic and Human Capital Development
(Letonya)

Abstract:

Latvia's strategic geopolitical and geo-economic development in the modern Eurasian space, with a particular emphasis on fostering cooperation with Turkey

Key words: Latvia's development, collaboration with Latvia, international cooperation, opportunities for cooperation

DOI:

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЕ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ ЛАТВИИ НА СОВРЕМЕННОМ ЕВРАЗИЙСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ

Аннотация: Стратегическое геополитическое и геоэкономическое развитие Латвии на современном евразийском пространстве с особым акцентом на укрепление сотрудничества с Турцией

Ключевые слова: направления развития Латвии, сотрудничество с Латвией, международное сотрудничество, возможности для сотрудничества

LETONYA'NIN MODERN AVRASYA UZAYINDAKİ STRATEJİK JEOPOLİTİK VE JEOKONOMİK GELİŞİMİ

Özet:

Letonya'nın modern Avrasya uzayındaki stratejik jeopolitik ve jeo-ekonomik gelişimi, özellikle Türkiye ile iş birliğinin geliştirilmesine vurgu

Anahtar kelimeler: Letonya'nın gelişimi, Letonya ile iş birliği, uluslararası iş birliği, iş birliği fırsatları

Latvia, a small yet resilient nation in Northern Europe, has witnessed significant transformations since its independence in 1991.

At the outset, it is imperative to recognize Latvia's unique position at the crossroads of East and West, serving as a bridge between Europe and Eurasia. Situated in the Baltic region, with access to the Baltic Sea and neighboring Estonia, Lithuania and Belarus, Latvia occupies a pivotal geographic location that presents both challenges and opportunities in the modern global landscape.

Geopolitically, Latvia's strategic significance lies in its role as a member of the European Union (EU) and NATO, anchoring the Baltic region within the broader framework of Euro-Atlantic security and cooperation. As an EU member state, Latvia benefits from access to the world's largest single market, promoting trade, investment, and economic integration with European partners. Likewise, Latvia's NATO membership ensures collective defense and security in the face of external threats, bolstering regional stability and deterrence against potential adversaries and shows that Latvia's strategic development holds immense potential for driving economic growth, fostering regional stability, and promoting international cooperation.

Moreover, Latvia's engagement with regional initiatives such as the Eastern Partnership and the Three Seas Initiative underscores its commitment to fostering cooperation and connectivity within the Baltic Sea region and beyond. By strengthening ties with neighboring countries and international partners, Latvia aims to enhance trade, infrastructure development, and people-to-people exchanges, contributing to regional prosperity and integration.

Geoeconomically, Latvia's strategic development is characterized by its vibrant economy, skilled workforce, and favorable business environment, which have positioned the country as a hub for innovation, entrepreneurship, and technology-driven industries. From the flourishing startup ecosystem to the thriving manufacturing sector, Latvia offers a diverse range of opportunities for investment, trade, and economic cooperation.

Since gaining independence, Latvia has implemented extensive economic reforms, transitioning from a centrally planned economy to a market-oriented system. These reforms have bolstered Latvia's competitiveness and attractiveness to foreign investors.

Latvia has prioritized infrastructure development, particularly in transportation and logistics, to enhance connectivity with neighboring countries and facilitate cross-border trade.

Latvia has sought to diversify its trade partners beyond traditional European markets, forging closer ties with emerging economies in Asia, including China, India, and Turkey.

Latvia has established SEZs to attract foreign investment and promote export-oriented industries. These zones offer various incentives, such as tax breaks and streamlined regulations, to encourage business development.

Recognizing the importance of innovation in driving economic growth, Latvia has invested in technology and research initiatives to foster entrepreneurship and create a knowledge-based economy.

There a number of successful Latvian startups that exemplify the country's entrepreneurial spirit, innovation, and ability to compete on the global stage. With continued support from government initiatives, investment funds, and a growing network of mentors and accelerators, Latvia's startup ecosystem is poised for further growth and success in the years to come.

In particular, Latvia's strategic cooperation with Turkey presents exciting prospects for unlocking new growth opportunities and strengthening ties between the two nations. Turkey, with its dynamic economy, strategic location at the crossroads of Europe and Asia, and historical ties to the Eurasian region, offers a natural partner for Latvia in fostering economic, cultural, and diplomatic cooperation.

One of the key areas of collaboration between Latvia and Turkey lies in trade and investment. Bilateral trade between the two countries has been steadily increasing in recent years, driven by mutual interests in diversifying trade relations and exploring new market opportunities. Latvia offers attractive investment opportunities for Turkish businesses, particularly in sectors such as manufacturing, logistics, technology, and tourism. Likewise, Turkish investors can benefit from Latvia's strategic location, skilled workforce, and business-friendly environment as a gateway to European markets. Main Export and Import Items from Latvia to Turkey includes machinery, wood and wood products, electronics, textiles, and agricultural products. Meanwhile, Turkey might export goods such as textiles, machinery, automotive parts, chemicals, and food products to Latvia.

Furthermore, collaboration in transportation and logistics presents exciting prospects for enhancing connectivity and facilitating trade between Latvia and Turkey. Latvia's ports, including Riga and Ventspils, serve as important gateways for Turkish exports to Northern Europe, while Turkey's strategic location offers access to key markets in the Middle East, Central Asia, and Africa. Strengthening transportation links, such as through the New Silk Road initiative and other infrastructure projects, can further enhance trade flows and promote economic cooperation between our two countries.

Cultural exchange and tourism also provide avenues for deepening cooperation between Latvia and Turkey. Both countries boast rich histories, diverse cultures, and vibrant tourist destinations that appeal to visitors from around the world. By promoting cultural exchange programs, tourism initiatives, and people-to-

people ties, Latvia and Turkey can enhance mutual understanding, foster friendship, and create new opportunities for collaboration in the tourism industry.

Considering Geopolitical Dynamics: Latvia's geo-economic ambitions are influenced by broader geopolitical dynamics, including tensions between Russia and NATO, which may impact its engagement with neighboring countries.

Looking at the future outlook: despite challenges, Latvia remains optimistic about its geo-economic prospects, with a focus on innovation, sustainability, and inclusive growth. Closer cooperation with Turkey presents promising opportunities for mutual benefit and regional stability.

In conclusion, Latvia's strategic development in the modern Eurasian space holds immense promise for driving economic growth, fostering regional stability, and promoting international cooperation. By leveraging its geographic advantages, economic strengths, and strategic partnerships, Latvia can position itself as an important player in shaping the future of the Eurasian region and contributing to global prosperity.

As we embark on this journey of exploration and collaboration, let us seize the opportunities that lie ahead and work together to build a brighter future for our nations and the broader Eurasian community. By fostering cooperation, inclusivity, and mutual respect, we can unlock the full potential of the Eurasian space and create a more prosperous and interconnected world for generations to come.

DEVELOPMENT STRATEGIES AS A CRITICAL RESOURCE OF THE MODERN EURASIAN SPACE STATES ECONOMIC MODEL

Alena POSAZHENNIKOVA *¹
Phd, vice-rector SSCM, CEO PCG
(Russia Federation)

Abstract:

The article examines modern global challenges, analyzes the main economic strategies of Eurasian space countries, and provides recommendations for improving country development strategies based on strategic perspectives and management decisions aimed at developing human capital. Interstate development institutions are proposed in the Eurasian space for the knowledge economy, based on international cooperation in supporting scientific research and investing in education and innovation.

Key words: country strategy, global challenges, concepts characterizing the modern world, basic economic strategies of countries, model of stages of economic growth, human capital index, improving country development strategies, human capital development

DOI:

СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ КАК ВАЖНЕЙШИЙ РЕСУРС ЭКОНОМИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ ГОСУДАРСТВ СОВРЕМЕННОГО ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА

Аннотация: в статье рассматриваются современные глобальные вызовы, анализируются основные экономические стратегии стран Евразийского пространства, даются рекомендации по улучшению страновых стратегий развития на основе стратегических перспектив и управленческих решений, направленных на развитие человеческого капитала. Предлагаются межгосударственные институты развития на Евразийском пространстве для экономики знаний, основанные на международном взаимодействии в поддержке научных исследований и инвестировании в образование и инновации

Ключевые слова: страновая стратегия, глобальные вызовы, концепции, характеризующие современный мир, основные экономические стратегии стран, модель стадий экономического роста, индекс человеческого капитала, улучшение страновых стратегий развития, развитие человеческого капитала

MODERN AVRASYA BÖLGESİNDEKİ DEVLETLERİN EKONOMİK MODELİ İÇİN EN ÖNEMLİ KAYNAK OLARAK KALKINMA STRATEJİLERİ

Özet:

Makale, modern küresel zorlukları inceliyor, Avrasya uzay ülkelerinin temel ekonomik stratejilerini analiz ediyor ve insan sermayesini geliştirmeyi amaçlayan stratejik perspektifler ve yönetim kararlarına dayalı ülke kalkınma stratejilerini iyileştirmek için öneriler sunuyor. Bilgi ekonomisi için Avrasya uzayında, bilimsel araştırmayı destekleme ve eğitim ve inovasyona yatırım yapma konusunda uluslararası iş birliğine dayalı eyaletler arası kalkınma kurumları öneriliyor.

Anahtar sözcükler: ülke stratejisi, küresel zorluklar, modern dünyayı karakterize eden kavramlar, ülkelerin temel ekonomik stratejileri, ekonomik büyüme aşamaları modeli, insan sermayesi endeksi, ülke kalkınma stratejilerini iyileştirme, insan sermayesi geliştirme

Развитие мира идет по пути глобализации всех сфер международной жизни, которая отличается высоким динамизмом и взаимосвязанностью событий. Между государствами обострились противоречия, связанные с неравномерностью развития, углублением разрыва между уровнями благосостояния стран. Ценности и модели развития стали предметом глобальной конкуренции.

Возросла уязвимость всех членов международного сообщества перед лицом новых вызовов и угроз. Складывается качественно новая геополитическая и геоэкономическая ситуация. Формируется тенденция к поиску решения имеющихся проблем и урегулированию кризисных ситуаций на

* <https://orcid.org/0000-0003-2522-4775>, SPIN код 2928-6950, Author ID 702371

региональной основе без участия нерегиональных сил. На фоне структурных дисбалансов в мировой экономике и финансовой системе, растущей суверенной задолженности, волатильности рынка энергоресурсов сохраняется высокий риск повторения масштабных финансово-экономических кризисов. Усиливается глобальное информационное противоборство, возрастают угрозы стабильности индустриальных и развивающихся стран мира, их социально-экономическому развитию и демократическим институтам.

Глобальные вызовы, с которыми сталкивается мир на современном этапе:

- глобализационные процессы, углубляющие разрыв между уровнями благосостояния стран;
- рост глобальной и региональной нестабильности;
- геоэкономическая фрагментация;
- структурные дисбалансы в мировой экономике и финансовой системе;
- сбои в мировой торговле сырьевыми товарами;
- усиление глобального информационного противоборства;
- обострение мировой демографической ситуации и проблем окружающей природной среды;
- неконтролируемая и незаконная миграция.

Среди концепций, описывающих условия, характеризующих современный мир следует выделить: Концепцию VUCA и Концепцию BANI.

Концепция VUCA (Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity) - служит основой для анализа и понимания текущих и будущих вызовов, с которыми сталкиваются страны.

Volatility (Изменчивость):

Быстрые и непредсказуемые изменения, которые могут происходить в любом аспекте среды. Это могут быть экономические колебания, технологические инновации или природные катастрофы. Пример: Резкие колебания цен на нефть или внезапные технологические прорывы.

Uncertainty (Неопределенность):

Невозможность предсказать будущие события из-за недостатка информации. Это вызывает сложности в принятии решений и планировании. Пример: Неопределенность в политической среде, влияющая на бизнес-решения.

Complexity (Сложность):

Множество взаимосвязанных факторов и переменных, которые влияют друг на друга, создавая сложные и запутанные ситуации. Пример: Глобальные цепочки поставок, где сбой в одном звене может повлиять на всю систему.

Ambiguity (Неоднозначность):

Наличие противоречивой или неполной информации, что затрудняет понимание ситуации и принятие правильных решений. Пример: Разные интерпретации одного и того же экономического показателя.

VUCA возникла как концепция в военном контексте, но сейчас широко применяется в бизнесе и менеджменте для описания и управления современными вызовами. Понимание и адаптация к VUCA-среде требуют гибкости, адаптивности и проактивного подхода к управлению и лидерству.

Концепция BANI (Brittle, Anxious, Nonlinear, Incomprehensible) появилась как альтернатива концепции VUCA для описания современных условий, которые еще более хаотичны и сложны.

Brittle (Хрупкость):

Системы и структуры становятся более хрупкими и подверженными поломке. Даже небольшие нарушения могут вызвать серьезные последствия. Пример: Уязвимость глобальных цепочек поставок, которые могут рухнуть из-за одного сбоя.

Anxious (Тревожность):

Постоянное чувство неопределенности и стресса, вызванное неспособностью предсказать будущее и адаптироваться к быстрым изменениям. Пример: Повышенная тревожность среди работников из-за экономической нестабильности и изменений на рынке труда.

Nonlinear (Нелинейность):

Проблемы и события развиваются непредсказуемо, с неожиданными и непропорциональными последствиями. Пример: Эффект бабочки, где небольшие изменения приводят к значительным и непредсказуемым результатам.

Incomprehensible (Непостижимость):

Сложность понимания текущих событий и тенденций из-за избыточной информации и ее противоречивости. Пример: Информационная перегрузка и фальшивые новости, усложняющие принятие осмысленных решений.

Концепция BANI подчеркивает необходимость новых подходов к лидерству, управлению и стратегии в условиях, где традиционные методы становятся менее эффективными. Она призывает к гибкости, устойчивости и адаптивности в ответ на текущие и будущие вызовы.

Страновая стратегия — это план действий, разработанный государством для достижения своих политических, экономических и социальных целей на международной арене.

Рассмотрим основные экономические стратегии стран Евразийского пространства:

Россия

Импортозамещение и диверсификация экономики: Развитие собственного производства в ключевых отраслях, таких как сельское хозяйство, машиностроение, оборонная промышленность.

Инновации и технологическое развитие: Поддержка научно-исследовательских проектов, развитие информационных технологий и цифровых услуг.

Евразийская интеграция: Усиление экономических связей с постсоветскими государствами, формирование общего рынка товаров, услуг и капитала.

Экономическое сотрудничество и инвестиции: Развитие транспортной инфраструктуры, совместные энергетические проекты, привлечение инвестиций в российскую экономику.

Турция

Индустриализация и развитие экспорта: Сильный промышленный сектор, включая автомобилестроение, текстильную промышленность, электронику.

Поддержка экспортоориентированных отраслей, выход на новые рынки.

Мегапроекты: Строительство новых аэропортов, мостов, автомагистралей и других крупных инфраструктурных объектов. Развитие городских агломераций, улучшение жилищных условий и общественного транспорта.

Региональная и международная интеграция: Сотрудничество с ЕС и Ближним Востоком: Стремление к усилению торговых и инвестиционных связей, участие в региональных инициативах.

Энергетический хаб: Развитие Турции как ключевого транзитного узла для энергоресурсов между Востоком и Западом.

Китай

"Пояс и путь" (Belt and Road Initiative): Развитие транспортных коридоров, портов и других инфраструктурных объектов в различных странах. Усиление экономического влияния Китая через торговые и инвестиционные связи.

Инновации и высокие технологии: Акцент на искусственный интеллект, биотехнологии, информационные технологии.

Специальные экономические зоны и индустриальные парки для стимулирования инноваций.

Переход к внутреннему потреблению: Укрепление внутреннего рынка и увеличение потребления, снижение зависимости от экспорта.

Сербия

Интеграция с Европейским Союзом

Привлечение иностранных инвестиций

Сельское хозяйство и агропромышленный комплекс

Туризм и услуги

Казахстан

Развитие несырьевых отраслей

"Казахстан-2050", «Нурлы жол»

Инфраструктурные проекты

Привлечение иностранных инвестиций

Азербайджан

Развитие несырьевых отраслей

Программы и стратегии диверсификации

Транспортная и городская инфраструктура

Региональная и международная интеграция

Страновые стратегии оказывают непосредственное влияние на экономику страны, так например Турция запустила несколько крупных инфраструктурных проектов, включая строительство нового аэропорта в Стамбуле (одного из крупнейших в мире), мостов через Босфор, новых автомагистралей и

железнодорожных линий. Чем улучшили логистическую и транспортную инфраструктуру страны, что сделало её более привлекательной для международной торговли и туризма.

Прогноз развития строится на основании моделей, одной из моделей является стадии экономического роста: от традиционного общества, чья экономика основывается на сельском труде и примитивных производственных технологиях до информационного общества, где экономика основывается на знаниях, высоких технологиях. Ведущая роль при информационном обществе принадлежит науке, исследованиям и разработкам (рис. 1).

Вопрос о причинах экономического развития разных стран мира является одним из основных в экономической теории и в прикладном экономическом анализе. В разное время к детерминантам экономического развития относили географические, ресурсные, технологические, человеческие, институциональные факторы — как по отдельности, так и в различных комбинациях.

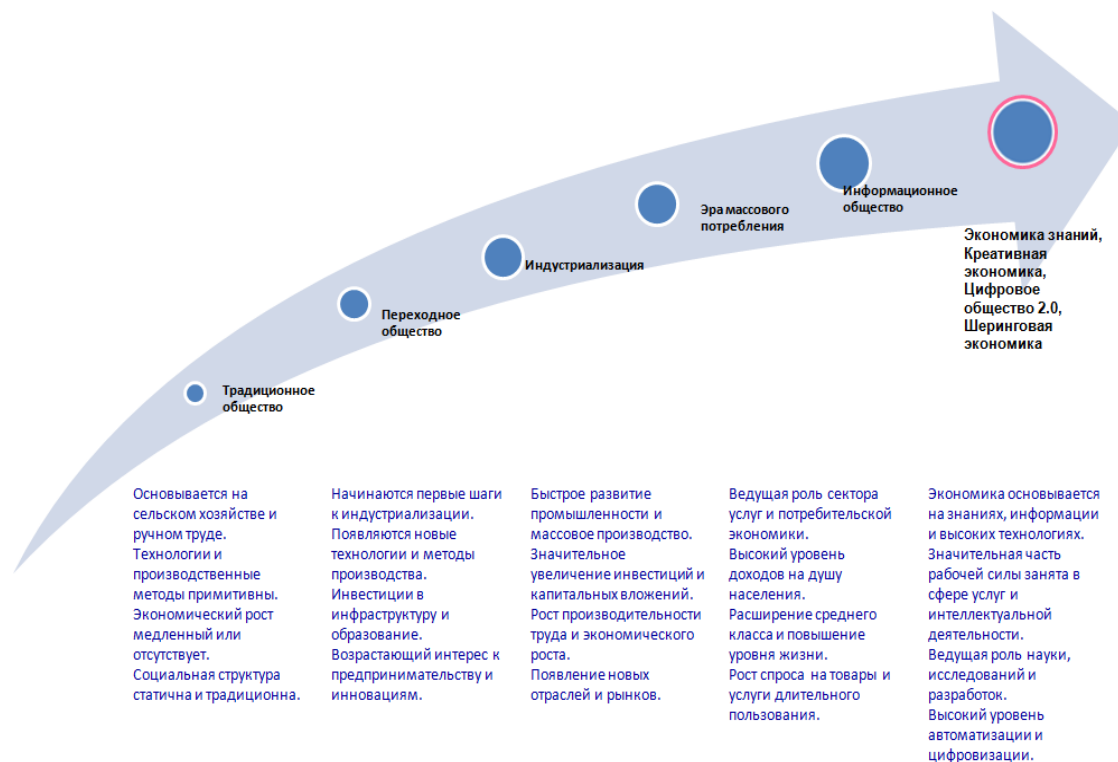


Рисунок 1 – Модель стадий экономического роста

Базовые показатели оценки уровня экономического развития страны: темпы роста ВВП, ВВП на душу населения. Показатели по странам представлены в таблице 1.

Таблица 1 – Показатели оценки уровня экономического развития стран

Страна	Темпы роста ВВП 2023 год	Прогноз 2024	GDP per capita 2023
Китай	5,2	4,6	\$14,068
Российская Федерация	3,6	3,2	\$12,388
Турция	4,5	3,1	\$11,300
Сербия	2,7	3,0	\$11,270
Азербайджан	1,1	2,8	\$ 6,500
Казахстан	5,1	3,1	\$13,088
Мир	3,2	3,2	

Оценка уровня экономики знаний дополняется показателем Индекс еловеческого развития и Глобальным инновационным индексом, показатели по анализируемым странам представлены в Таблице 2.

Таблица 2 – Индекс человеческого развития и глобальный инновационный индекс

Страна	Human Development Index (2023)	Глобальный инновационный индекс (2023)
Китай	0.768	55,3
Турция	0.838	38,6
Российская Федерация	0.822	33,3
Сербия	0.802	33,1
Казахстан	0.800	26,7
Азербайджан	0.745	23,3

[5, 6]

Для улучшения страновых стратегий развития рекомендуется:

- Развитие гибкости, устойчивости и адаптивности в ответ на текущие и будущие вызовы;
- Использование возможностей интеграции и сотрудничества;
- Усиление экономической интеграции между странами региона;
- Улучшение управления и институциональные реформы;
- Повышение прозрачности и эффективности государственного управления;
- Развитие человеческого капитала и поддержка научных исследований.

А также что важно для текущего экономического этапа - инвестирование в образование и инновации.

Отвечая на вопрос, о том какие институты могут быть использованы для улучшения страновых стратегий, представим классификацию по уровням межгосударственного взаимодействия, примеры представлены в таблице 3.

Таблица 3 – Институты межгосударственного взаимодействия

Глобальные международные организации	ООН, Всемирная организация здравоохранения (ВОЗ), Международный валютный фонд (МВФ)
Региональные организации и соглашения	Европейский Союз (ЕС), Ассоциация государств Юго-Восточной Азии (АСЕАН), Африканский Союз (АС)
Двусторонние отношения	Двусторонние договоры, визиты глав государств, совместные экономические проекты
Ассоциации и инициативы некоммерческого сектора	Молодежные организации, спорт, культура, наука, образование Global Shapers Community (World Economic Forum), Generation Unlimited (GenU), Voices of Youth
Международные конференции и форумы	Всемирный экономический форум в Давосе

[3, 4]

Предложим стратегические перспективы и управленческие решения направленные на развитие человеческого капитала, так в сфере науки и технологий могут быть сформированы КОАЛИЦИИ

РАЗВИТИЯ: включающие в себя продвинутые группы R&D, лидеров образования и инновационный бизнес.

Могут быть сформированы научно-образовательно-производственные КЛАСТЕРЫ ПО КОНКУРЕНТНЫМ направлениям: НОПК = технологические вузы + корпорации.

Одним из вариантов могут быть поисковые площадки «будущее в настоящем» на базе университетов, конгресс также является международной площадкой, способствующей улучшению межгосударственного взаимодействия в области развития человеческого капитала и науки.

Предлагаемые межгосударственные институты развития на Евразийском пространстве для экономики знаний:

- Ассоциация университетов и школ управления «Евразийский меридиан» ;
- Международный научно-практический журнал «Евразийское пространство: экономика, управление, институты развития»;
- Центр компетенций.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Всемирный экономический форум <https://www.weforum.org/>
2. «Евробарометр в России» <https://www.ranepa.ru/uceniyy-issledov/strategii-i-doklady-2/evrobarometr>
3. World Value Survey (2023) <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp>
4. Министерство экономического развития РФ <http://old.economy.gov.ru/minec/activity/sections/instdev/institute/>
5. Индекс человеческого капитала <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>
6. Международный валютный фонд <https://www.imf.org/>

EURASIAN STATES' DEVELOPMENT SCENARIOS: GEOPOLITICAL AND GEOECONOMICS FORECASTING

Vladimir EMMER

Representative of the Chamber of Commerce and Industry of the Russian Federation in Turkiye
(Russian Federation)

Abstract:

The article considers the main aspects that characterize the economic security system of Eurasia. The author investigates actions that can be implemented to contribute to the seamless integration processes in the sphere of doing business, energy, logistics and payment systems. In order to contribute to the integration of the countries within the Eurasian framework that is based on the geopolitical aspect it is necessary to ensure economic security.

Key words: Eurasia, Doing Business, Energy, Logistics, Payments

DOI:

СЦЕНАРИИ РАЗВИТИЯ ЕВРАЗИЙСКИХ ГОСУДАРСТВ: ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЕ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ

Аннотация: В статье рассматриваются основные аспекты, характеризующие систему экономической безопасности Евразии. Автор исследует действия, которые могут быть реализованы для содействия плавным интеграционным процессам в сфере ведения бизнеса, энергетики, логистики и платежных систем. Для содействия интеграции стран в рамках Евразии, основанной на геополитическом аспекте, необходимо обеспечить экономическую безопасность.

Ключевые слова: Евразия, ведение бизнеса, энергетика, логистика, платежи

AVRASYA DEVLETLERİNİN GELİŞİM SENARYOLARI: JEOPOLİTİK VE JEOKONOMİK TAHMİN

Özet:

Makale, Avrasya'nın ekonomik güvenlik sistemini karakterize eden temel yönleri ele almaktadır. Yazar, iş yapma, enerji, lojistik ve ödeme sistemleri alanında sorunsuz entegrasyon süreçlerine katkıda bulunmak için uygulanabilecek eylemleri araştırmaktadır. Jeopolitik yönü temel alan Avrasya çerçevesi içinde ülkelerin entegrasyonuna katkıda bulunmak için ekonomik güvenliğin sağlanması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Avrasya, İş Yapma, Enerji, Lojistik, Ödemeler

Over the course of last 5 years the world and world economy in particular has seen quite a number of black swans, unpredictable but extremely high-impact events, that caused major disruptions in supply chains and, consequently, lead to demand-supply imbalances wreaking havoc in certain parts of the world. Pandemic, blockages of major trade routes, trade wars and restrictions, military conflicts. These unfortunate events had global impact, and Eurasia was one of the most affected regions.

Judging by the actions of Eurasian countries, it is obvious that in order to prevent some of the negative effects of the upcoming black swans, governments have embarked on a path of diversification in three major areas logistics, payments systems and energy.

In terms of logistics, in Eurasia there are several new corridors underway to replace the traditional supply routes.

INSTC. The International North–South Transport Corridor (INSTC) is a 7,200-km (4500 mile) long multi-mode network of ship, rail, and road route for moving freight.

The objective of the project is to reduce costs in terms of time and money over the traditional route. Analysts predict by having improved transport connectivity between Russia, Central Asia, Iran and India their respective bilateral trade turnover will surge. According to estimates INSTC is "30% cheaper and 40% shorter than the current traditional route".

IMEC. The India-Middle East-Europe Economic Corridor (IMEC) is a planned economic corridor that aims to bolster economic development by fostering connectivity and economic integration between Asia, the Persian Gulf and Europe. The corridor is a proposed route from India to Europe through the United Arab Emirates, Saudi Arabia, Jordan, Israel and Greece. This project is seen as a counter to China's Belt and Road Initiative. The memorandum of understanding document has only mapped out the potential geography of a corridor and will compete against the current trade route going through the Suez Canal. The project has been delayed due to the ongoing crisis in the Middle East.

The Iraq Development Road is an ongoing project aiming to connect Asia with Europe by establishing a network with railways, roads, ports and cities. The project will link the Grand Faw Port in southern Iraq to Turkey's border and further extending into Europe. Observers and decision-makers note that the project is planned to be completed in three stages by 2028, 2033 and 2050 and will open Iraq to the world through Turkey, and will generate \$4 billion annually and create at least 100,000 jobs.

The Middle Corridor, also called TITR (Trans-Caspian International Transport Route), is a trade route from Southeast Asia and China to Europe. Geographically, the Middle Corridor is the shortest route between Western China and Europe. At the same time it can lead to the synergy between China's Belt and Road Initiative and Turkey's Middle Corridor. For Beijing, the Middle Corridor offers numerous benefits. Notably, it can help decrease China's reliance on existing routes, thereby reducing the risk of disruptions, such as economic coercion, to trade flows. The Corridor could lead to greater Chinese influence and regional integration in Central Asia. All these projects should be seen not as rivals but as diversification in terms of logistics that will aid in bolstering competition. Incidentally, there are initiatives that can lead to integration of the routes.

The "Eurasian Agroexpress" project is aimed at developing exports of agricultural products from Eurasian Economic Union member states to China, Uzbekistan, Vietnam and other countries of South-East and Central Asia using the integration component of the Project routes. The ideology of the Project is that the integrated use of transport infrastructure between the EAEU countries and neighboring countries will ensure optimization of logistics costs, expand their opportunities for international cooperation, including attracting investment in cross-border transport projects of the EAEU countries. "Eurasian Agroexpress" intends to stimulate and take part in the creation of partner trading export-import platforms, which will ensure trade in various goods transported within the framework of the "agroexpress" service. The economic efficiency of this format of organizing sales in foreign markets ensures a minimum level of costs for the supply of optimal quantities of goods. Currently, there are such platforms in Turkey and Uzbekistan, and active trade is already taking place through them. The creation of a similar platform in China is underway.

Payment systems. It is rather self-explanatory why recent actions by the founders of the current global financial systems raised some doubts among many countries about the excessive reliance on several partners. A growing number of countries are bringing their physical gold reserves back home to avoid restrictions on use of their foreign assets, while increasing purchases of the precious metal as a hedge against high levels of inflation. Central banks globally have made record purchases of gold since 2022, as they hunted for safe havens from high inflation and volatile bond prices. China and Turkey together accounted for almost one-fifth of these purchases.

Parallel to this process it is becoming increasingly rational to have an alternative payment system that is independent of SWIFT and SEPA infrastructure. Moscow and Tehran have been leading the vanguard in creating parallel payment systems for the West, with the central banks of both countries working in tandem. As the association expands, the development of a BRICS currency is seen as a strategic move to challenge the dominance of the US dollar in global trade. This shift aligns with BRICS' ongoing efforts to enhance financial cooperation and reduce dependency on Western financial systems.

Another viable option is the System for Transfer of Financial Messages. It is a Russian equivalent of the SWIFT financial transfer system. As of 2024, 20 countries are connected to SPFS along with 550 organizations.

Use of hydrogen as an energy carrier will play an important role for reducing greenhouse gas emissions, i.e., decarbonization of energy sector. Russia's entry into the hydrogen export arena is anchored in the Rusatom Overseas project located in Sakhalin, in the country's Far East. The project is poised to commence hydrogen production in 2026, with an initial output of 35,000 tons earmarked for export markets. This signals

a significant step towards establishing the Far East as a hydrogen export hub, making Russia a key player in the global hydrogen supply chain. At the same time green hydrogen, with its unique properties to store energy and to be produced by wind or in other sustainable fashions, may be part of the solution to Europe's future energy security. In this context, EU should be concerned that European countries have little capacity to produce it. A recent EU study has questioned if producing green hydrogen in Germany will ever be viable.

At the end of the 20th century, Turkey began to exhibit remarkable progress in the field of hydrogen energy research and development. The Turkish government is firmly advocating for hydrogen production to attain the country's goals for achieving sustainable energy. Turkey's geographical location between Europe and Asia provides an opportunity to develop transit routes and transport corridors for international hydrogen trade. Turkey has an outstanding competitive advantage in the efficient and economical transport of hydrogen, which can contribute to the export of hydrogen to the markets of Eastern, Southeastern and Central Europe.

KAZAKHSTAN IN THE GEO-ECONOMIC SPACE OF MODERN EURASIA

Ph.D., Prof Vladimir LITVINENKO

North Kazakhstan University named after. M. Kozybaeva,
(Petropavlovsk, Kazakhstan)

Abstract:

This article describes the investment attractiveness of Kazakhstan, its strategic location, reasons, benefits, sources, support measures, human capital capabilities, and development of key industries.

Keywords: investments, Kazakhstan, economy

DOI:

КАЗАХСТАН НА ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ СОВРЕМЕННОЙ ЕВРАЗИИ

Аннотация: В статье описывается инвестиционная привлекательность Казахстана, его стратегическое расположение, причины, выгоды, источники, меры поддержки, возможности человеческого капитала, развитие ключевых отраслей.

Ключевые слова: инвестиции, Казахстан, экономика

MODERN AVRASYA GEO-EKONOMISINDE KAZAKISTAN

Ozet:

Bu makale Kazakistan'ın yatırım çekiciliğini, stratejik konumunu, nedenlerini, faydalarını, kaynaklarını, destek önlemlerini, insan sermayesi yeteneklerini ve kilit endüstrilerin gelişimini anlatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yatırımlar, Kazakistan, ekonomi

Введение

Правительство Республики Казахстан в качестве одной из долгосрочных целей избрало содействие диверсификации экономики, росту ВВП и повышению уровня занятости за счет привлечения инвестиций. Правительство могло бы повысить качество и количество их, стараясь улучшить общий инвестиционный климат и принимая целевые политические меры, направленные на развитие конкретных отраслей экономики. Правительство Республики Казахстан уже приступило к осуществлению стратегии, направленной на привлечение инвестиций в широкий круг приоритетных отраслей. Стимулируя инвестиции в не добывающий сектор экономики, Казахстан стремится сформировать более диверсифицированную экономику и повысить темпы экономического развития и роста занятости в стране. Предпочтение с инвестиционной точки зрения отдается таким отраслям, как сельское хозяйство, пищевая промышленность, химическое производство, фармацевтика и медицина, текстильная промышленность, лесная промышленность, целлюлозно-бумажная промышленность и производство мебели, электрика и электроника, машиностроение, металлургия, коммунальное хозяйство, инфраструктура и инженерно-техническое обеспечение, сфера услуг, альтернативная энергетика, биотехнологии, строительство и туризм. Основное требование для успешного привлечения инвестиций заключается в активном участии всех соответствующих министерств и ведомств. Для этого необходимо создать четкие коммуникационные каналы в целях развития сотрудничества между всеми органами или перераспределить обязанности между задействованными государственными ведомствами для усиления прозрачности процедур и сокращения числа лиц, с которыми потенциальным инвесторам следует установить связь. Казахстан представляет собой относительно большой рынок со средним уровнем доходов. При этом численность населения в Казахстане относительно низкая. Однако Казахстан может послужить плацдармом для дальнейшего расширения в Центральной Азии. Более того, страна расположена неподалеку от Кавказа. Совокупный ВВП государств Центральной Азии и Кавказа превышает 230 млрд. долларов США.

Методология

Республика Казахстан представляет для иностранных инвесторов большой интерес. Инвестиционную привлекательность казахстанского рынка обеспечивают совокупность доступа к

природным ресурсам, величина рынка, стратегическое расположение Казахстана, а также стабильная внутрисполитическая обстановка и наличие соответствующей законодательной базы. Главной задачей государственной инвестиционной политики нашей страны является создание благоприятной среды для расширения внебюджетных источников финансирования капитальных вложений и привлечения частных отечественных и иностранных инвестиций на основе дальнейшего совершенствования нормативно-законодательной базы и государственной поддержки эффективных инвестиционных проектов. Республика ориентируется на рыночные отношения, в которых главным направлением экономических реформ становится выработка и реализация инвестиционной политики государства, нацеленной на обеспечение высоких темпов экономического роста и повышение эффективности экономики. В сложившихся условиях для обеспечения структурных преобразований экономики на основе программы действий правительства по углублению реформ и в условиях ограниченности внутренних источников финансирования исключительно важное значение приобретает привлечение иностранного капитала в экономику республики. Привлечение иностранных инвестиций в экономику Казахстана является объективно необходимым процессом. Мировой опыт многих стран свидетельствует, что приток иностранного капитала и государственное регулирование его использования позитивно воздействуют на экономику. Инвестиции содействуют становлению и укреплению частного предпринимательства в странах со средним и низким уровнями экономического развития, мобилизуют капитал для реализации серьезных проектов, создания смешанных компаний, рынков ссудного капитала. Важно отметить, что иностранному инвестору важны не льготные условия налогообложения, а их стабильное, предсказуемое и экономически эффективное и для государства, и для инвестора состояние. Несомненно, то, что все эти факторы связаны с общеэкономической стратегией правительства, поэтому решение этих проблем нуждается в комплексном подходе. Необходим четкий ориентир, программа действий по привлечению иностранных инвестиций, и на основе этой программы необходимо создавать рычаги управления, привлечения и стимулирования внешних капиталовложений. Казахстан на протяжении своей независимости прилагает все усилия для создания благоприятного социального, финансово-экономического, правового режима для деятельности иностранных инвесторов и соответствующий их интересам инвестиционного климата.

Результаты

В последние годы Казахстан демонстрирует высокий инвестиционный потенциал и тому есть несколько причин:

- Стратегическое расположение;
- Благоприятная бизнес – среда;
- Защита прав инвесторов;
- Инвестиционные стимулы;
- Политическая стабильность;
- Богатая сырьевая база;
- Человеческий капитал;
- Богатые природные ресурсы.

Выгодное стратегическое расположение.

Через территорию Казахстана когда-то проходил Великий Шелковый Путь, ведь Казахстан находится в сердце Евразийского континента, тем самым обеспечивая себе роль «сухопутного моста». Три страны из «четверки» БРИК находятся вблизи Казахстана: Россия, Китай и Индия.

Казахстан является новым стратегическим местом на перекрестке Европы и Азии. Сюда же входит преференциальный доступ к региональному рынку более 500 млн потребителей и общему рынку Евразийского экономического союза с более чем 180 млн потребителей, эффективная по времени перевозка грузов. К примеру: Европа-Китай-Санкт-Петербург – 10 дней; до Гамбурга – 16 дней; до Лондона – 18 дней.

Казахстан играет ключевую роль в реализации инициативы «пояс и путь» – более 3 000 из 10 000 км в общей сложности проходит по территории Казахстана, что делает его важным участком основного сухопутного коридора и значительно сокращает время и стоимость транспортировки.

Морской порт Актау и Курык – Республика Казахстан также имеет инфраструктуру морских портов в других странах: Батуми (Грузия) и логистический Ляньюньган (Китай).

Трансконтинентальная автомагистраль по маршруту «Западная Европа - Западный Китай» позволит доставлять грузы между Китаем и Европой за 10 дней.

Благоприятный инвестиционный климат

В Казахстане большое внимание уделяется всем аспектам благоприятного бизнес-климата для инвесторов: снижение административных барьеров и упрощение процедур, улучшение таможенного и налогового администрирования.

Выгодный налоговый режим

Общая ставка по налогам и социальным сборам. Казахстан занимает 5 место по налоговой политике в рейтинге IMD.

Упрощенные процедуры открытия бизнеса:

- 1 день для регистрации юридического лица;
- 3 дня для регистрации собственности;
- 100 дней для получения разрешений на строительство.

Меры государственной поддержки

13 специальных экономических зон (0% - корпоративный подоходный налог, земельный налог, таможенные пошлины и НДС на импорт товаров в специальные экономические зоны, налог на имущество).

24 индустриальных зон (наличие готовой инфраструктуры, долгосрочные договоры аренды и графики погашения, основанные на стоимости земли, отсутствие отраслевых ограничений, возможность заключения инвестиционного контракта)

Соглашение об инвестициях

Новый инструмент для крупных инвестиционных проектов – соглашение об инвестициях

- Уменьшение налоговых обязательств до 20%
- Стабильность законодательства (*до 25 лет*)
- Возмещение до 20% стоимости строительно-монтажных- работ и приобретение оборудования

Предоставление дополнительных преференций, предусмотренные Законодательством РК по соглашению с Правительством.

Защита прав инвесторов

Привлечение и эффективное использование иностранных инвестиций является одним из основных направлений взаимовыгодного торгово-экономического сотрудничества Республики Казахстан с другими странами.

Созданы структуры:

- Совет иностранных инвесторов при Президенте РК
- Координационный совет под председательством Премьер-Министра РК
- Совет по улучшению инвестиционного климата - при Правительстве РК

- Суд Международного финансового центра «Астана» и Международный арбитражный центр – судебная система по принципу английского права

- Специализированная судебная коллегия Верховного Суда и суд г. Астаны для разрешения инвестиционных споров

- Инвестиционный омбудсмен – Премьер-Министр РК

Человеческий капитал

- 31 место в рейтинге Всемирного банка «Human Capital Index-2018»;

- Уровень грамотности населения – 100%;

- Безвизовый режим для граждан более 65 стран мира, в том числе всех стран ОЭСР;

- 128 высших учебных заведений, 8 из них вошли в список лучших университетов мира с рейтингом «QS Stars Development Road map»;

- Международная стипендия "Болашак" - более 10 тысяч специалистов прошли обучение в 100 лучших университетах мира.

Ключевые отрасли

На сегодняшний день приоритетными направлениями для развития Казахстана стали следующие отрасли:

Агропромышленный комплекс

Казахстан – девятая в мире страна по площади. Более половины земель или свыше 210 млн га составляют сельскохозяйственные угодья. Сельское хозяйство и пищевая промышленность входят в число важнейших секторов экономики, обеспечивая более 7% в валовой добавленной стоимости страны.

Сектор имеет преимущества естественного соответствия глобальным требованиям по безопасности окружающей среды и пищевых продуктов - Казахстан занимает первое место в мире с точки зрения самых низких уровней применения химикатов в производстве урожая (всего 0,1 тонны на гектар культивируемых площадей).

Страна также закрепила за собой статус зерновой державы, ежегодно поставляя 5-8 млн тонн зерна на рынки более 70 стран, а по экспорту муки на протяжении последних лет Казахстан занимает лидирующие позиции в мире, ежегодно экспортируя до 2,5 млн тонн.

Ключевые факторы инвестиционной привлекательности агропромышленного комплекса: земельные ресурсы, человеческий капитал. Около 20% активного населения заняты в сельском хозяйстве. 50% населения проживает в сельской местности и готово работать в отрасли сельского хозяйства и агропромышленного комплекса.

Животноводство

Животноводческая отрасль делится на 8 основных групп. К продуктам животноводческой деятельности относятся мясо, молоко, яйца и пр. продукция, получаемая в результате хозяйственного использования скота и птицы. Около 56% предприятий в отрасли сельского, лесного, и рыбного хозяйства сконцентрированы в Туркестанской (25%), Алматинской (17%) и Акмолинской (14%) областях. Благодаря широким пастбищным угодьям на территории Казахстана развито пастбищное скотоводство: на пастбищах пасутся поголовья овец и коз, крупный рогатый скот, лошади и верблюды.

Зафиксирована импортозависимость в производстве мяса и мясных субпродуктов пищевых прочих, соленых, в рассоле, сушеных или копченых, а также жира КРС, овец, коз, и свиней. Умеренный дефицит и импортозависимость отмечены в производстве готовых или консервированных продуктов и колбас, и аналогичных продуктов из мяса. Существует небольшая импортозависимость в производстве мяса, мяса птиц и пищевых субпродуктов. Так же имеется дефицит на сырое коровье молоко в объеме 1 млн тонн в год.

Экспортный потенциал отрасли животноводства в странах ЕАЭС и КНР: мясных и молочных изделий: говядины около 480 тыс. тонн мяса говядины в год, баранина – 100 тыс. тонн мяса баранины в год, свинина – 86 тыс. тонн в год, яйцо куриное – 300 млн штук в год.

Растениеводство

Отрасль растениеводства включает 2 основных сегмента: выращивание сезонных и многолетних культур (пшеница, ячмень, овес, кукуруза, подсолнечник, рапс, соевые бобы, лен, рис, огурцы, помидоры, яблоки, черешня, груша и ягоды, а также удобрения для внесения в почву).

В число наиболее перспективных направлений также входит производство растительного масла. Ключевыми факторами привлекательности является доступ к сырью, посевная площадь под масличные (достигла порядка 3 млн га). Кроме того, планируется увеличение земель под выращивание масличных культур до 5 млн га к 2030 году. Реализуется программа «Северная соя», в рамках которой планируется в течении 5 лет довести посевные площади сои до 1,5 млн га, увеличить валовый сбор семян сои до более 3 млн тонн.

На сегодняшний день Казахстан экспортирует более 1 млн тонн масличных семян, основными импортерами являются Узбекистан, Китай, Бельгия.

Экспорт переработанной продукции превысил 300 тыс. тонн. Сюда входят растительные масла, подсолнечное, рапсовое, соевое, льняное. Стоит отметить, что по всем этим позициям одним из основных импортеров является Китай. Также важным экспортным продуктом переработки масличных является шрот и жмых, экспортируемый на соседние рынки, как Россия и Узбекистан.

Промышленность

Легкая промышленность. Развитие легкой промышленности в Казахстане является одним из приоритетных направлений.

Легкая промышленность - комплексная отрасль, включающая более чем 20 под отраслей, которые могут быть объединены в три основные группы.

- Текстильная, в том числе хлопчатобумажная, шерстяная, шелковая, трикотажная, а также первичная обработка шерсти, производство нетканых материалов, сетевязальная промышленность, валяльно-войлочная и др;

- Швейная;

- Кожевенная, меховая, обувная.

Согласно аналитическим данным Global Research & Data Services, в Казахстане отмечается стабильный спрос на продукцию **текстильной промышленности** (одежда). Половина объема продуктов начальной переработки (хлопкового волокна) экспортируется, что свидетельствует о недостаточной переработке собственных сырьевых ресурсов. При достаточно богатой сырьевой базе, страна сильно импортозависима по отношению к изделиям с большей добавленной стоимостью. Как показывают аналитические исследования, мировой спрос на продукцию легкой промышленности ежегодно увеличивается на 2,2%, казахстанская швейная индустрия при этом обеспечивает внутренний спрос лишь на 7 %.

Структура производства текстильной промышленности в Казахстане состоит из хлопка, тканей, текстильных изделий, материалов, фетра и обуви.

Химическая промышленность является одной из наиболее капиталоемких отраслей промышленности, условно ее можно разделить на несколько секторов: агрохимия, нефтегазохимия, базовая химия и потребительская химия.

В структуре производства химической промышленности Казахстана 64% занимает базовая химия, в которую входит производство неорганических кислот, щелочей и их солей, взрывчатые вещества, а также лаки и краски, агрохимия (минеральные удобрения и пестициды) занимает около 21%, нефтегазохимия представлена одним крупным предприятием и составляет 10% в общем объеме

производства химической промышленности. Потребительская химия, представленная предприятиями по производству моющих и чистящих средств, составляет 5%.

Казахстан имеет значительный потенциал для производства минеральных удобрений, основным компонентом которого является аммиак. Республика Казахстан импорт зависим по аммиаку, ежегодный импорт которого составил 20-30 тыс. тонн. Ввозимый аммиак используется предприятиями сельскохозяйственной промышленности как азотное удобрение.

Имеется потенциал для производства химических продуктов, имеющих широкое применение в нефтехимической отрасли, включая производство каустической соды, соляной кислоты, гипохлорита, кальция и коагулянтов. Казахстан обладает сырьевой базой для налаживания производства базовых масел, а также компонентов для производства базовых масел. Базовые масла являются главным компонентом в производстве смазочных материалов, которые имеют широкое применение в промышленной, транспортной отраслях и в ряде других секторов.

Производство базовых масел в РК отсутствует. Выпуск смазочных материалов осуществляется преимущественно с использованием импортного сырья из Узбекистана.

Строительная промышленность

Производство неметаллической минеральной продукции - приоритетный инвестиционный проект. За последние пять лет строительная отрасль РК увеличилась почти в 2 раза. Согласно прогнозу Marketline, ожидается среднегодовой темп роста отрасли на уровне 8,4%. Увеличение спроса на недвижимость обеспечивается ростом населения. Также, увеличению спроса на недвижимость способствуют государственные программы в сфере строительства и меры государственной поддержки.

Казахстан располагает богатыми сырьевыми запасами для производства строительных материалов. Добыча прочих полезных ископаемых или сырья увеличилась на 68%.

По гипсу, кирпичам из глины, огнеупорным изделиям текущие мощности отечественного производства в состоянии покрыть 60%-85% внутреннего спроса. Отечественное производство товарного бетона, цемента и строительных растворов полностью удовлетворяет потребление, соответственно имеется нереализованный потенциал для дальнейшего наращивания объемов производства для целей экспорта. Строительные материалы производят около 1 000 предприятий практически во всех регионах страны. Однако, основная часть предприятий расположены в Акмолинской области (35%), Алматинской области (14%) и в г. Астана (10%), что объяснимо динамикой строительства недвижимости в г Алматы и г. Астана.

Горно-металлургический комплекс

Металлургия - основа экономики. Страна - мировой лидер по запасам вольфрама, и на втором месте по урану и хромовой руде. Из 105 элементов таблицы Менделеева в Казахстане найдены 99. По разнообразию минерально-сырьевых ресурсов Казахстан отличается своей ведущей позицией в мировом значении. В недрах Казахстана выявлено 99 химических элементов, разведано 70, извлекаются и используются 60.

Казахстан занимает 1 место в мире – по запасам вольфрама, 2 место – по запасам урана, хромовой руды, 4 и 5 места по марганцу, серебру, цинку, свинцу и другим полезным ископаемым. В целом по запасам природных ресурсов Казахстан занимает 6-е место в мире, а по общему объему добычи минерального сырья (без нефти и газа) занимает 10-е место. В Казахстане имеются месторождения редкоземельных металлов, таких как рубидий, цезий, литий, бериллий.

Индекс физического объема производства руды цветных металлов значительно вырос на 12%. Также объемный индекс черной металлургии показывает рост с 98,3% до 101,3%. Рост объема производства обусловлен увеличением объема добычи меди и свинцово - цинковой руды, ферросплавов, стали и изделий из них.

Машиностроение

Один из приоритетных направлений экономики РК занимает отрасль машиностроения, объем импорта продукции которой занимает существенную долю на рынке страны – порядка 40% от общего импорта.

Наиболее перспективными направлениями являются производство электрооборудования, нефтегазовое оборудование, автопром, а также другие машины, оборудования и станки

Главные преимущества:

- сырье;
- компетенции;
- технологии;
- стабильный спрос;
- конкурентная среда;
- логистика.

Отрасль машиностроения имеет значительный потенциал для расширения производства и увеличения экспорта. Освоение производства новой продукции возможно на базе имеющихся производственных мощностей существующих отечественных предприятий, специализирующихся на производстве аналогичной номенклатуры.

Энергетика и ВИЭ (возобновляемые источники энергии)

Общая установленная мощность электростанций Казахстана составляет 23,6 ГВт, располагаемая мощность — 19,1 ГВт.

В настоящее время Казахстан активно внедряет меры по регулированию выбросов парниковых газов для достижения целей по переходу к «зеленой экономике», в рамках которой доля возобновляемых источников энергии к 2030 году должна составить 10% в общем объеме производства электроэнергии, в 2050 году – 50% с учётом альтернативной энергетики.

Суммарный потенциал ВИЭ в Казахстане весьма значителен и оценивается более чем в 1 трлн кВт*ч в год. Наиболее перспективными для развития в Казахстане являются: ветроэнергетика, гидроэнергетика, энергия солнца, тепловой потенциал геотермальных вод.

По итогу прогнозируется выработка объектами ВИЭ порядка 4 млрд. кВтч, что составит 3,5% из общего объема производства электрической энергии в стране.

Также в настоящее время, в качестве одного из ключевых и наиболее перспективных направлений перехода к низкоуглеродной экономике и декарбонизации топливно-энергетического комплекса рассматривается развитие водородной энергетики.

Водородная стратегия Казахстана может быть изначально ориентирована на производство и потребление преимущественно «зеленого» водорода, что делает водородную стратегию страны тесно взаимосвязанной со стратегией развития солнечной и ветровой электрогенерации, а также со стратегией развития и использования водных ресурсов.

Здравоохранение и фармацевтика

Отрасли здравоохранения и фармацевтики обладают огромным потенциалом для дальнейшего развития. Наличие государственной поддержки на фоне растущего спроса на лекарственные препараты, внедрение новых стандартов и законов, способствующих модернизации отраслей, являются ключевыми предпосылками для увеличения роста производственных мощностей казахстанских предприятий, что позволит снизить импортозависимость, а также нарастить экспорт.

Около 91% производства фармацевтических продуктов сконцентрировано в г. Шымкент (84%) и Алматинской области (7%). Фармацевтическую продукцию в стране производят 85 предприятий: 49 производителей лекарственных средств, 27 производителей изделий медицинского назначения, 9 производителей медицинской техники.

Привлекательными нишами для инвестирования в отрасли здравоохранения и фармацевтики являются: витамины, антибиотики, шприцы, препараты и различные лекарственные средства, хлопок, марля, бандажи, человеческие вакцины, медицинские приборы и аксессуары. На сегодняшний день действует 96 фармпредприятий: 33 по лекарственным средствам, 41 по медицинским изделиям, 22 по медтехнике.

Геология и недропользование

Минерально-сырьевая база Казахстана сформирована месторождениями топливно-энергетического комплекса (углеводороды, уголь, уран), черных, цветных, благородных и редких металлов, неметаллических полезных ископаемых, а также подземных вод. Государственный учет ведется по 113 видам полезных ископаемых.

Несмотря на большое количество разрабатываемых в настоящее время месторождений, по мнению экспертов, недра Казахстана располагают все еще достаточно большим потенциалом для новых открытий.

В части твердых полезных ископаемых крупными перспективами на золоторудные месторождения располагает треть площади Костанайской области, большая территория между Центральным и Восточным Казахстаном, юг Казахстана, прилегающий к Кыргызстану.

По поручению Главы государства разработана и утверждена Государственная программа геологической разведки Республики Казахстан на 2021–2025 годы. Основная цель Госпрограммы - повышение геологической изученности территории Республики Казахстан для обеспечения стабильного развития геологоразведки и восполнения минерально-сырьевой базы.

В рамках Госпрограммы предусматривается изучение «глубоких горизонтов» в пределах горнорудных районов. Госпрограмма будет реализована за счет госбюджета и частных инвестиций.

Инвесторы заинтересованы в предварительно изученных объектах. Для этого государство финансирует проведение ранних стадий геологического изучения недр, что позволит повысить инвестиционный потенциал выставляемых участков с последующей передачей в недропользование.

В рамках государственной программы Цифровой Казахстан ведётся проект – Создание и внедрение информационной системы «Национальный банк данных минеральных ресурсов Республики Казахстан» (далее - НБД).

Система позволит собрать в единой базе геологические отчеты, балансы запасов полезных ископаемых, паспорта месторождений, данные по изученности территории и иную геологическую информацию. Одной из задач системы является внедрение принципа «единого окна» для инвесторов и действующих недропользователей путем упрощения доступа к процессам недропользования. В результате внедрения информационной системы НБД планируется автоматизация услуг в недропользовании, таких как, выдача лицензий недропользователям, предоставление необходимой отчетности, мониторинг исполнения обязательств недропользователей (онлайн).

А самое главное, Кодекс РК «О недрах и недропользовании», полностью соответствует лучшей мировой практике - западноавстралийской модели. Новый Кодекс открывает значительные возможности в геологоразведке. Новое законодательство направлено на привлечение инвесторов, в том числе юниорских предприятий, которые, как показывает мировая практика, открывают более 60% новых месторождений.

Новые технологии (цифровизация и IT)

Электронную технику и оборудование в стране производят 64 предприятия. Порядка 20 компаний (около 31%) занимается производством коммуникационного оборудования, 9 компаний производят компьютерную технику.

Отрасль электронной промышленности обладает огромным потенциалом для дальнейшего развития. Государственная поддержка и растущий спрос на электронные товары являются ключевыми предпосылками для увеличения роста производственных мощностей казахстанских предприятий, что

позволит снизить импортозависимость, а также нарастить экспорт. Последнему способствует территориальная близость рынков РФ и Центральной Азии.

Приоритетными проектами в отрасли новых технологий являются такие инвестиционные, инвестиционные приоритетные и специальные инвестиционные проекты, как: электронные элементы и платы, компьютеры и периферийное оборудование, коммуникационное оборудование, электронная бытовая техника, инструменты и приборы для измерения и тестирования, электромедицинское оборудование, оптические приборы, магнитные и оптические носители информации.

Экспорт потенциал возможен в такие страны, как Россия, Узбекистан, Кыргызстан, Таджикистан и другие страны. Географическая близость и использование преимуществ ЕАЭС создают предпосылки для Казахстана занять долю в структуре импорта в отрасли новых технологий.

Туризм

Казахстан, занимая выгодное геополитическое положение, обладая значительными природно-рекреационными ресурсами и объектами мирового культурного и исторического наследия (в список всемирного культурного наследия ЮНЕСКО включены 11 объектов), уникальным природным разнообразием, имеет потенциал развития новых туристских продуктов и все необходимые базовые предпосылки, чтобы стать крупным игроком на карте мирового туризма.

В целях увеличения туристских потоков в республику Казахстан, а также создания благоприятных условий для развития потенциала отрасли посредством снижения барьеров и стратегического планирования отрасли утверждена государственная программа развития туристской отрасли республики Казахстан на 2019-2025 годы.

Целью данной программы является обеспечение доли туризма в общем объеме ВВП республики Казахстан не менее 8% к 2025 году.

Согласно прогнозам UNWTO, в следующие два десятилетия экотуризм будет расти стремительными темпами, а глобальные расходы на экотуризм будут расти более высокими темпами, чем вся индустрия туризма в целом.

В республике Казахстан в настоящее время имеются более 100 известных туристских объектов, так называемых "туристских магнитов" и "точек туристского роста". В связи с чем, в целях вложения инвестиций в развитие всех данных объектов проведена работа по отбору наиболее значимых туристских объектов в так называемую карту Туристификации Казахстана.

Заключение

Из-за многих геополитических факторов во всем мире, включая региональные конфликты, значительно возросла роль трансконтинентальных маршрутов, важнейших полезных ископаемых и другого стратегического сырья. На первый план выходят расположение Казахстана в центре Евразии и значительные запасы природных ресурсов, а также потенциал развития возобновляемой энергетики. В связи с этим наблюдается повышенный интерес со стороны европейских и азиатских партнеров.

В Казахстане наблюдается приток инвесторов, желающих открыть свое производство в нашей стране.

Работу по релокации компаний Казахстан начал в 2022 году и продолжает по сей день. Проведен углубленный анализ и составлен список крупных компаний из 38 стран в приоритетных отраслях экономики. Внимание сосредоточено в основном на производственных предприятиях, а не на брендах. В настоящее время по вопросу релокации доступны результаты по 80 компаниям, 41 из которых уже завершила этот процесс в 2022-2023 годах, остальные активно изучаются. Общая стоимость проектов составила около \$1,5 млрд.

Среди них такие компании, как Wabtec, корпорация Microsoft, Wika и Honeywell.

Wabtec переместила свой региональный офис и начала реализацию проекта по производству локомотивов и комплектующих. Корпорация Microsoft открыла мультирегиональные хабы в Республике Казахстан, Wika запустила производство оборудования для нефтегазовой отрасли, а

Honeywell перенесла региональный офис в Алматы и открыла производственные мощности в нескольких регионах Казахстана.

В Казахстане большое внимание уделяется всем аспектам благоприятного бизнес-климата для инвесторов.

Правительство выявило несколько проблем в оценке рисков для иностранных инвесторов.

Во-первых, отсутствие общей стратегии развития отраслей и регионов. Уточним, что работа по привлечению инвестиций в регион не коррелирует с конкретными потребностями данного региона. Этот вопрос будет решаться за счет развития региональных кластеров снизу-вверх, региональных инвестиционных программ, таргетирования инвестиций и субсидий, и определения приоритетов в финансировании.

Во-вторых, это отсутствие инфраструктуры, непрозрачность процесса выделения участков и трудности с выполнением технических требований.

Эти проблемы будут решены за счет отмены отраслевых ограничений, экспертного лидерства, дальнейшего продвижения промышленных зон, налоговой реформы.

Основные риски для инвесторов могут быть связаны с практической реализацией проектов, а именно с выделением земельных участков, обеспечением технических условий и необходимой инженерно-коммуникационной инфраструктуры, доступом к сырью, слабой газификацией в ряде регионов, дефицитом электроэнергии и отсутствие складских помещений.

Новая политика инвестиционной привлекательности Казахстана направлена на решение этих вопросов и других бюрократических проблем, таких как получение финансирования и субсидий от институтов развития и необходимость преемственности решений во время структурных перераспределений.

Согласно отчету Конференции ООН по торговле и развитию (ЮНКТАД), за последние 30 лет Казахстан продемонстрировал рост чистых прямых иностранных инвестиций (ПИИ) на 83%, достигнув \$6,1 млрд. Страна вошла в число 50-ти крупнейших стран мира по притоку ПИИ, став лидером среди транзитных экономик, среди 15 постсоветских стран и среди 32 развивающихся стран, не имеющих выхода к морю. Как отмечают эксперты, Казахстан имеет все шансы для сохранения и улучшения своих позиций.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Ливенцев Н. Н., Костюнина Г. М. Международное движение капитала (Инвестиционная политика зарубежных стран) : учебник. – М. : Экономист, 2004. – 368 с.
2. Йеленкович А. Кредитный рейтинг Казахстана // Мир финансов. Капитал, Инвестиции, Технологии. – 2012. - № 9.
3. Балахметова Г. Отраслевой и региональный аспекты привлечения прямых иностранных инвестиций в экономику Казахстана// АльПари. – 2012. - №6, - 23 с.
4. АО «НК «Kazakh Invest». - <https://invest.gov.kz/ru/about-us/kazakh-invest>
5. Предпринимательский кодекс Республики Казахстан. 29 октября 2015 г. № 375- V ЗПК. - <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1500000375#z290>.
6. Doing Business 2020. - <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf>. 2 WORLD INVESTMENT REPORT 2020 – International Production beyond the Pandemic - UNCTAD/WIR/2020 – https://unctad.org/system/files/officialdocument/wir2020_en.pdf.
7. Кодекс Республики Казахстан «О налогах и других обязательных платежах в бюджет» от 25 декабря 2017 г. № 120-VI ЗПК. - <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1700000120#z302>.
8. Doing Business in Kazakhstan https://doingbusiness.kz/file/pdf/2021/04/30/0947221269_00.pdf, С.33- 34.

9. Программа по привлечению инвестиций «Национальная инвестиционная стратегия» / Постановление Правительства Республики Казахстан от 22 августа 2017 года № 498. - <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000498>.
10. Государственная программа индустриально=инновационного развития РК на 2020-2025 годы. Постановление Правительства Республики Казахстан от 31 декабря 2019 года № 1050. - https://www.akorda.kz/ru/official_documents/strategies_and_programs
11. Социально-экономическое развитие Республики Казахстан, январь-декабрь 2021 г. // Информационно=аналитический журнал. – 73 с. - <https://stat.gov.kz/edition/publication/month>.
12. Официальный сайт ОЭСР. - <https://www.oecdilibrary.org/sites/9789264269606-6-en/index.html?itemId=/content/component/9789264269606-6-en>
13. 2020 Investment Climate Statements: Kazakhstan - <https://www.state.gov/reports/2020-investment-climatestatements/>.
14. Официальный сайт Правительства РК. - <https://primeminister.kz/ru/news/reviews/vminnacekonomiki-podveli-itogi-za-2021-god-ipodelilisplanami-raboty-na-predstoyashchiy-period-42556>.
15. Концепция инвестиционной политики Республики Казахстан до 2026 года, п.4. <http://zan.gov.kz/client/#!/index/169885/rus>, с.15.
16. Аминов Т.М. Инвестиционная политика Казахстана. - <https://ehistory.kz/ru/history-ofkazakhstan/show/32557/>
17. Оспанов М.Т., Мухамбетов Г.И. Иностраный капитал и инвестиции: вопросы теории, практики привлечения и использования. – Алматы, 1997.

EUROASIAN SPACE AND RETHINKING OF SPATIAL GEOPOLITICS

Prof. Miloš ŠOLAJA, PhD

University of Banja Luka

(Republic of Srpska Bosnia and Herzegovina)

Abstract:

The last stage of the growing liberal practice in the international arena after the Cold War has brought in rethinking of the spatial politics in the frame of the newest processes of the reconfiguration of the world power and influence. As the unavoidable part of re-examining traditional approach there are two important aspects. The first one is geopolitical question as the central question of Westphalian world of sovereign states after Post-Post-Cold War era. The second is the direction and a role of the inter-state integrations combined with the role of power in creating international structure. In the frame of this these two factors of the neoliberal institutionalized structure this research analyzes their impact on Eurasian world.

Key words: geopolitics, multilateralism, Eurasia, Europe, world, institutions, power, cooperation, institutionalism

DOI:

ЕВРАЗИЙСКОЕ ПРОСТРАНСТВО И ПЕРЕОСМЫСЛЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ОСНОВ ГЕОПОЛИТИКИ

Аннотация: Последний этап растущей либеральной практики на международной арене после Холодной войны привел к переосмыслению пространственной политики в рамках новейших процессов реконфигурации мировой власти и влияния. Неизбежной частью переосмысления традиционного подхода являются два важных аспекта. Первый - геополитический вопрос как центральный вопрос Вестфальского мира суверенных государств после эпохи пост-пост-холодной войны. Второй - направление и роль межгосударственной интеграции в сочетании с ролью власти в создании международной структуры. В рамках этих двух подходов неолиберальной институционализированной структуры, в статье представлены результаты исследования, которое анализирует их влияние на евразийский мир.

Ключевые слова: геополитика, многосторонность, Евразия, Европа, мир, институты, власть, сотрудничество, институционализм

AVRASYA ALANI VE MEKANSAL JEOPOLİTİĞİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK

Özet:

Soğuk Savaş'tan sonra uluslararası alanda büyüyen liberal uygulamanın son aşaması, dünya gücünün ve etkisinin yeniden yapılandırılmasının en yeni süreçleri çerçevesinde uzamsal politikanın yeniden düşünülmesini beraberinde getirdi. Geleneksel yaklaşımı yeniden incelemenin kaçınılmaz bir parçası olarak iki önemli husus vardır. Birincisi, Soğuk Savaş Sonrası dönemden sonra egemen devletlerin Vestfalya dünyasının merkezi sorusu olarak jeopolitik sorudur. İkincisi, uluslararası yapıyı oluşturmada gücün rolüyle birleşen devletler arası entegrasyonların yönü ve rolüdür. Neoliberal kurumsallaşmış yapının bu iki faktörü çerçevesinde bu araştırma, bunların Avrasya dünyası üzerindeki etkilerini analiz etmektedir.

Anahtar kelimeler: jeopolitik, çok taraflılık, Avrasya, Avrupa, dünya, kurumlar, güç, işbirliği, kurumsalcılık,

As the main consequence of the information-communication-telemetric impact on the postmodern geopolitics today is possible to define a relativisation of geographical space a territory of states based on the classical consideration of spatial geopolitics and its analytical potentiality. Eurasian space is characterized by in the one hand processes of integrations which are new for this the most important axis of the world processes and in the other hand with process of fragmentation. This process is possible to define in two categories: the first one is breakup of the Soviet Union but the second characteristic is intra-state separation and emerging of different type of sub-state political entities. Both has changed dramatically this space in the geopolitical as well as geostrategic directions.

EURASIAN INTEGRATIONS IN THE CONTEMPORARY WORLD

Eurasian space doesn't have unified historical experience of association and creating alliances. Huge geographic distances and undeveloped communications as well as lack of political will because of internal dominantly Asian type of authoritarian governance weren't fruitful soil for creating multilateral institutions. Taken greatly as "the East" Eurasia has never been even similar to "the European West". Ethnic, religious, economy, development and political differences were more convenient for emerging animosities and enmities than creating closeness's, towards cooperation or at least weak alliances. Characteristics of Asia were huge geography distances and non-enough developed communications, lack of modern technologies, vast parts of empty spaces, obsolete types state organizations which significantly differ from European historical experience particularly when talk about international organizations and international order. Recent history shows that "Asia was a victim of international order imposed by colonization but not an actor in it".¹

General framework of the world political development has recently completed the Eurasian system of sovereign countries after a long history of specific Asian relations in which there weren't so many inter-state conflicts but more internal. Even after the disintegration of the Soviet Union came a new group of countries that never had certain sovereignty due to the "Westphalian model" but now the achieved it based on the principles of self-determination as well as "Westphalian style of diplomacy only began to emerge with the decolonization that followed the devastation of European order by two world wars."² In 1980s and after the breakup of the Soviet Union "only Baltic States and to some extent Ukraine, Georgia, Armenia and Azerbaijan had strong national movements aimed and well-defined idea of statehood- Most of the others dropped inadvertently into independence and, although they have constructed national histories together with their states, the long story about the region is very much an uncertain one."³ AS many analysts and scientists think, emerging, creating and firming of national identity is the historically developed in the framework of the Soviet approach to national question and enabling establishing national policies which led to shaping national states. Majority of these countries have been developing their internal political system due to philosophy of "oriental democracy"⁴ which more incline to authoritarian type of governance then really to Western type of liberal democracy societies. These states had taken very ambiguous standing points towards international relations. As Buzan and Weaver claim "competing elites struggling for external support" because new earned sovereignty without recognized tradition of independent and fixed states with new established political elites was very weak and threatened by many challenges.

On the other hand, there are raising economies of China and India as well other so called "Asian tigers" but their policies impose many questions in terms of Eurasian initiatives. In the certain period regional Asian order include many external actors such are United States which has big influence on Japan, South Korea and New Zealand of course Taiwan. Also some Countries form South East Asian ad South Asia and their grouping have strong impact on the Asian processes. Having in mind that some multilateral associations and initiatives such are ASEAN, APEC, Pacific Alliance and other exist in that space treating it in total or partly it's clear that they possess amorphous nature of grouping dictated by geography characterized by huge non compact space and diverse types of governance.

Russia whit it's the world greatest landmass, as the super-power during the Cold War and evidently global power now is geographically et the same time European and Asian Power and participants in multilateral groupings in both parts of Eurasian complex. There isn't dilemma that Russia is the main axis of Eurasian geopolitical unification because it spreads on that enormous space. On the other hand, China, as absolutely economy global hyper power which tided relations with all 14 neighborhoods has strong interests in both parts of Eurasia. It clearly shows that through its "Belt and Road" initiative that includes more than 70 countries. Taking account on India's participation in global population, fast technology and economy rise, its role and in global economy it is quite clear why it looks for a key connection to Eurasian cooperation either completed projects or initiatives. On the same track are Turkey, Pakistan as well as all other which interests are to jump

¹ Kissinger, Henry (2014), *World Order*, New –York, Penguin Press, p 174.

² Ibidem, p. 175.

³ Buzan, Barry; Weaver, Ole (2004), *Regions and Powers;The structure of International Security*, Cambridge, Cambridge University Press, p. 382.

⁴ Term coined by 1990 – 2016. Uzbekistan's president Islam Karimov.

in the Eurasian train participating so in creating close future. Central Asian⁵ countries, finding themselves in very ambiguous position because of in the one hand, having membership in the many Europe or Transatlantic centered international organizations⁶, in the other hand, have prior interest to join to Eurasian interest because of geography, tradition as well as security, economy and political interest. As the one of the main strategical and economy glue in the recent time shows up a question of energy – exploitation, transport and usage including energy-security policies and its role in contemporary political processes.

EUROCENTRISM VS. EURAISANISM

Analyze of two different legacies undoubtedly imposes the question how integration and cooperation processes fit in the post-Cold War era and what is their impact on Eurasian world? Growing liberalism in the international stage has absolutely brought in rethinking of spatial geopolitics versus postmodern geopolitics founded on the basic principles and social philosophy of information and communication technologies. Two basic crucial elements that are necessary to be examined are:

1. A role of different kinds of power in international structure, integration processes and institutionalization of Eurasian space;
2. Re-examining of the sovereignty concept compared to genuine Westphalian principles as the most important aspect of the state still.

When thinking on Eurasia the regional order(s) achieved during the history excludes Westphalian principles of establishing states which differs it from Europe-centric world. While European countries accepted automatically or „naturally“ reach the multipolar system based on equilibrium of territorially and dominantly nationally defined sovereignty of states recognizing altogether legal equality, Asian states and societies functioned due to absolutely diverse conditions. Mixture of historical influences such are historically recognized great empires, Russia Orthodoxy, Buddhism, Hinduism or Cohan’s tribute system had been operating due to hierarchy as the elementary organizing principle of Asian international system. In the same period Europe was established in line of sovereign equality and structures of authority build despite many geographic dividing lines conditioned by mountain, rivers, jungle and communication barriers. #Cultural, philosophical and religious influences have transcended dividing lines.”⁷ For difference from this, interstate military interactions were reduced or even more missed because of great distances and natural barriers. To summarize, Asian hierarchical system didn’t have characteristic of integral European balance of powers and multipolar world and existing a balancer neither.

What are regional differences that characterize spaces. Firstly, fulfillment the space. While Europe is almost absolutely overpopulated, Asia has still vast spaces waiting for new settlements and population. Second, ideological legacy and actual experience of differences between Western model of liberal democracy versus few diverse kinds of governance including elements of the (neo)liberalism. Third, models if state organization and political systems including types of international relations are not same. While Europe nurture firmly founded and shaped international organizations which insist on strong state discipline and devotion to organizations, Asian example insist on loose cooperation initiatives and institutions based on emphasized interests, voluntarily approach, and case-by-case projects. Fourth, an Asian level of democracy development and kind of governance differ from country to country insisting on national, religious and social specifics. Fifth, international environment has absolutely different views due to absolutely different assumption on governance – while European international organizations insist on the firm normative and institutional structure that lead to giving some level of sovereignty to international level, Eurasian model assume keeping full independence and sovereignty for states on itself.

In any case, Euro-centric and Eurasian geopolitical views are not similar. For difference of Western countries through international organizations request strong conditionals for membership which means transfer of sovereignty on the common level, in Eurasian space initiative is founded on the looser voluntarily accepting

⁵ Brzezinski, Zbigniew in his “Grand Chessboard” called it as the Euro-Asian Balkans using the synonymous reminding on the real Balkan divisions and differences (Bžežinski, Zbignjev (1999), *Velika šahovska tabla*, Podgorica, CID

⁶ Council of Europe, Organization for Security and Cooperation in Europe, NTO’s Partnership for Peace, intention for EU membership etc.

⁷ Kissinger, Henry (2014), *World Order*, New –York, Penguin Press, p 211.

of international cooperation and expression of interests. What will be a path of international cooperation in future at the moment is uncertain because it depends on their view on a rising of power. Either inside or around Eurasian landmass and maritime in the full advance are few growing economies which are in the core of processes of creating new global multipolar world such are China, Russia, India, Iran, Turkey, “Asian tigers”. Europe that has rapidly been getting older has strong competitor in much younger Eurasian countries.

PROGRESS AND NEW CONCEPTS

Completing of the process of “soverignation” and new forms of international cooperation are based on the neoliberal concept of democracy and integrations. Critical discourse is turned to dominant approach to achieving and maintaining peace, international cooperation and international law, developing economies posed on the internal processes of nation-building and participation of the states in regional as well as global organizations. It looks like as counter-weight to much more aggressive Western policies of international cooperation which somehow tends to impose politics of containment. Through new concept of integrations oriented to Eurasian space as whole is possible to register also new concepts of security structure devoted to support to the new economy environment with survival of nations as the core principle. This “new approach” to political, economy and social development is partly founded of genuine Eurasian ideas that viewed the soviet space as the main source of such the concept but in modern times amended by others rising countries. This can mean that a key idea of “eurasianism” pragmatically coined taking account on the “former Soviet space” has been implementing in the contemporary geopolitical reality that equips many more actors that are in the process of conquering portions of global power. So, some ideas launched by initial thinkers of “eurasianism” Savicky, Trubeckoy and others that we have to assume Eurasian landmass as unified individual entity⁸ which somehow corresponds to Mackinder’s geopolitical view of Heartland as the inner and main Eurasian circle that makes the core of global governance.

Thinkers of Eurasian philosophical approach take in consideration historical, cultural, linguistic, ethnic, national religious, political and other numerous diversities which are oppositely diverging from Western principles of monolith forms of international organizing. It is quite visible that two huge geopolitical spaces have absolutely different approach in terms of spatial organization and philosophical orientation of common institutional arrangement of space. While European and Transatlantic centered world intends to design the space under its leadership characterized by traditional colonial politics, Eurasian world understands ideas of „supra-state“ in that space which can be framed through ideas of „neuroasianism“, the term coined by Lav Gumiljov.⁹ Initiated by Savicky, Trubeckoy and Alekseyev. As the initial institutional predecessor and basic careers of Eurasian continental cooperation should be taken Eurasian economy union (EAEU), Shanghai Cooperation Organization, Collective Security Treaty Organization (CSTO). Network of these organization appears as the good pillar for further institutionalization of Eurasian space which attract earlier founded organization such are Community of Independent States (CIS), ASEAN, Arab League making wider web that frame Eurasian policies.

Eurasian world earned much more importance after the end of the Cold War and breakup of the Soviet Union. Traditionally, during the history, it was arena of matching great civilizations, mixing religions and stage for great conflicts of the various actors. In the so huge space it enrolls more and more successful economies and stable states such are Russian Federation, Peoples Republic of China, Republic of India, Islamic Republic of Iran but also some other post-Soviet and neighboring countries. These countries have increasing impact on global processes through those happen in Eurasia. Through existing network of security and other type of international organization they created more coordinated and stable Eurasian space which recently initiated talks about “new security architecture” by China and Russia based on SCO but on others security organizations and projects too. At the same time the comparison between the beginning of Eurasian Economy Union since its founding ten years ago and today reflects success in numerous areas of economy. Production of oil, gas, electrical power, steel and iron makes EAEU as the most successful project in the Eurasian space.

NEW READING OF THE GEOPOLITICS OF EURASIA

Geopolitical thinking has passed few stages and orientations since founding. Starting with spatial geopolitics which used to serve as explanation of the world as “Eurocentric” and approving colonial ruling by

⁸ Степић, Миломир, *Геополитика неоевроазијства*, (2013), Београд, Институт за политичке студије, Стр. 33

⁹ Дугин, Александар (2004), *Основи геополитике I – геополитичка будућност Русије*, Зрењанин (Србија), Екопрес, стр.135.

European countries, western geopolitics went to the second phase – “modern geopolitics” which was shaped by industrial and consumer’s western society. The newest position of geopolitics refers itself as the “post-modern geopolitics” or geopolitics of information and telecommunication technology society.¹⁰ Postmodern geopolitics understand the crucial role of “information umbrella”¹¹ which defined as “ability to “undertake real-time continuous surveillance of potential hotspots to provide ‘pre-crisis transparency’¹² using the information as “the new coin of the international realm.”¹³ In this process emphasized role are ISR – intelligence collection, surveillance and reconnaissance and C4I2 – command, control, computer processing, intelligence and inter-operability.

Watching at the world named “West against Rest”¹⁴ neuroasianism can be assumed as rethinking and a certain return of spatiality of geopolitics. Postmodern geopolitics, based on monolith Western model of managing global processes needs to be redefined. Henry Kissinger claimed on the Munich Security Conference 2007. that the pole of the global power has been turning to the South East Asia. Security environment and economy growth show Kissinger was right. The main question is how this progress could be transformed in common Eurasian progress? The chance is further strengthening of Eurasians institutionalism and turning to own abilities to develop and improve its position in global environment. Due to Aleksandr Dugin “Eurasianism is postmoderna but with absolutely different content.”¹⁵ He thinks that “unity of Eurasianism as the political philosophy is contended of faster assumption of the unity of the new situation than of other worldviews which is not limited by resistance, bit the proposal is to invest internal energy in the new project, accepting the challenge of the postmoderna , intending to conquer its formal structure with readiness for settling radically different content that draw roots from deepness of premoderna eo ipso Tradition in the monster language of Globalization”¹⁶.

The new concept of integrations based more on maintaining peace, voluntarily and pragmatic approach, turned to economy cooperation and political understanding automatically induces counter-weight to aggressive western policies and western international organizations as well as their aggressive types of politics of enlargement. Eurasian approach of building weaker institutional structure with more clear national policies setup these concepts has the strategic orientation to more benevolent and friendly accept of integration and their enlargement that watch them not under political pressures and praxis of conditionalism which in some cases takes a form of blackmailing. Common empowering of total resources and making own regional soil as the better market and at the same time better supply with strategic raw materials combined with significant technology development enables Eurasia much greater progress and discouraged of proliferation of Western type of multilateral cooperation and international organizations. Economy and security concepts in Eurasia overlap characterized by peaceful, friendly and cooperation relations.

More interesting is re-definition of geopolitical approach. It is quite clear that European and Eurasian international projects differ due to spatial characteristics. Following re-thinking of postcolonial relations Eurasian geopolitics use benefits of postmodern geopolitics but keeping in mind strategic importance of the space that spreads on two continents but shaping itself as the one of unified axis of global politics. Full appreciation of countries sovereignty and their interests that are realized dominantly through international relations using as regional multilateral organizations as sub-regional or bilateral relations in order to achieve posed aims. As far as the notion of the “space” in the Eurasian assumption is used very flexible, the question is how to define the notions of borders and periphery. Some international organizations in Eurasian space enlarged themselves through significant accepting of new members. –Eurasian economy Union has been founded 2014. by Russia, Belarus and Kazakhstan, Armenia joined shortly later on. Until now three countries are observers: Moldova, Uzbekistan and Cuba as the first non-Eurasian country. Shanghai Cooperation Organization emerged initially as the “Shanghai Five) 1996: Russia, Peoples Republic of China, Tajikistan, Kirgizstan and Kazakhstan and Uzbekistan that joined 2001. In the meantime, members became India and

¹⁰ Tuathail. O. Gearoid (1998), “Postmodern Geopolitics”, *Rethinking Geopolitics*, eds. Tuathail. O. Gearoid and Dalby, Simon, New York, Routledge. P. 28.

¹¹ Ibidem, p. 30.

¹² Ibidem, p. 30.

¹³ Ibidem, p. 31.

¹⁴ Zbigniew Brzezinski (2012), *Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power*; New York, Basic Book

¹⁵ Дугин, Александр (2009), *Геополитика постмодерне: доба нових империја. Осврти на геополитику XXI века*, Београд, „Преводилачка радионица Росић“ – “Никола Пашић, стр.59.

¹⁶ Ibidem. P.59.

Pakistan 2017. as well as Islamic Republic of Iran 2023. Some other countries expressed interest to be more connected in Eurasian initiatives. For instance, some initiatives emerged in Serbia which in the meantime became the observer in the Parliamentary Assembly of CSTO.

Additionally, spatial geopolitics also have to take in consideration sovereignty watched from the standing point of territoriality, ethno-nationality and self-determination. In the Eurasian space exist few “*de facto states*”, some self-determined sub-state and state-like political entities that differ from recognized “metropolitan states” states. There some similar “*de facto states*” in the peripheral zone of Eurasia that would like to join to Eurasian cooperation projects. The example is the Republic of Srpska with vast Serb majority of population, the one of two state-shaped entities in Bosnia and Herzegovina which doesn’t support initiatives for closeness to Eurasian project as the whole because of disagreement of other two peoples – Bosniaks and Croats. As the clear example is the question raised up by journalists from the Republic of Srpska to the Russian ambassador in BiH about possibility to the Republic of Srpska join to CSTO initiatives.¹⁷ The last two noted examples open the question about attracting other countries form the “European side” of the “Eurasian heart landmass” to freely stepped in Eurasian projects and cooperation. Serbia and the Republic of Srpska, as South East European Countries¹⁸ with their contracts about free trade and custom cooperation could become the some sort of “European gate” for Eurasian international projects giving them opportunity for easier supply by raw materials, particularly energy, and much bigger markets.

FINAL REMARKS

Eurasia is encounter of very diverse political, cultural, ethno-national, religious, historical legacies. As a huge space which gives to the biggest global landmass many opportunities for faster development and participation in the world politics, Eurasia used postmodern geopolitics in order to achieve higher level of compactness and cooperation and, finally, to organized itself in international initiatives. For difference, Eurasian project clearly reflect the importance of space because of the basic definition of Eurasia and its landmass as the founding principle of forming international organizations. Multilateral cooperation and organization defined due to belonging the certain space are main characteristic of realizing as multilateral as national interest of states individually. Recent results of international organizations show huge benefits of state members gained from mutual activities and positioning in global politics. That’s the reason they expect more proactive attitudes as from Eurasian countries as from states more distant form it. Results drawn from international initiatives show as huge economy and social benefits as permanent growth of economy and security environment.

Continued development and empowering the Eurasian space attract some non-Eurasian and peripheral countries as well which can be motive for others to investigate possibility to became a part of Eurasian processes and realize interests because of interests they can realize. That means that space and spatial regulation of international relations has become the regulating factor in cooperation and relations between states. Strategic values of Eurasia are reflected because of the fact that the majority of strong and growing global powers are active participants in founding and actual operating and managing of international organizations in the Eurasian space. Even the main base of countries of the globally launched initiative BRICS has its origin in Eurasia which can be clear roadmap for the future of Eurasian world.

REFERENCES:

1. Дугин, Александр (2004), *Основи геополитике I – геополитичка будућност Русије*, Зрењанин (Србија), Екопрес,
2. Дугин, Александр (2009), *Геополитика постмодерне: доба нових империја. Осврти на геополитику XXI века*, Београд, „Преводилачка радионица Русић“ – „Никола Пашић
3. Степић, Миломир, *Геополитика неоевроазијства*, (2013), Београд, Институт за политичке студије,

¹⁷ “Русија zove Srpsku u vojni savez”, The „Euro Blic” daily, Beograd July, 22, 2012. p. 1. and 2-3.

¹⁸ Both are the countries that belong to the „Western Balkans“ which is European Union name for that sub-regional project initiated in order to enable them to fasten access to membership.

4. Brzezinski, Zbigniew (2012), *Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power*; New York, Basic Book
5. Bžežinski Zbignjev (1999), *Velika šahovska tabla*, Podgorica, CID.
6. Buzan, Barry; Weaver, Ole (2004), *Regions and Powers: The structure of International Security*, Cambridge, Cambridge University Press.
7. Kissinger, Henry (2014), *World Order*, New –York, Penguin Press
8. Tuathail. O. Gearoid (1998), “Postmodern Geopolitics”, *Rethinking Geopolitics*, eds. Tuathail. O. Gearoi and Dalby, Simon, New York, Routledge
9. „Euro Blic” daily, Beograd, July 22, 2012. p. 1. and 2-3.

**SECTION 2. CURRENT ISSUES OF EURASIAN RESEARCH AT THE
PRESENT STAGE**

**СЕКЦИЯ 2. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЕВРАЗИЙСКИХ
ИССЛЕДОВАНИЙ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ**

**BÖLÜM 2. AVRASYA ARAŞTIRMASININ GÜNCEL SORUNLARI MEVCUT
AŞAMADA**

THE INCREASING IMPORTANCE OF UZBEKISTAN IN EURASIAN GEOPOLITICS

Gulrukh DADAKHON KHASAN
Scientist, Researcher
(Uzbekistan)

Abstract:

Uzbekistan, in terms of its history and state traditions, is one of the important states not only of Central Asia but also of Eurasia. The independent state tradition of Uzbekistan, which hosted empires and powerful Khanates, was interrupted by the occupation of Turkestan by Tsarist Russia. Uzbekistan, which remained within the Soviet Union for a significant period of the 20th century, gained its independence in 1991. During the period from 1991 to the present, Uzbekistan has been at the center of attention of Russia, China, the USA and also the European Union. In addition, powers such as South Korea, India and Japan attach importance to Uzbekistan in terms of the economic and political aspects of their policies towards Central Asia. Uzbekistan's opening to the sea, which we can describe as "double landlocked", opens to different regions through highways and other countries. Despite these and similar disadvantages, Uzbekistan is among the most important states of the Central Asian geography due to its geopolitical position. In order to turn this situation into an advantage, the foreign policy followed by the Uzbek government can be evaluated in two stages. First: The introverted foreign policy of the Islam Karimov era; second: Shavkat Mirziyayev's open and entrepreneurial foreign policy. Recent developments in Uzbekistan's foreign policy are noteworthy in demonstrating the geopolitical importance of Uzbekistan.

Key words: Uzbekistan, Geopolitics, Foreign Policy, Central Asia, Eurasia

DOI:

УСИЛЕНИЕ РОЛИ УЗБЕКИСТАНА В ЕВРАЗИЙСКОЙ ГЕОПОЛИТИКЕ

Аннотация: Узбекистан по своей истории и государственным традициям является одним из важных государств не только Центральной Азии, но и Евразии. Независимая государственная традиция Узбекистана, в котором существовали империи и могущественные ханства, была прервана аннексией Туркестана царской Россией. Узбекистан, остававшийся в составе Советского Союза в течение значительного периода XX века, обрел независимость в 1991 году. В период с 1991 года по настоящее время Узбекистан находился в центре внимания России, Китая, США, а также Евросоюза. В настоящее время, такие державы, как Южная Корея, Индия и Япония, придают большое значение Узбекистану с точки зрения экономических и политических аспектов своей политики в отношении Центральной Азии. Отсутствие выхода Узбекистана к морю, который мы можем охарактеризовать как «двойной выход к морю», открывается в различные регионы через автомагистрали и другие страны. Несмотря на эти и подобные недостатки, Узбекистан входит в число важнейших государств географии Центральной Азии, благодаря своему геополитическому положению. Чтобы превратить эту ситуацию в преимущество, внешнюю политику правительства Узбекистана можно рассматривать в двух аспектах. Первый: замкнутая внешняя политика эпохи Ислама Каримова; второй: открытая и предпринимательская внешняя политика Шавката Мирзияева. Недавние события во внешней политике Узбекистана заслуживают внимания, поскольку демонстрируют геополитическую важность Узбекистана.

Ключевые слова: Узбекистан, геополитика, внешняя политика, Центральная Азия, Евразия.

AVRASYA JEOPOLİTİĞİNDE ÖZBEKİSTAN'IN ARTAN ÖNEMİ

Özet:

Özbekistan tarihi ve devlet gelenekleri itibariyle sadece Orta Asya'nın değil Avrasya'nın da önemli devletlerinden biridir. İmparatorluk ve kudretli Hanlıklara ev sahipliği yapmış olan Özbekistan'ın bağımsız devlet geleneği, Türkistan'ın Çarlık Rusya'sı tarafından işgal edilmesiyle kesintiye uğramıştır. 20. yüzyılın önemli zaman dilimini Sovyetler Birliği bünyesinde sürdüren Özbekistan, 1991 yılında bağımsızlığına kavuşmuştur. 1991'den günümüze kadar devam eden süre zarfında Özbekistan, Rusya, Çin, ABD ve aynı zamanda Avrupa Birliği'nin dikkat merkezinde olmuştur. Bunun yanı sıra Güney Kore, Hindistan, Japonya gibi güçler Orta Asya'ya yönelik siyasetlerinin ekonomik politiği bakımından Özbekistan'ı önemsemektedirler. Denize açılımı "double landlocked" olarak tarif edebileceğimiz Özbekistan'ın farklı bölgelere açılışı karayolları ve diğer ülkeler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu ve benzeri dezavantajlı

durumlarına rağmen Özbekistan jeopolitik konumu itibariyle Orta Asya coğrafyasının en önemli devletleri arasında yer almaktadır. Bu durumunu avantaja dönüştürmek bakımından Özbekistan yönetiminin izlediği dış politika iki aşamada değerlendirilebilir. Birincisi: İslam Kerimov döneminin içe kapalı dış politikası; ikincisi: Şevket Mirziyayev'in dışı açık ve girişimci dış politikası. Son dönemde Özbekistan dış politikasında yaşanan gelişmeler Özbekistan'ın jeopolitik öneminin sergilenmesi açısından dikkat çekmektedir.

Anahtar kelimeler: Özbekistan, Jeopolitik, Dış Politika, Orta Asya, Avrasya

Giriş

Avrupa ve Asya kıtalarının birleşiminden oluşan Avrasya, tarih boyunca küresel güçlerin dünya hakimiyetini elde etmek için çıkar çatışması yaşadığı bir alan olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla birlikte erişime kapalı olan bölgede jeopolitik boşluk oluşmuş ve küresel, bölgesel aktörlerin ilgi odağı olmuştur. Tarihte birçok güçlü devletler tarafından kontrol altına alınmak istenen, büyük uygarlıklara ev sahipliği yapan Avrasya, gerek coğrafi konumu, doğal kaynakları gerek ekonomik ve siyasi potansiyeli dolayısıyla dünya hâkimiyeti için çekişme alanı olagelmıştır. Avrasya, Brzezinski'nin de tabiriyle küresel üstünlük mücadelesinin oynandığı satranç tahtasıdır. Bu satranç tahtasının en önemli bölgesi Orta Asya'dır ve Orta Asya'nın merkezinde Özbekistan yer almıştır. Kalpgah konumunda olan Özbekistan, tarihsel süreç içinde ilim, kültür, uygarlık merkezi olmuş, Semerkant, Buhara, Hive gibi İslam ve Türk dünyasının önemli merkezlerine ev sahipliği yapmıştır. Aynı zamanda büyük tarihe sahip olan Özbekistan Timur İmparatorluğu, Şeybani Devleti, Babürler gibi güçlü devletlerin devamcısıdır.

Özbekistan jeopolitik konumu, beşeri potansiyeli, tarihi, kültürü, siyasi ve askeri gücü açısından ayrı bir yere sahiptir. Doğal kaynaklar bakımından zengin olması bilhassa pamuk ve altın üretiminde dünyanın sayılı ülkeleri arasında bulunması, güçlü bir orduya sahip olması ve buna benzer özellikleri ülkeyi çekici kılmaktadır. Orta Asya ülkeleriyle ortak sınırları paylaşan Özbekistan bölgede en fazla nüfusa sahip olan bir ülkedir. Ayrıca sınırdaş ülkelerde de önemli miktarda Özbek nüfusu yer almaktadır. Bahsi geçen sebeplerden ötürü ülke küresel güçlerin ekonomik ve siyasi üstünlük elde etmek için mücadele ettikleri bir bölge olmuştur. Bölgede 19. yüzyılda Rusya ve İngiltere arasında devam eden "Büyük Oyun" olarak adlandırdığımız rekabet, günümüzde ABD, Rusya, Çin gibi aktörler arasında "Yeni Büyük Oyun" olarak ilerlemektedir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte uluslararası sistemde yeni cumhuriyetler ortaya çıkmış ve ulus-devlet sürecine girmiştir. Cumhuriyetlerin sosyalizmi terk ederek demokrasiyi benimsemesiyle "geçiş dönemi" başlamıştır. Ancak Özbekistan da dahil olmak üzere eski Birlik ülkeleri demokrasiye geçiş sürecinde başarılı olamamış aksine otoriter bir yönetim benimsemiştir. Özbekistan'da Kerimov'un başa geçmesiyle ülke içinde baskıcı bir yönetim söz konusuydu. Çevre ülkelerdeki siyasi çalkantılar, iç savaşlar, ekonomik kriz, ülke içindeki kargaşa vb. dolayısıyla sert yönetim benimsenmiştir. *"Bağımsızlığın ilk yıllarında iç politikada egemenliği pekiştirmeye yönelik siyaset izleyen Özbekistan, dış politikasını istikrar ve güvenlik mekanizmaları etrafında şekillendirmiştir. Ülke içinde gerçekleşen iç dinamikler dış politikanın karakterini biçimlendirmektedir. Özbekistan'da gelişen radikal akımlardan kaynaklı güvenlik sorunları, ülkenin dış siyasette tedbirli ve çekimser tutum sergilemesine sebebiyet vermiştir. Siyasi konjonktür ve çevre ülkelerdeki istikrarsızlık ülkenin dış politika yapılanmasını da etkilemiştir. Aşırılık yanlısı grupların Özbek siyasi hayatını etkilemesini önleme ilkesi genel bir dış politika karakterine dönüşmüştür. Bu radikal yapılar, bağımsızlıktan bu yana ülkenin hem iç siyasetinin hem de dış politika karakterinin temel sorunlarından biri olmuştur"* (Dadakhon Khasan, 2023: 223).

Dış siyasette Kerimov'un denge siyasetinin altında yatan ana etken siyasi güç endişesi olmuştur. Özbekistan'ın Rusya'ya karşı mesafeli yaklaşması, zaman zaman ABD ile yakınlık kurması, yeri geldiğinde uzaklaşması gibi tercihlerin, inişli-çıkışlı ilişkilerin başlıca nedenleri de bu olmuştur. 2016 senesinde Kerimov'un vefatının ardından Şevket Mirziyayev başkanlık görevine gelmiştir. Göreve gelmesiyle birlikte iç ve dış politikada büyük değişiklikler yaşanmış ve bu Özbekistan için dönüm noktası olmuştur. Ülke içinde reform süreci başlatılmış, birçok alanda değişim ve yenilikler yapılmıştır. Demokratikleşme yolunda somut adımlar atılmış, ülkenin kalkındırılması, refah düzeyinin yükseltilmesi gibi konularda ciddi girişimlerde bulunulmuştur. Bunun yanında Mirziyayev Kerimov'un dış siyaset yaklaşımının aksine bir strateji benimsemiştir. Dünyaya açılarak ülkeyi izole durumundan çıkarmış; uluslararası topluluklara katılarak, dış ülkelerle bilhassa komşu devletlerle olumlu ilişkiler geliştirerek uluslararası sistemde varlığını göstermiştir.

Ana Hatlarıyla Avrasya Jeopolitiği

Avrasya jeopolitiğini idrak edebilmek için öncelikle kavramı etimolojik olarak incelemek gerekmektedir. Avrupa ve Asya kıtalarını kapsayan Avrasya, “avr” ve “Asya” kelimelerinin birleşiminden meydana gelmiştir (Özder, 2013: 66). Doğu ile Batının rekabet alanı olarak ön plana çıkan bu bölge için kullanılan Avrasya terimini, ilk kez Alman bilim insanı Alexander Von Humboldt ortaya atmıştır (Korkmaz, 2022: 89). Çeşitli Avrasyacı düşünürler Atlas Okyanusu’ndan Pasifik Okyanusu’na kadar uzanan Avrasya’nın tanımını yapmaya çalışmışlarsa da bölgede hakimiyet kurmak isteyen güçlerin birbirinden farklı hedef benimsemesinden dolayı ortak bir tanım üzerinde uzlaşmamışlardır. Ancak tanımlardaki ortak husus, Avrasya’yı dünyanın merkez bölgesi olarak öne sürmeleri olmuştur (Seyfettin Erol, 2018: 327).

Jeopolitik terimi ise en genel perspektifte devletlerin yürüttüğü politikayla buldukları coğrafya arasındaki bağı ifade etmektedir. Diğer bir deyişle ülkenin dış siyasetinin coğrafi faktörlere göre oluşturulduğunu öne süren yaklaşım olarak belirtilebilir (Kaya, 2022: 47). Kökeni 19. yüzyıla dayanan Jeopolitik kavramı ilk defa 1896 yılında Rudolf Kjellen tarafınca kullanılmıştır (Ayvaz & Ramadhan, 2021: 76). Uluslararası ilişkiler literatüründe Avrasya ve Jeopolitik kavramlarının birlikte kullanılmasına sıkça rastlanılmaktadır (Seyfettin Erol, 2018: 327).

Avrasya bölgesi tarih boyunca rekabet mücadelelerine tanık olan ve her dönemde de dönemin en güçlü devletleri tarafından ele geçirilmesi arzu edilen bir bölge olmuştur (Özder, 2013: 67). Avrasya jeopolitik konumu, sahip olduğu zenginliklerden dolayı hem ekonomik hem siyasi bir rekabet alanıdır (Korkmaz, 2022: 90). Soğuk Savaş döneminde erişime kapalı olan bu bölge, Sovyetler’in yıkılmasıyla birlikte yeniden gündeme gelmiş ve büyük güçlerin çekim merkezi haline gelmiştir. Bu dönemde önem kazanmasının sebebi ise ABD’li stratejist Zbigniew Brzezinski’nin Büyük Satranç Tahtası isimli eserinde Avrasya hakkında ifade ettiği düşünceleridir. Ona göre, satranç tahtası olarak gördüğü Avrasya adeta jeopolitik açıdan bir ödüldür. Brzezinski ülkesi olan ABD’ye Avrasya bölgesine hakim olarak süper güç olmasını önermiştir (Ayvaz & Ramadhan, 2021: 78).

Yerkürenin en büyük kıtası olan Avrasya jeopolitik olarak bir eksenidir. Bölge dünya nüfusunun yaklaşık %75’ini barındırmaktadır ve fiziksel zenginliklerin çoğu hem yatırım hem doğal kaynaklar açısından burada yer almaktadır. Avrasya, dünya GSMH’sinin % 60’ına sahip olmakla birlikte dünyada bilinen enerji kaynaklarının dörtte üçünü barındırmaktadır. Bunun yanı sıra bölgede siyasal olarak dünyanın en iddialı ve dinamik devletleri bulunmaktadır (Brzezinski, 2017: 52). ABD’den sonra en büyük altı ekonomi ve altı silah alıcısı Avrasya’da yer almaktadır. Dünyanın, biri hariç bilinen ve bilinmeyen bütün nükleer güçleri yine bu coğrafyada bulunmaktadır. Avrasyalılar, ABD’nin üstünlüğüne meydan okuyabilecek gerekli potansiyele sahiptirler. Avrasya’nın gücü Amerika’ninkinden oldukça fazla olmasına karşın Avrasya’nın siyasi bütünleşmeyi engelleyen geniş alana sahip olması ABD’yi bir adım öne taşımaktadır. Bu nedenler göz önüne alındığında Avrasya, üzerinde küresel nüfuz mücadelesinin sürdürülebileceği satranç tahtasıdır (Brzezinski, 2017: 53).

Süregelen tarih boyunca büyük medeniyetler Avrasya’da kurulmuş ve Avrasyalı devletler dünyayı hükümranlığı altına almıştır. Geçmişten günümüze Avrasya kıtasının öneminde hiçbir zaman azalma olmadığını, bu bölge üzerinde küresel çekişmenin her dönemde devamlılığını koruduğunu görmek mümkündür. Tarihin tanıklık ettiği iki büyük dünya savaşı Avrasya’yı kontrol edebilmek amacıyla ortaya çıkmıştır. Yine bir dünya savaşı meydana gelecekse bunun Avrasya üzerinde gerçekleşeceği muhtemeldir (Özder, 2013: 72).

İngiliz jeopolitikçi Halford Mackinder’in geliştirmiş olduğu “Kara Hakimiyet Teorisi”nin hala geçerliliğini koruduğu görülmektedir. Mackinder’in teorisi Avrasya’nın jeopolitik önemini ortaya koymaktadır (Kaya, 2022: 49). Mackinder’in bu yaklaşımına göre Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının tamamı Dünya Adasını meydana getirmektedir. Diğer Amerika, Avustralya ve Antarktika gibi kıtalar Dünya Adasının uydularını oluşturmaktadırlar. Dünya Adasının içinde yerleşen Doğu Avrupa ve Sibirya bölgesi dünyanın “Heartland/Kalpgahı”nı oluşturmaktadır. Heartland’ın çevresindeki bölge “İç ve Kenar Hilal” veya Rimland kuşağı olarak adlandırılır. Bunun dışında kalan bölge ise “Dış veya Kenar Hilal” ya da “Dünya Adasının Peykleri” olarak ifade edilir. Mackinder görüşünü şu şekilde dile getiriyor: “Doğu Avrupa’ya hükmeden bir devlet Heartland’a hakim olur. Heartland’a hükmeden ise öncelikle İç-Kenar Hilal’e veya Rimland’a hükmeder. Sonra da Dış-Kenar Hilal’e yani bütün dünyaya hakim olur. Dünya adası ve gezegeni kontrol eder” (Özey & Ünlü, 2022: 66). Mackinder’in yaklaşımı incelendiğinde “Kalpgah” olarak ifade edilen bölgeyle Avrasya’nın örtüştüğü ve Avrasya merkezli bir dünya adasından bahsedildiği görülebilir. Bu sebeple küresel

öneme sahip olan bu bölge, küresel liderlik için kontrol altına alınması gereken mühim bir coğrafyadır (Seyfettin Erol, 2018: 328).

Özbekistan'ın Jeopolitik Durumu: Olanaklar, Fırsatlar ve Tehditler

Avrasya'nın kayda değer parçasını Orta Asya oluşturmaktadır. Orta Asya'nın kalbinde ise Batı Türkistan'ın önemli Türk cumhuriyetlerinden biri olan Özbekistan konumlanmaktadır. Ülke, Avrasya ve Orta Asya jeopolitiğinde ayrı bir pozisyona sahiptir. Özbekistan'ın Orta Asya'nın "kalpgahı" konumunu çeşitli tarihsel, ekonomik, kültürel ve politik faktörler de ispatlamaktadır (Sönmez, 2013: 390). İlim ve medeniyet beşiği olan Özbekistan tarihsel süreçte güçlü devletlere ev sahipliği yapmıştır. Özbekistan'ın jeopolitik durumunu ele almadan önce kısaca tarihine değinmekte fayda vardır.

Türk tarihinde kritik öneme sahip olan Özbekler, Türkistan'daki en kadim ve en kalabalık olan, köklü tarih ve kültüre sahip Türk boyundan oluşan etnik gruptur. Çok eskiden beri mevcut olan bu etnik grup sonradan Özbek ismiyle anılmaya başlanmıştır. Özbekler ismini, Altınordu hükümdarı olan Özbek Han'dan almıştır. Özbek terimi etnisiteyi ifade etmeyip Özbek Han'ın (1312-1347) yönettiği kitleye verilen bir isimdir. Özbek Han kendi askerlerine "Özbekiyan" devlete de "Özbek devleti" ismini vermiştir. Böylece ilk zamanlar şahıs ismi olarak bilinen Özbek, akabinde bir Türk topluluğunun ismi haline gelmiştir (Dadakhon Khasan, 2023: 18). Özbek devlet geleneğinin en önemli şahsiyetlerinden biri Emir Timur'dur. Barlas boyundan olan Timur Semerkant'ta tahta çıkmış ve kısa süre içinde birçok yeri topraklarına katarak büyük Timur İmparatorluğunu kurmuştur. Türk hükümdarı olan Timur kendisini, yazdırdığı kitabelerde Turan sultanı olarak tanımlamaktadır. Timur'un vefatının ardından ülke içindeki siyasi çalkantılara rağmen halefleri devletin varlığını devam ettirmişlerdir (Asker, 2023: 191). Türkistan'daki diğer güçlü devlet olan Şeybaniler'in zayıflamasıyla bölgede "Üç Özbek Hanlıkları" ortaya çıkmıştır. İlk aşamalarda Hanlıklar ileri noktalara gelmiş olsalar da ilerleyen zamanlarda iç siyasi krizler, üstünlük mücadeleleri Hanlıkların gücünü zayıflatmış ve neticede dış tehlikelere açık duruma getirmiş, Rusya tarafından bölgenin işgaline zemin hazırlamıştır (Saray, 2019: 312). Çarlık Rusya'nın Türkistan coğrafyası işgallerine paralel olarak 1865 tarihinde Orenburg Genel Valiliği'ne bağlı, merkezi Taşkent olan, sınırları Issık Gölü'nün batısından Ural nehrine kadar uzanan Sirderya nehrinin uzandığı coğrafyada Türkistan Bölgesi-Eyaleti oluşturuldu (Çapraz, 2011: 70). Ancak Türkistan Oblastı'nın Orenburg idaresinden ayrılması konusunda çalışmalar başlatılarak 1867 yılında yeni bir kanunla Taşkent merkezli müstakil Türkistan Genel Valiliği kurulmuştur (Kerimov, 2019: 53). Çarlık döneminde çeşitli asimilasyon politikalarına maruz kalan Türkistan halkı zaman zaman yönetime karşı ayaklansa da Çarlık tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Bolşevik ihtilalinden sonra despot yönetim bölgede varlığını devam ettirmiştir. Bu süreçte Rusları oldukça zorlayan bir istiklal hareketi "Basmacılık" ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra Türkistan'da İsmail Gaspıralı'dan ilham alan Ceditçiler yükselmeye başlamıştır. Ancak Sovyet yönetimi bu direnişleri bastırarak bölgede tam hakimiyet sağlamıştır. Rusya'nın uyguladığı kültür emperyalizmi, bu doğrultuda yapılan baskılar toplumun tepkisine neden olmuştur. Özbek Türkleri tarihine ve milli değerlerine sıkı bir şekilde bağlı olmaları sebebiyle asimile edilmeleri kolay olmamış, Ruslar ciddi dirençle karşılaşmıştır (Dadakhon Khasan, 2023: 25). Sovyet Rusya, Türkistan'da kültürel asimilasyonun yanı sıra iktisadi sömürgeciliğe de başvurmuştur. Kaynakları sömürülen Özbekistan, Sovyet Rusya'nın hammadde kaynağı özellikle pamuk üreticisi olarak görülmekteydi (Kara, 2021: 151). 1980-85'lere gelindiğinde içten çürüyen Sovyetler'i kurtarmak için Gorbaçov tarafından "Glastnost ve Perestroyka" reformu geliştirilmiş olmasına karşın Sovyetler'in yıkılmasını engelleyememiştir. Böylece 1991 yılında Sovyetler'in dağılmasıyla birlikte Özbekistan kesintiye uğrayan devlet geleneğini tekrar devam ettirme fırsatına kavuşmuştur.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan ülkeler jeopolitik kuramcılarının odak noktası haline gelmiştir. Bu ülkelerden Özbekistan'ın jeopolitik konumu, beşeri potansiyeli, doğal kaynakları, siyasi, askeri, ekonomik gücü ve yürüttüğü dış siyaset gibi etkenleri ülkeyi bölgenin ana aktörü haline getirmektedir (Sönmez, 2013: 391). Özbekistan jeopolitik konumu itibariyle Mackinder'in de tabiriyle Orta Asya'nın kalpgahında yer almaktadır. Denize kıyısı olmayan ülke, kuzeyinde Kazakistan, güneyinde Afganistan, güneybatısında Türkmenistan, doğusunda Kırgızistan ve Tacikistan ile çevrili konumuyla Türkistan'ın tam ortasında yer almaktadır. İki önemli Amuderya ve Sirderya nehirlerinin arasında (Maveraünnehir) konumlanmaktadır (Dadakhon Khasan, 2023: 165). Özbekistan'ın kendinden daha zayıf ülkelerle sınırdaş olması ülkeyi bölgesel liderlik için ön plana çıkartırken aynı zamanda bölgesel güçlerle ortak sınıra sahip olmaması bağımsız hareket edebilme fırsatı sağlamaktadır (Sönmez, 2013: 391). Aynı zamanda ülke, küresel güçlerin bölgesel güçleri kontrol edebilmesi açısından "tampon" bölge yani "güvenlik çemberi" görevi görmektedir (Nogayeva, 2009: 94). Özbekistan, "double-closed country" "çifte kilitli ülke" olmasına karşın önemli ticaret ağları bu topraklardan geçmektedir. Denize veya okyanusa açılımı olmasa dahi bölge, kara

temelli projelerde ön plana çıkmakta ve bu açıdan büyük güçlerin ilgi odağı olmayı sürdürmektedir. Ülke, Avrupa ve Uzakdoğu'yu birbirine bağlayan tarihi İpek Yolu güzergahının merkez noktasında yer almaktadır (Çetinak & Kar, 2021: 247). Bölgedeki geçiş yollarında bulunan ülke, stratejik konumuyla giderek bölgesel ve küresel sistemde başat aktör haline gelmeye başlamıştır (Kasım, 2022: 115).

Zengin doğal kaynaklara sahip olan Özbekistan, enerji ihtiyaçlarını büyük ölçüde kendi kendine karşılayabilen sayılı ülkelerden biridir. Yurt içi tüketimini karşılayabilen aynı zamanda enerji ihracatı konusunda ilerleme kaydeden Özbekistan'ın doğal kaynakları başında doğal gaz, petrol ve kömür gelmektedir. Ülke, BP verilerine göre 1.1 trilyon metre küp doğal gaz, 600 milyon varil (100 milyon ton) petrol rezervi (British Petroleum Company, 2021), 2 milyar ton kömür rezervi (O'zlidep, 2023), yaklaşık 132 bin ton uranyum (Gazeta.uz, 2021) rezervi barındırmaktadır. Özbekistan, Avrasya'da Rusya ve Türkmenistan'dan sonra bölgenin 3. en büyük doğal gaz üreticisi konumundadır (Şimşek & Şimşek, 2021: 269). Topraklarının %60'ında hidrokarbon kaynakları barındıran Özbekistan'da Orta Asya'daki doğal gaz kaynaklarının yaklaşık %40'ı, petrol rezervlerinin %31'i yer almaktadır (İsmayilov & Budak, 2015: 1). Bunun yanı sıra ülke, yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Nitekim bu alternatif kaynaklardan enerji üretimi temin edilebilmesi için ülkenin sahip olduğu potansiyel biyokütle enerjisi miktarı 800 megawatt, güneş enerjisi için 593,000 megawatt, rüzgâr enerjisi için 1,600 megawatt ve küçük hidroelektrik enerjisi için 1,800 megawattır (Şimşek & Şimşek, 2021: 273). Ayrıca Özbekistan'da altın başta olmak üzere gümüş, çinko, bakır, kurşun gibi 100'den fazla element çeşidi bulunmaktadır. Altın rezervi bakımından dünyada 4. sırada, altın üretimi bakımından 9. sırada (Altın Madencileri Derneği, 2021) yer alan Özbekistan'ın 377 ton altın rezervi (Trading Economics) bulunmaktadır. Ülke 2022 yılının şubat ayında 22 ton altın satarak dünyanın en büyük birinci altın satıcısı durumuna gelmiştir (World Gold Council, 2022). Bölgede önemli miktarda enerji rezervlerinin varlığı, büyük güçlerin enerji gereksinimlerini karşılamak için bölgeye yönelmelerine sebep olmaktadır. Bununla birlikte enerji rezervlerini dünya pazarlarına ulaştırmak ve boru hattı güzergahlarını denetim altına almak büyük güçlerin hedefleri arasındadır. Ancak bölge, zengin kaynakları barındırmasına karşın rezervlerin taşınması için gerekli teknolojiye sahip değildir. Bu durum küresel güçlere bölgede ilgili alanlarda yatırım yapma ve etkinliğini artırma olanağı sunmaktadır. ABD gibi küresel güçler enerji rezervlerinin nakliyesi için büyük ölçüde Rusya ve Çin'e bağımlı olan Orta Asya'da alternatif boru hatlarının inşasını desteklemesiyle bölgede Rusya ve Çin'e karşı üstünlük kurmayı amaçlamaktadır (Erdoğan, 2020: 999).

Özbekistan yaklaşık 37 milyon nüfusuyla Orta Asya bölgesinde en fazla nüfusa sahip bir ülkedir. Ülke nüfus bağlamında oldukça hızlı bir büyüme göstermektedir. Özbekistan Bağımsız Devletler Topluluğu'nda "en genç ve hızla artan nüfusa sahip ülke" konumundadır (Abdülkerimov, 2023). Ülke, Orta Asya bölgesinde nüfus bakımından önemli bir ağırlığa sahip bir ülkedir, öyle ki ülkenin sınırdış devletlerinde dahi önemli miktarda Özbek nüfusu bulunmaktadır. Yarısı Afganistan'da olmak üzere Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Afganistan ve Tacikistan'da 10 milyondan fazla Özbek nüfusu yer almaktadır (Kavuncu, 2018: 32).

Ayrıca Özbekistan Orta Asya ülkeleri arasında en güçlü orduya sahip bir ülkedir. Ülke, Global Firepower (GFP) merkezinin verilerine göre dünyanın en güçlü orduları 2023 sıralamasında 145 ülke arasında 1,0692¹ endeksiyle 62. sırada yer almıştır (Global Firepower). Bu merkeze göre Özbekistan, Orta Asya ülkeleri arasında askeri güç açısından birinci sırada yer edinmiştir. Özbekistan Hava Kuvvetleri'ndeki toplam uçak sayısı 197 olup, bunların 58'i savaş uçağı, 20'si saldırı uçağı, 13'ü askeri nakliye uçağı, 7'si eğitim uçağı, 99'u helikopter ve 33'ü askeri helikopterdir. Ayrıca 420 tank, 197 kundağı motorlu topçu birimi ve 143 çok namlulu roket sistemi kullanılıyor (Daryo, 2023) Toplam askeri personel 65 bin olup aktif asker sayısı 55 bindir. Savunma bütçesi 692,520,000 ABD dolarıdır (Global Firepower). Özbekistan askeri alanda kendini geliştirme konusunda kararlı bir şekilde ilerlemektedir. Modern silah ve askeri teçhizatın sağlanmasına ayrı ehemmiyet göstermekte, ordunun gelişimi için komutanlar başta olmak üzere askeri personelin mesleki eğitimlerinin artırılması üzerinde çalışmalar yapılmaktadır (Mirzo, 2023). Ülkenin askeri gücünün varlığı kendi sınırlarını koruma kapasitesine sahip olduğunu gösterirken aynı zamanda dış tehditlere karşı caydırıcı unsur olarak da öne çıkmaktadır. Ülkenin diplomatik müzakerelerde siyasi ağırlık oluşturmasını sağlarken bölgesel istikrarın sürdürülmesine katkıda bulunur ve askeri alanlarda ittifaklar kurarak diğer ülkelerin güvenliğine katkı sağlama potansiyeline sahiptir (Dadakhon Khasan, 2023: 167). Nitekim gerek bölgenin Fergana Vadisinde yaşanan etnik gerginlikler ve İslami hareketlere gerek sınırdış ülkeler olan Afganistan ve Tacikistan'dan kaynaklanan sorunlara karşı bazen ABD ve NATO'yla bazen Rusya ve Çin'le askeri ve güvenlik ilişkileri geliştirilmiş,

¹ 0,0000 puan mükemmel olarak kabul edilir.

terörizmle mücadele alanlarında işbirlikleri yapılmıştır. Örneğin 11 Eylül saldırıları sonrası Özbekistan ABD ile terörizmle mücadele anlaşması imzalamış ve ülkenin Hanabad üssünü kullanmıştır. Bu ittifak sonucunda Taliban radikalizminde büyük ölçüde azalma görülmüştür. ABD'nin ülkede demokratikleşme eksikliğine yönelik daimi eleştirilerine rağmen Özbekistan bölgedeki ana müttefiki olmuştur (Özey & Ünlü, 2022: 257). Kerimov'un sözleriyle Özbekistan güvenlik meselesinden dolayı cephe ülkesi (front-line state) olarak ifade edilmektedir (Cornell, 2000: 125-126). Görüldüğü üzere bölgesel bir oyuncu olarak öne çıkan Özbekistan, Avrasya'nın güvenliği bakımından büyük önem arz etmektedir.

Özbekistan'ın ekonomik gücünü de göz ardı etmemek gerek. Ülke zengin doğal kaynakları, iş gücü potansiyeli, stratejik konumu sayesinde küresel ve bölgesel güçlerin Orta Asya'da ekonomik ilişkileri geliştirmeyi hedeflediği ülkelerden biridir. Bilhassa 2016 yılında iktidar değişikliği sonrası rekabetçi bir piyasa ekonomisi oluşturmak için reformlar süreci başlatılmıştır. Özbekistan'ın ekonomik özgürlük puanı 56,5 olup 2023 Endeksi'nde ekonomisi en özgür 109'uncu ülke konumuna yükselmiştir (Index of Economic Freedom, 2023). Özbekistan'ın gayri safi yurt içi hasılası (GSYİH) 2022 yılında 80 milyar dolar (Trading Economics, 2023), gittikçe artış gösteren büyüme oranı ise 2022'de %5,7'ye ulaşmıştır (World Bank Group, 2023). Özbekistan, uluslararası finans kuruluşlarının öngörülerine göre gelecek 10 yılda en hızlı büyüyecek ülkeler arasında yer alacağı belirtilmektedir (AA Haber, 2017). Ülkede son yıllarda yapılmakta olan reform ve ekonomik açılımlar yabancı yatırımcılarda büyük ilgi uyandırmaktadır. Bu ekonomik reformlar, basitleştirici düzenlemeler ve teşvikler yatırımcıların dikkatini çekmekte olup vergi indirimi, gümrük kolaylıkları, yabancı yatırımcıları koruyan ve destekleyen yasaları yatırımcılar için güven ortamı yaratmaktadır (Dadakhon Khasan, 2023: 170). Yürürlüğe koyulan yenilikler sayesinde Özbekistan'daki uluslararası yatırımlar son 6 yılda 10 kattan fazla artış kaydetmiştir (Euronews, 2023).

Özbekistan'ın konumu itibarıyla Orta Asya'nın "eksen ülkesi" olması bölgeye hakim olmak isteyen güçlerin öncelikle bu ülkeye yönelik strateji geliştirmesine sebep olmaktadır. Rusya Federasyonu'nun Yakın Çevre Doktrininde Özbekistan'ın jeopolitik etkenlerden dolayı Orta Asya'nın en önemli ülkesi olduğu ve bu ülkeyle çoklu, ikili ilişkilerin geliştirilmesinin önemine değinmiştir (Sönmez, 2013: 391). Orta Asya bölgesi tarih boyunca jeopolitik ve jeostratejik öneme sahip bir bölge olmuştur. 19. yüzyılda bölge Rusya ve İngiltere'nin güç mücadelesinin yaşandığı rekabet alanı olmuştur. Rusya'nın galibiyetiyle sonuçlanan bu rekabet "Büyük Oyun" olarak adlandırılmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla oluşan güç boşluğunu doldurmak üzere küresel ve bölgesel güçler tekrar bölgeye yoğunlaşmıştır. "Büyük Oyun" Soğuk Savaş sonrası dönemde "Yeni Büyük Oyun" olarak ilerlemektedir. Bu rekabet büyük ölçüde ABD, Rusya ve Çin arasında gerçekleşmektedir. Bu rekabette üç strateji söz konusudur: "Birincisi bölgede etkinliğini arttırmak isteyen ABD'nin ABD Orta Asya stratejisi, ikincisi Rusya'nın Batı ve Çin'in etkisini bölgede azaltmak, Batı'ya karşı Çin'i kullanmayı hedefleyen Rusya stratejisi, üçüncüsü de bölgede üstünlük kazanmak olan Çin stratejisidir" (Dadakhon Khasan, 2023: 108).

Sovyet Sonrası Dönem Özbekistan Dış Politikası (1991-2016)

Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından yeni bağımsızlığına kavuşmuş Özbekistan'da ciddi reformlara, değişim ve dönüşümlere ihtiyaç duyulmaktaydı. İç ve dış siyaset yürütme konusunda tecrübesiz olan ülkede birtakım reformlar başlatılarak ulus-devlet inşası sürecine girilmiştir. Ulus-devlet oluşumu sürecinde geleneksel Özbek kimliği, aşamalı olarak serbest piyasa ekonomisine geçiş, Sovyetlerin çöküşüyle beraber meydana gelen ekonomik krizle oluşan işsizlik, yoksulluk ile mücadele etme yolunda çalışmalara başlanmıştır (Eravcı, 2021: 21). Kerimov bağımsızlığın ilk yıllarında Özbek milliyetçiliğini yaratma gayretlerine girmiş ve bu ideolojiyi kendi rejimini meşrulaştırmak için kullanmaya başlamıştır. "Özbek Modeli" milli ideolojisinin çıkarları, hedefleri ve değerlerinin Özbek toplumunkiyle örtüştüğünü savunmuştur. Böylece Kerimov, vatandaşların kendileriyle aynı çıkarları, değerleri ve hedefleri paylaşan bir rejim tarafından yönetilmek istedikleri tahminine dayanarak, bütünleşmeyi yönetimi meşrulaştırmanın bir aracı olarak kullanmıştır. Yani Özbek toplumunu geliştirecek iktidarın kendi yönetimi olduğu mesajını vermeyi hedeflemiştir (Aydın, 2004: 90).

İç politikada egemenliğini pekiştirmeye yönelik siyaset uygulayan Kerimov, dış politikayı istikrar ve güvenlik mekanizmaları çerçevesinde oluşturmuştur. Bağımsızlığın ilk yıllarında komşu ülkelerdeki istikrarsız ortam, süregelen siyasi çalkantılar, iç savaşlar vs. sebebiyle Kerimov sert bir yönetim benimsemiştir (Asker, 2023: 194). Çevre ülkelerdeki istikrarsızlığın yanı sıra ülke içindeki iç dinamikler de dış politika karakterini şekillendirmiştir. Özbekistan'ın sosyal hayatında gelişen ve kökleşmeye çalışan aşırılık yanlısı İslami yapılar, bağımsızlıktan itibaren ülkenin hem iç siyasetinin hem de dış politika karakterinin esas sorunlarından biri

olmuştur (Hamzaoğlu, 2020: 202). Dış siyasete ilişkin karar alma sürecinde güvenliği temel unsur olarak ön plana koyan Kerimov'un denge siyaseti izlenimi uyandıran politikasının özünde yatan etmen siyasi iktidar kaygısıdır. Rusya'ya karşı mesafeli yaklaşması, zaman zaman ABD ile yakınlığı arttırması, yeri geldiğinde uzaklaşması, örgütlere üye olup ayrılması gibi manevraların, inişli-çıkışlı ilişkilerin başlıca nedenleri de bu olmuştur (Asker, 2023: 195).

Sovyetler Birliği döneminde Moskova merkezli yönetilen Birlik devletleri uzun süre devlet yönetimi tecrübesinden uzak kalmıştır. SSCB dağılımı sonrası ortaya çıkan devletler, ülke içi yönetiminin yanı sıra dış ilişkilerin tesisi, diplomasi, uluslararası arenadaki manevralar, komşu devletlerle ilişkiler gibi alanlarda oldukça sınırlı tecrübeye sahiptiler. Kerimov'un ülke istikrarına bu denli vurgu yapmasının sebeplerinden biri de ülkenin her an tehditlerle karşılaşabileceği endişesiydi. Kerimov döneminde Özbekistan'ın dış siyasetini kapsamlı bir şekilde analiz etmek için öncelikle şu hususların incelenmesi gerekir: “1) İslam Kerimov'un Rusya Federasyonu algısı 2) Özbekistan'ın ABD ile ilişkileri 3) Türkiye-Özbekistan ilişkileri 4) Türk dünyasında iş birliği ve entegrasyon politikalarına yönelik Özbekistan'ın tutumu 5) Orta Asya ülkeleriyle Özbekistan arasında yaşanan sınır ve su sorunları” (Asker, 2023: 195).

Orta Asya'nın merkezinde yerleşen Özbekistan'ı konumundan ötürü bölgesel meseleler doğrudan etkileyebilmektedir. Kerimov bu konudaki düşüncesini şöyle ifade etmiştir: “herhangi bir sorun uzun süre ulusal sınırlar içinde kalmaz ve er ya da geç komşu ülkelerin ortak sorunu haline gelir.” Diğer bir deyişle bir ülkede meydana gelen bir sorun önce bölgesel sonra uluslararası bir özellik kazanmaktadır. Bu sebeple Kerimov, sınırdaş ülkeler Afganistan ve Tacikistan'daki iç sorunların Özbekistan için güvenlik sorunu oluşturduğunu sıkça dile getirmiştir (Dadakhon Khasan, 2023: 92). Dolayısıyla Kerimov komşu devletlerin sorunlarına da müdahale etmiş gerektiğinde destek göndermiştir (Asker, 2023: 195).

Özbekistan bağımsızlığın ilk yıllarında egemen statüyü devam ettirebilmek ve ülke içi düzeni tesis edene kadar başlangıçta Rusya ve BDT devletleriyle ekonomik ve politik düzeyde iş birliğini devam ettirmiştir. 1991 yılında Alma Ata Anlaşmasını imzalayarak Bağımsız Devletler Topluluğuna üye olmuştur (Kusaev, 2020: 35). Ancak sistemi önemli derecede düzene soktukten sonra Rusya ve BDT çerçevesinde entegrasyon sürecinin yürümeyeceğinin farkına varan Kerimov, daha bağımsız tutum sergilemeye, Rusya'nın bölgede etkisini azaltmaya yönelik politikalar gütmeye başlamıştır (Cafersoy, 2016). Kerimov, Rusya'nın Orta Asya'daki nüfuzunu pekiştirmek için oluşturulmuş bütün mekanizmaya karşı olumsuz tavır almış, BDT kapsamında Rusya öncülüğündeki entegrasyon girişimlerine itirazlarını sürdürmüştür. Özbekistan'ın Ekonomik İş birliği Teşkilatı, Orta Asya Topluluğu, Barış İçin Ortaklık ve GUUAM dahil olmak üzere BDT'ye karşı ağırlık oluşturabilecek her türlü uluslararası oluşumlara üye olması Kerimov'un bölgedeki Rus etkisini azaltma gayretlerini göstermektedir. Bunun yanı sıra Özbekistan alternatifin olmaması sebebiyle bazı ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli alanlarda Rusya ile ilişkilerini korumak mecburiyetinde kalmıştır (Kazemi, 2003: 208).

Kerimov döneminde dış politikayı etkileyen iki önemli olay gerçekleşmiştir: 11 Eylül Saldırıları ve 2005 Andıcan Olayları. 11 Eylül 2001 saldırısının gerçekleşmesinin ardından Kerimov güvenlik meselesi sebebiyle Batı ve ABD ile müttefik olmaya başlamıştır. Afganistan'daki istikrarsız ortam ve ülke içindeki terör örgütlerinin daha da güçlenme olasılığı Kerimov'u kaygılandırmış ve ABD ile terörizme karşı işbirliği anlaşması imzalamıştır (Kanlıdere, 2017: 161). Özbekistan Orta Asya ülkeleri arasında ABD önderliğinde Afganistan'a yapılacak harekâtın en kuvvetli destekleyicisi olmuştur. 2005 Andıcan olaylarının patlak vermesi ise ABD ve Özbekistan ilişkilerinde gerilime yol açmıştır. İslami grup olan “Ekremiye” üyelerinin tutuklanması üzerine tutukluların yandaşları ayaklanma başlatmış ve olayları bastırmak için güvenlik güçleri orantısız güç kullanmıştır. Bu olay yüzlerce sivil halkın ölümüyle sonuçlanmıştır. Özbekistan'ın olaylara sert müdahalesi Batı ve ABD tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Bu gelişmeler Özbekistan'ın ABD ile ilişkileri koparması ve tekrar Rusya Federasyonu'yla münasebetleri tesis etmesine sebep olmuştur (Hamzaoğlu, 2020: 206). ABD Hanabad üssünü terk etmiş ve Kerimov GUUAM'dan ayrılmıştır. Özbekistan ve Rusya askeri üsleri karşılıklı kullanabileceklerini öngören anlaşma imzalamışlardır (Asker, 2023: 197).

Özbekistan'ın Türkiye'yle ilişkileri Kerimov liderliği boyunca büyük önem arz etmektedir. İki kardeş ülkenin ilişkileri başlangıçta olumlu seyretmiş, Özbekistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke Türkiye olmuştur. Karşılıklı iki taraf ülkesinde büyükelçilikler açmış, çeşitli alanlarda destekler ve işbirlikleri sürdürülmüştür. Özbekistan bağımsızlık yıllarında ülke içinde Türkiye'nin kalkınma modelini benimsemiş ve örnek almıştır. İç sıkıntıları olan Özbekistan Türkiye'nin destek ve tecrübelerinden istifade etmiştir. Ekonomi, turizm, ulaşım, spor, askeri, kültür, eğitim, sağlık vb. geniş yelpazede ilişkiler geliştirilmiştir. İkili arasında Türk-İş Bankası kurulmuş, Özbek öğrenciler Türk üniversitelerine yerleştirilmiş, harp okullarına gönderilmiştir. İki ülke

arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirmeyi amaç edinen Türk-Özbek İş Konseyi kurulmuştur. Konseyin kurulmasıyla ikili arasındaki ticaret hızla gelişim göstermiş ve Türk firmaları Özbekistan'da yatırım yapmaya başlamıştır (Dadakhon Khasan, 2023: 92). Türksoy faaliyete başlamış, TİKA'nın Taşkent koordinatörlüğü açılmış, TRT Avrasya, TRT, AA Taşkent'te göreve başlamıştır. Türkiye Özbekistan'ın BM, AGİT gibi çeşitli uluslararası örgütlere üyeliği konusunda yardımcı olmuştur (Asker, 2023: 198). İlk zamanlarda hayli olumlu ilerleyen ilişkiler 1993 senesinden itibaren bozulmaya başlamıştır. Özbek muhalif lider Muhammed Salih cumhurbaşkanlığı seçimlerine aday olmuş ancak kazanamamıştır. Kerimov'un Salih'in liderlik ettiği partiye ve diğer parti olan Birlik partisine baskı uygulamaya başlamasıyla 1993 yılında Salih, Turgut Özal'in daveti üzerine Türkiye'ye gelmiştir. Birlik partisi başkanı Abdurrahim Polat'ın da Türkiye'ye geçmesiyle Kerimov iki muhalifin Türkiye üzerinden faaliyet yönettiği gerekçesiyle Türkiye'ye karşı açık tavır takınmıştır. Kerimov, Salih'in Türkiye'deki Özbek öğrencileri kendi tarafına çekerek darbe yapmak üzere eğittiğini de düşünmekteydi. Kerimov'un Türkiye'den muhalifleri iade etmesini talep etmesi üzerine Türkiye'nin olumsuz yanıt vermesi ilişkilerin gerilmesine yol açmıştır. Bu olaylar üzerine Özbekistan Ankara Büyükelçiliği kapatılmış 1992-93 yıllarında Türkiye'de eğitime başlayan Özbek öğrenciler geri çağırılmıştır (Yalınkılıçlı, 2018: 29; Türk, 2008: 76). 1999 tarihinde Taşkent'te Kerimov'a karşı düzenlenen bombalı saldırının Türkiye'yle bağlantılı olduğu düşünülmesi üzerine ilişkilerde gerginlik doruk noktaya çıkmıştır. Bunun üzerine özel ve resmi Türk okulları, liseleri kapatılmış, Türk iş adamları baskı altına alınmış ve sınır dışı edilmiştir (Tutumlu, 2020: 20). İkili ilişkiler Tayyip Erdoğan'ın başbakan olmasıyla yumuşatılmaya çalışılsa da üst düzey ziyaretler neticesiz kalmıştır. 2005 yılında gerçekleşen Andıcan Olaylarındaki Kerimov'un sert müdahalesine Türkiye'nin tepki göstermesiyle zaten kötü olan ilişkiler zarar görmüştür (Kanlıdere, 2017: 165). Özbekistan Türkiye'yle yaşanan sorunlar sebebiyle Türk dünyası çerçevesinde işbirliği ve entegrasyona karşı olumsuz yaklaşmış ve Kerimov liderliği boyunca Türkiye ve Türk dünyası ilişkilerinde kayda değer gelişme kaydedilememiştir.

Kerimov yönetiminde komşu devletlerle de birtakım sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunların en önemlisi Fergana bölgesinde yaşanan sınır ve su meseleleridir. Sovyetlerin çöküşüyle ortaya çıkan Türk devletleri Sovyetlerden miras kalan sorunları beraberinde getirmiştir. Türk cumhuriyetlerinin sınırları Sovyetler tarafından etnik yapılar dikkate alınmaksızın oluşturulmuştur. Bu durum bölgede çeşitli etnik çatışmalara, su ve sınır meselelerine sebep olmaktadır. Orta Asya ülkeleri arasındaki “...sınırlar ıssız çölün ortasında aniden yön değiştirir veya Amu Derya'nın aşağı kısmı ile Fergana Vadisi arasında coğrafi açıdan bir bütünlük arz eden yerleşim yerlerinden ve şehirlerden yılan gibi kıvrılarak geçer ve böylece bir ülkenin sınırları içinde diğer ülkeye ait olan adalar oluşmuştur” (Joldoshov, 2019: 310). Özbekistan coğrafi konumu itibarıyla tüm Türkistan cumhuriyetleriyle komşudur ve bu sebeple Özbekistan komşu devletlerin çoğuyla ciddi sınır sorunlarına maruz kalmıştır. Özbekistan'ın en fazla sınır sorunu Kırgızistan ve Tacikistan'ın da bulunduğu Fergana Vadisi'nde (Şekil:1) ortaya çıkmıştır.



Şekil 1: Fergana Vadisi

Tanrı ve Pamir dağlarının arasında yer alan Fergana Vadisi Orta Asya'da nüfusun en yoğun olduğu bölgelerden biridir. Fergana Vadisi'nin %70'i Özbekistan'ın sınırları içinde yer alırken kalan kısmı Kırgızistan'ın Oş kentine kadar uzar ve Tacikistan'ın Leninabad şehrinde son bulur. (Timuçin Kodaman & Haktan Birsnel, 2006 : 422-423) Bahsi geçen vadinin içinde bulunan Özbekistan ve Kırgızistan'ın sınır sorunları iki ülke ilişkisinin bağımsızlıktan bu yana sürekli gergin olmasına yol açmıştır. İkili arasında sınırların tespiti ve sınırlandırılması konusunda müzakereler ilk defa 2002 senesinde başlamıştır. Özbekistan ve Kırgızistan arasında 1378 km'lik sınır bulunmaktadır. Bu sınırın 780 km'lik kısmı Kerimov döneminde belirlenmiştir. Aynı şekilde Özbekistan Tacikistan arasında

bulunan 1332 km'lik sınırın tamamı tespit edilememesi ikili arasında gerginlik oluşturmaktadır. (Öncü, 2018: 78) Ayrıca Tacikistan'ın nüfusunun %25'ini Özbekler oluşturur. Bunun sebebi 1924 tarihinde kurulan Özbek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinin sınırlarının bugünkü Tacikistan'ı da kapsamıydı. 1929'da Tacikistan Özbekistan'dan ayrılınca bölgede Özbek nüfusu kalmıştır. Ülkenin dili Farsça olmasına karşın Özbekçe yaygın olarak kullanılmaktadır. Özbekistan ve Tacikistan arasındaki temel sınır sorunu %70'i Özbek nüfusundan oluşan Hocand-Leninabad'ın aidiyet konusudur (Demirci, 2012: 45).

Özbekistan ve Kırgızistan arasında yaşanan diğer sınır sorunu anklav ve eksklav meseleleridir. Özbekistan'ın Kırgızistan'da dört eksklavı Soh, Şahimerdan, Çon-Karakalça ve Taş-Tepe; Kırgızistan'ın da Özbekistan'da Barak eksklavı bulunmaktadır. Soh'un yüzölçümü 350 km² olup 50.000'den fazla Özbek vatandaşı ikamet etmektedir. Şahimerdan'ın yüzölçümü ise 90 km² ve yaklaşık 40.000 nüfusa sahiptir. Kırgızistan'ın eksklavı Barak'ta ise 1000 civarında insan ikamet etmektedir (Yalçınkaya & Abıdžhanov, 2020: 2661). Kırgızistan'da bulunan Özbekistan'ın iki eksklavı Soh ve Şahimerdan jeopolitik öneme sahiptir. Soh eksklavından doğal gaz çıkarılmaktadır. Bunun yanında Soh'ta SSCB'nin askeri üssü mevcuttu, ancak günümüzde uluslararası askeri tatbikat yeri olarak kullanılmaktadır (Demirci, 2012: 44). Bu bölgelerde Özbek ve Kırgız nüfusunun bir arada ikamet etmesinden dolayı etnik çatışmanın çıkması olasıdır, zira 1991 senesinde Özbekistan sınırına yakın olan Oş kentinde toprak anlaşmazlığından kaynaklanan çatışma ortaya çıkmış (Öncü, 2018: 77) ve 2010 tarihinde de aynı kentte Özbek-Kırgız çatışması meydana gelmiştir. Ayrıca Soh kenti de devamlı çatışmaların yaşandığı bölgedir. Bu çatışmalar iki ülkenin ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Örneğin 2013'teki Soh sakinleri ve Kırgız Sınır Birlikleri arasında yaşanan çatışma iki ülke arasında krize neden olmuş ve sınırlar karşılıklı olarak kapatılmıştır. Sınırların kapatılması da Soh'ta yaşayanları olumsuz etkilemiş, sakinlerin dışarıyla olan bağı kesmiştir (Joldoshov, 2019: 315). Ayrıca bölgede yaşanan önemli sorunlardan biri de 1991-2000 yıllarında gerçekleşen Batken Olayları olarak da bilinen Özbekistan İslami Hareketi'nin Tacikistan sınırından geçip Kırgızistan ve Özbekistan'a saldırmasıdır. Örgüt liderinin Kırgızistan'a Kırgızistan'la sorunu olmadığını asıl hedefin Özbekistan olduğunu söylemesi üzerine Kırgızistan'ın iki yüzlü davranması Özbekistan'ı rahatsız etmişti. Bunun üzerine Kerimov Kırgızistan'ın kararlı davranmasını istemiş ve örgütün üs kurduğu Kırgız köylerine uçakla havadan saldırmıştır. Ayrıca örgütün saldırıları ardından Soh'un çevresine mayınlar yerleştirmiştir. Bu olaylar Özbek-Kırgız ilişkilerinde gerilime yol açmıştır (Kodaman & Bırsel, 2006: 418; Joldoshov, 2019: 315).

Orta Asya'da en çok Özbekistan'ın maruz kaldığı ikinci büyük sorun su sorunudur. Bölgede en çok nüfusa sahip ve tarıma elverişli toprakları barındıran Özbekistan olduğundan dolayı nehirlerin %50'den fazlasını Özbekistan kullanmaktadır. Ancak ülkeyi besleyen su kaynaklarının %85'i ülke sınırları dışından gelmektedir. Bu iki önemli nehir, Kırgızistan ve Tacikistan'dan başlamış olan Amu Derya ve Sri Derya'dır. Yani Tacikistan ve Kırgızistan yukarı çığır ülkeyken Özbekistan, Türkmenistan ve Kazakistan da aşağı çığır ülkedir (Demirci, 2012: 48). Kırgızistan ve Tacikistan suyun beşte dördüne sahipken Özbekistan ve Türkmenistan kaynakların beşte birine sahiptir. Geniş tarımsal alana sahip olan Özbekistan suyu daha fazla kullanmak istemektedir. Su kaynaklarının çoğunu elinde bulunduran Kırgızistan ve Tacikistan da nehirler üzerinde barajlar kurarak suyu kontrol etmeyi amaçlamaktadır. Bu durum pamuk üretimi ve ihracata devam edebilmek için suya ihtiyacı olan Özbekistan'ı endişelendirmektedir. Aynı zamanda iki ülke su karşılığında ucuz gaz ve petrol almak istemektedir. Ancak Özbekistan enerji kaynaklarını dünya fiyatlarına göre satmaya başlayınca Kırgızistan ve Tacikistan'da ödeme güçlüğü yaratmıştır. Kırgızistan kış aylarında enerji sıkıntısından dolayı hidroelektrik santralleri elektrik için kullanmaya başlamış ve kış mevsimindeki su kaybını telafi etmek için yazın Özbekistan'a az miktarda su göndermesi sorunlara yol açmaktadır (Demirci, 2012: 53; Kudaibergenov, 2021). Tacikistan ve Kırgızistan'ın tarıma elverişli topraklarının az olmasından dolayı bu suyu tarım için yeterince değerlendirmemekteler. Aynı zamanda iki ülke doğal gaz, petrol gibi enerji kaynakları açısından da zengin olmaması sebebiyle bu iki ülkedeki Seyhun, Ceyhun nehirlerinin kolları olan Vahşi (Bahşı), Narın ve Zerefşan nehirleri üzerinde Sovyetler döneminde inşa edilen yaklaşık 35 yıllık baraj ve hidroelektrik santraller ile elektrik üretilmektedir. Özbekistan sınır aşan suların kullanılması ve hidroelektrik santrallerin yapımı konularında çevreye zarar vermemesi açısından dikkatli olunması, sınır ülkelerin çıkarlarına ters düşen hareketlerde bulunulmamasına önem verilmesi gerektiğini savunmuştur. Aynı zamanda Özbekistan nehirlerin yukarısında bulunan devletlerin aşağıda bulunan ülkelere izin almadan baraj kurmasına karşı çıkmıştır. Ülke Kırgızistan ve Tacikistan'da hidroelektrik santrallerin yapımını da olumlu karşılamamaktadır. Kerimov, 40 yıl önce Sovyet döneminde yapılan Tacikistan'daki Rogun ve Kırgızistan'daki Kambar Ata-1 hidroelektrik santralleri projelerinin modern standartlardan yoksun olduğunu vurgulamıştır. Ülke, deprem olması halinde barajların Orta Asya'da tsunamilere neden olabileceğini savunmaktadır. Özbekistan tarafından Tacikistan'daki Rogun projesinin tektonik parçalanma bölgesinde yer almasından dolayı

daha büyük sorunlara sebep olabileceği iddia edilmektedir. Baraj arkasında biriken su kütlelerinin Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan'daki kasaba ve şehirleri tahrip edebileceğini belirtmiştir (Allahberdiyev, 2015: 93-96). Sorunları çözüme kavuşturmak için birçok kere girişimde bulunmuş olsa da Kerimov rejimi boyunca söz konusu meseleler üzerinde gelişim kaydedilememiştir.

Özbekistan Dış Politikasında Yeni Açılımlar

2016 yılında Kerimov'un vefatıyla 25 yıllık iktidar son bulmuş, yerine Şevket Mirziyayev geçmiştir. Başbakanlık görevinde bulunan Mirziyayev 4 Aralık 2016 senesinde cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılmış ve oyların 88.61%'ni alarak ikinci devlet başkanı seçilmiştir. Mirziyayev'in gelişiyle birlikte ülke siyasi hayatında büyük değişiklikler gerçekleşmiştir. Mirziyayev'in başa geçmesiyle ülkenin dış politikada nasıl tutum sergileyeceğine yönelik çeşitli tahminler öne sürülmüş, dünya kamuoyu tarafından dikkatle izlenmiştir. Birtakım araştırmacılar Mirziyayev'in Rus elitleriyle yakın bağları sebebiyle Özbekistan'ın Rusya'yla daha yakın ilişkiler geliştireceğini hatta Avrasya Ekonomik Birliği ve KGAÖ'ye tekrar üye olacağına ilişkin yorumlar öne sürerken birkaçı tarafından Özbekistan'ın Kerimov'un politikasını izleyerek Türkmenistan gibi soyutlayıcı dış siyaset benimseyeceği dile getirilmiştir (Toktogulov, 2022: 56). Ancak Mirziyayev'in parlamentodaki ilk konuşmasında “*Kerimov hükümeti tarafından belirlenen güvenlik sınırları ekseninde şekillendirilen dış politikadan taviz verilmeyeceğini*” ifade etmesine karşın eski sistemin ülke çıkarlarına ters olduğu düşüncesiyle hareket ederek eski siyasetin aksine tutum sergilemiştir (Asker, 2023: 199). Hem iç hem dış politikada mühim değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Yeni dönemde yaşanan değişim-gelişimler şu şekilde sıralanabilir: “1) Ülke içi siyasi rejimin yumuşatılması 2) Denge politikasının izlenmesi 3) Türk devletleri iş birliği ve entegrasyon sürecine katılım” (Asker, 2023: 198). İdari ve siyasi alanda değişiklikler, liberalleşme, insan hakları, demokratikleşme, baskı ve yasakların kaldırılması vb. önemli adımlar olarak ön plana çıkmaktadır. Mirziyayev Kerimov'un aksine uluslararası ve bölgesel arenada dışa açık, dinamik ve proaktif bir dış politika oluşturmaya yönelmiştir. Eski rejimin izolasyoncu dış siyaset yaklaşımını sonlandırarak uluslararası arenada daha aktif ve etkin bir şekilde yer edinmeye başlamıştır. Özbekistan'ın dış politika öncelikleri 2017-2021 yıllarını kapsayan Strateji Planı'nda yer almaktadır. Söz konusu belgede dış siyaset öncelikleri 4 madde halinde sıralanmıştır: 1-Özbekistan'ı demokratik ülkeler seviyesine çıkarmak; 2-Özbekistan'ın uluslararası arenadaki saygınlığını arttırmak; 3-Uluslararası iş birliklerinin çoğaltılması için yasal düzenlemelerin sağlanması; 4-Özbekistan'ın komşu devletleriyle sınırlarının belirlenmesi (Purtaş, 2022: 44).

Şevket Mirziyayev Rusya, ABD, Çin, Türkiye gibi çeşitli devlet başkanlarıyla gerçekleştirilen görüşmelerde münasebetlerin üst seviyelere çıkartılması mevzusunu ele almış, bu niyetle yapılan girişimlerin göstergesi olarak birçok anlaşma ve sözleşme imzalanmıştır. Özbekistan için yeni devir olarak isimlendirilen Mirziyayev başkanlığının ilk iki senesinde heyecanlı değişimler gerçekleşmiş, uluslararası arenada yankı uyandırmıştır. Mirziyayev “Dünyayı değiştirmekte olan adam” olarak anılmakla birlikte 2018 yılında “Asya'nın yılın adamı” olarak seçilmiştir. Gazeteciler Mirziyayev'in ilk yıllarındaki yoğun mesaisi sebebiyle “koşarak yetişilemeyen adam” diye tariflemişlerdir. Bu hususta dünya ve Özbek medyasında Mirziyayev ve Kerimov ikilisini, tıpkı İ. Stalin ve ardından göreve gelen N. Kruşçev döneminde gerçekleşen “yumuşama” devrine benzetilmiştir (Madiev, 2023: 77).

Kerimov döneminde komşu ülkelerle yaşanan ve bir türlü çözüme kavuşturulamayan sorunlara son verilmiştir. Mirziyayev, karşılıklı çıkar anlayışı üzerinde Orta Asya ülkeleriyle iş birliğinin geliştirilmesini Özbekistan'ın dış politikasının temel önceliği olarak belirtmiştir. Cumhurbaşkanı 19 Eylül 2017 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada Orta Asya politikasını şu şekilde ifade etmiştir: “Orta Asya'nın kalbinde yer alan Özbekistan, bölgeyi istikrar, sürdürülebilir kalkınma ve iyi komşuluk bölgesine dönüştürmek için çalışacaktır. Huzurlu, ekonomik olarak başarılı Orta Asya bizim en önemli hedefimiz ve görevimizdir. Özbekistan diyalogu, yapıcı etkileşimi ve iyi komşuluğun güçlendirilmesini destekliyor. İstisnasız tüm konularda Orta Asya ülkelerine makul tavizler için hazırız” (Dadakhon Khasan, 2023: 112) Şevket Mirziyayev görevinin ilk on ayında büyük çoğunluğunu komşu ülkelerinin oluşturduğu 13 yurtdışı ziyareti gerçekleştirmiştir. 2017 senesinde ilk yurtdışı ziyaretini Türkmenistan'a akabinde Kazakistan'a düzenlemiş olması Mirziyayev'in dış siyaset önceliğini gösterir mahiyettedir (Kocatepe, 2023: 93). Mirziyayev için komşu devletlerle ilişkilerin geliştirilmesi yalnızca Özbekistan'ın bölgesel kimliğinin yeniden şekillendirilmesi meselesi değildir. Aynı zamanda Özbekistan'ın ekonomik durumunun değiştirilmesi ve geliştirilmesi bakımından da büyük önem arz etmektedir. Ülke, “double-landlocked” yani “iki kere denize” kapalı konumda olması sebebiyle ekonomisini geliştirmek için bölge ülkeleriyle iyi ilişkiler içinde bulunmak mecburiyetindedir ve bu durumun bilincinde olan Mirziyayev bu doğrultuda stratejiler uygulamaya

başlamıştır. Bilhassa Mirziyayev'in Türkmenistan'a gerçekleştirdiği ilk ziyaret esnasında ülkeyi uluslararası dünyaya açmanın bir yolu olarak ulaşım altyapısının geliştirilmesi mevzusu ele alınmıştır. Bu şekilde Özbekistan'ın küresel pazarlara erişimini kolaylaştırmak ve bölgesel ekonomik entegrasyonu teşvik etmek hedeflenmiştir (Dadabayev, 2018: 7). 2000 yılından bu yana ilk kez ziyaret edilen Kırgızistan ve Tacikistan ile sınır ve su sorunlarının çözülmesi ve ilişkilerin yumuşatılması konusunda somut adımların atılması bölgesel entegrasyonun sağlanması açısından son derece önemlidir. 2016'da Tacikistan başkanı İmam Ali Rahman Rogun HES projesini başlattığını duyurmuş ve Taşkent yönetimi projeyi onaylamakla kalmamış projeye dahil olmak istediğini de belirtmiştir (Yıldız, 2021: 118). Ayrıca 2017'de Özbekistan-Kırgızistan arasında Kırgızistan'ın en büyük hidroelektrik santrali (HES) projesi olan Kambar Ata HES-1 projesi üzerinde de mutabakat zaptı imzalanmıştır (Avim, 2017). Aynı zamanda sınırdaki yer alan Orto-Tokoy Barajı Kırgız tarafına geçmiştir. Yaklaşık 800 hektarlık arazi üzerinde bulunan bu barajın suyunun yüzde 95'ini Özbek tarafının kullanmaya devam edeceği ve Kırgız vatandaşlarının baraja girişi açık olacağı belirtilmiştir (TRT Avaz, 2021).

Özbekistan'ın komşu devletlerle karşılıklı çıkarlar çerçevesinde iyi komşuluk ve dostluk ilkelerini temel alarak yürüttüğü dış siyaset olumlu neticelerini ticari ve ekonomik alanlarda da göstermektedir. 2017-2019 yılları arasında Özbekistan ve bölge devletleri arasındaki ticaret cirosu yaklaşık iki kat artış göstererek 2,7 milyar dolardan 5,2 milyar dolara ulaşmıştır. Bu kapsamda Kırgızistan'la ticaret 2,3 kat, Kazakistan'la 1,6, Türkmenistan'la 3,1, Tacikistan'la 2 kat artış göstermiştir. Özbekistan ile Orta Asya ülkeleri arasındaki ticaretin toplam ticaret hacmi içindeki payı da yüzde 10,2'den yüzde 12,4'e ulaşmıştır (Asker, 2023: 201). Özbekistan'ın yeni yönetim altında "yumuşak güç" kullanımına başvurduğu da ön plana çıkmaktadır. Özbekistan komşu ülkelerde kültürel ve ekonomik potansiyeline yönelik çeşitli sergiler düzenleyerek, aynı zamanda komşu ülkelerin potansiyelini kendi ülkesinde tanıtarak dış politika kazanımlarını sağlamlaştırmayı amaçlamıştır. Söz konusu sergilerin amacı komşularının potansiyellerinden istifade etmenin yanı sıra bölgesel iş birliği ve kalkınmanın güçlenmesine katkı sağlamaktır (Dadakhon Khasan, 2023: 113).

Orta Asya siyasetine büyük önem veren Mirziyayev, 2017 yılında Semerkant'ta düzenlenen "Orta Asya: Ortak Geçmiş ve Ortak Gelecek, Sürdürülebilir Kalkınma ve Karşılıklı Refah için İş Birliği" başlıklı uluslararası konferansta "Orta Asya ülkelerinin etkin iş birliği"nin önemi ve gerekliliğini vurgulamıştır. Mirziyayev Orta Asya ülkeleri arasında daha güçlü iş birliğini tesis etmek amacıyla birtakım öneriler sunmuştur. Bunlardan biri daha etkin ticaret ve iş birliği ortamı yaratma maksadıyla Orta Asya ulaşım altyapısını geliştirmek için ortak programın düzenlenmesidir. Bunun yanı sıra "Özbekistan Bölge Başkanları Birliği ve Orta Asya İş Dünyası Topluluğu" kurmayı önermiştir. Bu topluluk bölgesel iş birliği, ticaret ve yatırım olanaklarının artırılmasına katkı sağlayacaktır. Söz konusu öneriler bölgenin endüstriyel-yatırım ve entelektüel potansiyelini daha etkin bir şekilde kullanarak Orta Asya'nın sürdürülebilir kalkınmasına büyük ölçüde yardımcı olacaktır (Ионова, 2018: 82).

Yeni bölgesel ekonomi politikası yalnızca komşu Türk cumhuriyetleriyle ilişkilerin geliştirilmesini değil aynı zamanda Afganistan'la da bağların güçlendirilmesini kapsamaktadır. Afganistan'ın bölgesel güvenliği tehdit etme potansiyeli, çevre ülkelerinin Afganistan ile daha yakın iş birliği geliştirme gerekliliğini ortaya koymaktadır (Ионова, 2018: 83). 2017 yılında Afganistan'la birtakım diplomatik görüşmelerin düzenlenmesinin yanı sıra 2018 yılında Taşkent'te Mirziyayev'in inisiyatifiyle "Barış Süreci, Güvenlik Alanında İş Birliği ve Bölgesel Ortaklık" temalı bir Afganistan uluslararası konferansı gerçekleştirilmiştir. Mirziyayev, Özbekistan'ı Afganistan'daki çatışmada etkili bir arabulucu olarak konumlandırmak için gayret göstermiştir. Özbekistan, rakip uluslararası aktörler ve Afganistan'daki iç gruplar arasında denge kurmayı başarabilirse ülkenin Orta Asya'daki statüsünü ve güvenilirliğini artırabilir (Hamzaoglu, 2020: 215). Bu konferansta Mirziyayev, Afganistan'ın bir tehdit olarak değil önemli bir komşu olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayarak (Dadabayev, 2018: 10) önceki devlet başkanının aksine ülkeye yönelik yaklaşımının olumlu olduğunu göstermektedir. Özbekistan'ın Afganistan'a yönelik politikalar yürütmesinin sebeplerini şu şekilde sıralayabiliriz: Öncelikle Afganistan'da meydana gelebilecek hadiselerden en çok etkilenen Fergana Vadisinde bulunan Özbekistan sonra Tacikistan ve Kırgızistan'dır. İkincisi, Afganistan'ın etnik yapıları arasında Peştunlar, Taciklerden sonra Özbekler yer almaktadır. Üçüncüsü de Özbekistan, Afgan uyuşturucu zincirinin önemli bir halkasını oluşturmaktadır. Sosyo-ekonomik sorunlarla mücadele eden Afganistan'a maddi yardımların yapılması hem yumuşak güç açısından hem de etkin devlet imajı yaratma bakımından son derece önem arz etmektedir (Asker, 2023: 203).

Özbekistan yalnızca Orta Asya'yla sınırlı kalmayı reddederek Güney Asya'ya kadar genişlemeyi hedeflediğini icraatlarından anlamak mümkündür. 16 Temmuz 2021'de Taşkent'te düzenlenen "Orta ve Güney Asya: Bölgesel Bağlantısallık, Sınımlar ve Fırsatlar" konulu toplantı bu genişleme vizyonunun bariz bir

örneğidir. Bölgesel bağlantısallık çerçevesinde iki önemli bölge Orta Asya ve Güney Asya arasındaki bağları daha da derinleştirmek üzere gerçekleştirilen bu toplantı Şevket Mirziyayev tarafından önerilmiştir. Toplantı akabinde ABD, Pakistan, Afganistan ve Özbekistan'ın Afganistan'da barış sürecini desteklemek ve bölgesel ilişkileri güçlendirmek üzere dördü diplomatik platform (QUAD) oluşturma hususunda anlaşmaları belirtilmiştir. Söz konusu açıklamada, yeni formatın “barış ile bölgesel bağlantının karşılıklı olarak birbirini güçlendirdiği konusunda hemfikir” olduğu ifade edilirken aynı zamanda “ticareti genişletmek, yeni transit yollarını oluşturmak ve ticari bağları güçlendirmek için birlikte çalışmayı amaçladığı” belirtilmiştir. Komşu devletlerle iyi ilişkiler geliştirmek ve çatışmaların barışçıl yollarla çözüme kavuşturulması Şevket Mirziyayev'in yürüttüğü dış siyaset öncelikleri arasında bulunmaktadır. Bu siyaset, Özbekistan'ın ulusal çıkarlarına uygun olmasının yanı sıra bölgede barış, istikrar ve huzurun sağlanması açısından kritik önem arz etmektedir (Asker, 2023: 202).

Kerimov döneminde düzensiz ilerleyen Özbekistan-ABD ilişkileri Mirziyayev'in göreve gelmesiyle birlikte büyük ölçüde değişmiştir. Özbek liderinin 2018 yılında Washington'a gerçekleştirdiği resmi ziyaretinde ABD başkanı Donald Trump ile Beyaz Sarayda görüşmesi, ikili arasında yeni dönemin başladığının bariz göstergesi olmuştur. Söz konusu ziyaret 2002 yılından bu yana ABD'ye yapılan ilk resmi ziyaret olması ve 2005 Andıcan Olaylarından sonra ilk kez bir araya gelmesi bakımından dikkat çekmektedir. Washington tarafından bu dönem “iki ülke arasında yeni stratejik ortaklık dönemi” olarak ifade edilmiştir (Toktogulov, 2022: 61). Çok yönlü politika izleyen Mirziyayev, Rusya ve Çin'le de ilişkilerin geliştirilmesine önem atfetmiştir. Rusya, Özbekistan'daki en etkin siyasi aktör konumuna gelmiştir. Taşkent'teki iktidar değişikliği Moskova'ya Özbekistan'daki etkinliğini arttırma olanağı sunmuştur. Nitekim Mirziyayev yönetimi, Rusya'nın bölgedeki faaliyetleri için yeni alanlar açmıştır (Marszewski, 2018: 7). 2017 senesinde Moskova'ya düzenlediği ziyaret esnasında Mirziyayev, Afganistan'dan kaynaklanan terörizm, uyuşturucu kaçaklığı vb. tehditlere karşı Özbek-Rus iş birliğinin geliştirilmesini desteklemiştir. Bu ziyaret kapsamında imzalanan milyarlarca dolarlık ticaret ve yatırım anlaşmaları, enerji, tekstil, otomobil, tarım, sanayi ve maden sektörlerini içermektedir (Weitz, 2018: 40). Özbekistanlı göçmen işçilerin Rusya'da geçici olarak istihdam edilmesi için düzenli şekilde işe alınmasını öngören anlaşma yasal haklarının korunması açısından Özbekistan için önemli başarı olmuştur. Bunun yanı sıra, 12 yıllık bir aradan sonra Rusya'da askeri akademilerde yeniden eğitime başlamaları Özbekistan'da ortak ordunun oluşturulması ve Özbekistan'ın Rus askeri teçhizatını almaya başlaması, askeri-teknik iş birliğinin de önemli bir noktaya geldiğini göstermektedir. Ayrıca Taşkent'te nükleer santral inşasına yönelik anlaşmaların imzalanması ve Özbekistan'ın Rusya liderliğindeki Avrasya Ekonomik Birliği'nde (AEB) gözlemci olma kararı gibi gelişmeler, Özbekistan'ın Rusya ile büyük ölçüde yakınlaştığını göstermektedir (Toktogulov, 2022: 60).

Rusya ile ilişkilerin yanında diğer bölgesel güç olan Çin'le de ‘kapsayıcı stratejik işbirliği’ çerçevesinde bağların geliştirilmesine vurgu yapılmıştır (Pınar, 2020: 93). Özbekistan'ın ekonomik sorunları ve Çin'in yatırım ve kredi sermayesine alternatifin bulunmaması dolayısıyla Çin ile iş birliği geliştirme kaçınılmaz durumdadır. “Bir Kuşak Bir Yol” projesi çerçevesinde Çin ile ekonomik iş birliğini arttırmak üzere planlar yapılmıştır. Bu girişim diğer hususların yanı sıra Taşkent'ten Fergana Vadisi boyunca Batı Çin'e uzanan geleneksel ulaşım yollarının modernizasyonunu kapsamaktadır. Bu, bölgedeki ticaretin canlanmasına ve hareketliliğin artmasına olanak tanıyacaktır (Marszewski, 2018: 7).

Özbekistan'ın soyutlayıcı dış politikasını terk ederek proaktif bir dış siyaset benimsemesi Orta Asya bölgesi ve BDT başta olmakla birçok ülke ve örgütle ilişkilerde etkin bir aktör olarak kabul görmesini destekleyecektir. Küresel güçlerle ilişkiler konusunda bugüne kadar uygulanan denge politikasının bundan sonra da sürdürüleceği, ancak şekilsel olarak benzerlik taşısa da nitelik bakımından farklı bir şekilde devam ettirileceği ihtimal dahilindedir. Bu sebeple, güçlü devletlerle geliştirilen ilişkilerde Özbekistan'ın iç güvenlik kaygılarından değil, küresel ölçekte menfaatlerinin karşılanması olgusundan ilerlenecektir (Asker, 2023: 200).

Mirziyayev'in göreve gelmesiyle birlikte dış politikada yaşanan olumlu gelişmelerden biri de Özbekistan-Türkiye ilişkilerinde yeni bir sayfanın açılmış olması ve Türk dünyası çerçevesinde işbirliği ve

entegrasyon girişimlerine yönelik tutumun değişmesidir. Müşterek tarih ve kültüre sahip Türkiye ile, önceki lider döneminde süregelen gergin ilişkileri sonlandırmak Mirziyayev'in dış politika önceliklerinden biri olmuştur. Türkiye'nin de "kayıp yıllar" olarak isimlendirdiği bu dönemleri geride bırakma, iki kardeş ülke arasındaki ilişkileri geliştirme arzusu ve Mirziyayev'in bu yöndeki istek ve çabaları, yeni dönemde bağları ilerletme bakımından son derece etkili olmuştur. İki ülke arasında ilk üst düzey ziyaret Mirziyayev'in seçimi kazanması üzerine Recep Tayyip Erdoğan'ın 17-18 Kasım 2016 tarihinde Özbekistan'a düzenlediği ziyaret olmuştur. Akabinde 2017 yılında Mirziyayev'in Türkiye'ye gelmesiyle Özbek başkanının uzun zaman sonra ilişkileri geliştirmesi bakımından önemlidir (Kocatepe, 2023: 96).

İkili arasında havacılık, ulaştırma, diplomasi, eğitim, askeri, sağlık, bilim, kültür, ticaret, bankacılık gibi çeşitli alanlarda işbirlikleri yapılmış, ortak stratejik hedeflere ulaşılması için "Stratejik Ortaklık" düzeyine çıkararak ortak deklarasyon imzalanmıştır (Hamzaoglu, 2020: 323). Ekonomik ilişkilerin yanı sıra turizm alanında da ilişkileri derinleştirmek için Turizm Çalışma Grubu toplantıları düzenlenmiş, turizm alanında karşılıklı iş birliği ve vize kolaylığının sağlanması gibi konularda çalışmaların yürütülmesi sonucunda Özbekistan'dan Türkiye'ye gelen turist sayısı %46 artış gösterirken Türkiye'den Özbekistan'a giden turist sayısı %20 artış göstermiştir (Yıldız, 2021: 278). Özbekistan-Türkiye İş Forumları, Türkiye-Özbekistan Karma Ekonomik Komisyonu toplantıları, Yüksek Düzeyli Stratejik İş Birliği Konseyi faaliyetlerinin aktif bir şekilde sürdürülmesi ilişkilerin önemli derecede ilerlediğinin somut göstergesidir (Dadakhon Khasan, 2023: 191). Özbekistan'da inşaat, enerji, tarım, gıda sanayi, tekstil üretimi, turizm ve hizmetler alanlarında yatırım projeleri yürüten Türk sermayesinin de olduğu 1.300'den fazla işletme bulunmaktadır. Bilhassa, taşımacılık sektöründeki iş birliğinin büyümesi dikkat çekmektedir. 2019 yılında karayolu taşımacılığı hacmi %33, hava yoluyla %42, demiryolu ile %17 artış göstermiştir (Asker, 2023: 204). Son yıllarda devletler arasındaki ticaret hacminin 2016'da 1,2 milyar doları, 2017'de bu rakamın 1,5 milyar doları bulduğu, 2018'de 1,7 milyar dolara, 2019'da ise 2,2 milyar dolara yükseldiği ve yakın gelecekte bunun 5 milyar dolara çıkartılması için tüm fırsatların bulunduğu da vurgulanmıştır (Imamov, 2021: 89).

Özbekistan Türkiye ilişkilerinin olumlu çizgide ilerlemesi aynı zamanda Özbekistan'ın Türkiye'nin öncülük ettiği Türk Dünyası kapsamında işbirliği ve entegrasyona farklı perspektiflerden bakmasına yardımcı olmaktadır. Uzun süre Türk dünyası faaliyetlerine mesafeli yaklaşan Özbekistan'ın 2019 yılında Türk Devletleri Teşkilatı'na üye olması tarihi bir olay olmuştur. Özbekistan'ın üyeliği Teşkilat'ın çeşitli siyasi, askeri, ekonomik, kültürel alanlarda daha da güçlenmesine katkı sağlayacaktır. Ülkenin örgüte üye olması adeta Türk dünyası entegrasyon sürecine ivme kazandırmıştır. Zira 2021 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen zirvede Türk Dili Konuşan Ülkeler İş Birliği Konseyi ismi "Türk Devletleri Teşkilatı" olarak değiştirilmiş ve böylece "Türk dilli" değil "Türk" oldukları açıkça vurgulanmaktadır (Kavala, 2022). 2022 senesinde Özbekistan'ın ev sahipliğinde Semerkant'ta TDT Zirvesi gerçekleştirilmiştir. Teşkilata üye olduktan sonra Özbekistan'da düzenlenen ilk TDT Zirvesi olması açısından son derece önemli ve heyecan verici bir olay olmuştur (Akçapa, 2023: 484). Özbekistan, Mirziyayev'in gelişiyi birlikte Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde aktif rol oynamış ve önemli projelerin yürütülmesinde öncülük etmiştir. Ülke, 2019 yılında Türk Dünyası İş Forumu'na ev sahipliği yapmış ve Türk Konseyi Ortak Türk Ticaret ve Sanayi Odası'nın kuruluşuna öncülük etmiştir (Kasım, 2022: 119). Mirziyayev'in Çolpan-Ata ve Bakü Zirve'lerindeki konuşmaları TDT çerçevesinde özellikle ticari ve kültürel alanlarda iş birliklerine ayrı önem verdiğini göstermektedir. Ticari ilişkilerin de geliştirilmesi için önerilerde bulunan Mirziyayev, örgüt kapsamında Ortak Yatırım Bankası kurulmasını teklif etmiştir. Karayolu, demiryolu, boru hatları ve enerji nakil santraliyle donanmış olan "Turan Koridoru-Orta Koridor"u Özbekistan'ın da inşa ettiği hatla daha da güçlü hale gelmektedir (Purtaş, 2021). Türk Devletleri Teşkilatı'nın 11 Kasım 2022'de Özbekistan'ın ev sahipliğinde Semerkant'ta düzenlenen 9. Zirvesi büyük önem arz etmektedir. "Türk Medeniyeti İçin Yeni Dönem: Ortak Kalkınma ve Refaha Doğru" temasıyla düzenlenen bu zirvede Türk cumhuriyetleri arasında daha güçlü bir bütünlük sağlamak amacıyla önemli kararları içeren Semerkant bildirisi imzalanmıştır (Tomar, 2022).

Sonuç

Dünyanın en büyük kıtası olan Avrasya, jeopolitik ve jeostratejik açıdan büyük öneme sahip bir alandır. Gerek coğrafi konumu, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri gerek ekonomik, siyasi, ticari potansiyeli bakımından birçok güç odaklarının rekabet ettiği bir alandır. Tarih boyunca önemini koruyan Avrasya, Soğuk Savaş sonrasında tekrar gündeme gelmiş ve önemini kazanmıştır. Bütün gözler güç boşluğunun olduğu jeopolitik eksen olarak ifade edilen bu bölgeye çevrilmiştir. Küresel aktörlerin elde etmek için yarıştığı bu alanın merkezinde Orta Asya bulunmaktadır. Mackinder'in tabiriyle Türkistan'ın kalgahında ise Türk cumhuriyetlerinden Özbekistan konumlanmaktadır. Tarihsel süreç içinde nice büyük devletler bu topraklarda varlıklarını sürdürmüş, muazzam tarih ve eşsiz medeniyet bırakmıştır.

Özbekistan coğrafi konumu, doğal kaynakları, nüfusu, siyasi, ekonomik, askeri potansiyeli sebebiyle tarihin ilk dönemlerinden beri bölgesel ve küresel güçlerin ilgi odağı olduğu bir coğrafya olmuştur. Büyük güçlerin bölgeye yakından ilgi duyması bölgenin önemini arttırırken aynı zamanda bu toprakların nice mücadelelere tanıklık etmesine sebebiyet vermiştir. Bu mücadelelerden biri 19. yüzyılın sonlarında meydana gelmiş ve Özbek devlet geleneğinin kesintiye uğramasıyla neticelenmiştir. Rusya ve İngiltere arasında "Büyük Oyun" olarak adlandırılan mücadelenin Rusya tarafından kazanılmasıyla gerçekleşmiştir. Türkistan'daki Hanlıkların Çarlık Rusya'sı tarafından ele geçirilmesiyle Avrasya'nın eksenini emperyalist devletin hakimiyetine girmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte güç dengelerinin bozulduğu bu bölge, tekrar güç odaklarının çekim merkezi haline gelmiştir. Günümüzde bu topraklarda güçlü devletler arasında nüfuz mücadelesi "Yeni Büyük Oyun" olarak devam etmektedir.

Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle eski Sovyet ülkeleri rejim değişikliği gerçekleştirerek sosyalizmden demokrasiye geçiş yapmıştır. Özbekistan da dahil olmak üzere bu devletler biçimsel olarak demokratik gözükmesine karşın özünde otoriter rejime bağlı durumda olmuşlardır. Kerimov'un göreve gelmesiyle Özbekistan iç ve dış siyasetini ülke güvenliğini temel alarak oluşturmuştur. Ülke istikrarı ve egemenliğini pekiştirmeyi öncelik olarak gören ve her fırsatta bunu dile getiren İslam Kerimov'un gerçekte tek umursadığı meselenin kendi iktidarı olduğuna tarih tanıklık etmiştir. Ülke içinde gelişmekte olan İslami yapılar, komşu devletlerdeki siyasi krizler, radikal akımlar gibi meseleler, Kerimov'un dış ilişkilerde daha çekimser tutum sergilemesine ve tek gayesinin soyutlayıcı politika izleyerek ülke güvenliğini sağlamasına sebep olmuştur. Kerimov bütün hayatı boyunca aynı siyaset çizgisini izlemiştir.

Kerimov döneminde esnek dış siyaset yapısına sahip olan Özbekistan zaman zaman Rusya'ya yaklaşırken yeri geldiğinde Batı'yla yakın ilişkiler geliştirmiştir. Kerimov'un komşu devletlerle ilişkileri incelendiğinde devamlı olarak anlaşmazlıklar yaşadığı görülmektedir. Başta Kırgızistan ve Tacikistan olmak üzere bütün sınır komşularıyla su, sınır sorunları ve etnik çatışmalar yaşanmış ve vefatına kadar çözüm odaklı yaklaşım benimsenemediği için sorunlar olumlu neticelenmemiştir. Kerimov döneminde yaşanan ülkeyi olumsuz etkileyen en önemli sorun Türkiye ve Türk dünyasına karşı mesafeli tutum sergilenmesidir. Kerimov'un bu tutumu Özbekistan'ın birçok fırsattan istifade edememesine yol açmıştır. Ancak 2016 yılında Şevket Mirziyayev'in göreve gelmesiyle birlikte ülke iç ve dış siyasetinde büyük değişiklikler meydana gelmiş, ülke içinde baskıcı rejim ve dış politikada soyutlayıcı yaklaşıma son vermiştir. Mirziyayev de ülke güvenliğini göz önünde bulundurarak hareket etmişse de Kerimov'dan farklı olarak uluslararası alanda ülkeye bir canlılık ve dinamizm kazandırmıştır. Yeni dönemde yaşanan en mühim gelişme de Özbekistan'ın Türkiye ve Türk dünyası çerçevesinde işbirliği ve entegrasyona karşı olumlu yaklaşım benimsemesi olmuştur. Özbekistan'ın hem dış politikada aktif yer alması hem Türk dünyasıyla samimi ilişkiler kurması, eski rejim hatırlandığında ülke için oldukça kıymetlidir. Kısa sürede bu kadar ilerlemenin kaydedilmesi geleceğin daha da parlak olacağını göstermektedir.

KAYNAKÇA

- 2023 Index of Economic Freedom, <https://www.heritage.org/index/country/uzbekistan> [Erişim tarihi: 16.06.2024].
- AA Haber, (2017). Özbekistan, <https://www.aa.com.tr/tr/ulke-profilleri/ozbekistan/902420> [Erişim tarihi: 17.06.2024].
- Abdülkerimov B. (2023). Özbekistan'ın Nüfusu 1 Ocak İtibarıyla 36 Milyonu Aştı, AA Haber, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ozbekistanin-nufusu-1-ocak-itibariyla-36-milyonu-asti/2786894> [Erişim tarihi: 06.06.2024].
- Akçapa M. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın Tarihsel Gelişimi: Teşkilatın Dünü, Bugünü ve Yarını, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, cilt:11, sayı:34, (ss.473-491).
- Allahverdiyev A. (2015). Orta Asya Su Sorunu, Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Türk Dünyası İşletme Fakültesi Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Bölümü.
- Altın Madencileri Derneği, <https://altinmadencileri.org.tr/dunya-altin-uretiminde-ilk-20-ulke/> [Erişim tarihi: 06.06.2024].
- Asker Ali, (2023). Özbekistan Cumhuriyeti: Dış Siyasette Yön Arayışları ve Dönüşüm Eğilimleri (1991-2021), İçinde: *Modern Dünyada Türk Cumhuriyetleri*, Nobel Yayınları, Ankara, (ss. 189-220).
- AVİM, (2017). Özbekistan ve Kırgızistan Arasındaki "Su Problemi" Çözümüne Kavuştu, Avrasya İncelemeler Merkezi, <https://avim.org.tr/tr/Bulten/OZBEKISTAN-VE-KIRGIZISTAN-ARASINDAKI-SU-PROBLEMI-COZUME-KAVUSTU> [Erişim tarihi 17.06.2024].
- Aydın G. (2004). *Authoritarianism Versus Democracy in Uzbekistan: Domestic and International Factors*, (Thesis of Master of Science), Middle East Technical University, the Department of International Relations. Ankara.
- Ayvaz Z. & Ramadhan J. (2021). Avrasya Jeopolitiğinin Yeniden Hareketlenmesinde Kuşak Yol İnisiyatifi'nin Rolü, *UPA Strategic Affairs*, , 73-95.
- British Petroleum Company, BP Statistical Review of World Energy 2021, <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-full-report.pdf> [Erişim tarihi: 14.06.2024].
- Brzezinski Z. (2017). *Büyük Satranç Tahtası*, çev. Yelda Türedi, İnkılap Kitapevi.
- Cafersoy N. (2016). Bağımsızlık Sonrası Rusya-Özbekistan İlişkileri, Türk Dünyası ve Kültür Araştırmaları, https://www.altayli.net/bagimsizlik-sonrasi-rusya-ozbekistan-iliskileri.html#_edn24 [Erişim tarihi 17.06.2024].
- Çapraz H. (2011). Çarlık Rusya'sının Türkistan'da Hâkimiyet Kurması, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, , Sayı:24, (ss.51-78).
- Çetinak Ö. Ö. & Kar M. (2021). Özbekistan Ekonomisi, Özbekistan, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, (ss. 274-267).
- Dadabayev T. (2018). Uzbekistan as Central Asian Game Changer? Uzbekistan's Foreign Policy Construction in the Post-Karimov Era, *Asian Journal of Comparative Politics*, No. 2 (20): (p.1-14).
- Dadakhon Khasan G. (2023). Özbekistan Cumhuriyeti: İnşası, Gelişimi ve Türk Devletleri Politikası (1991-2023), (Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Daryo, (2023). "O'zbekiston armiyasi dunyodagi eng kuchli armiyalar reytingida 62-o'rinni egalladi", <https://daryo.uz/2023/01/06/ozbekiston-armiyasi-dunyodagi-eng-kuchli-armiyalar-reytingida-62-orinni-egalladi> [Erişim tarihi: 06.06.2024].
- Demirci L. (2012). Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın Kesişimindeki Sorunlu Vadi: Fergana, *Savunma Bilimleri Dergisi*, , Cilt:11, Sayı:2, 33-69.
- Eravcı A. (2021). Tarihsel Süreçte Özbekistan, Özbekistan, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, (ss.1-24).

- Erdoğan A. (2020). Sovyetler Birliği'nin Dağılmasından Sonra Orta Asya'da Gerçekleşen Yeni Büyük Oyun, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt:9, Sayı:2, (ss.989-1015).
- Euronews, (2023). Özbekistan Yaptığı Reformlarla Yabancı Yatırımcıların İlgisini Çekiyor, <https://tr.euronews.com/next/2023/05/09/ozbekistan-yaptigi-reformlarla-yabanci-yatirimcilarin-ilgisini-cekiliyor> [Erişim tarihi: 17.06.2024].
- G'ulom Mirzo, (2023). Milliy armiyamız – Yangi O'zbekistonning mustahkam qalqoni, <http://pravacheloveka.uz/oz/news/m9642> [Erişim tarihi: 06.06.2024].
- Gazeta.uz, (2021). O'zbekiston uran ishlab chiqaruvchi mamlakatlar reytingida beshinchi o'rinni egalladi, <https://www.gazeta.uz/oz/2021/09/18/wna-uranium/> [Erişim tarihi: 06.06.2024].
- Global Firepower, https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=uzbekistan [Erişim tarihi: 06.06.2024].
- Global Firepower, https://www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.php?country_id=uzbekistan [Erişim tarihi: 06.06.2024].
- Hamzaoglu H. (2020). Analyzing Uzbekistan Foreign Policy: Principles and Priorities, Current Approaches in Social, Human, and Administrative Sciences, İksad Publishing House, (pp.193-225).
- Imamov B.Kh. (2021). Diplomatic Relations Between Uzbekistan and Turkey (1991–2018), Alma Mater, 85-90.
- İsmayilov E. & Budak T. (2015). Bağımsızlık Sonrası Özbekistan'ın Enerji Politikası, BİLGESAM, no:1203, (ss.1-7).
- Joldoshov A. (2019). Kimlik ve Sınır: Orta Asya'da Sınır Sorunları, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, (ss.303-326).
- Kanlıdere A. (2017). Özbekistan Cumhuriyeti, Bağımsızlıklarının 25. Yılında Türk Cumhuriyetleri, Türk Dünyası Belediyeler Birliği (TDBB) Yayınları, (ss.153-185).
- Kara F. (2021). Rusya'nın Orta Asya'ya (Türkistan) Yönelik Politikalarının Dönemlere Göre Değişimi, İksad Yayınevi.
- Kasım K. (2022). Özbekistan Türk Dünyasının Yükselen Yıldızı, Yeni Türkiye Özbekistan Özel Sayısı-I, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, Sayı:125, (ss.115-122).
- Kavala C. F. (2022). Özbekistan'ın Türk Dünyasındaki Yeri, 21.yüzyıl Türkiye Enstitüsü, <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/orta-asya-arastirmalari-merkezi/ozbekistan-in-turk-dunyasindaki-yeri> [Erişim tarihi: 13.06.2024].
- Kavuncu O. (2018). Özbek Diasporası, Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2, Sayı:1, (ss.28-37).
- Kaya H. E. (2022). Kara Hakimiyet Teorisi ve Avrasya'nın Artan Jeopolitik Önemi, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 11 (1) , 43-62.
- Kazemi L. (2003). Domestic Sources of Uzbekistan's Foreign Policy, 1991 to the Present, Journal of International Affairs, Vol: 56, No: 2, (pp. 205–16).
- Kerimov H. (2019). Türkistan Genel Valiliği'nde İdari Sistemin Oluşumu ve Gelişim Süreci (1865-1897), (Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kocatepe Ö. F. (2023). Özbekistan'ın Yenilikçi Yol Haritası: Mirziyoyev Döneminde Dış Politika Değişimi ve Etkileri, Türklük Bilimi Araştırmaları, sayı:53, (ss. 81-106).
- Kodaman T. & Birsal H. (2006). Bağımsızlık Sonrası Özbekistan ve Dış Politikası, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, , Cilt: 16, Sayı: 2 (ss. 413-442).
- Korkmaz M. (2022). Kavram Olarak Avrasya ve Avrasyacılık Yaklaşımları ile Avrasya Stratejisine Bakış, Avrasya Beşeri Bilim Araştırmaları Dergisi, Cilt/Sayı: 2-2, 88-104.
- Kudaibergenov Z. (2021). Kırgızistan ve Özbekistan Arasındaki Sınır Aşan Su Sorunlarının Ulusal Çıkarlar Bağlamında Analizi, Avrasya Araştırma Enstitüsü, <https://www.eurasian-research.org/publication/kirgizistan->

- ve-ozbekistan-arasindaki-sinir-asan-su-sorunlarinin-ulusal-cikarlar-baglaminda-analizi/?lang=tr [Erişim tarihi 16.06.2024].
- Kusaev K. (2020). Özbekistan-Rusya İlişkileri (1991-2019), (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Madiev F. (2023). Yakın Çevre Doktrini ve Özbekistan Dış Politikasında Rusya Faktörü (1991-2021), (Yüksek Lisans Tezi), Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Mariusz M. (2018). Thaw in Uzbekistan. Reforms by President Mirziyoyev, Centre for Eastern Studies, no:278.
- Nogayeva A. (2009). Yeni Dünya Düzeninde Orta Asya Bölgesinde Rusya, ABD ve Çin Arasında Stratejik Denge Arayışları, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- O'zlidep, (2023). O'zbekiston 2 milliard tonna ko'mir zaxirasiga ega, <https://uzlidep.uz/uz/news-of-party/13781> [Erişim tarihi: 06.06.2024].
- Öncü S. (2018). Kırgızistan ile Özbekistan Arasındaki Potansiyel Çatışma Alanları: Su Paylaşımı ve Sınır Güvenliği, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, Cilt:6, Sayı:2, (ss.63-89).
- Özder A. (2013). Avrasya Kavramı ve Önemi, Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVID), II/2, 65-88.
- Özey R. & Ünlü M. (2022). Türk Dünyasının Jeopolitiği, Pegem Akademi.
- Pınar K. (2020). Özbekistan'da Şevket Mirziyayev Dönemi, Avrasya Dünyası Uluslararası İlişkiler Dergisi, sayı:7, (ss.89-95).
- Purtaş F. (2021). Yeni Özbekistan ve Türk Dünyası, Kriter Dergisi, <https://kriterdergi.com/dosya-turk-dunyasi/yeni-ozbekistan-ve-turk-dunyasi> [Erişim tarihi: 13.06.2024].
- Purtaş F. (2022). Geleneğin Üzerinde Yükselen Yeni Özbekistan ve Şevket Mirziyayev'in Liderliği, Yeni Türkiye Özbekistan Özel Sayısı-I, Yeni Türkiye Stratejik Araştırma Merkezi, Sayı:125, (ss.42-48).
- Saray M. (2019). Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 4. Baskı.
- Seyfettin Erol M. (2018). Avrasya'nın Değişen Jeopolitiğinde Türk Dünyası ve Türkiye: Nasıl Bir Gelecek?, TESAM III. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi, Yerelden Küresele: Türkiye-Türk Dünyası İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Yarını, (ss.323-340).
- Sönmez A. S. (2013). Özbekistan Dış Politikasını Oluşturan Temel Faktörler, AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, , Cilt:13, Sayı:2, (ss.387-415).
- Svante E. C. (2000). Uzbekistan: A regional player in Eurasian geopolitics?, European Security, 9:2, (pp.115-140).
- Şimşek N. & Şimşek (2021). H. A. Ulusal, Bölgesel ve Uluslararası Düzeyde Özbekistan'ın Enerji Politikaları, Özbekistan, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, (ss.269-293).
- Toktogulov B. (2022). Uzbekistan's Foreign Policy Under Mirziyoyev: Change or Continuity?, Eurasian Research Journal, Vol. 4, No. 1, 49-67.
- Tomar C. (2022). Altı devlet bir millet: Türk Devletleri Teşkilatı Özbekistan Zirvesi, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/alti-devlet-bir-millet-turk-devletleri-teskilati-ozbekistan-zirvesi/2737526>, [Erişim tarihi 16.06.2024].
- Trading Economics, <https://tr.tradingeconomics.com/uzbekistan/gdp-per-capita> [Erişim tarihi: 16.06.2024].
- Trading Economics, <https://tr.tradingeconomics.com/uzbekistan/gold-reserves> [Erişim tarihi: 06.06.2024].
- TRT Avaz, (2021). Kırgızistan ile Özbekistan Arasındaki Sınır Sorunu Karşılıklı Arazi Değişimiyle Çözüldü, <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/kirgizistan-ile-ozbekistan-arasindaki-sinir-sorunu-karsilikli-arazi-degisimiyle/605dee2101a30a30782dbc9f> [Erişim tarihi 11.03.2022].
- Tutumlu A. (2020). Turkey-Central Asia Relations: A Strategic Overview, Near East Institute, Report 1.

Türk F. (2008). Transformasyon Sürecinde Özbekistan'da Siyasal Partiler ve Özbek Muhalefet Liderlerinin Türk-Özbek İlişkileri Üzerine Etkileri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 10, Sayı 2, (ss.53-81).

Weitz R. (2018). Uzbekistan's New Foreign Policy: Change and Continuity under New Leadership, Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program.

World Bank Group, (January 2023). Global Economic Prospects, <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/254aba87-dfeb-5b5c-b00a-727d04ade275/content> [Erişim tarihi: 16.06.2024].

World Gold Council, (2022). <https://www.gold.org/goldhub/gold-focus/2022/04/global-central-bank-net-sales-continue-february> [Erişim tarihi: 06.06.2024].

Yalçınkaya A. & Abıdzhonov Kh. (2020). Özbekistan ve Kırgızistan'daki Anklav/Eksklav Alanlarının Çözüm Süreci, MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:9, Sayı:4, 2653-2667.

Yalınkılıçlı E. (2018). Uzbekistan as a Gateway for Turkey's Return to Central Asia, Insight Turkey, , Vol. 20, No. 4, (pp. 27-43).

Yıldız D. (2021). Orta Asya'da Uzaktan Kumandalı Bir Saatli Bomba: Su Sorunu, Avrasya Dosyası, Cilt: 12, Sayı:1, (ss. 113-146).

Yıldız M. (2021). Türkiye-Özbekistan Siyasi İlişkileri, 20. Yüzyılda Türkiye-Türk Dünyası İlişkileri, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, (ss.247-284).

Ионова Е, (2018). Внешнеполитические приоритеты Узбекистана, Россия и новые государства Евразии, <https://www.imemo.ru/publications/periodical/RNSE/archive/2018/2/in-the-post-soviet-space/foreign-policy-priorities-of-uzbekistan>, [Erişim tarihi: 14.06.2024].

RUSSIA'S STRATEGIC BACKYARD IN THE NEW COLD WAR ERA; THE ROLE OF EURASIA AND AXIS SHIFTS

Sait ÇAKMAK¹

Abstract:

This study addresses the significance of Eurasia as Russia's strategic backyard within the context of the argument that the Second Cold War has begun, along with the shifts in the region's axis. Primarily, the concept of the Cold War is examined, its components are scrutinized, and its instruments are elucidated. Secondly, the importance of Eurasia for Russia is underscored, elucidating the region's strategic location, energy resources and trade routes. Moreover, the shifts in the region's axis and security issues are analyzed. Accordingly, strategies for determining and safeguarding Russia's interests in the region are examined. Thirdly, the argument for the Second Cold War is substantiated. The primary catalysts for the emergence of this argument are the escalating international tensions and geopolitical conflicts in the current century. The escalation of tensions in Russia's relations with the West has been the primary factor shaping this period. In this context, the study finally examines the importance of Eurasia for Russia within the framework of the Second Cold War environment. Taking into account Russia's policies, security concerns, and strategic interests in the region, strategies for preserving its influence and redefining competitive dynamics are reassessed. This study analyzes the parameters of contemporary international relations, termed the Second Cold War period, focusing on the strategic significance of Eurasia for Russia and the shifts in regional alignments.

Key Words: First Cold War, Second Cold War, Eurasia, Russia, USA

DOI:

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ РОССИИ В ЭПОХУ НОВОЙ ХОЛОДНОЙ ВОЙНЫ: РОЛЬ ЕВРАЗИИ И СДВИГ ПРИОРИТЕТОВ

Аннотация: В этом исследовании рассматривается значение Евразии как стратегического «заднего двора» России в контексте аргумента о начале Второй холодной войны, а также сдвиги приоритетов региона. В первую очередь, рассматривается концепция холодной войны, ее компоненты тщательно изучаются и разъясняются ее инструменты. Во-вторых, подчеркивается важность Евразии для России, разъясняются стратегическое положение региона, энергетические ресурсы и торговые пути. Кроме того, анализируются сдвиги приоритетов региона и вопросы безопасности. Соответственно, рассматриваются стратегии определения и защиты интересов России в регионе. В-третьих, обосновывается аргумент в пользу Второй холодной войны. Основными катализаторами возникновения этого аргумента являются эскалация международной напряженности и геополитические конфликты в текущем столетии. Эскалация напряженности в отношениях России с Западом была основным фактором, формирующим этот период. В этом контексте исследование рассматривает важность Евразии для России в рамках Второй холодной войны. Принимая во внимание политику России, переоцениваются проблемы безопасности и стратегические интересы в регионе, стратегии сохранения ее влияния и переопределения конкурентной динамики. В этом исследовании анализируются параметры современных международных отношений, называемых периодом Второй холодной войны, с упором на стратегическое значение Евразии для России и сдвиги в региональных расстановках сил.

Ключевые слова: Первая холодная война, Вторая холодная война, Евразия, Россия, США

YENİ SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE RUSYA'NIN STRATEJİK ARKA BAHÇESİ; AVRASYA'NIN ROLÜ VE EKSEN KAYMALARI

ÖZET

Bu çalışma, İkinci Soğuk Savaş döneminin başladığı argümanı bağlamında Rusya'nın stratejik arka bahçesi olan Avrasya'nın önemini ve bölgedeki eksen kaymalarını ele almaktadır. Belirtilen temelde ilk olarak Soğuk Savaş kavramı ele alınarak bileşenleri incelenmiş ve araçları açıklanmıştır. İkinci olarak Avrasya'nın,

¹ Sait ÇAKMAK, Bilim Uzmanı, ORCID ID: 0000-0002-8120-4704, cakmaksait@outlook.com

Rusya açısından önemi vurgulanarak bölgenin stratejik konumu, enerji kaynakları ve ticaret yolları açıklanmıştır. Bununla birlikte bölgede yaşanan eksen kaymaları ve güvenlik sorunları irdelenmiştir. Bu doğrultuda Rusya'nın bölgedeki çıkarlarını belirleme ve koruma stratejileri incelenmiştir. Çalışmada üçüncü olarak İkinci Soğuk Savaş argümanı temellendirilmiştir. Günümüz yüzyılında artan uluslararası gerilimler ve jeopolitik çatışmalar söz konusu argümanın doğmasında ana etken olmuştur. Rusya'nın, Batı ile ilişkilerindeki gerilimlerin artması bu dönemi şekillendiren birincil etken olmuştur. Bu bağlamda çalışmada son olarak İkinci Soğuk Savaş ortamında Avrasya'nın, Rusya açısından önemi incelenmiştir. Rusya'nın bölgedeki politikaları, güvenlik endişeleri ve stratejik çıkarları dikkate alınarak bölgedeki nüfuzunu koruma stratejileri ve rekabetçi dinamikleri yeniden tanımlanmıştır. Çalışma, İkinci Soğuk Savaş dönemi olarak adlandırılan günümüz uluslararası ilişkilerinin parametrelerini inceleyerek Avrasya'nın Rusya açısından stratejik önemini ve bölgedeki eksen kaymalarını ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Birinci Soğuk Savaş, İkinci Soğuk Savaş, Avrasya, Rusya, ABD

GİRİŞ

İki büyük yıkım görmüş dünya ülkeleri barışı ve istikrarı sağlamak gayesi ile uluslararası alanı çok taraflı antlaşmalar ile sistemleştirmiştir. Liberal doktrinler çerçevesinde gerçekleştirilen bu ideal girişimler realist uygulamaların etkisiyle pasifize edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD ve SSCB'nin yayılmacı dış politikası uluslararası ilişkilerde güvenli alan beklentisini karşılamamıştır. 1947-1991 yılları arasında iki kutuplu dünya düzeninde bloklar arası siyasi, ekonomi ve teknoloji konularında mücadele yaşanmıştır. Söz konusu durumda devletler arası güvenlik örgütleri ile siyasal hareketler aracılığıyla doğrudan mücadele esas alınmıştır. Bununla birlikte iki süper gücün birbiri ile rekabette blok ülkeleri üzerinden veya üçüncü ülkeler üzerinden dolaylı mücadelesi gerçekleşmiştir.

İki dünya savaşı sonrası oluşturulan uluslararası alanda çıkar çatışmalarının yaşanması genel itibariyle soğuk, bölgesel itibariyle sıcak savaşın yaşanmasına yol açmıştır. Günümüz yüzyılında ise bir zamanların iki süper gücü olan devletlerin benzer dış politikaları izlemesi ve 20. yüzyılın geleneklerinin korunması İkinci Soğuk Savaş tanımının yapılmasına yol açmıştır. Lakin, 20. yüzyıldan farklı olarak aktörlerin mevcudiyetindeki araçlar değişiklik göstermiştir. Vekalet savaşı olarak adlandırılan mücadele yönteminin 21. yüzyılda yaygınlık kazanması çalışmada bu itibarda ele alınmıştır. Ayrıca, ekonomik yaptırımlar ve ambargo uygulamaları günümüz yüzyılı imkanları ile etkinlik kazanmıştır. Bu noktada Rusya açısından Avrasya, doğalgaz ve petrol rezervleri ile transit hatların merkezinde yer almasından kaynaklı olarak önem taşımıştır. Bu doğrultuda Avrasya'daki eksen kaymalarını engellemek isteyen Rusya bölge ülkelerindeki gelişmelere müdahil olmayı esas alan dış politikayı benimsemiştir. ABD ise 20. yüzyılın sonlarından itibaren NATO kapsamında genişlemeyi; doktrinler kapsamında yayılmacı dış politikayı esas almıştır. Rusya'nın da özellikle Novorossiya ideası ile birlikte yayılmacı dış politika izlemesi uluslararası arenada görünmez iki bloğun varlığını hissettirmiştir.

1. SOĞUK SAVAŞIN TARİHSEL ARKA PLANI VE ANA AKTÖRLERİ

Soğuk savaş kavramı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iki süper güç olarak uluslararası arenada yer alan SSCB ve ABD arasındaki siyasi, askeri, ideolojik ve ekonomik rekabeti ifade etmiştir. Terim, iki devlet arasında savaş durumu olmaksızın büyük güç rekabeti ve gerilimleri tanımlamıştır (Kantarıcı, 2012; 52). Büyük güç rekabetinde devletler arası ittifaklar, askeri güç kullanımı veya tehdidi ve ekonomik yaptırımlar araç olarak kullanılarak politik hedefe ulaşmak amaçlanmıştır. Dolayısıyla SSCB ve ABD arasındaki radikal rekabetin anlaşılması soğuk savaşın kaidelerini açıklamıştır. SSCB'nin liderlik ettiği Doğu Bloğu ile ABD'nin liderlik ettiği Batı Bloğu arasındaki rekabet ve çatışma alanları soğuk savaş terimi ile açıklanmıştır. Söz konusu mücadele ekonomik, askeri, teknoloji yarışı ve siyasi istikrar noktasında doğrudan rekabet; üçüncü ülkeler üzerinden savaş durumunu esas alan dolaylı rekabet olmak üzere iki modelde gerçekleşmiştir. Örneklendirmeler üzerinden mücadele ve çatışma alanlarını açıklamak gerekir ise Kore ve Vietnam savaşlarında dolaylı mücadele esas alınırken Doğu Avrupa ülkelerindeki ayaklanmalar ile silahlanma ve teknoloji yarışında doğrudan mücadele esas alınmıştır. Bu bağlamda doğrudan rekabetin bir örneği olarak komünist ideolojiyi benimseyen SSCB, kolektifleştirilmiş ekonomi ve tek partili bir siyasal sistemle temellendirilmiştir (Yaşar, 2023: 482). Ekonominin temel taşı kumanda merkezli model olurken siyasal alanın temel taşı otoriter yönetim modeli olmuştur. Bu doğrultuda SSCB'nin nüfuz alanındaki Doğu Avrupa ülkelerinde halkların otoriter rejime karşı demokratik reform taleplerinde bulunması soğuk savaşın bir rekabet alanını oluşturmuştur. 14 Mayıs 1955 tarihinde Varşova Paktı'na katılan Macaristan'da gerçekleşen 1956

Devrimi bahsedilen gelişmenin bir örneği olmuştur (Karadeli, 2019: 246-247). Üçüncü ülkelerin yanı sıra dolaylı mücadeledeki etkin unsurlar ideolojik temelde kurulan uluslararası ittifaklar olmuştur. Doğu Bloğunu temsilen 14 Mayıs 1955 tarihinde Varşova Paktı, 4 Nisan 1949 tarihinde Batı Bloğunu temsilen NATO' nun oluşturulması iki kutuplu dünya düzenini temellendirmiştir. Bu bağlamda soğuk savaşın bileşenleri şu şekilde sıralanmıştır:

- 1) İdeolojik temelde oluşturulan siyasi, ekonomik ve askeri iş birliğini esas alan ittifaklar;
- 2) Devletler arasında ikili köklü ilişkiler;
- 3) Uluslararası alanda politik hedefe ulaşma maksadıyla üçüncü bir devleti etkin şekilde kullanma.

Soğuk savaşın tarihsel arka planını anlamak için İkinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarını incelemek elzemdir. 1939-1945 yılları arasında gerçekleşen geniş çaplı savaş durumunun Müttefik Devletleri lehine sona ermesi bu grup içerisinde güçlü konumda bulunan iki devletin yeni dünya düzenini biçimlendirmesine fırsat oluşturmuştur. Erken dönemde savaşın yıkıcı etkisinin Fransa'da görülmesi 1945 yılı sonrası biçimlendirilen dünya düzeninde Fransa'yı ikincil plana sürüklemiştir. Benzer şekilde Birleşik Krallık'ın savaş döneminde ekonomik kayba uğraması ve imparatorluğunun dağılma sürecine girmesi yeni düzende ikincil planda yer almasına sebep olmuştur (Kantarıcı, 2012; 50). Bununla birlikte savaşın ABD topraklarına genişlememesi ve SSCB'nin ideolojik olarak temellendirdiği iş gücü kapasitesi dolayısıyla iki devlet endüstriyel imkanlarını arttırmış; bununla birlikte elde edilen ekonomik güç neticesinde askeri gücü tesis etmiştir. Nihayetinde savaş sonrası yeni dünya düzeninin şekillendirildiği Yalta ve Postam konferanslarına iki büyük güç olarak ABD ve SSCB yer almıştır. Bu doğrultuda Batı Avrupa'da ABD'nin, Doğu Avrupa'da ise SSCB'nin nüfuz alanı belirlenmiştir (Özdemir vd., 2017: 74).

NATO'nun ve Varşova Paktı'nın kurulması iki kutuplu dünya düzenini temellendirmiştir. Buna göre 1949 yılında kurulan NATO'nun amacı SSCB'nin genişleme politikasına karşı koymak maksadıyla askeri ittifak oluşturmak; 1955 yılında kurulan Varşova Paktı'nın amacı NATO'ya karşı SSCB'nin ve uydu devletlerinin güvenliğini sağlamak maksadıyla askeri ittifak oluşturmak olarak belirlenmiştir (Şahin, 2017; 64). Savaş durumu olmaksızın büyük güç rekabetini içeren mücadele döneminde doktrinler ve stratejiler üzerinden bir yöntem belirlenmiştir. Bu kapsamda 1947-1991 yılları arasında Truman Doktrini, Marshall Planı, Reagan Doktrini, Yumruk Doktrini, Yıpratma Stratejisi, Brejnev Doktrini başta olmak üzere dış politikada bir dizi doktrinler ve stratejiler uygulanmıştır. Bu doğrultuda SSCB'nin Brejnev Doktrini çerçevesinde 1979 yılında Afganistan'ı işgal etmesine müteakip (Han, 2011: 61), ABD, Reagan Doktrini çerçevesinde Afganistan'daki yerel unsurlara askeri/ekonomik destek sağlamıştır (Kapucu, 2021: 226). Bir diğer örnek olarak, 1968 yılında Çekoslovakya'da liberal reformları içeren Prag Hareketi'nin görülmesine karşılık SSCB, Brejnev Doktrini'ni uygulayarak askeri müdahale ile hareketi bastırmıştır (Karadeli, 2019: 251). Tüm bunlarla birlikte söz konusu iki kutuplu dünya düzenindeki uluslararası ilişkilerde gerilimin tırmandığı dönemler ve savaş durumuna yol açabilecek krizler meydana gelmiştir. 16 Ekim 1962 tarihinde SSCB'nin Küba'ya balistik füze yerleştirmeye başlaması ve ABD'nin tehdit unsuru olarak algılaması sonucu savaş durumu öncesi eşik olan kriz durumuna yol açmıştır. SSCB'nin hamlesine karşılık olarak ExComm Kararları kapsamında füze sistemlerinin sökülmesi ve Küba'ya deniz ablukası uygulanması kararlaştırılmıştır (Ekme, 2021: 97). Nihai olarak ABD, 1959 yılında aldığı karar ile Türkiye'de kurduğu Jüpiter Füze Sistemi'ni; SSCB ise Küba'da kurduğu Balistik Füze Sistemi'ni kaldırmış ve kriz durumu sona ermiştir. Görüleceği üzere iki kutuplu dünya düzeninin ana aktörlerini frenleyen hususlar olmuştur. Süreci genel olarak incelediğimizde Nükleer Karşı Dengelenme Doktrini, Yakın Denge Doktrini, Esnek Yanıt Doktrini, Barışı Koruma Doktrini başta olmak üzere politik hedeflerin gerçekleştirilmesinde frenleme mekanizmaları oluşturulmuştur.

2. AVRASYA'NIN ÖNEMİ VE RUSYA'NIN STRATEJİK ÇIKARLARI

Avrasya, Batı ile Doğu arasında bir köprü görevi görmekle birlikte enerji kaynakları bakımından kritik öneme sahip bir bölgedir. Jeopolitik konumu dolayısıyla tarihsel olarak ticaret yollarının ana noktası olan bölge günümüzde özelliğini korumaktadır. Buna göre, Çin'in başlatmış olduğu Bir Kuşak Bir Yol Projesi'nde bölgenin stratejik önemi tekrar vurgulanmıştır (21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 2021). Bununla birlikte petrol rezervleri açısından Rusya (80 milyar varil), Kazakistan (30 milyar varil), Azerbaycan (7 milyar varil), Türkmenistan (600 milyon varil); doğalgaz rezervleri açısından Rusya (47 trilyon metreküp), Türkmenistan (13 trilyon metreküp), Kazakistan (3 trilyon metreküp), Azerbaycan (2,5 trilyon metreküp) enerji kaynağına sahiptir (Enerji Atlası, 2022). Dolayısıyla enerji kaynakları açısından başta Rusya olmak üzere dünya

ithalatında önemli bir yer edinen bölge ülkeleri, Batılı ülkelerin enerji ihtiyaçlarını karşılamakta önemli rol üstlenmiş ve bu durumu uluslararası ilişkilerde bir araç olarak kullanmıştır (Pala, 2022). Örnek olarak, Ukrayna-Rusya Savaşı öncesi durum incelendiğinde 2021 yılında Avrupalı ülkelerin doğalgaz ve petrol ihtiyacının yaklaşık %40'ı Rusya'dan karşılanmıştır. Savaş sonrası durum incelendiğinde ise Rusya, Ukrayna ile yakın ilişkiler geliştiren ve askeri yardımlarda bulunan Avrupalı ülkelere petrol ve doğalgaz ihracatında yaptırımlara gitmiştir (Euronews, 2022). Sonuç olarak, Avrasya'nın enerji kaynaklarına ev sahipliği yapması ve Doğu ile Batı arasında bir ticaret koridoru olması uluslararası alandaki güç mücadelesinden stratejik yaklaşımlara kadar geniş bir yelpazede çekicilik yaratmıştır.

Avrasya ülkeleri Şanghay İşbirliği Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu, Avrasya Ekonomik Birliği başta olmak üzere ekonomik kalkınma ve güvenlik meselelerinde işbirliğine gitmiştir. Bu açıdan ele alındığında bölgenin stratejik ve jeopolitik önemi dolayısıyla istikrarın sağlanması söz konusu ülkelerin birincil önceliği olmuştur. Bu bakış açısı Şangay İşbirliği Örgütü Kuruluş Bildirisi'nin 8. maddesinde “*Şanghay İşbirliği Örgütü bölgesel güvenliğe öncelik verir*” ibaresi ile yer almıştır (SCO, 2001: 2). Buna rağmen soğuk savaş teriminin günümüz yüzyılındaki ilk varyasyonu olan vekalet savaşı ve bunun itici unsuru olan genişleme politikası Avrasya'yı sürekli olarak bir güvenlik arayışı içerisine sürüklemiştir. Bununla birlikte Rusya, söz konusu NATO'nun genişleme politikasına karşılık bölge ülkelerini destekleyen bir stratejik yaklaşım geliştirmiştir. Bu doğrultuda 20. yüzyılın son çeyreği ve 21. yüzyılın başlarından itibaren meydana gelen savaşlar Rusya'nın stratejik yaklaşımlarını etkilemiştir. 2001-2021 yılları arasında yaşanan Afganistan Savaşı ve 2008 yılında yaşanan Güney Osetya Savaşı bölgesel güvenliği sekteye uğratmıştır. Afganistan Savaşı incelendiğinde temel olarak 11 Eylül saldırıları sonrası Afganistan'da El Kaide terör örgütünün yapıldığı ve buna karşı mücadele edildiği açıklanmıştır. Fakat, söz konusu gelişmenin arka planında yer alan unsur ise NATO'nun 1990'ların başından itibaren Doğu'ya doğru genişleme politikası yer almıştır (Özer, vd., 2010: 269). 2008 yılında meydana gelen Güney Osetya Savaşı'nda, hükümetin NATO yanlısı politika izlemesine karşılık Rusya'nın ayrılıkçı grupları desteklemesi; ABD'nin ise Gürcistan hükümetinin yanında yer alması bahsedilen stratejik yaklaşımın bir örneği olmuştur (Ünalı & Oğuz, 2019: 34-35). Bu kapsamda Rusya, bölgede NATO ve ABD varlığını edilgen duruma getirerek askeri varlığını güçlendirmeyi; bölge ülkeleriyle stratejik ortaklıklar geliştirerek enerji koridoru oluşturmayı ve tüm bunlarla birlikte lehine bölgesel güç dengesi kurmayı hedeflemiştir. 2014 yılında Kırım'ın ilhak edilmesi ve askeri üslerin güçlendirilmesi, Nord Stream ve Nord Stream 2 projeleri ile aktif enerji diplomasisi gütmesi; Russian Today ve Sputnik gibi medya kuruluşları ile yumuşak güç araçlarını kullanması belirtilen yaklaşımların birer uygulaması olmuştur. Tüm bunlarla birlikte Rusya, Avrasya ülkeleri üzerindeki nüfuzunu diplomatik yollar ve askeri müdahaleler ile koruyarak NATO ve ABD'ye karşı bir bariyer oluşturmuştur. Batılı ülkelere uluslararası ilişkilerdeki gelişmelerin sonucu olarak Rusya'ya uygulanacak yaptırımlara karşılık Avrasya ülkelerinin işbirliği söz konusu stratejik çıkarların ikincisini teşkil etmiştir. Bu kapsamda Rusya, Batılı ülkelere yalnızlaştırılma politikasına karşılık Avrasya ülkeleriyle ilişkilerini sürdürmüştür.

3. İKİNCİ SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ VE AVRASYA

II. Dünya Savaşı sonrası dünya barışını korumak ve istikrarı sağlamak maksadıyla uluslararası organizasyonlar kurulmuştur. Bu organizasyonlar sonucu yeni dünya düzeni temel olarak çok taraflı anlaşmalar çerçevesinde biçimlendirilmiştir. Fakat, uluslararası politikada güç doktrininin uygulanması krizlerin, çatışmaların ve savaşların sürekliliğine yol açmıştır (Akgül, 2019: 823). Bu doğrultuda günümüz yüzyılındaki güç mücadelesinde Birinci Soğuk Savaş Dönemi araçları kullanılmıştır. ABD'nin Demokratik Barış Doktrini ile Bush Doktrini'ni bir arada uygulaması söz konusu sonucun ortaya çıkmasındaki iki faktörden birincisini oluşturmuştur. Demokratik Barış Doktrini'ne göre demokratik devletler uluslararası alandaki sorunlarını barışçıl yollar ile çözmektedir (Büyükbaş & Atıcı, 2012; 2). Bu durumda demokrasinin yayılması ve demokratikleştirme süreçlerinin desteklenmesi elzem görülmüştür. Bush Doktrini ise potansiyel tehdit oluşturan unsurlara karşı coğrafi sınırlara bakılmaksızın erken hamle yapılmasını ve tehdit olarak görülen rejimlere karşı muhalif unsurların desteklenmesini kapsamıştır (Ağır, 2006: 85). Böylesine bir dış politika stratejisi çalışmada bahsi geçen İkinci Soğuk Savaş kavramının ortaya çıkmasındaki bir faktörü oluşturmuştur. ABD'nin, Taliban ile 29 Şubat 2020 tarihinde imzaladığı Doha Anlaşması kapsamında 30 Ağustos 2021 tarihinde Afganistan'dan çekildiği süreye kadar verdiği mücadele bu kapsamda değerlendirilmiştir. Bununla birlikte 2003 yılında ABD önderliğindeki koalisyon güçlerinin Saddam Hüseyin rejimini devirmesinden sonra 2005 yılında Irak'ın federasyon biçiminde üniter devlet yapısının parçalanması ve merkezi yönetimin zayıflaması Birinci Soğuk Savaş Dönemi'nde kullanılan eski bir aracın günümüzde yeni versiyonu ile görülmesine sebep olmuştur. Bahsedilen araç 1947-1991 yılları arasında üçüncü devletlerin kullanılması

dolayısıyla vekalet savaşı olarak adlandırılan mücadele yönteminin günümüz yüzyılında devlet dışı aktörler üzerinden gerçekleşmesi olmuştur. Bu yöntem, İkinci Soğuk Savaş Dönemi'nin kaotik uygulamalarından birisi olmuştur. Putin'in iktidara gelmesiyle birlikte yayılcı bir dış politika izleyen Rusya'nın hamleleri ise İkinci Soğuk Savaş kavramının ortaya çıkmasındaki ikinci faktör olmuştur. Rusya, 2011 yılında Arap Baharı'nın etkisiyle başlayan gösterilerin bir iç savaşa dönüştüğü Suriye'de 2015 yılından itibaren askeri varlık göstererek rejimi desteklemiştir (Yüce, 2016: 283). ABD ise bu durumda ayrılıkçı gruplara ve terör örgütlerine yönelik olarak ekonomik ve teknik destekte bulunmuştur (Ebrem, 2021: 2650). Rusya, tarihsel idealarından birisi olan sıcak denizlere inme politikasını gerçekleştirmek amacıyla Suriye'deki gelişmelerin yanı sıra Libya'daki gelişmelere de müdahil olmuştur. Bu kapsamda, Rus paralı asker grubu Wagner vekaletinde iç savaşın taraflarından biri olan General Halife Hafter Grubu'na askeri ve teknik destek sağlanmıştır (Uzunöner & Çıkrıkçı, 2023: 40). ABD ise söz konusu iç savaşta taraflardan biri olan ve Birleşmiş Milletler tarafından kurulan Ulusal Mutabakat Hükümeti'ne diplomatik ve lojistik destek sağlamıştır (Karakaya & Çelik, 2021: 186). Irak'taki gelişmelere benzer olarak, 2011 yılında NATO kapsamında Libya Hükümeti'ne yönelik askeri müdahalenin gerçekleştirilmesi sonrasında güçlü merkezi hükümet varlığının kaybedilmesi devlet dışı aktörlerin bölgede görülmesinde etken olmuştur. Dolayısıyla, Irak, Suriye ve Libya'daki söz konusu gelişmeler İkinci Soğuk Savaş Dönemi'nin etkin araçlarından biri olan vekalet savaşında kullanılan aktörleri oluşturmuştur. Bahsedilen gelişme bölgesel olarak gerçekleşmemiş, uluslararası arenadaki durumun özelden genele tanısının yapılabilmesi için açıklanmıştır. Haliyle, benzer gelişmeler Doğu Avrupa'da gerçekleşmiştir. 2014 yılında Rusya'nın Novorossiya ideası çerçevesinde Kırım'ı ilhak etmesiyle başlayan Ukrayna-Rusya Savaşı'nda vekalet savaşının iki biçimi kullanılmıştır. Buna göre Rusya, Kırım ve Donbass bölgelerinde referandumlar yoluyla kazanımlar elde etmeyi hedeflemiştir. Söz konusu durumda ayrılıkçı gruplar vekalet savaşının bir biçimini oluşturmuştur. Bununla birlikte Ukrayna-Rusya Savaşı'nın başlaması ile birlikte Batılı ülkeler, Ukrayna'ya yönelik askeri, ekonomik, lojistik, teknik yardımlarda bulunmuş ve Rusya'ya yönelik yaptırımlar uygulamıştır (Battır ve Yiğittepe, 2023: 559). Dolayısıyla söz konusu durumda üçüncü ülkenin desteklenmesi noktasında eski tip vekalet savaşının bir örneği gerçekleşmiştir.

Çalışmada ikinci başlık altında yer verilen Avrasya'da İkinci Soğuk Savaş ile birlikte eksen kaymaları yaşanmıştır. Uluslararası arenada yaşam alanı olarak gördüğü Avrasya'da etkin nüfuzunu kaybetmek istemeyen Rusya ise söz konusu gelişmelere yönelik hamlelerde bulunmuştur. Buna göre Rusya'nın etkin nüfuz alanlarından biri olan Kazakistan'da Batılı ülkeleri ve Çin'i denge tahtasına alan bir politika izlenmiş ve bunun sonucunda 2022 yılında Rusya liderliğinde Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü kapsamında Kazakistan'a fiili müdahale gerçekleştirilerek Rusya aleyhine eksen kayması önlenmiştir (Kasapoğlu, 2022). Bölge ülkelerinden bir diğeri Kırgızistan'da 2005-2010 yılları arasında Lale Devrimi ve hükümet değişikliğinin yaşanması sonucu eksen kayması gerçekleşmiş, buna karşılık Rusya diplomatik kanallar ile güç doktrini uygulayarak söz konusu eksen kaymasını engellemiştir (Kamalov, 2009). Bölge ülkelerinden bir diğeri Gürcistan'da 2008 yılında Rusya destekli Abhazya ve Güney Osetya'daki ayrılıkçı grupların bağımsızlık isteği ile rejime karşı başarı elde etmesi eksen kaymasını frenleyen önemli etken olmuştur (Erkan, 2015: 89). Bu suretle bölgede askeri varlık elde eden Rusya, Batılı ülkelerle ilişkiler geliştiren ve entegrasyon eğiliminde olan Gürcistan üzerinde baskın olmuştur. Bölge ülkelerinden bir diğeri olan Ermenistan'da 2018 yılında Kadife Devrimi ile Batı ile entegrasyon eğilimi görülmüştür. 2020 yılında İkinci Karabağ Savaşı'nı kaybedilmesi ve barış gücü olarak bölgede Rusya'nın askeri varlık göstermesi söz konusu eksen kaymasını engellemiştir (Çebi, 2024). Bölge ülkelerinden bir diğeri Azerbaycan ise enerji kaynakları bakımından zengin olması ve jeopolitik konumu dolayısıyla transit ülke özelliğini barındırması sonucu eksen kaymasını gerçekleştirmiştir. Buna göre, Batılı ülkeler ile özellikle enerji alanında projeler geliştiren Azerbaycan Batı ve Rusya arasında denge politikası izlemiştir (Akhıyadov, 2020: 3).

4. SONUÇ

II. Dünya Savaşı sonrası büyük bir yıkımdan çıkan dünya ülkeleri uluslararası arenada yaşanan gerilimlerin ve krizlerin savaş durumuna yol açmadan diplomatik ve barışçıl yollar ile çözülmesine olanak sağlamak amacıyla uluslararası organizasyonlara gitmiştir. Uluslararası alanda egemen devletlerin üzerinde üstün bir güç olmamasından kaynaklı olarak Immanuel Kant'ın Ebedi Barış olarak tanımladığı liberal barış teorisi başarı gösterememiştir. Nihai olarak, savaş durumunun sona ermesi yeni bir mücadele yöntemini; soğuk savaş ortaya çıkarmıştır. 1947-1991 yılları arasında kapsayan Birinci Soğuk Savaş Dönemi'nin öz muhteviyatı ise uluslararası arenada güç doktrinini uygulayan iki süper gücün varlığı olmuştur. 21. yüzyılda ABD ve Rusya'nın aynı doktrin ile ulusal sınırlarını aşarak yayılcı politika gütmesi ve çıkar çatışması içerisine girerek üçüncü unsurlar aracılığı ile mücadele halinde bulunması İkinci Soğuk Savaş Dönemi tanımlamasının

yapılmasına yol açmıştır. Söz konusu mücadele durumunda Rusya açısından Avrasya kritik önem arz etmiştir. ABD ve Avrupa ülkelerinin yalnızlaştırma politikasına karşılık olarak Rusya, Avrasya ülkeleri ile yakın ikili ilişkiler geliştirmiştir. Bu ilişkilerde bölge ülkelerinin enerji kaynaklarına sahip olması ve jeopolitik konumları dolayısıyla uluslararası arenada Rusya'ya güç kazandırmıştır. Bu açılardan ele alındığında Avrasya'daki eksen kaymalarının Rusya'ya yansımaları dış politikada etkinliğinin azalması şeklinde olacağı muhtemeldir. Bu kapsamda Yakın Çevre Doktrini'ni izleyen Rusya, bölgedeki eksen kaymalarını engellemek adına bir dizi girişimlerde bulunmuş ve başarı elde etmiştir. Bununla birlikte İkinci Soğuk Savaş Dönemi'nde devlet dış aktörler politik hedeflere ulaşmada araç olarak kullanılmıştır. Bunun sonucunda ise bahsedilen araçlar aynı zamanda bölgesel ve küresel güvenliğe tehdit oluşturan önemli bir unsur haline gelmiştir. Ukrayna-Rusya savaşında Batılı ülkelerin Ukrayna'ya yönelik yardımlarda bulunması ve Rusya'ya karşı yaptırımlar uygulaması Rusya'nın Batılı ülkeler ile ilişkilerinde krize yol açmış ve enerji ithalatında yaptırımlara gitmiştir. Bu suretle uluslararası arenada blokların oluşma süreci hızlanmıştır. Tüm bunlarla birlikte karşılıklı savunma taahhüdü içeren ikili anlaşmaların yoğunluk kazanmadığı bir evrede İkinci Soğuk Savaş'ın yumuşak dönemi yaşanmaktadır. Söz konusu yumuşak dönem ise bölgesel bir algıdan ziyade küresel bir algı olmuştur. Zira, İkinci Soğuk Savaş'ın vekalet savaşı ile çalışmada belirtilen bölgelerde erken çatışma dönemi yaşanmaktadır.

KAYNAKÇA

- AB'nin Rusya'dan Aldığı Petrol ve Doğal Gaz Azalıyor.* (2022, Eylül 8). Euro News: <https://tr.euronews.com/2022/09/08/abnin-rusyadan-aldigi-petrol-ve-dogal-gaz-azaliyor> adresinden alındı
- Ağır, B. S. (2006). Bush Doktrini: Küresel Bir Hegemonik İstikrar Arayışı mı? *Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 12*, 71-100.
- Akgül, Ö. (2019). Güç Geçiş Teorisi Ve Çoklu Hiyerarşi Modelini Yeniden Düşünmek: Dünya Güç Hiyerarşisindeki Değişimin Teorik Analizi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 3*, 815-831.
- Akhiyadov, M. (2020). *Bölgesel Jeopolitik Rekabet Ve Azerbaycan'da Dönüşüm*. İstanbul: İNSAMER.
- Battır, O., & Yiğittepe, L. (2023). Rusya-Ukrayna Savaşında Yaptırımlar ve Enerji Güvenliği; Karşılıklı Ekonomik Bağımlılıklar Perspektifinden Bir Değerlendirme. *Yönetim Ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 30, Sayı: 3*, 549-573.
- Büyükbaş, H., & Atıcı, N. (2012). Liberal Demokratik Barış Kuramı: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 40*, 1-19.
- Çebi, T. (2024, Mart 14). *Ermenistan'ın Olası AB Adaylık Statüsü ve Rusya Faktörü*. TÜRKSAM: <https://www.turksam.org/detay-ermenistan-in-olasi-ab-adaylik-statusu-ve-rusya-faktoru> adresinden alındı
- Ebrem, İ. S. (2021). Küresel Gücün Asimetrik Politikası: Abd'Nin Suriye Açmazı. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar ve Yenilikçi Çalışmalar Sempozyumu* (s. 2644-2654). Balıkesir: Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi.
- Ekmen, B. (2021). Zorlayıcı Diplomasi Bağlamında Küba Füze Krizi'nin Analizi. *Diplomasi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1*, 91-108.
- Enerji Rezervleri.* (2022, Aralık 18). Enerji Atlası: <https://www.enerjiatlası.com/rezerv/> adresinden alındı
- Erkan, S. (2015). Güney Osetya Sorunu Ve 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı. *Turkish Studies, Cilt: 10, Sayı: 13*, 71-92.
- Han, A. K. (2011). Sovyet İşgali ve Sürekli Özgürlük: Afganistan'da Süpergüç Müdahalelerinin Uluslararası Sisteme Etkileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Jeopolitik İnceleme. *Ortadoğu Etütleri, Cilt: 2, Sayı: 2*, 57-95.
- Kamalov, İ. (2009, Şubat 4). *Manas Üssü'nün Kapatılması: Rusya-ABD Mücadelesinde Yeni Bir Sayfa*. ORSAM: <https://www.orsam.org.tr/tr/manas-ussu-nun-kapatilmasi-rusya-abd-mucadelesinde-yeni-bir-sayfa/> adresinden alındı

- Kantarci, Ş. (2012). Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı “Koalisyonlar Dönemi mi?”. *Güvenlik Stratejileri, Cilt: 8, Sayı: 16, 47-84.*
- Karadeli, C. (2019). Stalin ve Kruşçov Dönemlerinde Doğu Avrupa’Da Sovyetler ve Krizler. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 15, 239-253.*
- Kasapoglu, C. (2022, Ocak 6). *Kazakistan’da Rus Müdahalesi: Askeri-Stratejik Kapsam ve Jeopolitik Durum.* EDAM: <https://edam.org.tr/acik-kaynakli-istihbarat-ve-savunma-analizleri/kazakistan-da-rus-mudahalesiaskeri-stratejik-kapsam-ve-jeopolitik-durum> adresinden alındı
- Özer, S., Uysal Oğuz, C., & Atvur, S. (2010). Nato ve AB’nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 19, 257-285.*
- Pala, C. (2022, Haziran 23). *Avrupa Enerji Güvenliğinde Orta Asya.* ANKASAM: <https://www.ankasam.org/avrupaenerji-guvenliginde-orta-asya-ve-turkiyenin-onemi-1/> adresinden alındı
- SCO. (2001). *Declaration On The Establishment Of The Shanghai Cooperation Organization.* Pekin.
- Şahin, G. (2017). Küresel Güvenliğin Dönüşümü; NATO Bağlamında Kavramsal, Tarihsel ve Teorik Bir Analiz. *Savunma Bilimleri Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 2, 59-81.*
- Uzunöner, M. E., & Çikrikçi, T. (2023). Türkiye, ABD ve Rusya’nın Libya İç Savaşına Yönelik Politikalarının Karşılaştırmalı Analizi. *Düşünce Dünyasında Türkiz, Cilt: 14, Sayı: 64, 11-56.*
- Ünalmiş, A. N., & Oğuz, Ş. (2019). 2008 Rusya-Gürcistan Savaşının Vekalet Savaşı Teorisi Açısından İncelenmesi. *Karadeniz Araştırmaları, Cilt: 16, Sayı: 61, 31-41.*
- Yaşar, A. T. (2023). SSCB’nin Kuruluşu ve Çöküşü Arasında Geçen Sosyo-Ekonomik Gelişmelerin Analizi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 4, 481-491.*
- Yüce, S. (2016). Rusya’nın Suriye’deki Varlığının Nedenleri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 1, 269-289.*
- Yüzyılın Konsepti: Bir Kuşak Bir Yol.* (2021, Mayıs 24). 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü: <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/yuzyilin-konsepti-bir-kusak-bir-yol> adresinden alındı

NAVIGATING GEOPOLITICAL INTERSECTIONS: EVALUATION OF ECONOMIC AND POLITICAL DYNAMICS IN SOUTH CAUCASUS IN EURASIAN CONTEXT

Toghrul ALIYEV¹

Abstract:

Eurasia, one of today's most politically and economically important regions, has important geopolitical opportunities. This region, which has its own cultural, social, and political differences, has been the settlement area of various ethnic groups and societies that have been states in this geography for centuries. The Eurasian region, which is geologically considered a single structure, is divided into several regions rich in both economic opportunities and natural resources. One of these regions is the "Caucasus Region", on which the world's power centers are currently concentrated.

As a geopolitical crossroads, the Caucasus has a deep political and economic history. Geographically divided into two parts, the north of the Caucasus Region is located within the borders of the Russian Federation, while the south has become an extremely important geopolitical area. The fact that the region has become an important focus for foreign interventions after the collapse of the Soviet Union, as well as the instability within the region and the presence of economic reserves such as oil and natural gas in the region, further increase the importance of the South Caucasus in the Eurasian geography. The countries of the region have long been working to turn the importance of the South Caucasus into an advantage. However, an important factor hindering these economic initiatives is the security instability in the region. Apart from that, economic and political dynamics in the region are often largely related to the overall balance of Eurasia. The region has historically been a place of interaction between different civilizations and has a diverse cultural and economic heritage. The geopolitical importance of the South Caucasus is directly related to its geographical location, wealth of energy resources, and strategic transit points.

With the collapse of the Soviet Union, the region's geopolitical position, and political and economic structures have changed significantly. The geopolitical dynamics of the South Caucasus are particularly related to energy resources. The region is rich in energy reserves, which is important for international energy policies. In particular, the energy resources of the Caspian Sea attract the attention of the countries of the region and international actors.

"By analyzing the political, economic, and strategic dynamics of the South Caucasus, this paper seeks to understand what kind of influence it has on the Eurasian axis and how these dynamics affect Eurasian geopolitics. The article evaluates the current economic and strategic dynamics of Azerbaijan, Georgia, and Armenia in the region and reveals their impact on the political, international relations, and economic development of Eurasia".

Keywords: Eurasia, Caucasus, Geopolitics, Regional Politics.

DOI:

НАВИГАЦИЯ ПО ГЕОПОЛИТИЧЕСКОМУ ПЕРЕКРЕСТКУ: ОЦЕНКА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И ПОЛИТИЧЕСКОЙ ДИНАМИКИ НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ В ЕВРАЗИЙСКОМ КОНТЕКСТЕ

Аннотация: Евразия, один из самых важных в политическом и экономическом отношении регионов современности, имеет важные геополитические возможности. Этот регион, имеющий свои собственные культурные, социальные и политические различия, был местом расселения различных этнических групп и обществ, которые были государствами в этой географии на протяжении веков. Евразийский регион, который географически считается единой структурой, разделен на несколько регионов, богатых как экономическими возможностями, так и природными ресурсами. Одним из таких

¹ İtalya, **Genova Üniversitesi**, Siyasal Bilimler ve Uluslararası İlişkiler fakültesi, Güvenlik ve Uluslararası İlişkiler bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, S5268418@studenti.unige.it , <https://orcid.org/my-orcid?orcid=0009-0002-8603-895X> ORC-ID: 0009-0002-8603-895X

регионов является «Кавказский регион», в котором в настоящее время сосредоточены мировые центры силы.

Как геополитический перекресток, Кавказ имеет глубокую политическую и экономическую историю. Географически разделенный на две части, север Кавказского региона находится в границах Российской Федерации, в то время как юг стал чрезвычайно важной геополитической областью. Тот факт, что регион стал важным центром иностранных интервенций после распада Советского Союза, а также нестабильность внутри региона и наличие в регионе экономических ресурсов, таких как нефть и природный газ, еще больше увеличивают значимость Южного Кавказа в евразийской географии. Страны региона уже давно работают над тем, чтобы превратить важность Южного Кавказа в преимущество. Однако важным фактором, препятствующим этим экономическим инициативам, является нестабильность безопасности в регионе. Кроме того, экономическая и политическая динамика в регионе часто во многом связана с общим балансом Евразии. Регион исторически был местом взаимодействия различных цивилизаций и имеет разнообразное культурное и экономическое наследие. Геополитическое значение Южного Кавказа напрямую связано с его географическим положением, богатством энергетических ресурсов и стратегическими транзитными возможностями.

С распадом Советского Союза геополитическое положение региона, а также политические и экономические структуры существенно изменились. Геополитическая динамика Южного Кавказа особенно связана с энергетическими ресурсами. Регион богат энергетическими запасами, что важно для международной энергетической политики. В частности, энергетические ресурсы Каспийского моря привлекают внимание стран региона и международных игроков.

«Анализируя политическую, экономическую и стратегическую динамику Южного Кавказа, в данной статье делается попытка понять, какое влияние он оказывает на евразийскую ось и как эта динамика влияет на евразийскую геополитику. В статье оценивается текущая экономическая и стратегическая динамика Азербайджана, Грузии и Армении в регионе и раскрывается их влияние на политические, международные отношения и экономическое развитие Евразии.

Ключевые слова: Евразия, Кавказ, геополитика, региональная политика.

JEOPOLİTİK KAVŞAKLARDA GEZİNMEK: GÜNEY KAFKASYA'DAKİ EKONOMİK VE SİYASİ DİNAMİKLERİN AVRASYA BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Özet

Günümüz dünyasının siyasal ve ekonomik açıdan önem arz eden bölgelerinden biri olan Avrasya bölgesi, jeopolitik olarak önemli imkanlara sahiptir. Kültürel, sosyal ve siyasal olarak kendine özgü farklılıklara sahip olan bu bölge, çeşitli etnik grupların, asırlardan beri bu coğrafyada devletleşmiş toplumların yerleşme alanı olmuştur. Jeolojik açıdan tek bir yapı olarak kabul edilen Avrasya bölgesi, kendi içinde hem ekonomik imkanlar hem de tabii kaynaklar dolayısıyla zengin olan birkaç bölgeye ayrılmaktadır. Bu bölgelerden biri olan ve dünyanın güç merkezlerinin günümüzde üzerine yoğunlaştığı “Kafkasya Bölgesi'dir”.

Kafkasya, jeopolitik bir kavşak olarak derin siyasi ve ekonomik bir geçmişe sahiptir. Coğrafi açıdan ikiye ayrılan Kafkasya Bölgesi'nin kuzeyi Rusya Federasyonu sınırları içerisinde yer alırken, güneyi ise son derece önemli bir jeopolitik alan haline gelmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bölgenin dış müdahaleler açısından önemli bir odak haline gelmesi, ayrıca bölge içindeki istikrarsızlıklar ve buna ek olarak bölgedeki petrol ve doğal gaz gibi ekonomik rezervlerin varlığı, Güney Kafkasya'nın Avrasya coğrafyasındaki önemini daha da artırmaktadır. Bölge ülkeleri, Güney Kafkasya'nın bu önemini avantaja dönüştürmek için uzun süredir ilgili çalışmalar yürütmektedir.

Ancak, bu ekonomik girişimleri engelleyen önemli bir faktör, bölgedeki güvenlik istikrarsızlığıdır. Bunun dışında, bölgedeki ekonomik ve siyasi dinamikler genellikle büyük ölçüde Avrasya'nın genel dengeleriyle ilişkilidir. Bu bölge, tarih boyunca farklı medeniyetlerin etkileşim alanı olmuş ve çeşitli kültürel

ve ekonomik miraslara sahip bir coğrafyadır. Güney Kafkasya'nın jeopolitik önemi, coğrafi konumu, enerji kaynakları zenginliği ve stratejik geçiş noktalarıyla doğrudan ilişkilidir.

Bölgenin jeopolitik konumunda, Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte siyasi ve ekonomik yapılar önemli ölçüde değişmiştir. Güney Kafkasya'nın jeopolitik dinamikleri, özellikle enerji kaynaklarıyla ilişkilidir. Bölge, enerji rezervleri bakımından zengin bir konumda bulunmaktadır ve bu da uluslararası enerji politikaları açısından büyük bir öneme sahiptir. Özellikle Hazar Denizi'nin enerji kaynakları, bölge ülkelerinin ve uluslararası aktörlerin dikkatini çekmektedir.

“Bu çalışma, Güney Kafkasyanın siyasi, ekonomik ve stratejik dinamiklerini analiz ederek, Avrasya ekseninde ne tür tesirleri olduğunu ve bu dinamiklerinin Avrasya jeopolitiğini nasıl etkilediğini anlamaya çalışmaktadır. Çalışmada Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistanın bölgede mevcut ekonomik ve stratejik dinamikleri değerlendirilmiş olup, Avrasyanın siyasi, uluslararası ilişkiler ve ekonomik gelişimine olan etkilerini ortaya çıkarılmaktadır”.

Anahtar Kelimeler: Avrasya, Kafkaslar, Jeopolitik, Bölgesel Politikalar.

1.Güney Kafkasya da ekonomi ve güvenlik dinamikleri

Avrasya bölgesinin çok kültürlü ve heterojen yapısının özünde ekonomik iş birliğinin sağlanabileceği kültürlerarası diyalogun geliştirilerek, sosyal ve siyasi anlamda çeşitliliğin artırılması mümkündür. Bölgenin yerleştiği coğrafyanın sağladığı ekonomik ve kültürel faydaların yanısıra bölgedeki jeopolitik dinamikler de oldukça önem arz etmektedir. Sadece enerji ile sınırlı olmayan bu dinamikler bir sıra sorunları da beraberinde getirmektedir. Örnek olarak, güvenlik endişeleri, etnik ve siyasi çatışmalar ve dış müdahale gibi faktörler de bölgedeki siyasi durumu etkilemektedir. Ayrıca, Güney Kafkasya'nın Avrupa Birliği, Rusya Federasyonu, Türkiye ve İran gibi çeşitli dış aktörlerle olan ilişkileri de jeopolitik dinamiklerini şekillendirmektedir.²

Bir diğer açıdan bölgedeki ekonomik dinamikler de jeopolitik açıdan önemlidir. Güney Kafkasya ülkeleri, ticaret yolları üzerinde bulunmaları ve enerji kaynaklarına sahip olmaları nedeniyle ekonomik açıdan stratejik bir konumdadır. Ancak, bu ülkelerin ekonomik kalkınma süreçleri, bölgede mevcut olan silahlı çatışmalardan kaynaklı zorluklarla karşı karşıya kalmıştır.³

Bu bağlamda, bölgenin karmaşık ve çeşitli dinamiklerini anlamak ve bu dinamiklerin Avrasya'nın genel dengelerine nasıl etki ettiğini değerlendirmek için kapsamlı bir yaklaşım gerektirir. Bu, bölgedeki barış, istikrar ve refahın teşvik edilmesi açısından önemli bir adımdır.

Güney Kafkasya'nın uluslararası ilişkiler açısından önemi, coğrafi ve jeopolitik açıdan Avrasya ve Avrupa arasında bir geçiş noktası olması ile ilgilidir. Bu bölgeyi çekici hale getirmektedir. Özellikle bölge ülkeleri olan Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'ın eğilimleri, Güney Kafkasya'nın politik gündemini şekillendirmektedir. Bir diğer taraftan bölgeye komşu olan İran, Türkiye ve Rusya'nın dış politikası açısından bu bölge önemini korumaktadır.⁴ Özellikle 90'lı yıllardan itibaren AzerbaycanErmenistan Dağlık Karabağ çatışması, Rusya'nın Gürcistan'ı işgali bölgede güvenlik sorunları ortaya çıkarmış ve bölgenin ekonomik açıdan istikrarsızlaşmasına sebep olmuştur. Bölge ekonomisinin kalkınma hareketlerine istinaden özellikle Hazar Denizi'nden Avrupa'ya aktarılan petrol ve doğal gaz kaynakları ekseninde, Azerbaycan'ın ekonomisine büyük ölçüde katkı sağlamakla beraber Bakü– Tiflis–Ceyhan boru hattı projesinin Gürcistan ekonomisine de önemli katkıları olmuştur.⁵

² Alexander Cooley, *The New Great Game in Central Asia: Geopolitics in a Post-Western World* (Oxford: Oxford University Press, 2012).

Peter Frankopan, *The Silk Roads: A New History of the World* (New York: Alfred A. Knopf, 2015).

³ Kevork Oskanian, *Geopolitics and Security in the Caucasus: Moving towards a Safer Region?* (London: Routledge, 2013).

⁴ Mustafa Aydın, *Turkey and the Caucasus: Domestic Interests and Security Concerns* (London: Routledge, 2012). Ali Mohammadi (ed.), *Iran and Eurasia* (Reading: Ithaca Press, 2000).

⁵ Svante E. Cornell, *The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Oil Window to the West* (Uppsala: Uppsala University, 2005) Murat Karagöl, *Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı: Enerji ve Jeopolitik* (Ankara: SETA Yayınları, 2014).

Günümüz siyasal ve ekonomik konjonktürü açısından, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ın Güney Kafkasya bölgesinin kalkındırılması için ortak faydada buluşması gerekliliği, ekonomik açıdan istikrarı ve karşılıklı güvene dayalı iş birliği fırsatlarını ortaya çıkarmaktadır.

Ancak Gürcistan ve Rusya arasındaki Güney Osetya ve Abhazya sorunu, bölgede önemli bir güvenlik açığı oluşturmuştur. Bu sorunun ne zaman ve ne şekilde çözülebileceği, cevaplanması oldukça zor bir sorudur. Ancak her iki ülke ile de siyasal ve ekonomik açıdan yakın ilişkileri olan Azerbaycan, bu konuda kilit bir ülke olma eğilimine sahiptir.

Hem Rusya ile olan müttefiklik derecesine yakın ilişkileri hem de bölgeyle ilişkili diğer aktörlere olan yakınlığı dolayısıyla Azerbaycan önemli bir rol oynamaktadır. Öte yandan, Azerbaycan, İkinci Karabağ Savaşı sonrasında bölgede daha aktif ve katılımcı bir ülke pozisyonuna yerleşmekle birlikte, Ermenistan ile bir barış anlaşması imzalamaya sürecine girmiştir. Karşılıklı olarak birbirlerinin sınırlarını tanıma, Delimitasyon ve demarkasyon çabalarıyla birlikte gelecek perspektife sınırların açılması, barış anlaşmasının imzalanması ve ekonomik iş birliği perspektifinin de olabileceğinin işaretini vermektedir. Azerbaycan'ın Kafkas jeopolitiğindeki önemi ve avantajları ayrıca Türk Devletleri Teşkilatındaki lokomotif konumu dolayısıyla Kafkasya'nın güncel politikasına şekil verme olanağını sağlamaktadır.

1.1. Sovyet döneminin günümüze, Güney Kafkasya'da Ekonomik gelişmeler.

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Güney Kafkasya ülkeleri olan Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'da önemli değişiklikler yaşanmıştır, bu değişikliklerin başında bağımsızlığını yeni kazanmış bu ülkelerin, zayıf hükümetlerinin ekonomik sorunları gelmekteydi. Bu süreçte ülkeler, bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından ekonomilerini yeniden yapılandırmaya ve piyasa ekonomisine geçmeye çalışmışlardır. Özellikle bölgenin jeopolitik öneminden, enerji kaynaklarından faydalanmak ve dış aktörlerle yeni ilişkiler kurmak, ekonomik gelişmeleri üzerinde büyük etkiye sahip olmuştur⁶.

Sovyetler Birliği döneminde Güney Kafkasya'nın ekonomisi merkezi bir planlamaya tabi olarak yönetilmekteydi. Bölge ülkeleri birliğin üyeleri olmaları sebebiyle tarım, sanayi ve enerji sektörleri SSCB Hükümetinin kontrolü altında gelişmişti. Örnek olarak, Azerbaycan, petrol üretimi ile önemli bir ekonomik merkezken, Ermenistan ve Gürcistan daha çok tarım ve hafif sanayi üzerine yoğunlaşmıştı.⁷ 1991'e kadar ki süreçten başlayarak, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber bölgede bağımsızlık mücadelesi başladı, bu süreçte bölge ülkeleri ciddi ekonomik zorluklarla karşılaştılar. Bağımsızlıklarının ilan edilmesi ile birlikte Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan Cumhuriyetleri ekonomik anlamda merkezi planlamadan piyasa ekonomisine geçiş sürecine girmişlerdir, Bağımsızlıklarının ilk yıllarında ekonomik durgunluk, yüksek enflasyon ve işsizlik gibi sorunlarla başa çıkmaya çalışırken, öte yandan yabancı yatırımları çekmeye ve enerji projeleri ile ekonomilerini canlandırmaya çalıştılar. Bölgede önemli enerji kaynaklarına sahip bir ülke olan Azerbaycan, bağımsızlık sonrasında enerji sektörüne yaptığı yatırımlar ve Batı ile geliştirdiği ilişkiler sayesinde ekonomik büyüme sağladı. Yapılan anlaşmalar sonucunda Hazar Denizi'ndeki petrol ve doğal gaz rezervleri, Azerbaycan ekonomisinin lokomotifi haline geldi. 1994 yılında imzalanan "Asrın Anlaşması" ile yabancı enerji şirketlerinin ülkeye girişi sağlandı.

Ayrıca, Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) boru hattının 2006 yılında faaliyete geçmesi, Azerbaycan'ın enerji ihracatını artırdı ve ekonomisini güçlendirdi.⁸ Bağımsızlığının ilk yıllarında hem ekonomik hem siyasal hem de askeri anlamda zorluklarla karşı-karşıya kalan Azerbaycan hükümeti, ekonomik gelişmeyi bağımsızlığının temeli olarak görmekte ve petrol sanayisine dayalı ekonomik kalkınma projelerini geliştirmeye çaba sarfetmekteydi.

Güney Kafkasya bölgesinin bir diğer önemli aktörü olan Gürcistan, bağımsızlık sonrası dönemde siyasi istikrarsızlık ve iç çatışmalar ve ekonomik zorluklar ile boğuşmaktaydı. Nisan 1991'den 2003 yılında gerçekleşen "Gül Devrimi'ne" kadar ekonomik çalkantılar, siyasi istikrarsızlıklar ve Rusya ile olan sorunları nedeniyle bu süreç oldukça sancılı geçmişti. 2003 senesinde Mihail Sakaşvili'nin yönetime gelmesi ile birlikte

⁶ Turgut Demirtepe, *Sovyetler Birliği'nin Dağılması ve Güney Kafkasya* (İstanbul: Alfa Yayınları, 1993), 45-67.

Kamil Kaya, *Post-Sovyet Döneminde Güney Kafkasya Ekonomileri* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2005), 120-146.

⁷ Hasan Köni, *Kafkasya ve Orta Asya: Jeopolitik ve Ekonomik Analiz* (Ankara: USAK Yayınları, 2009),

33-47. ⁸ Serdar Yılmaz, *Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Ekonomisi* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007), 89-102.

Gürcistan hükümeti ekonomik reformlara ve yabancı yatırımlara odaklandı. Aynı yıllarda BTC boru hattı ve Bakü-Tiflis-Erzurum doğalgaz boru hattı gibi projeler, Gürcistan'ın ekonomik gelişimine katkı sağladı.⁸ Gürcistan ekonomisinin gelişimine katkı sağlayan ve durmadan geliştirilmekte olan bir diğer sektör ise Turizm sektörüdür. Bölgesel turizmin gelişimine katkı sağlayan Gürcistan günümüzde de turizm sektöründen kendi ekonomisine katkı sağlamaktadır. Ülkenin enerji güvenliği konusundaki adımları da bölgenin enerji arz güvenliğine katkıda bulunmuştur. Ülkenin enerji güvenliği, tarımsal ve endüstriyel üretim kapasitesinin artırılması, bölge ekonomisine yeni iş fırsatları yaratmakla beraber turizm ve hizmet sektörlerinde gelişmesine olanak tanımıştır. Bu gelişmeler ışığında bölge ekonomisinin çeşitlenmesine olanak tanınmıştır. Gürcistan, bölgesel iş birliği projelerine yoğun ilgi göstermekle beraber, Güney Kafkasya'da ekonomik entegrasyonun artmasına destek vermiştir. Mihail Sakaşvili döneminden günümüze ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınma projeleri, yerel halkın yaşam standartlarını iyileştirmiştir. Gürcistan, Azerbaycan petrolünün enerji transit ülkesi olarak Güney Kafkasya da stratejik önem taşımaktadır, Azerbaycan enerji projelerinde yer alarak aynı zamanda Güney Kafkasya bölgesinin küresel enerji pazarlarına entegrasyonunu sağlamıştır. Bir diğer ilgi çeken nokta ise Ermenistan'ın, bağımsızlık sonrası dönemde Azerbaycan ile yaşadığı Dağlık Karabağ çatışması ve Ermenistan-Türkiye ilişkilerinin Ermenistan'ın ekonomik gelişmesinin önünde duran ciddi problemlere yol açmasıdır. Türkiye ile sınırlarının kapalı olması nedeniyle ekonomik anlamda zorluklar yaşayan Ermenistan diğer taraftan Dağlık Karabağ itilafı nedeniyle Azerbaycan ile 30 yılı aşkın bir süreçte askeri çatışmalar yaşamıştır.⁹ Ekonomik anlamda bir izolasyona maruz kalan Ermenistan'ın, işgal girişimleri ekonomik büyümesini sınırlanmasına, Güney Kafkasya ülkelerinin ekonomik kalkınma projelerinden mahrum kalmasına sebebiyet vermiştir. Uzun bir süre ekonomik ve siyasal çalkantılarla bölgede güvenlik zafiyetine sebep olan Ermenistan ekonomisini, diaspora yatırımları ve son yıllarda bilişim teknolojileri sektörünün canlanmasıyla ayakta tutmaya çalışmaktadır. Bir diğer taraftan Ermenistan, Avrasya Ekonomik Birliği'ne katılarak Rusya ile ekonomik ilişkilerini güçlendirmiş hem askeri hem ekonomik anlamda Rusya ile sık ilişkiler içerisine girmiştir.¹⁰ 2018 yılın da Nikol Pashinyan'ın iktidara gelmesiyle birlikte, Rusya ile mevcut olan yakın ilişkileri zayıflamaya başlamış ve Ermenistan uluslararası ilişkiler anlamın da batı ülkeleri ve Avrupa Birliği ile daha yakın ilişkiler kurmaya odaklanmıştır. Sonuç olarak Sovyetler Birliği'nin dağılmasından günümüze kadar Güney Kafkasya'da önemli ekonomik değişimler yaşanmıştır. Azerbaycan, enerji kaynakları sayesinde hızlı bir ekonomik büyüme kaydederken, Gürcistan siyasi ve ekonomik reformlar ile gelişimini sürdürmektedir. Ermenistan ise yaşadığı jeopolitik zorluklara rağmen, bilişim teknolojileri ve diaspora yatırımları ile ekonomisini canlandırma çabası içindedir. Bölgenin ekonomik geleceği, enerji projeleri, dış yatırımlar ve siyasi istikrarla yakından ilişkilidir.¹¹

2. Soviet Sonrası dönemde, Güney Kafkasya da güvenlik zafiyetleri ve Avrasya Jeopolitiğine yansımalar.

SSCB'nin dağılması her ne kadar bünyesinde barındırdığı cumhuriyetlere bağımsızlıklarını kazanma konusunda bir umut vaat etse de bu süreç bir o kadar da zorlu geçmiştir. 1980-lerden itibaren Sovyetlerde yaşanan siyasal ve ekonomik çalkantılar giderek şiddetlenmesi bu büyük oluşumun sonunun yaklaştığının habercisiydi. Tüm Sovyet ülkeleri gibi, Güney Kafkasya bölge ülkeleri olan Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan da bu sancılı dönemi kolay atlatamamıştır. 1991 yılında resmen Sovyet oluşumunun dağılması sonucunda bağımsızlık ve istikrar arayışına giren bu 3 ülke, bir birilerinin peşin sıra, bağımsızlıklarını ilan etmiş ve kendi bünyelerinde milli devletler kurma girişimine bürünmüştür.¹² Ancak, 1988 yılından başlayarak Azerbaycan'a bağlı olan Dağlık Karabağ özerk bölgesinde yaşayan ermeni nüfusunun dış tesirlerden etkilenmek suretiyle Azerbaycan'a karşı ayaklanma girişimleri ve milliyetçi oluşumları tesis ederek, Dağlık Karabağ bölgesini Azerbaycan Cumhuriyetinden ayırarak Ermenistan'a bileştirme çabaları, Güney Kafkasya da önemli bir güvenlik zafiyetine sebebiyet vermiştir. Bir diğer taraftan, 1991 yılında bağımsızlığını kazanan Gürcistan Cumhuriyetine bağlı Abhazya ve Güney Osetya özerk bölgelerinde ortaya çıkan ayaklanmalarda bölgede askeri çatışmaların temelini oluşturmuştur. 1991-1992 ve 1992-1993 yıllarında yaşanmış silahlı çatışmalar sonucunda Rusya'nın ayrılıkçı grupları desteklemesi Gürcistan ve Rusya arasında halen mevcut

⁸ Mehmet Balci, *Gürcistan'ın Ekonomik ve Siyasi Gelişimi* (İstanbul: Der Yayınları, 2011), 99-115.

Murat Karagöl, *Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı: Enerji ve Jeopolitik* (Ankara: SETA Yayınları, 2014),

Veliyev, C. (2016). "Güney Kafkasya Üzerine Bir Analiz

⁹ Yıldırım Koç, *Ermenistan Ekonomisi ve Dış Politika* (İstanbul: Doğan Kitap, 2008), 56-74.

¹⁰ Hakan Yavuz, *Modern Ermenistan ve Ekonomik İlişkiler* (Ankara: Palme Yayıncılık, 2013), 102-120.

¹¹ Turgut Demirtepe, *Sovyetler Birliği'nin Dağılması ve Güney Kafkasya* (İstanbul: Alfa Yayınları, 1993), 45-67.

¹² Thomas de Waal, *"The Caucasus: An Introduction"*, (Oxford University Press, 2010).

olan itilafın başlangıcı olarak bilinmektedir.¹³ 1990'lerde başlayan ve etkileri günümüze kadar uzanan bu itilafın sonucunda Güney Kafkasya da istikrarsızlık, askeri çatışmalar ve bölgede ki dinamikleri etkilemeye meyilli dış aktörlerin müdahalesi sonucunda Azerbaycan ve Ermenistan, Rusya ve Gürcistan arasında savaşlar yaşanmış ve güvenlik zafiyetleri konusunda ciddi sonuçlar ortaya çıkmıştır. 1-ci ve 2-ci Dağlık Karabağ Savaşı, 2008 yılında Rusya'nın Gürcistan'a askeri müdahalesi bölgede 30 yılı aşkın bir süre güvenlik açığı ortaya çıkarmıştır. Azerbaycan enerji ihracı konusunda önemli güvenlik zafiyeti yaşamış, Ermenistan ekonomik bir izolasyona maruz kalarak, ablukaya alınmış ve Gürcistan ise 1991 yılından 2003 Gül devrimine kadar iç çalkantılar, ekonomik huzursuzluklar ve toprak bütünlüğünü sağlayamama anlamında önemli sorunlarla karşı-karşıya kalmıştır.¹⁴ Tüm bu gelişmeler ekseninde, Avrasya jeopolitiği bu dinamiklerden oldukça önemli bir ölçüde etkilenmiştir. Etnik ve Bölgesel çatışmalar, ekonomik zorluklar, enerji güvenliğinde ortaya çıkan zafiyetler ve son olarak dış müdahalelerin etki alanının genişlemesi bu etkilenmeye verilebilecek en temel örneklerdir. Ekonomik zorluklardan kaynaklan iç güvenlik sorunları ve yolsuzluk bu ülkelerin istikrarını kesintiye uğratmış ve dolayısıyla Avrasya'nın jeopolitik anlamda gelişimine engel olmuştur. Dağlık Karabağ sorunu, Abhazya ve Güney Osetya çatışmaları hem Azerbaycan'ı hem Ermenistan'ı hem de Gürcistan'ı önemli ölçüde yıpratmış, bölgesel gelişmenin ve diplomatik diyalogun kesintisine yol açmıştır.

Rusya ve Gürcistan arasında 2008 yılında yaşanmış savaş sonucunda Rusya'nın Abhazya ve Güney Osetya'nın fiili bağımsızlıklarını tanıması bu süreci daha da derinleştirerek, Güney Kafkasya siyasetine Rusya'nın dahil olmasının en önemli sebeplerinden biridir.¹⁵

Rusya Güney Kafkasya da varlığını sürdürme ve güvenlik politikalarını geliştirme suretiyle bölgede büyük güç olarak söz sahibi olmayı amaçlamaktadır. Rusya'nın bölge üzerinde nüfuzunu artırma ve dış aktörlerin bu bölgeye olan tesirlerini engellemek girişimleri halen sürmektedir. Bir diğer taraftan bölgede etkin bir aktör olan Rusya kendi çıkarlarını pekiştirmeyi amaçlayarak bölgesel iş birliği ve diplomasiyi de geliştirmeye odaklanmaktadır. Azerbaycan ile enerji ve lojistik alanında olan iş birlikleri, Ermenistan ile Kollektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) kapsamında olan askeri iş birlikleri Rusya'nın bu bölgede olan etkinliğini artırma stratejileri olarak sıralanabilir.¹⁶ Genel anlamıyla Güney Kafkasya bölgesi Rusya için önem arz etmektedir. Rusya'nın güney sınırlarının ve enerji nakliyatının güvenliği, nüfuzunu koruma çabaları açısından Rusya Dış Politikasında Güney Kafkasya'nın önemli bir yeri mevcuttur. Bölgede mevcut olan doğal kaynaklar, özellikle petrol ve doğal gaz açısından zengin olan Azerbaycan Rusya'nın enerji tekelliğini sekteye uğratmak potansiyeline sahip olması ve Batı ile enerji alanında siyasal ve ekonomik ilişkilerini güçlendirmesi Rusya'nın enerji güvenliği açısından bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu nedenle Rusya enerji güvenliğini geliştirmek amacıyla Güney Kafkasya da ki, mevcut enerji nakliyat hatları üzerinde kontrol sağlayarak kendi enerji güvenliğini garantilemeyi amaçlamıştır.

Güney Kafkasya bölgesine tesir etme potansiyeline sahip ve Azerbaycan ile müttefiklik ilişkisi mevcut olan bir diğer ülke ise Türkiye Cumhuriyetidir. Türkiye'nin Azerbaycan ile olan tarihsel bağları, bölgede güç dengesini etkileyen önemli bir faktördür. Bir diğer taraftan Türkiye Azerbaycan ile mevcut olan güçlü bağlarını pekiştirerek askeri, siyasal ve ekonomik iş birlikleri yoluyla bölge üzerinde varlığını güçlendirmeyi hedeflemektedir.¹⁷ Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından Türkiye ile siyasal ve ekonomik anlamda yakınlaşması Türkiye'nin Güney Kafkasya politikasının şekillenmesinde önemli bir unsurdur. 2010 yılında "Türkiye-Azerbaycan Stratejik Ortaklık Belgesi" ikili ilişkilerde vurgulanması gereken en önemli

¹³ Cem Karadeli, "Kafkasya'da Etnik Çatışmalar ve Bölgesel Güvenlik: Dağlık Karabağ Örneği," **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, cilt 8, sayı 32, 2012, s. 75-93.

¹⁴ Emmanuel Karagiannis, "Energy and Security in the Caucasus", (Routledge, 2002).

¹⁵ Şaban Kardaş, "Güney Kafkasya ve Enerji Güvenliği: Rusya'nın Bölgedeki Rolü," **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, cilt 9, sayı 35, 2013, s. 45-63.

Hasan Kanbolat, "Rusya'nın Kafkasya Politikası ve Türkiye," **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, cilt 67, sayı 1, 2012, s. 159-173.

¹⁶ Ömer Gökhan Ulum, "Rusya'nın Güney Kafkasya Politikası: Ermenistan ve Azerbaycan İle İlişkiler," **Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Raporu**, 2016, s. 22-34.

¹⁷ İlhan Uzel, "Türkiye'nin Kafkasya Politikası: Sorunlar ve Fırsatlar," **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, cilt 63, sayı 1, 2008, s. 53-72.

gelişmelerden biridir.¹⁸ Keza, 2-ci Karabağ Savaşı sırasında Türkiye'nin uluslararası arenada Azerbaycan'a siyasi ve uluslararası desteği, Azerbaycan nezdinde savaşın gidişatını olumlu yönde etkilemiş ve Güney Kafkasya da ki gelişmelere dahil olmak isteyen 3-cü ülkelerin bertaraf kalmasına olanak tanımıştır. Buda bir diğer anlamıyla Türkiye'nin Güney Kafkasya da bir güç dengesi oluşturmasının stratejik analizi olarak değerlendirilebilir.²⁰ 2020 II Karabağ Savaşı, Azerbaycan'ın zaferi ile sonuçlandıktan bir sene sonra, 2021 yılının temmuz ayının 15 de Suşa kentinde imzalanan müttefiklik anlaşması olan "Suşa Beyannamesi" bu sürecin en önemli gelişmesi olarak değerlendirilmektedir. Bu belgenin önemi hem askeri hem ekonomik hem de uluslararası anlamda iki ülkenin bir birilerine karşı destek ve sorumluluklarını ifade etmektedir.

Bünyesinde eğitimden, sağlığa, askeri yardımlaşmadan, ekonomik iş birliğine kadar uzanan geniş bir müttefiklik ilişkilerini barındıran "Suşa Beyannamesi", yeni dönemde Güney Kafkasya dinamiklerini etkileyen, yeni bir güç dengesi oluşturma eğilimine sahip önemli bir belgedir.¹⁹

Bir diğer taraftan, Azerbaycan'ın zengin doğal kaynaklarının uluslararası pazarlara güvenli ulaşımının sağlanması ve aynı zamanda Türkiye ekonomisine Azerbaycan petrol ve doğal gaz projelerinin pozitif etkileri, Türkiye'nin ulusal çıkarları açısından Güney Kafkasya da strateji geliştirme ve bu bölgeye ilgi duymasına sebep olmuştur. Azerbaycan petrol şirketi SOCAR'ın yatırımları, Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye'nin dahil olduğu enerji projeleri Güney Kafkasya'nın bölgesel gelişimine, bölge ülkelerinin istikrarına ve ekonomik kalkınmasına fayda sağlamıştır. Enerji nakliyatı hatlarının güvenliği, Güney Kafkasya da ki, güvenlik zafiyetlerinin aradan kaldırılarak bölgeyi kalkındırma ve jeopolitik bir kavşağa dönüştürme anlamında Türkiye'nin siyasi ve stratejik çabaları mevcuttur. Ayrıca Azerbaycan açısından Azerbaycan doğal gazının Avrupa'ya ulaştırılmasında Türkiye'nin önemli rolü vardır. Bunun bir örneği olarak "Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı (TANAP)" Türkiye'yi bir enerji koridoru haline getirmiş ve Türkiye ekonomisine önemli bir fayda sağlamıştır.²⁰ Siyasal Organizasyonların kurulması ve geliştirilmesi de değinilmesi gereken konulardan bir diğeridir. Türkiye ve Azerbaycan'ın ortak çabaları ile şekillenmiş ve daha çok devleti bünyesine alarak genişleyen "Türk Devletler Teşkilatı" hem Güney Kafkasya örneğinde hem de genel anlamıyla Avrasya Jeopolitiğinin gelişimine katkısı olan bir yapılanmadır.

3. Güney Kafkasya Bölgesindeki, dinamiklerin Avrasya Jeopolitiğine Etkileri

Avrasya Jeopolitiği açısından Güney Kafkasya bölgesinin en önemli dinamiği, enerji kaynakları ve enerji nakliyatıdır. Bu bölge yabancı yatırımcıları, bölge haricinde ki ülkelerin ve büyük siyasi oluşumlar daima dikkat merkezindedir. Ayrıca, bölgenin doğal kaynakları, kültürel zenginlikleri ve çoğulculuğa sahip nüfus yapısı da Güney Kafkasyanın Avrasya da kendine özgü yerinin olmasına olanak tanıyan amillerdendir. Bölge ülkelerinden biri olan Azerbaycanın Hazar denizinden çıkardığı petrol ve doğal gaz büyük yatırımlar çekme potansiyeline sahip, ekonomik kalkınmaya olanak tanıyan ve Azerbaycanın elini dış politikada güçlendiren bir etkidir. Azerbaycan, zengin petrol ve doğalgaz rezervleri sayesinde bölgenin enerji merkezi konumundadır. "Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC)" petrol boru hattı ve "Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE)" doğalgaz boru hattı, Azerbaycan'ın enerji kaynaklarını Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşımakta ve böylece Avrupa'nın Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltma stratejilerinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu enerji koridorları, aynı zamanda Batı'nın enerji güvenliği politikalarının merkezinde yer alırken, Rusya ve İran gibi bölgesel güçlerin de dikkatini çekmektedir.²¹

Ancak bölge üzerinde mevcut olmuş etnik zemindeki, çatışmalar toprak anlaşmazlıkları bölgenin devamlı istikrar ve kalkınmasının önünde duran en önemli sorunlardır. Bu sorunların en temel örnekleri olan Rusya ve Gürcistan arasındaki itilaf, Azerbaycan ve Ermenistan arasında kalıcı barışın halen sağlanamaması Güney Kafkasya da ki, istikrarı sekteye uğratmakta ve genel anlamıyla Avrasya'nın ekonomik kalkınmasına,

¹⁸ Serhat Erkmén, "2020 Dağlık Karabağ Savaşı: Türkiye'nin Rolü ve Sonuçlar," **ORSAM Raporu**, 2020, s. 10-20.

²⁰ Hasan Ali Karasar, "İkinci Karabağ Savaşı ve Türkiye'nin Stratejik Önemi," **Bilge Strateji Dergisi**, cilt 12, sayı 24, 2021, s. 35-50.

¹⁹ Murat Yeşiltaş, "Suşa Beyannamesi'nin Jeopolitik Etkileri ve Türkiye-Azerbaycan İlişkileri," **SETA Analiz Raporu**, 2021, s. 8-22.

²⁰ Şaban Kardaş, "Güney Kafkasya ve Enerji Güvenliği: Türkiye'nin Bölgedeki Rolü," **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, cilt 9, sayı 35, 2013, s. 45-63.

²¹ SOCAR (Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi), "Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı", 2023. BP, "Bakü-Tiflis-Erzurum Gaz Boru Hattı", 2023.

jeopolitik gelişimine engel yaratmaktadır. Bölgeye coğrafi açıdan komşu olan veya bölge üzerinden çıkarları olan büyük güçlerin nüfuz mücadelesi devamlı siyasal istikrarsızlığa ve dış müdahalelere kapı aralamaktadır.

Rusya tarihsel bağlarına dayanarak bölgede nüfuzunu korumaya çalışırken, Avrupa Birliği ülkeleri ve özellikle ABD bölgede daha çok demokratikleşme ve enerji güvenliğini temel alarak güçlenmeye ve ilişkilerini derinleştirmeye çalışmaktadır. Bir diğer taraftan İran ve Çin'in bölgeye ilgisi ve stratejik yatırımları vasıtasıyla bölgesel politikalarda etki alanı yaratma çabaları bölgenin politik gündemini şekillendiren örneklerdir. Tüm bunlar ekseninde Güney Kafkasya'nın jeopolitik gündemi şekillenmekte ve dolaylı yoldan Avrasya'nın Jeopolitik gündemini etkilemektedir.²²

Öte yandan bölgede mevcut olan etnik nüfusun çeşitliliği, farklı kültürel yaklaşımlar ve inanç biçimlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ve tüm bu etkenler dolaylı yoldan bölgesel politikaların oluşumu sürecini de etkiliye bilme potansiyeline sahiptir. Bu kültürel çeşitlilikler zaman zaman bölgede mevcut olan çatışmaların derinleşmesine olanak tanımaktadır ve bu da özünde Avrasya jeopolitiğinde farklı dinamiklerin oluşmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak coğrafi, politik ve ekonomik anlamda Güney Kafkasya bölgesi, Avrasya'nın önemli bir parçasıdır. Avrasya'nın hem siyasal hem de sosyal hem de ekonomik anlamda gelişiminde ve değişiminde azımsanmayacak etkilere sahiptir. Bölgesel dinamikler Avrasya jeopolitiğinin şekillenmesini etkileyen faktörlerdir. Gerek güvenlik gerek enerji alanında Avrasya bölgesinin kalkındırılması için Güney Kafkasya ülkelerinin istikrarı ve güvenliği zaruridir. Bu nedenle, bölgede mevcut çatışmaların etnik ve toprak anlaşmazlıklarının çözümü, enerji nakliyat hatlarının güvenliği ve kültürel diplomasinin geliştirilmesi, siyasal oluşumların etkilerinin artırılmasının önemini vurgulamak gerekmektedir.

Sonuç

Güney Kafkasya bölgesi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra önemli siyasal, ekonomik ve güvenlik zorluklarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde Azerbaycan, enerji kaynakları sayesinde hızlı ekonomik büyüme sağlamış ve uluslararası ilişkilerini güçlendirmiştir. Gürcistan, siyasi istikrarsızlıklarla mücadele ederek ekonomisini ve enerji güvenliğini geliştirmiştir. Ermenistan ise jeopolitik zorluklara rağmen bilişim sektörü ve diaspora yatırımlarıyla ekonomik canlanma sürecine girmiştir.

Bölgenin güvenlik açısından karşı karşıya olduğu sorunlar, etnik ve siyasi çatışmaların yanı sıra dış müdahalelerle de derinleşmiştir. Ancak, bölgedeki ülkeler uluslararası iş birliği ve ekonomik entegrasyon yoluyla bu sorunlara çözüm aramakta ve bölgesel kalkınmayı desteklemektedir.

Avrasya jeopolitiği açısından Güney Kafkasya'nın stratejik konumu ve enerji kaynakları, bölgenin küresel enerji politikaları ve uluslararası ilişkilerdeki rolünü güçlendirmektedir. Bölgedeki gelişmeler, Avrasya'nın genel dengeleri üzerinde önemli etkilere sahiptir ve gelecekteki siyasi ve ekonomik gelişmeler için belirleyici olabilir.

Bölgenin ekonomik açıdan önemini, güvenlik zaafiyetlerini ve jeopolitik faydaya dayalı özelliklerini göz önünde bulundurduğumuz zaman, önemli ölçüde Avrasya jeopolitiğini etkilediği ortaya çıkmaktadır. Ancak olumlu özelliklerinin yanında bir diğer açıdan, bölgede mevcut olan siyasal çalkantılar, bölge ülkelerinin istikrarını ve gelişimini etkilemektedir. Hem iç hem de dış kaynaklı siyasal gelişmeler bölgede güvenlik zafiyetleri ortaya çıkarma potansiyeline sahiptir. Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki savaştan sonra kalıcı barışın tesis edilmesine yönelik atılan adımlar her ne kadar bölgede istikrar ve barış ortamı hazırlamaya yönelik olsa da, bu sürece yönelik dış müdahaleler aksaklıklar ortaya çıkarmakta ve barış anlaşmasına doğru giden süreci sekteye uğratmaya çalışmaktadır. Öte yandan, Rusya ve Gürcistan'ın

²² Şaban Kardaş, "Güney Kafkasya ve Enerji Güvenliği: Rusya'nın Bölgedeki Rolü," *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, cilt 9, sayı 35, 2013, s. 45-63.

arasındaki mevcut kriz, bölgede kalıcı barış ve istikrarın önünü kesen bir diğer önemli engeldir. Bölge ülkelerinin yanı sıra, Güney Kafkasya jeopolitiğine dahil olmak isteyen dış aktörlerin de rolü bu bölgedeki dinamikleri önemli ölçüde etkilemektedir. Türkiye ve Rusya'nın bölge üzerindeki mevcut stratejik çıkarları, özellikle Rusya'nın Güney Kafkasya'daki gücünü ve otonomisini korumaya çalışması, buna karşılık Avrupa Birliği ve ABD'nin enerji temelinde iş birliği, insan hakları ve demokrasi çağrışımları yapan bölgeye dayalı politikaları Güney Kafkasya bölgesinde önemli ölçüde değişimlere ve yeni gelişmelere kapı aralama potansiyeline sahiptir. Özellikle Azerbaycan ve Avrupa Birliği arasında enerjiye dayalı iş birliği yoğun şekilde devam ettirilse de, siyasal açıdan ikili ilişkilerdeki değişimler bu işbirliğinin geleceğini ve Azerbaycan'ın AB'nin enerji güvenliğindeki stratejik konumunu nasıl etkileyeceği büyük bir merak konusudur. Gürcistan'ın AB ile geliştirmeye çalıştığı yakın ilişkiler fonunda, Rusya'nın bu gelişmelere yönelik tepkisi ise güvenlik sorununun tekrar gündeme gelmesine olanak tanımaktadır. Ermenistan ve Gürcistan'ın dış politikasında Batıya kayma ve Rusya'dan uzaklaşma girişimleri, hem AB ve ABD'nin Güney Kafkasya politikasına olan ilgisini, bölgesel dinamiklere etkilerini artırmış ve bir diğer yandan Rusya'nın buna alternatif olarak adımlar atmasına sebebiyet verebilecek gelişmeler olarak değerlendirilmiştir. Tüm bu gelişmeler kapsamında değerlendirildiği zaman, Avrasya jeopolitiğinde önemli bir politik ve ekonomik kavşak olan Güney Kafkasya'nın gelişimi, kalıcı istikrarı, bölgedeki mevcut güvenlik açığının kapatılması genel olarak Avrasya coğrafyasının kalkındırılmasında önemli bir pay sahibi olacak ve ekonomik faydalar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Alexander Cooley, *The New Great Game in Central Asia: Geopolitics in a Post-Western World* (Oxford: Oxford University Press, 2012).
- Peter Frankopan, *The Silk Roads: A New History of the World* (New York: Alfred A. Knopf, 2015).
- Kevork Oskanian, *Geopolitics and Security in the Caucasus: Moving towards a Safer Region?* (London: Routledge, 2013).
- Mustafa Aydın, *Turkey and the Caucasus: Domestic Interests and Security Concerns* (London: Routledge, 2012).
- Ali Mohammadi (ed.), *Iran and Eurasia* (Reading: Ithaca Press, 2000).
- Svante E. Cornell, *The Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline: Oil Window to the West* (Uppsala: Uppsala University, 2005)
- Murat Karagöl, *Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı: Enerji ve Jeopolitik* (Ankara: SETA Yayınları, 2014).
- Turgut Demirtepe, *Sovyetler Birliği'nin Dağılması ve Güney Kafkasya* (İstanbul: Alfa Yayınları, 1993), 45-67.
- Kâmil Kaya, *Post-Sovyet Döneminde Güney Kafkasya Ekonomileri* (İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2005), 120-146.
- Hasan Köni, *Kafkasya ve Orta Asya: Jeopolitik ve Ekonomik Analiz* (Ankara: USAK Yayınları, 2009), 33-47.
- Serdar Yılmaz, *Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Ekonomisi* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007), 89-102.
- Mehmet Balcı, *Gürcistan'ın Ekonomik ve Siyasal Gelişimi* (İstanbul: Der Yayınları, 2011), 99-115. Murat Karagöl, *Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı: Enerji ve Jeopolitik* (Ankara: SETA Yayınları, 2014), Yıldırım Koç, *Ermenistan Ekonomisi ve Dış Politika* (İstanbul: Doğan Kitap, 2008), 56-74.
- Hakan Yavuz, *Modern Ermenistan ve Ekonomik İlişkiler* (Ankara: Palme Yayıncılık, 2013), 102-120.
- Turgut Demirtepe, *Sovyetler Birliği'nin Dağılması ve Güney Kafkasya* (İstanbul: Alfa Yayınları, 1993), 45-67. Thomas de Waal, "The Caucasus: An Introduction", (Oxford University Press, 2010).
- Cem Karadeli, "Kafkasya'da Etnik Çatışmalar ve Bölgesel Güvenlik: Dağlık Karabağ Örneği," *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, cilt 8, sayı 32, 2012, s. 75-93.
- Emmanuel Karagiannis, "Energy and Security in the Caucasus", (Routledge, 2002).

Şaban Kardeş, "Güney Kafkasya ve Enerji Güvenliği: Rusya'nın Bölgedeki Rolü," Uluslararası İlişkiler Dergisi, cilt 9, sayı 35, 2013, s. 45-63.

Hasan Kanbolat, "Rusya'nın Kafkasya Politikası ve Türkiye," Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, cilt 67, sayı 1, 2012, s. 159-173.

Ömer Gökhan Ulum, "Rusya'nın Güney Kafkasya Politikası: Ermenistan ve Azerbaycan İle İlişkiler," Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM) Raporu, 2016, s. 22-34.

İlhan Uzgel, "Türkiye'nin Kafkasya Politikası: Sorunlar ve Fırsatlar," Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, cilt 63, sayı 1, 2008, s. 53-72.

Serhat Erkmen, "2020 Dağlık Karabağ Savaşı: Türkiye'nin Rolü ve Sonuçlar," ORSAM Raporu, 2020, s. 10-20.

Hasan Ali Karasar, "İkinci Karabağ Savaşı ve Türkiye'nin Stratejik Önemi," Bilge Strateji Dergisi, cilt 12, sayı 24, 2021, s. 35-50.

Murat Yeşiltaş, "Şuşa Beyannamesi'nin Jeopolitik Etkileri ve Türkiye-Azerbaycan İlişkileri," SETA Analiz Raporu, 2021, s. 8-22.

Şaban Kardeş, "Güney Kafkasya ve Enerji Güvenliği: Türkiye'nin Bölgedeki Rolü," Uluslararası İlişkiler Dergisi, cilt 9, sayı 35, 2013, s. 45-63.

SOCAR (Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi), "Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı", 2023.

BP, "Bakü-Tiflis-Erzurum Gaz Boru Hattı", 2023.

RISING IMPORTANCE OF RAILWAYS IN THE EURASIAN GEOPOLITICS: POTENTIAL ADVANTAGES AND RISKS

Necati DEMİRCAN

Shanghai Üniversitesi

Küresel Çalışmalar Doktora Öğrencisi

ndemircan11@shu.edu.cn

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5319-9629>

Abstract:

Railways are becoming more important in geopolitics as a result of technological developments and the economic rise of Asian countries. Global trade is flowing from east to west as a result of the economic growth of China, which opens up new geopolitical opportunities in the Eurasian region. In 2013, with the announcement of the Belt and Road Initiative (BRI), projects and routes based on the Northern, Middle and Southern Corridors were developed. Railway transport has become an increasingly popular option in recent years as it is cheaper than air transport and shorter than maritime transport. Freight rail transport between China and Europe continued to grow during the Covid19 epidemic, reaching 222 cities in 25 European countries. Thus, with the development of rail transport, history has returned to the historical Silk Road route and has been created new geopolitical opportunities for Eurasia. In 2011, there were 17 train services between China and Europe. In 2020, the number of China-Europe freight train trips exceeded 10,000, with 4,541 trips in the first quarter of this year, up 9 per cent year-on-year. Additionally, China has begun manufacturing high-speed freight trains for the first time in the world, making high-speed freight train transportation more attractive. While railways and the BRI create potential advantages for the Eurasian geography, on the other hand, they also contain potential risks in the Eurasian geography. Especially with the outbreak of conflicts between Russia and Ukraine, problems in the Northern Corridor have come to light. On the other hand, there are various protocol and capacity problems regarding the functionality of the Middle Corridor. Furthermore, Central Asia faces various risks such as radical terrorism, coup attempts and color revolutions. Eurasian geography is predominantly terrestrial and railways are of vital importance as Eurasia acts as a bridge for the trade flowing from east to west. Although railways contribute to Eurasia's global geopolitics, their risks should also be considered. This article's main objective is to assess the rising importance of railways in Eurasian geopolitics and the potential advantages and risks in the Northern Corridor and Middle Corridor.

Keywords: Eurasia, Geopolitics, Railway, Middle Corridor, Security

DOI:

РОСТ ЗНАЧЕНИЯ ЖЕЛЕЗНЫХ ДОРОГ В ЕВРАЗИЙСКОЙ ГЕОПОЛИТИКЕ: ПОТЕНЦИАЛЬНЫЕ ПРЕИМУЩЕСТВА И РИСКИ

Аннотация: В результате технологического развития и экономического подъема азиатских стран, железные дороги становятся все более важными в геополитике. В результате экономического роста Китая, глобальная торговля течет с востока на запад, что открывает новые геополитические возможности в евразийском регионе. В 2013 году с объявлением инициативы «Один пояс, один путь» (BRI) были разработаны проекты и маршруты, основанные на Северном, Среднем и Южном коридорах. Железнодорожный транспорт становится все более популярным вариантом в последние годы, поскольку он дешевле воздушного транспорта и быстрее морского транспорта. Грузовые железнодорожные перевозки между Китаем и Европой продолжали расти во время эпидемии Covid-19, достигнув 222 городов в 25 европейских странах. Таким образом, с развитием железнодорожного транспорта история вернулась к историческому маршруту Шелкового пути и были созданы новые геополитические возможности для Евразии. В 2011 году между Китаем и Европой было 17 железнодорожных сообщений. В 2020 году количество поездок грузовых поездов Китай-Европа превысило 10 000, при этом в первом квартале этого года была совершена 4 541 поездка, что на 9% больше, чем в предыдущем году. Кроме того, Китай впервые в мире начал производство высокоскоростных грузовых поездов, что сделало перевозки высокоскоростными грузовыми поездами более привлекательными. Хотя железные дороги и BRI создают потенциальные преимущества для

евразийской географии, с другой стороны, они также содержат потенциальные риски. Особенно с началом конфликтов между Россией и Украиной, выявились проблемы в Северном коридоре. С другой стороны, существуют различные проблемы протокола и пропускной способности относительно функциональности Среднего коридора. Кроме того, Центральная Азия сталкивается с различными рисками, такими как радикальный терроризм, попытки переворотов и цветные революции. Евразийская география преимущественно наземная, и железные дороги имеют жизненно важное значение, поскольку Евразия выступает в качестве моста для торговли, текущей с востока на запад. Хотя железные дороги вносят вклад в глобальную геополитику Евразии, следует учитывать и их риски также. Основная цель этой статьи — оценить растущую значимость железных дорог в евразийской геополитике и потенциальные преимущества и риски в Северном коридоре и Среднем коридоре.

Ключевые слова: Евразия, Геополитика, Железная дорога, Средний коридор, Безопасность

AVRASYA JEOPOLİTİĞİNDE DEMİRYOLLARININ ARTAN ÖNEMİ: POTANSİYEL AVANTAJ VE RİSKLER

Özet:

Teknolojik gelişmeler ve Asya ülkelerinin ekonomik yükselişiyle birlikte demiryollarının jeopolitikteki önemi giderek artmaktadır. Çin'in ekonomik yükselişiyle beraber küresel ticaret doğudan batıya doğru akmakta ve bu durum Avrasya coğrafyası için yeni jeopolitik fırsatlar sunmaktadır. 2013 yılında Kuşak ve Yol Girişimi'nin ilan edilmesiyle birlikte Kuzey, Orta ve Güney Koridor eksenli projeler ve rotalar geliştirilmiştir. Demiryolu taşımacılığının havayolundan ucuz deniz yolundan kısa olması nedeniyle son yıllarda giderek popülerleşen bir opsiyon haline dönüşmektedir. Covid19 salgınının tüm dünyayı etkisi altına aldığı dönemde Çin ile Avrupa arasında yük treni taşımacılığı büyümeye devam ederek 25 Avrupa ülkesinde 222 şehre ulaşmıştır. Böylelikle demiryolu taşımacılığının gelişmesiyle tarih tekrardan tarihi İpek Yolu güzergahına dönmüş ve Avrasya için yeni jeopolitik fırsatlar yaratmıştır. 2011 yılında Çin-Avrupa arasında 17 tren seferi yapılmıştır. Çin-Avrupa Demiryolu Taşımacılığı 2020 yılında sefer sayısı 10.000'i aşmış ve bu yılın ilk çeyreğinde yıllık yüzde 9 artışla 4.541 sefer düzenlenmiştir. Ayrıca Çin'in dünyada ilk kez yük taşımacılığı için hızlı yük trenleri üretmeye başlamasıyla birlikte hızlı yük treni taşımacılığı daha cazip bir alternatif oluşturması mümkün gözükmemektedir. Tren yolları ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin Avrasya coğrafyası için potansiyel avantajlar yarattığı gibi diğer taraftan Avrasya coğrafyasında potansiyel riskleri de içinde barındırmaktadır. Özellikle Rusya ile Ukrayna arasındaki çatışmaların başlamasıyla birlikte Kuzey Koridor'da sorunlar gün yüzüne çıkmıştır. Diğer taraftan Orta Koridor'un işlevselliğiyle ilgili çeşitli protokol ve kapasite sorunları yaşanmaktadır. Bunun yanında Orta Asya'da radikal terörizm, darbe ve renkli devrim sorunu gibi çeşitli risklerle de karşı karşıyadır. Avrasya coğrafyası karasal coğrafya ağırlıktadır ve tren yolları doğudan batıya akan ticarete Avrasya'nın köprü görevi görmesi nedeniyle hayati önemdedir. Bu açıdan tren yolları küresel jeopolitik Avrasya için avantajlar yaratmasına rağmen içinde bulundurduğu risklerin de birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Makalenin temel amacı Avrasya'daki demiryollarının jeopolitikte yükselen önemi, Kuzey Koridor ve Orta Koridor'daki potansiyel avantaj ve riskler değerlendirilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Avrasya, Demiryolu, Güvenlik, Jeopolitik, Orta Koridor

Introduction

Geographically, the term Eurasia was first used by Aleksander Von Humboldt in 1829 as the place where Europe and Asia meet. Eurasia, which connects Asia and Europe, has been the point of interaction and exchange of both trade and cultures throughout history. As a bridge between Asia and Europe, Eurasia was an important trade point on the historical Silk Road during the period of land and caravan trade. With the announcement of the Belt and Road Initiative (BRI) in 2013, the development of the railways of the Middle and Northern Corridors has made Eurasia an important geopolitical part of history again.

Railways have become an increasingly popular option in recent years as they are cheaper than air and shorter than sea routes. During the period when the Covid19 epidemic affected the whole world, freight train transport between China and Europe continued to grow and reached 222 cities in 25 European countries. Thus, with the development of railway transport, history returned to the heart of the historic Silk Road. A century ago, geographer Halford Mackinder had underlined the advantage of Russia's Trans-Siberian Railway in connecting Europe and Asia and stated that horses and camels had begun to replace horses and camels on the historic Silk Road (Mackinder, 1904: 434-436). With the BRI and technological developments in railway

freight transport, it will be possible to transport goods faster in the future. With the cargo train, the first high-speed train produced by China, freight transport from China to Europe is expected to accelerate further. The advent of high-speed rail reinforces the argument that roads are more advantageous for trade than maritime routes, echoing Mackinder's warning that rail routes threaten maritime hegemony (Harper, 2019: 106).

The importance of railways in transport is gradually increasing. However, it is seen that the importance of railway transport in Eurasian geopolitics has not been evaluated. Studies on this subject are quite limited and potential advantages and risks are not assessed. This study assesses the importance of railways in Eurasian geopolitics, what kind of benefits the development of railway transport will provide to Eurasian countries and what kind of risks there are.

The Importance of Railways in Eurasian Geopolitics

Geopolitics analyses the effects of political events and changes in the world on geographical necessities (Hagan, 1942: 484). Eurasian geography is generally a land-dominated geography. For Eurasia, which has a land-dominated geography, railways provide an important geopolitical advantage. Mackinder defined Eurasia as a geographical pivot region and stated that the struggle was a geopolitical struggle between land-based Eurasian powers and Atlantic maritime powers (Mackinder, 1904 & Harper, 2019). Mackinder argued that a power that could dominate the vast territories, resources and peoples of Eurasia could dominate the world. Mackinder used the term Heartland to refer to the Eurasian region from the east of Siberia to the east of Europe (Mackinder, 1943: 597). Mackinder explained that transportation between production centers and consumption centers by railways would be less costly and take less time than maritime transportation (Petersen, 2011: 14). Mackinder defined dominating the Heartland as "He who dominates the Heartland dominates the World Island. He who rules the World Island rules the World" (Mackinder, 1919). The strengthening of railways provides an important geopolitical advantage for the Eurasian geography between China and Europe. The flow of trade between China and Europe is shifting from maritime routes to railways. The most important reason for this is that the increasing risks in sea routes make railways a more reliable option. Former Prime Minister of Kyrgyzstan Djoomart Otorbaev emphasised the increasing importance of railways in China-Europe trade due to the increasing dangers on sea routes (Otorbaev, 2024a). For example, maritime trade from China to Europe has been affected by various problems, such as increasing tensions between Israel and Yemen and disruptions due to traffic problems in the Red Sea. Therefore, maritime trade had to switch to longer routes, which increased costs.

With the economic rise of China, the world's second largest economy, and it's becoming a production center, there is a significant trade flow from China to the rest of the world. Especially European Union (EU) countries are important trade partners of China. The share of sea routes in China's exports to EU countries is around 80-85 per cent. Despite this, the share of railways in trade between China and Europe has been increasing over the years (Ghiretti, 2023). From 2016 to 2023, the annual number of freight train trips between China and Europe increased nearly 10-fold, from 1,702 to over 17,000, with an annual growth rate of 39.5 per cent (*Global Times*, 2024). On 25 May 2024, with the departure of the train from Xian to Poland, the 90,000th train from China to Europe departed. Thus, 8.7 million (TEU) containers were transported in 90 thousand trips between China and Europe, transporting goods worth 380 billion dollars (*Global Times*, 2024). High-speed train traffic is expected to double in 2030 and triple in 2050. Freight train transport is expected to increase by 50 per cent in 2030 and double in 2050 (*Global Times*, 2024). The number of train trips increased from 1,900 in 2016 to 14,000 trips in 2021, and the volume of goods transported increased rapidly from 8 billion dollars in 2016 to 74.9 billion in 2021. The value of rail transport has also increased, especially with the Covid19 pandemic. Rail transport, which was worth \$50 billion in 2020, increased by 50 per cent to \$74.9 billion in 2021 (Brinza, 2022).

The geopolitical rise of railways in Eurasia is also linked to the global situation. As maritime transport becomes risky for China due to the global competition between the United States (US) and China, the geopolitical importance of railways in Eurasia is increasing. This is because the US and its partners in the Asia-Pacific are pursuing a strategy to contain China from the seas through issues such as Taiwan and the South China Sea (Reed, 2013 & Tamer, 2024). The Biden administration is trying to cut China's access to the oceans by making military alliances with Australia, the Philippines, India and Japan in the Asia-Pacific, such as submarine production cooperation such as QUAD and AUKUS, missile systems and increasing its presence in military bases (Heydarian, 2023). In fact, on 24 April 2024, US President Joe Biden signed a \$95 billion military aid and spending package involving Ukraine, Taiwan and partners in the Asia-Pacific (Ismay, 2024 &

Sputnik, 2024). As a result of the US containment of Russia and China, Russia and China are deepening their cooperation in various fields in Eurasia (Serafettin, 2020). China is in political alliance with Eurasian countries such as Russia, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan and Russia in various collaborations such as Shanghai Cooperation Organization and BRICS. In this respect, the railways in Eurasia are a safe harbor for the trade flowing from China to Europe.

In addition, China has railway transport development projects taking into account the various geopolitical advantages of railways. In 2020, China produced the world's first high-speed cargo train travelling 350 km/h (People's Daily, 2020). Although China has not yet used the high-speed train in international rail freight transport, it has started to use it as a pilot programme in domestic transport between Zhengzhou and Chongqing as of February 2024 (China Daily, 2024). In addition, it conducts Hyperloop tests for the production of ultra-high-speed trains. In February 2024, China's Hyperloop train in the testing phase broke a record by reaching a speed of 623 km per hour, and the project is working to increase the train speed to 1000 km per hour (SCMP, 2024). These studies can accelerate passenger transport and may lead to new developments in freight transport, such as faster and more freight transport. In addition to the production of high-speed freight trains, China is also working on the operation of freight trains with more freight capacity. In April 2024, a freight train with 324 wagons and a load capacity of 30 thousand tonnes was test transported (Xinhua, 2024). These projects are also developing in freight transport. With China starting to produce high-speed freight trains for the first time, it will be possible to carry out freight transport two or three times faster than the current freight transport. This has the potential to make land routes more advantageous than sea routes in terms of transport.

The geopolitical importance of railways in Eurasia is increasing due to both the efforts to contain China from the seas and the increasing security risks on international maritime routes. Due to the fact that railways are far away from geopolitical risks, they have become increasingly popular in recent years and the number of train services and the amount of cargo transported have increased over the years. In addition, when China's technological efforts to increase freight train transport are evaluated, the geopolitical rise of railways in Eurasia is clearly seen.

Potential advantages of railway development in Eurasia

Since Eurasian geography is a land-dominated geography, the development of railways is of vital importance in Eurasian geography and geopolitics. So, the question of which advantages railways offer for Eurasian countries needs to be answered. First of all, railways offer the opportunity to grow by sharing for the countries on the route. Railways are a strategic choice that aims to increase multiple cooperation and mutual gains as opposed to unilateral cooperation and gains (Xinhua, 2021). Railways are a more sharing and co-operation-promoting alternative. Chinese President Xi Jinping's metaphor of making a big cake and sharing the big cake is a metaphor that can be considered valid for the countries along the Middle Corridor. In this metaphor, Xi Jinping described making a big cake by developing the Chinese economy and sharing it fairly (Jinping, 2015: 42-44). At the same time, the BRI promises to make a bigger cake through economic revitalization and development and fair sharing through win-win. The development of railways is also in line with the discourses of shared development and China's building a community with a shared future for mankind (Demircan, 2023a).

The development of railway transport offers development opportunities for the countries on the route as well as the local regions along the route. Railways not only increase trade and create new job opportunities in the countries on the route, but also enable the welfare level of the local people to be increased through the construction of infrastructure such as bridges and tunnels as well as freight transport by enabling infrastructure investments to be made. The elimination of infrastructure deficiency plays an important role in the transition from poverty to prosperity. The construction of railways indirectly serves to reduce poverty and ensure prosperity (Demircan, 2023). The development of railways also increases welfare by providing an important infrastructure investment. With China's BRI, the construction and development of railways in Eurasia also ensures the interconnection of the Eurasian continent. During activities such as the construction and renovation of railways, roads are shortened or accelerated. For example, after the construction of railways between Laos and China, the people's living standards have increased with the increase in trade as well as fast train transport. In addition, Laos' agricultural exports have increased, creating new job opportunities and playing a positive role in reducing poverty (FAO, 2023, *Global Times*, 2023 & World Bank, 2022).

In addition, increasing the use of railways in freight transport is also important in terms of being environmentally friendly. Railways are the most ecological option in logistics (DHL, 2023). It has been determined that rail and maritime transport emits lower carbon emissions than other land and air transport at the same rate. Railways recorded the most improvement in greenhouse gas emissions (European Environment Agency, 2020). Looking at the overall comparison and specific results between cities, rail travel was found to be the most sensible option. When the emission effects of air transport are assessed on a passenger and kilometer basis, it is seen that greenhouse gas emissions are higher. Travelling by air causes six times more carbon emissions than travelling by High-Speed Train (HSR). HSR was found to be the most environmentally friendly option due to its high occupancy rate (*European Environment Agency, 2020*).

The development of rail transport offers faster delivery and a wider range of goods transport (*CGTN, 2024*). Rail transport can be competitive for time-sensitive goods such as perishable foodstuffs. However, the highest volumes reached in 2020 and 2021 can be partly explained by capacity shortages, barriers and subsequent higher tariffs on sea freight, which can be shifted to rail freight where this more expensive option would not normally be justified (Wensink, 2023). In addition, the states in Central Asia have rich natural resources such as oil and natural gas. The development of railways, especially in the Middle Corridor, is also important for the supply and diversification of energy flows and valuable minerals from east to west (OECD, 2023:18-19).

The fact that the railway is a safe option and away from global uncertainties, such as the problem in the Red Sea, has provided a guarantee for traders (*Global Times, 2024*). Especially during the turmoil caused by the Israeli-Palestinian conflict, there was an increase in demand for rail transport in Eurasia as a safe trade route (*CGTN, 2024 & The State Council of Information Office the People's Republic of China, 2024*). On 15 October 2024, after the Houthis in Yemen targeted Israeli ships with missile attacks over the Gaza War that started on 15 October 2024, logistics companies transiting through the Red Sea experienced uneasiness and tended to change their routes to go around the African continent. This situation led to both a prolonged supply period and an increase in prices (Nag, 2024). For example, after the Houthis attacked the US aircraft carrier Eisenhower with a missile on 31 May, transport in the Red Sea was affected, and the price of shipping a 40 TEU container from China to Northern Europe increased 3.5 times compared to the price on 1 May and reached \$4,615. The price of a 40 TEU container from China to the East Coast of the US increased from \$2,772 on 1 May to \$6,061 (Baertlein, 2024).

Maritime transport faces various challenges such as conflicts in different regions. Unlike maritime transport, which is prone to piracy, adverse weather conditions and geopolitical tensions, the Eurasia-centred China-Europe freight train transport offers a faster, safer and more stable alternative (*CGTN, 2024*). Rail transport is emerging as an alternative to maritime transport and this transition can help increase trade sustainability, secure supply chains and reduce carbon emissions (Otorbaev, 2024).

Potential Risks in Eurasian Railways

We can summarize the potential risks in railway transportation in Eurasia under four headings: political risks, economic risks, technical barriers and security. Political, economic risks and technical barriers may be caused by internal factors of the countries, as well as security risks due to external factors. Political risks and foreign policy changes along with elections in countries may put rail transportation at risk. Westerners are concerned that the construction of railway infrastructure and the increase in economic volume of Central Asian countries will lead to the development of deep political relations with China. Some western analysts have concerns that the deepening of economic relations of the states in Central Asia with China will further strengthen political ties (Rodríguez, Corta and, Bruzzone, 2020 & Rizzi, 2024). There are public attitudes in Central Asian countries that see China as an economic threat and think that it drags the countries into a "debt trap" (Abdoubatova, 2020). For example, possible changes in power that share these views could disrupt the functionality of the railways from China to Europe. Technical barriers pose a major problem for railway transportation due to countries' infrastructure inadequacies and economic reasons.

We can give the China-Kyrgyzstan-Uzbekistan (CKU) railway as an example of economic risks. The completion of the construction of the CKU railway stands out as a new route that shortens the road between the east and west of Uzbekistan and Kyrgyzstan, which are in the center of Eurasia, by 900 km (*Xinhua, 2024a*). The 454-kilometer-long CKU railway includes 50 tunnels and 90 bridges passing through mountains where transportation is difficult. The 280-kilometer part of the project in Kyrgyzstan is estimated to cost 4.7 billion

dollars. Problems may also be encountered, such as the lack of sufficient state treasuries or the inability to provide sufficient loans to complete the necessary projects (Dzamukashvili, 2022). There are also claims that the projects are debt traps. As in many countries in the world, one of the biggest problems of Central Asian countries is their relationship with corruption and bribery at the level of state and local administrators. This situation causes projects to be delayed and not completed on time (Putz, 2024). However, the Minister of Transport and Communications of Kyrgyzstan rejected the claims that the project was delayed due to financing (*Radio Free Europe Radio Liberty*, 2023).

The biggest risk for Eurasian railways is security. Because political risks can be resolved through diplomacy, and technical deficiencies can be eliminated by making various investments. But ensuring railway safety may not be easy. Because these risks are not only the internal problems of the country, but also problems related to external factors. We will assess security risks under the subheadings such as military coup and color revolution attempts, war and terrorism. For example, the ongoing conflicts between Russia and Ukraine threaten rail transportation in Eurasia (Daly, 2022). There are claims that sanctions against Russia will affect rail freight transportation between China and Europe (Brinza, 2022). With increased geopolitical instability surrounding Russia, a 34 percent decrease in shipping volume in the Northern Corridor has been seen (Zhang, 2023). This decline in 2022 was caused by some companies considering using the northern corridor due to Western sanctions against Russia, turning to other alternatives due to uneasiness. However, there was no problem that would reduce the functionality of the Northern Corridor. Wuxi Western Railway Logistics Park Deputy Manager Zhu Ping has given confirmatory information from the field that flights from Wuxi are currently sent to Russia and Central Asia and that the Northern Corridor is not seriously affected by war and sanctions (Demircan, 2024). Although European Union countries have imposed various sanctions on Russia due to the ongoing conflicts between Russia and Ukraine, the Northern Corridor appears to be unaffected by these sanctions. First of all, the first reason for this stemmed from the concern that disruptions in the Northern Corridor would harm Europe's trade with China. Secondly, Russia is a transit country in the trade flowing from Europe to China. For this reason, there is an opinion that any sanctions imposed on Russian railways will not affect Russia and will harm the commercial interests of European countries (Wensink, 2023).

Since the Middle Corridor is 2500 km shorter than the Northern Corridor, it is 35 percent faster and 40 percent cheaper. The Middle Corridor is not only a shorter and faster route, but also a safer route, making it an increasingly attractive option for companies navigating the volatile environment of global trade (World Bank, 2023, Marsh, 2023: 22, Geopolitical Monitor, 2023, Lee, 2024 & Nag, 2024). Although the Middle Corridor is currently the safest route, it also contains security risks. Political and economic risks in the Middle Corridor are related to domestic reasons. For example, economic problems such as high inflation and unemployment in Azerbaijan, Georgia, Kazakhstan and Turkey are caused by internal reasons (OECD, 2023: 133-139). The biggest risk on the Middle Corridor is coup and color revolution attempts. The Rose revolution in Georgia in 2004, the Tulip revolution in Kyrgyzstan in 2005, the July 15 military coup attempt in Turkey in 2016, the color revolution attempt in Kazakhstan in 2022 and the coup attempt in Kyrgyzstan in the past months have shown that the color revolution wave is a dangerous security risk. The recent protests that started in Georgia against the "influence agent" law show that the color revolution wave supported by the US in the Caucasus and Central Asia is still alive, and these initiatives may undermine the Middle Corridor initiative passing through Georgia (Avdaliani, 2023 & Klarenberg, 2024). The US and CIA-based Fetullah terrorist organization (FETO) played an active role in the Color revolution initiatives in Central Asia (Dugin, 2022, China Foreign Ministry, 2023, Perinçek, 2022 & Polis Akademisi Başkanlığı, 2018). FETO, which especially uses moderate Islam and Turkist discourses, is organized in Central Asia. FETO also played an active role in the July 15 Military coup attempt in Turkey, the Kazakhstan uprising in 2022, and the coup attempt in Kyrgyzstan in June (*Oda Tv*, 2023, Şener, 2022 & *Takvim* 2016). Russian President Vladimir Putin's statement that he will not allow the color revolution wave in the Collective Security Organization demonstrates this security risk (Voice of America, 2022). At the China-Central Asia Summit in May, Xi Jinping said, "We will strongly oppose foreign powers interfering in the internal affairs of regional countries and staging color revolutions." The discourse also shows the security risk (TASS, 2022). In Kyrgyzstan, internal problems such as class economic inequalities, high youth unemployment and corruption cause the color revolution. In addition, mafia formation in Kyrgyzstan caused by drug traffic starting from Afghanistan, increasing crime rates, and extreme radical terrorist groups (Taliban/Khakkany) pose internal security risks (Daneykin, Andreevsky, Rogozhin, & Sernetsky, 2015: 86-91).

Although the Middle Corridor is shorter, it faces the problem of low capacity. Despite the increase in cargo volumes transported in the Middle Corridor, the Middle Corridor still accounts for less than 10 percent of the total cargo transported via the Northern Route (Lee, 2024). For the Middle Corridor to realize its full potential, various obstacles such as inconsistent regulations, changing infrastructure quality and conflicting national interests need to be addressed (*Geopolitical Monitor*, 2023). The variability in Middle Corridor container pricing also creates instability. While the transportation price of an FEU via the Middle Corridor between China and Europe varies between 2,500 and 3,250 dollars, it offers a fixed price of 2,599 dollars to the east and 3,121 dollars to the west on the Northern Corridor (World Bank, 2023: 39). In addition to high costs, it has been observed that the shipping time of goods via the Middle Corridor takes twice as long for transit shipments compared to the alternative route via Russia, and there are delays in border crossings in all operations (World Bank, 2023: 39-40). High prices, unpredictability of transportation time, lack of tracking systems, transfer, low quality of railway vehicles and low quality of logistics centers stand out as the main problems. Excessive paperwork and fragmented or inadequate digitalization at ports and rail border crossings remain ongoing bottlenecks. The container capacity of Baku port is also limited by the existing shipping capacity via the Caspian Sea (World Bank, 2023: 39-40). Another challenge is the climate around the Caspian Sea for the Middle Corridor's trade. The rough waters of the Caspian Sea during the summer months can delay ferry services for weeks. That's one of the reasons it estimates cargo transit time in the Middle Corridor to be 36 to 40 days. This can often increase congestion in Baku port. While Azerbaijan seeks to expand Baku's port capacity with new terminals and ferries, much can be done regarding climate and weather conditions (Chang, 2023). However, the tracks in Kazakhstan, Azerbaijan and Georgia in the Middle Corridor have a gauge width of 1520 millimeters due to the former Soviet railway system. This situation shares operational and cultural characteristics that enable railway vehicles to operate jointly between different railway companies. Although time is lost due to the transfer of cargo in Caspian Sea ports, it provides a faster movement (World Bank, 2023: 47).

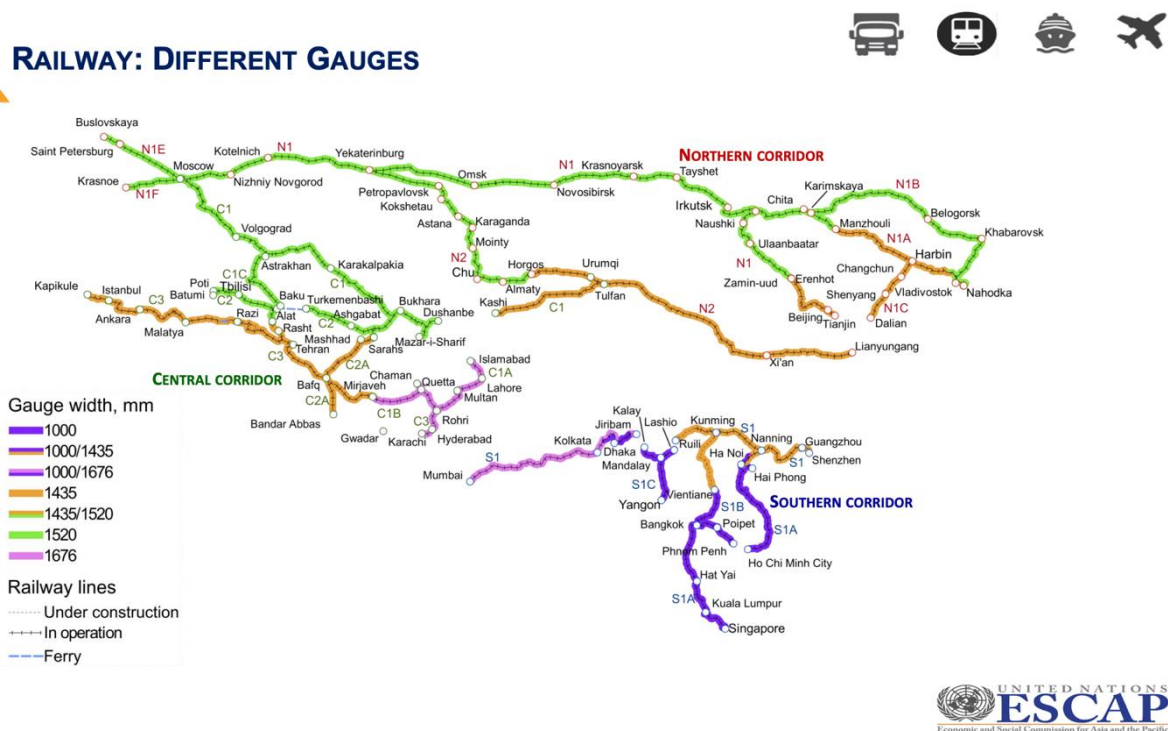


Figure 1: Railway Gauges in Eurasia

The security of a trade route comes to the fore with its ability to transport goods cheaply as well as systematically. Unfortunately, the Middle Corridor has not been able to facilitate fully efficient facilitation and intermodal transfer services. In contrast, Russia's Trans-Siberian railway benefits from a service network developed over decades. Additionally, the Northern Corridor passes through major Russian and Belarusian industrial and population centers, increasing cargo volume and thus reducing costs. While the Middle Corridor also hopes to further promote interregional trade, the industrial and population centers in Central Asia and the

Caucasus are much smaller than those of Russia (Chang, 2023). In order for the Middle Corridor to be a competitive alternative to the Northern Corridor, it needs organized optimized operations with high capacity and technology (International Transport Forum, 2022). There are four railway border crossing points (Alashankou or Khorgos-Kazakhstan-Azerbaijan-Georgia-Turkey) along the Middle Corridor. All of these vary greatly in terms of their operational performance, technology and issues affecting the speed and predictability of transport on the Middle Corridor. Improving transport infrastructure is one of the key interventions needed to increase the capacity and operational efficiency of the Middle Corridor. Increasing the number of locomotives and freight wagons will increase the capacity and efficiency of the Corridor. The Sivas-Kars-Georgia border railway track needs to be modernized as soon as possible. Providing a high-capacity railway connection on the Third Bridge in Istanbul will increase Turkey's competitiveness in the Middle Corridor (World Bank 2024). In order to increase transportation volume, limited transportation capacities must be expanded. This includes increasing the availability and capacity of ships, especially in the Caspian Sea. However, this can only be achieved in the long term, as shipyards must first be built to build ships. In addition to the expansion and electrification of the railway infrastructure, it is also necessary to increase the number of railway vehicles. Expansion of railway infrastructure will also be necessary to increase transfer capacity in Kazakhstan. Additionally, to reduce waiting times at borders, it is recommended to implement digitalization projects such as the introduction of electronic queues at checkpoints and ports, the introduction of electronic transit documents (eTIR) and the establishment of a regional transit network (Walter, 2022). The development of structures that will develop regional trade and remove obstacles to trade, such as the Organization of Turkic States, opens up advantages for geopolitics in Eurasia. It is expected that the implementation of the Action Plan for the Implementation of the OTS Transport Connectivity Program for 2023-2027 adopted at the Astana summit will significantly increase the transit potential of the Middle Corridor and make Caspian crossings smoother (Demircan, 2023b & Turkic States, 2023).

The financing problem comes to the fore in the construction of railways in Central Asia. Kazakhstan Minister of Transport Marat Karabayev stated that a capital requirement of between 19 and 21 billion dollars is required to overcome the logistics and infrastructure deficiencies of the Middle Corridor, which includes the development of high-capacity freight terminals, modernization of railway systems, and the implementation of advanced monitoring and tracking technologies. Karabayev emphasized that the EU plans to invest another 18.5 billion Euros to ensure that railways and Kazakhstan's Aktau and Kuryk ports can provide smart, safe and fast transportation services from China to Europe (Karabayev, 2024).

Conclusion

Maritime transport faces various challenges such as conflicts in different regions. Railways are of vital importance for the Eurasian geography, which has a predominantly land-based geography in the trade flowing from China to Europe. Tensions in the Red Sea have demonstrated the geopolitical importance of railways in Eurasia for trade flowing from China to Europe. In order to prevent the trade chain from being interrupted, international transportation companies have turned to railways in Eurasia (China Daily, 2024a). The return of maritime transport to the Cape of Good Hope in Africa due to the tension in the Red Sea accelerates the transition to railway freight transportation in Eurasia (Otorbaev, 2024). The Middle Corridor alternative is increasingly coming to the fore as the Russia-Kazakhstan railways in Eurasia will have difficulty meeting this increasing potential due to the problems in sea lanes (Otorbaev, 2024). However, both the Northern Corridor and the Middle Corridor also contain political, economic risks, technical deficiencies and security problems. On the other hand, China seems to have a strategic approach to railway transportation with technology projects such as creating alternative routes with railway projects, producing ultra-high-speed trains, high-speed freight trains and locomotives with higher load carrying potential. The number of trips and the amount of cargo carried on railways in Eurasia are increasing year by year.

	Maritime Transportation	Railway Transportation
Time	35-45 days (45-60 days)	12-21 days
Price	6000 USD (40-foot container)	7000-9000 USD (40-foot container)
Cost	Port and logistic costs	Bridge, tunnel and road construction costs
Risks	South China Sea Disputes, Taiwan Strait, Red Sea, Yemen Crises etc.	Western's sanctions on Russia, color revolutions etc. but more safety.
Employment	International water and destination country port	It can open new employment areas by passing through third countries. New logistics and transfer points etc.
Cooperation	bilateral agreements	Multiple Cooperation
Prosperity		The bridges, tunnels and railways built not only shorten freight transportation but also increase prosperity.
Environment	Lowest polluter after train	Low carbon emissions and most environmentally friendly

Table 1: Seaway and Railway Comparison

In the table above, a comparison is made between sea lines and railways. Railways are seen to be shorter, more environmentally friendly, farther from global risks and promoting prosperity. In addition, railways have the disadvantage that they are still not very economical compared to the sea and investment is required due to infrastructure deficiencies. However, it is predicted that by eliminating infrastructure deficiencies, railways will speed up trade compared to the sea, as well as increase welfare and create new job opportunities. In this respect, it seems that railway incentives will be more profitable in the long run. On the other hand, the rise of railway transportation in Eurasia may pose security risks as it will turn into a center of competition. The most important part of this security risk may be color revolution initiatives.

REFERENCES

- Abdoubacetova, A. (2020). *China's Belt and Road Initiative in Central Asia: Ambitions, Risks and Realities*. Bishkek: OSCE Academy in Bishkek.
- Avdaliani, E. (2023). What's Behind China's Strategic Partnership With Georgia?. <https://carnegieendowment.org/russia-eurasia/politika/2023/08/whats-behind-chinas-strategic-partnership-with-georgia?lang=en> (Accessed: May 29, 2024).
- Baertlein, L. (2024). Red Sea diversions, tariff risks send ocean shipping soaring. <https://www.reuters.com/markets/commodities/red-sea-diversions-tariff-risks-send-ocean-shipping-soaring-2024-05-31/> (Accessed: June 1, 2024).
- Brinza, A. (2022). Putin's War Has Killed China's Eurasian Railway Dreams. <https://foreignpolicy.com/2022/03/01/belt-road-initiative-new-eurasian-land-bridge-china-russia-poland/> (Accessed: May 12, 2024).
- CGTN (2024). Engine of Eurasia: Smart China-Europe freight trains drive world trade. <https://news.cgtn.com/news/2024-03-19/Engine-of-Eurasia-Smart-China-Europe-freight-trains-drive-world-trade-1s65R1LH6Mg/p.html> (Accessed: April 20, 2024)

- China Daily* (2024). High-speed freight train pilot program connects Chongqing and Zhengzhou. <https://www.chinadaily.com.cn/a/202402/01/WS65baeb9fa3104efcbdae906b.html> (Accessed: April 22, 2024).
- China Daily* (2024a). Red Sea crisis highlights vital role of China-Europe rail freight, <https://www.chinadaily.com.cn/a/202404/08/WS66132598a31082fc043c0997.html> (April 10, 2024).
- China Foreign Ministry (2023). US Hegemony and Its Perils. *Beijing Review*, No.11, March 16, 1-3.
- Chang, Felix K. (2023). The Middle Corridor through Central Asia: Trade and Influence Ambitions. <https://www.fpri.org/article/2023/02/the-middle-corridor-through-central-asia-trade-and-influence-ambitions/> (Accessed: May 3, 2024).
- Daly, John C. K. (2022). As Putin's War Disrupts Eurasian Railways, China Investigates Alternatives, <https://jamestown.org/program/as-putins-war-disrupts-eurasian-railways-china-investigates-alternatives/> (Accessed: May 1, 2024).
- Daneykin, Y., Andreevsky, E., Rogozhin, M., & Sernetsky, O. (2015). Threats and challenges to the regional security in Central Asian Region (the example of the Republic of Kyrgyzstan). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 166, 86-91.
- Demircan, N. (2023). Kuşak ve Yol Girişiminin Yoksulluğun Ortadan Kaldırılmasına Etkisi. *Ulisa: Journal of International Studies*, Vol 7, No: 1, 33-43.
- Demircan, N. (2023a). Building a Community with a Share Future for Mankind through Railways: Middle Corridor Railways and Security. The 8th International Forum on Asia and the Middle East: The Middle East Security and Development in the Global Context, September 16-17, 2023, Shanghai International Studies University, Shanghai, China.
- Demircan, N. (2023b). The Role of Turks in the New World Order: Summit of the Organization of Turkic States and Turk Time. <https://moderndiplomacy.eu/2023/11/24/the-role-of-turks-in-the-new-world-order-summit-of-the-organization-of-turkic-states-and-turk-time/> (Accessed: May 14, 2024).
- Demircan, Necati. (2024). Telephone conversation with Zhu Ping, May 23, 2024.
- DHL* (2023). Freight, Sustainable Transport Logistics – the Types of Freight in Comparison, <https://dhl-freight-connections.com/en/sustainability/sustainable-transport-logistics-the-types-of-freight-in-comparison/> (Accessed: May 11, 2024).
- Dugin, A. (2022). Avrasyacı bakış açısından Türk Devletleri Teşkilatı. *Teori Dergisi*, February, 8-18.
- Dzhamukashvili, S. (2022). Why the China-Kyrgyzstan-Uzbekistan Railway Matters More Than Ever. <https://gfsis.org/en/why-the-china-kyrgyzstan-uzbekistan-railway-matters-more-than-ever/> (Accessed May 7, 2024).
- European Environment Agency*. (2020) Transport and Environment Report 2020: Train or plane, EEA Report, No 19/2020, doi: 10.2800/43379.
- European Environment Agency*. (2021). Rail and waterborne—best for low-carbon motorised transport, <https://www.eea.europa.eu/publications/rail-and-waterborne-transport/rail-and-waterborne-best> (Accessed: May 3, 2024).
- FAO* (2023). Laos-China railway provides opportunity for Laos to boost agriculture investment. <https://www.fao.org/lao-people-democratic-republic/news/detail-events/en/c/1637702/>
- Geopolitical Monitor*. (2023). The Middle Corridor: A Geopolitical Game-Changer in Eurasian Trade, <https://www.geopoliticalmonitor.com/the-middle-corridor-a-geopolitical-game-changer-in-eurasian-trade/> (Accessed: May 1, 2024).
- Ghiretti et al. (2023), Research for TRAN Committee – Chinese Investments in European Non-Maritime Transport Infrastructure, European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies, Brussels.

- Global Times* (2023). China-Laos BRI cooperation a successful model for participating countries. <https://www.globaltimes.cn/page/202310/1299858.shtml>
- Global Times* (2024). Number of China-Europe freight trains exceeds 90,000, demonstrating China's commitment to high-level opening-up. <https://www.globaltimes.cn/page/202405/1312998.shtml> (Accessed May 24, 2024).
- Hagan, C. B. (1942). Geopolitics. *the Journal of Politics*, 4(4), 478-490.
- Harper, T. (2019). China's Eurasia: the Belt and Road Initiative and the creation of a new Eurasian power. *The Chinese Journal of Global Governance*, 5(2), 99-121.
- Heydarian, R. J. (2023). US-led alliances slowly but surely encircling China, <https://asiatimes.com/2023/03/us-led-alliances-slowly-but-surely-encircling-china/> (Accessed: April 7, 2024).
- Ismay, J. (2024). Wong, Edward and Robles, Pablo. A New Pacific Arsenal to Counter China, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/interactive/2024/04/26/us/politics/us-china-military-bases-weapons.html> (Accessed: April 30, 2024).
- International Transport Forum*. (2022). Transport Connectivity in Central Asia: Strengthening Alternative Trade Corridors between Europe and Asia, *International Transport Forum*, Transport policy responses to the war in Ukraine, No 2, October 24, 2022.
- Jinping, X. (2015). *Wit and Vision: Selected Quotations and Commentary*, Beijing: Foreign Language Press.
- Karabayev, M. (2024). How the Trans-Caspian Middle Corridor can help revive Asia-Europe trade, <https://www.scmp.com/opinion/asia-opinion/article/3265200/how-trans-caspian-middle-corridor-can-help-revive-asia-europe-trade> (Accessed: June 5, 2024).
- Klarenberg, K. (2024). US-EU assets pushing color revolution in Georgia. <https://thegrayzone.com/2024/05/26/us-eu-color-revolution-georgia/> (Accessed: May 26, 2024).
- Lee, N. A. (2024). Assessing the 'Middle Corridor' in a Risky World. <https://moderndiplomacy.eu/2024/01/26/assessing-the-middle-corridor-in-a-risky-world/> (Accessed: June 1, 2024).
- Mackinder, H. J. (1904). The Geographical Pivot of History. *The Geographical Journal*, Vol.23, No 4, (April).
- Mackinder, H. J. (1919). *Democratic Ideals and Reality*. New York: Henry Holt and Company.
- Mackinder, H. J. (1943). The Round World and the Winning of the Peace. *Foreign Affairs*, Vol. 21, No. 4 (July), 597.
- Marsh*. (2023). *Political Risk Report 2023*, March.
- Nag, K. (2024). The rise of Middle Corridor. <https://moderndiplomacy.eu/2024/06/15/the-rise-of-the-middle-corridor/> (Accessed: June 15, 2024).
- Oda Tv* (2023). Kırgızistan'da FETÖ iltisaklı darbe girişimi engellendi. <https://www.odatv.com/dunya/kirgizistanda-feto-iltisakli-darbe-girisimi-engellendi-35997744> (Accessed: April 26, 2024).
- OECD (2023). *Realising the Potential of the Middle Corridor*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/635ad854-en>.
- Otorbaev, D. (2024). Red Sea shipping crisis to accelerate shift to rail freight in Eurasia, <https://www.globaltimes.cn/page/202401/1304671.shtml> (Accessed: April 30, 2024).
- Otorbaev, D. (2024a). Reconsidering Eurasia connectivity and trade, *China Daily*, <https://epaper.chinadaily.com.cn/a/202404/29/WS662ecbb3a310df4030f512c1.html> (Accessed: April 30, 2024).
- Perinçek, M. (2022). Kazakistan'daki kamplaşma ve çıkan dersler. *Teori Dergisi*, February , 19-31.

Petersen, A. (2011). *The World Island: Eurasian Geopolitics and the Fate of the West*. Bloomsbury Publishing USA.

People's Daily (2020). World's first 350 km/h freight train rolls off production line in China. <http://en.people.cn/n3/2020/1226/c90000-9803299.html> (Accessed: April 22, 2024).

Polis Akademisi Başkanlığı (2018). *Uluslararası Bir Tehdit olarak FETÖ*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları, Rapor No: 20.

Putz, C. (2024). China-Kyrgyzstan-Uzbekistan Construction to Begin in October, Kyrgyz President Says. <https://thediplomat.com/2024/05/china-kyrgyzstan-uzbekistan-construction-to-begin-in-october-kyrgyz-president-says/> (Accessed: May 19, 2024).

Radio Free Europe Radio Liberty (2023). Ambitious China-Kyrgyzstan-Uzbekistan Railway Project Faces Major Funding Challenges, <https://www.rferl.org/a/china-kyrgyzstan-uzbekistan-railway-project-challenges/32661996.html> (Accessed: May 18, 2024).

Reed, J. (2013). Surrounded: How the U.S. Is Encircling China with Military Bases, <https://foreignpolicy.com/2013/08/20/surrounded-how-the-u-s-is-encircling-china-with-military-bases/> (Accessed: May 11, 2024).

Rodríguez, M. Corta, E. V. & Bruzzone, S. (2022). *Central Asia Political Risk Report*, Madrid: Center for Global Affairs & Strategic Studies University of Navarra, December.

Rizzi, A. (2024). Risk and reward: Why the EU should develop the Middle Corridor trade route, <https://ecfr.eu/article/risk-and-reward-why-the-eu-should-develop-the-middle-corridor-trade-route/> (Accessed: April 23, 2024).

SCMP (2024). China on track for ultra-high speed trains with hyperloop test 'setting record', <https://www.scmp.com/news/china/science/article/3250723/china-track-ultra-high-speed-trains-hyperloop-test-setting-record> (Accessed: April 22, 2024).

Şener, N. (2022). Orta Asya'daki CIA virüsü FETÖ (1). <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/nedim-sener/orta-asyadaki-cia-virusu-feto-1-41978415> (Accessed: April 26, 2024).

Yılmaz, S. & Changming, L. (2020). Remaking Eurasia: The belt and road initiative and China-Russia strategic partnership. *Asia Europe Journal*, 18(3), 259-280.

Sputnik (2024). US Encircling China With Military Bases to Cut Off Ocean Access in Conflict Scenario – Reports, <https://sputnikglobe.com/20240427/us-encircling-china-with-military-bases-to-cut-off-ocean-access-in-conflict-scenario---reports-1118142625.html> (Accessed: April 29, 2024).

Takvim (2016). FETÖ Kırgızistan'ı üs olarak kullanıyor. <https://www.takvim.com.tr/dunya/feto-kirgizistan-us-olarak-kullaniyor-3101903> (Accessed: April 26, 2024).

Tamer, C. (2024). ABD, Filipinler ve Japonya'nın Çin'i Kuşatma Stratejisi. <https://www.ankasam.org/abd-filipinler-ve-japonyanin-cini-kusatma-stratejisi/> (Accessed: April 24, 2024).

TASS (2022). China's Xi urges Central Asian countries to jointly oppose 'color revolutions'. <https://tass.com/world/1619693> (Accessed: April 27, 2024).

The state council of Information Office the People's Republic of China (2024). China-Europe rail route stabilizes global supply chains amid turmoil, http://english.scio.gov.cn/m/beltandroad/2024-03/11/content_117052544.htm (Accessed: May 11, 2024).

Turkic States (2023). Türk Devletleri Teşkilatı 10. Zirve Bildirisi. https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/10-zirve-bildirisi-2023-21-tr.pdf (Accessed: May 15, 2024).

Voice of America (2022). Putin: No More Color Revolutions. <https://www.voanews.com/a/putin-no-more-color-revolutions/6390636.html> (Accessed: April 26, 2024).

Walter, W. (2022). Challenges and opportunities of the Middle Corridor, German Economic Team, Issue No 21, November-December.

Wensink, C. B. (2023). The Truth About Eurasian Rail Freight Transport, The Diplomat, <https://thediplomat.com/2023/09/the-truth-about-eurasian-rail-freight-transport/> (Accessed: May 2, 2024)

World Bank Group (2022). *Developing the Agribusiness Potential in the Laos-China Railway Corridor: Opportunities and Challenges*. Washington DC: The World Bank. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099555008262242083/P1778530b6d1670690826a036cf3037a8f8>.

World Bank. (2023). Middle Trade and Transport Corridor: Policies and Investments to Triple Freight Volumes and Halve Travel Time by 2030. Washington: World Bank, November.

World Bank. (2024). 10 Priority Actions That Can Triple Trade in the Middle Corridor by 2030. <https://www.worldbank.org/en/region/eca/brief/10-priority-actions-that-can-triple-trade-in-the-middle-corridor-by-2030> (Accessed: May 5, 2024).

Xinhua (2021). China-Europe freight trains showcase global community with shared future. http://xinhuanet.com/english/2021-03/19/c_139822140.htm (Accessed: April 21, 2024).

Xinhua (2024). China tests new freight train with heaviest load capacity. <https://english.news.cn/20240420/9a7eae2b5bc64734a13e5a33f174d781/c.html> (Accessed: April 22, 2024).

Xinhua (2024a). World Insights: China-Kyrgyzstan-Uzbekistan railway to greatly boost regional connectivity. <https://english.news.cn/20240616/bf266394184f411fa2fc64ffb09637e4/c.html> (Accessed June 16, 2024).

Zhang, G. (2023). China-EU rail freight: a highly sensitive market. <https://market-insights.upply.com/en/china-eu-rail-freight-a-highly-sensitive-market> (Accessed: May 17, 2024). **RUSSIA'S**

INTERDISCIPLINARY AND SPATIAL PRISM OF THE EURASIAN VISION

Bojana TEOFILOVIĆ, PhD student

Belgrade Business and Arts Academy of Applied Studies
Serbia, Belgrade
bojana.teofilovic156@gmail.com

Marko STARČEVIĆ, PhD student

Belgrade Business and Arts Academy of Applied Studies
Serbia, Belgrade
marko.starcevic@gmail.com

Rade MILOŠEVIĆ, PhD

Ministry of Interior
Serbia, Belgrade
milosevic.rade@gmail.com

Abstract :

Project initiatives emerging across the Eurasian continent are primarily centered around leading Eurasian members, notably China and Russia. China's initiatives give rise to economic projects such as the Belt and Road Initiative (BRI) or the New Silk Road, as well as the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP), the Trans-Pacific Partnership (TPP), and the Eurasian Customs Union. Each of these projects promotes new principles of international trade, focusing on investments, environmental standards, industrial development, especially in countries with underdeveloped infrastructure, and numerous other economic models that can connect countries within and outside the Eurasian Union. The sustainability of these project initiatives largely depends on the support they receive from members and partners with whom they have individual agreements, which certainly implies the interdisciplinary nature of the project approach, often extending beyond the framework of economics and becoming a complex category encompassing various aspects of geography, politics, and culture. Viewed through the geographic dimension, it encompasses the vast geographical expanse of Eurasia stretching from the Atlantic to the Pacific Ocean, where the world's largest economies, such as China and Russia, coexist, and simultaneously encounter different political systems, from authoritarian to democratic, often leading to complex political interactions. Analyzing geopolitical rivalries, diplomatic relations, security challenges, and cooperation can help understand the political dynamics of this region. The dimension of interdisciplinarity is also provided by cultural diversity, including language, religion, and traditions. Examining cultural interactions, identities, and cultural exchange can provide deeper insights into the complex cultural dynamics of Eurasia. Analyzing environmental challenges such as climate change, pollution, and the preservation of natural resources may be crucial for understanding the long-term sustainability of development in the Eurasian region. An interdisciplinary approach encompassing these and other disciplines can provide a holistic understanding of the complex picture of Eurasia and enable an understanding of its challenges and potentials in the 21st century, especially considering its temporal and spatial framework.

Key words: Eurasia, geopolitics, geoeconomics, interdisciplinary approach, China, Russia, global initiatives

DOI:

МЕЖДИСЦИПЛИНАРНАЯ И ПРОСТРАНСТВЕННАЯ ПРИЗМА ЕВРАЗИЙСКОГО ВИДЕНИЯ

Аннотация: Проектные инициативы, возникающие на евразийском континенте, в первую очередь сосредоточены вокруг ведущих евразийских членов, в частности Китая и России. Инициативы Китая порождают экономические проекты, такие как инициатива «Один пояс, один путь» (BRI) или Новый Шелковый путь, а также Региональное всеобъемлющее экономическое партнерство (РСЕР), Транстихоокеанское партнерство (ТПП) и Евразийский таможенный союз. Каждый из этих проектов продвигает новые принципы международной торговли, уделяя особое внимание инвестициям, экологическим стандартам, промышленному развитию, особенно в странах с неразвитой

инфраструктурой, и многочисленным другим экономическим моделям, которые могут связывать страны внутри и за пределами Евразийского пространства. Устойчивость этих проектных инициатив во многом зависит от поддержки, которую они получают от членов и партнеров, с которыми у них есть индивидуальные соглашения, что, безусловно, подразумевает междисциплинарный характер проектного подхода, часто выходящего за рамки экономики и становящегося сложной категорией, охватывающей различные аспекты географии, политики и культуры. Рассматриваемый через географическое измерение, он охватывает обширное географическое пространство Евразии, простирающееся от Атлантики до Тихого океана, где крупнейшие экономики мира, такие как Китай и Россия, сосуществуют и одновременно сталкиваются с различными политическими системами, от авторитарных до демократических, что часто приводит к сложным политическим взаимодействиям. Анализ геополитического соперничества, дипломатических отношений, проблем безопасности и сотрудничества может помочь понять политическую динамику этого региона. Измерение междисциплинарности также обеспечивается культурным разнообразием, включая язык, религию и традиции. Изучение культурных взаимодействий, идентичностей и культурного обмена может дать более глубокое понимание сложной культурной динамики Евразии. Анализ экологических проблем, таких как изменение климата, загрязнение и сохранение природных ресурсов, может иметь решающее значение для понимания долгосрочной устойчивости развития в Евразийском регионе. Междисциплинарный подход, охватывающий эти и другие дисциплины, может обеспечить целостное понимание сложной картины Евразии и позволить понять ее проблемы и потенциал в 21 веке, особенно учитывая ее временные и пространственные рамки

Ключевые слова: Евразия, геополитика, геоэкономика, междисциплинарный подход, Китай, Россия, глобальные инициативы

AVRASYA VİZYONUNUN DİSİPLİNLERARASI VE MEKANSAL PRİZMASI

Ozet:

Avrasya kıtası genelinde ortaya çıkan proje girişimleri, öncelikli olarak önde gelen Avrasya üyeleri, özellikle Çin ve Rusya etrafında yoğunlaşmaktadır. Çin'in girişimleri, Kuşak ve Yol Girişimi (BRI) veya Yeni İpek Yolu gibi ekonomik projelerin yanı sıra Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (RCEP), Trans-Pasifik Ortaklığı (TPP) ve Avrasya Gümrük Birliği'ne yol açmaktadır. Bu projelerin her biri, yatırımlara, çevre standartlarına, özellikle az gelişmiş altyapıya sahip ülkelerde endüstriyel gelişime ve Avrasya Birliği içinde ve dışında ülkeleri birbirine bağlayabilecek çok sayıda başka ekonomik modele odaklanarak uluslararası ticaretin yeni ilkelerini teşvik etmektedir. Bu proje girişimlerinin sürdürülebilirliği büyük ölçüde, bireysel anlaşmaları olan üyelere ve ortaklardan aldıkları desteğe bağlıdır; bu da proje yaklaşımının disiplinler arası doğasını, genellikle ekonomi çerçevesinin ötesine uzandığını ve coğrafya, politika ve kültürün çeşitli yönlerini kapsayan karmaşık bir kategori haline geldiğini kesinlikle ima eder. Coğrafi boyut açısından bakıldığında, Çin ve Rusya gibi dünyanın en büyük ekonomilerinin bir arada yaşadığı ve otoriterden demokratik kadar farklı siyasi sistemlerle eş zamanlı olarak karşılaştığı, sıklıkla karmaşık siyasi etkileşimlere yol açan Atlantik'ten Pasifik Okyanusu'na uzanan Avrasya'nın geniş coğrafi alanını kapsar. Jeopolitik rekabetleri, diplomatik ilişkileri, güvenlik zorluklarını ve iş birliğini analiz etmek, bu bölgenin siyasi dinamiklerini anlamaya yardımcı olabilir. Disiplinlerarasılık boyutu, dil, din ve gelenekler de dahil olmak üzere kültürel çeşitlilik tarafından da sağlanır. Kültürel etkileşimleri, kimlikleri ve kültürel değişimi incelemek, Avrasya'nın karmaşık kültürel dinamiklerine dair daha derin içgörüler sağlayabilir. İklim değişikliği, kirlilik ve doğal kaynakların korunması gibi çevresel zorlukları analiz etmek, Avrasya bölgesindeki kalkınmanın uzun vadeli sürdürülebilirliğini anlamak için çok önemli olabilir. Bu ve diğer disiplinleri kapsayan disiplinlerarası bir yaklaşım, Avrasya'nın karmaşık resminin bütünsel bir anlayışını sağlayabilir ve özellikle zamansal ve mekansal çerçevesini göz önünde bulundurarak 21. yüzyıldaki zorluklarını ve potansiyellerini anlamayı sağlayabilir.

Anahtar kelimeler: Avrasya, jeopolitik, jeoekonomi, disiplinlerarası yaklaşım, Çin, Rusya, küresel girişimler

The Interdisciplinary Approach to Eurasia

Eurasia is primarily perceived as a distinct geographical space, structurally organized to manifest political, economic, and social discourse within this region. Viewed in such a general manner, Eurasia exerts geopolitical and geo-economic influence, recognized for its significance and impact on the international stage. Spatially integrating Europe and Asia, where China dominates Asia and Russia dominates Europe, this dual

system is evident on both the political and economic scenes, imparting a unique note of interdisciplinarity (Hann, Benovska-Sabkova, et al., 2016).

The growing influence of Eurasia has its historical understanding, having integrated and transformed within a geo-cultural context, forming a sort of "subcontinent" as a geo-economic and geopolitical reality, particularly at the beginning of the 21st century (Schorkowitz, 2012). The states of Eurasia are intertwined with a shared identity that, according to geographical segmentation, forms a unity. However, the interpretation of this space provokes various interdisciplinary interpretations of its essence and vision. There is a visible increase in value-based disparities within the Eurasian space, highlighting the necessity of incorporating social and ethical segments into the scientific interpretation of Eurasia, adding another layer to the interdisciplinary visionary perspective of Eurasia (Dragneva, Wolczuk, eds, 2013).

Eurasia, in a visionary sense, is portrayed as a process, where its inherent spatial socio-economic, demographic, and ethno-cultural diversities significantly contribute to the appropriate understanding of the actual geopolitical and geo-economic situation in Eurasia. This, in turn, provides an interdisciplinary approach necessary to comprehend specific turbulent and sometimes tense situations, particularly between China and Russia (Diesen, 2017). This distinction underscores the need for a new conceptualization of Eurasia and the identification of its contemporary trajectories and positions within the Eurozone.

The interdisciplinary approach to the vision of Eurasia certainly provides a solid foundation for numerous research endeavors and considerations of individual topics. This approach simultaneously involves examining Eurasia through the inclusion of various disciplines such as geopolitics, economics, history, culture, religion, language, and many other fields that determine the diversities and similarities permeating the Eurasian union. Each of these individual areas and disciplines contributes to a broader understanding of the Eurasian region and its future.

Firstly, it is apparent that Eurasia encompasses a vast geographical area extending from the Atlantic Ocean to the Pacific. The analysis of this space includes studying physical characteristics, geopolitical boundaries, demographic patterns, and other aspects shaping political and economic dynamics. The interdisciplinary and geographical aspects of Eurasia's diversity provide a vision of its potential, allowing it to be viewed as a prospective economic superpower, as well as a region that could become a center of geopolitical conflicts. Understanding these different visions helps shape the policies and strategies of Eurasia, often involving the development of new trade links, diplomatic relations, migration flows, technological innovations, and other factors that can strengthen the interaction between countries.

Eurasia is not only a region developing within its borders but also an area influenced by external actors such as the USA, China, Russia, and the EU. Analyzing their impact is crucial for understanding geopolitical dynamics. The interdisciplinary approach ensures that multiple perspectives and dimensions are considered, providing a comprehensive understanding of Eurasia's complex and multifaceted nature.

The Complexity of the Eurasian Space

The multidimensionality of Eurasia contributes to its complexity, influencing human activity within a space that feels both confined and liberal enough to achieve social, economic, and political goals. As a physical and geographical entity, Eurasia encompasses up to 75% of the world's population and around 60% of the global economic potential measured by GDP, presenting a clear, stable, widely recognized, and relatively sufficient reason to consider the vision of Eurasia's viability justified (Kreikemeyer, 2020). However, this vast landmass (approximately 53.9 million square kilometers) is almost indifferent to the social and societal needs of its constituent states. This results in noticeable issues of self-development and self-identification for the countries that are essentially the economic powerhouses of two continents.

Modern ideologists of neo-Eurasianism argue that the institutional and cultural framework is insufficiently functional, lacking the generation of demands from smaller states and peoples within this geographical expanse (Diesen, 2017). It is precisely on these grounds that its interdisciplinarity develops, aiming to unify and justify the present diversity. The socio-economic reality is highly dynamic, which is reflected on the geopolitical and, more importantly, geo-economic levels, creating a structural division between centers of power and economically underdeveloped or stagnant states. The ethnic, ethical, linguistic, cultural, and traditional systems of life within Eurasian countries impart a distinct mark of multilateral and interdisciplinary relations towards Eurasia.

The system of identification and reorientation towards fostering economic relations that will lead to joint development remains largely within the realm of political relations, which dictate the geo-cultural and geopolitical landscape of Eurasia. Analyzing Eurasian reality, it is crucial to recognize that in its dual socio-geographical incarnation, it develops its own systems, processes, and flows, providing a multidimensional scientific approach through socio-economic and cultural phenomena. This simultaneously offers a unique mental construct that is also multidimensional.

The concept of Eurasia is characterized by its sheer geographical breadth, spanning from the Atlantic Ocean to the Pacific. This extensive territory involves analyzing physical characteristics, geopolitical boundaries, demographic patterns, and other aspects shaping political and economic dynamics. The interdisciplinary nature and geographical diversity of Eurasia present visions of it as a potential economic superpower and a region that could be the center of geopolitical conflicts. Understanding these various visions aids in shaping the policies and strategies of Eurasia, often involving the development of new trade links, diplomatic relations, migration flows, technological innovations, and other factors that strengthen the interaction between countries.

Eurasia, thus, is not merely a region developing within its borders but also an area where external actors like the USA, China, Russia, and the EU play significant roles. The analysis of their influence is essential for understanding the geopolitical dynamics. The interdisciplinary approach ensures that multiple perspectives and dimensions are considered, providing a comprehensive understanding of Eurasia's complex and multifaceted nature.

Conclusion

With an increasing perception of the multidimensionality and interdisciplinary approach to understanding Eurasia, the common visionary tendencies of unified development become clearer, based on diversity. If we consider Eurasia as a space where territorial unity is an ally, we can understand that with a special interdisciplinary approach, it can create political stability, social prosperity, and economic superiority. Openness to cross-border cooperation can ensure the stable presence of integrated cultures and economies as a unified entity in the future.

Marginalization within Eurasian states poses a challenge that requires orientations and visions capable of overcoming the distances of global "centers of power." Integrated scientific segments from various fields can contribute to achieving unity in the geographic space as a promising domain. Such an approach allows for a comprehensive understanding and enhancement of political, economic, and social relations within Eurasia, ensuring stable and prosperous development of this region.

REFERENCES

1. Diesen, G. (2017). *Russia's Geoeconomic Strategy for a Greater Eurasia* (Vol. 1384). Taylor & Francis.
2. Dragneva, R., & Wolczuk, K. (Eds.). (2013). *Eurasian Economic Integration: Law, Policy and Politics*. Edward Elgar Publishing.
3. Hann, C., Benovska-Sabkova, M., Bošković, A., Eriksen, T. H., Gellner, D. N., Gingrich, A., Hann, C. (2016). A concept of Eurasia. *Current Anthropology*, 57(1), 28-52.
4. Kreikemeyer, A. (2020). Studying Peace in and with Central Eurasia: Starting from Local and Trans-Local Perspectives.
5. Schorkowitz, D. (2012). Historical Anthropology in Eurasia "... and the Way Thither". *History and Anthropology*, 23(1), 37-62.

SECTION 3. EURASIAN ECONOMIC SECURITY: APPROACHES AND PROBLEMS

СЕКЦИЯ 3. ЕВРАЗИЙСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ: ПОДХОДЫ И ПРОБЛЕМЫ

BÖLÜM 3. AVRASYA EKONOMİK GÜVENLİĞİ: YAKLAŞIMLAR VE SORUNLAR

CHALLENGES OF SECURITY MANAGEMENT IN EURASIAN ECONOMIC DEVELOPMENT**Vladimir JANKOVIĆ**

United Nations, wladar@gmail.com

(Serbia, Belgrade)

Abstract:

Despite numerous efforts by security studies researchers to conceptualize security in a coherent and systematic manner, a single, universally accepted definition of security has not been produced. The concept of security has evolved significantly over recent years, particularly through the lens of management systems fundamentally aimed at achieving economic security. This evolution considers the problem of terrorism, which has become increasingly pervasive in the 21st century, from a specific perspective. Traditionally, security has been defined primarily at the level of the nation-state and almost exclusively through a military lens. However, security possesses a unique power to universally ensure equal rights for all and to connect the highly complex and dynamic social system that operates between humans and the world. On the other hand, a state faces not only military challenges but also other security risks, such as terrorism, which can uniquely threaten various social dynamics and reflect upon the economic system. In such conditions, for a state to effectively respond to these modern challenges and threats that jeopardize its security, it must have systems and instruments ready for use in combating these challenges. Eurasia, fundamentally oriented towards economic cooperation, is not immune to these non-military security challenges and threats. Terrorism, in particular, is a sensitive issue that can jeopardize its developmental trajectory. Considering the outlined general guidelines, the paper distinguishes specific categories for individual analysis, such as security, terrorism, and management, which are examined in interaction with the economic security of Eurasia. This focused approach aims to observe these relationships within the context of threats, challenges, and risks. Where a degree of commonality can be found, such as in Eurasia, which encompasses various sectors of national security in a regional context, this aspect is followed by this paper. Here, the risk of terrorism is viewed as a complex phenomenon with significant potential to cause deep public concern.

Key words: security, national security, non-military challenges, security threats, economic security

DOI:

**ПРОБЛЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТЬЮ В ЕВРАЗИЙСКОМ
ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ**

Аннотация: Несмотря на многочисленные попытки исследователей безопасности концептуализировать безопасность последовательным и систематическим образом, единого, общепринятого определения безопасности так и не было выработано. Концепция безопасности существенно изменилась за последние годы, особенно через призму систем управления, фундаментально направленных на достижение экономической безопасности. Эта эволюция рассматривает проблему терроризма, который становится все более распространенным в 21 веке, с конкретной точки зрения. Традиционно безопасность определялась прежде всего на уровне национального государства и почти исключительно через военную призму. Однако безопасность обладает уникальной способностью универсально обеспечивать равные права для всех и связывать чрезвычайно сложную и динамичную социальную систему, которая действует между людьми и миром. С другой стороны, государство сталкивается не только с военными вызовами, но и с другими рисками безопасности, такими как терроризм, который может однозначно угрожать различным социальным динамикам и отражаться на экономической системе. В таких условиях, чтобы государство могло эффективно реагировать на эти современные вызовы и угрозы, ставящие под угрозу его безопасность, оно должно иметь системы и инструменты, готовые к использованию в борьбе с этими вызовами. Евразия, фундаментально ориентированная на экономическое сотрудничество, не застрахована от этих невоенных вызовов и угроз безопасности. В частности, терроризм является деликатной проблемой, которая может поставить под угрозу траекторию его развития. Учитывая изложенные общие направления, в статье выделяются отдельные категории для анализа, такие как безопасность, терроризм и управление, которые рассматриваются во взаимодействии с экономической безопасностью Евразии. Этот целенаправленный подход направлен на наблюдение за этими отношениями в контексте угроз, вызовов и рисков. Там, где можно обнаружить определенную степень общности, например, в

Евразии, которая охватывает различные сектора национальной безопасности в региональном контексте, в данной статье рассматривается именно этот аспект. Здесь риск терроризма рассматривается как сложное явление, обладающее значительным потенциалом вызвать глубокую общественную обеспокоенность.

Ключевые слова: безопасность, национальная безопасность, невоенные вызовы, угрозы безопасности, экономическая безопасность

AVRASYA EKONOMİK KALKINMASINDA GÜVENLİK YÖNETİMİNİN ZORLUKLARI

Ozet:

Güvenlik çalışmaları araştırmacılarının güvenliği tutarlı ve sistematik bir şekilde kavramsallaştırmaya yönelik sayısız çabalarına rağmen, evrensel olarak kabul edilen tek bir güvenlik tanımı üretilmemiştir. Güvenlik kavramı son yıllarda özellikle ekonomik güvenliği sağlamayı amaçlayan yönetim sistemleri açısından önemli ölçüde gelişmiştir. Bu evrim, 21. yüzyılda giderek yaygınlaşan terör sorununu belirli bir perspektiften ele alıyor. Geleneksel olarak güvenlik öncelikle ulus-devlet düzeyinde ve neredeyse tamamıyla askeri bir bakış açısıyla tanımlanır. Ancak güvenlik, evrensel olarak herkes için eşit haklar sağlamak ve insanlarla dünya arasında işleyen son derece karmaşık ve dinamik sosyal sistemi birbirine bağlamak için eşsiz bir güce sahiptir. Öte yandan, bir devlet sadece askeri zorluklarla değil, aynı zamanda terörizm gibi çeşitli sosyal dinamikleri tehdit edebilen ve ekonomik sisteme de yansıyan diğer güvenlik riskleriyle de karşı karşıyadır. Bu gibi durumlarda bir devletin, güvenliğini tehlikeye sokan bu modern zorluklara ve tehditlere etkin bir şekilde yanıt verebilmesi için, bu zorluklarla mücadelede kullanıma hazır sistem ve araçlara sahip olması gerekmektedir. Temelde ekonomik işbirliğine odaklanan Avrasya, askeri olmayan bu güvenlik sorunlarına ve tehditlerine karşı bağışık değildir. Özellikle terörizm, kalkınma gidişatını tehlikeye atabilecek hassas bir konudur. Özetlenen genel yönergeler göz önüne alındığında, makale, Avrasya'nın ekonomik güvenliğiyle etkileşim içinde incelenen güvenlik, terörizm ve yönetim gibi bireysel analiz için belirli kategorilere ayırmaktadır. Bu odaklı yaklaşım, bu ilişkileri tehditler, zorluklar ve riskler bağlamında gözlemlemeyi amaçlamaktadır. Bölgesel bağlamda ulusal güvenliğin çeşitli sektörlerini kapsayan Avrasya gibi bir dereceye kadar ortak noktanın bulunabileceği yerlerde bu husus bu makale tarafından takip edilmektedir. Burada terörizm riski, kamuoyunda derin endişe yaratma potansiyeline sahip karmaşık bir olgu olarak görülmektedir.

Anahtar kelimeler: güvenlik, ulusal güvenlik, askeri olmayan zorluklar, güvenlik tehditleri, ekonomik güvenlik

INTRODUCTION

In the twenty-first century, every state faces both military and non-military challenges in the realm of security. Non-military forms of security threats such as terrorism, organized crime, human trafficking, drug and arms trafficking, pandemics, epidemics of various infectious diseases, and other forms are increasingly prevalent in today's reality. Each state must keep pace with developmental trends, and this applies equally to the realm of security. To effectively address modern challenges and threats to its security, a state must have systems and tools it can utilize in combating these challenges. Even Eurasia, primarily defined by economic ties between states, is not immune to these non-military challenges and security threats, particularly the increasingly prevalent terrorism. Through this study, we aim to delve into the problems and potential solutions for non-military security threats in Eurasia, particularly focusing on terrorism, which poses a unique challenge to management. Terrorism and organized crime represent the most destructive and serious forms of non-military threats to state security. As we delve deeper into the issues surrounding these phenomena through this study, it will become clear what consequences these phenomena can have on state structures and, consequently, on the international order. Both threats rarely operate independently but are regularly intertwined with other destructive behaviors, such as committing various criminal acts. Moreover, there is often a strong connection between terrorism and organized crime, as they frequently operate across multiple state territories without regard for borders. One of the significant challenges in preventing, combating, and supervising the proliferation of terrorism and organized crime, or generally in fighting against them, is defining the relationship between these two phenomena. Identifying and qualifying the relationship between terrorism and organized crime is problematic in criminology, security theory, and practice because terrorism is often treated as a form of organized crime. However, this viewpoint is flawed as one of the key distinctions lies in the fact that organized crime threatens property and non-ideological aspects, while terrorism threatens ideological-political aspects.

Hence, it is emphasized that the relationship between these two phenomena can be exclusively at the level of interconnectedness, but never at the level of coincidence. The significance and relevance of the subject matter in today's world are unquestionable. As previously mentioned, considering that these are the most dangerous non-military forms of security threats, which, as a consequence of their actions, can lead to the collapse of the societal system, studying them is of utmost importance. The rapid development of new weapons and new ways to threaten state security, as well as individual security, is alarming. For a society to keep up with the constant progression of phenomena that could jeopardize it and to effectively respond to modern threats in the best and most efficient manner possible, constant research, both theoretical and empirical, must be conducted. Theoretical and scientific research in this field is gaining increasing importance, and its significance will only grow in the future. Therefore, every study on this topic can be seen as a contribution to further research into security threats posed by terrorism and organized crime, especially concerning Eurasia.

SECURITY MANAGEMENT IN THE FACE OF THREATS IN EURASIA

A challenge is a situation that tests someone or something. This situation can have either a negative or a positive outcome. Globalization, for example, is a challenge that tests the state, society, and individuals. If they manage to benefit from the process of globalization, this challenge becomes an opportunity for them. However, if societies and states fail to adapt to the process of globalization, this challenge can become a source of security threats. Another type of danger is risk, which can be defined as the possibility of loss, injury, shame, or destruction. Unlike challenges, risks generally carry negative connotations. While challenges and threats may or may not exist, risks are more or less probable. For example, in any relatively developed society, there is a greater or lesser likelihood, or risk, of natural or technological disasters, accidents, and catastrophes. It is possible to prepare for them and face their consequences when they occur, but they are very difficult to predict, and it is impossible to completely prevent them. Security threats are concrete phenomena whose occurrence is least uncertain, with harmful effects almost certain to occur. They encompass a wide range of phenomena that are part of everyday life, in which a specific threat actor attacks the values of a specific object of threat. While some theorists believe that society decides what phenomena should be considered threats, others believe that threat arises from conflicts of interest, and therefore, it cannot be expected that the same parties will reach an agreement to eliminate patterns of conflict. Different attempts to define the essence stem from the values that are threatened, so the essence of threat can be determined from the perspective of moral injury to a society, collective sentiments, social order, and similar. Without defining the social significance and content of behavior, or material concept, the essence, characteristics, and content of the threat cannot be determined. Security guarantee in the modern world, individual security, security of social groups, states, security of international integrations, and worldviews, represents a constant challenge. Security threats are a constant topic of scientific research in this field and are researched worldwide. However, in order to find solutions to specific security issues, authors from our region have provided certain definitions. For example, Sasha Mijalković defines security threat in a general way, stating that a security threat (insecurity) is the antipode of security. He argues that it refers to all phenomena and processes that are destructive to reference values and interests because they prevent or hinder their attainment, existence (maintenance and survival), enjoyment, and development, as well as the resulting consequences. Another essential aspect is the definition of security threats. There are different classifications of security threats in theory, so there is no single opinion about them. Studying the subject from different aspects leads to two basic views on security threats. One standpoint deal with the concepts of sources, forms (and types), and bearers of threats, while the other discusses challenges, risks, and security threats. Given that security is primarily a political issue of international relations, in practice, discussions mainly revolve around challenges, risks, and security threats. This classification draws its roots from Anglo-Saxon security theory and has been widely accepted in domestic theory. Without understanding the concept, classification, projection process, and perception of security challenges, risks, and threats, it is impossible to systematically understand security dynamics. Thus, danger can manifest as a challenge, risk, or threat. It must be emphasized that although there is often an equal sign placed between these three types of dangers, without conceptual differentiation among them, these terms are not different. For the purpose of identifying challenges facing security management in Eurasia, we can primarily focus on one of the concepts characterizing security, which is the threat faced by terrorism. Here, the threat, in the domain of security management, should be understood as a direct form of endangering the state and society: it is a kind of pressure, crisis actor, or conflict, aiming to inflict harm or evil from a position of power to force the threatened object into concessions; threats have clear, predictable, and defined forms of endangerment – war, economic sanctions, or terrorist attacks – and are negative in terms of the survival of the state and society; they are the ultimate, most direct derivative of challenges and risks. Considering the fundamental challenges related to

threats, which also reflect on the Eurasian space, security management requires a multidimensional approach involving political, economic, military, and social cooperation. Given the complexity and dynamism of threats, continuous adaptation of strategies and strengthening of international cooperation is necessary to ensure long-term stability and security in the region. Therefore, the topic of security management in the context of threats in Eurasia is considered highly complex and involves various aspects from political and economic to military and social. Primarily, if we consider political challenges, we witness geopolitical instability because the Eurasian region is known for conflicts such as those in Ukraine and Nagorno-Karabakh, as well as tensions between Russia and the West, which significantly affect the security situation. Therefore, the significant role of international organizations such as the Collective Security Treaty Organization (CSTO), Shanghai Cooperation Organization (SCO), and NATO comes into play. Considering possible challenges and threats, energy security should certainly be kept in mind because Eurasia is rich in natural resources, especially oil and gas. Control and distribution of these resources represent key points of potential conflicts. Sanctions imposed by the West on Russia and other Eurasian countries affect economic stability and pose additional security risks. What is particularly threatening and challenging for security management is terrorism, as terrorist groups, including Islamic extremists, pose a constant threat in Eurasia. Regional and international cooperation is crucial in the fight against terrorism. Therefore, increased cooperation among Eurasian countries through international organizations and bilateral agreements is key to effective security management. Here, encouraging economic cooperation and the development of sustainable economic models, which will reduce the risks of economic conflicts and increase overall regional stability, plays a crucial role in reducing chances and threats that are essentially rooted in terrorism.

TERRORISM - A GLOBAL CHALLENGE AND THREAT

The risk of terrorism is a complex phenomenon with the potential to cause deep public concern. Various definitions of terrorism exist in the literature, stemming from different perspectives of politicians, academics, security experts, etc. Terrorism can be understood as a strategy or tactic that employs violence or force to achieve political goals. Public perception of the threat of terrorism is crucial for guiding risk management decisions and preparedness planning.

Regarding the public's risk perception of terrorism, specific characteristics have been examined to identify methods for more effectively implementing new initiatives aimed at enhancing terrorism risk management. Additionally, this information can be used to inform risk communication strategies. Generally speaking, preparedness can be defined as the knowledge, abilities, and actions of governments, organizations, community groups, and individuals to effectively anticipate, respond to, and recover from the impacts of likely, imminent, or current hazardous events or conditions. The preparedness level of individuals is determined by assessing the extent to which these individuals utilize material and intellectual resources, such as emergency supplies and personal disaster kits; timely access to disaster warnings and knowledge of evacuation routes, as well as the strength of their social support networks (e.g., families, churches, local response organizations). Any discussion of terrorism must begin with an attempt to define this phenomenon. Like most issues in politics, answers to the question of what terrorism is are numerous and controversial. A standard summary of this controversy states that "one person's terrorist is another person's freedom fighter" because terrorism is a highly charged political expression that most people use to denote political violence or any other political tactic they disapprove of (Victoroff, 2015). Cooperation and conflict are two essential features of humanity. While the former has produced civilization, the latter has represented a threat to the growth of human society. Terrorism is a complex phenomenon that represents an alarming form of violence, a method of struggle, or a strategy to achieve certain goals aimed at creating a state of fear among victims, which is ruthless and does not adhere to humanitarian norms, with the public being an important factor in terrorist strategy (Stahelski, A. (2004). It involves the killing of innocents and the destruction of valuable property, thus creating widespread panic that has engulfed the entire world. The irony of today's terrorism is that many developed countries encourage terrorist activities while also advocating against terrorist attacks. Thus, the fight against terrorism has become a priority for broader changes in the context of global security. It also emphasizes the impact of globalization on global security. Finally, it is concluded that methods of dealing with terrorism, as well as other risks in the twenty-first century, require international cooperation for global security. However, states' response to the terrorist attacks of September 11 provides interesting points about the relationship between globalization and terrorism in the post-sovereign globalized world of nations. Professor Jaientanuj Bandiopadhiai points out certain peculiarities of international terrorism, which may be particularly relevant in Eurasia. He emphasizes that "international terrorism is a form of asymmetric warfare, and terrorism borders are largely irrelevant for

identifying and targeting terrorists, where many major terrorist groups can acquire chemical and biological weapons" (According to: LaFree, Dugan, 2017, 182). He further states that "the roots of international terrorism are often embedded in perceived international injustices for which there are no democratically legal remedies in the governing international system" (According to: LaFree, Dugan, 2017, 182). Looking at the security side of globalization analysis, security has become so complex and multidimensional that traditional security perceptions that set national borders are unable to recognize new threats that transcend national boundaries. In this context, international terrorism has become one of the main concerns with its very complicated characteristics (Guehenno, 2019). Therefore, the globalized world must confront an immediate threat: international terrorism. Not only one nation has recognized this problem, but in the age of globalization, when nations have become much more interconnected and interdependent, it has become a threat to international security. Some countries have been witnessing terrorist threats for many years. Security management in the context of terrorism as a global challenge and threat in Eurasia requires a special approach due to the specificity of the region. Eurasia encompasses countries with different political systems, economic conditions, and social structures, further complicating the security situation. Countries such as Russia, China, and Turkey play key roles in the region, and international organizations like the CSTO and SCO are important for coordinating security efforts. It should be noted that the region has a long history with Islamist terrorist groups, especially in areas like the North Caucasus and Central Asia (Dobayev, Ponedelkov, 2014). Terrorist activities within countries such as Russia and Kazakhstan are often linked to separatist movements and ethnic tensions. Cyber-attacks and disinformation are also increasingly present and pose a growing threat in the region, where terrorist groups increasingly rely on technology for their operations. Effective exchange of information between Eurasian countries is crucial for early detection and prevention of terrorist activities. This includes cooperation at the level of national intelligence agencies and international organizations. Educational programs, economic development, and social initiatives are key to preventing radicalization, especially among youth. Investing in local communities and addressing the root causes of terrorism can significantly reduce the number of potential terrorists. Although partially geographically outside Eurasia, the EU has a significant influence through its cooperation and assistance programs, especially in the areas of cyber security and judicial reforms. Technology as a driver of globalization has been a tool that terrorist groups need to their advantage. Reaction against globalization has the advantage over terrorists because it is driven by resistance to unfair economic globalization and Western culture, which is considered threatening to local religions and culture. In this regard, a major danger in the age of globalization is the evolution of terrorism, especially mass destruction terrorism. It is not possible to apply a traditional strategy of deterrence to this threat due to its non-territorial nature, so a preventive strategy is preferred. The security management strategy in the context of terrorism in Eurasia requires a comprehensive and coordinated approach that includes political, economic, social, and military measures. Only through an integrated strategy that includes prevention, intelligence work, legislative and military measures, as well as international cooperation, can the challenges and threats of terrorism in this complex region be effectively addressed.

ECONOMIC SECURITY OF THE EUROZONE FACING MANAGEMENT CHALLENGES

In all political, economic, and academic circles engaged in the security sector for some time, discussions on security sector reform, its relevance for conflict prevention, peacebuilding, and development, where the concept is intentionally defined within the elements of the security sector, are currently prevalent. Such an initial aspect is particularly relevant in the management that tracks the challenging segments of Eurasia. The concepts and elements most commonly found within security, as proclaimed by Eurasia, include conflict prevention, peacebuilding, development, as well as other related concepts such as good governance, human rights, civil society, state-building, democracy, economics, all of which clearly indicate the search for a central concept, linking several basic problems of each society associated with international politics, economic, and social development (Bartlett, 2007, p. 56). Thus, the concept itself, along with the elements of the Eurozone security sector, becomes a very complex and controversial segment, where its conceptual understanding essentially determines its acceptability and usefulness for policymakers, as well as for larger international political, economic, academic, and social circles, especially management, which should strategically set its goals for preserving security and countering terrorist threats (Aben, 2019). The origin of reform elements of security management in Eurasia comes from several areas, especially from the development of the zone itself as a powerful economic and increasingly political factor, seen as a functional relationship between mainly imagined security and economic development and, separately, from the experiences of post-authoritarian states, especially those in Eastern Europe, which transformed their civil-military relations during the general democratization process of the 1990s (Heathershaw, Owen, 2019). The economic strategy of

Eurasia is still in its early stages of development, prioritizing activities that economic growth should understand as a condition for the overall security of the state. With the globalization of the world economy and international politics, the interest of individual economies in advertising abroad and competing for greater participation and involvement in the world market becomes a country's interest, as they are aware of their special power that provides security in development. Especially difficult is assessing the precise effects of globalization on global security, due to the fact that the impact of globalization varies from region to region and is largely determined by the ability of the state to adapt to changes and thus respond to the specific challenges posed by the process of globalization (Cîrdei, 2019). Therefore, it is not easy to generalize stabilizing or destabilizing effects of globalization on international security, even when it comes to a narrower segment such as Eurasia. However, one of the challenges posed by globalization is that individual states can no longer control the movement of technology and information. Furthermore, since the arms industry is mostly held by private sectors, this leads to the trans nationalization of defense production and reduces state control over that production. Secondly, in the era of globalization, the emergence of information-based economies diminishes the importance of national industries. For example, increased foreign direct investment in local economies by multinational companies reduces Eurasia's control over the economy and makes it more vulnerable to international crises and interventions, threatening economic security (Gürçan, 2022). States are more sensitive to security and military development in other regions due to increased financial, trade, and economic relations. The process of globalization has expanded support for terrorism. As globalization has created negative consequences and marginalization of some groups and global social and economic inequalities, terrorism has gained greater support from many marginalized people in different nations, making it more global. The direct impact of globalization and its negative impact on Eurasia's security can be seen through the numerous presences of Islamic extremists in its territory. Islamic terrorist groups hope to use countries, especially in the Balkans like Serbia, to promote their activities in Western Europe, Russia, and other countries worldwide. Terrorism is precisely the primary security segment of the Eurozone, and as a security challenge, it affects the stability and development of the region. Eurasia, in its geographical area, from Eastern Europe to Central Asia, includes countries with different political, economic, and social contexts. This heterogeneity complicates a coordinated response to terrorist threats but simultaneously demands an integrated approach and cooperation among states. As mentioned earlier, one of the significant terrorist threats in Eurasia is Islamist extremism. The first security risk in the region is the North Caucasus, a region covering parts of Russia such as Chechnya and Dagestan, which has long been a hotspot of Islamist extremism and separatist movements (Avksent'Ev Viktor, Yu, 2020). Additionally, Central Asian countries like Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, and Uzbekistan face threats from militant groups associated with international terrorist organizations such as Al-Qaeda and the Islamic State (ISIS) (Aben, 2019). The conflict in eastern Ukraine with the pro-Russian separatist rebellion and the annexation of Crimea by Russia has created instability and the potential for terrorist activities. Here, conflicts in the regions of Abkhazia and South Ossetia should also be considered, as they also represent a source of instability (Aben, 2019). Cyber-attacks on critical infrastructure and government systems are becoming increasingly common in Eurasia, requiring investment in cyber security. But apart from these security risks associated with terrorism in Eurasia, political and social threats should also be considered. One of them is the development of non-democratic regimes, where a lack of political freedom and repression, which can encourage radicalization and terrorist activities, is evident. In the review of Eurozone security threats and possible terrorist challenges, some authors also highlight long-standing conflicts and unresolved territorial issues that can encourage terrorism (Popov, 2022). A particular risk is the social and economic category, where the presence of poverty and inequality, as well as a lack of economic and educational opportunities, can push individuals toward extremism; discrimination against ethnic and religious minorities can lead to radicalization, as can cultural and religious tensions that can encourage terrorist activities (Weitz, 2006, May).

CONCLUSION

New security challenges, risks, and threats affect not only Eurasia but also have a global character. They manifest themselves from civil armed conflicts, organized crime, high-tech crime, terrorism, migrations, human trafficking, pandemics, to climate change. Therefore, it is crucial to discuss the importance of security perception and the factors influencing its construction. Conducting a comparative analysis of current security challenges, risks, and threats is necessary. Terrorist attacks can destroy infrastructure and hinder economic development. Investors may avoid unstable regions, leading to economic stagnation. They also have social impacts, as terrorist attacks create an atmosphere of fear and insecurity, affecting the quality of life of the population. Migrations play a significant role in terrorism, as terrorist conflicts can trigger waves of refugees

and migrations, creating additional social and economic challenges. Therefore, at the Eurasian level, it is necessary to develop a strategy to combat terrorism. This strategy requires intelligence cooperation and international information exchange. Countries in the region must strengthen cooperation in exchanging intelligence data to more effectively prevent terrorist attacks. As preventive measures, investments in education and economic opportunities are essential. These measures can reduce the risk of terrorism radicalization by promoting inclusivity and economic development in the region.

REFERENCES:

1. Aben, D. (2019). Regional security in Central Asia: Addressing existing and potential threats and challenges. *Eurasian Research Journal*, 1(1), 51-65.
2. Avksent'Ev Viktor, A., & Yu, I. S. (2020). Risks in the North Caucasus: potential or real escalation of the ethnopolitical situation. *Vestnik Volgogradskogo Gosudarstvennogo Universiteta. Seriya 4: Istorija. Regionovedenie. Mezhdunarodnye Otnosheniya*, 25(3), 115-128.
3. Bartlett, W. (2007). *Europe's Troubled Region: Economic development, institutional reform, and social welfare in the Western Balkans*. Routledge.
4. Victoroff, J. (2015). The mind of the terrorist – A review and critique of psychological approaches. *Journal of Conflict Resolution*, 49(1), 3 – 42.
5. Guehenno, J. M. (2019). Globalization And Fragmentation. In *Globalization, Power And Democracy*, Marc F. Plattner (Ed.), Baltimore, USA: John Hopkins University Press, pp. 14-27.
6. Gürcan, E. C. (2022). The construction of “post-hegemonic multipolarity” in Eurasia: A comparative perspective. In *International Economic Governance in a Multipolar World* (pp. 33-57). Routledge.
7. Dobayev, I., & Ponedelkov, A. (2014). Trends of Evolution of Terrorism in the North Caucasus. *Russia and the Muslim world*, (5(263)), 43-52.
8. LaFree, G., & Dugan, L. (2017). Introducing the Global Terrorism Database. *Terrorism and Political Violence*, 19(2), 181–204.
9. Mijalković, S. (2009). Organized crime as a threat to national security. *Bezbednost*, 1-2, 119–132.
10. Mijalković, S. (2009). *National security*. KPA, Belgrade.
11. Popov, M. (2022). Russia's Most Volatile Region: Contemporary Extremist Threats to Global Security in the North Caucasus. *Russian Politics*, 7(1), 98-123.
12. Stahelski, A. (2004). Terrorists are made, not born: Creating terrorists using social psychological conditioning. *Journal of Homeland Security*, 2(1), 22-54.
13. Forca, B. (2019). *Security Systems*. Faculty of Business Studies and Law, Belgrade.
14. Heathershaw, J., & Owen, C. (2019). Authoritarian conflict management in post-colonial Eurasia. *Conflict, Security & Development*, 19(3), 269-273.
15. Cîrdei, I. A. (2019). The impact of globalization on the security environment. In *International Conference Knowledge-Based Organization* (Vol. 25, No. 1, pp. 40-46).
16. Wallander, C. A., & Keohane, R. O. (2003). Risk, threat, and security institutions 1. In *Power and governance in a partially globalized world* (pp. 88-114). Routledge.
17. Weitz, R. (2006, May). Terrorism in Eurasia: Enhancing the multilateral response. *China and Eurasia Forum Quarterly*, 4(2), 11-17.

THE INTEGRAL INDICATOR FOR ASSESSING THREATS TO THE ECONOMIC SECURITY OF THE RUSSIAN FEDERATION

Alexander Vladimirovich PROKOPEV, PhD

Assistant Professor BI HE «Surgut State University», Surgut, Russia
prokopev_av@surgu.ru

Abstract:

The author's method of calculating an integral indicator for assessing threats to the economic security of the Russian Federation, based on a system of indicators grouped into clusters, is proposed. The initial approbation of the methodology was carried out on the basis of the author's estimates of threshold values and levels of significance of indicators of economic security threats.

Keywords: economic security, national security, threat, indicator, threshold value, integral indicator

DOI:

ИНТЕГРАЛЬНЫЙ ПОКАЗАТЕЛЬ ОЦЕНКИ УГРОЗ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Александр Владимирович Прокопьев, к.э.н.

Доцент БУ ВО «Сургутский государственный университет», Сургут, Россия
prokopev_av@surgu.ru

Аннотация: Предложена авторская методика расчета интегрального показателя оценки угроз экономической безопасности Российской Федерации, базирующаяся на системе индикаторов, объединенных в кластеры. Проведена первоначальная апробация методики на основе авторских оценок пороговых значений и уровней значимости индикаторов угроз экономической безопасности.

Ключевые слова: экономическая безопасность, национальная безопасность, угроза, индикатор, пороговое значение, интегральный показатель

RUSYA FEDERASYONUNUN EKONOMİK GÜVENLİĞİNE YÖNELİK TEHDİTLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ İÇİN AYRILMAZ GÖSTERGE

Özet:

Yazarın, kümeler halinde gruplandırılmış bir göstergeler sistemine dayanarak, Rusya Federasyonu'nun ekonomik güvenliğine yönelik tehditleri değerlendirmek için bütünlüyci bir gösterge hesaplama yöntemi önerilmektedir. Metodolojinin ilk onayı, yazarın eşik değerlerine ilişkin tahminleri ve ekonomik güvenlik tehditlerine ilişkin göstergelerin önem düzeyleri temelinde gerçekleştirildi.

Anahtar Kelimeler: ekonomik güvenlik, ulusal güvenlik, tehdit, gösterge, eşik değer, tamamlayıcı gösterge

1. Введение

Проблема определения состава, степени проявления и уровня опасности угроз экономической безопасности Российской Федерации, безусловно, актуальна. В нормативных правовых документах федерального уровня дается довольно подробный перечень внутренних и внешних угроз для национальной экономики. Однако, ряд авторов не признает часть этих угроз актуальными и значимыми для национальной безопасности, выдвигая на первый план совсем другие опасности и угрозы. Во-вторых, даже для перечня угроз, по которому существует консенсусное мнение, имеются различные подходы к оценке уровня значимости этих угроз, вероятности их проявления, их источникам и объектам приложения, возможному ущербу от реализации данных угроз.

2. Материалы и методы

Предлагаемая методика расчета интегрального показателя оценки уровня угроз Российской Федерации основывается на классических методах квалиметрии и включает следующие этапы:

1. Определение кластеров показателей, в рамках каждого из которых необходимо выделить несколько индикаторов экономической безопасности для оценки степени проявления угроз на макроуровне. Мы предлагаем разделить всю совокупность индикаторов экономической безопасности на два кластера: финансово-экономический и социально-политический.
2. Выделение индикаторов экономической безопасности для последующей оценки их фактических и пороговых значений. В рамках авторской методики предлагается выделить 10 индикаторов в рамках финансово-экономического кластера и 6 индикаторов в рамках социально-политического кластера.
3. Определение пороговых и фактических значений каждого индикатора. В качестве пороговых значений предлагается принимать либо средние значения для мировой экономики (как альтернатива – средние значения для развитых стран), либо значения, имеющие рациональное обоснование. Авторский подход продемонстрирован в таблице 1.
4. Оценка степени соответствия фактических значений индикаторов угроз экономической безопасности России установленным пороговым значениям. В случае, если фактическое значение индикатора лучше порогового, то угроза экономической безопасности по данному индикатору не идентифицируется. При этом при несоответствии фактической величины индикатора пороговому значению данная характеристика является актуальной, а угроза представляется вполне реальной.
5. Оценка уровней значимости по каждому индикатору в форме весовых коэффициентов в диапазоне от 0 до 1. Для оценки этих весовых коэффициентов разумно использовать метод экспертных оценок. Пусть для решения этой задачи привлечено n экспертов. Группе экспертов предложено для оценки m индикаторов. Каждый эксперт i -й эксперт ($i = 1, \dots, n$) дает оценку уровня значимости (весового коэффициента) каждого j -го индикатора ($j = 1, \dots, m$). Шкала оценки может быть выбрана любая (от 0 до 1, десятибалльная, стобалльная), так как в итоге оценки всех весовых коэффициентов будут даны в интервале от 0 до 1. Если экспертные оценки являются согласованными в экспертной группе, то значение весового коэффициента по j -му индикатору W_j может быть определено по формуле (1):

$$W_j = \frac{\sum_{i=1}^n W_{ij}}{\sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n W_{ij}}, \quad (1)$$

где W_{ij} – оценка весового коэффициента i -м экспертом по j -му индикатору угрозы экономической безопасности.

Таблица 1 – Результаты апробации методики расчета интегрального показателя оценки угроз экономической безопасности Российской Федерации

Кластер показателей	Индикатор экономической безопасности	Пороговое значение индикатора	Фактическое значение индикатора (2019 год)	Соответствие фактического и порогового значений индикатора	Угроза экономической безопасности при несоответствии фактического и порогового значений индикатора	Уровень значимости индикатора (весовой коэффициент)	Балльная оценка уровня угрозы (0-100)	Взвешенная оценка
Финансово-экономический	Индекс физического объема ВВП	1,05	1,013 ¹	Нет	Отставание от ведущих стран мира по уровню экономического развития	0,1	80	8
	ВВП на душу населения (по ППС), долл.	17673 ²	29181	Да	Рост уровня бедности и социальной напряженности в обществе	0,09	0	0
	Удельный вес инвестиций в основной капитал в ВВП, %	30	20,6 ³	Нет	Износ объектов инфраструктуры, низкие темпы экономического роста	0,08	50	4
	Уровень износа основных фондов, %	15	37,6 ⁴	Нет	Риск техногенных катастроф, снижения производительности труда	0,06	50	3
	Дефицит федерального бюджета, % к ВВП	0	-1,8 ⁵	Да	Необходимость роста налогов и сокращения финансирования социальных программ	0,08	0	0
	Индекс производительности труда в экономике	Больше индекса физического объема ВВП	1,02 ⁶	Нет	Отставание по уровню производительности труда от развитых стран	0,05	80	4
	Отношение внешнего долга к ВВП, %	50	28 ⁷	Да	Угроза дефолта по финансовым обязательствам	0,07	0	0
	Уровень монетизации ВВП (агрегат М2/ВВП), %	65-70	43 ⁸	Нет	Риск неплатежей, низкий уровень безналичных расчетов	0,03	30	1

Кластер показателей	Индикатор экономической безопасности	Пороговое значение индикатора	Фактическое значение индикатора (2019 год)	Соответствие фактического и порогового значений индикатора	Угроза экономической безопасности при несоответствии фактического и порогового значений индикатора	Уровень значимости индикатора (весовой коэффициент)	Балльная оценка уровня угрозы (0-100)	Взвешенная оценка
	Объем золотовалютных резервов, млрд. долл.	Объем импорта за 6 месяцев	584 ⁹	Да	Риск неисполнения внешнеэкономических контрактов, риск дефолта по внешнему долгу	0,03	0	0
	Индекс потребительских цен	1,00-1,05	1,03 ¹⁰	Да	Падение доходов населения, обесценивание сбережений	0,06	0	0
Итого по кластеру		X	X	X		0,65	X	19
Социально-политический	Доля населения с доходами ниже прожиточного минимума, %	5	12,3 ¹¹	Нет	Рост социальной напряженности в обществе, рост уровня бедности	0,10	80	8
	Децильный коэффициент фондов (соотношение доходов 10% высокодоходных и 10% низкодоходных групп населения)	6-7	15,4 ¹²	Нет		0,06	65	4
	Уровень безработицы по методологии МОТ, %	4-6	4,6 ¹³	Да		0,06	0	0
	Площадь жилых помещений на одного жителя, кв. м	40	26,3 ¹⁴	Нет	Низкий уровень жизни населения, рост уровня недовольства	0,04	25	1
	Ожидаемая продолжительность жизни при рождении, лет	70	74 ¹⁵	Да	Высокий уровень заболеваемости, проблемы в здравоохранении	0,05	0	0
	Уровень доверия населения к органам власти (по данным опросов), %	50	68 ¹⁶	Да	Рост социальной напряженности в обществе, риск гражданских беспорядков	0,04	0	0

Кластер показателей	Индикатор экономической безопасности	Пороговое значение индикатора	Фактическое значение индикатора (2019 год)	Соответствие фактического и порогового значений индикатора	Угроза экономической безопасности при несоответствии фактического и порогового значений индикатора	Уровень значимости индикатора (весовой коэффициент)	Балльная оценка уровня угрозы (0-100)	Взвешенная оценка
Итого по кластеру		X	X	X		0,35	X	13
Интегральная взвешенная оценка						1,00		32

Примечание:

1. Росстат / <https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/tab3.htm>
2. Среднемировое значение по данным Всемирного банка / <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD>
3. Росстат / <https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/macr5-1.xlsx>
4. Росстат / <https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/HnyiNrZN/macr8%D0%B0.xlsx>
5. Министерство финансов РФ / https://minfin.gov.ru/common/upload/library/2020/10/main/fedbud_year.xlsx
6. Росстат / <https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/CXqOSSGG/ipt-okved2.xlsx>
7. Центральный банк РФ, расчеты автора / https://www.cbr.ru/statistics/macro_itm/svs/ext-debt/
8. Сайт проекта «Прогностика» / <https://prognostica.info/news/show/38>
9. Центральный банк РФ / https://www.cbr.ru/hd_base/mrrf/mrrf_7d/
10. Росстат / https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/HOKNtZra/i_ipc.xlsx
11. Росстат / <https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/2-3.doc>
12. Росстат / https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/urov_32g.doc
13. Росстат / <https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/ind-dtr.xlsx>
14. Росстат / <https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/jkh39.doc>
15. Росстат / <https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/progn7.xls>
16. Левада-Центр / <https://www.levada.ru/indikatory/>

В таблице 1 представлены авторские оценки весовых коэффициентов индикаторов. Сумма весовых коэффициентов по индикаторам, относящимся к финансово-экономическому кластеру, оценена в 0,65. Сумма весовых коэффициентов индикаторов по социально-политическому кластеру принята равной 0,35.

6. Балльная оценка уровня угрозы экономической безопасности по каждому индикатору. По тем индикаторам, где имеет место превышение фактических значений индикаторов по сравнению с пороговыми значениями, нами предлагается присваивать нулевую балльную оценку уровня угрозы. По остальным индикаторам рекомендуется давать оценку в столбальной шкале (0-25 – низкий уровень, 25-50 – уровень ниже среднего, 50-75 – уровень выше среднего, 75-100 – высокий уровень).
7. Расчет интегрального показателя угроз экономической безопасности Российской Федерации ИТА (Integral Treat Assessment) по формуле (2):

$$ITA = \sum_{j=1}^m W_j * TA_j, \quad (2)$$

где TA_j – средняя балльная оценка уровня угроз по j -му индикатору группой экспертов.

8. Использование полученного интегрального показателя в качестве индикатора для экспресс-оценки уровня угрозы экономической безопасности государства или региона. В этих целях рекомендуется проводить ежегодный и ежеквартальный мониторинг, в ходе которого выполнять сравнение фактического значения интегрального показателя в текущем периоде с соответствующим значением в базисном периоде. По результатам сравнения предлагается руководствоваться нижеприведенной шкалой (табл. 2), в соответствии с которой органы государственной власти и управления федерального и регионального уровня могут принимать соответствующие управленческие решения.

3. Результаты и их обсуждение

Авторы других работ ставят более масштабную задачу. Например, в работе И.Я. Богданова выделяются пороговые, критические значения ряда показателей социально-экономического развития России. Несоответствие фактического значения этих показателей их пороговым величинам может трактоваться как угроза экономической безопасности нашей страны. Автор разделяет все показатели на кластеры: экономический, социальный, демографический, экологический, политический. Автор дает описательную оценку вероятных социально-экономических последствий несоответствия фактических значений индикаторов экономической безопасности их пороговым значениям [1, с. 46-48].

Аналогичный подход прослеживается в работе Сенчагова В.К. и Соловьева А.И. Авторы дают оценку не только пороговых значений социально-экономических индикаторов экономической безопасности России, но и приводят целевые ориентиры по данным показателям. Показатели разделены на четыре группы: в сфере реальной экономики, в социальной сфере, в финансовой сфере и во внешнеэкономической сфере. [2, с. 25-27].

Более подробный обзор подходов к идентификации угроз экономической безопасности России, их количественной оценке, выработке путей реагирования на эти угрозы, содержащихся в работах ряда авторитетных российских ученых, выполнен в работе Г.А. Александрова, Д.В. Розова, Г.Г. Скворцовой [3]. Опираясь на результаты этого обзора, можно сделать вывод, что проблема выявления угроз экономической безопасности, определения состава характеризующих их индикаторов, оценки уровня их опасности и вероятности проявления активно исследуется российскими учеными.

Тем не менее, представляется, что работ, уделяющих достаточное внимание именно вопросу количественной оценки угроз экономической безопасности, в отечественной науке явно недостаточно. Следовательно, крайне актуальным считаем выработку авторского подхода к решению указанной задачи.

Таблица 2 – Шкала выбора вариантов управленческих решений

Диапазон значений интегрального показателя оценки угроз экономической безопасности	Варианты управленческих решений органов государственной власти и управления
<p>Больше, чем в базисном периоде на уровне Федерации или в текущем периоде в ведущем субъекте Федерации федерального округа (для межрегиональных сопоставлений) (индекс более 1,1)</p>	<p>Разработка мер по популяризации и тиражированию положительного опыта в социально-экономической сфере</p> <p>Разработка федеральных (региональных, муниципальных) целевых программ, направленных на дальнейшее ускорение социально-экономического развития территории</p> <p>Формирование целевых резервных фондов для хеджирования рисков ухудшения социально-экономической ситуации</p> <p>Ускоренное сокращение долговой нагрузки (на региональном уровне)</p>
<p>Соответствие со значением в базисном периоде на уровне Федерации или в текущем периоде в ведущем субъекте Федерации федерального округа (для межрегиональных сопоставлений) (индекс 0,9 – 1,1)</p>	<p>Разработка федеральных (региональных, муниципальных) целевых программ, направленных на ускорение социально-экономического развития территории</p>
<p>Меньше, чем в базисном периоде в целом по Российской Федерации (индекс менее 0,9)</p>	<p>Анализ факторов, оказавших влияние на снижение фактических значений по каждому индикатору экономической безопасности или на их несоответствие пороговым величинам</p> <p>Разработка федеральных целевых программ, направленных на ускорение социально-экономического развития и устранение несоответствия между фактическими и пороговыми значениями индикаторов экономической безопасности</p>
<p>Меньше, чем в текущем периоде в ведущем субъекте Федерации федерального округа (для межрегиональных сопоставлений) (индекс менее 0,9)</p>	<p>Анализ факторов, оказавших влияние на снижение фактических значений по каждому индикатору экономической безопасности или на их несоответствие пороговым величинам</p> <p>Изучение опыта программно-целевого планирования, улучшения инвестиционного климата и мер социальной поддержки населения в передовых субъектах Федерации федерального округа</p> <p>Разработка региональных (муниципальных) целевых программ, направленных на ускорение социально-экономического развития и устранение несоответствия между фактическими и пороговыми значениями индикаторов экономической безопасности</p>

4. Заключение

В работе предложена авторская методика расчета интегрального показателя оценки угроз экономической безопасности Российской Федерации, базирующаяся на системе индикаторов, сгруппированных на два кластера. Проведена первоначальная апробация методики на основе авторских оценок пороговых значений и уровней значимости индикаторов угроз экономической безопасности применительно к современному состоянию экономики и социальной сферы нашей страны.

Авторская методика предполагает расширение и углубление своего применения на базе привлечения к ее использованию группы экспертов, а также на основе уточнения значений весовых коэффициентов, характеризующих уровень значимости индикаторов, пересмотра пороговых значений индикаторов и их балльной оценки.

Библиографические ссылки

1. Богданов И.Я. Экономическая безопасность России: теория и практика. – М.: Изд-во ИСПИ РАН, 2001. – 351 с.
2. Сенчагов В.К., Соловьев А.И. Глобальные дисбалансы, риски и экономическая безопасность России // Вестник финансового университета. 2015. № 6. С. 19-29.
3. Александров Г.А., Розов Д.В., Скворцова Г.Г. К вопросу о показателях национальной экономической безопасности: исторический и современные аспекты // Экономические отношения. 2019. Том 9. № 4. С. 2834-2850.

Bibliographic references

1. Bogdanov I.Y. Economic security of Russia: theory and practice. - M.: ISPI RAN, 2001. - 351 p.
2. Senchagov V.K., Soloviev A.I. Global imbalances, risks and economic security of Russia // Bulletin of the Financial University. 2015. No. 6. S. 19-29.
3. Aleksandrov G.A., Rozov D.V., Skvortsova G.G. On the issue of indicators of national economic security: historical and modern aspects // Economic relations. 2019. Volume 9. No. 4. S. 2834-2850.

ENERGY STRATEGIES IN EURASIA: ENERGY SUPPLY AS A FOREIGN POLICY TOOL**Dr. Öğr. Üyesi Erhan CANİKOĞLU**İstanbul Esenyurt Üniversitesi SBUİ (İngilizce) Bölümü
erhancanikoglu@esenyurt.edu.tr**Abstract**

Today, the share of fossil fuels in the global energy consumption is still about eighty percent and Russia is among the top three suppliers in the global oil, gas and coal production. Russia has aimed to become a key player in the energy field in Eurasia since the beginning of 2000s. Thus Russia has attempted to play a central role in supplying the region's energy resources to international markets. While determining its strategies in the region, Russia has taken into account the US and EU policies besides those objectives. Just as the U.S. contained the USSR politically during the Cold War, this time it has contained its successor Russia in the field of energy. After the admission of the new members in 2004, the EU tried to access alternative resources in Eurasia in order to reduce reliance on Russian energy sources. Western countries imposed sanctions on Russia after Russia refused to sign the EU's Energy Charter, resorted to force in regional problems, cut off gas to European countries, annexed Crimea and Sevastopol, and finally launched a war on Ukraine. Sanctions on Russia's energy sector aimed to reduce Russia's capability to wage war. The EU didn't permit the construction of the South Stream, reduced the gas transit through Nord Stream, and introduced a price cap for Russian energy. In return, Russia avoided the sanctions by launching TurkStream, signing a long-term natural gas agreement with China, and increasing its exports to countries such as China, India and Turkey. This paper highlights Russia's energy strategies in Eurasia vis-a-vis the US and EU sanctions.

Keywords: Russian Federation, Eurasia, Energy Competition, Energy Supply Strategies

DOI:

ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ СТРАТЕГИИ РОССИИ В ЕВРАЗИИ: ПОСТАВКИ ЭНЕРГИИ КАК ИНСТРУМЕНТ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ

Аннотация: Сегодня доля ископаемого топлива в мировом потреблении энергии по-прежнему составляет около восьмидесяти процентов, а Россия входит в тройку крупнейших поставщиков в мировой добыче нефти, газа и угля. Россия стремилась стать ключевым игроком в энергетической сфере в Евразии с начала 2000-х годов. Таким образом, Россия попыталась сыграть центральную роль в поставках энергоресурсов региона на международные рынки. При определении своих стратегий в регионе Россия принимала во внимание политику США и ЕС, помимо этих целей. Так же, как США сдерживали СССР политически во время Холодной войны, на этот раз они сдерживали его преемницу Россию в сфере энергетики. После принятия новых членов в 2004 году ЕС попытался получить доступ к альтернативным ресурсам в Евразии, чтобы снизить зависимость от российских источников энергии. Западные страны ввели санкции против России после того, как Россия отказалась подписать Энергетическую хартию ЕС, прибегли к силе в региональных проблемах, отключили газ европейским странам, аннексировали Крым и Севастополь и, наконец, начали войну с Украиной. Санкции в отношении энергетического сектора России были направлены на снижение возможностей России вести войну. ЕС не разрешил строительство Южного потока, сократил транзит газа через Северный поток и ввел ценовой предел для российских энергоносителей. В ответ Россия избежала санкций, запустив Турецкий поток, подписав долгосрочное соглашение о поставках природного газа с Китаем и увеличив свой экспорт в такие страны, как Китай, Индия и Турция. В этой статье освещаются энергетические стратегии России в Евразии в отношении санкций США и ЕС.

Ключевые слова: Российская Федерация, Евразия, энергетическая конкуренция, стратегии энергоснабжения

RUSYA'NIN AVRASYA'DAKİ ENERJİ STRATEJİLERİ: BİR DIŞ POLİTİKA ARACI OLARAK ENERJİ TEDARİKİ

Özet :

Günümüzde dünya'da enerji tüketiminde fosil yakıtların oranı halen yüzde seksenler düzeyinde olup, Rusya petrol, doğal gaz ve kömür üretiminde dünyanın en büyük üç üreticisi arasında yer almaktadır. Rusya, 2000'li yılların başlangıcından itibaren Avrasya'da enerji alanında merkezi bir aktör olmayı hedeflemiştir. Bu kapsamda bölgenin enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılmasında merkezi rol oynamaya çalışmıştır. Rusya, Avrasya'daki enerji stratejilerini belirlerken söz konusu hedeflerinin yanı sıra ABD ve AB'nin politikalarını dikkate almıştır. ABD, Soğuk Savaş döneminde SSCB'yi siyasi olarak kuşatarken, sonrasında Rusya'yı enerji alanında kuşatma strateji izlemiştir. AB ise 2004'de on yeni üyenin katılımıyla ithal enerjiye ve dolayısıyla Rusya'ya olan bağımlılığı azaltmak için bölgede alternatif kaynaklara erişmeye çalışmıştır. Rusya'nın AB'nin Enerji Şartı'nı imzalamaması, bölgesel sorunlarda kuvvet kullanması, Avrupa'ya sevk ettiği gazı kesmesi, Kırım ve Sivastopol'ü ilhak etmesi ve son olarak Ukrayna'ya savaş açması üzerine Batılı ülkeler Rusya'ya yaptırım uygulamışlardır. Enerji alanındaki yaptırımlar Rusya'nın savaşma yeteneğini azaltmayı hedeflemiştir. AB, hazırlık aşamasındaki Güney Akım doğalgaz boru hattının inşasını engellerken, daha sonra Rus enerjisine tavan fiyat uygulaması başlatılmıştır. Rusya ise karşılığında Türk Akım'ı inşa ederek, Çin ile uzun vadeli doğalgaz anlaşması imzalayarak, Çin, Hindistan ve Türkiye gibi ülkelere ihracatını arttırarak yaptırımların etkisini azaltmıştır. Bu çalışmada ABD ve AB'nin yaptırımlarına karşı Rusya'nın Avrasya'da enerji alanında izlediği stratejiler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Avrasya, Enerji Rekabeti, Enerji Arz Stratejileri

GİRİŞ

Dünya enerji üretiminde sürdürülebilir ve yenilenebilir kaynaklara geçişi hızlandırıcı çabalara ağırlık verilse de günümüzde fosil yakıtlar küresel tüketimin %80'ini oluşturmaktadır. Rusya Federasyonu (Rusya), doğalgaz, petrol ve kömür gibi fosil yakıtlarda dünyanın en büyük üç üreticisinden biri konumundadır. Üçünün toplamı ele alındığında Rusya Federasyonu dünyanın en büyük fosil yakıt ihracatçısı olmaktadır. Dolayısıyla Rusya'nın fosil yakıtlarla ilgili stratejileri küresel enerji arzını, tedarikini, transitini ve güvenliğini önemli ölçüde etkilemektedir.

Rusya, Avrasya'daki enerji stratejilerini belirlerken ekonomik çıkarlarının yanı sıra dış politika hedeflerini de göz önünde bulundurmaktadır. Bu süreçte Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği (AB)'nin küresel enerji stratejileri de belirleyici olmaktadır. Rusya Avrasya'da öncelikli olarak enerji alanında tekel olmayı hedeflemiştir. Başlangıçta Rusya'nın Avrasya'ya yönelik politikalarında Hazar havzası enerji kaynaklarının çıkarılması, arzı ve transitini öncelikli gündem maddesi olmuştur. Rusya, hem bölgenin enerji kaynakları üzerinde kontrol sahibi olmayı hem de enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılmasında kilit ülke olmayı hedeflemiştir. Hatta daha da ileri giderek enerji tedarik ettiği ülkelerin iç dağıtım hatlarına da yatırım yapmak istemiştir.

Rusya, AB'nin kendisini Hazar havzası ile Avrupa pazarı arasında transit ülke konumuna sokma girişimlerini ısrarla reddetmiştir. AB'nin Rus boru hatları üzerinden bölgenin kaynaklarına erişimine izin vermemiştir. Bu yüzden Avrupa ile enerji anlaşmasını imzalamamıştır. Rusya, AB'nin Güney Akım'a onay vermemesi ve ülkesinden enerji ithalatını azaltması üzerine üç farklı hareket tarzı benimsemiştir. Güney Akım yerine Türk Akımını planlamış, Çin ile uzun vadeli doğalgaz anlaşması imzalamış, Hindistan ve Türkiye gibi ülkelere daha fazla gaz satmıştır. Bunlarla bağlantılı olarak çeşitli stratejileri uygulamaya geçirmeye çalışmıştır.

ABD, Soğuk Savaş döneminde SSCB'ye yönelik kuşatma politikasını Rusya'ya karşı da sürdürmüştür. Washington, bölgenin enerji kaynaklarını kontrol etmenin yanı sıra, Rusya'nın enerji alanında küresel düzeyde söz sahibi olmasını önlemeye çalışmıştır. AB ise 2004 yılında enerji ithalatında Rusya'ya bağımlı on ülkeye kapılarını açmıştır. Böylece AB, toplam hidrokarbon tüketiminin neredeyse yüzde altmışını dışarıdan ithal eder hale gelmiştir. Söz konusu ithal enerjinin büyük kısmını ise Rusya'dan karşılamıştır. Dolayısıyla AB, enerji ithalatında Rusya'nın payını azaltarak Avrasya'daki diğer ülkelerden enerji ithal etmeye çalışmıştır. Çin ve Hindistan gibi küresel üretimde önde olan ülkeler ise bölgeden uygun fiyatlarla ve kesintisiz enerji teminini hedeflemiştir.

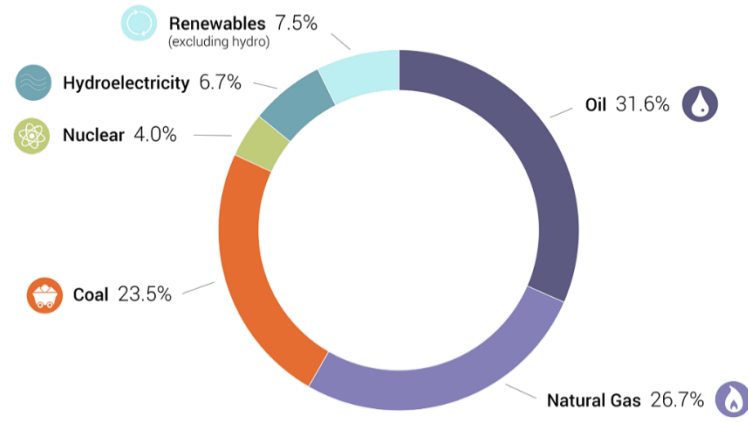
Bu çalışmada Rusya'nın Avrasya'da enerji konusunu nasıl dış politik aracı olarak kullandığı incelenmiştir. Avrasya'nın Rusya'nın enerji arz ve transit güvenliği açısından yeri, ABD ve AB'nin politikalarına karşı geliştirdiği hareket tarzları ele alınmıştır. Bu kapsamda Rusya'nın Enerji Güvenliği Doktrini, Enerji Strateji Belgesi incelenmiştir. Rusya'nın enerji konusunun dış politik hedeflere ulaşmada stratejik bir araç olarak kullanmasının arka planı üzerinde durulmuştur. Rusya'nın bu kapsamda Avrasya'da enerji alanında izlediği stratejiler ele alınmıştır.

1.AVRASYA'DA ENERJİ KAYNAKLARI

1.1.Rusya'nın Enerji kaynakları

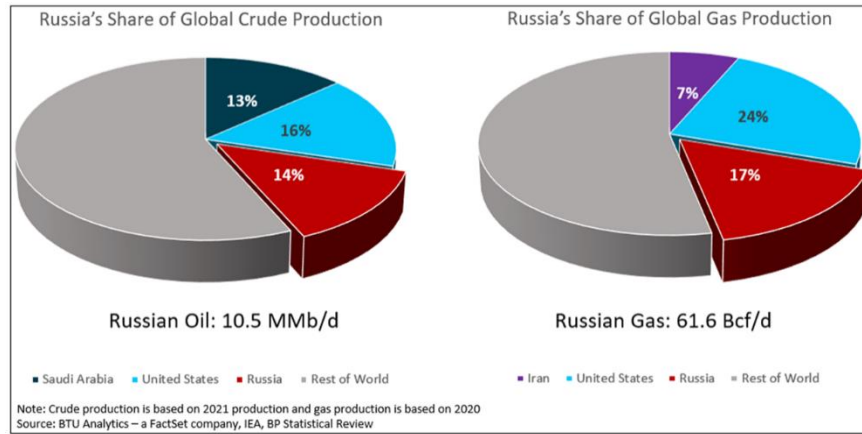
Günümüzde dünya enerji tüketiminde fosil yakıtların ağırlığı yerini korumaktadır. Dünya Enerji istatistiklerine göre 2022 itibariyle toplam tüketimin %31.6'sı petrol, % 26.7'si doğalgaz, % 23.5'i kömürden karşılanmaktadır (Taking Stock..., 2023).

Global Energy Consumption by Fuel Type (2022)



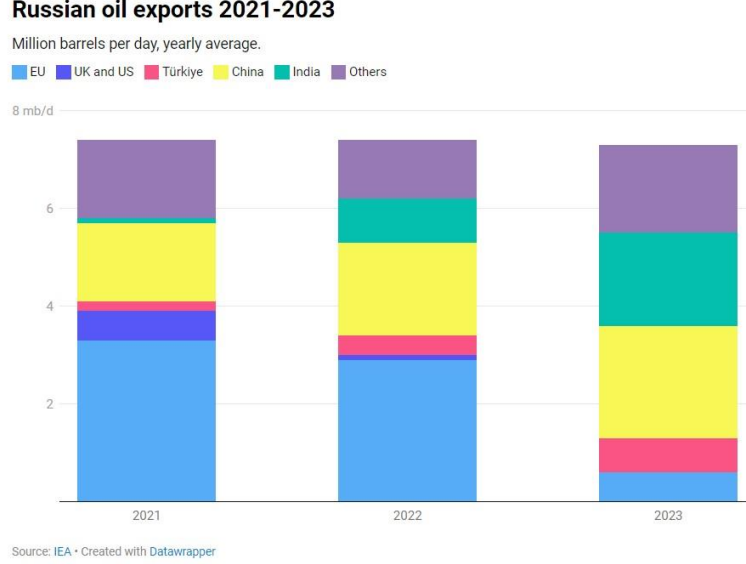
Şekil 1: Yakıt Türüne Göre Küresel Enerji Tüketimi (2022) Kaynak: Statistical Review of World Energy, June 2023

Rusya küresel enerji piyasalarında önemli bir oyuncudur. 2021'de dünyanın en büyük ikinci ham petrol üreticisi, 2020'de en büyük ikinci doğal gaz üreticisi ve ihracatçısı, 2022'de en büyük üçüncü kömür ihracatçısıdır. Rus ekonomisi açısından petrol ve doğal gaz gelirleri son derece önem taşımaktadır. 2021 yılı itibariyle Rusya'nın federal bütçesinin %45'i söz konusu gelirlerden oluşmaktadır (Hagerty, 2022).



Şekil 2: Dünya ham petrol ve doğalgaz üretiminde Rusya'nın payı (2021) Kaynak: BTU Analiz

Rusya'dan 2021, 2022 ve 2023 yıllarında uluslararası piyasalara yapılan petrol ihracatı, Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'da askeri harekate başlamasını takip eden Batılı ülkelerin yaptırımları nedeniyle ülke bazında değişiklikler göstermiştir. Rusya'nın AB ülkelerine yaptığı petrol ihracatı azalırken, Çin, Hindistan ve Türkiye gibi ülkelere yaptığı ihracat artmıştır (Russian Oil Exports..., 2024).



Şekil 3: Rusya'nın 2021-2023 yıllarında ülke bazında petrol ihracatı. Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı

Rusya'nın ihraç ettiği ürünler: ham petrol (133 milyar dolar), petrol gazı (71,5 milyar dolar), rafine petrol (67,4 milyar dolar), kömür briketleri (36,5 milyar dolar) ve altın (14,6 milyar dolar). Rusya'dan söz konusu ürünleri ithal eden ilk beş ülke: Çin (101 milyar dolar), Hindistan (40,4 milyar dolar), Almanya (27,7 milyar dolar), Türkiye (25,3 milyar dolar) ve İtalya (25,1 milyar dolar) (<https://oec.world>).

1.2. Orta Asya'nın ve Hazar Havzası'nın Enerji Kaynakları

Hazar Denizi bölgesi dünyanın en eski petrol üretim bölgelerinden biri iken, giderek doğal gaz üretim merkezi haline gelmektedir. Bölge dünya enerji üretiminde giderek önemi artan bir kaynak haline gelmektedir. Hazar denizinde ve kıyıdaki havza kısmında önemli miktarda enerji rezervleri bulunmaktadır (eia.gov).

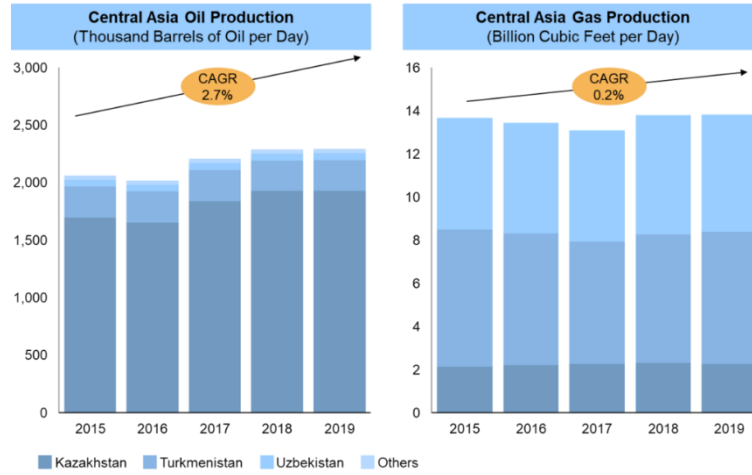
Country share of proven and probable Caspian oil and gas reserves

Country	Crude oil and lease condensate	Natural gas
Azerbaijan	18%	17%
Offshore Caspian	14%	16%
Onshore Caspian	4%	2%
Iran	1%	1%
Offshore Caspian	1%	0%
Kazakhstan	65%	36%
Offshore Caspian	33%	12%
Onshore Caspian	32%	23%
Russia	13%	37%
Offshore Caspian	3%	5%
Onshore Caspian	9%	33%
Turkmenistan	4%	7%
Offshore Caspian	2%	3%
Onshore Caspian	2%	3%

Source: US Energy Information Administration estimates, 2013

Şekil 4: Kanıtlanmış ve tahmini Hazar petrol ve gaz rezervleri. Kaynak: ABD Enerji Bilgi İdaresi tahminleri, 2013.

Hazar denizi ile havzasının zengin enerji kaynaklarına sahip olması büyük güçlerin bölgeye yönelik rekabetini arttırmıştır. Hazar enerji kaynaklarının işletilmesi ve uluslararası piyasalara sevk edilmesi konusunda ABD ve AB ile Rusya ve İran büyük bir rekabete girmişlerdir (Cemilli, 2007:16 ve Cafersoy, 2000a: 32-35). Hazar Denizi ile Orta Asya enerji kaynakları dünyanın petrol ve doğalgaz rezervlerinin yüzde üç ile altısına karşılık gelmektedir. Bu miktar dünya petrol ve enerji tüketimi içerisinde önemli bir yer tutmamaktadır. Ancak Basra Körfezi kaynaklarının güvenilirliğine ilişkin belirsizlikler ve Rusya'nın enerji arzını güç aracı olarak kullanabilme ihtimali Hazar havzası enerji kaynaklarının Kafkasya üzerinden uluslararası pazarlara ulaştırılmasını önemli kılmaktadır. Batılı ülkelerinin Rusya ve Orta Doğu kaynaklarına olan bağımlılıklarını azaltma politikaları bölgeyi önemli hale getirmiştir. Batılı ülkeler ve örgütler boru hatlarını Rusya'nın alternatifi güzergahlardan geçirecek bu ülkenin Avrasya bölgesindeki enerji kaynaklarının transitinde tekel sayılabilecek konumunu sonlandırmaya çalışmıştır (Haas, 2006).



Şekil 5: 2015-2019 arasında Orta Asya'da Petrol ve Doğalgaz Üretim. Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı

Orta Asya'nın enerji gelişimi potansiyeli oldukça fazladır. Türkmenistan yaklaşık 265 milyar m³ doğalgaz rezerviyle dünyanın en önde gelen ülkeleri arasında yer almaktadır. Türkmenistan 2021 yılı itibariyle günlük 261 bin varil petrol üretebilmektedir (EIA Turkmenistan Analysis, 2015). Kazakistan ise 2015 yılı itibariyle günlük beş milyon varil petrol üretim kapasitesine sahip olacaktır. Kazakistan'ın bu üretim miktarıyla Kuveyt ve İran'ı geride bırakarak dünyanın en büyük petrol ihracatçılarından biri olması beklenmektedir. Tacikistan ve Kırgızistan'da mevcut hidroelektrik enerji potansiyeli Orta Asya, Afganistan ve Güney Asya'nın bir bölümünün enerji ihtiyacını karşılayacak seviyededir (Amanov, 2007:148).

Kazakistan 2000'li yılların başlarında enerji kaynakları açısından önemli bir ülke haline gelmiştir. Kazakistan, petrol ve doğalgazını dünya pazarlarına ulaştırmada tek bir ülkeye bağımlı kalmayıp, alternatif güzergahlar oluşturmayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda Temmuz 2006 ayı içerisinde Kazakistan-Çin arasında petrol boru hattı faaliyete geçirilmiştir. Boru hattının ikinci aşamasında Kenkiyak-Kumkol hattı 2009'da tamamlanarak Atasu-Alaşankou hattına entegre edilmiştir. 794 kilometrelik Kenkiyak-Kumkol boru hattının yıllık kapasitesi 20 milyon tona ulaşmıştır. Atasu-Alaşankou ham petrol boru hattından ise 2013 itibariyle yıllık 20 milyon ton ham petrol sevk edilmiştir. Boru hatlarından sadece Kazak değil, Rus petrolü de sevk edilmektedir (<https://www.kcp.kz/>). Bu dönemde Kazak petrolünün Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) boru hattı vasıtasıyla Batı pazarlarına ulaştırılması yönünde tasarımlar da gündeme gelmiştir (<https://astanatimes.com>).

2. ABD VE AB'NİN AVRASYA'DAKİ ENERJİ HEDEFLERİ

ABD'nin Orta Asya'da enerji kaynaklarına ilişkin açıklanan siyasi hedefleri; bölge ülkelerinin bağımsızlıklarını ve Batı ile bağlarını güçlendirmek, Rusya'nın petrol ve doğalgaz nakil güzergahları üzerindeki tekelciliğini yıkmak, tedarik hatlarını çeşitlendirmek suretiyle Batı'nın enerji güvenliğini

geliştirmek, İran'ı dışarıda tutan bir doğu-batı boru hattı inşasını teşvik etmek, İran'ın Orta Asya ekonomileri üzerindeki tehlikeli etkinliğine karşı koymaktır (U.S. Interests...,1998). Amerikalı siyasetçiler Hazar enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılmasında Basra Körfezi'ne aşırı bağımlı olmak yerine güzergahların çeşitlendirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Böylece iletim hatlarının çeşitliliği sayesinde enerji güvenliğinin sağlanmasını hedeflemişlerdir (U.S. Interests..., 1998). Bununla birlikte ABD'nin asıl amacı AB, Çin, Japonya ve diğer Asya-Pasifik ülkelerinin enerji tedarikini kontrol etmek ve enerji kaynaklarının ticaretinde kullanılacak döviz cinsini belirlemektedir (Göknel, 2008).

AB'nin enerji alanında Orta Asya'ya yönelik projeleri 1990'lı yılların ortasında başlamıştır. Birlik, 1995 yılında 'Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Doğal Gaz Taşıma Programını' (INOGATE) başlatmıştır. Program sayesinde ortak ülkelerin petrol ve doğal gaz nakil sistemlerinin modernize edilmesi ve rehabilitasyonu, Hazar bölgesi petrol ve doğal gazının alternatif güzergahlardan Avrupa'ya ulaştırılması hedeflenmiştir. Paralel bir proje olan 'Avrupa-Kafkasya-Orta Asya Ulaşım Koridoru' (TRACECA) ile Avrupa'dan Orta Asya'nın içlerine doğru nakil koridorunun yapılması öngörülmüştür (TACIS Annual Report, 1999:51). Avrupa Komisyonu 2001 Enerji Yeşil Kitabı'nı yayınlayınca, Hazar kaynaklarının Avrupa'nın artan enerji ihtiyaçlarını karşılayabilecek potansiyele sahip olduğunu anlaşılmıştır. Bazı yazarlara göre AB'nin politikaları Rusya'ya ve Avrasya ülkelerine enerji alanında rol vermek yerine Gazprom'u ihraç konusunda tekel konumuna getirmiştir (Vitale, 2007).

AB'nin Enerji Şartı Anlaşması ve Protokol Nisan 1998'de yürürlüğe girmiştir. Enerji Şartı'yla, yabancı yatırımların korunması, enerji alanındaki ticaretin DTÖ kurallarına bağlı yürütülmesi, katılımcı devletlerarasındaki uyuşmazlıkların çözümü, enerji pazarlarının serbestleştirilmesi, enerji kaynaklarının verimliliğinin artırılması ve bu kaynakların kolaylıkla ve serbestçe nakledilmesi hedeflenmiştir. (Energy Charter) Rusya Şart'ın birçok noktasına itiraz etmiştir. İki taraf arasında birçok noktada anlaşmazlık ortaya çıkmıştır.

AB ve Rusya Şart'ın transit protokolüne ilişkin olarak ciddi anlaşmazlık yaşamışlardır. AB ülkeleri Rusya'dan Gazprom'un gaz nakil şebekelerine erişim hakkı tanınmasını istemiş, ayrıca bağımsız üreticilerin, Kazakistan ve Türkmenistan gibi ülkelere erişim sağlamasını talep etmişlerdir. Rusya ise bu maddeleri transit ülke konumuna gireceği gerekçesiyle kabul etmemiştir (Kolchin, 2006). Taraflar Rusya'nın eski Sovyet ülkeleriyle ve özellikle Ukrayna ile arasındaki ihtilaf nedeniyle Avrupa'ya eksik sevkiyat yapılmasındaki sorumluluğu konusunda da anlaşmazlık yaşamışlardır. Şart, fiyata ilişkin anlaşmazlıkların tahkime götürülmesine imkan tanıırken, Rusya'nın gaz sevkiyatını durdurması yasaklamıştır. Öte yandan Rusya'nın iç piyasasında gaz fiyatının oldukça düşük olması Rus ihracatçılara Avrupalı üreticiler karşısında avantaj sağlamıştır. Rusya ve Orta Asya gaz fiyatlarının aynı düzeye getirilmesi talebi de anlaşmazlığa yol açmıştır. Gazprom, bunun Rusya'ya yılda 4.5-5 milyar dolar kaybettireceğini ileri sürmüştü (Kolchin, 2006).

AB, 2008'de yaşanan Ukrayna krizinin ardından enerji politikalarını ivedilikle gözden geçirerek Rusya'ya bağımlılığını azaltacak yeni kaynaklar bulmaya yönelmiştir. Doğu-Batı enerji diyalogunu oluşturmak üzere Avrupa Enerji Şartı Transit Protokolü'nde değişiklikler yapmıştır (The Energy Charter and Protocol). AB, yıllık gaz ihtiyacının yaklaşık %25'ini Rusya'dan karşılamaktaydı. Ayrıca Rusya-Ukrayna-Belarus arasındaki fiyat anlaşmazlıklarından kaynaklanan kesintilerinden kaygı duymaktaydı. Dolayısıyla tedarik kanallarını çeşitlendirmeyi ve güvenilir gaz tedarikçileriyle çalışmayı hedeflemiştir.

Rusya ve Almanya arasında Baltık Denizi'nin altından geçen Kuzey Akım Doğalgaz Boru Hattı bazı AB ülkelerinin arasını bozmuştu. Rusya, Balkan ülkelerinde gerçekleştirmeye çalıştığı Güney Akım projesiyle Birliğin güneydeki ortaklarının önemli bir kısmını yanına çekmeyi başarmıştı (South Stream Pipeline...). Moskova, Romanya ve Macaristan'ı Güney Akım projesine dahil etmemişti. Bunda iki ülkenin ABD ile yakın ilişkiler içinde olması ve alternatif hat talepleri rol oynamıştır. Ancak Güney Akım projesi Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'nın Kırım ve Sivastopol kentlerini ilhak etmesi üzerine AB tarafından veto edilince hayata geçirilmemiştir.

3. RUSYA'NIN AVRASYA'DAKİ ENERJİ STRATEJİLERİ

Rusya, Vladimir Putin'in 2000 yılında iktidara gelmesinin ardından ülkede istikrarın sağlanmasının yanında Sovyet sonrası coğrafyada nüfuzunu arttırmaya çalışmıştır. Bu süreçte öncelikli olarak enerji konusuna ağırlık vermiştir. Sovyetler Birliği'nden kalma petrol ve doğalgaz boru hatlarının sağladığı avantajdan yararlanmıştır. Avrasya'nın enerji kaynaklarının uluslararası pazarlara ulaştırılmasında tekel olmaya çalışmıştır. Orta Asya ülkelerinin doğal kaynaklarını düşük bedelle satın alıp Avrupa'ya ulaştırmış, böylece önemli kazanç sağlamıştır. Bu stratejisi Moskova'ya ekonominin yanı sıra siyasi nüfuz da kazandırmıştır.

Rusya'nın enerji alanındaki iki önemli belgesi Enerji Güvenliği Doktrini ve Enerji Stratejisi'dir. Rusya'nın son Enerji Güvenliği Doktrini, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından 13 Mayıs 2019'da başkanlık kararnamesiyle onaylanmıştır. Doktrin, Rusya'nın enerji güvenliğinin sağlanmasına ilişkin resmi görüşü yansıtan, ulusal güvenlik alanında stratejik bir planlama belgesidir (www.en.kremlin.ru).

Doktrin, Rusya Federasyonu Ulusal Güvenlik Stratejisinin, Rusya Federasyonu 2030 yılına kadar Ekonomik Güvenlik Stratejisinin, Rusya Federasyonu Bilimsel ve Teknolojik Kalkınma Stratejisinin, Rusya'nın 2025 ve sonrasında kadar Endüstriyel Güvenlik Devlet Politikasının Temel İlkelerinin hükümlerini ve ulusal güvenlik alanındaki diğer stratejik planlama belgelerini genişletmiş ve geliştirmiştir(www.en.kremlin.ru). Doktrin, yabancı ortaklarla işbirliğinin güçlendirilmesini, Rus enerji şirketlerinin yurtdışındaki yasal haklarının ve uluslararası pazarlara erişiminin savunulmasını ve Rusya'nın ithalat ikame programının daha da geliştirilmesini hedeflemiştir (Griffin, 2019)

Doktrin, Rus akaryakıt ve enerji sektörünün güvenliğine yönelik tehditleri ve zorlukların yanı sıra bu güvenliği sağlamakla görevli devlet yetkililerinin amaçlarını ve görevlerini de tanımlamıştır. Doktrin doğası gereği genel kapsamlı olup, çoğunlukla iç meselelerle ilgili olup, diğerler hususların yanı sıra ülkenin 2009 enerji stratejisine veya 2018 endüstriyel güvenlik politikasına atıfta bulunmuştur. Ulusal güvenlik ve ekonomi doktrininde olduğu gibi, 2018 yılında Rus gazının yaklaşık %74'ü, petrolünün ise yaklaşık %41'i AB ülkelere ihraç edilmiş olmasına rağmen, Rusya'nın Asya ülkeleriyle işbirliği bir fırsat olarak değerlendirilirken, AB ve NATO politikaları ise tehdit kaynağı olarak görülmüştür (Griffin, 2019).

Öte yandan Rusya'nın enerji stratejisi (Enerji Stratejisi 2035- ES-2035), 10 Haziran 2020 tarihinde Enerji Bakanı Mikhail Mishustin tarafından imzalanmıştır. Belgede, Rusya'nın akaryakıt ve enerji kompleksinin (FEC), Rusya'nın sosyoekonomik gelişimine ve sektörün dünya enerji pazarlarındaki konumunun güçlendirilmesine ve sürdürülmesine katkıda bulunacak stratejik hedefler belirlenmiştir. (government.ru). Stratejik hedeflerden biri olarak teknolojik bağımsızlığın sağlanması ve ulusal rekabet gücünün artırılması olduğu vurgulanmıştır.

- Rusya'nın 2000'li yıllarda enerji stratejisi esasen aşağıdaki dört temele dayanmıştır;
- Alternatif enerji nakil hatları vasıtasıyla arz güzergahlarını çeşitlendirmek,
 - Bölgenin enerji kaynaklarını ülkesi üzerinden ihraç etmek,
 - Enerji nakil hatlarında pay sahibi olmak,
 - Alıcı ülkelerin iç dağıtım şebekelerinde pay sahibi olmaktır (Woehrel, 2009).

Rusya'nın Sovyet Sonrası Coğrafya'da Hakim Rol Oynama ve Uzun Vadeli Anlaşmalar İmzalamaya Stratejisi

Rusya, Güney Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinin uluslararası pazarlara petrol ve doğalgaz sevkiyatında hâkim rol oynamak istemiştir. Sovyet sisteminin altyapısı, ABD'nin İran'a karşı uyguladığı ambargo, Afganistan'daki çatışmalar, Pakistan'daki istikrarsızlık, bölgedeki diğer coğrafi engeller ile güvenlik sorunları Moskova'nın bu rolünün gerçekleşmesine katkı sağlamıştır. Rusya, BTC boru

hattının kurulmasına şiddetle karşı koymuştur. Ancak 1990'lı yıllardaki iç ve ekonomik istikrarsızlıktan kaynaklanan güçsüzlüğü nedeniyle bu hattın kurulmasını engelleyememiştir.

Putin Sovyet sonrası coğrafyada hakimiyetini güçlendirerek ABD'nin siyasi ve askeri liderliğine karşı enerji lideri olmayı hedeflemiştir. Bu amaçla eski Sovyet ülkeleriyle uzun vadeli enerji anlaşmaları imzalayıp yeni nakil hatlar kurmuştur (Stern, 2007). Rusya bölge ülkeleriyle Avrupa pazarları artasında rolünü güçlendirmek istemiştir. Bu kapsamda Güney Kafkasya ve Orta Asya ülkeleriyle piyasa fiyatlarına yaklaşan bedellerle uzun vadeli doğalgaz alım anlaşması imzalarken, ülkesinden Avrupa'ya doğalgaz boru hatları projeleri üzerinde çalışarak iki taraflı kısıp almıştır.

Rusya'nın Enerji Arzı Transit Hatlarını Çeşitlendirme Stratejisi

Rusya, Ukrayna ve Belarus gibi kendisine sorun çıkaran transit ülkeleri dışarıda bırakan yeni boru hattı projeleriyle arz iletim hatlarını çeşitlendirmeye yönelmiştir. Böylece gaz sevkiyatında tek bir güzergaha bağlı kalmayıp, transit ülkelerin tekeli konularından istifadeyle pazarlık marjını arttırmasını önlemeyi, diğer ülkeleri ulaştırma sistemlerine ekleyerek Avrupa enerji güvenliğinde söz sahibi olarak kıta politikalarında etkilemeyi hedeflemiştir. Rusya bu amaçla biri Baltık denizinin altından Almanya'ya ulaşacak Kuzey Avrupa Doğalgaz Boru Hattı (Kuzey Akım), diğeri ise Güney Akım Boru Hattı Projesi (Güney Akım) projelerini planlamıştır.

Kuzey Akım Rusya'nın tekelini güçlendirmek adına attığı en önemli adımlardan biri olarak kabul edilmiştir. Gazprom, projede hisselerin %51'ine sahip iken, Alman firmaları geri kalanını eşit olarak paylaşmıştır. Rusya Kuzey Akım projesiyle iki yönlü fayda elde etmeyi hedeflemiştir. Avrupa Birliği ülkelerini kendisinden daha fazla doğalgaz ithalat etmeye yöneltecek, öte yandan Doğu Avrupa ülkelerinin enerji güvenliğini sarsmış olacaktır. Kuzey Akım, Doğu Avrupa ülkelerinden Ukrayna ve Polonya'yı baypas ederek Almanya'ya ulaşmaktadır (Kara, 2006).

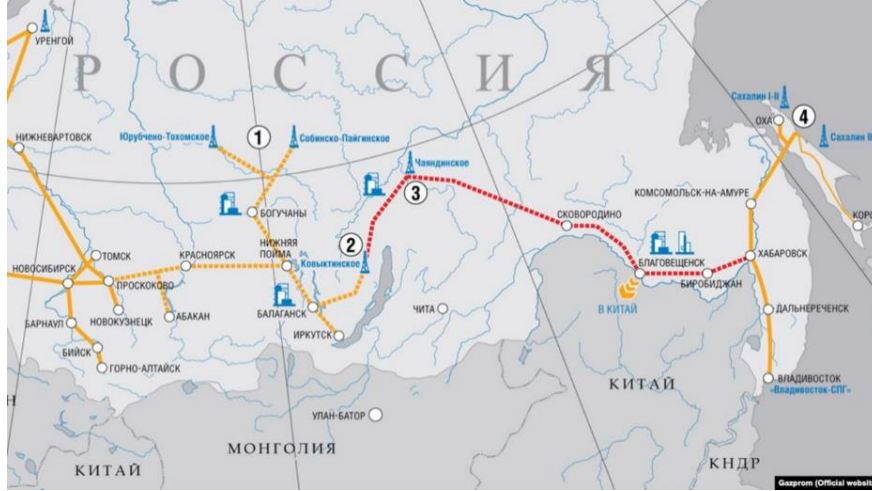
Kuzey Akım Projesi Almanya Şansölyesi Angela Merkel ve Rusya Devlet Başkanı Dimitri Medvedev'in katıldığı açılış töreniyle 8 Kasım 2011'de gaz sevkiyatına başlamıştır (Nord Stream gas pipeline..., 2011). Ardından Rusya ile Almanya arasında paralel ikinci bir hattın inşaatı başlamıştır. Kuzey Akım 2 yıllık 55 milyar metreküp Rus gazının Baltık Denizi üzerinden Almanya'ya sevk edilmesi öngörülmüştür. Gazprom yetkililerinin açıklamasına göre Kuzey Akım 2'nin inşaatı 10 Eylül 2021'de tamamlanmıştır (Avrupa'yı 'ikiye bölen' proje..., 2021).

Güney Akım Doğalgaz Boru Hattı olarak açıklanan ikinci hattın Karadeniz'de Bulgaristan'ın Burgaz limanından başlaması, Yunanistan'ın Dedeağaç kentine varması, Yunanistan'dan sonra biri İtalya'ya diğeri ise Sırbistan üzerinden Avusturya'ya ulaşacak iki hatta ayrılması öngörülmüştür. Bu doğrultuda Rusya ilgili ülkelerle anlaşma imzalamıştır. Ancak Bulgaristan hükümeti anlaşmayı imzaladıktan sonra ülkede yeni seçim olmuş, yeni bir parlamento oluşmuş ve iktidar partisi değişmiştir. Yeni parlamento anlaşmaya onay vermemiştir. Balkan ülkeleri Moskova ve Brüksel arasındaki rekabet nedeniyle sıkıntıya girmiştir (Socor, 2010).

Rusya'nın Avrupa'ya Alternatif Pazarlara Açılma ve Boru Hatları Kurma Stratejisi

Rusya, 2014 yılında Kırım ve Sivastopol'ü ilhak edince ABD ve AB çeşitli alanlarda olduğu gibi enerji alanında da yaptırım uygulamışlardır. Söz konusu yaptırımlar Rusya'nın uzun süredir planladığı Güney Akım doğal gaz boru hattı projesinin hayata geçirilme olasılığını ortadan kaldırmıştır. Bunun üzerine Rusya alternatif Pazar olarak Çin'e yönelmiştir.

Rusya, dünyanın en büyük enerji pazarı olan Çin'e ilk kez bir boru hattıyla doğalgaz sağlamak için Mayıs 2014'te 30 yıllık bir anlaşma imzalamıştır. Yakutistan'ın gaz sahalarını Japonya Denizi ve Çin sınırına bağlayan 4.000 kilometrelik boru hattının (Rusya-Çin Doğalgaz Boru Hattı: Power of Siberia) inşaatı Eylül 2014'te başlamıştır. Gazprom İcra Kurulu Başkanı Aleksei Miller, Moskova'da gazetecilere, Sibiry Gücü boru hattında gaz dağıtımının 20 Aralık 2019 itibarıyla başlayacağını ve Pekin ile Moskova'nın şu anda ikinci bir Uzak Doğu doğalgaz boru hattı için görüşmelerde bulunduğunu söylemiştir (Gazprom to start..., 201).



Harita 1: Sibirya Gücü Doğalgaz Boru Hattı. Kaynak:Gazprom Resmi Sitesi (www.gazprom.com)

Rus ve Çin makamları, Rusya'nın kuzeyindeki Yamal bölgesinden Moğolistan üzerinden Çin'e yılda 50 milyar metreküp doğal gaz taşıyacak Sibirya Gücü-2 boru hattının inşası konusunda yıllardır görüşmelerde bulunmaktadır. Rusya Başbakan Yardımcısı Alexander Novak, 16 Mayıs 2024 tarihinde Rossia 1 TV kanalına yaptığı açıklamada, Sibirya Gücü-2 doğalgaz boru hattına ilişkin "yakın gelecekte" bir sözleşme imzalamayı beklediklerini ifade etmiştir (Russia and China plan..., 2024). Batı Sibirya'dan geçerek Çin'e ulaşması öngörülen boru hattından Yamal Yarımadası ve Yamalo-Nenets Özerk Bölgesi'nin Nadym-Pur-Taz bölgesinde üretilen doğalgaz taşınacak olup, yılda azami 50 milyar m³ doğalgaz taşınması öngörülmektedir (Russia and China plan..., 2024).



Harita 2: TürkAkım Doğalgaz Boru Hattı. Kaynak: TürkAkım Resmi Sitesi (https://turkstream.info/tr/project)

Öte yandan Rusya'ya yönelik yaptırımların etkisiyle Brüksel'in baskısı sonucu başta Bulgaristan olmak üzere Balkan ülkeleri Güney Akım projesinden çekilmişlerdir. Bunun üzerine Rusya alternatif bir proje geliştirerek TürkAkım Projesi'ni uygulamaya koymuştur. TürkAkım, Rusya'nın Anapa kentinden başlayıp Karadeniz'in altından geçerek Kırklareli'nin Vize ilçesine bağlı Kıyıköy beldesinde karaya çıkmaktadır. Hattın inşasına Mayıs 2017'de başlanmış olup 8 Ocak 2020'de ilk gazı pompalaması öngörülmüştür (<https://tr.euronews.com/>). Boru hattı sisteminin deniz kesimi, Karadeniz'den birbirine paralel ilerleyen iki hattan oluşmaktadır. Türkiye'deki alım terminalinden sonra, karadaki iki yeraltı boru hattından biri Türkiye'nin mevcut doğalgaz şebekesine bağlanılmaktadır. Diğer boru hattı ise güney ve güneydoğu Avrupa'ya gaz tedarik etmek üzere Türkiye-Bulgaristan sınırına uzanmaktadır. (<https://turkstream.info/tr/project/>)

Rusya'nın Yabancı Enerji Şirketlerini veya Hisselerini Satın Alma Stratejisi

Gazprom, yurtdışında tüketiciye doğrudan satış yapan gaz şirketlerini, yer altı tesislerini, enerji üreten şirketleri ve boru hatlarını ya da hisselerini satın alma stratejisi izlemiştir. Kremlin böylece enerji alanında dünya çapında dev Rus şirketleri oluşturmayı hedeflemiştir. Örneğin Lukoil şirketi 1998 yılında Plotey'deki Petrotel rafinerisinin hisselerini satın alarak Romanya pazarına girmiştir. LUKOİL 2006 yılı itibarıyla Romanya'da 500 milyon doların üzerinde yatırım yapmıştır. Petrotel-Lukoil ortaklığı on petrol deposu ve üç yüz civarında ortak benzin istasyonunu bünyesinde barındırmaktadır. Şirketin faaliyetleri Romanya ekonomisi açısından büyük önem taşımaktadır. Lukoil 2012 yılında Romanya'daki rafinerisini modernleştirmek için 2.5 milyar dolarlık yatırım kararı almıştır (blackseanews.net).

Rusya'nın Yerel Dağıtım Şebekelerini Kontrol Stratejisi

Rusya'nın enerji konusunda bir diğer stratejisi üretim, ulaştırma ve satış boyutlarını bütüncül şekilde değerlendirerek enerji alanında işbirliği yaptığı ülkelerin enerji dağıtım ağına girmektir. Bu amaçla alıcı ülkelerin iç dağıtım şebekelerinde pay sahibi olmaya yönelip Ermenistan ve Belarus ile anlaşma yapmıştır (Russia Tightens Control..., 2006). Ancak Rusya Avrupa iç pazarlarına bu kadar kolay girememiştir. Gazprom, Hollanda'nın yerel gaz şebekesinden hisse almak istemiş, henüz söz konusu hedefine ulaşamamıştır.

Rusya'nın Enerjiyi Cezalandırma Aracı Olarak Kullanma Stratejisi

Rusya'nın dış ve güvenlik politikalarında enerji aracını etkin şekilde kullanması 2005 yılı sonunda Ukrayna'yı gaz fiyatlarını arttırmaya zorlamasıyla belirginleşmiştir (Russia-Ukraine gas row..., 2005). Rusya Ocak 2006'da Ukrayna ile fiyat konusunda anlaşmazlık yaşayınca bu ülkeye doğal gaz sevkiyatını durdurmuştur. Gazprom, Ekim 2007 ayı içerisinde 1.3 milyar ABD doları borcunu ödememesi halinde Ukrayna'ya sevk edilen doğalgaz miktarında kesintiye gidileceğini duyurmuştur.

Rusya, Gürcistan ile 2006 yılı sonlarında dört Rus Askeri İstihbarat (GRU) subayının gözaltına alınması sonrasında bu ülkeye başlattığı yaptırımlara enerji alanını da eklemiştir. Gürcistan'a satılan doğalgaz fiyatını iki katına çıkarmıştır (Gazprom to double...,2006). Rusya'nın Batı yanlısı Tiflis yönetimine baskısı bununla da sınırlı kalmamıştır. Putin, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'i özel olarak Moskova'ya davet ederek, Rusya'nın Gürcistan'a uygulayacağı enerji ablukasında Azerbaycan'ı da yanına çekmeye çalışmıştır. Gürcistan'ın çevre ülkelerden doğalgaz satın almasını engellemek amacıyla, 2007 yılında daha önce 4.5 (Dört buçuk) milyar metreküp doğalgaz alım anlaşması yaptığı Azerbaycan'dan 1.5 (Bir buçuk) milyar metreküp doğalgaz daha alabileceğini belirterek, Bakü'nün Şah Denizi kaynaklarından Gürcistan'a doğalgaz vermesini engellemeye çalışmıştır (İsmayilov, 2008).

Gazprom, Belarus'un ödemediği 450 milyon ABD doları tutarındaki borcuna karşılık, bu ülkeye sevk edilen doğalgazın %45 oranında azaltılacağı bildirmiştir (Russia to cut..., 2007). Rusya, Ocak 2007'de ise petrol fiyatındaki ihtilaf nedeniyle Belarus'a petrol sevkiyatını üç gün süreyle durdurmuştur.

SONUÇ

Rusya, 2000'li yıllarda enerjiyi dış politika hedeflerine ulaşmada önemli bir araç olarak görmüştür. Sovyet sonrası coğrafya ile Avrupa arasında enerji tekeli olmayı hedeflemiştir. Batı'nın artan enerji ihtiyacı ve enerji fiyatlarının yükseleceği beklentisi Moskova'yı cesaretlendirmiştir. Kremlin, enerjiyi hem bütçe gelirlerini arttırmak hem de dış politik ve güvenlik hedeflerine ulaşmak amacıyla etkin bir araç olarak kullanmıştır. Putin, Batı ile askeri ve teknolojik açıdan rekabette sorunlar yaşayacağını öngörmüştür. ABD'nin siyasi, ekonomik ve askeri alanda dünya liderliğine karşı enerji alanında söz sahibi bir konuma gelmeyi hedeflemiştir. Bu nedenle eski Sovyet ülkeleriyle uzun vadeli enerji anlaşmaları imzalamış ve yeni transit hatların inşasına yönelmiştir. Doğalgaz üreten ülkelerle işbirliğini geliştirmiştir. OPEC benzeri bir örgütlenmeyi teşvik etmiştir.

Rusya'nın 2000'li yıllarda alternatif enerji nakil hatları vasıtasıyla arz güzergahlarını çeşitlendirmeyi, Avrasya'nın enerji kaynaklarını ülkesi üzerinden ihraç etmeyi, enerji nakil hatlarında pay sahibi olmayı ve alıcı ülkelerin iç dağıtım şebekelerinde pay almayı hedeflemiştir.

Rusya enerji alanında Sovyet Sonrası coğrafyada hakim rol oynamaya çalışmış, bu kapsamda bölge ülkeleriyle uzun vadeli enerji alım-satım anlaşmaları imzalamıştır. Ukrayna ve Belarus gibi kendisine sorun çıkaran transit ülkeleri dışarıda bırakan yeni boru hattı projeleriyle arz iletim hatlarını çeşitlendirmeye yönelmiştir. Bu kapsamda Almanya ile birlikte Kuzey Akım hattını hayata geçirmiştir.

Rusya'nın 2014 yılında Kırım ve Sivastopol'ü ilhaki üzerine Batılı ülkeler tarafında enerji dahil pek çok alanda yaptırıma tabi tutulmuştur. Bu kapsamda uzun süredir planladığı Güney Akım doğal gaz boru hattı projesini iptal etmek zorunda kalmış, yerine TurkAkım projesini hayata geçirmiştir. Avrupa'da daralan Pazar üzerine alternatif piyasa olarak Çin'e yönelmiştir. Çin ile 30 yıllık doğalgaz satış anlaşması imzalamış, ayrıca Sibirya Gücü isimli doğalgaz boru hattını inşa etmişlerdir.

Rusya, 2000'li yıllardan itibaren Sovyet sonrası coğrafyada ve Avrupa'da yabancı enerji şirketlerini veya hisselerini satın almayı, ev sahibi ülkelerin iç dağıtım şebekelerin pay sahihi olmayı hedeflemiştir. Böylece enerji alanında daha geniş bir coğrafyada hakimiyetini arttırmaya çalışmıştır. Bu stratejisinde zaman zaman başarılı olsa özellikle Avrupa'da Brüksel'in kaygıları ve kamuoyunun baskısıyla nihai amacına ulaşamamıştır.

Rusya'nın enerjiyi zaman zaman muhatap ülkeleri cezalandırma aracı olarak kullanmaktan kaçınmamıştır. Anlaşmazlık yaşadığı ülkelere karşı gaz veya petrol sevkiyatını durdurmak veya fiyatları arttırmak yoluyla bu ülkeler üzerinde siyasi ve dış politik hedeflerine ulaşmaya çalışmıştır.

Sonuç olarak Rusya, Vladimir Putin'in 31 Aralık 1999'da Başkan vekili, ardından devlet başkanı olarak görev yaptığı süre boyunca-ki buna 2008-2012 arasında yakın çalışma arkadaşı Dmitri Medvedev'in başkanlığı da dahildir- enerji alanında dünyanın önde gelen üretici ülkesi olması, enerji kaynaklarıyla piyasalar arasında stratejik konumda bulunması, Sovyet enerji iletim sisteminin mirası gibi avantajlardan yararlanarak enerjiyi dış politik hedeflerine ulaşmada araç olarak kullanmıştır. Bu kapsamda Batılı ülkelerin çeşitli hamlelerine ve yaptırımlarına karşı farklı stratejiler geliştirmiştir. Rusya söz konusu stratejilerle nihai hedeflerine ulaşmasa da Batılı ülkelerin yaptırımlarından her seferinde kaçınmayı ve enerjiyi ülkesinin ekonomik, siyasi ve askeri gücünü arttırmada önemli bir kaynak olarak korumayı başarmıştır.

KAYNAKLAR

- Amanov, Ş. (2007). ABD'nin Orta Asya Politikaları. İstanbul: Gökkuşbu Yayinevi.
- "Avrupa'yı 'ikiye bölen' proje: Kuzey Akım 2 Gaz Boru Hattı tamamlandı", 10.09.2021, <https://tr.euronews.com/2021/09/10/avrupa-y-ikiye-bolen-proje-kuzey-ak-m-2-dogal-gaz-boru-hatt-tamamland>, (Erişim Tarihi: 13.05.2024)
- Cafersoy, N. (2000). Eyalet-Merkez Düzeyinden Eşit Statüye: Azerbaycan-Rusya İlişkileri (1991-2000), Ankara, Avrasya-Bir Vakfı, Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi, Ankara Çalışmaları, Ekim 2000, s.32-35.
- Cemilli, E. (2007). ABD'nin Güney Kafkasya Politikası. İstanbul: IQ Kültür Sanat.
- EIA-Türkmenistan Analysis, <https://www.eia.gov/international/analysis/country/TKM>, (Erişim Tarihi: 13.05.2024).
- Energy Charter, https://energy.ec.europa.eu/topics/international-cooperation/international-organisations-and-initiatives/energy-charter_en, (Erişim Tarihi: 20.05.2024)
- "Gazprom to double Georgia charges", 2 November 2006, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6108950.stm>, (Erişim Tarihi: 13.05.2024).
- "Gazprom to start gas supplies to China via Siberia in December 2019", July 5, 2017, <https://www.reuters.com/article/idUSKBN19Q08O/>, (Erişim Tarihi: 15.05.2024)
- Göknel, M. (2008). The New Game" Tension and Conflicts For Energy Transport Routes, <http://www.eurasiacritic.com/articles/newgame-tension-and-conflicts-energy-transport-routes>, (Erişim Tarihi: 12.06.2008).
- Griffin, R. (2019). Putin approves new Russian energy security doctrine, <https://www.spglobal.com/commodityinsights/en/market-insights/latest-news/oil/051419-putin-approves-new-russian-energy-security-doctrine>, (Erişim Tarihi: 13.05.2024)

Haas, M. (2006). Current Geostrategy in the South Caucasus, http://www.pinr.com/report.php?ac=view_report&report_id=595&language_id=1, (Erişim Tarihi: 02.03.2007).

Hagerty, M. (2022). Five Charts Explaining The Global Impact Of Sanctions On Russian Energy Exports, March 11, 2022, <https://insight.factset.com/five-charts-explaining-the-global-impact-of-sanctions-on-russian-energy-exports>, (Erişim Tarihi: 02.05.2024)

İsmayilov, R. (2008). Azerbaijan: Baku Likely to Reject Russian Offer to Buy Natural Gas, <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav060308a.shtml>, (Erişim Tarihi: 15.05.2010).

“Kazakhstan to Transport 1.5 Million Tons of Oil Via Baku-Tbilisi-Ceyhan Pipeline”, 24 November 2022, <https://astanatimes.com/2022/11/kazakhstan-to-transport-1-5-million-tons-of-oil-via-baku-tbilisi-ceyhan-pipeline/>, (Erişim Tarihi: 15.05.2024).

Kolchin, S. (2006), Why Russia refuses to ratify Energy Charter, 07.04.2006, <https://sputnikglobe.com/20060407/45451331.html>, (Erişim Tarihi: 15.05.2024).

“Lukoil Announces Extra USD 2.5 Million Investments in Romania”, 12.09.2012, <https://www.blackseanews.net/en/read/44546>, (Erişim Tarihi: 15.05.2024).

“Mikhail Mishustin approves Energy Strategy to 2025”, 10 June 2020, <http://government.ru/en/docs/39847/>, (Erişim Tarihi: 10.05.2024)

“Nord Stream gas pipeline opened by Merkel and Medvedev”, 8 November 2011, <https://www.bbc.com/news/world-europe-15637244>, (Erişim Tarihi: 20.05.2024)

“Overview of oil and natural gas in the Caspian Sea region”, August 26, 2013, https://www.eia.gov/international/content/analysis/regions_of_interest/caspian_sea/, (Erişim Tarihi: 02.05.2024)

Pipeline, https://www.kcp.kz/projects/atasu_alashankou, (Erişim Tarihi: 15.05.2024).

Proje TürkAkım Boru Hattı, <https://turkstream.info/tr/project/>, (Erişim Tarihi: 10.05.2024)

“Russia and China plan to sign contract on Power of Siberia-2 in near future — Deputy PM”, May 16, 2024, <https://tass.com/economy/1789321>, (Erişim Tarihi: 20.05.2024)

“Russia Tightens Control over the Armenian Energy Sector”, October 17, 2006, <https://eurasianet.org/russia-tightens-control-over-the-armenian-energy-sector>, (Erişim Tarihi: 02.05.2024)

“Russia to cut natural gas supplies to Belarus 45% from Aug.3”, 01 August 2007, <http://en.rian.ru/russia/20070801/70092408.html>, (Erişim Tarihi: 20.05.2024).

“Russia-Ukraine gas row heat up”, 27 December 2005, December <http://news.bbc.co.uk/2/hi/4562952.stm>, (Erişim Tarihi: 20.05.2024).

“Russian Country Profile”, <https://oec.world/en/profile/country/rus>, (Erişim Tarihi: 02.05.2024)

“Russian Oil Exports Pivots Towards the East”, February 2024, <https://qery.no/russian-oil-exports-pivots-towards-the-east/> (Erişim Tarihi: 02.05.2024)

“Russia’s Energy Security Doctrine approved, May 13, 2019, <http://www.en.kremlin.ru/catalog/keywords/83/events/60516>, (Erişim Tarihi: 10.05.2024)

Socor, V. (2010). Bulgarian Government Skeptical on South Stream Project, Eurasia Daily Monitor, 7 (33).

“South Stream Pipeline Project, Europe”, <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/southstream/>, (Erişim Tarihi: 19.12.2020).

Stern, J. (2007). Gas-OPEC: A Distraction From Important Issues of Russian Gas Supply to Europe, Oxford Energy Comment, http://www.oxfordenergy.org/pdfs/comment_0207-1.pdf, (Erişim Tarihi: 15.05.2009).

“TACIS Annual Report 1999”, <http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/southstream/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2007).

Taking Stock: How Close Are We to a Sustainable Energy Transition, August 31, 2023, <https://www.freedomofmobility.stellantis.com/en/featured-content/2023/taking-stock-how-close-are-we-to-a-sustainable-energy-transition>, (Erişim Tarihi:02.05.2024)

The Energy Charter Treaty, Updated 18 February 2019, <https://www.energycharter.org/process/energy-charter-treaty-1994/energy-charter-treaty/#:~:text=It%20is%20designed%20to%20promote,legal%%20force%20in%%20April%201998>, (Erişim Tarihi: 20.05.2024).

The Energy Charter Treaty and Protocol, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM:l27028>, (Erişim Tarihi: 20.05.2024).

“Türk Akımı doğal gaz boru hattı Türkiye, Rusya ve bölge için ne anlam taşıyor?”, 08.01.2020, <https://tr.euronews.com/2020/01/08/turk-akimi-dogal-gaz-boru-hatti-turkiye-rusya-ve-bolge-icin-ne-anlam-tasiyor>, (Erişim Tarihi 10.05.2024)

“U.S. Interests in the Central Asian Republics”, 12 February 1998, http://commdocs.house.gov/committees/intlrel/hfa48119.000/hfa48119_0f.htm, (Erişim Tarihi: 15.05.2009).

Vitale, A. (2007). The EU wants to build an energy strategy in the Caspian region, http://www.caucas.com/home_eng/breve_contenu.php?id=293, (Erişim Tarihi: 10.05.2010).

Woehrel, S. (2009). Russian Energy Policy Toward Neighboring Countries, Congressional Research Service, <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34261.pdf>, (Erişim Tarihi: 20.05.2024).

IMPACTS OF LATEST ECONOMIC CRISIS ON INFLATION IN THE WORLD & EURASIAN COUNTRIES EXAMPLE

Dr. Öğretim Üyesi İbrahim Bora ORAN¹

Dr. Öğretim Üyesi Hakan KANTARCI²

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Münir GÖKMEN³

Abstract:

This study includes addressing three related themes with a focus on the Eurasian geographical region. The first theme is about the geostrategic and geopolitical importance of the Eurasian region in terms of international power relations. The second theme is the assessment of the effects of the recent economic crises on a general perspective presented on the economic and political change of the countries of the Eurasian region. As the third theme, while making an economic analysis of the problems that have developed in terms of inflation due to the recent economic crises of the Eurasian region countries, it has also been tried to develop a view on the geopolitical and geostrategic dimensions of relations with Turkey. With this study, it is aimed to examine the effects of the economic crises that emerged with the transformation of the Covid-19 epidemic, which started in 2020 as the economic crises experienced in the world in recent years, into a pandemic whose cost is human life, and then emerged with the start of the conflict between Russia and Ukraine in 2022, with a focus on Eurasian countries. In this context, the changing economic situation of Eurasian countries due to the high inflation problem and increasing energy prices arising from the effect of economic crises is investigated. Within the framework of this research, firstly, inflation and rising energy prices in the world were examined in the literature with the descriptive method and the economic levels of Eurasian countries were evaluated. In the analysis section, according to the synthesis of the global crisis observed in the world perspective, the changes in Eurasian countries due to rising inflation rates, energy index, changes in the cost of living and increasing commodity prices are determined. As a result of the study, it has been revealed that Eurasian countries are also faced with economic difficulties in a process where inflation rates have increased in all countries, especially in developed countries, with the effect of two major crises that have emerged in recent years. However, it has been determined that Eurasian countries have less negative effects in direct proportion to the size of their energy resources, for example, compared to European countries with energy dependency, and that they have entered a recovery trend with strategies to combat the global crisis as of 2023.

Keywords: International Economy, Global Crisis, Inflation, Eurasia, Geostrategic

Gel Codes: Q4, E3, F6

DOI:

ВЛИЯНИЕ ПОСЛЕДНИХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ КРИЗИСОВ НА ИНФЛЯЦИЮ В МИРЕ: НА ПРИМЕРЕ СТРАН ЕВРАЗИИ

Аннотация: Это исследование включает рассмотрение трех связанных тем с акцентом на евразийский географический регион. Первая тема касается геостратегического и

1 ORAN, İbrahim Bora, Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Lojistik ve Uluslararası Taşımacılık Bölümü, ibrahimoran@esenyurt.edu.tr, İstanbul, Türkiye, Orcid id: <https://orcid.org/0000-0002-0274-0921>

2 KANTARCI, Hakan, Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Mail: hakankantarci@esenyurt.edu.tr, İstanbul, Türkiye, Orcid id: <https://orcid.org/0000-0002-9679-4014>

3 GÖKMEN, Ahmet Münir, Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, İşletme (Türkçe) Bölümü, Mail: ahmetgokmen@esenyurt.edu.tr, İstanbul, Türkiye, Orcid id: <https://orcid.org/0000-0003-3659-2741>

геополитического значения евразийского региона с точки зрения международных властных отношений. Вторая тема — оценка последствий недавних экономических кризисов на общую перспективу, представленную на экономические и политические изменения стран евразийского региона. В качестве третьей темы, при проведении экономического анализа проблем, возникших в плане инфляции из-за недавних экономических кризисов стран Евразийского региона, также была предпринята попытка разработать взгляд на геополитические и геостратегические измерения отношений с Турцией. В этом исследовании ставится цель изучить последствия экономических кризисов, возникших с трансформацией эпидемии Covid-19, которая началась в 2020 году как экономический кризис, переживаемый в мире в последние годы, в пандемию, цена которой - человеческая жизнь, а затем возникла с началом конфликта между Россией и Украиной в 2022 году, с акцентом на страны Евразии. В этом контексте исследуется меняющаяся экономическая ситуация стран Евразии из-за проблемы высокой инфляции и роста цен на энергоносители, возникшего в результате влияния экономических кризисов. В рамках этого исследования, во-первых, инфляция и рост цен на энергоносители в мире были изучены в литературе с помощью описательного метода, а также были оценены экономические уровни стран Евразии. В аналитическом разделе, согласно синтезу глобального кризиса, наблюдаемого в мировой перспективе, определяются изменения в странах Евразии из-за роста темпов инфляции, энергетического индекса, изменения стоимости жизни и роста цен на сырьевые товары. В результате исследования было выявлено, что страны Евразии также сталкиваются с экономическими трудностями в процессе, когда темпы инфляции возросли во всех странах, особенно в развитых странах, с влиянием двух крупных кризисов, возникших в последние годы. Однако было установлено, что страны Евразии испытывают меньше негативных последствий в прямой зависимости от размера их энергетических ресурсов, например, по сравнению с европейскими странами с энергетической зависимостью, и что они вошли в тенденцию восстановления со стратегиями борьбы с мировым кризисом по состоянию на 2023 год.

Ключевые слова: международная экономика, глобальный кризис, инфляция, Евразия

SON EKONOMİK KRİZLERİN DÜNYADA ENFLASYONA ETKİLERİ & AVRASYA ÜLKELERİ ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu çalışma, ilgili üç temayı Avrasya coğrafi bölgesi odağında ele almayı içermektedir. İlk tema Avrasya bölgesinin uluslararası güç ilişkileri açısından jeostratejik ve jeopolitik önemi hakkındadır. İkinci tema, Avrasya bölgesi ülkelerinin ekonomik ve siyasi değişimi konusunda sunulan genel bir perspektif üzerinde son ekonomik krizlerin etkilerinin değerlendirilmesidir. Üçüncü tema olarak ise Avrasya bölgesi ülkelerinin son ekonomik krizlerin etkisiyle enflasyon konusunda gelişen sorunların ekonomik analizi yapılırken aynı zamanda Türkiye ile ilişkilerin jeopolitik ve jeostratejik boyutları üzerine bir görüş geliştirilmesine çalışılmıştır. Bu çalışma ile dünyada son yıllarda yaşanan ekonomik krizler olarak 2020 yılında başlayan Covid-19 salgınının bedeli insan hayatı olan bir pandemiye dönüşmesiyle ortaya çıkan ve ardından 2022 yılında Rusya ve Ukrayna arasında çatışma başlamasıyla ortaya çıkan ekonomik krizlerin etkilerini Avrasya ülkeleri odaklı incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, ekonomik krizlerin etkisiyle ortaya çıkan yüksek enflasyon sorunu ve artan enerji fiyatlarına bağlı olarak Avrasya ülkelerinin değişen ekonomik durumu araştırılmaktadır. Bu araştırma çerçevesinde öncelikle betimsel yöntemle dünyada enflasyon ve yükselen enerji fiyatları literatürde incelenerek Avrasya ülkelerinin ekonomik düzeyleri değerlendirilmiştir. Analiz bölümünde ise, dünya perspektifinde gözlemlenen küresel krizin sentezine göre yükselen enflasyon oranları, enerji endeksi, yaşam maliyetinin değişmesi ve artan emtia fiyatlarının etkisiyle Avrasya ülkeleri üzerinde yaşanan değişimler belirlenmektedir. Yapılan çalışma sonucunda, son yıllarda ortaya çıkan iki büyük krizin etkisiyle başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm ülkelerde enflasyon oranlarının yükseldiği bir süreçte Avrasya ülkelerinde de ekonomik güçlüklerle karşı karşıya kalındığı ortaya konmuştur. Ancak, Avrasya ülkelerinin sahip oldukları enerji kaynaklarının büyüklüğü ile doğru orantılı olarak örneğin enerji bağımlılığı olan Avrupa ülkelerine kıyasla daha az olumsuz etkiler yaşandığı ve 2023 yılından itibaren küresel krizle mücadele stratejileri ile düzleşme trendine girdiği belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Uluslararası Ekonomi, Küresel Kriz, Enflasyon, Avrasya, Jeostratejik

Jel Kodları: Q4, E3, F6

GİRİŞ

Rusya-Ukrayna çatışmasının 24 Şubat 2022 tarihinde başlamasıyla birlikte ortaya çıkan etkiler küresel boyutta politik ve ekonomi için yeni bir sürece girilmiştir. Savaş, Covid-19 pandemisi sonrası küresel toparlanmayı geciktirmiş, bu süreçte özellikle enerji ve gıda güvenliği kriz boyutlarına ulaşmıştır. Küresel ölçekte fiyatlar son yılların en yüksek düzeyine çıkarken, pandemi krizinin başlattığı yüksek enflasyon, enerji krizi ve emtia fiyat artışı sorunlarını daha fazla büyütülmüştür. Sadece savaşan ülkeler değil küresel ekonomi etkilenmiştir. Gıda fiyatları yükselirken enerji fiyatları da rekor seviyelere ulaşmıştır. Savaş küresel riski artırmıştır ve küresel enflasyonu yukarı yönlü değiştirmiştir. Rusya-Ukrayna savaşı gıda, enerji ve finansmanda dışa bağımlılığın olumsuz sonuçlarını artıran ve alternatif enerji kaynaklarına sahip olmanın artan önemini yeniden vurgulayan bir etki de yaratmıştır. Bu nedenlerle küresel ölçekte 1970'lerdeki gibi bir enerji krizi ve stagflasyon kaçınılmaz olmuştur. Enflasyon ile mücadele için günümüzde piyasa müdahaleleri kapsamında enflasyon ile diğer gelişme faktörleri arasında bir tercih yapılması gerekli olmuştur. Uluslararası kurumların raporlarında, savaş sonrasındaki yaptırımlar nedeniyle küresel büyüme tahminlerini düşürmektedir. Küresel enflasyonun artmasının ve küresel büyümenin gerilemesinin beklendiği açıklanmaktadır. Karşılaşılan sonuçlardan biri de savaş ve yaptırımların uluslararası ticari ilişkilerin yoğun olduğu ülkelere ve komşu ülkelere olan etkileridir. Savaşın gıda güvenliği, enerji talebinin karşılanamaması ve yükselen enflasyon sorunları başta olmak üzere küresel ekonomi ve siyasi politikalara yansımalarının daha ziyade yakın komşu ve büyük ticari ortak olan ülkelere olumsuz etkileri görülmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği (AB) ve ABD katılımlı Batı, Rusya'yı küresel sistemden izole ederken, Euro bölgesinde yoğun enerji bağımlılığı nedeniyle enerji yoksunluğu yaşanmaktadır.

Pandemi ve enerji krizlerinin etkileri politik ve ekonomik olarak önemli değişimlere neden olmuştur. Örneğin, Ukrayna'nın Çin'in Avrupa'ya ticaret yollarında kritik bir konuma sahip olması etkisiyle Çin, Asya Pasifik'te etkisini artırmayı hedeflerken Rusya da Avrasya'da güçlenmeyi önemsemektedir. Türkiye enerji arz zinciri ve ticaret yolları üzerindeki stratejik konumu ile artan önemi nedeniyle kritik ve etkin bir ülke olmuştur. Avrasya coğrafyasında yer alan ülkeler aralarında işbirliği faaliyetlerini hızlandırmıştır. Küresel boyutta tüm ülkelerde olduğu gibi Avrasya ülkeleri üzerinde de krizlerin etkileri yaşanmaktadır ve bu ülkeler oluşturdukları Avrasya Birliği çerçevesinde politik ve ekonomik güçlerini korumaya yönelik çalışmalarla krizden en az zararlı çıkmanın yollarını denemektedirler.

Bütün bu değişimlere bağlı olarak düzenlenen bu araştırmada, çatışmaların, yaptırımların, siyasi baskıların ve ekonomik krizlerin küresel ekonomi politikası üzerindeki etkiler analiz edilmektedir. Yapılan araştırma kapsamında; önce Rusya/Ukrayna çatışması, nedenleri, etkileri ve sonuçlarının literatür desteğiyle betimleme yöntemiyle açıklanmıştır. Sonra gözlemlenen perspektifin sentezi ile siyasi ve ekonomik etkileri belirlenmiştir. Son olarak analiz bölümünde, krizlerin ekonomik sonuçlarının oldukça fazla alanlarda kendini göstermesi nedeniyle, en büyük sorunlardan biri olarak enflasyon oranlarının yükselmesi sorunu incelenmiştir. Bu kapsamda, yükselen enflasyonun nedenleri ve yarattığı etkiler genel olarak belirlenmiş, özel olarak ta Avrasya ülkelerinin etkilenme düzeylerinin ortaya konmasına çalışılmıştır. Enflasyonla mücadele amacıyla uygulanan ve geleceğe yönelik öngörülen çözümlerin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

1. LİTERATÜR

1.1. Batı yaptırımları

Son yıllarda ekonomik olarak bazı ülkelere yaptırımlar uygulanması dünyada önemli bir strateji haline gelmiştir. Bunun günümüzdeki örneği Rusya'nın Ukrayna ile yaşadığı sorunlar nedeniyle ortaya çıkmıştır ve birçok ülke tarafından Rusya'nın Ukrayna'ya savaş başlatmasını protesto etmek amacıyla oldukça etkileyici yaptırımlar uygulanmaya başlamıştır. Oysa on yıldan daha az bir zaman önce Rusya ve Ukrayna arasında benzer sorunlar yaşanmış ve benzer sonuçlarla karşılaşmış olduğu görülmektedir. SSCB döneminde Ukrayna'nın geniş ve verimli topraklara sahip olması nedeniyle bir tarım ülkesi olarak

görülmesine karşılık, Doğu Ukrayna bölgesinin ise özellikle endüstri bölgesi olma özelliği başlıca neden olarak öne çıkmıştır. Bu süreçte Ukrayna, AB'nin uluslararası pazar ekonomisine uyum sağlamak için BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) entegrasyonundan ziyade AB'ne katılmaya çalışmıştır (Sağlam, 2014: 436). AB ile uyum hedefiyle Avrupa normlarına ulaşmaya gösterilen bu çaba büyük ölçüde Ukraynalılar tarafından desteklenmiştir (Özdal, 2014: 10). Ancak, Avrupa Birliği ile Ukrayna arasında Kasım 2013'te imzalanması beklenen anlaşmanın askıya alındığının Ukrayna yönetimi tarafından açıklanması ve aynı zamanda Rusya tarafından da Kırım'ın kendisine bağlandığı açıklaması nedenleriyle ortaya çıkan kriz kısa süre içinde uluslararası bir sorun olmuştur. Sonuç olarak Rusya'nın 2014 yılında Kırım ve Doğu Ukrayna'yı ele geçirme mücadelesini başlatması, bazı ülkelerin Rusya'ya uygulayacağı bazı ekonomik yaptırımları başlatmıştır.

Bu yaptırımlar o tarihte başta Rusya ile bağlantılı ülkeler olmak üzere ekonomik olarak diğer ülkelere de yansıyan bir krize yol açmıştır. Bu kriz etkisiyle, Rusya'nın ekonomik olarak düşüşe geçmesiyle birlikte diğer ülkelerin de krize girmesine zemin hazırlanmıştır. O yıllarda Rusya'nın Ukrayna'yı askeri güçsüzleştirme gayesine karşılık olarak uygulanan yaptırımlar AB ve ABD tarafından yapılmıştır (Galbert, 2015: 5). Şimdi olduğu gibi 2015 yılında da Rusya, AB ve ABD gibi ülkelerde ekonomik olarak yaşanan etkilerin makro düzeyde değerlendirilmesi çalışmaları yapılmaktadır. Yaşanan etkiler genel anlamda bazı ana maddeler olarak açıklanmıştır (Connolly, etc, 2015: 2):

- Rusya'nın dış sermayeye erişimi azalmıştır. Rusya'nın bu deneyimi daha önce 1998 ve 2008-2009 krizleri etkisiyle de yaşadığı görülmüştür.
- Rusya açısından önemli olan özellikle petrol, gaz ve savunma sanayisi sektörlerinde bozulmalar başlamıştır.
- Rusya'nın ekonomik yavaşlaması aslında 2008 krizinin etkisiyle başlamıştır ve 2010 yılından sonra daha çok artmaya devam etmiştir. 2014 yılının ikinci yarısından sonra petrol fiyatları hızla düşmeye başlayınca ekonomik yavaşlama daha fazla artmıştır.

Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımlar oldukça yüksek düzeydedir. Bu süreçte Almanya önemli bir rol oynamıştır ve 2014 yılında yeni federal konularda anlaşmalar imzalanmıştır (Fischer, 2015: 1). Kırım olayı nedeniyle 2014 yılında referandum yapılarak Kırım Rusya'ya katılmıştır. Bunun üzerine başta Birleşmiş Milletlere üye ülkeler ile ABD, AB ve NATO üyesi ülkeler tarafından Rusya'nın Ukrayna'ya politikasına karşı çıkan ülkeler artmıştır (WEIC, 2016). Bu süreçte asıl amaç Rusya'yı uluslararası piyasadan uzaklaştırmak olup, ABD'nin başlatmasıyla uygulanan yaptırımlara AB ülkeleri ve İngiltere, Almanya, İtalya, Kanada, ABD, Fransa ve Japonya'dan oluşan G7 ülkeleri katılmışlardır. AB'nin talebi üzerine Rusya G8'ler grubundan çıkarılmıştır (VESTI, 2016).

Bu süreçte uygulanan yaptırımlar Rusya'da genel anlamda nüfusun yaşam standartlarının düşmesine, teknolojik gerilemelere, üretimin düşmesine, yatırım talebinin azalmasına, finansal sistemin bozulmasına, dış ticaret olanaklarının kaybına ve yurt dışında yatırım fırsatlarının kısıtlanmasına neden olacağı öngörülere açıklanmaya başlamıştır (Zagaşvili, 2015: 70). Yaptırımların hedefi özellikle üretim teknolojilerinde kullanılan hammaddelerdi ve bu ürünlere uygulanan yaptırımlar özellikle bu alanda üretim yapan ülkeler tarafından da desteklenmiştir (Carnegie, 2014). Aynı zamanda, ekonomik yaptırımlarla Rusya'ya ait bankaların kredi olanaklarının kısıtlanması hem ülkede yatırımların yavaşlaması hem de ülkenin para değerinin düşmesine yol açılmıştır. Ayrıca, yerli şirketlerin dış borç ödemelerinin zorlaşmasına yol açılmıştır. Bu konuda karşılaşılmış muhtemel etkiler olarak Kuzmin (Economist, 2015) tarafından, 2014 ve 2015 yıllarında Rus şirketlerinin kredi geri ödemeleri olacağı açıklanmaktadır. Bu alanda kamu sektörünün payının yaklaşık 65 milyar \$ olduğu hakkında uyarı yapılmıştır (Tkachev, Sukharevskaya vd. 2014). Aynı konuda Morgan Stanley (2014) analistleri tarafından, 2015 yılında finans dışı sektörlerde Rusya devlet şirketlerine ve devlet bankalarına ödemeler yapılması, özel bankaların geri ödemeleri yapılması ve özel finans dışı şirketlere dış borç ödemesi yapılması gerektiği için yaratılan riskler vurgulanmaktadır (Hille vd. 2014).

Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan gerilimin önlenmesine yönelik yaptırımların, bu yaptırımları destekleyen AB ülkeleri üzerinde yaratılan etkiler olarak 2014 yılı sonunda bu ülkelerin Rusya ile yapılan ticaret hacminin oldukça azaldığı açıklanmıştır. Örneğin, Federal Gümrük Servisi (2015) tarafından açıklanan verilere göre, Rusya ile ticaret hacmi düşen ülkeler arasında Portekiz, Yunanistan Macaristan ve İngiltere'nin en yüksek düşüşler yaşadığı belirtilmiştir. Diğer AB ülkelerinde de daha az oranlarda olmakla birlikte ticaret hacmi düşmüştür. AB ülkeleri dışında olup Rusya'ya karşı

yaptırımlara katılan diğer ülkelerde de çok daha az oranda olmakla birlikte düşüşler yaşanmıştır. Özellikle Kanada, Japonya ve Norveç ile dış ticaret hacmi düşmüştür (Barkovskiy, Alabyan, vd. 2015: 5). Yaptırım uygulayan ülkeler açısından yapılan araştırmalarda örneğin 2014 yılında Almanya'nın Rusya'ya ihracatının yüzde 20 oranında düşebileceği ancak en büyük zararı makine sanayiindeki araç üretim şirketlerinin göreceği iddia edilmiştir. Bu yaptırımların etkisinin Almanya önemli bir zarar veremeyeceği çünkü Almanya'nın dış ticaretinde Rusya'nın payının yüzde 4'ten az olduğuna dikkat çekilmektedir (Mezin, Kudryaşova. 2014. s.19).

Mills (2022) tarafından açıklanan bir çalışmada Rusya'ya yeniden yaptırımlar başlığı altında örneğin UK tarafından Şubat 2022'de açıklanan yaptırım kararlarından önce, 183 kişi ve 53 kuruluşun hali hazırda UK mali yaptırımlarına tabi olduğu belirtilmektedir. 2014 yılında Kırım'ın Rusya'ya katılması ve Ukrayna'nın sürekli istikrarsızlaştırılması talebine tepki olarak AB, ABD, İngiltere ve Kanada gibi diğer batılı müttefikler tarafından dayatılan yaptırımlardan söz edilmektedir. Bu yaptırımlar da, varlıkların dondurulması, seyahat yasakları, Rusya'ya ait finans kurumlarının sermaye piyasalarına erişiminin engellenmesi, silah ambargosu, petrol arama için gerekli teknolojinin Rusya'ya ihracatının önlenmesi ve Kırım'da yatırım ve ticaretin yasaklanmasını içermektedir.

Günümüzdeki durum ile ilgili olarak daha saldırı başlamadan önce 21 Şubat tarihinde Beyaz Saray basın sekreteri J. Psaki tarafından, bu önlemlerin sadece "Rusya'nın tanınma kumarına" bir yanıt olduğu ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesine karşılık uyarlanacak "hızlı ve şiddetli ekonomik önlemleri" temsil etmediği açıklanmıştır (WH, 2022). Daha sonra, ABD'yi müttefikleriyle aynı çizgiye getirmek için 24 Mart 2022'de ABD Hazinesi, düzinelerce Rus savunma şirketi, Rus Duması'nın 328 üyesi, Sovcombank'ın Yönetim Kurulu üyeleri ve Başkan dahil olmak üzere "istilanın kilit unsurlarına" yaptırım uygulamak için harekete geçildiği bildirilmiştir. Sberbank'tan Herman Gref, ABD Dışişleri Bakanlığı ayrıca Rus seçkinlerinin ek üyelerinin ve aile üyelerinin yaptırıma tabi tutulacağı duyurulmuştur. Bunlar arasında zaten İngiltere ve AB yaptırımlarına tabi olan Gennady Timchenko da vardı (US Department of State, 2022). Avrupa Birliği (2022) tarafından bunu 25 ve 28 Şubat'ta ve Mart 2022'nin başlarında tasarlanan başka yaptırımlar açıklanmıştır. Avrupa Komisyonu'na göre, bu yaptırımların: Kremlin'in Rusya'nın askeri hareketini finanse etme gücünün azaltılması, Rusya'nın işgalden sorumlu siyasi seçkinlerine açık ekonomik ve siyasi bedeller yüklenmesi ve Rusya'nın ekonomik temelini küçültülmesi hedeflenmektedir (European Commission, 2022).

Sonuç olarak diğer iki ülke arasında yaşanan savaşla ilgili sorunların çözümü açısından yaptırımlar uygulanması konusunda daha fazla çalışma yapılması gerektiğine dair öngörülerle özellikle bu tür müdahalelerle karşılaşılan ülkelerde yeniden dengeli bir ekonomi oluşturulmasının kolay olmayacağı uyarıları yapılmaktadır (Bulatova, Abulguzin, 2015: 35). Aynı 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizin olumsuz etkilerini halen azaltma sürecinde olan Rusya açısından, 2014 yılında yaşanan Ukrayna krizi etkisiyle uygulanmaya başlanan yaptırımlar nedeniyle karşılaşılan etkiler de dünya ekonomisinde olumsuz sonuçlar yaratmıştır (Abdullah and Babaç, 2016).

Araştırmamıza dair literatürde 2014 yılında Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan sorunlara karşılık uygulanan yaptırımların etkisine yer vermemizin nedeni günümüzde tekerrür eden benzer bir krizin ardındaki niyetler ve olası sonuçları hakkında görüş oluşturmaktır. Günümüzde, 2022 yılı 24 Şubat tarihinde başlatılan savaş ortamı ve uygulanan yaptırımlara dair araştırmalar, karşılaşılan kısa dönem etkileri ve geleceğe dair kaygılardan oluşmaktadır. Bu konuda Soydan (2022) tarafından yapılan çalışma ile özellikle Rusya ile Ukrayna arasındaki savaş ile aynı konuda yeni bir dönem başlatıldığı sorgulanmaktadır ve öncelikle ülkelerin müzakere heyetlerinin niyetleri tartışılmaktadır. Duruma farklı bir açıdan bakan Kasapoğlu ve Özkaraşahin (2022) tarafından ise Rusya'nın bir savaş makinesi olduğu hakkında çarpıcı bir ifade ile Ukrayna'da neye hazırlandığı konusunda siyasi, askeri ve jeo stratejik politikalar değerlendirilmektedir. Domazeti (2022) tarafından, Ukrayna'nın işgali konusunda Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri, İsrail ve İran gibi Orta Doğu ülkelerinin pozisyonu incelenmektedir. Topor (2022) tarafından da yaşanan savaşla yaratılan perspektif üzerine, savaşı başlatan Rusya ve yaptırımları uygulayan ülkeler tarafından amaçlanan arka plan hedeflerine dair geliştirilen komplo teorileri açıklanmaktadır.

1.2. Rusya Yaptırımları

Rusya'nın, yaptırımların ekonomik etkisine yönelik bir dizi önlem ve karşı tedbir getirildiği Brank ve etc. (2022) tarafından belirli çıkarımlar olarak açıklanmaktadır. Bu kapsamda, Rusya'nın döviz işlemlerine sıkı kontroller getirdiği, yaptırım uygulayan ülkelerde kişi ve şirketlerin kredi almalarını, menkul kıymet transfer etmelerini ve bazı döviz işlemleri yapmalarını yasakladığı açıklandı. Ayrıca, Rusya, ülke dışına çıkarılabilecek nakit miktarını yaklaşık on bin \$ ile sınırlamıştır (Brank etc., 2022). Ukrayna işgalinin ardından Batı ülkeleri tarafından uygulanan yaptırımlara karşılık olarak Rusya tarafından belirlenen tedbirler kapsamında, öncelikle Rusya'nın, yabancı yaptırımları uygulamak için harekete geçen şirketlerin yöneticilerine cezai yaptırımlar uygulanmasını başlatacağı açıklanmıştır. Bu konuda Rusya'ya karşı yaptırımlara uymayı suç sayan bir yasa tasarısı hazırlandığı ve Nisan 2022'de Rusya parlamentonun alt meclisine sunulduğu iddia edilmektedir (Bychkov and etc, 05 April 2022). Ukrayna'ya silahlı saldırı düzenleyen Rusya'yı protesto etmek amacıyla bazı küresel şirketler Rusya'dan ayrıldıklarını açıklamaktadır ve bu ayrılma temel olarak Rusya'da ürün ve hizmet tedarikinin durdurulmasını hedeflemektedir. Bu şirketler tarafından Rusya'dan ayrılmanın veri gizliliği üzerindeki etkilerine ilişkin itirazlar yapılmaktadır. Bu şirketlerin ticari faaliyetleri sürecinde elde ettiği ve çalışanlar, tüketiciler, iş bağlantıları ve Rusya'daki diğer bireylere ait kişisel verilerin korunması önerilmektedir (Hengesbaugh, 18 March 2022).

Rusya Parlamentosu tarafından Rusya Hükümetin belirli ürünler için fikri mülkiyet haklarını göz ardı etmesine izin veren yasa tasarısını kabul ettiği açıklanmıştır. Bu kanun tasarısı, Rusya hükümetine, hükümetin veya yetkili kuruluşun ilgili kanununda belirtilen mallar veya mal gruplarıyla ilgili fikri mülkiyet haklarının korunmasına ilişkin kuralları geçici olarak iptal etme yetkisi vermektedir. Bu önlemin, Rusya'da ithal ikame programları kapsamında üretilebilecek bazı temel mallar, ilaçlar ve tıbbi ürünleri, gıdalar, tarımsal tohumlar, teknolojik ürünler ve diğer mallar açısından da bu tür malların yokluğunun kullanıcıları ve işletmelerin ihtiyaçları nispetinde geçerli olacağı iddia edilmektedir (Khabarov, 9 March 2022).

Bychkov (28 February 2022) tarafından Rusya'nın batı yaptırımlarına yanıt olarak Rusya'nın yabancı şirketlerin ve bireylerin fonlarına el koymaya ve Batılı şirketlerin varlıklarını kamulaştırmaya başlayabileceği iddia edildi. Aynı zamanda, Rusya hava sahasını birkaç AB ülkesinden gelen uçaklara kapattığı ve İngiltere, Letonya, Litvanya, Estonya ve Slovenya'daki havayollarından uçuşların Rus hava sahasına girmesi yasaklandı. Transit uçuşların da dahil olduğu bu kısıtlama Bulgaristan, Polonya, Çek ve Romanya havayollarının Rusya'ya uçuşlarına da uygulandı. Rusya tarafından, Batı'nın yaptırımlarına ihracat yasakları ile karşılık verileceği açıklandı. Bu konu ile ilgili açıklamalarla BBC'de (2022), 2022'nin sonuna kadar bazı ürünlere Rusya tarafından ihracat yasağı getirildiği ve bu yasağın önemli ürünlerin ihracatını da kapsadığı ve ekonomi bakanlığı tarafından yabancı ülkelere ait gemilere Rus limanlarının kısıtlanmasına dair önlemler alınabileceği duyurulmuştur. Rusya, Batı'nın Rusya'ya uyguladığı yaptırımlarla bağlantılı olarak ABD ve ona bağlı diğer ülkelere karşı ekonomik misilleme tedbirlerine ilişkin bir kararnameyi imzalamıştır. Özetle, Rusya'nın yeni misilleme önlemlerine göre, Rus ihracatçılar 28 Şubat 2022'den itibaren dış ticaret sözleşmelerinden aldıkları dövizin %80'ini, 1 Ocak 2022'den itibaren kredilendirilen dövizin %80'ini satmakla yükümlüdürler. Rus sakinlerinin yabancılara döviz cinsinden borç vermesi yasaklanmıştır. Rus sakinleri hesaplarına döviz koyamayacak ve yabancı bankalardaki mevduatlarını kullanamayacaktır. Rus sakinleri, yabancı ödeme hizmetleri sağlayıcıları tarafından sağlanan elektronik ödeme araçlarını kullanarak bir banka hesabı açmadan yabancı bankalara para aktaramayacaklardır. Belirtilen yasaklar 1 Mart 2022'de yürürlüğe girmektedir. Ayrıca, halka açık şirketlerin, belirlenen koşullarla 31 Aralık 2022 tarihine kadar tedavüldeki hisselerini satın alabilecekleri belirtilmektedir. Bu koşullarla, edinilen hisselerin organize ticarete kabul edileceği bildirilmiştir. İktisap edilen payların 1 Şubat 2022 tarihinden itibaren herhangi bir üç ay için belirlenen ağırlıklı ortalama fiyatı, söz konusu payların 1 Ocak 2021 tarihinden itibaren üç ay için belirlenen ağırlıklı ortalama fiyatından %20 veya daha fazla indirilmiştir. Ana borsa endeksi değeri için de aynı koşullar geçerlidir. Hisseler, sınırsız sayıda teklif sahibine yönelik başvurulara dayalı olarak organize ticaret yoluyla satın alınacaktır. Hisselerin iktisabı, halka açık bir şirketin talimatı üzerine komisyoncu tarafından gerçekleştirilir. Koşulların sonucu olarak, örneğin halka açık bir şirketin yönetim kurulu bu kararnamenin gereklerine uygun olarak payların satın alınmasına karar vermiştir. İmzalanan bu kararname, bankalara, bir bankada açtıkları banka hesaplarından başka bir bankaya para transfer ettiklerinde, kişisel varlığı olmayan kişiler için banka hesabı açma yetkisi vermektedir (Bychkov and Efremov, 01 March 2022).

1.3. Enflasyon

Öncelikle pandemi etkisiyle dünyada milyonlarca kişi işini kaybetmiştir ve ortalama yoksulluk son on yılın en yüksek düzeyine ulaşmıştır. Ülkeler ekonomik ve fiziksel yardımları artırmak zorunda kalmıştır. Kısıtlamalar nedeniyle uluslararası ticaret sektöre uğramış, dünya genelinde üretim düşmüş ve gerekli ürünlerin tedariki gecikmiştir. Böylelikle temel ihtiyaç ürünlerinde fiyatlar ani artış göstermiştir. Küresel tedarik zincirindeki aksaklıklar da enerji, emtia ve gıda fiyatlarını yükseltmeye başlamıştır. Oluşan küresel koşul ve kriz ortamı dünyada enflasyon oranlarını tarihi yüksek seviyeye ulaştırmıştır. Özellikle pandeminin ortaya çıkardığı kriz ortamı gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin para birimlerinde ciddi oranda değer kaybına neden olmuştur ve bu değer kayıpları birçok ülkede enflasyon oranlarını yükseltmiştir (Seta, 2021)

Küresel enflasyonu yükselten önemli etkenlerden biri de üretim arz ve tedarik zincirinde oluşan aksamalardır ve Çin, ABD, Japonya ve AB gibi gelişmiş ülkelerin pandemi sürecinde üretimde gerekli koşulları sağlayamamaları tedarik ve arz zincirini adeta durma noktasına getirmiştir. Bazı ülkelerin acil ihtiyaç duyulan ürünlerin ihracatını sağlayamaması fiyatları yükseltmiştir. Pandemiyle birlikte kuraklık sorunları da tarım ürünlerinde üretimi düşürmüştür ve fiyatların artmasına yol açmıştır. Birçok sektörlerde görülen kriz küresel enflasyonun nedenleri olmuştur. Dünya ekonomisinin karşı karşıya kaldığı enflasyon etkisi konusunda başta pandemi olmak üzere iklim krizinin de etkisiyle önemli bir enflasyon oranlarında yükselme sorunu yaratmıştır. Pandeminin etkileri henüz tam olarak ortadan kaldırılamamışken ortaya çıkan Rusya/ Ukrayna çatışmasıyla birlikte Batı'nın yaptırımları ve buna karşılık Rusya'nın yaptırımları özellikle enerji konusunda Rusya'ya bağımlı olan ülkeler başta olmak üzere tüm dünyada enerji sorununun tetiklediği enflasyon oranları yükselmektedir. Beraberinde yaşanan gıda fiyatlarındaki artışlar enflasyon krizi halen devam etmektedir ve mücadele yöntemleri uygulanmaya çalışılmaktadır. ABD ve Avrupa ülkelerinde, son yılların en yüksek oranlarına ulaşan enflasyon, henüz düzelmeye sürecini tamamlamamış olan küresel ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Bu nedenle, uluslararası finansal kuruluşların tahmini büyüme oranlarını düşürmesi bunun önemli bir göstergesidir (İstikbal, 2021).

Özellikle en az gelişmiş olan ülkelerde yoksulluk seviyesinin en alt düzeylerine düşen toplumların yükselen küresel enflasyondan en olumsuz biçimde etkilendikleri görülmektedir. Özellikle en temel ihtiyaç ürünlerinin karşılanamaması nedeniyle yüksek enflasyon etkilerinin daha uzun yıllara yayılacağı riskini yaratmaktadır. Sonuç olarak küresel ekonomi, 2008 kriziyle kıyaslanacak büyük bir enflasyon sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Ülke yönetimlerinin pandemi koşulları ve iklim krizinin etkilerinin hemen ardından başlayan savaş koşulları ve tedarik sorunları etkisiyle gereken çözümleri zamanında uygulamamaları halinde krizin daha fazla büyümesi kaçınılmaz olmuştur. Bu çözüm önerileri arasında üretim istikrarının sağlanması, iklim krizinin etkilerinin azaltılması, tedarikteki sorunların çözülmesi ve fiyat artışlarının önlenmesi gerekmektedir. GSYİH deflatörü ve gıda enflasyonu sorunlarının da çözülmesi gerektiği görülmektedir.

2. KRİZİN EKONOMİK ETKİLERİNİN ANALİZ

2.1. Rusya ve Ukrayna Ekonomileri Üzerindeki Etkiler

Bu bölümde, Rusya ekonomisi üzerinde diğer ülkeler tarafından uygulanan yaptırım kararlarının yarattığı etkilerin belirlenmesi amacıyla yaptığımız araştırmayı desteklemek üzere, Rusya'nın önemli ekonomik göstergeleri değerlendirilmektedir. Değişkenler olarak, Rusya'nın ekonomik büyümesi, işsizlik verileri, enflasyon oranları, devlet bütçesi, devlet borçları, dış ticaret verileri ve doğrudan yabancı yatırımlarını analiz ettik. Elde edilen sonuçları, 2022 Şubat ayındaki Ukrayna savaşının ardından ve uygulanan yaptırımların etkisiyle değişen göstergelerin karşılaştırmasını yaptık. Ortaya konulan perspektifle, Rusya-Ukrayna savaşının Rusya ekonomisine etkilerini belirleyen bulgulara dayanan ve gelecekte yaşanması muhtemel sonuçlar hakkında en doğru öngörülerin elde edilmesine katkı sağlamaya çalıştık.

Rusya'da 2022 yılı için %4 olarak hedeflenen tüketici enflasyonu, Aralık ayı sonunda yıllık %11,9 seviyesinde gerçekleşmiş bulunmaktadır. Son yıllarda dikkat çeken gıda enflasyonunun 2022 yılında (alkollü içkiler dâhil) %10,3 seviyesine yükseldiği ülkede, gıda dışı ürünlerde ve hizmetlerde tüketici enflasyonu yılsonunda sırasıyla %12,7 ve %14,3 seviyelerinde tezahür etmiştir. Rusya'da 2022 yılının genelinde ise tüketici fiyatları ortalama %13,75 oranında yükselmiştir. Yıl genelinde; şeker

(+%39,4), tereyağı (+%21,5), ekmek ve ekmekçilik ürünleri (+15,8), süt ve süt ürünleri (+%18,7), balık ve deniz ürünleri (+%15,6), deterjan ve temizlik ürünleri (+%27,4), ve elektrikli ürünler ve diğer ev aletleri (+%20) yıllık ortalama enflasyon gerçekleşmelerinde dikkat çeken başlıca ürünlerdir.

Rusya ekonomisinin, 2021'de bir önceki yıla göre yüzde 4,7 büyüdüğü ve 2020'deki COVID-19 krizine bağlı yüzde 2,7'lik daralmadan sonra bir toparlanma gösterdiği görülmektedir. Rusya'da işsizlik oranı 2020 yılındaki yüzde 5,5 oranından 2021 yılında yüzde 4,5 oranında gerçekleşmiştir. Enflasyon oranlarında da pandemi etkisiyle 2019 yılındaki yüzde 4,5 oranı, 2020 yılında yüzde 6,5 ve 2021 yılında yüzde 8,4 oranına yükselmektedir. Ülkede bütçe açığı artışı ve devlet borçlarının GDP içindeki payı yükselmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Rusya'nın Ekonomik Göstergeleri, 2013 – 2023

Yıl	GSYİH \$	Kişi başına GSYİH \$	GSYİH Büyümesi %	Enflasyon %	İşsizlik %	Devlet borcu (GSYİH'%)	Devlet bütçesi %	DYY (GSYİH'ya %)
2013	3,798	26.430	1.8	6.8	5.5	13.1	-0.5	3.02
2014	3,895	26.626	0.7	7.8	5.2	16.1	-0,5	1.07
2015	3,845	26.247	-2.3	15.5	5.6	16.4	-2,4	0.50
2016	3,897	26.551	0.3	7.0	5.5	16.1	-3,4	2.55
2017	4,035	27.474	1.6	3.7	5.2	15.5	-1,5	1.81
2018	4,227	28.797	2.3	2.9	4.8	14.6	2,9	0.53
2019	1,693	11.536	2.2	4.5	4.6	14.3	1,8	1.89
2020	1,493	10.194	-2.7	6.5	5.5	14.2	-3,8	0.64
2021	1,827	10.252	4.7	8.39	4.5	14.9	-3,9	2.20
2022	2,240	10.030	5.5	11.9	3.3	17.6	-1.9	-1.78
2023	1,860	14.705	4.9	7.7	2.8	17.2	-2.3	-2.56

Kaynak. Federal Devlet İstatistikleri, 2024

Rusya'nın en önemli ihracat ürünleri petrol, doğalgaz ve bunlardan elde edilen ürünlerdir ve ihracatın yüzde 59'dan fazlasını petrol ürünleri oluşturmaktadır. 2019 yılındaki ihracatının yaklaşık üçte biri Avrupa ülkelerindedir. Enerji ihracatı 2022 yılı Ukrayna çatışması nedeniyle uygulanan yaptırımlar kapsamına alınmadığı sürece aynı zamanda yükselen petrol fiyatları etkisiyle Rusya'nın geliri artmaktadır. Ancak, yaptırım kararlarının genişletilmesi amacıyla bu olumlu eğilimin uzun sürmeyeceği ve AB tarafından farklı kaynakların temin edilmesiyle birlikte gelecek aylarda Rusya'nın ihracat pazarının daralacağı tahmin edilmektedir (TIM, 2022)

Rusya'nın dış ticaret ortakları çoğunlukla ABD ve Avrupa ülkelerinden oluşmaktadır. 2021 yılında, Rusya'nın ihracat ve ithalat ticaret hacmi yaklaşık 141 milyar \$'a ulaşan en büyük ticaret ortağı Çin'dir. Çin, Rusya'nın hem ithalat hem de ihracat kaynağı olarak ilk sıradadır. Çin'den sonra en yüksek ticaret yapılan ülkeler Almanya, Hollanda, Belarus ve ABD'dir. Grafikte kırmızı gösterilen ülkeler Rusya'ya yaptırım açıklamışlardır (Statista, 2022).

Rusya'nın doğal gaz kaynaklarının hem ekonomik hem de politik bir güç olması nedeniyle Avrupa ülkelerinin önümüzdeki günlerde gaz arzında sorun yaşanmaması için hızla hareket etmesi gerektiği görülmektedir. Rusya gazına olan bağımlılıktan çıkarken aynı zamanda temiz enerjiye güvenli ve ucuz bir geçiş yaratılması hedeflenmektedir. Uluslararası Enerji Ajansı (IEA, 2022) tarafından yapılan bir çalışmanın sonucuna göre, Avrupa Birliği'nin bir yıl içinde Rusya'dan ithal ettiği doğal gazı azaltmak amacıyla, Rusya ile yeni sözleşmesi yapılmaması, doğal gazın diğer ülkelerden alınması, yeni rüzgar ve güneş enerjisi projelerinin hızlandırılması, mevcut biyoenerji santrallerinin tam kapasite çalıştırılması ve tüketiciler tarafından doğalgaz termostatlarının birkaç derece kısılması gibi tasarruflar gibi çözümlerle Rusya'ya bağımlılığın azaltılması öngörülmüştür (BBC, 2022). Rusya'nın en önemli ikinci ithalat kalemi, otomotiv ve bunların yedek parçaları olarak ulaşım kategorisidir. Ancak, havacılık sektöründe Boeing ve Airbus, otomotiv sektöründe de Volkswagen grubunun da aralarında olduğu çok sayıda büyük üretici tarafından Rusya'ya ihracat durdurulmuştur. Diğer taraftan, Rusya'ya yönelik yaptırımlarla gıda, ilaç ve turizm gibi sektörlerin ve Rus bankalarının SWIFT sisteminden çıkarılması

ve Master-card veya Visa gibi ödeme şirketlerinin de yaptırım uygulamasıyla Rusya'nın dolaylı olarak olumsuz etkilenmesine yol açılmıştır.

Rusya ekonomisi üzerinde yaptırımların etki yarattığı diğer konu, doğrudan yabancı yatırım miktarlarının azalmasıdır. Bu yatırımların miktarı, genellikle Rusya'nın Batı'yla olan ilişkisine göre belirlenmektedir. Örneğin 2014 yılında Kırım'ın alınması nedeniyle 2015 yılı, Rusya'nın çektiği doğrudan yabancı yatırımların en az olduğu yıllardır. Bu yatırımlar arasında 50 milyar \$ İngiltere'den, 60 milyar \$ Hollanda'dan, 24 milyar \$ Almanya ve 20 milyar \$ da Fransa'dan gelmiştir ancak günümüzde Ukrayna savaşı nedeniyle Rusya'ya yönelik yaptırımlarda bu ülkeler de bulunmaktadır (Atlantic Council, 2022). Rusya, Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY), 2021 yılı üçüncü çeyrekte yüzde 1,5 büyümeye kıyasla, son çeyrekte ülke GSYİH' sının yüzde 3,7'si artış göstermiştir. Bu artış 2020 Nisan ayında pandemi krizi etkisiyle yaşanan yüzde -1,006 oranındaki düşüşten sonra gösterilen en yüksek performanstır (CEICDATA, 2022).

Rusya'da 2010 ve 2021 yılları arasında diğer ülkeler tarafından en fazla yatırım yapılan sektörler arasında 93 milyar \$'la petrol ve madencilik sektörü ilk sıradadır. Onu takiben sırasıyla finans sektörü 90 milyar \$, otomotiv 77 milyar \$, imalat 70 milyar \$ ve diğerleri 57 milyar \$ yatırım çekmiştir (Central Bank of Russia, 2022). Bu açıdan ekonomisini gaz ve petrole bağımlı olmaktan ziyade doğrudan yabancı yatırımları artırmak isteyen Rusya için büyük önem taşımaktadır (Poitiers and Jimenez, 2022).

2014 yılındaki Kırım'ın ilhakının ardından 2015 yılında ülkeye yapılan DYY' lerin azalması, ekonomik büyümenin yüzde 2,5-3 oranında düşmesi ve uzun sürmesi gibi, Ukrayna çatışması etkisiyle de ekonominin zarar göreceği iddia edilmektedir (Atlantic Council, 2022).

Rusya/Ukrayna savaşıyla başlayan ekonomik kriz, iki yıldan bu yana tüm dünya ekonomilerini etkilemeye devam etmektedir. Küresel ekonomi üzerinde pandemi krizi döneminin olumsuz etkilerini düzeltme sürecine henüz girilmişken savaşın başlaması ile birlikte yaptırımların ekonomik etkilerinin ağırlaşması, küresel büyüme tahminlerini düşürmüştür ve küresel enflasyon oranlarındaki artış şokunu yaratmıştır.

Rusya/Ukrayna savaşı, Ukrayna'daki yaşam alanlarının tahrip edilmesi, insanların diğer ülkelere göç etmek zorunda kalmaları gibi maddi ve sosyal olumsuzluklar dışında ülkenin ekonomik olarak zor günler geçirmesi sonucuna yol açmıştır.

Savaşın doğal sonucu olarak, ekonomik büyüme yüzde -29.1 gibi bir oranda düşmüştür, enflasyon yüzde 20.2 oranına yükselmiştir, dış ticareti durmuş, devlet bütçesi yüzde -16.3 oranında azalmıştır ve bu oranlar Ukrayna ekonomisinin son on yıldaki en olumsuz değişimleri ifade etmektedir (Tablo 2)

Tablo 2. Ukrayna'nın Ekonomik Göstergeleri %

Yıl	GSYİH \$	Kişi başına GSYİH \$	GSYİH Büyümesi %	Enflasyon %	İşsizlik %	Devlet borcu (GSYİH'%)	Devlet bütçesi %	DYY (GSYİH'ya %)
2013	505,44	11.111	0	-0.2	7.2	40.1	-4.4	2.4
2014	461,99	10.744	-10.1	12.1	9.3	70.2	-4.6	0.6
2015	435,49	10.164	-9.8	48.7	9.1	79.4	-1.6	-0.2
2016	475,72	11.148	2.4	13.9	9.3	81	-2.3	4.4
2017	503,9	11.861	2.4	14.4	9.5	71.8	-1.4	3.3
2018	534,02	12.634	3.5	11	8.8	60.9	-1.9	3.8
2019	560,99	13.348	3.2	7.9	8.2	50.3	-2.2	3.8
2020	546,98	13.103	-3.8	2.7	9.5	60.8	-5.3	0.2
2021	591,25	14.289	3.4	9.4	9.8	48.9	-3.4	4
2022	448,71	12.675	-29.1	20.2	10.5	78.4	-16.3	0.2
2023	368	13.006	0.8	4.3	9.1	84.4	-20.3	0.8

Kaynak: Trading Economics, 2024

Küresel ekonominin pandemi sürecindeki tedarik zinciri kesintileri etkisiyle oluşan enflasyonist bir süreç ile mücadele ettiği bir dönemde, başlayan savaş ve uygulanan yaptırımlar başta enerji fiyatları olmak üzere tahıl ve emtia fiyatları üzerinde artış etkisi yaratmıştır. Uygulanan yaptırımlar, uluslararası rekabeti de artan fiyatlar nedeniyle enflasyonun yükselmeye devam etmesine yol açmıştır. Ukrayna'da savaş devam ederken dünyanın farklı ülkelerinden ve uluslararası kuruluşlardan Rusya'ya yönelik yaptırımlar devamlı genişlemektedir. ABD ve AB, Batı'dan gelen yaptırımlara öncülük etmektedir ve Rusya ekonomisini zorlamayı hedefleyen yaptırımlar Rusya'yı küresel ölçekte en çok yaptırım uygulanan ülke haline getirirken, genel dünya ekonomik göstergelerinde ve Ukrayna'da olduğu gibi özellikle Avrasya ülkeleri üzerinde de etkileri görülmektedir.

2.2. Avrasya Ülkeleri Üzerindeki Etkiler

Yapılan analizin bu bölümünde, Rusya/Ukrayna savaşının Avrasya ülkeleri üzerindeki ekonomik etkiler, enflasyon üzerindeki değişimlere göre değerlendirilmektedir. Avrasya ülkeleri pandemi sürecinin yarattığı koşullar ve kriz sürecinde diğer bütün ekonomik sorunlar gibi enflasyon konusunda da oranların aşırı yükselmesi sorunları yaşamıştır. Pandemi etkilerinin tam olarak ortadan kaldırılamadığı bir süreçte ortaya çıkan Rusya Ukrayna savaşının da etkisiyle halen devam etmekte olan sorunlar gibi enflasyonun da yeniden yükselmesi gibi bir kriz sürecine girmiştir. Bu süreçte ülkelerin etkilenme düzeyleri, ekonomik güçleri, büyüme başarıları, küresel ticarete katılım performansları veya sahip oldukları enerji kaynaklarının düzeyine göre değişmektedir.

Avrasya devletleri, Rusya/Ukrayna çatışması nedeniyle yaratılan jeopolitik ve ekonomik ortamı aslında oldukça başarılı yönetmiş görünmektedir. Örneğin, Avrasya bölgesinin en önemli ülkelerinden olan Kazakistan ve Özbekistan, Rusya'ya karşı bir tavırda bulunmamalarına rağmen diğer taraftan Rusya'ya destek gösteren ülkeler olarak ta görülmemektedir. Bu konuda devlet yönetiminde bulunanların kendi ekonomik güçlerini korumaya yönelik olması ve Çin'in desteğinin önemli rolü bulunduğu gözlemlenmektedir. Aynı zamanda, Orta Asya'nın da savaş ortamından bazı yararlar elde ettiği de görülmektedir. Örneğin, bölgenin ekonomik gücü diğerlerine kıyasla daha az olan Kırgızistan ve Tacikistan için büyük önem taşıyan Rusya'dan gelen işçi dövizlerindeki artışlar ve Rusya ile ticaretteki artışlar bu süreçte bölgenin ekonomik büyüme beklentilerine olumlu katkı sağlamıştır. Batı'nın daha iddialı bir yaptırımlar sürecini devam ettirme politikası karşısında örneğin Kazakistan ve Özbekistan için bu koşulları devam ettirilmesini riske sokmuştur.

Euro Bölgesi'nde, 2020 yılında yüzde 0.2 olan enflasyon oranı, enerji ve gıda fiyatlarındaki artış nedeniyle 2021'de yüzde 2.5 oranına yükselmiştir. Özellikle doğal gaz ve petrol fiyatları enerji enflasyonun zirve yaptığını ve düşme trendine girileceğini göstermektedir. 2022 yılında yüzde 8.5 oranına yükselen enflasyon, 2023 ve 2024 yılları Mart ayı itibariyle tekrar yüzde 2.4 oranlarında gerçekleşmiştir. Çin ve Japonya'da enflasyon ve büyüme oranlarının en alt düzeyde etkilendiği ve bu konuda Rusya'ya yaptırımlara katılmama stratejilerinin önemli etkisi bulunduğu gözlemlenmektedir.

Enflasyon sorunu sadece Avrupa bölgesinin sorunu olmamıştır ve aynı zamanda ABD'de artan tüketici fiyatları son yılların en yüksek enflasyon oranlarına yol açmıştır. Rusya/Ukrayna çatışması ile gelişen yaşam maliyeti krizi, Avrupa ülkeleri gibi Orta Asya Bölgesi'nin yükselen ekonomilerinde de olumsuz etkiler yaratmıştı ve büyüme beklentilerini düşürmüştür (Tablo 3).

Tablo 3. Rusya/Ukrayna Savaşının Avrasya’da Enflasyona Etkileri

Ülkeler	Enflasyon %				Enflasyon GSYİH Deflatörü %			GSYİH Yıllık Büyüme %	
	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2022	2023
Rusya Fed.	6.5	8.39	11.9	7.7	0.9	19	15.8	5.5	4.9
Belarus	5.5	9.5	15.2	5.6	11.9	15.3	13.5	4.8	4.1
Azerbaycan	5.5	6.7	13.9	1.3	11.9	21.6	37.2	1.1	4
Kazakistan	6.8	8.0	15.9	9.7	-7.4	13.9	19.8	4.9	5.1
Kırgızistan	6.3	11.9	13.9	5.1	5.3	16	16.7	3.7	6.15
Ermenistan	1.2	7.2	8.6	-1.65	1.8	6.9	8.0	7.2	7.8
Afganistan	5.6	12	5.2	-10.2	1.8	2.8	2.3	-20.7	-6.2
Gürcistan	5.2	9.6	11.9	0.3	7.3	10.3	9.1	7	6.9
Tacikistan	6.0	7.1	4.2	3.6	1.7	10	6.0	8.3	8.3
Türkmenistan	5.9	13.3	12.45	11.48	4.9	4.4	11.2	6.2	6.3
Özbekistan	12.9	10.8	11.4	8.35	11.4	13.5	13.8	5.6	5.8
Ukrayna	2.7	9.4	20.2	4.3	103	24.8	34.3	-29.1	0.8
Euro Bölgesi	0.2	2.5	8.5	2.4	1.7	2.5	5.8	0.1	0.4
ABD	1.2	4.7	8.0	3.2	1.3	4.5	7.0	3.1	3
Çin	2.4	1.0	2.0	0.7	0.5	4.6	2.2	5.2	5.3
Japonya	-0	-0.2	2.5	2.8	0.9	-0.2	0.3	1.6	1.2

Kaynak: Trading Economics, 2024

Avrasya ülkelerinde, pandemi krizinin etkileri enflasyon üzerinde oranların yükselmesi etkisi yaratmıştır ancak Rusya/Ukrayna savaşı etkisinin daha yüksek oranlara yol açtığı görülmektedir. Ancak, 2023 yılından itibaren başlatılan düzelme süreci 2024 yılında da devam etmektedir ve krizden önceki enflasyon oranlarına ulaşıldığı izlenmektedir. Aynı başarılı performans ekonomik büyüme konusunda da gözlemlenmektedir.

Geleceğe yönelik olarak, Avrasya ülkeleri açısından en önemli konu, Çin ve Rusya arasındaki beraber hareket etme durumunun hangi noktaya kadar devam edebileceğidir. Aslında Çin ve Rusya ekonomi tarihi sürecinde her konuda benzer görüşlerde olmasalar da örneğin Afganistan, Gazze ve İran konularındaki stratejilerinden de anlaşılacağı gibi, Avrasya bölgesinin çıkarları ve hatta komşuluk ilişkileri konusunda ortak çıkarları gözetmeyi tercih etmektedirler. Şubat 2022'den önce, hem Avrupa Birliği hem de Çin, Rusya'nın geniş demiryolu ağından ve uygun gümrük uygulamalarından yararlandıkları için Rusya üzerinden geçen kuzey ticaret yolunu yeterli bulmaktadır. O dönemde Karadeniz'den Hazar'ı geçerek Orta Asya'ya uzanan Orta Koridor büyük ölçüde göz ardı edilmiş, büyük güçlerden çok az yatırım ya da daha az ilgi görmüştür ancak Rusya'nın işgalinden itibaren bu durum da değişmektedir. Sonuç olarak Batılı güçler artık, Çin, Türkiye ve aynı güzergahtaki daha küçük devletler ile koridoru genişletmeye çaba göstermektedirler. Önemli bir sonuç olarak ta Ukrayna'daki savaş, Orta Asya'da Rusya hegemonyasını sonlandırmış olmasa da, Orta Asya ülkeleri için ticaret, siyaset, ekonomi ve kültürel ilişkilere kadar bir çok alanda yeni alternatifler yaratmayı sağlamış görünmektedir (Kılıç, 2024).

3. BULGULAR VE SONUÇ

- Yaptırımlar sonucu, önceki yıllarda başlayan COVID-19 etkisiyle düşme eğilimi gösteren ekonomik büyüme oranları, 24 February 2022 tarihinde başlayan Ukrayna saldırısı nedeniyle ABD, Avrupa ülkeleri ve birçok diğer ülke tarafından uygulanan yaptırımların artmasıyla birlikte daha fazla düşme eğilimi göstermiştir.

- Uygulanan yaptırımların etkisi Rusya'da daha önce de yükselme eğiliminde olan enflasyon oranını çok daha fazla yükseltmiştir.

- Rusya'nın dış ticaret faaliyetlerinde ABD ve Avrupa ülkelerinin önemli bir payı olması nedeniyle, bu ülkeler tarafından uygulanan yaptırımlar Rusya'nın dış ticaretinde düşüş yaşanmasına yol açmıştır.

- Rusya'ya yapılan doğrudan yabancı yatırım faaliyetlerinde yaptırımlara bağlı olarak yaratılan aşırı azalma sonucu Rusya'da şimdiye kadar görülmemiş ölçüde olumsuz sonuçlara yol açmıştır. Ekonomik büyüme dışında işsizlik artışı tetiklenmiştir. Devlet bütçesi açığı artmıştır. Ülkenin ticaret dengesi açığı daha fazla artmaya başlamıştır.

- En büyük ticaret ortağı olan Çin tarafından yatırım uygulanması kararı olmaması Rusya ekonomisi üzerinde yaşanması muhtemel çöküşü önleyen unsur olmaktadır.

- Rusya ekonomisinin doğalgaz ve petrol sevkiyatına bağlı gücü devam etmektedir ancak diğer ülkeler tarafından bu bağımlılığın ortadan kaldırılmasına yönelik faaliyetlere bağlı olarak geleceğe dair tahminlerde 2022 yılında gerçekleşecek olumsuz sonuçların artacağı beklenmektedir.

- Devam eden işgale yönelik olarak Avrasya ülkeleri belirgin ve iddialı bir eleştiride bulunmalarına rağmen diğer taraftan Rusya'nın destekçisi olarak ta görülmemektedirler. Bu konuda devlet yönetiminde bulunanların kendi ekonomik güçlerini korumaya yönelik olması ve Çin'in desteğinin önemli rolü bulunduğu gözlemlenmektedir.

- Ukrayna'daki savaş; Orta Asya'da Rus hakimiyetini tamamen sona erdirmiş olmasa da, Orta Asya ülkeleri için ticaretten siyasete, ekonomiden kültürel ilişkilere kadar çok sayıda başlıkta yeni alternatifler yaratmayı başarmış görünmektedir.

2022 yılında 24 Şubat tarihinde başlayan ve Rusya tarafından Ukrayna'ya yapılan saldırının karşılığı olarak ABD, AB ve diğer birçok ülke tarafından uygulanan yaptırımlar nedeniyle açıklanan en iyimser senaryolarda bile başta Rusya ekonomisi olmak üzere dünya ekonomisinde büyük bir kriz sürecine girildiği kabul edilmektedir. Karşılıklı yaptırımların giderek artırılması yanı sıra savaş nedeniyle yaratılan insani kayıplara çözüm sağlanamaması halinde, halen pandemi kriziyle mücadelenin devam ettiği bu süreçte yaşanması muhtemel sonuçlar hakkında çarpıcı felaket öngörülerini içeren kötümser senaryolar açıklanmaktadır. Bu sorunların Rusya ve Ukrayna ile sınırlı kalmayacağı nedeniyle küresel ekonomi üzerinde zarar yaratacağı tahmin edilmektedir. Yaptığımız kavramsal araştırma kapsamında özellikle yer verdiğimiz 2014 yılındaki sorunlara ait literatürden örnekler ve 2022 yılında yaşanan sürecin Rusya ekonomisi üzerindeki etkileri açıklayan analizle elde edilen veriler açıkça göstermektedir ki, bu savaşı başlatan Rusya savaşın kazananı olmayacaktır. Aynı durum halen pandemi krizinin yol açtığı sorunların tamamen çözümlenemediği bir zamanda uygulanan yaptırımlar nedeniyle diğer ülkeler açısından da geçerlidir. Dünya genelinde görülen petrol fiyatlarının yükselmesi, doğalgaz sorunları ve enflasyon artışı gibi genel sorunlar yaşanması ortaya bir küresel kriz daha çıkması olasılığını daha mümkün hale getirmektedir.

KAYNAKÇA

Abdullah, A. and E. Babaç, (2016), "Economic Sanctions on Russia and The Effects of Air Crisis with Turkey", *Journal of Human and Social Sciences Research*, Volume: 5, Issue: 7, 2016, pp: 2134-2143

Atlantic Council, (2022), "The Russia-Ukraine crisis underscores the interconnectedness of these issues and the urgent need to address them", Global Energy Forum, 28-29 March 2022, Global Energy Center, Dubai, <https://www.atlanticcouncil.org/programs/global-energy-center/global-energy-forum/>, (05.04.2022).

Barkovskiy A., Alabyan S., Morozenkova O. (2015). Posledstviya Zapadnih Sançiy I Otvetnih Sançiy R.F//Rossiyskiy Vneşnoekonomiçeskiy Vestnik. No.9, Mirovaya Ekonomika, s. 5

BBC, (2022), "How foreign-dependent is the Russian economy, how can sanctions affect Russia?", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60654786>, (8 Mart 2022).

BBC, (2022), "Russia says: it will respond to Western sanctions with export bans", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60698273>, (10 March 2022).

Brank, L. F.A. DeBusk, D. Dholakia, P. Dunaev, E. Korotkova, K. Skopchevskiy, J. Zucker, (3 March 2022), “Russia Imposes a Series of Measures and Countermeasures to Address the Economic Impact of Sanctions”, JD SUPRA, <https://www.jdsupra.com/legalnews/russia-imposes-a-series-of-measures-and-3572823/>, (March 3, 2022).

Bulatova A., Abulguzin N. (2015). Vliyanie Sankciy Na Ekonomiku Rosii//Aktualnie Problemi Ekonomiki I Prava.No:3, s. 35.

Bychkov, A. and V. Efremov, (28 February 2022), “Russia considers countermeasures in response to Western sanctions for airlines”, <https://sanctionsnews.bakermckenzie.com/russia-considers-countermeasures-in-response-to-western-sanctions/>, (11.04.2022).

Bychkov, A. and V. Efremov, (01 March 2022), “Russia imposes special economic measures in response to Western sanctions”, Sanctions & Export Controls Update, Baker McKenzie, <https://sanctionsnews.bakermckenzie.com/russia-imposes-special-economic-measures-in-response-to-western-sanctions/>, (11.04.2022).

Bychkov, A., V. Efremov, M. Kuznechenkov, D. Ezhov, O. Tkachenko and A. Gulyants, (5 April 2022), “Russia is considering criminal sanctions for executives of companies that take actions in order to implement foreign sanctions”, Russian imposed sanctions, Baker McKenzie, <https://sanctionsnews.bakermckenzie.com/category/sanctions-regimes/russian-sanctions/> (09.04.2022).

CARNEGIE, Moscow Center, (2014), “Involving China in Nuclear Weapons Control”, A. Arbatov, 09 October 2014, <http://carnegie.ru/2014/10/09/engaging-china-in-nuclear-arms-control>, (20.05.2016).

CEICDATA, (2022), “Russia Foreign Direct Investment: % of GDP”, <https://www.ceicdata.com/en/indicator/russia/foreign-direct-investment--of-nominal-dp#>

Connolly, etc. (2015), “Sanctions on Russia: Economic Effects and Political Rationales”, Russia and Eurasia Programmer Event Summary, Chatham House, the Royal Institute of International Affairs, s.2..

Domazeti, Riad, (2022), “Russia's Occupation of Ukraine and the Position of the Middle East Countries”, INSAMER Analysis, 05.03.2022

European Commission, (26 February 2022), “EU sanctions against Russia following the invasion of Ukraine”, Russia: factsheet, Brussels, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_22_14022, (07.04.2022).

European Council, Council of the European Union (25 February 2022), “Russia’s military aggression against Ukraine: EU imposes sanctions against President Putin and Foreign Minister Lavrov and adopts wide ranging individual and economic sanctions”, Council of the European Union, 28 February 2022 “EU adopts new set of measures to respond to Russia’s military aggression against Ukraine” and Council of the European Union, Press release, 9 March 2022, “Russia’s military aggression against Ukraine: EU agrees new sectoral measures targeting Belarus and Russia”, Council of the EU, Press release, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/09/russia-s-military-aggression>

Federal Customs Service (FCS), (2015), <https://eng.customs.gov.ru/news/>, (03.03.2015)

Federal State Statistics Service, (2024), Economic Indicators of Russia (2014 – 2024 - %), <https://eng.rosstat.gov.ru/folder/13913>

Fischer, S. (2015), “European Union Sanctions against Russia”, SWP Comments, Stiftung Wissenschaft und Politik, German Institute for International and Security Affairs, s. 1.

Galbert, S.D. (2015), “A Year of Sanctions against Russia-Now What? A European Assessment of the Outcome and Future of Russia Sanctions”, A report of CSIS Europe Programmer, CSIS Center for Strategic & International Studies, s.5, October, 2015.

Gennady Timchenko, (2022), Targeting Elites of the Russian Federation, US Department of State, 2022, <https://www.state.gov/targeting-elites-of-the-russian-federation/>, 24. March 2022.

Hengesbaugh, B., (18 March 2022), “What are the data privacy implications of “leaving Russia?””, Sanctions & Export controls update, Baker McKenzie, <https://sanctionsnews.bakermckenzie.com/what-are-the-data-privacy-implications-of-leaving-russia/>, (11.04.2022).

Hille K., Weaver C., Thompson Chr. (2014). Financial Window Closes for Moscow Businesses//Financial Times. July.29.

IEA (International Energy Agency), (2022), Key World Energy Statistics 2021, Statistics Report, September 2021, <https://www.iea.org/reports/key-world-energy-statistics-2021>, (06.04.2022).

İstikbal, Deniz, (2021), Küresel Enflasyon neden yükseliyor?, <https://www.setav.org/kuresel-enflasyon-neden-yukseliyor/>, 21 Ekim 2021

Khabarov, D. and M. Divina, ((09 March 2022), “Russian Parliament adopts bill allowing Government to disregard IP rights for certain products”, <https://sanctionsnews.bakermckenzie.com/russian-parliament-adopts-bill-allowing-government-to-disregard-ip-rights-for-certain-products/>, (11.04.2022).

Kılıç, Adem, (2024), Rusya-Ukrayna savaşı Orta Asya'daki dengeleri nasıl değiştirdi?, GDH, digital, haberin dijital medyası, 27.02.2024, <https://gdh.digital/rferl-rusya-ukrayna-savasi-ortasayadaki-dengeleri-nasil-degistirdi-102700>

Mezin V., Kudryaşova V. (2014). Çena Prisoedineniya Krıma//Vestnik Ekaterininskogo İnstituta. No:2, s. 19.

Mills, Claire, Sanctions against Russia, CLR (Commons Library Research) Briefing, 30 March 2022, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9481/CBP-9481.pdf>, (07.04.2022).

Morgan Stanley (2014), <https://www.rtib.org/tr/haberler/morgan-stanley-rusya-daki-faaliyetini-sonlandirmayi-planliyor>, (07.04.2014).

Özdal, Habibe, Özertem, H. Selim, Has, Kerim ve Yegin, Mehmet (2014), “Ukrayna Siyasi Krizinde Rusya ve Batının Tutumu”, http://www.usak.org.tr/usak_det.php?id=10&cat=1612#.VI2zz5UcTIU, s.10, Erişim Tarihi: 15.12.2014.

Özkaraşahin, S, C. Kasapoğlu, (2022), “What is the Russian war machine preparing for in Ukraine? Political-military and geostrategic assessment”, *Center for Economics and Foreign Policy Studies*, EDAM,

Poitiers, N. and Jimenez – Domínguez, M.,(2022), Başka bir gün FDI: Rusya'nın Avrupa yatırımına bağımlılığı , Politika Katkısı 03/2022, Bruegel.

Sağlam, Mühdan (2014), “21. Yüzyılda Küresel Rekabetin Zemini Ukrayna”, A.Ü. SBF Dergisi, 69(2): 435-444.

Seta, (2021), “Küresel Enflasyon Neden Yükseliyor?”, <https://www.setav.org/kuresel-enflasyon-neden-yukseliyor/>, 21 Ekim 2021.

Soydan, M. Z. (2022), “Is a new era beginning in the Russia-Ukraine War?”, *Sakarya University, Turkish World Application and Research Center*, TURKMER.

Statista, (2022), “Russia leading foreign trade partners by volume”, <https://www.statista.com/statistics/1100708/russia-leading-foreign-trade-partners-by-volume/>

The Economist (2014). Sanctions on Russia: This is going to hurt. August. 2. Kuzmin, Russia Company, https://subscribenow.economist.com/?CjwKCAjw9LSSBhBsEiwAKtf0nwwZURi4F07wullbUYTjuOG_KpfO5OqjZ, (06.04.2014)

TIM, (Turkish Exporters Assembly), (2022), “The Russian Federation Foreign Trade Data”, Russian Federation Country Information Note, March 2022.

Tkachev İ., Suharevskaya A. vd., (2014). Finansovaya I Tehnologičeskaya Blokada Dlya Moskvi//RBK, <http://www.rbc.ru/>, 06.04.2022.

Topor, Lev, (2022), “Opinion – Strategic Perspectives on the Russia-Ukraine War”, E-International Relations, <https://www.e-ir.info/2022/03/06/opinion-strategic-perspectives-on-the-russia-ukraine-war/>, 06 March 2022.

Trading Economics, (2024), Economic Indicators of Ukraine, <https://tr.tradingeconomics.com/country-list/government-debt?continent=africa>

WEIC, (2016), “Economic sanctions against Russia [RF]: causes, analysis, lists, consequences”, *World Economy Information Center*. 2013 – 2022, https://weic.info/ekonomicheskie_stati/ekonomicheskie_sankcii_protiv_rossii_rf_prichiny_analiz_spis_ki_posledstviiaaa

WH. GOV, White House, (21 February 2022), “Statement by Press Secretary Jen Psaki on Russian announcement on eastern Ukraine”, Press Briefing by Press Secretary Jen Psaki. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/02/21/statement-by-press-secretary-jen-psaki-on-russian-announcement-on-eastern-ukraine/>, (07.04.2023).

US Department of State, (24 March 2022), “Targeting Elites of the Russian Federation”, Fact Sheet Office of the Spokesperson, Press Release, March 24, 2022, <https://www.state.gov/targeting-elites-of-the-russian-federation/>; U.S. Department of the Treasury, (24.02.2022), <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy0608>,

VESTI, (2016), “The situation in Ukraine”, *General assembly of state regulation of Russia*, <https://www.vesti.ru/>, <http://www.vesti.ru/doc.html?id=1352540>

Zagaşvili V. (2015). Zapadnie Sankcii I Rossiyskaya Ekonomika: Mirovaya Ekonomika I Mejdunarodnie Otnoşeniya//No:11, s.70.

CLIMATE CHANGE, EU GREEN AGENDA AND NATIONAL ENERGY SECURITY

Nenad ŠIJAKOVIĆ,
dipl.ing.el, magister of electrical sciences
Nenad.sijakovic@ems.rs, +381648408674

Abstract: the article examines the current problems of climate change on the planet in the context of national energy security, provides an analysis of the green story implemented by the EU

Keywords: climate change, EU green agenda, national energy security

DOI:

ИЗМЕНЕНИЕ КЛИМАТА, «ЗЕЛЕНАЯ ПОВЕСТКА» ЕС И НАЦИОНАЛЬНАЯ ЭНЕРГЕТИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ

Аннотация: в статье рассматриваются актуальные проблемы изменения климата на планете в разрезе национальной энергетической безопасности, дается анализ зеленой повестки, реализуемой ЕС

Ключевые слова: изменение климата, зеленая повестка ЕС, национальная энергетическая безопасность

Ненад Шијаковић,
дипл.инж.ел., магистар електротехничких наука

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ, AB YEŞİL GÜNDEMİ VE ULUSAL ENERJİ GÜVENLİĞİ

Özet: makale, ulusal enerji güvenliği bağlamında gezegendeki iklim değişikliğinin mevcut sorunlarını inceliyor, AB tarafından uygulanan yeşil hikayenin bir analizini sunuyor

Anahtar kelimeler: iklim değişikliği, AB yeşil gündemi, ulusal enerji güvenliği

In the past few years, we have witnessed bombastic headlines in the media, as well as posts on social networks by interested individuals. Everyone is spreading the news about the unusual temperatures for the analysed region, or particular month of the year. What they have in common is that the news is conveyed incompletely and in a tendentious manner, according to obvious agenda, with the desire to find justification for claims related especially to the already somewhat worn-out theory of global warming and the green transition (religion) that follows it.

For example, the same media, or interested persons, on the same day broadcast the news about the warmest December 2 in Belgrade in the last 120 years and at the same time, the news about the ice-bound central and northern Europe, where even the big Munich airport, despite all possible technology, remained closed due to heavy snowfall, ice and cold was ignored and not even mentioned in the context mentioned above.

We must understand that we do not live in an isolated glass bowl, where the only influence on our environment is with us, the people - the inhabitants of this planet. Namely, our planet, the planet Earth, is a conducting sphere surrounded by a belt of mixture of gases, which we call the atmosphere, gases which by their nature are dielectrics, i.e. poorly conductive for electricity, which represent an insulator in that sense, thus practically making a spherical capacitor.

The negative plate of that spherical capacitor is represented by the surface of our planet, and the positive plate of that capacitor is represented by the layer of the ionosphere, somewhere approximately at a height of about 70 kilometres. That same planet Earth moves through space that abounds with high-energy particles of various origins, electromagnetic and gravitational fields from countless sources.

The planet - Spherical capacitor that is constantly moving with high speed through the unexplored space rich with high-energy particles

To begin with, the Earth rotates on its axis at the known rate of one revolution per day. For those of us living in mid-latitudes—including the US, Europe, RF and Japan—the rotational speed is about 1,600 km/h. The speed is, of course, higher at the equator and lower at the poles.

In addition to this daily rotation, the Earth orbits the Sun at an average speed of about 108,000 km/h, or 29.8 kilometres per second.

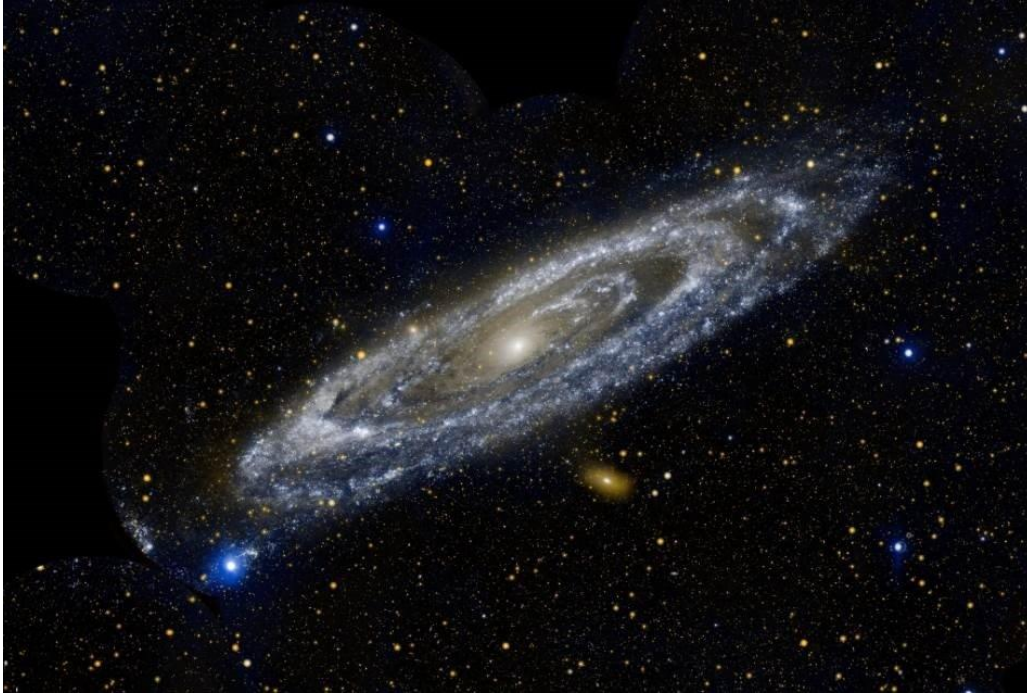


Figure 2: Foto: NASA/JPL-CALTECH

Furthermore, the Sun, the Earth and the entire Solar System are also in motion, orbiting the center of the Milky Way at a speed of about 225 kilometres per second, i.e. about 811,000 km/h. Our planetary system takes about 200 million years to make one complete orbit around the center of our galaxy.

The Milky Way itself – our galaxy moves through the vastness of intergalactic space. Our galaxy belongs to a cluster of nearby galaxies, the local group, and together we move towards the center of our cluster at a slow speed of 40 kilometres per second, or about 145,000 km/h.

Also, together with our neighbours in the Local Group, we are hurtling at a truly incredible 603 kilometres per second, or 2,172,000 km/h, toward the Virgo Cluster, a vast collection of galaxies about 45 million light-years away.

So, to summarize, we live in a dielectric, on the negative plate of an extremely large electrical component, which in electrical engineering we call a spherical capacitor, and which moves in an electromagnetic field and in an environment full of high-energy particles of different origin at the very high speeds and in the manner described above.

And, we expect the conditions of our environment to be static, unchanging?

Of course, the conditions cannot possibly be unchanging. Of course, we have climate changes, ie. changes in the planet's atmosphere and in the planet itself. Luckily for us, inhabitants of the planet, those changes are somehow slow and moderate due to Earth's tremendous inbuilt protection given in a very specific, someone could say God given, electromagnetic field with its very specific behaviour and characteristics, that allow humans and other inhabitants of this beautiful planet to survive in tremendously harsh environment.

Milutin Milanković was the first in the world to take this topic seriously and practically became the progenitor of a new direction of science, astronomical climatology, where, with his irreplaceable work for world science, the Canon of Insolation of the Earth and its application to the problem of ice ages, he opened the door to previously unimaginable knowledge.

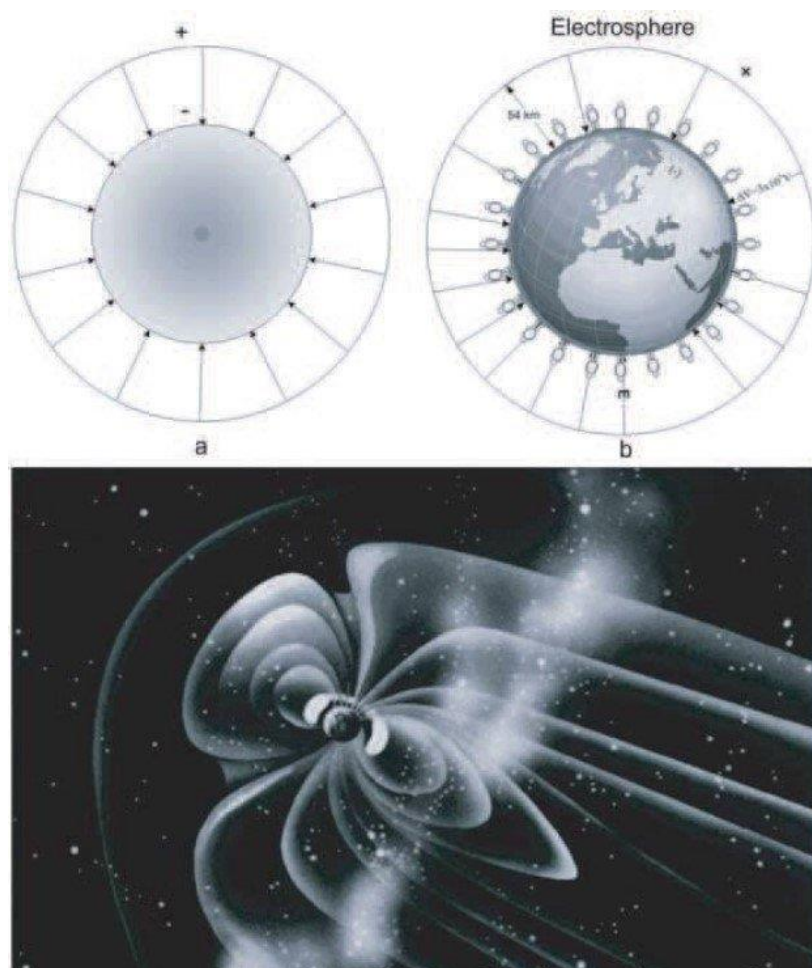


Figure 2: The planet as a spherical capacitor in the electromagnetic field of the Sun, our closest and most important source of energy / Photo: ResearchGate GmbH

Climate change is constantly happening and will keep on happening

Climatic changes in such conditions are, of course, constantly occurring, since the creation of our planet. And they will continue to happen unhindered as long as our planet exists.

There is a highly certain possibility that as humanity we do not have a greater influence on the occurrence of climate change. Also, we must be prepared for the bitter truth, that there is also a very high possibility that, most likely, we do not have, nor we will ever have, a greater influence on preventing them. If there is even the slightest possibility that this second hypothesis is true, humanity is in danger.

Global climatic/weather cycles are set in motion by changing orbits in the solar system

To quote the Australian geologist Viv Forbes who said: "Long before the first steam engine blazed its way along the first railway, the Earth was periodically struck by natural disasters - earthquakes, tidal waves, pole shifts, magnetic reversals, volcanic eruptions, wild weather conditions and droughts. Vast areas were covered by continents of ice, desert sands, massive mud and lava flows, salt beds, and thick layers of coal. Thousands of species disappeared, including dinosaurs, mammoths and Australia's megafauna. Modern humans are not immune to the threat of extinction. But it will not come from today's warm, humid atmosphere or from the life-giving gas, carbon dioxide. It is likely to come from the next

glacial climate cycle of this era, where long bitter glacial eras are separated by short warm periods. These global weather cycles are triggered by changing orbits in the solar system. In each brief warm era, such as today's Holocene, warming oceans release enough carbon dioxide into the atmosphere to support the rich flora and fauna that currently surrounds us. But this global warming has never prevented the cyclic return of the ice. The warm era of the Holocene, in which we live, has already passed its peak and, long before we reach net zero emissions, the cold will return, and the question is whether today's human civilization, with such upside-down standards, will welcome it readily. When the blizzards hit and the glaciers grow, the great ice sheets will spread again. Carbon dioxide will be removed from the atmosphere into the cooling oceans and most of humanity will be threatened by frost, drought, crop failure and famine. The lucky ones living in equatorial regions, or clustered in shelters and greenhouses around the last reserves of coal or nuclear power plants will survive. Those who can still extract uranium, coal, oil or gas will be able to generate enough heat and plant food in the form of carbon dioxide to partially offset the cold sun, permafrost and dry, barren atmosphere. We should celebrate, not fear, the modern warm era and thank God for the many benefits that come from using those wonderful natural reserves of hydrocarbons and nuclear energy to heat our homes, pump water, charge our batteries, and feed our animals and plants, as well as let's hope that by some miracle common sense will prevail in this century and that humanity will adequately prepare for the coming climate changes, and not the opposite of what the green religion forces us to do".

Humanity cannot prevent climate change

The greatest risk of easy and uncritical acceptance of today's generally accepted and widespread in wider social circles views about the significant human influence on the occurrence of climate changes on our planet lies precisely in the easy neglect of this second mentioned danger. Namely, the risk lies not only in a potentially successfully implemented deception of global proportions, the goal of which is the economic and technological neo-colonization or better put re-colonisation of small, poorer nations. The risk is, first, in not accepting the fact that humanity will not be able to prevent the same climate changes that are inevitably happening on our planet. Humanity will only be able to prepare better, or worse, for them.

It is up to us whether and to what extent we will prepare for the clearly imminent climate changes, which, in any case, will occur. Maybe much sooner than we expect, on a scale that we probably don't even understand today.

The effort to turn the energy sector to cleaner, alternative sources of energy must not and should not ever be questioned. It is necessary to continue with scientific and research work. But, unfortunately, with today's technology, alternative sources of energy, reflected in variable wind and solar renewable energy sources, are simply not able to enable our society to transition smoothly, that is, to completely abandon traditional, existing sources of energy, thermal power plants that run on coal, gas and nuclear energy. First of all, because of its pronounced inflexibility and very weak robustness, i.e. resistance to harsh weather conditions, especially in winter.

Dunkelflaute can last for weeks

Dunkelflaute, a term that has slowly caught on in professional circles in Germany, is a combination of two German words: dunkelheit - meaning darkness and windflaute - meaning light wind. In essence, it means situations where there is simply no wind or sun to generate electricity. Dunkelflaute can last for weeks. This means that you need huge capacities to store electricity. The Royal Society of Great Britain recently concluded that enough is needed to cover more than two months of this shortfall in production.

Namely, to cover long-term balance deficits, described by the term Dunkelflaute, which actually happen regularly - and the last one happened in March of this year in Germany, the balance reserve in the system, which is not even provided for such situations, does not help. A balance reserve can provide a short-term solution for minor deviations from the planned production of one or two hours.

In situations where we have a shortage in the production of large-capacity and long-lasting electricity, the only thing that can help the system are stable sources such as thermal capacity, sufficient installed power, either in operation or in cold reserve, i.e. the strategic reserve of national security, as

well as seasonal, that is, large-capacity and long-lasting electricity storage facilities. When we add potential polar conditions to all of this, which can easily occur due to imminent climate changes, the equation becomes even more complicated and implies in one, clear direction...

The production mix, when viewed from the point of view of safe and stable power system operation, national security and national industry and economy development, must remain on the side of base power plants, traditional production based on a stable thermal power plants, fully controlled by humans and resistant to the mentioned severe weather conditions.

Green Agenda

What is crucial for the energy security is to analyse and learn from the mistakes of the more advanced in this currently imposed, irrational concept of the so-called green transition (EU Green agenda) - in which we replace very reliable robust production capacities with many times less reliable, very weakly robust energy sources, which are very often not available exactly when we need them most, during cold winter days. Days where available energy makes the difference between life and death, literally.

The greatest irony is that the abandonment of coal-fired power plants, gas power plants and nuclear power plants have been justified precisely by reducing the risk of adverse climate change. We fight against climate change by replacing sources that are resistant to severe climate conditions, with sources that you can practically completely forget about during severe climate conditions.

We will agree, it is very strange how the creators of the green transition and EU Green agenda respond to the risks of climate change. This approach to climate security is very strange.

Let's recall the unfortunate events in Texas in February 2021, during which more than 240 people died due to the cold. Or a similar event in the US Midwest from 2019, or the latest events last winter in Alberta, Canada.

We can't even imagine what would happen if the plans of the greens were fully fulfilled, according to which the entire power systems should be based on renewable energy sources of today's technology. As it is defined today by the EU neo liberal political parties, green agenda is antihuman, anticivilisation and can only bring deindustrialization of the European continent and high risk for the overall population.

A truly just transition.

The term "Just Transition" was introduced by the European legislator in order to solve the huge social issues associated with the mass transition from carbon-based technologies to decarbonized RES technologies. Namely, in the EU there is a special fund, the so-called Just transition fund, which billions of euros helps such a transition in EU member states.

It does not exist in the region of Southeast Europe - nor is it in the European Union's plan to establish anything similar, i.e. SEE countries that are not EU members are forced to finance their energy transition as well. Or, in another words SEE countries should also finance their economic suicide - through credit lines from EU development banks.

Namely, everything is as usual in the perspective from which we look at the problem. The perspective of the leading EU countries, such as France, Germany, Belgium, the Netherlands, Italy, or just few years ago Great Britain, as well as the perspective of their economies, is not, and will never be, like those of smaller countries from Southeast Europe - like Serbia.

We simply did not have the same starting positions, that is, we did not have a simultaneous start in the pre-industrial as well as in the industrial momentum of the 19th and early 20th centuries. Then mercilessly, without any supervision or consideration, the natural environment was exploited in the most brutal way.

We simply did not participate in that extreme exploitation of the entire natural resource of our continent - and beyond, during those crucial first decades of European, that is, world industrialization.

While we were still a society based primarily on agriculture, by today's standards a practically clean eco-commune, the western colonial powers of that time acquired enormous wealth, on which they still base their dominant political position to this day - exploiting not only their natural resources, but also the wealth of the surrounding, as well as other countries, which they held at that time in colonial status. Particularly noteworthy is the terrible deforestation, which is happening on the soil of the entire South-eastern Europe, then under the colonial control of the Austro-Hungarian Empire, Venice, the Ottoman Empire and other – we can use a modern term - interested parties.

The other Western powers were not far behind. Whether they were robbing their Eastern European neighbours, whether they were robbing the resources of the peoples of other continents.

If we put things this way, the question is why today we should all have to pay the bill for everything done so far, when it comes to the exploitation of natural resources and endangering the climate order, as these same former colonial powers claim today.

Where is the righteousness?

The big economies, the former colonial powers, should bear the brunt. To pay the most in that only true just transition. Today, those countries should be pioneers. To be the first to apply and test new approaches based entirely on coal-free technologies in energy. And that they test the problem of implementation first in their own countries, on their own population, decades earlier, maybe even a whole century earlier. It should be given to the eastern, economically less developed states - states that have been exploited for a long time, the advantage they had in the previous period of merciless destruction of the entire natural environment during the acquisition of their enormous wealth, originally accumulated capital. This is said in the diplomatic vocabulary of economic experts, but actually what happened was a pure robbery.

Humanism and fake environmentalists

Today, when everything is completely stripped down and simplified, globally we have a clash of two movements, two understandings of the purpose and essence of energy systems, i.e. energy policy. One is fighting for the energy system of the future, in which energy will be available only to the self-proclaimed elite, a selected few, who will be rich enough to provide themselves and their families with that incredible comfort in the 21st century. And for centuries to come. That stream advocates the idea of green, the idea of unsustainable, extremely expensive and highly unreliable energy systems of the future, hiding behind the “care for the planet”.

The second current is slowly but surely awakening. A current based on the idea of humanism, philanthropy. Current that does not fall for the prosaic stories of the elite concerned about the survival of our planet. Movement that fights for and stands for the idea of energy availability to everyone.

Currently in Africa, in the 21st century, 600,000,000 people do not have access to electricity at all. That same continent is mercilessly exploited for centuries. The rich, collective West, draw primary critical raw materials there last few hundred years - rare metals and non-metals necessary for new technologies. On the natural resources of Africa, Western countries are basing what we call the energy transition in the developed part of the world. A contemporary noted nicely: "The Stone Age, as the first step in the development of human society, was not overcome because the stones ran out, but it was overcome by the development of technology, which a small group of people of that time developed for the benefit of all humanity."

To work for the benefit of the majority, to work for the benefit of society, to work for the benefit of all humanity. This must be the basic motive for the development of future global energy system. The technology exists, only the will is needed, the will to change the approach to this topic.

Goal: every person has the right to energy

The availability of energy for all of humanity in the 21st century must not be an issue at all. That has to be the goal. That goal cannot be achieved by following the ideas of the Green Left, that hypocritical elitist movement based on an inhumane, anti-human approach and goals.

The problem is exactly the same all over the planet. In one, now longer period, the green-left bureaucratic apparatus took over the helm of energy policy in many countries around the world.

In Europe, this is the case with the bureaucratic apparatus of the EU. It is characterized by fanaticism and an extremely low level of knowledge. But also a low level of readiness to learn and accept anything that deviates, even slightly, from the mantra of green political circles, which function according to the classic principle of a sect. This principle has been tested for centuries on various topics - a multitude of individual interests in certain moments managed, almost completely, to suppress the truth and the general interest of people and human society as a whole.

Fortunately, the collective interest has its obvious foothold in something bigger, which the green-left cannot reach, precisely because of its basic characteristic - a mixture of petty, banal interests, exclusivity, pure materialistic motives and lack of enlightenment.

A TRIPLE (HISTORY, POLICY AND LAW) ASSESSMENT OF AZERBAIJAN'S ENERGY RESOURCES FROM THE CONCEPT OF NATIONAL INTEREST

Sara ALASKARLI¹

Abstract:

The concept of interest continues from the oldest periods of human history and expresses a social reality. At least from the history of Ancient Greece to the present day, the phenomenon of interest passing through different stages has been one of the determining elements of many changes and transformations in the destiny of societies. From the time when nations were formed and nation-states appeared on the stage of history, the concept of interest has experienced a serious evolution towards the concept of state interest and national interest. In this context, today national interest is among the driving force elements of nation-building processes, and it is making its functional impact felt. In addition, national interest is one of the main concepts affecting the course of relations between states along with elements of power and security. Therefore, national interest manifests itself as one of the main determinants in terms of internal and external sovereignty.

National interest is directly related to the priorities of the states and plays an important role in the formation of domestic and foreign policies. The experience of the two world wars, on the one hand, created the need to protect the common interests of humanity, and on the other hand, the range of the concept in question has expanded at the regional and global levels. But it will not be wrong to say that national interests are included in both regional and universal interests. The existence and functionality of elements that shape, realize and protect national interests differ according to nation-states. National interest is also social solidarity, external threats, common values, natural resources, economic power, etc., which are closely related to the existence of states. It is among these elements and is related to the geopolitical positions of the states.

The use of the economic resources of a country in the direction of national interests is one of the basic scales that determine the form of government, political regimes and the nature of the state. Among the economic resources, energy occupies a special place due to its strategic importance. As a matter of fact, in the 20th century, the energy that led to wars overtly or secretly, directly or by proxy, as a source of national wealth and strategic importance, also shows its effect in determining priorities in the axis of national interest.

During the end of the Soviet Union, the Republic of Azerbaijan, as a country with energy resources, became the center of attention of major powers and international companies. Due to the fact that energy resources are a national asset serving national interests, the analysis of energy policies formed during the period of independence is among the important topics.

Azerbaijan is known as an oil country (energy country) not only today, but since ancient times. Revealing how this fortune was used in different historical processes in the context of protecting national and national interests will reveal the historical background of the policy followed in this area. In addition, the study of the legal foundations that make energy a real national asset will bring more clarity to the issue.

Keywords: Azerbaijan, oil history, independence, national interest, energy policies

DOI:

ТРЕХСТОРОННЕЕ СОГЛАШЕНИЕ ПО ЭНЕРГЕТИЧЕСКИМ РЕСУРСАМ АЗЕРБАЙДЖАНА С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ КОНЦЕПЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ИНТЕРЕСОВ (ИСТОРИЯ, ПОЛИТИКА И ПРАВО). ОЦЕНКА

Аннотация. Начиная с истории Древней Греции и до наших дней, феномен интереса, проходящий разные стадии, был одним из определяющих элементов многих изменений и трансформаций в судьбах обществ. С тех пор, как сформировались нации и появились на сцене истории национальные государства, понятие интереса претерпело серьезную эволюцию в сторону понятия государственного интереса и национального интереса. В этом контексте сегодня

¹ O.E. Kutafin Moskova Hukuk Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi, sara.aleskerli@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0009-2568-9987>

национальный интерес является одним из движущих элементов процессов национального строительства, и его функциональное воздействие становится ощутимым. Кроме того, национальный интерес является одним из основных понятий, влияющих на ход отношений между государствами наряду с элементами силы и безопасности. Таким образом, национальные интересы проявляются как один из главных определяющих факторов внутреннего и внешнего суверенитета.

Национальный интерес напрямую связан с приоритетами государств и играет важную роль в формировании внутренней и внешней политики. Опыт двух мировых войн, с одной стороны, породил необходимость защиты общих интересов человечества, а с другой стороны, спектр рассматриваемой концепции расширился на региональном и глобальном уровнях. Но не будет ошибкой сказать, что национальные интересы включены как в региональные, так и в универсальные интересы. Существование и функциональность элементов, которые формируют, реализуют и защищают национальные интересы, различаются в зависимости от национального государства. Национальный интерес – это также социальная солидарность, внешние угрозы, общие ценности, природные ресурсы, экономическая мощь и т. д., которые тесно связаны с существованием государств. оно входит в число этих элементов и связано с геополитическими позициями государств.

Использование экономических ресурсов страны в направлении национальных интересов является одним из основных масштабов, определяющих форму правления, политические режимы и природу государства. Среди экономических ресурсов энергетика занимает особое место ввиду своего стратегического значения. Фактически, в XX веке энергия, которая приводила к войнам явно или тайно, напрямую или через посредников, как источник национального богатства и стратегического значения, также проявляет свое влияние при определении приоритетов на оси национальных интересов.

В период распада Советского Союза Азербайджанская Республика как страна, обладающая энергетическими ресурсами, стала центром внимания крупных держав и международных компаний. В связи с тем, что энергетические ресурсы являются национальным достоянием, обслуживающим национальные интересы, анализ энергетической политики, сформированной в период независимости, входит в число важных тем.

Азербайджан известен как нефтяная страна (энергетическая страна) не только сегодня, но и с древних времен. Выявление того, как это состояние использовалось в разных исторических процессах в контексте защиты национальных и национальных интересов, позволит раскрыть историческую подоплеку проводимой в этой области политики. Кроме того, изучение правовых основ, которые делают энергетику настоящим национальным достоянием, внесет больше ясности в этот вопрос.

Ключевые слова: Азербайджан, нефтяная история, независимость, национальные интересы, энергетическая политика.

ULUSAL ÇIKAR KAVRAMI AÇISINDAN AZERBAYCAN'IN ENERJİ KAYNAKLARI KONUSUNDA ÜÇLÜ (TARİH, SİYASET VE HUKUK) BİR DEĞERLENDİRME

ÖZET

Çıkar kavramı insanlık tarihinin en eski dönemlerinden süregelmekte ve toplumsal bir gerçekliği ifade etmektedir. En azından Antik Yunan tarihinden günümüze kadar devam eden süre boyunca farklı aşamalardan geçen çıkar olgusu toplumların kaderinde pek çok değişim ve dönüşümün belirleyici unsurlarından biri olmuştur. Ulusların şekillendiği ve ulus devletlerin tarih sahnesine çıktığı dönemlerden itibaren çıkar kavramı devlet çıkarı ve ulusal çıkar kavramına doğru ciddi bir evrilme süreci yaşamıştır. Bu bağlamda, günümüzde ulusal çıkar ulus inşa süreçlerinin itici güç unsurları arasında yer alarak işlevsel açıdan belirgin etkisini hissettirmektedir. Bunun yanı sıra ulusal çıkar güç ve güvenlik unsurlarıyla birlikte devletler arası ilişkilerin seyrini etkileyen temel kavramlardan biridir. Dolayısıyla ulusal çıkar iç ve dış egemenlik açısından temel belirleyicilerden biri olarak kendini göstermektedir.

Ulusal çıkar devletlerin öncelikleriyle doğrudan ilişkili olup iç ve dış politikaların şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. İki dünya savaşının tecrübesi bir taraftan beşeriyetin ortak

çıkarlarının korunması zaruretini doğururken diğer taraftan söz konusu kavramın yelpazesi bölgesel ve evrensel düzlemde de genişlemiştir. Fakat gerek bölgesel gerekse evrensel çıkarların özünde ulusal çıkarların yer aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ulusal çıkarları şekillendiren, gerçekleştiren ve koruyan unsurların varlığı ve işlevselliği ulus devletlere göre farklılık göstermektedir. Ulusal çıkar aynı zamanda devletlerin var oluşunu yakından ilgilendiren toplumsal dayanışma, dış tehditler, ortak değerler, doğal kaynaklar, ekonomik güç vd. bu unsurlar arasında yer almakta olup devletlerin jeopolitik konumlarıyla da ilintilidir.

Bir ülkenin sahip olduğu ekonomik kaynakların ulusal çıkarlar doğrultusunda kullanılması yönetim biçimini, siyasi rejimleri ve devletin niteliğini belirleyen temel ölçeklerden biridir. Ekonomik kaynaklar arasında enerji, stratejik önemi itibarıyla kendine özgü yer işgal etmektedir. Nitekim 20. yüzyılda açık veya gizli, doğrudan veya vekalet yoluyla savaşlara yol açan enerji, milli bir servet ve stratejik önemi haiz bir kaynak olarak ulusal çıkar ekseninde önceliklerin belirlenmesi bakımından da etkisini göstermektedir.

Sovyetler Birliği'nin sona erdiği dönemde Azerbaycan Cumhuriyeti enerji kaynaklarına sahip bir ülke olarak büyük güçlerin ve uluslararası şirketlerin dikkat merkezinde yer almıştır. Enerji kaynaklarının ulusal çıkarlara hizmet eden milli bir servet olduğu gerçeğinden hareketle bağımsızlık döneminde şekillenen enerji politikalarının irdelenmesi önemli konular arasında yer almaktadır.

Azerbaycan sadece bugün değil, eskiden beri bir petrol diyarı (enerji ülkesi) olarak bilinmektedir. Bu servetin farklı tarihi süreçlerde ülkesel ve ulusal çıkarların korunması bağlamında nasıl kullanıldığını ortaya koymak bu alanda izlenen siyasetin tarihi arka planını gözler önüne serecektir. Ayrıca, enerjinin gerçek anlamda milli servet haline gelmesini sağlayan hukukî temeller üzerinden incelenmesi konuya daha fazla açıklık getirecektir.

Anahtar kelimeler: Azerbaycan, petrol tarihi, bağımsızlık, ulusal çıkar, enerji politikaları

Giriş

Ulusal çıkarların belirlenmesinde devletin jeopolitik konumu önemli rol oynamaktadır. Sosyal bilimler literatüründe jeopolitiğin önemini anlatan pek çok eser bulunmaktadır. Konuyla ilgili çalışmalar genellikle 19. yüzyıla dayandırılrsa da en eski çağlarda Sun Tzu, Konfüçyüs, Herodot, Strabon, Aristoteles, Thuydides, Montesquieu, İbni-Haldun, Platon, Strabon ve Herodot vd. düşünürler bu alanda önemli görüşler ortaya koydukları bilinmektedir.² Modern çağın jeopolitik kuramcıları olarak “Alman Frederik Ratzel (1844-1904), İngiliz Sir Halford Mackinder (1861-1947), Fransız Vidal de la Blache (1845-1918), ABD’li Alfred Thayer Mahan (1840-1914), Nicholas J. Spykman (1893-1943) gibi birçok siyasi coğrafyacı ve diğer düşünürleri” örnek gösterebiliriz.³ Modern çağdan itibaren bu alanda yapılan çalışmalar farklı jeopolitik kuramların gelişmesine vesile olmuştur. Bu kuramlar jeopolitik kavramını farklı yönleriyle ele alarak irdemiştir. Alan yazınında ülkelerin siyasi ve ekonomik durumu, güvenlik ve istikbali, ayrıca toplumsal refah ile jeopolitik arasında sıkı bir bağlantının olduğu vurgulanmıştır. Bu noktada ülkelerin jeopolitik konumu bölgesel güvenliği, komşuluk ilişkilerini, devletin ekonomik kudretini, doğal kaynakların kullanımı ve dünya pazarlarına çıkarılmasını, dış tehditler karşısında ülkenin savunma kabiliyetini, bölgesel ve uluslararası birliklere üyeliğini yakından etkilemektedir.

Dünyada yaşanan jeopolitik süreçler değişen ve değişmeyen bileşenler üzerinden incelenmektedir.⁴ Değişmeyen unsurlar ülke veya bölgenin hudutları, yeryüzündeki konumu, işgal ettiği alan, coğrafi bütünlüğü vd.’dir. Ülkenin coğrafi karakteri (ada, kıta, kenar ve kıta içi devleti olma durumu) da bu unsurlar arasında yer almaktadır. Jeopolitik süreçlerin değişen bileşenleri arasında çağımızda hızla gelişen bilimsel ve teknolojik gelişmeler önemli yere sahiptir. Günümüzde mahalli savaşların yoğun şekilde seyrettiği bir ortamda, değişen bileşenler büyük önem kazanmaktadır Bunun yanı sıra sosyal, siyasi, kültürel, askeri değerler ve zaman gibi bileşenlerin de bu kategoride yer aldığını vurgulamak gerekir. Değişen bileşenler arasında ekonominin önemli yer aldığını ayrıca vurgulamak gerekir. Zira ekonominin güçlü olması diğer bileşenleri de yakından etkileyecektir. Ekonomik güç

² Veysel Babahanoğlu, 21 Yüzyılda Jeopolitik Dönüşümler ve Türkiye, (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi), Konya, 2022, s.10

³ Suat İlhan, “Jeopolitik ve Tarihle İlişkileri”, *Belleten*, Sayı: Aralık 1985, Cilt: 49-Sayı: 195, (ss. 607-624), s. 609.

⁴ Suat İlhan, s. 612 vd.

ülkelerin refah politikalarının başarılı olması, askeri gücünün pekişmesi ve ülke güvenliğinin garanti altına alınması demektir. Ekonomik güç bir ülkenin savunma kabiliyetinin yükselmesine, pozisyonunun güçlenmesine ve diplomatik pazarlık gücünün artmasına yol açar. Dolayısıyla ekonomik güç jeopolitik açıdan devlete avantaj sağlar. Devletlerin ekonomik bakımdan güçlü olması hükümetlerin bu alanda uyguladıkları politikalarla doğrudan ilintilidir. Fakat stratejik önem arz eden doğal kaynaklara sahip olmak bu gücü daha da artırmaktadır. Bu noktada enerji kaynaklarının ne kadar önemli olduğu bir kez daha ispatlanmış olur. Bu da açıktır ki her devlet enerji kaynaklarını halkın refahı ve ekonomik sistemin geliştirilmesi bakımından verimli kullanamaz. Bu yüzden enerjinin var oluşu bir devletin güçlü olmasını, jeopolitik anlamda avantaj sağlayan tek faktör değildir. Enerjinin halkın refahı ve ulusal ekonominin gelişmesi yönünde kullanılması ulusal çıkarla doğrudan ilintilidir.

En eski çağlardan beri bir petrol ülkesi olarak tanınan Azerbaycan gerek sahip olduğu zengin kaynakları gerekse elverişli jeopolitik konumuyla, her zaman büyük güçlerin ilgi odağında olmuş, imparatorlukları arasındaki pek çok savaşa sahne olmuştur. 19. yüzyıldan itibaren Rusya İmparatorluğu'nun güneye doğru yayılmasının temel hedeflerinden biri de bu zengin bölgeyi ele geçirmektir. 19. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşen Rus-Kaçar savaşları sonucunda Azerbaycan topraklarının kuzey kısmı Rusya İmparatorluğu tarafından işgal edilmiş, aynı yüzyılın ikinci yarısından itibaren Bakü ve civar arazilerde petrolün çıkarılması, işlenmesi ve satışında ciddi sıçrayışlar yaşanmıştır.⁵ Rusya İmparatorluğu'nun bir sömürge bölgesi (ayrıca, farklı idari birimler arasında parçalanmış halde) olarak Azerbaycan'da petrolü Çarlık yönetimi, imparatorluğun sermaye çevreleri ve uluslararası kapitalistler tarafından sömürülmüştür. Bu durumda enerjinin ulusal veya ülkesel çıkar doğrultusunda kullanılması mevzubahis değildir. Zira enerjinin ulusal çıkar doğrultusunda kullanılmışının temel şartı bağımsız bir devlete sahip olmaktır. Bu yüzden enerji kaynaklarının ulusal çıkarlar kapsamında kullanılması, 1918-1920'deki kısa süreli cumhuriyet denemesini dikkate almazsak, sadece 1991 sonrası, yani Azerbaycan'ın bağımsızlığa kavuşmasından sonra mümkün olmuştur.

Ulusal Çıkar Kavramı

Kavramsal olarak “çıkar” sözcüğü Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “dolaylı bir biçimde elde edilen kazanç; menfaat, yarar” şeklinde tanımlanmıştır. Siyaset biliminde ulusal çıkar (*raison d'état*) tartışmalı bir kavram olup sadece siyasal düzlemde yürütülen politikaların meşrulaştırılmasına yönelik bir kavram değildir. Bir ülkedeki farklı zümrelerin, kurum ve sınıfların ulusal çıkar kavramına sıkça başvurdukları ve bu kavramı kendi çıkar algılamaları doğrultusundan kullandıkları görülmektedir.⁶ Ulusal çıkar kavramı pek çok disiplin ve bilim dalında farklı anlamda kullanılmaktadır. Yani siyaset, hukuk, sosyoloji, iletişim felsefe vd. alanlarda çıkar kavramı bu disiplinlerin inceleme alanı ve metodolojisine uygun olarak farklı boyutlarda tezahür etmektedir. Uluslararası ilişkiler alanında ulusal çıkarın realist paradigma üzerinden değerlendirildiği gözlemlenmektedir. Bu kavram modern devletin gelişimiyle ilişkili olup 1789 Fransız Devrimi'nden sonra ortaya çıkmıştır.⁷ Zira ulusal çıkar bir ulusun ortak menfaatini belirleyen değerler üzerinden şekillenerek ortaya çıkar.

Ulusal çıkar en basit anlamıyla bir ulusun beklediği ve edindiği çıkarların bir bütünüdür. Ulusal çıkar tarihi dönemlere ve uluslararası alanda yaşanan değişim ve dönüşümlere bağlı olarak değişkenlik göstermektedir; buradaki öncelikli mesele iç politika kurucuları ve karar alıcıların neyi çıkar olarak algılamalarıdır. Sosyal bilimlerde alanında sıkça karşılaşılan terim ve kavramların somutlaştırılması sorunu çıkar kavramında da görülmektedir. Tanımın kıstaslarına baktığımızda çıkar kavramı objektif ve subjektif anlamda önem kazanmaktadır.⁸ Somut ülke örneğinde çıkar kavramı objektif/subjektif dikotomi arasında değerlendirildiği zaman genelleyci olmaktan ziyade söz konusu ülkenin çıkar

⁵ Bkz: Ali Asker, Şeyma Nur Güner, Merve Güner, “Azerbaycan'da Kapitalist Gelişim Sürecinin Politik Ekonomisi (19. Yüzyılın Ortaları-20. Yüzyılın Başları)”, *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*, 2020 Volume: 5, Issue 9, (ss. 167-174), s. 169.

⁶ Bkz: Mehmet Gönülöbol, *Uluslararası Politika*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara, 1978; İlhan Uzgel, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, İmge Kitabevi, Ankara, 2004.

⁷ Süleyman Güven, *Ulusal Çıkar ve Ulusal Basın*, (Ankara Üniversitesi SBE Halklar İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008, s. 3

⁸ Bu konudaki tartışma için bkz: Özge Yavuz, *Değer ve Çıkar İlişkisi Bağlamında Amerika Birleşik Devletleri'nin Soğuk Savaş Dönemi Ortadoğu Politikası: Darbeler Üzerinden Bir Değerlendirme* (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2029, s. 18-29.

öncelikleri belirleyici rol oynar. Ulusal çıkar “bir ulusun yalnızca yararını değerli kılan bir olgu”⁹ olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda; “...devletlerin ulusal çıkarlarını oluştururken kendi vatandaşlarının güvenliğini, huzurunu ve refahını her şeyin, hatta savunduğu değerlerinin dâhi üzerinde tuttuğu kabul edilmektedir. Buradan hareketle ... bir devletin ulusal çıkarları arasında ilk sırada yerini alanlar, diğer tüm çıkarların gerçekleştirilebilmesi için temel teşkil eden, hayatta kalmaya ve kendi kendini korumaya yönelik çıkarları olacaktır.”¹⁰

Ulusal çıkar en azından Antik Yunan tarihinden günümüze kadarki süre boyunca farklı aşamalardan geçmiş olup, siyaset bilimcileri ve düşünürler tarafından farklı açılardan irdelenmiştir. Bunlar arasında Eski Yunan’da Thucydides, Niccolo Machiavelli, Thomas Hobbs,¹¹ çağdaş kuramcılardan Charles A. Beard, James N. Rosenau, Kenneth Waltz, Donald E. Nuechterlein, Joseph Frankel, Hans Joachim Morgenthau vd. isimler zikredilmektedir.¹² Morgentau’nun realist bakış açısıyla tanımladığı çıkar kavramı şu şekilde karakterize edilmektedir:

“Uluslararası politikanın genel gidişatında, siyasal gerçekçiliğin yolunu bulmasında yardımcı olan temel gösterge güç ile nitelenerek tanımlanan çıkar kavramıdır. Bu kavram anlaşılacak gerçeklikler ile uluslararası politikayı anlamaya çabalayan akıl arasında bağlantı kurulmasını sağlamaktadır. ...Böyle bir kavram olmadan, iç veya dış politika teorisi tamamen imkansızlaşmaktadır. Kavramın yokluğunda ne siyasal ve siyasal olmayan gerçeklikler arasında bir ayırım yapabiliriz, ne de siyasal çerçeveye en azından sistemik bir düzen ölçütü getirebiliriz.”¹³

Liberal bakış açısında ise ulusal çıkar kavramı realist paradigmadan farklı bir şekilde ele alınmaktadır.¹⁴ Liberalizme göre devlet genel ve ortak çıkarları temsil eder. Bunun en belirgin göstergesi yöneticilerin halk tarafından seçilerek iş başına gelmeleridir. Bu yüzden halk var olan sistemi onaylarken siyasi iktidarın ortak çıkarlar doğrultusundaki politikalarını denetler.¹⁵

Marksist bakış açısı sınıf çıkarları kavramını öne çıkararak, konuyu yöneten ve yönetilen sınıfların çıkar çatışması ekseninde çözümlemektedir. Bilindiği üzere Marksizm “işçi sınıfının temel çıkarlarının bilimsel bir ifadesi olarak, kapitalist toplumun antagonistik çelişkilerinin keskin bir şekilde belirginleştiği ve işçi sınıfının tarih arenasında bağımsız bir siyasi güç olarak belirlediği 19. yüzyılın 1940’lı yıllarında ortaya çıkmıştır.”¹⁶ Marksizm yöneten sınıfın çıkarları ile yönetilen ve ezilen sınıfın çıkarları arasında barışmaz bir çatışma olduğunu öne sürerek halkın çıkarlarının sadece halk tarafından yönetilen, yani sosyalist bir devletin kurulmasıyla mümkün olacağını savunur. V.İ. Lenin’e göre “Eğer devletteki siyasi güç, çıkarları çoğunluğun çıkarlarıyla örtüşen böyle bir sınıfın elindeyse, o zaman devletin gerçekten çoğunluğun iradesine göre yönetilmesi mümkündür. Ancak siyasi iktidar, çıkarları çoğunluğun çıkarlarıyla çelişen bir sınıfın elindeyse, o zaman çoğunluğa göre yönetim kaçınılmaz olarak çoğunluğun aldatılmasına ya da bastırılmasına dönüşür.”¹⁷ Dolayısıyla sosyalist sistemde ortak çıkarlar toplumun çıkarlarının devlet çıkarlarıyla örtüştüğü zaman mümkün olacağı, böyle bir durumun sadece işçi sınıfının çıkarlarının sosyalist devlet sisteminin kurulmasıyla sağlanacağı iddia edilmektedir.

Farklı siyasi ve ideolojik sistemlerde ulusal çıkar kavramının farklı şekillerde algılandığı ve bu kavrama farklı anlamlar yüklediği görülmektedir. Bu görüşleri genel bir çatı altında toplayarak ulusal çıkarın her kes için ve her ortamda geçerli olan bileşenlerini belirlemek son derece güçtür. Ulusal çıkar kavramının devlet ve ulus unsurlarını bir arada ele alarak yorumlanması, ayrıca sorunun, insan unsurunu

⁹ R. E. Osgood, *Ideals and Self-Interest in America’s Foreign Relations: The Great Transformation of the Twentieth Century*, Chicago: University of Chicago Press, 1953, 4. Naklen: Özge Yavuz, s. 29

¹⁰ Özge Yavuz, s. 29

¹¹ Mithat Çelikpala, “Geçmişten Günümüze Vazgeçilmeyen Kavram: Ulusal Çıkar”, *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 1, 2005, (ss. 439-461).

¹² Bkz: Özge Yavuz, s. 17-48.

¹³ H.J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knopf., New York, 1985, Naklen: Mithat Çelikpala, (ss. 439-461), s. 441.

¹⁴ Bkz: Süleyman Güven, s. 20-25.

¹⁵ İlhan Uzgel, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, İmge Kitabevi, 1.Baskı, Ankara, Mayıs 2004, s. 78.

¹⁶ Марксизм-ленинизм, <https://www.booksite.ru/fulltext/1/001/008/073/868.htm> [Erişim tarihi: 03.06.2024].

¹⁷ В.И. Ленин, *О конституционных иллюзиях*, Полн. собр. соч., т, 34, с. 38-39. Naklen: К.Маркс, Ф.Энгельс, В.И.Ленин, *О диалектическом и историческом материализме*, Политиздат, Москва, 1984.

merkeze alarak çözümlenmesi en makul ve rasyonel bir yaklaşım olacaktır. Konuyu bu şekilde ele aldığımızda ulusal çıkar olgusu ulusal güvenlik, ekonomik kalkınma ve sosyal refah bileşenleri üzerinden şekillenmesinin devletin selameti ve “insanın insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşaması” bakımından anlam kazanacaktır. Bir başka husus ulusal çıkar kavramının hangi durumda şekilleneceğine ilişkindir. “Ulusal çıkar” kavramını oluşturan sözcüklere baktığımızda ulusal çıkarın algılanması için ulus şuurunun şekillenmesi şarttır. Bu şuurun şekillenmemesi durumunda herhangi bir ortak çıkar olgusunun mümkün olmayacağını söyleyemeyiz. Burada “toplumsal çıkar, “halkın çıkarları”, “ülke çıkarları” vd. kavramlar devreye girebilir. Azerbaycan Türklerinde ulus şuurunun şekillenmesinden önce, yani toplumun henüz ulus düzeyine ulaşmadığı bir dönemde ümmet şuuruyla hareket edilmesi ilerleyen dönemlerde ulusal çıkar olgusunun şekillenmesi bakımından bir altyapı oluşturmuştur.

Ulusal Çıkar ve Enerji Faktörüne Çok Boyutlu Bakış

Tarihten bilindiği üzere Azerbaycan Türklerinin uluslaşma süreci görece geç dönemlerde gerçekleşmiştir. Zira bir toplum olarak aydınlanma ve kimlik bilinci Azerbaycan’ın sömürge tarihi ile doğrudan ilgilidir. Azerbaycan toplumunun 19. yüzyılın başlarında parçalanması 1813-Gülüstan ve 1823-Türkmençay antlaşmalarıyla “hukukileşmiştir.” Bu süreç Büyük Kafkasya uğruna üçlü rekabetin şiddetlenmesiyle karakterize edilmektedir. Bu rekabetin aktörlerini şu şekilde karakterize edebiliriz: genişleyen ve yükselen bir Rusya İmparatorluğu, gerileyen Kaçar Hanedanlığı ve Osmanlı İmparatorluğu. Bu güç çekişmesi Rusya’nın zaferiyle sonuçlanırken Azerbaycan bir ülke olarak parçalanmış duruma düşmüştür; Araz Nehri’nin güneyindeki topraklar Kaçar Hanedanı’nın yönetiminde kalmaya devam etmiş, kuzeyinde topraklar Rusya’nın sömürmesine girmiştir. Bu parçalanmışlığa bağlı olarak Azerbaycan Türklerinin aydınlanma, kimlik bilinci ve siyasi hareketleri farklı yönlerde gelişmiştir. Din, dil ve kültür bakımından hiçbir ortak değer bulunmadığı Rusya İmparatorluğu’nun uç bir bölgesi haline gelen Azerbaycan’da kimlik bilinci Güney Azerbaycan Türklerinden farklı olarak erken bir tarihte şekillenmiştir.

Azerbaycan Türklerinin kimlik bilincinin şekillenmesinde kültürel farklılığın yanı sıra üç önemli etken belirleyici olmuştur: 1) Çar yönetiminin dini ve etnik ayrımcılık politikası 2) Ermenilerin şiddet hareketleri ve bu hareketin Çar yönetimi tarafından desteklenmesi 2) petrol faktörü. Azerbaycan’da petrol üretimi 19. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamıştır. 1806’da Bakü ve civarında elli petrol kuyusu varken, 1821’de bu sayı yüz yirmiyeye yükselmiştir. Bu alanda ciddi artış 1872’de gözlemlenmiştir. Zira o dönemde petrol üretimin önünde engel teşkil eden “iltizam sisteminin” kaldırılması bu sektörün gelişimine ivme kazandırmıştır. Bundan sonraki otuz yıl içinde petrol üretimi dört yüz kat artmıştır. 20. yüzyılın başlarında Bakü’de üretilen 671,7 milyon pud¹⁸ petrol dünyadaki toplam petrol üretiminin yarısından fazlasını teşkil etmiştir. Hasan Bey Zerdabi’nin yazdığı gibi;

“Bakü’de petrol sanayisi günlerle değil saatlerle gelişmeye başlamıştır. Hazar Denizi yelkenli gemileriyle Bakü petrolünün tamamını taşıyamıyordu. Bakü’nün, demiryolu vasıtasıyla Tiflis ve Batum’la bağlantısını kurmak gerekiyordu. Transkafkasya demiryolu inşa edildi. Eskiden uzak sürgün yeri olarak bilinen Bakü’nün çehresi değişti ve kısa sürede tanınmaz bir şehir haline geldi. Kumların altından coşkun sel gibi fıskıran petrol Bakıda onlarca milyoner yetiştirdi, Rusya’nın ve aynı zamanda yabancı ülkelerin milyonlarını koynuna çekti.”¹⁹

Petrol sektöründe yaşanan ciddi yükseliş diğer sektörlerin (çelik, buhar kazanları, demir borular, demir tanklar, kazıma aletlerine duyulan ihtiyaç gemicilik, taşımacılık, maden sanayisi, inşaat malzemeleri üretimi vs.) de gelişmesine yol açmıştır.²⁰ Böyle bir ortamda Bakü şehri yabancı sermaye için bir çekim merkezi haline gelmiştir. Hızlı gelişen sektörlerin işçi talebi yabancılar ve Azerbaycan köylerini terk ederek ekme peşinden şehre gelen Türk/Müslüman ahalî tarafından karşılanmıştır. Böylelikle, bir taraftan Bakü’nün kentleşmesi hızlanırken diğer taraftan şehrin sosyal-etnik yapısı karmaşık bir hale gelmiştir. İşte köylülükten şehirleşmeye yönelmekle şekillenen yeni toplum uluslaşma sürecinin “yapı malzemesini” teşkil etmiştir. Şehrin yeni “mozaik” uluslaşma sürecini etkileyen önemli

¹⁸Tahm. 16,38 kilogram

¹⁹*Каспи*, 1899, 5 октября, Naklen: Cemil Hasanlı, *Alimerdan Bey Topçubaşı: Dönemi ve Mücadelesi*, (Çeviren Ali Asker), Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara, 2022, s. 38.

²⁰Sabit Bağirov, “Azerbaijani Oil :Glimpses of a Long History. *Journal of International Affairs* , 1 (3), (pp. 1-15), p. 1.

faktörelendi. Bunun dışında Ermeni yayılcılığı sürecinde Çarlık yönetiminin ve yerel memurların açık veya dolaylı şekilde Ermenileri desteklemesi Azerbaycan toplumunda farkındalık bilincini artırmıştır. Petrol sanayisinin gelişimi bir taraftan sömürgeci politikaları belirgin hale getirirken diğer taraftan Türk-Müslüman elitlerin kültür, eğitim ve basın faaliyetlerini hızlandırmıştır. Bakü petroleri Azerbaycan'da kapitalizmin gelişmesinin belirleyici unsuru olmuştur. Zira, yerli veya milli burjuva sınıfının meydana gelmesi Azerbaycan Türklerinin kimlik şuurunun gelişmesinde (okullar, matbuat, kültür vs.) etkili rol oynamıştır.

“Sonradan milli servet haline gelecek Bakü petroleri Rusya'nın gayri-Türk (Müslüman) tebaasına mensup servet sahiplerinin ve yabancı iş adamlarının daha da zenginleşmesine yol açmıştır. Bu gelişme Azerbaycan tüccarları, zenginleri ve iş adamlarının düşünce yapısında kimlik farkının belirginleşmesi açısından tetikleyici rol oynamış, onların millet (ümme) meselelerine ilgi göstermelerine neden olmuştur. Bu gelişme ilerleyen dönemde Türk (Müslüman) sermayesinin Azerbaycan'da okul, sanat, basın ve tiyatroya destek vermesine yol açmış, ilerleyen dönemde bağımsız cumhuriyetin milli ekonomik potansiyelinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Azerbaycan'da sanayinin yükselişi ve kapitalist ekonomik sistemin şekillenmesi toplumun aydınlanması ve ülkenin siyasi düşünce hayatının gelişmesi üzerinde olumlu etkilerini göstermiştir.”²¹

20. yüzyılın başlarında yaşanan birkaç önemli olay Azerbaycan Türkleri ve genel olarak Rusya Müslümanlarının kimlik şuurunun gelişmesinde etkili olmuştur: 1905 Devrimi, Birinci Dünya Savaşı, Şubat 1917 Devrimi, Ekim 1917 Devrimi. Bolşeviklerin iktidarı gasp etmesi Rusya bünyesinde yer alan pek çok toplumun uluslaşma sürecini hızlandırmıştır. 28 Mayıs 1918'de Azerbaycan Türkleri uluslaşma sürecinin en önemli evresini teşkil eden ulus devlet kuruluşunu gerçekleştirmiştir. Bu olay son derece zorlu şartlar altında gerçekleşmiştir. Şunu da belirtelim ki bağımsız cumhuriyetin kuruluşunu zorlaştıran nedenler arasında sadece dış etkenler değil, iç etkenler de vardı. Özellikle Azerbaycan'ın bağımsız bir devlet değil ilhak edilerek varlığını koruyabileceğini iddia eden güçlerin mevcudiyeti ulus inşası sürecinin kolay olmadığını bir göstergesidir.²² Geleneksel idari düzeni monarşik rejimlerden ibaret olan Şark aleminin siyasi tarihinde ulus devlet olarak ortaya çıkan yeni düzenin en önemli özelliği toplumun tüm katmanlarının özgürce katılabildiği parlamenter sisteme dayalı cumhuriyet olmasıydı.²³ Azerbaycan petrolerinin milli servet haline gelmesi bağımsız cumhuriyetin kuruluşuyla gerçekleşmiştir. Cumhuriyetin varoluş sürecinde petrol, bir milli servet ve stratejik bir kaynak olarak siyasi sosyal ve ekonomik zorlukların aşılmasında büyük rol oynamıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı bir ortamda Bakü, sahip olduğu zengin petrol kaynakları dolayısıyla büyük güçlerin ilgi odağında yer almıştır. Stratejik ürün olarak savaş ortamında petrolü elinde bulunduran bir devletin avantajlı konumda olacağı tartışılmazdır. Petrole olan ilgi savaş müttefiki olan devletlerin arasının açılmasına, hasım devletler arasında gizli pazarlıkların yapılmasına neden olmuştur. O dönemde Osmanlı ile müttefik olan Almanya gizli şekilde Rusya ile Bakü petroleri konusunda pazarlık yapmıştır.²⁴ Mehmet Emin Resulzade Azerbaycan Cumhuriyeti eserinde şöyle yazmaktadır: “*Almanya devleti, Bolşevik hükümeti ile Brest-Litovsk muahedesine zeyl olarak yaptığı bir muahede mucibince Bakü vilayetinin ta Kür nehrine kadar Ruslara terkine rıza göstermiş, mukabilinde kendisine petrol imtiyazını temin eylemişti. Üstadımız Ahmet Bey'in tabiri vechile bizi bir teneke gaza satmıştı.*”²⁵ Bunun dışında Almanya Osmanlı Devleti'nin Bakü petrolüne sahip olmaması için “*her türlü yola başvurmuş, bu yönde bilinçli olarak*

²¹ Ali Asker, Şeyma Nur Güner, Merve Güner, s. 173.

²² Bu konuda bkz: Qiyas Şükürov, “Cumhuriyetin Kuruluş Devrinde Azerbaycan'da İstiklâl ve İlhak Tartışmaları (Ocak-Haziran 1918)”, İçinde: *Büyük Devletler Kısacasında Bağımsız Azerbaycan*, (Ed.: Qiyas Şükürov, Vasif Qafarov), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2010, (ss. 38-72).

²³ Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin yönetim modeli konusunda bkz: Ali Asker, Elnur Paşa, “Birinci Cumhuriyet Dönemi Azerbaycan'da Parlamentarizm Kültürü, “*100. Yılında Azerbaycan Cumhuriyeti*” *Uluslararası Kongresi*, (Editörler: Mehmet Topal, RzaMammadov), Eskişehir 26-27 Mayıs 2018, Anadolu Üniversitesi Yayını 2019 (ss. 468-475).

²⁴ Bkz: Qiyas Şüküroğlu, Kafkas İslam Ordusu: Kuruluş, Teşkilatlanma ve Operasyonlar, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara 2023, s. 330-332.

²⁵ Mehmet Emin Resulzade, *Azerbaycan Cumhuriyeti (Keyfiyet-i teşekkülü ve şimdiki vaziyeti)*, (Hazırlayanlar: Yavuz Akpınar, İrfan Murat Yıldırım, Sabahattin Çağın), İstanbul, 1990, 52.

Ermenileri tam desteklemiş ve bölgede yaşayan Ermenilere vaatler vererek onları kendi çıkarları doğrultusunda kullanmıştır. Aynı şekilde İngilizler ve Fransızlar da açık şekilde Ermenilere destek vermekteydi."²⁶ Bu rekabet ortamında Türk ordusunun yardımıyla egemenliğini tesis eden Azerbaycan milli hükümeti petrolü bir ulusal servet olarak değerlendirebilmiştir. Fakat 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'nin ardından Türk Ordusunun Kafkasya'dan çekilmesiyle Bakü'yü işgal eden İngiliz askeri gücünün faaliyetleri sonucunda petrol sektörü büyük zarara uğratmıştır. Nitekim 1918 yılının aralık ayından 1919 yılının ağustosuna kadarki süre zarfında Azerbaycan'dan 113,5 milyon ruble değerinde 30 milyon pud petrol ihraç edilmiştir. İngiliz komutanlığının emriyle Bakü'den taşınan her türlü petrol ürününün toplam hacmi 29 milyon 830 bin 989 lira 37 lira olmuştur, 19 milyon 552 bin 316 lira 33 liralık petrolün hangi adrese gönderildiği belirsizdi.²⁷ Genel olarak değerlendirmek gerekirse cumhuriyet döneminde Azerbaycan hükümetinin belli kesintilere rağmen stratejik ve milli bir servet olan petrolü ulusal çıkarlar doğrultusunda kullandığını söyleyebiliriz.

Azerbaycan'ın 28 Nisan 1920'de Sovyet Rusya tarafından işgal edilmesinin ardından devlet geleneği yetmiş sene boyunca bir kesintiye uğramıştır. İşgalden kısa süre sonra Azerbaycan Cumhuriyeti ekonomi, siyaset, dış politika, ordu vs. konularda tamamen Moskova'nın iradesine tabi edilirken, petrol de milli bir servet olmaktan çıkmış, Moskova yönetiminin belirlediği direktifler doğrultusunda kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı boyunca Bakü petroleri ordunun yakıt ihtiyacının karşılamada paha biçilmez rol oynamıştır. Alan literatüründe Sovyet dönemiyle ilgili yapılan çalışmalarda sanayinin, özellikle petrol makine sanayisinin gelişmesinde, ekonomik altyapının pekişmesinde Bakü petrolerinin önemi vurgulanırken olumlu, hatta gurur verici bir olaymış gibi sunan tuhaf yorumlara da rastlamak mümkündür. Oysa ulusal çıkar kavramı doğrudan bağımsız bir ulusla ilişkili olduğu için söz konusu dönemde petrolün ulusal çıkarlara hizmet ettiğini söylemek son derece güçtür.

Bakü petrolerinin ve genel olarak enerji kaynaklarının milli bir servet haline gelmesi için Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girmesi gerekecektir. 1985'te Mihail Gorbaçov'un iktidara gelmesi, "perestroyka ve glasnost" politikalarını başlatması Sovyetler Birliği'nde kaos ve anarşinin temelini atarak sistemin dağılmasına yol açmıştır.²⁸ Azerbaycan'da yükselen milliyetçilik hareketinde en fazla dile getirilen taleplerden birisi petrol başta olmakla ülkenin milli servetlerinin ulusal çıkarlar doğrultusunda serbestçe kullanılması idi. Petrolün millileştirilmesi yönündeki yoğun talepler 1989 Egemenlik Hakkında Kanuna yansımıştır. Bu kanun 23.09.1989 tarihinde Azerbaycan SSC Yüksek Sovyeti tarafından kabul edilmiş olup, 25.09.1989 yılında yürürlüğe girmiştir.²⁹ Egemenlik Hakkında Kanun petrolün milli servet olarak tanımlanmasının hukukî temelini teşkil etmesi bakımından son derece önemlidir. Egemenliğin ekonomik boyutuna da vurgu yapan bu kanuna göre Azerbaycan sınırları içinde yer alan toprak, yer altı servetler, ormanlar, sular ve diğer doğal kaynakların Azerbaycan SSC mülkiyetindedir ve halka aittir. Kanuna göre Azerbaycan SSC, ülkenin ekonomik bağımsızlığının güvence altına alınması konusunda gereken önlemleri alır, ülkesinde iktisadi, sosyal ve kültürel gelişmeyi sağlar, ekonomik yaşamın tüm alanlarında yönetimi, ayrıca ülkede bulunan tüm kurum, kuruluş ve teşkilatlar üzerinde denetimi gerçekleştirir.

1991 yılında Azerbaycan'ın ikinci kez bağımsızlığa kavuşması ile ülke tarihinde yeni bir sayfa açılmıştır. 18 Ekim 1991 Bağımsızlık Hakkında Anayasa Aktı³⁰ bağımsız ve sınırları içinde tam egemen bir cumhuriyetin kuruluşunu tasdik ederek Azerbaycan'ın yeraltı ve yerüstü servetlerinin Azerbaycan milletinin milli serveti olarak kabul etmiştir. Azerbaycan petrolerinin ortak işletmesi ve üretiminin pay

²⁶ Bkz: Samir Guliyev, "1918-1920 Yıllarında Azerbaycan Petrolü Üzerindeki Uluslararası Rekabette Ermeni Faktörü, I. Uluslararası 20. Yüzyılın ilk yarısında Türk-Ermeni ilişkileri Sempozyumu, *İğdir/Türkiyə*, 16-18 oktyabr 2019, s.943-960.

²⁷ "Bakı nefti və onun Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin siyasi taleyindəki rolu", 30.11.2018, <https://azertag.az/xeber/baki-nefti-ve-onun-azerbaycan-xalq-cumhuriyyetinin-siyasi-taleyinde-rolu-1219885>, [Erişim tarihi: 12.06.2024]

²⁸ Bkz: Alesker Aleskerov, *Eski Sosyalist Ülkelerde Siyasi Rejim Değişmeleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi) Ankara, 2007.

²⁹ "Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının suverenliyi haqqında" Azərbaycan SSR-in Konstitusiyası Qanunu, <http://ensiklopediya.gov.az/az/terms/9094/cild/14>

³⁰ 18 Ekim 1991 tarih ve 222-XII sayılı "Azərbaycan Respublikası dövlət müstəqilliyi haqqında konstitusiyası aktı"nın metin erişimi için bkz: <http://www.e-qanun.az/framework/6693#> (Erişim tarihi: 25.12.2016).

dağılımını öngören, Asrın Anlaşması olarak tanımlanan anlaşma 20 Eylül 1994 tarihinde imzalanmıştır.³¹ Bu anlaşma enerji kaynaklarının kullanılmasında Azerbaycan'ın egemen iradesini yansıtan önemli bir belgedir. Petrol sadece ekonomik açıdan değil, Azerbaycan topraklarının Ermeni işgaline karşı diplomatik mücadelede de önemli rol oynamıştır. O dönemde Azerbaycan elitlerinde hâkim olan genel kanaat dünyanın büyük enerji şirketlerine Azerbaycan pazarında alan açarak karşılığında diplomatik mücadelede dış güçlerin desteğini kazanmak mümkün olacaktır. Elbette bu siyasetin reel politik anlamda önemli olduğu yadsınmaz. Fakat işgal sürecinin sonlandırarak kadar müeyyide kudretine sahip olmadığı da bilinen bir gerçekliktir. Bu yüzden Azerbaycan petrolünün dünya pazarlarına çıkarılmasındaki temel amaç ülkenin kalkınması ve ekonomik kudretin gelişmesinin önünü açmaktır. Bu sayede yüksek petrol gelirleri ülkenin savunma kudretinin geliştirilmesine önemli katkı sağlayacaktır. Uluslararası kuruluşların Azerbaycan topraklarının işgalden kurtulması ve sorunun barışçıl yoldan çözümü konusunda başarısız oldukları bir ortamda Azerbaycan'ın, meşru müdafaa hakkını kullanarak toprakları üzerinde egemenliğinin tesisi etmesi için kudretli bir orduya sahip olması son derece önemlidir. 1994 yılında Ermenistan Azerbaycan çatışmasını durduran ateşkes antlaşmasının ardından geçen çeyrek asırlık süre boyunca Azerbaycan Ordusunun savunma kabiliyetini geliştirilmesinde enerji gelirlerinin rolü büyüktür. 1995 yılında kabul edilen Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasına göre *“Doğal kaynaklar, herhangi bir gerçek veya tüzel kişilerin hak ve menfaatine zarar vermemek şartıyla Azerbaycan Cumhuriyeti'ne aittir.”*

Azerbaycan Ordusunun 27 Eylül 2020'de başlayıp 44 gün devam eden savaştan³² galip çıkması, son Ermeni silahlı unsurlarının 2023'te gerçekleştirilen Anti-Terör Operasyonu³³ ile etkisiz hale getirilmesinin ardından Karabağ ve Doğu Zengezur bölgelerinin yeniden imarına dair projeler uygulanmaya başlamıştır. Azerbaycan'ın petrol gelirleri bu projelere finansman bakımından güçlü katkı sağlamaktadır. Günümüzde *“Post-neft kalkınma modeli kapsamında inşaat, turizm, hafif sanayi, iletişim ve bilgi teknolojileri ile tarımın sektörü öncelikli sektör olarak ilan edilmiş, bu sektörlerle ilişkin teşvik uygulamaları belirlenmiş ve programın uygulamasına ilişkin yol haritası çizilmiştir. Bu programın hayata geçirilmesiyle Azerbaycan'ın ithalata bağımlılığını azaltacağı ve ihracat potansiyelini güçlendireceği hedeflenmektedir.”*³⁴ Petrol ve doğalgaz rezervlerinin hızla tükendiği bir ortamda, Azerbaycan hükümetinin alternatif enerji sektörlerini geliştirmesi, bunun yanı sıra petrol dışı sektörleri geliştirmesi, bu konudaki realist ve sağduyulu politikanın bir göstergesidir.

Sonuç

Ulusal çıkarın şekillenmesinde önemli rol oynayan ekonomik faktörlerin başında doğal kaynaklar, bu kaynakların başında stratejik önemi haiz petrol ve doğalgaz (enerji) gelmektedir. Azerbaycan halkı 19. yüzyılın ortalarından itibaren yoğun bir şekilde çıkarılan Azerbaycan petrolünün gerçek sahibi olamamıştır ve Bakü petroleri yaklaşık yüz elli sene boyunca usulsüzce sömürülmüştür. Yukarıda bahsi geçen tespit ve yorumları özetleyerek enerji kaynaklarının ulusal çıkarla doğrultusunda kullanılmasında şu hususların dikkate alınması gerekir:

1. Karar alıcılar ve siyasi elitler tarafından ulusal çıkar öncelikleri realist ve pragmatik bir şekilde belirlemek.
2. Petrol ve diğer enerji kaynaklarının ulusal önemi haiz milli bir servet olması gerçeğinden hareketle enerji kaynaklarını rasyonel şekilde kullanmak, ayrıca bu bağlamda uluslararası şirketler ve sermaye çevrelerinin baskısına karşı korumacı politikalar geliştirmek.

³¹ Azerbaycan'ın enerji politikası konusunda bkz: Seymur Hüseyinli, Avrupa Birliği Enerji Politikası Çerçevesinde Azerbaycan Petrolü ve Doğal Gazı, (Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Avrupa Birliği Birliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi), İzmir, 2019, 115.

³² Asker Ali, Özpınar Zeynep Gizem, “Azerbaycan'ı Zafere Götüren Büyük Taarruz: 44 Günlük Savaşın Anatomisi”, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 1, 2021, (ss. 83-106).

³³ Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerinin 19 Eylül 2023'te Ermeni güç noktalarına karşı düzenlediği operasyon, 24 saat bitmeden başarılı bir şekilde sonuçlanmıştır. Bkz: Elnur Paşa, “Son Hamle: Azerbaycan Ordusunun Anti-Terör Operasyonu”, *International Scientific Symposium “Heydar Aliyev and Türkiye” held within the framework of the 100th anniversary of the establishment of the Republic of Türkiye and 2023, the year of Heydar Aliyev*, 18-19 October 2023, Kars / Türkiye, Kafkas Üniversitesi Basım Evi, Kars, 2023, (pp. 441-450).

³⁴ Mehmet Yüce, “Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan'ın Ekonomik Gelişim Seyri”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Mart- Nisan 2023, Cilt: 133, Sayı: 263, (ss.141-164), s. 150.

Günümüzde Azerbaycan'ın egemenlik haklarının ülkesinin tamamında hâkim olduğu, topraklarının işgalden kurtarıldığı, savaş sonrası geri dönüş politikalarının sosyo-ekonomik açıdan güvence altına alındığı bir ortamda Azerbaycan'ın enerji kaynakları ulusal çıkarlara hizmet eden milli bir servet olma özelliğini taşımaktadır.

KAYNAKÇA

18 Ekim 1991 tarih ve 222-XII sayılı “Azərbaycan Respublikası dövlət müstəqilliyi haqqında konstitusiyaya aktı”nın metin erişimi için bkz: <http://www.e-qanun.az/framework/6693#> (Erişim tarihi: 25.12.2016).

Alesker Aleskerov, Eski Sosyalist Ülkelerde Siyasi Rejim Değişmeleri, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi) Ankara, 2007.

Asker Ali, Elnur Paşa, “Birinci Cumhuriyet Dönemi Azerbaycan'da Parlamentarizm Kültürü, “100. Yılında Azerbaycan Cumhuriyeti” Uluslararası Kongresi, (Editörler: Mehmet Topal, RzaMammadov), Eskişehir 26-27 Mayıs 2018, Anadolu Üniversitesi Yayını 2019 (ss. 468-475).

Asker Ali, Özpinar Zeynep Gizem, “Azerbaycan'ı Zafere Götüren Büyük Taarruz: 44 Günlük Savaşın Anatomisi”, Avrasya İncelemeleri Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 1, 2021, (ss. 83-106).

Asker Ali, Şeyma Nur Güner, Merve Güner, “Azerbaycan'da Kapitalist Gelişim Sürecinin Politik Ekonomisi (19. Yüzyılın Ortaları-20. Yüzyılın Başları)”, *Pearson Journal of Social Sciences & Humanities*, 2020 Volume: 5, Issue 9, (ss. 167-174), s. 169.

“Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının suverenliyi haqqında” Azərbaycan SSR-in Konstitusiyaya Qanunu, <http://ensiklopediya.gov.az/az/terms/9094/cild/14>

Babahanoğlu Veysel, 21 Yüzyılda Jeopolitik Dönüşümler ve Türkiye, (Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi), Konya, 2022, s.10

Bağirov Sabit, “Azerbaijani Oil :Glimpses of a Long History. *Journal of International Affairs* , 1 (3), (pp. 1-15), p. 1.

“Bakı nefti və onun Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin siyasi taleyindəki rolu”, 30.11.2018, <https://azertag.az/xeber/baki-nefti-ve-onun-azerbaycan-xalq-cumhuriyyetinin-siyasi-taleyindeki-ro-lu-1219885>, [Erişim tarihi: 12.06.2024]

Cemil Hasanlı, *Alimerdan Bey Topçubaşı: Dönemi ve Mücadelesi*, (Çeviren Ali Asker), Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara, 2022, s. 38.

Çelikpala Mithat, “Geçmişten Günümüze Vazgeçilmeyen Kavram: Ulusal Çıkar”, *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 1, 2005, (ss. 439-461).

Gönlübol Mehmet, *Uluslararası Politika*, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara, 1978; İlhan Uzgel, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, İmge Kitabevi, Ankara, 2004.

Guliyev Samir, “1918-1920 Yıllarında Azerbaycan Petrolü Üzerindeki Uluslararası Rekabette Ermeni Faktörü, *I. Uluslararası 20.Yüzyılın ilk yarısında Türk-Ermeni ilişkileri Sempozyumu, İğdir/Türkiya, 16-18 oktyabr 2019*, s.943-960.

Güven Süleyman, Ulusal Çıkar ve Ulusal Basın, (Ankara Üniversitesi SBE Halklar İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2008, s. 3

Hüseyinli Seymur, Avrupa Birliği Enerji Politikası Çerçevesinde Azerbaycan Petrolü ve Doğal Gazı, (Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Avrupa Birliği Birliği Anabilim Dalı, Doktora Tezi), İzmir, 2019, 115.

İlhan Suat, “Jeopolitik ve Tarihle İlişkileri”, *Bellekten*, Sayı: Aralık 1985, Cilt: 49-Sayı: 195, (ss. 607-624), s. 609.

Morgenthau H.J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Alfred A. Knopf., New York,1985, Naklen: Mithat Çelikpala, (ss. 439-461), s. 441.

Osgood R. E., *Ideals and Self-Interest in America's Foreign Relations: The Great Transformation of the Twentieth Century*, Chicago: University of Chicago Press, 1953, 4. Naklen: Özge Yavuz, s. 29

Paşa Elnur, “Son Hamle: Azerbaycan Ordusunun Anti-Terör Operasyonu”, *International Scientific Symposium “Heydar Aliyev and Türkiye” held within the framework of the 100th anniversary of the establishment of the Republic of Türkiye and 2023, the year of Heydar Aliyev*, 18-19 October 2023, Kars / Türkiye, Kafkas Üniversitesi Basım Evi, Kars, 2023, (pp. 441-450).

Resultade Mehmet Emin, *Azerbaycan Cumhuriyeti (Keyfiyet-i teşekkülü ve şimdiki vaziyeti)*, (Hazırlayanlar: Yavuz Akpınar, İrfan Murat Yıldırım, Sabahattin Çağın), İstanbul, 1990, 52.

Şüküroğlu Gıyas, *Kafkas İslam Ordusu: Kuruluş, Teşkilatlanma ve Operasyonlar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara 2023

Şükürov Qiyas, “Cumhuriyetin Kuruluş Devrinde Azerbaycan’da İstiklâl ve İlhak Tartışmaları (Ocak-Haziran 1918)”, İçinde: *Büyük Devletler Kışkırcısında Bağımsız Azerbaycan*, (Ed.: Qiyas Şükürov, Vasif Qafarov), IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2010, (ss. 38-72).

Uzgel İlhan, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, İmge Kitabevi, 1.Baskı, Ankara, Mayıs 2004, s. 78.

Yavuz Özge, Değer ve Çıkar İlişkisi Bağlamında Amerika Birleşik Devletleri’nin Soğuk Savaş Dönemi Ortadoğu Politikası: Darbeler Üzerinden Bir Değerlendirme (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2029, s. 18-29.

Yüce Mehmet, “Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan’ın Ekonomik Gelişim Seyri”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Mart- Nisan 2023, Cilt: 133, Sayı: 263, (ss.141-164), s. 150.

В.И. Ленин, *О конституционных иллюзиях*, Полн. собр. соч., т, 34, с. 38-39. Naklen: К.Маркс, Ф.Энгельс, В.И.Ленин, *О диалектическом и историческом материализме*, Политиздат, Москва, 1984.

Каспий, 1899, 5 октября

Марксизм-ленинизм, <https://www.booksite.ru/fulltext/1/001/008/073/868.htm> [Erişim tarihi: 03.06.2024].

SECTION 4. REGIONAL EURASIAN RESEARCH

СЕКЦИЯ 4. РЕГИОНАЛЬНЫЕ ЕВРАЗИЙСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

BÖLÜM 4. BÖLGESEL AVRASYA ARAŞTIRMASI

REFLECTION OF THE 44-DAY KARABAKH WAR IN THE MEDIA OF THE PARTIES TO THE PROBLEM AND THE REGIONAL ACTORS

Nazrin ALİZADA

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü

nazrin.alizada@mku.edu.tr

Abstract:

Nowadays, media has become a tool that plays a key role in conflicts and disagreements in the field of international relations. Because media takes two different and opposing forms when it comes to managing a war. While media takes an active role in war/conflict, sometimes it is responsible for increasing violence, and sometimes it can become a tool in revealing the violence that is happening; it can also be out of the war, which can make media an ineffective tool in resolving or alleviating the conflict.

In this study are detailed the role of the media during and after the 44-day Karabakh war, its relationship with the actors involved in the war, and its impact on society. In addition, the study takes attention to the fact that the Azerbaijan side used media for conveying the truth to the world public opinion before, during, and after the war; while the Armenian side utilised it for broadening disinformation news. After this, the reflection of the war was examined in the aspect of Russian and Iranian media.

Keywords: Karabakh War, Media, Azerbaijan, Armenia, Regional Actors

DOI:

АНАЛИЗ ОТРАЖЕНИЯ МЕЖГОСУДАРСТВЕННОГО КОНФЛИКТА В СМИ АЗЕРБАЙДЖАНА И АРМЕНИИ

Аннотация: В настоящее время СМИ стали инструментом, который играет ключевую роль в конфликтах и разногласиях в области международных отношений. Поскольку СМИ принимают две разные и противоположные формы, когда дело доходит до управления войной. Хотя СМИ играют активную роль в войне/конflikте, иногда они ответственны за усиление насилия, а иногда они могут стать инструментом в раскрытии происходящего насилия; СМИ также могут быть вне войны, что может сделать их неэффективным инструментом в разрешении или смягчении конфликта.

В этом исследовании подробно рассматривается роль СМИ во время и после 44-дневной Карабахской войны, их связь с участниками войны и их влияние на общество. Кроме того, в исследовании уделяется внимание тому факту, что азербайджанская сторона использовала СМИ для донесения правды до мирового общественного мнения до, во время и после войны; в то время как армянская сторона использовала их для распространения дезинформационных новостей. После этого отражение войны было рассмотрено в аспекте российских и иранских СМИ.

Ключевые слова: Карабахская война, СМИ, Азербайджан, Армения, Региональные акторы.

44 GÜNLÜK KARABAĞ SAVAŞININ SORUNA TARAF DEVLETLERİN VE BÖLGESEL AKTÖRLERİN MEDYASINDA TEZAHÜRÜ¹

¹ Çalışma kapsamında sadece Eylül 2020 yılındaki savaş esas alınmış ve söz konusu dönemde ilgili tarafların medyasında yer alan haber içerikleri dönemsel analize tabi tutulmuştur.

Özet:

Günümüzde medya uluslararası ilişkiler alanında meydana gelen çatışma ve anlaşmazlıklarda kilit bir rol üstlenen araca dönüşmüştür. Çünkü medya ortaya çıkan savaşın yönetilmesi zamanı iki farklı ve birbirine zıt biçim almaktadır. Zira medya savaş/çatışmada aktif bir rol alırken kimi zaman artan şiddetten sorumlu olabilmekte, kimi zaman da yaşanan şiddetin gözler önüne serilmesinde bir vasıtaya dönüşebilmektedir. Ayrıca onun savaşın dışında kalması da söz konusu olabilmektedir ki bununla da çatışmanın çözümünde veya da hafifletilmesinde medya etkisiz bir vasıta olarak adından bahsettirmektedir.

Medyanın 44 Günlük Karabağ savaşı sırasında ve sonrasında hangi rolü üstlendiği, savaşa taraf olan aktörlerle ilişkisi ve toplum üzerinde oluşturduğu etkisinin detaylandırıldığı bu çalışmada Azerbaycan'ın medyayı savaş öncesi, savaş zamanı ve sonraki dönemde gerçekleri dünya kamuoyuna duyurma vasıtası olarak kullanmasına dikkat çekilmiş; Ermenistan tarafının ise daha çok dezenformasyon nitelikteki haberlerle gündemi meşgul ettiği vurgulanmış ve akabinde bölgesel aktörler olan Rus ve İran medyasında mevzubahis savaşın yansıtılması incelemeye tabi tutulmuştur.

Anahtar kelimeler: Karabağ Savaşı, Medya, Azerbaycan, Ermenistan, Bölgesel Aktörler.

GİRİŞ

İnsanlığın genel olarak teknolojiye, özel olarak bilgi ve iletişim alanlarında kaydettiği gelişmeler 21. Yüzyıldan *Bilgi çağı* olarak bahsedilmesine neden olmuştur. Bu kapsamda sosyal medya teknoloji ve sosyal-siyasi etkileşimler arasında önemli görev üstlenen bir vasıtaya dönüşmüştür. Çünkü günümüz siyasi koşullarında medya vasıtasıyla yaşanan olaylara ilişkin kısa zaman çerçevesinde pozitif veya da negatif etkinin yaratılması ve buna müteakip algı operasyonlarının gerçekleştirilmesi olağan bir durumdur. Bu kapsamda özellikle soruna taraf devletlerin medyaya yönelik stratejilerini doğru şekilde yönetmesi hem savaşın negatif sonuçlarına uluslararası kamuoyunun dikkatinin çekilmesinde hem de meşru haklarının doğru kanallar vasıtasıyla dünyaya duyurulmasında önemli bir etkidir.

Aynı zamanda medya sadece sorunla ilgili doğru bilgilerin aktarılma vasıtası değildir. Bunun yanı sıra dezenformasyonların kitlesel boyut alabileceği bir mecradır. Bu nedenle devletlerin özellikle medya alanına yönelik doğru yönetim stratejisi benimsemesi gerektiğinin yukarıda altı çizilmiştir. Medyanın bu denli önemli olduğu bir çağda meydana gelen Vatan Savaşı, diğer bir ifadeyle 44 Günlük Karabağ savaşı hem soruna taraf devletlerin, yani Azerbaycan ve Ermenistan medyasının gündemini meşgul etmiş; hem de soruna taraf olmayan bölgesel aktörlerin yayın kanallarında sürekli dillendirilen bir mevzuya dönüşmüştür.

Bu kapsamda çalışmada konunun daha iyi anlaşılması adına ilk önce Karabağ savaşına ilişkin tarihi arka plan oluşturulacak, devamında Azerbaycan ile Ermenistan arasında gerçekleşen son Karabağ savaşının ihtilafa taraf devletlerin sosyal medyasına nasıl yansıtıldığına bakılacaktır. Bunu takiben bölgeyle yakından bağlantısı olan ve taraflı tutumlarıyla bilinen Rusya ve İran medyasında sorunun hangi şekilde yansıtıldığı detaylandırılacaktır. Ayrıca konuyla ilgili veri toplanması zamanı ilgili devletlerin bilinen resmi medya kurumlarının haber siteleri baz alınmış ve söz konusu sitelerde savaşla ilgili çıkan haberlerin içeriği analize tabi tutulmuştur.

1. KARABAĞ SAVAŞI'NA TARİHİ BAKIŞ

İhtilafa taraf olan devletler arasında anlaşmazlığa neden olan her savaşın bir tarihi geçmişi bulunmaktadır. Karabağ savaşı da bazı kaynaklarda dondurulmuş ihtilaf, bazı kaynaklarda etnik anlaşmazlık olarak ele alınmıştır. Bu zamana kadar taraflar arasında zaman zaman büyük ve küçük çaplı savaşlar meydana gelmiş ve tüm bunlar Ermenistan tarafının sınır ihlallerinden kaynaklandığından Azerbaycan tarafı defalarca konuya yönelik uluslararası medyanın dikkatini çekmeye çalışmıştır.

Genel olarak Ermenilerin Karabağ'a yerleştirilmesi süreci 1805-1813 yıllarındaki Rus-İran savaşından sonraki döneme tekabül etmiş ve bununla da Azerbaycan topraklarının Ermenileştirilmesi süreci başlamıştır. Bu zamandan itibaren Ermeniler ikamet ettikleri topraklara ilişkin hak iddia etmeye başlamış ve onların örgütlenmiş ve devlet tarafından desteklenmiş şekilde ilk iddiaları 1988 yılında dile

getirilmiştir. Bununla da Azerbaycan ile Ermenistan arasında I. Karabağ savaşı patlak vermiştir. Taraflar arasındaki savaş 1990 yılında Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinin önemli mevkihlerinin kaybedilmesiyle sonuçlanmış ve 1994 yılında ise ateşkes anlaşması imzalanmıştır. Bundan sonraki süreçte sorunun barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşturulması için ileri sürülen planlar ve teklifler tarafların kabul etmemesi üzerine sekteye uğramıştır. Bu süre zarfında Azerbaycan'ın uluslararası belirlenen sınırlarını tanımayan Ermenistan tarafı zaman zaman sınır ihlalleri yapmıştır.

Taraflar arasında 2016 yılında ikinci büyük çaplı savaş ortaya çıkmıştır. Birçok kaynaklarda göz ardı edilen bu savaşın önemli sonuçları da olmuştur. Bazı kaynaklarda kasıtsız askeri hareket, bazılarında da kasıtlı provokasyon (Cavanaugh, 2017: 2) olarak nitelendirilen bu savaş Ermenistan'ın Azerbaycan sınırlarını ihlal etmesi üzerine patlak vermiş ve Azerbaycan Silahlı Birlikleri Seysulan ve Leletepe yüksekliğini işgalden kurtarmıştır. Aslında bu savaşla Azerbaycan tarafı barışçıl yöntemlerle geri alamadığı topraklarını askeri güçle alma iktidarında olduğunu göstermiştir. Bu minvalde 2016 yılında gerçekleşen savaşın Vatan Savaşı'nın (III. Karabağ Savaşı) zeminini hazırlayan olay olarak değerlendirilmesi doğru olacaktır.

Vatan Savaşı 27 Eylül 2020 tarihinde meydana gelmiş ve ortaya çıkardığı sonuçlarıyla uluslararası medyanın gündeminde olan bir olaya dönüşmüştür. Bu savaşla Azerbaycan tarafı BM GK'nin Karabağ meselesinin çözümüne ilişkin kabul ettiği, ancak uygulanmadığı kararlarını kendi askeri gücüyle meşru kılmıştır. Sonuç olarak Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri tarafından 8 Kasım 2020 tarihinde Karabağ'ın incisi olan Şuşa'yı işgalden kurtardıktan sonra 10 Kasım'da Rusya'nın arabuluculuğuyla Ermenistan tarafı anlaşmadan yana olduğunu dile getirmiştir. Ancak günümüz itibarıyla da taraflar arasında varılan anlaşma gerekliliklerinin uygulanmasında zorluklar ortaya çıkmaktadır.

Kısaca taraflar arasındaki anlaşmazlığın tarihi geçmişinden bahsedildikten sonra önemli sonuçlar doğuran III. Karabağ Savaşı'nın konuya taraf ve taraf olmayan devletlerin medyasında nasıl tezahür ettiğinin irdelenmesi yerinde olacaktır.

2. AZERBAJYCAN VE ERMENİSTAN MEDYASINDA KARABAĞ SAVAŞI

Karabağ savaşının *Azerbaycan* sosyal medyasına yansımalarının üç ekseninde değerlendirilmesi gerekmektedir. Onlardan ilki savaş öncesi (pre war) dönemin medyaya nasıl yansıtıldığı dönemdir. Bu dönemde daha çok karşı tarafın ateşkesi ihlal etmesi, Azerbaycan tarafının çözüm için uluslararası kamuoyuna müracaat etmesi medyada yer almıştır. Savaş döneminde (in war) özellikle Azerbaycan Ulusal Savunma Bakanlığı'nın sitesi vasıtasıyla yapılan hamleler, işgalden kurtarılan topraklar ve Ermenistan tarafının sivilleri hedef alan saldırıları bağlamında sürekli açıklamalar yapılmış; Azerbaycan tarafı uluslararası medya mensuplarını savaş bölgesine davet ederek yaşanan olayları kendi gözleriyle görüp analiz etmeye davet etmiştir. Savaş sonrası dönemde (post war) ise daha çok savaşın ortaya çıkardığı sonuçlar üzerine yoğunlaşmış, işgalden kurtarılan bölgelerin mayınlardan temizlenmesi, imara açılması ve altyapı projelerinin uygulanması için gerekli adımların atılması gerektiği yönünde haberlerle gündemi meşgul etmiştir.

Bilindiği üzere savaş 27 Eylül 2020 yılında Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in ülkede sıkıyönetim ilan etmesiyle başlamış ve bunun devamında Azerbaycan Ulusal Meclisi'nde yapılan toplantıda Azerbaycan'ın bazı şehir ve bölgelerinde askeri sıkıyönetim ilan edilmiştir. (Sıkı yönetim ilan edilmesi, 2020) Bunun yanı sıra Azerbaycan'ın President.az, Azertag.az, Trend.az, Apa.Az, Qazqazinfo.com gibi önemli haber sitelerinde savaşla ilgili güncel bilgiler ve yaşanan gelişmeler detaylı şekilde aktarılmıştır. Özellikle Cumhurbaşkanı'nın halka müracaatında şu hususlara yer verilmiştir: (Aliyev halka seslendi, 2020)

- Ermenilerin sınırları ihlal ederek saldırılar yapması onların yeni işgal planının bir parçasıdır.
- Ülke (Ermenistan) içinde mevcut olan ekonomik ve siyasi yetmezliğin insanlar üzerindeki olumsuz etkisinden kurtularak onların dikkatini farklı bir yere çekmek.

- Silahlı saldırılarda bulunarak Azerbaycan tarafının karşılık vermesini sağlayarak dünyaya Azerbaycan'ı düşman olarak göstermek.

Aynı zamanda Azerbaycan haber sitelerinde sıkça şu başlıktaki haberlere rastlanmıştır: “Azerbaycan tarih yazıyor. Yolumuz Karabağ’adır”. Hatta bu konuyla ilgili farklı haber sitelerinde yayınlanan aynı içerikli yazılarda yaşanan savaş şöyle özetlenmiştir: (Azerbaycan tarih yazıyor, 2020) Azerbaycan Cumhurbaşkanı ve Azerbaycan Ordusu, yaklaşık 30 yıldır süren statükoyu 10 günde değiştirmiştir. Savaş alanında mağlup olan Ermenistan savaş yasasını çiğniyor, savaş suçları işliyor, kasabalara, köylere, sivillere ateş açıyor. Düşmanın hain saldırıları sonucunda aralarında çocuk ve kadınların da bulunduğu çok sayıda sivil öldürülmüş ve yaralanmış, evler, apartmanlar ve tesisler yıkılmıştır. Aslında bu haberlerle yaşanan savaşın arka planının dünya kamuoyuna ulaştırılması planlanmıştır. Bunun yanı sıra savaş zamanında Telegraf.com sitesinde yayınlanan bazı yazılar ve röportajlardan dolayı bu site ön plana çıkmıştır. Yayınlanan yazılar arasında Dilgam Ahmed’in “Tankla dönenler”, “Kayıp Kafkasya’ya Özlem”, “Savaşın kazananı var mı?”, “Esaret altındaki Şuşa” (Dilgam Ahmed, 2020) başlıklı köşe yazıları daha çok dikkat çekmiş ve okunmuştur.

Aynı zamanda Azerbaycan diasporası da savaş döneminde çok etkin şekilde faaliyet göstermiş ve başlangıçta Facebook sosyal mecrası olmak üzere *Karabakh is Azerbaijan* platformu oluşturulmuştur. İlk önce küçük grup şeklinde faaliyet gösteren bu platform vasıtasıyla Azerbaycan dışında ikamet eden Azerbaycanlılar tarihi gerçekleri ve savaş sırasında yaşanan olayların çevrisini yaparak yaşadıkları yerde kamulaştırmaya çalışmıştır.

Aslında bu platform savaş öncesinde oluşturulmuştur. Şöyle ki, 9 Haziran 2020 tarihinde Azerbaycan Diaspora Gönüllüleri ile yurt dışında yaşayan genç Diaspora aktivistlerinin ortak girişimiyle bu Ulusal Platform oluşturulmuş ve esas amacı Azerbaycan hakkındaki gerçekleri uluslararası topluma aktarmak, dünya çapındaki gençleri Azerbaycan'ı tanıtmak konusunda harekete geçirmektir. “Karabağ Azerbaycan’dır!” Ulusal Platformun uluslararası bir bölümü de bulunmaktadır ve Türkiye, Kanada, Hollanda, Polonya, Moldova ve İtalya’yı koordine etmektedir. (Karabakh is Azerbaijan, 2020) Yani daha öncesinden oluşturulan bu platform savaş döneminde Azerbaycan’ın sesinin dünyaya duyurulması vasıtalarından birine dönüşmüş, Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal medya mecralarında savaşla ilgili anahtar kelimeleri kullanarak daha çok insanın bilinçlendirilmesi için çalışmalar yapmıştır. Hatta bunun sonucudur ki istatistik göstergelerde Azerbaycan’da savaş döneminde en çok kullanılan mecralardan olan Facebook ve Twitter’a dahil olma oranlarında da ciddi artış olmuştur. Bu kapsamda *Digital Report* veri sisteminden elde edilen bilgiye esasen, Azerbaycan’da internet kullanıcı sayısı 2020-2021 yılları arasında 202 bin (+%2,5) artmıştır. (Kemp, 2021) Aynı zamanda zaman kıstası içinde bakılacak olursa Eylül 2020 tarihinde Facebook kullanma oranı %37 iken bu rakam Ağustos 2021 tarihinde %72’ye kadar yükselmiştir. Azerbaycan’da savaş öncesinde daha az kullanılan Twitter kullanım oranına bakıldığında yine aynı şekilde artış kaydedilmiştir. Şöyle ki Eylül 2020 tarihinde 3.5% civarında olan kullanım oranı Haziran 2021 tarihinde %39.5’e kadar çıkmıştır. (Social Media Stats in Azerbaijan, 2021)

Tüm bu istatistik göstergeler onun örneğidir ki sosyal medya artık günümüz politik koşullarında yaşanan olaylara anında etki eden ve konuya ilişkin tutumları kamulaştıran bir vasıtaya dönüşmüştür. Ve yaşanan bu savaştan sonra Azerbaycan medyasına ilişkin ise şöyle bir tespitte bulunulabilir: *Azerbaycan medyasının siyasi çizgisi kesinlikle bu savaş sırasında belirlenmiş ve bilgi, teknoloji cephesinde başarı elde etmiştir.*

Savaş zamanı **Ermenistan** medyasında daha çok dezenformasyon haberler ön planda olmuştur.² Yayınlanan haberlerin detaylarına inildiğinde savaşın ilk günlerinde Ermenistan medyasında sürekli Ermenistan Silahlı Kuvvetlerinin Azerbaycan üzerinde ezici bir üstünlük sağladığı gibi algı yaratılmıştır. Bu kapsamda örneğin, Armenpress.am haber sitesinde savaş döneminde yer alan haber başlıkları şöyle

² Savaşın ortaya çıkardığı sonuçlar aslında bu haberlerin yalan olduğunu sonrada gözler önüne sermiştir.

olmuştur: (Tüm Haberler, 2020) “Ermenistan, Azerbaycan tarafından ileri sürülen Mingeçevir saldırısını yalanlamıştır”, “İnsan gücü ve teçhizattaki düşman kayıplarının verileri”, “Ermeni askerlerinin mücadele ruhu çok yüksek: Artsrun Hovhannisyan, “Hovhannisyan, Azerbaycan’ın Ermenistan’ın saldırılarına ilişkin açıklamalarına tepki gösterdi”, “Kör olmayın! Uluslararası topluma çağrı”. Özellikle bu haberler arasında Azerbaycan’ın kayıplarına ilişkin yayınlanan yazının detaylarına inilmesi yerinde olacaktır. Şöyle ki bu haberde Ermenistan Savunma Bakanlığı, 4 Ekim tarihli özet verilerle Azerbaycan’ın insan gücü ve askeri teçhizat kayıplarını sunmuştur. Armenpress’in haberine göre bu veriler aşağıdaki gibidir: (Teçhizattaki insan kaybı, 2020)

- İşgücünde 3154 kayıp;
- 124 İHA;
- 14 helikopter;
- 368 zırhlı araç;
- 17 uçak;
- 4 Smerch sistemleri

Ancak, yalan haberler bununla sınırlı kalmamış ve yayınlanan yazılarda savaşı Azerbaycan tarafının Türkiye’nin desteğiyle yürüttüğü, hatta paralı askerler getirildiği ve Azerbaycan’ın Karabağ’daki hava saldırılarının komutasını Türkiye’ye devrettiği yönünde haberler yayınlanmıştır. Özellikle Ermenistan tarafından ileri sürülen bu iddialarla ilgili yine Armenpress.am sitesinde Paşinyan tarafından yapılan açıklama dikkat çekmiştir. Haber başlığı şöyledir: Paşinyan: “Türkiye’nin emperyalist politikası Güney Kafkasya’nın çok ötesine geçiyor”. Bu haberde Türkiye’ye yönelik üç esas iddia savunulmuştur: (Türkiye’nin Emperyalist Politikası, 2020)

- Türkiye, Dağlık Karabağ ve Ermenistan’a karşı savaşmak üzere Suriye’den teröristleri alıp Azerbaycan’a nakletmiştir.
- İkincisi, Türk birliklerinin bu sürece dahil olması, Türk emperyal politikasının bir tezahürüdür.
- Üçüncüsü, bu, Akdeniz, Orta Doğu ve Libya’daki bir dizi Türk operasyonunun parçası olan Türk imparatorluğunu yeniden kurma operasyonudur.

Bir diğer asılsız haber ise Newsarmenia.am sitesi tarafından yayınlanmıştır. Yine Paşinyan tarafından yapılan açıklamanın başlığı şöyle olmuştur: “Karabağ Azerbaycan’ınsa, Azerbaycan da SSCB’nindir”. (Azerbaycan SSCB’dir, 2020) Haberin içeriği incelendiği zaman Başbakan Nikol Paşinyan’ın tarihi gerçekleri kasıtlı olarak yanlış kullandığı ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, daha Sovyetler Dönemi’nde Karabağ’ın Stalin’in aldığı karar sonucunda Azerbaycan’ın bir parçasına dönüştüğüne vurgu yapan Paşinyan, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra nasıl Azerbaycan bağımsızlığına kavuştusa Karabağ’ın da özerk bölge olarak bağımsızlık hakkının olduğunu dile getirmiştir. Bunun üzerine şöyle bir iddiayla verdiği röportajı tamamlamıştır. Eğer Dağlık Karabağ Azerbaycan’a aitse o zaman Azerbaycan da Sovyetler Birliği’nin bir parçasıdır. Bu zaman özellikle birkaç hususun altının çizilmesi gerekmektedir:

- Azerbaycan, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra bağımsızlığını tekrar kazanmıştır. Bu söz konusu devletin ilk bağımsızlığı değildir. Daha öncesinde Azerbaycan 1918 yılında demokratik olarak Cumhuriyet olmuştur. (Shahidov,2013:1)
- Eğer Azerbaycan Sovyetler Birliği’nin bir parçasıysa o zaman diğer eski Sovyet Cumhuriyetleri de Ermenistan dahil olmak üzere söz konusu devletin bir parçası olduğu anlamına gelmektedir.
- Stalin’in Karabağ’la ilgili aldığı karara bakıldığında ise özellikle bir nüans dikkat çekmektedir. Alınan kararda Karabağ’ın Azerbaycan toprağı olarak kalmasına ilişkin karar verilmiştir. (Ermeni Medyası,2022) Yani daha önceden de Azerbaycan toprağı olmuştur ve aynı şekilde kalmasına karar verilmiştir.

Aynı zamanda Ermeni siyasi analizci Kevork Almassian, Türkiye'nin desteğiyle Azerbaycan tarafında Suriyeli askerlerin savaştığını iddia etmiş ve konuya ilişkin Suriye'de çekildiği iddia edilen bir fotoğrafı düzenleyerek fotoğraftaki duvara Azerbaycan bayrağını eklemiş ve bunu Twitter hesabından paylaşarak onları "Azerbaycan'da savaşan paralı askerler" olarak sunmuştur. (Almassian,2020)

Gence, Terter ve Berde'ye roket atan Ermenistan, Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerinin Ermenistan topraklarına ateş açtığına dair haberler yayarak 3. tarafı çatışmaya dahil etmeye çalışmıştır. Berde terör saldırısının ardından Ermeni basınında "Ermenistan Savunma Bakanlığı: Ermenistan'ın Berde şehrine füze saldırısı yaptığına ilişkin haberler tamamen yanlıştır" (Ermenistan Savunma Bakanlığı, 2020) başlıklı yazılar yayımlanmaya başlamıştır. Aynı şekilde daha önce de Ermeniler Mingeçevir şehrini vurduklarına dair haberleri yalanlamış ve Ermenistan Savunma Bakanlığı, Mingeçevir'in vurulduğu haberini resmen sahte haber olarak nitelendirmiş ve şu şekilde açıklama yapmıştır: "Ermenistan Mingeçevir'e füze atmadı. Kaybını ve yenilgisini örtbas etmek isteyen Azerbaycan bu şekilde dikkatleri dağıtmaya çalışıyor". Ancak savaş sonucu bir daha göstermiştir ki savaş sırasında yayınlanan bu haberlerin doğruluk payı olmamıştır.

3. SAVAŞA TARAF OLMAYAN DEVLETLERİN MEDYASINDA KARABAĞ SAVAŞI

Rusya

Vatan Savaşı'nın yabancı medyada yer almasından bahsederken, hiç şüphesiz öncelikle komşu ülkelerin kitle iletişim araçlarında söz konusu savaşın nasıl yer almasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda irdelenmesi gerek ülkelerden en önemlisi Rusya'dır. Daha önce patlak veren savaşlarla ilgili Rusya medyası ihtilafa taraf olan devletlerin Savunma Bakanlıklarının yaptığı açıklamaları esas alarak haberler yayınlamaktaydı. Ancak, Eylül 2020 tarihinde ortaya çıkan savaşta Rus medyasının daha çok taraflı bir tutum sergilediği ortaya çıkmıştır. Bu minvalde Rus basın ajanslarının çoğu ("Rossiya 24", "Rossiya 1", "Dojd", "Russia Today", "RBK" kanalları, "Sputnik", "WarGonzo" projesi vb.) çatışma konusunda düzenli olarak taraflı bir tutum sergilemiştir. Hatta "Sputnik'in Ermenistan ofisi Ermeni propagandasının gerçek bir kürsüsü haline gelmiş ve ajans, materyallerinin çoğunda "Karabağ Cumhuriyeti", "Karabağ'ın cumhurbaşkanı", "Karabağ Cumhuriyeti'nin başkenti" gibi ifadeler kullanmış ve sözde kurumun habercisi olmuştur.

Örneğin Rusya'nın en büyük devlet haber ajansı TASS, 27 Eylül- 1 Kasım tarihleri arasında Karabağ savaşına ilişkin Ermenistan'dan 40, Azerbaycan'dan 28 açıklamayı esas alarak haber yayınlamıştır. Aynı zamanda yayınladığı 31 makale genel nitelikte olmuştur. Bunun yanı sıra 3-10 Kasım tarihinde Ermenistan'dan elde edilen açıklamalar doğrultusunda 32 haber yayınlanmış ve bu haberlerden yalnızca 3 haber Azerbaycan'ın tutumunu yansıtmış, 8 haberde ise savaşın genel görünümüne yer verilmiştir. Aslında bunlar, her ne kadar tarafsız davrandığını iddia etse de Rusya medyasının tutumunu ortaya koymaktadır.

Özellikle yaşanan olaya ilişkin objektif tutum sergilemesiyle adından bahsettiren Komsomolskaya Pravda haber ajansında Aleksandr Koch tarafından kaleme alınan "Nefretin yükselişine karşı savaş" başlıklı köşe yazısında 30 yılı aşkın süredir devam eden bu çatışmanın ne barışçıl ne de askeri bir çözümünün olmadığına dikkat çekilmiş ve devamında ise şöyle bir ifadeye yer verilmiştir: (Koch,2020) Geçtiğimiz hafta sonu Azerbaycan, Karabağ'ın başkenti Stepanakert'e (Khankendi) büyük bir saldırı düzenleyerek şehrin bağlantısını kesmiş ve iletişimsiz bırakmıştır. Bakü'de bunun, askeri hava sahasının yanı sıra sivil sektörün de zarar gördüğü Azerbaycan'ın Gence kentine yönelik benzeri görülmemiş bombardımanına bir tepki olduğu söyleniyor. Aynı zamanda Gazete.ru haber sitesinde Lidya Misnik tarafından kaleme alınan "Teyitsiz anlaşma: Karabağ'daki hava savunma sistemlerini kim yok etti?" başlıklı yazısında Dağlık Karabağ'daki çatışma bölgesinde en az altı hava savunma sisteminin yok edilmesinden Ankara'nın sorumlu olabileceğinin altı çizilmiştir. Gazeteciler, saldırıyı gerçekleştiren İHA'ların kontrolünün Türk ordusunun elinde olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca yazar, silahlı çatışma sırasında İsrail'in ürettiği teçhizatın Azerbaycan tarafından

kullanıldığına da dikkat çekmiştir. Yine aynı gazetede Valeriya İspolatova tarafından kaleme alınan yazıda Türkiye'nin savaşa ilgili tutumu eleştirilmiştir. Şöyle ki konuyla ilgili Fransa Cumhurbaşkanı Makron'un fikirlerini dile getiren İspolatova, Türkiye'nin böyle tutumunun Fransa'yı rahatsız ettiğini dile getirmiştir. (İspolatova,2020) Tüm bunlara paralel olarak savaş döneminde özellikle Ermenistan yanlısı paylaşımlarıyla dikkat çeken WarGonzo projesine de değinilmesi yerinde olacaktır.

Rus askeri blog yazarı ve gazeteci Semyon Pegov tarafından oluşturulan WarGonzo telegram kanalı vasıtasıyla manipülatif haberler yayınlanmıştır. Pegov'un yayınladığı haberlerden sadece biri örnek olarak gösterilecek olursa, Azerbaycan'ın kasıtlı şekilde kendi sivil yerleşim yerlerinde askeri mühimmat yerleştirdiği iddia edilmiş ve bununla da Ermenilerin bombalanması planlanmıştır. Ermeniler karşılık vereceği takdirde ise Azerbaycan'ın sivil halkının yaşadığı bölgelerin hedefte olmasını söz konusu devletin bilhassa kendisinin istediğini ima etmiştir. (Rus Savaş Muhabiri, 2020) Ancak yaşanan olaylar ve kayıtlı deliller konunun arka planının böyle olmadığını zaten savaş sonrasında gözler önüne sermiştir. Bu nedenledir ki Azerbaycan tarafı savaşta zafer kazandıktan sonra Semyon Pegov'a yönelik terör eylemlerine çağırısı esasıyla ceza davası açmıştır.

Bunun yanı sıra bazı Rus medya kuruluşlarında savaşın gidişatına ilişkin objektif bilgiler yayınlanırken, Azerbaycan'ın tutumunu yansıtan materyallere de yer verilmiştir. Bu kapsamda İnterfax.ru haber ajansında "Azerbaycan Cumhurbaşkanı Karabağ'daki temas hattını yok ettiğini açıkladı" başlığıyla yayınlanan haberde Aliyev'in yaptığı açıklama olduğu gibi yer almış ve Cumhurbaşkanı, Ermeni tarafının yeni bir temas hattı oluşturulmasına ilişkin tüm açıklamalarını yalanlamıştır. (Karabağ'daki Temas Hattı,2020) Aynı zamanda Ria Novosti haber ajansının yayınladığı haberde Azerbaycan'ın Karabağ'daki zaferine ilişkin Aliyev'in yaptığı açıklamaya yer verilmiştir: Vatan Savaşı artık sona ermiştir. Azerbaycan zafer kazanmıştır. Ve Karabağ'da tahrip edilen kültürel miras ve kayıplardan dolayı Ermenistan'dan tazminat talep edileceği de bu haberde yer almıştır. (Aliyev Zafer İlan etti, 2020) Aynı zamanda Gazate.ru sayfasında yayınlanan haberlerde de kimi zaman objektif davranılmış ve Azerbaycan gerçeğini yansıtan haberlere de yer verilmiştir. Özellikle, Andrey Morozov tarafından kaleme alınan "Lavrov, Rusya'nın Karabağ'ı Azerbaycan'a vermediğini söyledi" başlıklı haberde Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Ermeni yetkilinin Rusya Federasyonu'nun Dağlık Karabağ'ı Azerbaycan'a verdiği yönündeki açıklamasının yanlış olduğunu söylemiştir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ise "Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in Kasım 2020'de imzaladığı üçlü anlaşmalarla Rusya'nın Karabağ'ı Azerbaycan'a verdiği iddiası kesinlikle yanlıştır" gibi açıklama yapmıştır. (Morozov,2023)

Kısacası, Rusya medyasında yayınlanan haberlerde genel olarak taraflı haberlerin yer aldığını, bazen objektif tutum sergilendiğinin haberlerden anlaşılması mümkündür. Bunda iki esas gerekçenin olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, Karabağ'dan bir devlet olarak bahsedilmesi ve başkentinin olduğuna dikkat çekilmesi aslında Ermenistan tarafından tanınmayan Azerbaycan egemenliğinin göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir. İkincisi ise sürekli çatışmaya farklı tarafların dahil edilmeye çalışılmasıyla konunun daha da uzlaşmaz bir hal almasına çalışılmasına ilişkindir.

İran

Samimi uyuşmazlık çerçevesinde ilerleyen Azerbaycan-İran ilişkilerinde Karabağ savaşından sonra anlaşmazlıklar yaşandığı bilinmektedir. Bu kapsamda savaş zamanı İran'ın konuya yönelik tutumu dikkat çekmektedir. Şöyle ki ülkede bazı yetkililerin ve Güney Azerbaycan Türklerinin Karabağ meselesine ilişkin tutumuyla ülkenin iktidar olarak tutumu farklılık arz etmiştir. 11 Ekim 2020 tarihinde İran Şiilerinin önemli temsilcisi Ayetullah Hüseyin Nuri Hamedani'nin Karabağ'ın İslam dünyasına ait olmasının önemi ve İslam ülkesine dönmesi gerektiğine ilişkin yaptığı açıklama esas gündem maddesini oluşturmuştur. Hamedani konuya ilişkin şöyle söylemiştir: Azerbaycan'ı biliyorum ve gezim sırasında oradaki bazı insanlarla konuşma fırsatım olmuştur. Ziyaretim sırasında Dağlık Karabağ'ın İslam

dünyasının bir parçası olduğunu ve İslam ülkesine dönmesi ve özgürleştirilmesi gerektiğini de söyledim. Hamedani açıklamasına şöyle devam etmiştir: Düşmanlar şunu bilmelidir ki, İran ve Azerbaycan gibi iki milleti bölmeyi akıllarına bile getiremezler. Biz o bölgedeki Şiilerin yanındayız ve taleplerinin gerçekleşmesi gerektiğine inanıyoruz. (Karabağ İslam Dünyasının Parçasıdır, 2020)

Savaş konusunda Azerbaycan'a en büyük destek Güney Azerbaycan Türklerinden gelmiştir. Bu kapsamda Erdebil'de 29 Eylül'de düzenlenen destek eyleminde yirmi ulusal aktivist gözaltına alınsa da 30 Eylül'de birçok ulusal aktivist şehirde Azerbaycan'a desteklerini bir kez daha dile getirmiş ve Erdebil'de "Bu Millet arkanda, Azerbaycan askeri gibi sloganlar seslendirilmiştir. Bunun yanı sıra Kuzey Azerbaycanlı yurttaşlara destek vermek amacıyla ulusal-kültürel aktivistler tarafından 1 Ekim 2020 tarihinde Tebriz ve Tahran'ın da aralarında bulunduğu birçok şehirde barışçıl yürüyüş çağrısı yapılmıştır. Planlanan protesto gösterilerinde "Nurduz kapatılsın" gibi sloganlar seslendirilmiş ve İran'ın bu sınır kapısı vasıtasıyla Ermenistan'a destek verilmesinin karşısının alınması istenmiştir. Ancak, yapılan bu protestolar sonucunda ulusal eylemciler hapsedilmiş ve 180 ay hapis cezasına mahkûm kılınmıştır. (Karabağ'a Destek Gösterisi, 2021) Tüm bunlara rağmen İran'da yaşayan Güney Azerbaycan Türkleri Bakü'ye verdiği destekten vazgeçmemiş ve Tebriz Azerbaycanlıları 18 Ekim 2020 tarihinde yeniden sokaklara çıkmış "Nurduz hemen kapatılmalı", "Silahların Erivan'a gitmesine son verilmeli" gibi sloganlar seslendirilmiştir. (Nurduz Kapatılsın,2020) Bu protesto gösterisinin detayları Toplum Tv tarafından canlandırılmış, aynı zamanda söz konusu yerel tv kanalının youtube gibi sosyal medya mecrası üzerinden de Azerbaycan'a destek çalışmaları sürdürülmüştür. Özellikle Güney Azerbaycan Türklerinin verdiği destek bununla da sınırlı kalmamış Azerbaycan Cumhuriyeti'ne ve ordusuna destek vermek ve İran hükümetini protesto etmek amacıyla İran Azerbaycan'ında ve İran'ın Türkçe konuşulan bölgelerinde "Azerbaycan'ın destekçisi değiliz, biz Azerbaycan'ın kendisiyiz (özüyüz)" adlı kampanya başlatılmıştır. (Melikoğlu, 2020) Bu kampanya Öğrenci sesi toplumunun vasıtasıyla duyurulmuş ve onlar aynı isimle oluşturduğu Telegram kanalından konuya ilişkin yayınlar yapmıştır. Bu telegram kanalında "Tebriz şehrinde protestolar", (Öğrenci Sesi, 2020a) "Reşt Türklerinin Ermenistan'ın işgaline karşı protestosu" (Öğrenci Sesi, 2020b) başlığı altında çeşitli haberler yer alırken, Araznews Telegram kanalı vasıtasıyla da İran Türkleri tarafından "Ma Xod Azerbaycaniim (Biz Azerbaycan'ın Özüyüz)" kampanyası devam ettirilmiş, Azerbaycan'a destek veren insanlar "Biz Azerbaycan'a taraf değiliz, biz Azerbaycan'ın ta kendisiyiz" gibi sloganların yazıldığı pankartlarla resimler çekinerek sosyal medya hesapları üzerinden paylaşmıştır.(Biz Azerbaycan'ın Özüyüz, 2020)

Buraya kadar İran Türklerinin Karabağ savaşına verdiği desteğin sosyal medyaya yansımaya değinilmiştir. Bu zaman şöyle bir soru ortaya çıkmaktadır: Bu ihtilafa ilişkin devletin tutumu nasıl olmuştur?

17 Ekim 2020 tarihinde İran Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Saeed Khatibzadeh, sınır bölgelerine çok sayıda roket atılmasını kınamıştır. Aynı zamanda savaşa taraf olmadıklarını dile getiren Hatibzade, İran sınır muhafızlarının misilleme yapacağı yönündeki söylentilerini reddetmiş, sınır bölgelerinde yaşayan İran vatandaşlarının güvenlik ve huzurunu korumak silahlı kuvvetlerimizin kırmızı çizgisidir. Yalnızca böyle bir tehlike sezilmesi halinde İran'ın kayıtsız kalamayacağını söylemiştir. (İran Uyarıyor, 2020) Bunun üzerine Mehrnews.com sitesinde yer alan bir açıklama dikkatleri çekmiştir. İran Ordusu Kara Kuvvetleri Komutanı Kyumers Heidari'nin "İran Silahlı Kuvvetleri'nin sınır bölgelerinde güvenlik ve huzurun korunması için elinden geleni yapacağını ve uluslararası hukukun ihlaline tolerans göstermeyeceğini söylemesi" medya gündemine düşen ve yankı uyandıran haberlerden olmuştur. İran İslam Cumhuriyeti'nin her iki tarafı da sorunlarını siyasi çözüm yoluyla çözmeye çağırdığını söyleyen Heidari, "Bölgenin jeopolitiğini korumak kırmızı çizgimizdir, hiçbir gücün bölgenin coğrafyasını değiştirmesine izin veremeyiz, buna tolerans göstermeyeceğiz" diye konuşma yapmıştır. (Heidari,2020) Bu açıklama aslında İran'ın bölgede yaşanan bu olaydan rahatsız olduğu ve özellikle bölgedeki Türk varlığının pekişmesinden endişe duyduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir.

Aynı zamanda İran'ın dini lideri Ayetullah Seyyid Ali Hamaney'in "Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü yeniden sağlama hakkını tanıdığını" söylemesi ülke içinde yaşayan Güney Azerbaycanlıları dizginleme stratejisinin bir sonucu olarak düşünülmektedir. Çünkü, bunun üzerine İran Devrim Muhafızları'nın ülkesinin sınırlarına yakın bölgelerde meydana gelebilecek her türlü provokasyona karşılık vereceği yönündeki haberleri yine Mehrnews.com haber sitesinde yer almıştır. Haber sitesinde yer alan "İran, Kuzeybatı sınırlarındaki her türlü tehdide sert yanıt verecek" başlıklı haberde yine aynı konu gündeme getirilmiş ve İran sınırlarındaki halkın güvenlik ve huzurunun tehdit edilmesi halinde İran'ın karşılık vereceği mesajı verilmiştir.

Bunun üzerine Tehrantimes.com sitesinde İran eski Dışişleri Bakanı Cevad Zarif'in "İran'ın Dağlık Karabağ'daki teröristlere tolerans göstermeyeceği konusunda uyardı" başlığıyla haberinin yayınlanması gündemde yankı uyandırmış ve aslında bu haberin hedef ülke doğrultusunda ileri sürüldüğü düşünülmüştür. Zarif, İran'daki haber medyasında tekfirci grupların Güney Kafkasya bölgesinde Azerbaycan ile tartışmalı Dağlık Karabağ'da yerel etnik Ermeniler arasındaki çatışmalara katılmak üzere konuşlandırılmış olabileceğine dair çeşitli bilgilerin mevcut olduğu, İran'ın çatışmanın sona ermesine yardımcı olmak için savaşa katılan tüm bölge ülkelerine sunduğu bir barış girişimi üzerinde dururken, tekfirci teröristlerin bölgedeki varlığına ilişkin endişeleri olduğunu dile getirmiştir. (Zarif Uyarıyor,2020)

Bu haberde söz konusu hedef ülkenin İsrail olduğu bilinmektedir. Çünkü Azerbaycan, İsrail'le yapılan anlaşma gereği İsrail üretimi olan İHA'ları savaş sırasında etkin olarak kullanmıştır. Ve İran tarafı, İsrail'in Azerbaycan topraklarını kendisine karşı kullanabilme ihtimalini göz önünde bulundurarak böyle bir açıklama yapmıştır. Ancak göz ardı edilen husus ondan ibarettir ki, Azerbaycan Cumhurbaşkanı defalarca Azerbaycan topraklarının diğer herhangi bir ülkeye karşı kullanılmasına izin vermeyeceğini dile getirmiştir.

Kısacası, din kardeşi olarak görülen İran'ın savaş sırasında tarafsız gibi gözükken taraf kategorisinde değerlendirilmesi yerinde olacaktır. Çünkü İran'ı Azerbaycan konusunda rahatsız eden bazı hususlar vardır. Bunlara aşağıdakiler dahildir:

- Bölgeye dışarıdan müdahale. Özellikle Batı ve Türk etkinliğinin artması.
- Azerbaycan'ın Karabağ'da zafer elde ettikten sonra güneye dönme isteğinin oluşması ihtimali.
- Güney Azerbaycan toplumunun Tahran-Erivan ilişkilerinden rahatsızlığı.

SONUÇ

Sonuç olarak 2020 yılındaki savaş dönemi ve sonrasında Azerbaycan medyasında yayınlanan haberlerin konusunu ve yönünü belirleyen temel faktörler şu şekilde gruplandırılabilir:

1. Başkomutanın yabancı medyaya verdiği röportajlardaki mesajların analizi;
2. Savaşın ilerleyişi hakkında resmi kaynaklardan elde edilen bilgilerin iç kamuoyuna aktarılması;
3. Sivil Azerbaycan halkını hedef alan savaş suçlarının doğrulanması;
4. Azerbaycan toplumunda oluşan zafer ruhunun yara almasına izin verilmemesi, karamsarlık uyandıran bilgiler yayılmaması.

Aynı zamanda Ermenistan medyasının hem savaş döneminde hem de sonrasında enformasyon savaşı devam ettirilmiştir. Kısacası, 20. yüzyılın 80'li yılların sonu ve 90'lı yılların başından itibaren başlayan ve halen devam eden Ermenilerin, aralarında Azerbaycanlıların da bulunduğu Türklere karşı yürüttüğü bilgi savaşı stratejisi, belli ideolojik taktiklerle yürütülmüştür. Öncelikle Ermenilerin Azerbaycanlılara karşı yürüttüğü bilgi savaşında ilk bakışta önemsiz gibi görünen küçük konular kullanılmış; mesela dünya toplumuna tanıtılırken Türklere için "vahşi", "göçebe", Ermeniler için ise

“kadim tarih”, “uygar” insanlar gibi ifadelerle yer verilmiştir. Bununla da Ermenistan tarafının iki halkın bir arada yaşayamayacağı bilincini küresel bilgi alanına aşılama çalıştığı anlaşılmaktadır.

Ayrıca bölgesel aktörlerdence özellikle Rus ve İran medyasının savaş zamanı ve sonrasında çoğu zaman taraflı tutum sergilediği resmi kanallar vasıtasıyla yayınlanan haber içeriklerinden anlaşılmaktadır. Bu çerçevede Rus haber sitelerinde genellikle Ermenistan tarafının dezenformasyon nitelikteki haberlerinin baz alınarak bilgilendirme yapıldığı ve zaman zaman Dağlık Karabağ Cumhuriyeti gibi ifadelerle yer verilerek Karabağ’ın statü meselesini gündeme getirmeye çalıştığı gözlemlenmiştir. İran tarafının ise taraflı tutum sergilemesindeki en büyük etken söz konusu devletin sınırları içinde ikamet eden Azerbaycan Türklerinin varlığına ilişkindir. Çünkü meydana gelen Karabağ savaşı Aras nehrinin kuzeyinde ve güneyinde ikamet eden Azerbaycan Türkleri arasında kimlik bilincinin yenilenmesine vesile olmuş ve İran bunu kendi ulusal güvenliğine tehdit olarak algıladığından savaş zamanı üstü kapalı şekilde Ermenistan sınırlarının kırmızı çizgisi olduğunu dile getirmiştir.

KAYNAKÇA

Azerbaycan tarih yazıyor: Yolumuz Karabağ’adır (2020). Erişim Tarihi: 02.09.2023. <https://ikisahil.az/post/172053-azerbaycan-tarix-yazir-yolumuz-qarabagadir>

Ahmed, D. *Tankla geri dönenler* (2020). Erişim Tarihi: 02.09.2023. <https://teleqraf.com/news/yazarlar/263548.html>

Ahmed, D. *Kayıp Kafkasya’nın özlemi* (2020). Erişim Tarihi: 02.09.2023. <https://teleqraf.com/news/yazarlar/262207.html>

Ahmed, D. *Ordunun kazanı var mı?* (2020). Erişim Tarihi: 05.09.2023. <https://teleqraf.com/news/yazarlar/265309.html>

Ahmed, D. *Şuşa esaret altında* (2020). Erişim Tarihi: 05.09.2023. <https://teleqraf.com/news/yazarlar/266375.html>

Almassian, K. (2020). Erişim Tarihi: 07.09.2023. <https://twitter.com/KevorkAlmassian/status/1308085986082140160?fbclid=IwAR3>

Cavanaugh, C. (2017). “Renewed Conflict Over Nagorno-Karabakh”, Contingency Planning Memorandum, 30.

Ermeni medyası: Stalin Karabağ’ı Azerbaycan’a devretti (2022). Erişim Tarihi: 07.09.2023. <https://faktyoxla.az/ru/news/view/2000/armyanskiy-smi-stalin-peredal-karabah-azerbaydzhanu>

Ermenistan Savunma Bakanlığı Azerbaycan’ın kışkırtıcı bir yalanını daha ortaya çıkardı (2020). Erişim Tarihi: 07.09.2023. <https://armeniatoday.news/republicofartsakh/189518/>

İlham Aliyev halka seslendi (2020). Erişim Tarihi: 02.09.2023. <https://president.az/az/articles/view/40968>

İnsan gücü ve teçhizatındaki düşman kayıplarının özeti (2020). Erişim Tarihi: 06.09.2023. <https://armenpress.am/rus/news/1030342.html>

“Karabakh is Azerbaijan!” National Platform (2020). Erişim Tarihi: 05.09.2023. <https://diaspor.gov.az/en/page/karabakh-is-azerbaijan-national-platform-57>

Paşinyan: Türkiye’nin emperyalist politikası Güney Kafkasya’nın çok ötesine geçiyor (2020). Erişim Tarihi: 06.09.2023. <https://armenpress.am/rus/news/1030319.html>

Paşinyan: “Karabağ Azerbaycan’ınsa, Azerbaycan da SSCB’nindir” (2020). Erişim Tarihi: 06.09.2023. https://newsarmenia.am/news/nagorno_karabakh/pashinyan-esli-karabakh-prinadlezhit-azerbaydzhanu-togda-azerbaydzhan-prinadlezhit-sssr/

Sıkı yönetim ilan etme kararı alındı (2020). Erişim Tarihi: 02.09.2023.

Social Media Stats in Azerbaijan (2023). Erişim Tarihi: 06.09.2023. <https://gs.statcounter.com/social-media-stats/all/azerbaijan/#monthly-202009-202308>

Shahidov, A. Freedom of Assembly in Azerbaijan Republic (2013). Erişim Tarihi: 07.09.2023.
<https://www.osce.org/files/f/documents/8/a/105903.pdf>

Tüm haberler (2020). Erişim Tarihi: 06.09.2023.
<https://armenpress.am/rus/news/allthemes/2020/10/04/>

AN EXAMPLE OF IRAN-ISRAEL COOPERATION WITH ITS KNOWN AND UNKNOWN ASPECTS: THE 1981 AIRCRAFT CRISIS

Mehdi SALİMOV¹

Abstract:

The Middle East has constantly been on the agenda of world politics since the 40s-50s of the 20th century. From that period until today, large and small conflicts have continued uninterruptedly in this region. The Iran-Iraq War was the bloodiest conflict in terms of its scope, human losses and repercussions in world politics. In this bloody war between these two great states of the region, the parties did not take any step back and engaged in a sustainable arms race by consuming their existing resources. As is known, before the war, while the Islamic Revolution in Iran reached a successful conclusion in 1979, it caused serious ruptures in this country's relations with its allies. In such a situation, the Tehran administration experienced serious difficulties in the weapons and ammunition required for a sustainable war. As the war progressed, these problems exposed Iran to serious risks. In such an environment, the theocratic Iranian regime had to follow a policy contrary to the ideology and principles dictated by its own revolution and had to negotiate with the states it declared as enemies. Relations between Iran and Israel are obvious examples that characterize this situation. The plane crisis that took place on July 18, 1981, reveals that Iran's diplomatic tradition sees everything as permissible for the sake of self-interest, and that this line is not limited to today. Clarifying this incident, which is not much emphasized in the press and open sources, is important in terms of evaluating the characteristics of Iran's foreign policy.

Key Words: Iran; Israel, Iraq; armament, arms trade

DOI:

ПРИМЕР ИРАНО-ИЗРАИЛЬСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ С ЕГО ИЗВЕСТНЫМИ И НЕИЗВЕСТНЫМИ АСПЕКТАМИ: АВИАЦИОННЫЙ КРИЗИС 1981 ГОДА

Аннотация: Ближний Восток постоянно находился в повестке дня мировой политики, начиная с 40-50-х годов XX века. С того периода и по сегодняшний день в этом регионе непрерывно продолжаются большие и малые конфликты. Ирано-иракская война была самым кровопролитным конфликтом по своему масштабу, человеческим жертвам и последствиям в мировой политике. В этой кровавой войне между этими двумя великими государствами региона стороны не сделали ни шага назад и включились в устойчивую гонку вооружений, потребляя имеющиеся у них ресурсы. Как известно, перед войной, хотя Исламская революция в Иране и завершилась успешно в 1979 году, она вызвала серьезные разрывы в отношениях этой страны с союзниками. В такой ситуации администрация Тегерана испытывала серьезные трудности с оружием и боеприпасами, необходимыми для устойчивой войны. По мере развития войны эти проблемы подвергали Иран серьезным рискам. В такой обстановке теократическому иранскому режиму пришлось проводить политику, противоречащую идеологии и принципам, продиктованным его собственной революцией, и вести переговоры с государствами, которые он объявил врагами. Отношения между Ираном и Израилем являются очевидными примерами, характеризующими эту ситуацию. Авиационный кризис, произошедший 18 июля 1981 года, показывает, что дипломатическая традиция Ирана считает все дозволенным ради собственных интересов и что эта линия не ограничивается сегодняшним днем. Прояснение этого инцидента, которому мало уделяется внимания в прессе и открытых источниках, важно с точки зрения оценки особенностей внешней политики Ирана.

Ключевые слова: Иран; Израиль, Ирак; вооружение, торговля оружием

¹ Tarihiçi, araştırmacı, yazar, Dr., salimov73@gmail.com, ORCID ID [https:// orcid.org/0000-0002-7371-4368](https://orcid.org/0000-0002-7371-4368)

BİLİNEN VE BİLİNMEZ YÖNLERİYLE İRAN-İSRAİL İŞ BİRLİĞİ'NE BİR ÖRNEK: 1981 UÇAK KRİZİ

ÖZET

Orta Doğu 20. yüzyılın 40-50'li yıllarından itibaren sürekli olarak dünya siyasetinin gündeminde yer almıştır. O dönemden günümüze kadar devam eden süre zarfında söz konusu bölgede irili ufaklı çatışmalar kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Kapsamı, yaşanan insani kayıplar ve dünya siyasetindeki yankıları bakımından en kanlı çatışma İran-İrak Savaşı olmuştur. Bölgenin bu iki büyük devleti arasında yaşanan bu savaşta taraflar herhangi bir şekilde geri adım atmayarak ve mevcut kaynaklarını tüketerek sürdürülebilirliği zor bir silahlanma yarışına girişmişlerdir. Bilindiği üzere, savaştan önce, 1979'da İran İslam Devrimi başarılı bir şekilde sonuçlanırken İran ve müttefikleri arasında ciddi kopmalar yaşanmıştır. Böyle bir durumda Tahran yönetimi sürdürülebilir bir savaş için gereken silah ve mühimmat konusunda ciddi sıkıntılar yaşamıştır. Savaş ilerledikçe bu sıkıntılar İran'ı ciddi risklerle karşı karşıya bırakmıştır. Böyle bir ortamda teokratik İran rejimi kendi devrimin dikte ettiği ideolojik ilkelere aykırı bir siyaset izlemek ~~zorunda kalmış~~ ve düşman ilan ettiği devletlerle pazarlıklar yapmak zorunda kalmıştır. İran ve İsrail arasındaki ilişkiler bu durumu karakterize eden bariz örneklerdendir. 18 Temmuz 1981 tarihinde yaşanan uçak krizi İran'ın diplomatik geleneğinde çıkar uğruna her şeyi mubah gördüğünü, bu çizginin sadece bugüne mahsus olmadığını gözler önüne sermektedir. Basında ve açık kaynaklarda üzerinde pek durulmayan bu olayın aydınlatılması İran dış politikasının karakteristiğini değerlendirmek bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: İran; İsrail, Irak; silahlanma, silah ticareti

Giriş

18 Temmuz 1981 tarihinde kimliği belirsiz bir uçak, İran tarafından Erivan şehri yakınında Sovyetler Birliği'nin hava sahasını ihlal etti. Uçuş kontrolü merkezi ve Hava Savunma Kuvvetlerinin tüm yardım çağrılarını, uyarı ve ikazlarını yanıtız bırakan uçak, tehlikeli manevralar yaparak, Sovyetler Birliği'nin hava sahasını ihlale devam etmiş, sonunda jet uçakla çarpışarak düşürülmüştür.²

Peki, o tarihte gerçekten neler olmuştu? 18 Temmuz 1981'de Sovyetler Birliği'nin hava sahası İran'a kaçak silah taşıyan Arjantin'in "Transporte Aeneo Rioplatense" havayollarına ait CR-44 Canadair (Ek.1) nakliye uçağı tarafından ihlal edilmiştir. Sovyet resmi makamlarının muğlak açıklamaları kamuoyunu yanlış bilgilendirerek halkın dikkatini saptırmak için yeterli olmuştur. Batılı medya kuruluşları, bu olayı mercek altına alarak araştırmaya çalışmıştır. Fakat kapalı bir rejimle yönetilen Sovyet totaliter sisteminde bu tür olayların aydınlatılmasına asla müsaade edilmezdi. Sovyetler Birliği 1991'de çöktükten sonra, olayın tanıkları konuşma fırsatı bulmuş ve bu sorularla dolu olan olay üzerindeki sır perdesi kısmen de olsa kaldırılmıştır.³ İran, 1979 İslam Devrimi'nden kısa süre sonra beklenmedik halde komşusu olan ve Batı devletleriyle SSCB'den destek alan Saddam Hüseyin'in lideri olduğu Irak'ın saldırısının hedefi oldu. 1979 İslam Devrimi sırasında zayıf düşen İran'ın iş hayatına karışıklık, ekonomik ve siyasi kriz hakimdi. Dünya güçleri, molla rejimi tarafından ordusunun yıpratıldığı İran'ın savaşta kısa sürede yenik düşeceğini beklemekteydiler. İdeolojik, askeri, insani ve ekonomik olanaklarını seferber eden Ayetullahlar, büyük kayıplar ve halkın fedakarlığı sayesinde tehlikeni bertaraf etmiş ve döneminin en modern silahlarıyla donatılmış Irak ordusunu durdurmayı başarmışlardı. Yanlış dış politikalar nedeniyle dünyadan tecrit edilen İran molla rejimi, büyük ekonomik sıkıntılara karşı karşıya kalmıştır. Humeyni'nin savaşı "zafere kadar devam etme" ısrarıyla zor duruma düşen rejim, çıkmazdan kurtulmak için her yol mubahtır siyasetine başvurarak, düşman belirlediği güçler ve devletlerle gizli anlaşma yollarını arama siyasetine başvurdu. Şah Muhammed Rıza Şah Pehlevi döneminde ABD ve Batıdan alınan modern silahlar; savaş kayıpları, uluslararası

² TASS, (Telegrafnoye Agentstvo Sovetskogo Soyuzu -Sovyetler Birliği Telgraf Ajansı) 23.07.1981.

³ Bkz: A.Котловский, И. Сеидов "Горячее небо «холодной войны»", Часть 3, Мир авиации, Москва. 1996, № 2 (12), с. 38-42

yaptırımlar, bakım hizmetleri ve teknik uzman yetersizliği ve yedek parça tedarikindeki sıkıntılar nedenleriyle kısa sürede yararsız hale gelen İran ordusu teknik açıdan işlevsiz bir duruma düşmüştür. ⁴

İran yetkilileri, üçüncü ülkeler ve şahıslar aracılığıyla ordunun teknik donanım ve mühimmat açısından yaşadığı ciddi sıkıntıları gidermek amacıyla yeni yöntemler geliştirerek çeşitli yollara başvurdular.

İran Ordusu, Şah döneminde ABD'den alınan M-60 ve Büyük Britanya'dan alınan Cheiftain MK. V (Ek.2) ve Scorpion FV.101 tankları ile teçhiz edilmiştir. Batı basının verilerden, İslam Devrimi'nden önce Şah hükümeti tarafından, Büyük Britanya'dan 894 MK. V Cheiftain ve 80adet FV.101 Scorpion tankının alındığı anlaşılmaktadır.⁵ Savaştan önce bu tanklar Kirmanşah'taki 81. Zırhlı Tümenin 1, 2 ve 3. Tugaylarında, Huzestan'daki 92. Zırhlı Tümenin 1, 2 ve 3. Tugaylarında ve Sovyetler Birliği'yle Afganistan'ın sınırında konuşlanmış 88. Zırhlı Tugayda bulunmaktaydı. Tankların bakımı ve onarımı ABD'li ve Büyük Britanyalı teknik personel tarafından yapılmaktaydı. ⁶ Irak'la savaş sırasında bu tankların çoğu imha edilmiş, bir kısmı da yedek parça eksikliği nedeniyle kullanılamaz hale gelmişti.

İran -Irak Savaşı sırasında 8-9 Ocak 1981 'de Dizful yakınlarında yaşanan ağır çatışmalara, İran'ın çok sayıda MK. V Cheiftain tankı, Irak tarafından ise Sovyet yapımı T-72 tankı katılmıştır. Ağır çarpışmalar sonucunda Irak Tank Birlikleri İranlılara ağır kayıplar verdirerek düşmanlarını durdurmayı başardılar. Irak verilerine göre İran tarafı 214 tank kaybetmişti. İran verilerine göre tank kayıplarının sayısı 88 idi. Uluslararası basında çıkan haberlere göre; İran'ın kaybettiği MK. V Cheiftain tank sayısı 150, Irak'ın kaybettiği T-72 tank sayısı 40 adet idi. İran Silahlı Kuvvetleri bu savaş sırasında, çok sayıda hasar görmüş ve yandırılmış tankı çatışmaların sürdüğü alanlardan arka cepheye çekebilmiştir. ⁷ Irak'ın sürekli devam eden saldırılarına karşı koymak zorunluluğu Tahran'ın, zırhlı birliklerini güçlendirmek ve verilen kayıpların acil takviye ihtiyacını gidermek amacıyla, rejim yetkilileri Batı ülkelerine yüz tutulalar. İran'ın bu kayıpları acilen telafi etme sorunu, molla rejimi yetkililerini tankların yedek parçalarının tedariki için Büyük Britanyalı silah kaçakçılarıyla temas kurmasıyla sonuçlandı.

İran yetkilileri, Büyük Britanya'da üretilen ve İran Ordusunda çok sayıda bulunan MK. V Cheiftain ve FV.101 Scorpion tanklarının yedek parçalarının alımı için aynı ülkenin vatandaşı olan ve uluslararası silah kaçakçıları camiasında büyük ün kazanmış İskoç Stewart McCafferty'ye ile anlaştılar. ⁸ Otuz sekiz yaşlı, genç, yakışıklı ve cana yakın tavırlarıyla silah kaçakçılarının güvenini kazanmış Stewart Mc Cafferty, bu görev için en isabetli seçim olarak görülmekteydi. Londra ve Tel-Aviv'de geniş bağlantıları olan İskoçyalı, çok kısa sürede, Tahran'ın ihtiyaç duyduğu tanklar için gereken yedek parçaları tedarik etmiş ve 15 milyon pound değerinde anlaşma sağlanmıştır. İran'ın, İsrail'den MK. V Cheiftain tankları için yedek parça alma bilgisi çok ilginç idin. Bu bilgi, ilk olarak Amerikan basınında duyurulmuştur. ⁹

Tedarik edilen tank parçalarının nakliyesini organize etme çalışmalarına başlayan Stewart McCafferty, uzun süren araştırmalar sonucunda, uygun nitelikte olan hava taşımacılığı şirketini Arjantin'de buldu.

1981 yılının haziran ayında Buenos-Aires yakınındaki Eseysa Havalimanında bulunan "Transporte Aeneo Rioplatense" hava taşımacılığı şirketinin ofisine gelen Stewart McCafferty, kaçakçılar arasında "çok fazla soru sormayan ve uygun fiyata kargo taşımacılığı yapan" şirketle, eski fakat çalışan Canadair CL-44 kargo uçağının kiralınması için anlaşma yaptı. Müşterinin tüm taşıma ücretini peşin ödemeyi kabul etmesi anlaşmanın hemen sağlanmasıyla sonuçlandı. Yapılan sözleşme koşullarına göre, uçak sözde ilaç taşıması amacıyla kiralınmıştı. ¹⁰

Uçağın pilot ekibine çok tecrübeli, emekli Deniz Pilot Albay Hektor Cardera Juarrogiberri komuta etmekteydi, ikinci pilot görevini Ermete Mateo Santyago Boasso yapacaktı. Hektor Carderra Arjantin Hava Kuvvetleri camiasında disiplinli, işinin ehli olan profesyonel harp pilotu gibi ün

⁴ Dilip Hiro, "Iran Under the Ayatollahs", (Routledge Revivals), Routledge, 2013, p.310

⁵ Nick Dowson, The Independent, *In the 1970s Iran paid Britain for thousands of tanks, but when the Shah fell they were sold on to Iraq. Now Tehran wants its money back*, 2010, 24 April.

⁶ Dilip Hiro, "Iran Under the Ayatollahs", (Routledge Revivals), Routledge, 2013, p.310

⁷ Pierre Razoux, *The Iran-Iraq War*, Harvard University Press, Ms. Cambridge, 2015, p.354

⁸ А.Котловский, И. Сеидов, *Горячее небо холодной войны*, Журнал, Мир Авиации, No:2,1995, с.28-29

⁹ Jane Hunter, *Israeli Arms Sales to Iran*, on Middle East Affairs, Washington Reports, November .1986, p. 2.

¹⁰ James Oberg, *The Bloody Border*, Chapter 3 from 'Uncovering Soviet Disasters', Random House, 1988, p. 32-49

kazanmıştı. Anlaşma koşullarına göre, Stewart McCafferty'nin İsrail'deki ortakları için tedarik edilen tank parçaları Tel-Aviv'den Kıbrıs Rum kesimindeki Larnaka Havalimanı aktarmalı taşınacak ve yakıt ikmalinden sonra Tahran Mehabad Havalimanına uçacaktı. On beş milyon pound değerinde olan tank parçaları 20 kargo uçuşu ile İran'a taşınacaktır.¹¹ Taşımayı gerçekleştiren uçak hattına TN (Tango of November) çağrı kodu verilmişti. Tel-Aviv Havalimanındaki kulede, Tahran Havalimanındaki kulede ve İran'ın Hava Savunma Kuvvetleri uçuş kontrolü birimleri de ülkenin hava sahasında uçan CL-44 uçağıyla bu çağrı koduyla bağlantı kuracaklardır. Anlaşmanın ilginç koşullarından biri de uluslararası havacılık kurallarınca Canadair CL-44 uçaklarında 4 pilottan oluşan ekipte 3 pilotun olması idi.¹² 1981 temmuz ayı başlarından, 18 Temmuz'da yaşanan faciaya kadar kargo taşıma evraklarında sevk edilen yük açıkça "Tank Parçaları" olarak kaydedilmiş ve taşıma operasyonu "Transporte Aeneo Rioplatense" tarafından üç parselde gerçekleştirilmiştir. Sonradan uçak kazasıyla ilgili kurulan ve üst düzey yöneticilerden oluşan komisyon üyelerinin soruşturması sırasında en son yapılan, üçüncü sevkiyat sırasında Tahran yönünde uçan Canadair CL-44 uçağının kısa bir süreliğine Sovyetler Birliği'nin Azerbaycan hava sahasını ihlal ettiğini ortaya çıkarmış ve bu ihlal olayının Bakü'deki Hava Savunma Karargahının resmi kayıtlarına geçtiği tespit edilmişti.¹³ Bu sırada Hava Savunma Kuvvetlerinin Kafkas Komuta Merkezinde bulunan Kafkas Ötesi (Zakavkazski) Hava Kuvvetleri komutan yardımcısı Albay Greçko ihlal olayına müdahil olmamış ve nöbetçi subaya kayıt tutmamasını tavsiye etmiştir. Sonradan Albay Greçko'nun komuta merkezinden- "Ben burada yoktum ve hiçbir şeyden haberim yok" diyerek ayrıldığı, komisyon tarafından tespit edilmişti.¹⁴

18 Temmuz 1981'de Tahran Mehabad Havalimanından Tel-Aviv yönüne uçan CL-44'ün salonunda, pilot ekibinin dışında Stewart McCafferty de yolculuğa çıkmıştı. Uçuşun başlamasından bir süre sonra, Ankara'da Hava Sahası Kontrol Merkezindeki görevliler, daha önce Türkiye üzerinden birkaç uçuş gerçekleştiren TN çağrı kodlu CL-44 uçağının güzergahından kuzey yönüne saparak, SSCB'nin hava sahasına girdiğini hayret ve tedirginlikle gözlemlemişlerdi.¹⁵

SSCB tarafında hava sahasının ihlali kayıtlara geçtiğinde, 34. Hava Filosunun Tiflis yakınındaki 166. Hava Alayının Vaziani Hava Üssünden iki Su-15 TM avcı uçağı havalandırarak, angajman kurallarını ihlal eden uçağın peşine düşmüştür. Kayıtlardan da anlaşıldığı üzere Su-15 TM avcı uçakları birkaç dakika zarfında hava sahasını ihlal eden uçağı bularak, onu SSCB hava sahasından sıkıştırıp çıkardıktan sonra, Vaziani Hava Üssüne geri dönmüşlerdi.¹⁶

Buna rağmen, kısa süre sonra CL-44 SSCB hava sahasını yeniden ihlal ederek, Erivan yönünde uçuşa devam etmiştir. Tiflis'te bulunan Hava Savunma Komutanlığı Merkezinden Vaziani'deki avcı uçakları pilotlarına hava sahasını yeniden ihlal eden uçağı engellemek maksadıyla kalkış emri verilmiştir. O sırada hava üssünün Komünist Partisi Teşkilatı Başkanı (Partkom) görevinde bulunan Yüzbaşı Valentin Kulyapın (Ek.3) hava sahasını savunma nöbetini tutmaktaydı. Valentin Kulyapın SU-15 TM (Ek.4) avcı uçağıyla verilen emri uygulamak için Erivan yönüne uçarak 13 dakikada, hava sahasını ihlal eden Arjantin CL-44 uçağını buldu. Uçak 11 bin metre irtifada idi. Yüzbaşı Kulyapın'ın raporunda CL-44 uçağının yakındaki bir hava alanına inmek için veya Sovyetler Birliği'nin hava sahasından çıkması için, verilen uyarı sinyallerini dikkate almayarak ve yanıt vermeden ısrarla Erivan yönünde uçuğu belirtilmişti.¹⁷ Yüzbaşı Valentin Kulyapın, sonradan olayla ilgili yapılan soruşturma sırasında verdiği ifadede: "Uçağı çok yakın olduğundan Su-15 TM avcı uçaklarının donatıldığı R-98 havadan havaya orta menzilli güdümlü roketleri kullanma alanının kısıtlı olduğunu, geri dönerek ateş açmak için pozisyon alacağı sürede ise hava sahasını ihlal eden uçağın cezasız kalacağını belirtmiştir. Bu yüzden Valentin Kulyapın, CL-44 Arjantin uçağına çarparak onu durdurma kararını aldığı rapor ederek, kendini savunmaya çalıştığı kayıtlara geçmiştir. Sovyetler Birliği Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Hava Kuvvetleri ve KGB'nin askeri güvenlikten sorumlu İstihbarat İdaresi olan Özel Şube (Osoby Otdel) birimlerinden oluşturulan komisyonunun yaptığı soruşturma sırasında,

¹¹ James Oberg, *The Bloody Border*, Chapter 3 from 'Uncovering Soviet Disasters', Random House, 1988, p. 32-49.

¹² А.Котловобский, И. Сеидов, *Горячее небо холодной войны*, Журнал, Мир Авиации, No:2,1995, с. 28-29

¹³ Марат Сыртланов, *Таран в небе Армении*, журнал Крылья Родины, 28 июня 2006, с. 32-35

¹⁴ Марат Сыртланов, *Таран в небе Армении*, журнал Крылья Родины, 28 июня 2006, с. 32-35

¹⁵ James Oberg, *The Bloody Border*, Chapter 3 from 'Uncovering Soviet Disasters', Random House, 1988, p. 32-49

¹⁶ Марат Сыртланов, *Таран в небе Армении*, журнал Крылья Родины, 28 июня 2006, с. 32-35

¹⁷ Людмила Жукова, *"Выбираю таран"*, (Очерки) "Молодая гвардия", Москва.1985 с. 89-90

Pilot Yüzbaşı Valentin Kulyapın'ın verdiği ifadelerde çelişkiler tespit edilmiştir. Pilot Valentin Kulyapın'e, neden Canadair CL-44 uçağını durdurmak için ona çarpmayarak Su-15TM avcı uçaklarının yakın çatışmalarda kullanılma amaçlı donatıldığı 23 mm çaplı makineli topu kullanmadığı sorusu sorulmuştur. Valentin Kulyapın'ın havada olduğu esnada Azerbaycan'da bulunan Kürdemir Hava Üssünden kalkan ve Yüzbaşı Asfar Çuhra'nın komutasındaki Su-15 TM avcı uçak grubunun hava sahasını ihlal eden uçağı ateş ederek indirmek için hedefe kenetlendiği fakat komutanlık tarafından güvenlik nedeniyle ateş emri verilmediği bilgisi alınmıştır. Üst Düzey Komisyonun tespitine göre, Yüzbaşı Valentin Kulyapın iyi düşünülmüş hava manevrasıyla Sovyetler Birliği'nin hava sahasını ihlal eden Arjantin kargo uçağını indirmeğe hazırlanan Asfar Çuhra'nın avcı uçak grubuna hedef atış alanı açabileceğini ortaya çıkmıştır. Peki, Pilot Yüzbaşı Valentin Kulyapın, kullandığı Su-15 TM jet avcı uçağının tüm yüksek savaş olanaklarını neden kullanmamıştır? Dönemin en modern silahlarıyla donatılmasına rağmen, neden silah kaçakçılarının kiraladığı eski Canadair CL-44 nakliye uçağına çarparak onu durdurmaya çalışmış ve üç pilotla yolcu olan Stewart McCarfetty'nin hayatlarını kaybetmesine yol açmıştı.¹⁸

SSCB Komünist Partisi ve üst düzey askeri ve istihbarat yetkililerinden oluşturulan komisyon, soruşturma sırasında yeni bir ilginç detayı ortaya çıkarmıştır. 18 Temmuz 1981'de Tiflis'te (Zakavkazi) Kafkas Ötesi Harp Dairesinin Hava Savunma Kuvvetlerinin Komuta Merkezinde Yarbay Aşot Bagdasaryan'ın nöbette olduğu tespit edilmiş ve Yüzbaşı Valentin Kulyapın'e hava sahasını ihlal ederek Erivan yönünde uçan Arjantin uçağını acil olarak her vasıtayla, neyin pahasına olursa olsun, çarparak indirme emrinin de Yarbay Aşot Bagdasaryan'ın verdiği ortaya çıkmıştır.¹⁹

Komisyon tarafından ifadesi alınan ve ilerleyen dönemde basın mensuplarına benzer açıklamalarda bulunan Aşot Bagdasaryan, SSCB'nin hava sahasını ihlal ederek Erivan yönünde uçan uçağın bombalar taşıyacağından endişelenerek, Erivan'da yaşayan annesinin ve çok saydaki akrabalarının güvenliğini düşünerek bu pervasız kararı verdiğini itiraf etmiştir. Komisyon, ilk aşamada verdiği emrinin sorumluluğundan kurtulmak için Aşot Bagdasaryan'ın Komuta Merkeziyle Yüzbaşı Valentin Kulyapın arasında geçen tüm telsiz konuşmalarının teyp kayıtlarını sildiğini tespit etmiş ve Valentin Kulyapın'i CL-44 Arjantin uçağını kendi kararıyla çarparak düşürdüğünü rapor etmesi için ikna ettiğini kanıtlamıştır.

Araştırma sırasında Nahçıvan'da bulunan Hava Savunma Kuvvetlerinin Hedef Yönlendirme Merkezinin Yarbay Aşot Bagdasaryan'la Yüzbaşı Valentin Kulyapın arasındaki telsiz görüşmelerini kayda aldığı tespit edilmiştir. Teyp kayıtlarından, Valentin Kulyapın'ın Merkezde görevli, kendisinden rütbesi daha yüksek olan Aşot Bagdasaryan'ın yanlış yönlendirmeler, emirler, talimatlar verdiği, sonunda yarbayın vur emrini uyguladığı ortaya çıkmıştır. Bu teyp kaydı sayesinde CL-44 nakliye uçağını çarparak düşüren, kullandığı pahalı Su-15 TM avcı jet uçağının düşmesine neden olan, kendisi de son anda paraşütle atlayarak kurtulan Yüzbaşı Valentin Kulyapın Askeri Mahkemede yargılanmaktan kurtulmuştur. Canadair CL-44 çarpışmadan sonra dağın yamacına düşmüştür, Su-15 TM avcı uçağıysa bataklık bir alana saplanmış. Böylece kaza yapan her iki hava aracı şans eseri olarak iskân birimlerine düşmemiş ve her hangi sivil kayıp yaşanmamıştır.²⁰

Komisyonun yaptığı soruşturma sonucunda, Hava Savunma sisteminde birçok eksikler tespit edilmiş ve havacılık kurallarının gerekli şekilde uygulandığında uçak ve pahalı aygıtların kaybının, can kayıplarının önlenebileceği tespit edilmiştir. Yarbay Aşot Bagdasaryan görevden alınmış, Pilot Yarbay Valentin Kulyapın Kızıl Bayrak nişanıyla taltif edilmiş, kendisine açılan soruşturma durdurulmuştur.²¹

Canadair CL-44 nakliye uçağının düştüğü alana gelen SSCB üst düzey yetkilileri, komisyon üyeleri ve Arjantin'in Moskova Büyükelçisiyle Askeri Ataşesi tarafından yapılan inceleme sırasında, uçakta herhangi bir istihbarat cihazı, silah ve mühimmat izleri saptanmamıştır. Uçak ekibinde navigasyon pilotunun bulunmadığı, navigasyon sisteminin arızalı olduğu, telsiz haberleşme aygıtlarının yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Uçak ekibinin bilinçli olarak veya navigasyon- haberleşme sisteminin yetersizliği nedeniyle mi SSCB'nin hava sahasını ihlal ettiği halen cevap bekleyen sorulardandır.²²

¹⁸ Марат Сыртланов, *Таран в небе Армении*, журнал Крылья Родины, 28 июня 2006 , с. 32-35

¹⁹ А.Котловский, И. Сеидов, *Горячее небо холодной войны*, Журнал, Мир Авиации, No:2,1995, с. 28-29

²⁰ Марат Сыртланов, *Таран в небе Армении*, журнал Крылья Родины, 28 июня 2006 , с. 32-35

²¹ Людмила Жукова, *"Выбираю таран"*, (Очерки) "Молодая гвардия", Москва.1985 с. 89-90

²² James Oberg, *The Bloody Border*, Chapter 3 from 'Uncovering Soviet Disasters', Random House 1988, p. 32-49

SSCB yetkililerinin ve Arjantin resmi makamlarının Tahran ve Tel-Aviv'e olayla ilgili yönlendirdiği sorular yanıtız kalmıştır. Her iki taraf olayla herhangi bir şekilde ilgilerinin olmadığını belirterek, çıkan söylentilerin düşmanların entrikaları olduğunu iddia ederek sorumluluktan kurtulmaya çalışmışlardır.²³

Bir hususa da dikkat etmek gerekir ki Canadair CL-44 Tahran'a uçuğu sırada İran'la Irak arasında kanlı savaş sürmekteydi ve basında cephenin temas hattına yakın bölgeler üzerinden uçan sivil uçaklara sürekli ateş açılma haberleri yayınlanmaktaydı.²⁴ Yaşlı pilot acaba saldırıya uğramış uçağını indirmek için güvenli bir hava alanını aramaktaydı?

İlginç bir tesadüftür ki 18 Temmuz 1981'de Arjantin Hava Kuvvetleri Komuta Merkezinde nöbet görevinde, Tel-Aviv'den Tahran'a tanklar için yedek parça taşıyan Canadair CL-44 kargo uçağının kabin pilotu emekli Deniz Albay Hektor Cardera Juarrogiberri'nin yakın arkadaşı olan Commodore (General) Armando Ellias Buirra bulunmaktaydı. Sonradan Arjantin'in Moskova Büyükelçiliğinde Askeri Ataşe görevinde bulunan General Buirra, eski arkadaşının kısa bir süre içinde zengin olmasına çok şaşırılmış ve onun trajik bir şekilde ani ölüm haberinden sarsıldığına rağmen, Albay Hektor Cardera Juarrogiberri'nin çok disiplinli, emir ve talimatları harfiyen uygulayan, havacılık kurallarına saygılı bir subay olduğunu belirtmiştir. General Buirra, Albay Hektor Cardera Juarrogiberri'nin kanunları titizlikle uygulayan bir subay olarak, hiçbir durumda bilinçli olarak kuralları ihlal etmeyeceğini vurgulamıştır.²⁵

Batılı gazeteciler olayın peşini bırakmayarak araştırmalarını sürdürmüşlerdi. Araştırma sırasında, Stewart McCaferty'nin arkadaşı ve ortağı olan, silah kaçakçıları camiasında "Covboy" lakabıyla bilinen, gerçek ismini açıklamak istemeyen şahsın izini buldular. Onu 1981 yılı temmuz ayının son günlerinde bularak röportaj yapan bir basın mensubunun Canadair CL-44 uçak faciasında hayatını kaybetmiş arkadaşı Stewart McCarfety ile ilgili cevaplarını yanıtlayan "Covboy" lakaplı şahıs soruları şöyle yanıtlamıştır: "Biz risk aldığımızı çok iyi anlamaktayız. Ben Tel-Aviv'de bulunan adamlarımı bekliyorum. Görüşerek nasıl hareket edeceğimize karar vereceğiz. Hiçkimse ileriye yönelik planlarını değiştirmek niyetinde değildir." Bu açıklamayla ilgili İsrail Dışişleri Bakanlığında yalanlama gelmiş ve Tel-Aviv'in her zaman olduğu gibi bu olayla hiçbir ilgisinin olmadığını belirtilmiştir.²⁶

Yukarıda belirttiğimiz gibi, olayı araştıran Sovyetler Birliği Komünist Partisinin en kıdemli üyelerinden oluşturulan Üst Düzey Komisyon, Canadair CL-44 uçağı enkazını Ek.5 incelediğinde birçok eksikler tespit etmiştir. Uçakta navigasyon pilotunun bulunmadığı ve haberleşme sistemlerinin yetersiz olduğu kanıtlanmıştır. Canadair CL-44 nakliye uçağının Tahran'dan Tel-Aviv'e Kıbrıs Rum Kesiminde bulunan Larnaka Hava Alanı aktarmalı olarak, üç gidiş dönüş uçuşu yaptığı kayıtlara geçmiştir. Uçakta silah, mühimmat ve radyo -elektronik cihazlarının olduğu ve kullanıldığı saptanmamıştır.²⁷ Muhtemelen, uçuş sırasında pilot ekibinin tutarsız davranışları, SSCB'nin hava sahasını sürekli ihlal etmesi uçaktaki arıza ve haberleşme sistemindeki yetersizlikten kaynaklanmıştır. Bu olayla ilgili kafaları karıştıran pek çok soru bugün de yanıt bekliyor.

Sonuç

Irak'la savaşta büyük kayıplar veren İran, eski devlet tecrübesi ve geleneklerine dayanan politikalar uygulayarak bu durumdan çıkmayı başarmıştır. Ayakta kalmak için düşman olduğu devlet ve şahıslarla iş birliği yaparak asıl siyasi simasını göstermiştir. Makaleye konu olan olay sekiz yıl boyunca devam eden İran-İrak Savaşı'nın sadece birkaç günlük dönemini kapsadığı halde, dünya siyasetinin ne kadar karmaşık ve beklenmedik gelişmelere neden olabileceği görülmüştür. Bu olay sonrası savaş bölgesiyle ilgisi olmayan insanlar, devletler ve güçler devreye girmiş kirli oyunlar deşifre olmuş, büyük devletlerin iki yüzlüğü bir daha ortaya çıkmıştır. Bu oyunların kurbanı ise ailelerini geçindirmek için yoksulluk yüzünden tehlikeli, sonu olmayan, belirsiz yola çıkan eski Canadair CL-44 nakliye uçağının pilot ekibi olmuştur.

KAYNAKÇA

²³ А.Котловский, И. Сеидов, *Горячее небо холодной войны*, Журнал, Мир Авиации, No:2. 1995, с .28-29

²⁴ James Oberg, *The Bloody Border*, Chapter 3 from 'Uncovering Soviet Disasters', Random House 1988, p. 32-49

²⁵ Марат Сыртланов, *Таран в небе Армении*, журнал Крылья Родины, 28 июня 2006, с. 32-35

²⁶ James Oberg, *The Bloody Border*, Chapter 3 from 'Uncovering Soviet Disasters', Random House 1988, p. 32-49

²⁷ Марат Сыртланов, *Таран в небе Армении*, журнал Крылья Родины, 28 июня 2006, с. 32-35

Dowson Nick, The Independent, *In the 1970s Iran paid Britain for thousands of tanks, but when the Shah fell they were sold on to Iraq. Now Tehran wants its money back*, 2010, 24 April.

Hiro Dilip, “*Iran Under the Ayatollahs* ‘, (Routledge Revivals), Routledge, 2013.

Hunter Jane , *Israeli Arms Sales to Iran*, on Middle East Affairs, Washington Reports, November ,1986.

Жукова Людмила , “*Выбираю таран*”, (Очерки) "Молодая гвардия”, Москва.1985.

Котловский. А, Сеидов . И, “*Горячее небо «холодной войны*”, Часть 3, Мир авиации : журнал. Москва ., 1996.№ 2 (12).

Oberg James, *The Bloody Border*, Chapter 3 from ‘Uncovering Soviet Disasters’, Random House, 1988.

Razoux Pierre, *The Iran-Iraq War*, Harvard University Press, Ms. Cambridge, 2015.

Сырланов Марат , *Таран в небе Армении* , журнал Крылья Родины, 28 июня. 2006.

Ekler



Ek.1 Canadair CL-44 Nakliye Uçağı



Ek.2 MK V. Cheiftain Tankı



Ek.3 Valentin Kulyapin



Ek4. SU-15TM Avcı Jet Uçağı



Ek.5 18 Temmuz 1981 düşürülen Canadair CL-44 Nakliye Uçağının enkazı

ANALYSIS OF THE DEVELOPMENT OF RUSSIAN ECONOMIC POLICY INFLUENCE IN BANGLADESH DURING THE AWAMI LEAGUE TENURE: 2009 TO PRESENT

Dr. ASM Mahmudul Hasan¹

Prof. Dr. Ali Asker²

*Assistant Professor, Department of International Relations, Karabuk University, Türkiye

**Professor, Department of International Relations, Karabuk University, Türkiye

Abstract:

This article delves into the evolving landscape of Russian economic influence in Bangladesh, primarily during the governance of the Awami League from 2009 to the present. This period marks a pivotal era in the bilateral relations between the two nations, characterized by a noticeable shift in Bangladesh's foreign policy orientation towards Russia. The study extensively analyzes this realignment, particularly in contrast to the foreign policies of previous Bangladeshi administrations and assesses its implications for regional geopolitical dynamics.

Employing a qualitative research methodology, this analysis is underpinned by an exhaustive review of bilateral agreements, records of high-level diplomatic engagements, and the scope of sector-specific collaborations between Bangladesh and Russia. These sectors prominently include energy, nuclear power, oil and gas exploration, and cultural and educational initiatives. Such a comprehensive approach allows for a detailed understanding of the strategic underpinnings and outcomes of these collaborations.

Significant findings from this research highlight a robust increase in bilateral cooperation. Notably, the construction of the Rooppur Nuclear Power Plant stands out as a landmark development, symbolizing Russia's critical role in Bangladesh's quest for energy security and technological sophistication. Moreover, engagements spearheaded by Gazprom in oil and gas exploration have further cemented this cooperative relationship. Beyond the economic and technological spheres, cultural and educational exchanges have played a crucial role in deepening the bilateral ties, fostering a mutual understanding, and benefiting broad swathes of society in both nations.

The article concludes by offering a thorough evaluation of the economic and strategic impacts of these developments on both countries. It presents policy recommendations aimed at addressing the existing challenges and augmenting future cooperation. This detailed exploration not only illuminates the current state and depth of Bangladesh-Russia relations but also situates these findings within the broader context of South Asian geopolitics.

Key words: Russia, Economic Policy, Awami League Tenure, Bangladesh, South Asia

DOI:

АНАЛИЗ РАЗВИТИЯ ВЛИЯНИЯ РОССИЙСКОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ В БАНГЛАДЕШ С 2009 Г. ПО НАСТОЯЩЕЕ ВРЕМЯ

Аннотация: В данной статье рассматривается эволюция российского экономического влияния в Бангладеш, прежде всего во время правления Народной лиги с 2009 года по настоящее время. Этот период знаменует собой поворотную эпоху в двусторонних отношениях между двумя странами, характеризующуюся заметным сдвигом во внешнеполитической ориентации Бангладеш в сторону России. В исследовании подробно анализируется эта перестройка, особенно в отличие от внешней политики предыдущих администраций Бангладеш, и оцениваются ее последствия для региональной геополитической динамики.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Uluslararası Hukuk Anabilim Dalı, Karabük, Türkiye □ Ass. Prof., Karabuk University, Department of International Relations, International Law Department, Karabuk, Türkiye. abusalehhasan@karabuk.edu.tr • 0000-0001-8833-5101

² Professor, Karabük Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Uluslararası Siyaset Anabilim Dalı, Karabük, Türkiye □ Professor, Karabuk University, Department of International Relations, International Politics Department, Karabuk, Türkiye. aliasker@karabuk.edu.tr • 0000-0003-1801-3371

Этот анализ, основанный на методологии качественного исследования, подкреплен исчерпывающим обзором двусторонних соглашений, протоколов дипломатических встреч на высоком уровне и масштабов отраслевого сотрудничества между Бангладеш и Россией. Эти секторы в основном включают энергетику, атомную энергетику, разведку нефти и газа, а также культурные и образовательные инициативы. Такой комплексный подход позволяет детально понять стратегические основы и результаты такого сотрудничества.

Важные результаты этого исследования свидетельствуют о значительном росте двустороннего сотрудничества. Примечательно, что строительство АЭС «Руппур» является знаковым событием, символизирующим решающую роль России в стремлении Бангладеш к энергетической безопасности и технологическому совершенству. Более того, участие «Газпрома» в разведке нефти и газа еще больше укрепило эти отношения сотрудничества. Помимо экономической и технологической сферы, культурные и образовательные обмены сыграли решающую роль в углублении двусторонних связей, содействии взаимопониманию и приношению пользы широким слоям общества в обеих странах.

Статья завершается тщательной оценкой экономических и стратегических последствий этих событий для обеих стран. В нем представлены политические рекомендации, направленные на решение существующих проблем и расширение будущего сотрудничества. Это детальное исследование не только освещает нынешнее состояние и глубину отношений между Бангладеш и Россией, но также помещает эти выводы в более широкий контекст геополитики Южной Азии.

Ключевые слова: Россия, экономическая политика, срок полномочий Национальной лиги, Бангладеш, Южная Азия.

AWAMI LİĞİ GÖREV SÜRESİ SIRASINDA BANGLADEŞ'TE RUS EKONOMİK POLİTİKASI ETKİSİNİN GELİŞİMİNİN ANALİZİ: 2009'DAN BUGÜNE

Soyut:

Bu makale, özellikle 2009'dan günümüze Awami Birliği'nin yönetimi sırasında Rusya'nın Bangladeş'teki ekonomik nüfuzunun gelişen manzarasını ele alıyor. Bu dönem, iki ülke arasındaki ikili ilişkilerde, Bangladeş'in Rusya'ya yönelik dış politika yöneliminde gözle görülür bir değişimle karakterize edilen çok önemli bir döneme işaret ediyor. Çalışma, özellikle önceki Bangladeş yönetimlerinin dış politikalarının aksine, bu yeniden düzenlemeyi kapsamlı bir şekilde analiz ediyor ve bunun bölgesel jeopolitik dinamikler üzerindeki etkilerini değerlendiriyor.

Niteliksel bir araştırma metodolojisi kullanan bu analiz, ikili anlaşmaların, üst düzey diplomatik anlaşmaların kayıtlarının ve Bangladeş ile Rusya arasındaki sektöre özgü işbirliklerinin kapsamının kapsamlı bir incelemesiyle desteklenmektedir. Bu sektörler arasında enerji, nükleer enerji, petrol ve doğalgaz aramaları ile kültürel ve eğitimsel girişimler yer alıyor. Böylesine kapsamlı bir yaklaşım, bu işbirliklerinin stratejik temellerinin ve sonuçlarının ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasına olanak tanır.

Bu araştırmadan elde edilen önemli bulgular, ikili işbirliğinde güçlü bir artışa işaret ediyor. Özellikle, Rooppur Nükleer Santrali'nin inşası, Rusya'nın Bangladeş'in enerji güvenliği ve teknolojik gelişmişlik arayışındaki kritik rolünü simgeleyen dönüm noktası niteliğinde bir gelişme olarak öne çıkıyor. Dahası, Gazprom'un petrol ve doğalgaz aramalarında öncülük ettiği girişimler bu işbirlikçi ilişkiyi daha da güçlendirdi. Ekonomik ve teknolojik alanların ötesinde, kültürel ve eğitimsel alışverişler, ikili bağların derinleştirilmesinde, karşılıklı anlayışın geliştirilmesinde ve her iki ülkede de toplumun geniş kesimlerine fayda sağlanmasında önemli bir rol oynadı.

Makale, bu gelişmelerin her iki ülke üzerindeki ekonomik ve stratejik etkilerinin kapsamlı bir değerlendirmesini sunarak sonuçlanmaktadır. Mevcut zorlukların üstesinden gelmeyi ve gelecekteki işbirliğini artırmayı amaçlayan politika önerileri sunmaktadır. Bu ayrıntılı araştırma, yalnızca Bangladeş-Rusya ilişkilerinin mevcut durumunu ve derinliğini aydınlatmakla kalmıyor, aynı zamanda bu bulguları Güney Asya jeopolitiğinin daha geniş bağlamına yerleştiriyor.

Anahtar kelimeler: Rusya, Ekonomi Politikası, Awami Ligi Görev Süresi, Bangladeş, Güney Asya

1. Russia's New Engagement in South Asia: Renewed Focus on Bangladesh

Two years have passed since the onset of the Ukraine conflict, prompting significant geopolitical shifts. Russia, finding itself increasingly distanced from Western nations, has strategically pivoted its

focus eastward, seeking to solidify alliances in South Asia. This region, characterized by its complex political dynamics and burgeoning economies, offers fertile ground for new diplomatic and economic engagements. Among the South Asian nations, Bangladesh has emerged as a key focal point for Russia's renewed outreach efforts³.

Historically, Russia has maintained a robust partnership with India, primarily through substantial arms and energy sales. Despite this prioritization, Russia's overall regional footprint has remained relatively modest. Recognizing the need to diversify its alliances and enhance its influence, Russia is now intensifying its efforts to build stronger ties with India's neighbors, with Bangladesh receiving particular attention⁴.

In a joint statement, Russian Foreign Minister Sergey Lavrov and Russian Ambassador to Bangladesh Alexander Mantytskiy underscored the significance of the Bangladesh-Russia relationship. They highlighted that Bangladesh stands as Russia's second largest trading partner in South Asia, following India. This partnership has thrived despite global challenges, including the COVID-19 pandemic. Remarkably, the volume of trade between the two countries reached a record high of \$2.97 billion in 2021⁵.

The burgeoning trade relations between Russia and Bangladesh signify a mutual interest in deepening economic cooperation. Russia's focus on Bangladesh is driven by several strategic considerations. Firstly, Bangladesh's strategic location offers Russia a valuable gateway to the Bay of Bengal and the broader Indian Ocean region. This access is crucial for Russia as it seeks to enhance its maritime presence and establish new trade routes.

Secondly, Bangladesh's growing economy presents numerous opportunities for Russian businesses. The country's rapid industrialization and expanding consumer market align well with Russia's export capabilities, particularly in sectors such as energy, machinery, and technology. Strengthening economic ties with Bangladesh not only diversifies Russia's trade portfolio but also contributes to its broader goal of reducing reliance on Western markets⁶.

Furthermore, Russia's engagement with Bangladesh extends beyond economic interests. Both nations share common perspectives on several global issues, including a commitment to a multipolar world order and non-interference in the internal affairs of sovereign states. These shared values provide a solid foundation for deeper political and diplomatic cooperation.

As Russia continues to navigate the complex geopolitical landscape post-Ukraine conflict, its renewed focus on South Asia, particularly Bangladesh, marks a significant strategic shift. By forging stronger ties with Bangladesh, Russia aims to enhance its regional influence, diversify its economic partnerships, and reinforce its presence in a rapidly evolving global order. This engagement reflects Russia's broader strategy of looking eastward, leveraging new alliances to navigate the challenges and opportunities of the 21st century.

2. Historical Overview of Bangladesh-Russia Relations: 1971-1975

The foundation of the relationship between Russia and Bangladesh is deeply rooted in the pivotal role played by the Soviet Union during Bangladesh's Liberation War in 1971. The USSR's support for Bangladesh's independence movement was instrumental, providing not only moral and political backing but also essential material aid.⁷ This early recognition of Bangladesh's sovereignty enabled the establishment of direct political dialogue between the two nations.⁸

³ Aleksei Zakharov, 'From Neglect to Revival: Making Sense of Russia's Outreach to Bangladesh', *ORF Issue Brief No. 689* (Observer Research Foundation 2024).

⁴ *ibid.*

⁵ 'Dhaka-Moscow Ties to Thrive with New Govt in Chair, Hopes Russia' *Prothom Alo* (Dhaka, 25 January 2024) <<https://en.prothomalo.com/bangladesh/czcocdwfxa>>.

⁶ Md Sayedur Rahman, 'Strengthening Bangladesh-Russia Relations for Sustainable Development: Challenges and Opportunities' [2024] *Academia Journal of Humanities & Social Sciences* 55.

⁷ BD Govt., 'Bangladesh-Russia Relation Enters into a New Phase'

<<https://moscow.mofa.gov.bd/en/site/page/Political-relations>> accessed 4 November 2024.

⁸ Andrio Drong, 'Отношения Бангладеш с Советским Союзом и Россией (1972 - 2015 Годы)' [2017]

Genesis: исторические исследования <https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=21609> accessed 4 July 2024.

In March 1972, Bangladesh's founder and first president, Sheikh Mujibur Rahman, visited Moscow⁹. During his visit, he met with top Soviet officials, including Leonid Brezhnev, Nikolai Podgorny, and Alexei Kosygin. This historic visit marked the beginning of a strong bilateral relationship. Several significant agreements were signed, covering various areas such as economic and technical cooperation, restoration of seaport navigation, air services, trade, and cultural and scientific collaboration.¹⁰ Remarkably, some of these agreements remain active today, underscoring their lasting impact.

At the request of Bangladesh, in April 1972, the Soviet Navy's Special Expedition 12 was dispatched to the Bay of Bengal. The mission aimed to clear the Chittagong port of mines and wreckage left from the Liberation War. Despite facing numerous technical challenges, the operation was successful, enabling the swift delivery of essential supplies to the war-torn nation. However, the mission was not without its sacrifices¹¹. On July 13, 1973, Senior Sailor Yury Redkin of the Kamchatka flotilla tragically died in service and was buried with military honors in Chittagong at the Naval Academy, highlighting the profound commitment of the Soviet Union to Bangladesh's recovery¹².

The Soviet Union's role during the crucial period of the India-Pakistan conflict (December 3-21, 1971) was pivotal. At the United Nations, the USSR backed Bangladesh's independence movement and was among the first to recognize the new state. Russia exercised its veto power in the UN Security Council to block resolutions by the US and China that attempted to separate ceasefire and political issues in East Pakistan, thereby overlooking the true causes of the military conflict. This decisive action contributed significantly to the eventual surrender of Pakistani forces on December 16, 1971, and the return of the Bangladesh government to Dhaka on December 22, marking the beginning of the nation's reconstruction and quest for global recognition.

On January 25, 1972, Bangladesh and the USSR formally established diplomatic relations. This milestone was followed by the USSR's support in helping Bangladesh gain membership in the United Nations. From 1971 to 1975, the Soviet Union provided substantial economic aid to Bangladesh. One of the most notable contributions was the construction of the Ghorashal Thermal Power Plant (TPP), which remains one of the largest power plants in Bangladesh, significantly bolstering the country's energy infrastructure¹³.

The relationship between Bangladesh and Russia is deeply entrenched in a history of mutual support and cooperation. The period from 1971 to 1975 was marked by significant Soviet contributions to Bangladesh's independence and subsequent reconstruction efforts. This strong foundation has continued to influence the bilateral relations between the two nations, highlighting the enduring legacy of their early partnership.

3. Bilateral Relations between Bangladesh and Russia: The Challenging Years (1975-2009)

The bilateral relationship between Bangladesh and the Soviet Union, which had been forged in the crucible of Bangladesh's Liberation War, faced significant challenges following the political upheaval of 1975. The coup that year led to the assassination of Bangladesh's founding leader, Sheikh Mujibur Rahman, and initiated a period of reevaluation in Dhaka's foreign policy, particularly its stance towards Moscow.

During the presidencies of Ziaur Rahman and H.M. Ershad, Bangladesh's relations with the Soviet Union further deteriorated. Both leaders expressed concern over several key geopolitical issues that placed them at odds with Soviet policies¹⁴. One of the primary points of contention was the Soviet invasion of Afghanistan in 1979. Bangladesh, aligning itself with the broader international

⁹ Rahman (n 4).

¹⁰ Игорь Моргулов, 'О Перспективах Российско-Бангладешского Сотрудничества' *Международная жизнь* (25 January 2022) <<https://interaffairs.ru/news/show/33398>> accessed 4 July 2024.

¹¹ 'On the Military Cemetery of Soviet Sailor Y.V.Redkin in Bangladesh' <https://bangladesh.mid.ru/en/countries/bilateral-relations/dvustoronnie_otnosheniya/> accessed 5 December 2024.

¹² *ibid.*

¹³ Rahman (n 4).

¹⁴ Sheikh Shams Morsalin and Saddam Hosen, 'Revisiting Bangladesh-Russia Relations: Reflections of Neoclassical Realism' (2024) 45 *BISS JOURNAL* 89.

condemnation of the invasion, viewed it as a violation of national sovereignty and a destabilizing factor in the region¹⁵.

Additionally, Bangladesh was troubled by the Soviet Union's support for Vietnam's intervention in Cambodia. This support was seen as another example of Soviet overreach and interventionism, which did not sit well with the Bangladeshi leadership, who were keen to promote non-alignment and sovereignty in international affairs.

The nadir of Bangladesh-Soviet relations came in 1983. In a dramatic move, the Bangladeshi government expelled 18 Soviet diplomats, accusing them of engaging in activities beyond their official diplomatic roles. This incident underscored the deep mistrust and strained relations between Dhaka and Moscow during this period. The expulsion of the diplomats marked a significant low point, reflecting the extent of the bilateral discord.

Throughout this period, the relationship remained tense and fraught with mutual suspicion. Bangladesh's leadership, particularly under Ziaur Rahman and H.M. Ershad, sought to distance the country from Soviet influence, aligning more closely with Western and non-aligned nations. This strategic shift was driven by a desire to navigate the complex geopolitical landscape of the Cold War, emphasizing sovereignty and independence from superpower conflicts¹⁶.

Despite these challenges, the period was also characterized by an undercurrent of pragmatism. Both nations, while navigating their differences, remained aware of the potential benefits of re-engagement and cooperation. However, it would take a significant geopolitical shift and a change in leadership in both countries for the relationship to begin to thaw and eventually normalize.

In conclusion, the years following 1975 were marked by significant strain in Bangladesh-Russia relations. The political upheavals in Bangladesh, combined with divergent views on key international issues, led to a period of reevaluation and distancing. The expulsion of Soviet diplomats in 1983 epitomized the deep mistrust of the era. However, these challenges set the stage for the eventual normalization of relations, as both nations sought to move beyond their historical grievances and explore new avenues for cooperation in the post-Cold War world.

In the 1991 parliamentary elections, the Bangladesh Nationalist Party won a landslide victory and Mrs Zia Khaleda became the first woman Prime Minister in the history of Bangladesh. During her rule (1991-1996), measures were taken to improve relations with the Soviet Union, which were successful. The change in political orientation and the change in the principles of "glasnost" and "perestroika", the withdrawal of Soviet troops from Afghanistan, the improvement of Soviet-Chinese relations, and in general East-West relations, also gave a chance to revive Soviet-Bangladesh relations. In July 1991, Foreign Minister Mustafizur Rahman visited Moscow. It was the first high-level political visit to the Soviet Union in 16 years since 1975. The visit certainly opened new horizons for co-operation. Although not much progress was made mainly due to the tumultuous changes and political instability in the USSR at the end of 1991.¹⁷

4. Awami League Government (1996-2001): A Period of Significant Bilateral Relations

The tenure of the Awami League government from 1996 to 2001 marked a notable period in the history of Bangladesh's foreign relations, particularly with Russia. Under Prime Minister Sheikh Hasina's leadership, Bangladesh witnessed the formation of significant bilateral ties not seen under previous regimes.

During the 1990s, Bangladesh-Russia relations improved markedly due to the proactive foreign policy of Sheikh Hasina's government. This era saw a concerted effort to engage with Russia on various fronts, laying the groundwork for a more robust partnership.

A cornerstone of these improved relations was the signing of a military-technical cooperation agreement in 1999. This agreement was a landmark development, reflecting a deepening of strategic and defense ties between Bangladesh and Russia. It was during this time that Bangladesh diversified its defense procurement, which included significant purchases of military equipment from Russia.

¹⁵ *ibid.*

¹⁶ *ibid.*

¹⁷ Drong (n 6).

One of the most notable transactions during Sheikh Hasina's tenure was the 1999 purchase of eight MIG-29 fighter jets from Russia¹⁸. This move symbolized a leap forward in Bangladesh's military capabilities and underscored the strengthening of bilateral defense cooperation.

However, this defense procurement was not without controversy. Following the conclusion of Sheikh Hasina's term, her government faced allegations of corruption linked to the MIG-29 purchase. The succeeding administration, led by Khaleda Zia, initiated a corruption investigation into the deal. This investigation cast a shadow over the otherwise successful tenure of the Awami League, leading to political and legal challenges for Hasina and her government officials.

5. Shift in 2009: Revival of Strategic Dialogue between Moscow and Dhaka

In 2009, the strategic dialogue between Moscow and Dhaka experienced a significant revival, particularly in the areas of defense and nuclear energy. This resurgence coincided with the return to power of the Awami League, led by Sheikh Hasina, marking a pivotal shift in Bangladesh's foreign policy¹⁹. The newly elected government sought to realign its international partnerships, recognizing the importance of a robust relationship with Russia.

As Bangladesh approaches its parliamentary elections in January 2024, Russia has thrown its support behind the Awami League, emphasizing the deep historical connections and the growing partnership between the two nations. This support is rooted in the multifaceted collaboration that has developed over the years, encompassing various sectors of mutual interest. Russia's backing of the Awami League highlights the strategic importance it places on maintaining a stable and cooperative relationship with Bangladesh.

Contrastingly, Russia views the Bangladesh Nationalist Party (BNP) as a 'pro-Western' party. The potential rise of the BNP to power is perceived by Moscow as a threat to its interests in Bangladesh. This perception underscores the geopolitical significance of the current alliance between the Awami League and Russia. Moscow's apprehensions about the BNP's pro-Western stance further solidify its support for the Awami League, aiming to safeguard its interests in the region.

Upon taking office in January 2009, the Awami League government proactively sought to expand and deepen its relations with Russia. This strategic decision was driven by a desire for mutual benefits and a recognition of the importance of robust bilateral ties. The government's proactive approach included fostering cooperation in various sectors, reflecting a comprehensive strategy to enhance bilateral relations.

A notable milestone in this renewed relationship was the visit of Bangladesh's Prime Minister Sheikh Hasina to Russia in January 2013²⁰. Invited by President Vladimir Putin, this visit marked a significant boost in bilateral relations, resulting in the signing of several key agreements. Sheikh Hasina's visit underscored the commitment of both nations to strengthen their partnership and explore new avenues of cooperation.

During Sheikh Hasina's 2013 visit, the two nations inked agreements across a range of sectors²¹. These included the construction of the Rooppur Nuclear Power Plant, a landmark project in Bangladesh's energy sector. Additionally, agreements were made in the fields of law, parliamentary affairs, education, culture, agriculture, trade, power, energy, and mineral resources. These agreements have laid a strong foundation for continued collaboration and growth in bilateral relations. The Rooppur Nuclear Power Plant stands as a testament to the deepening cooperation between the two nations, promising to significantly enhance Bangladesh's energy capabilities.

The multifaceted agreements signed during Sheikh Hasina's visit reflect the broad scope of cooperation between Bangladesh and Russia. In the realm of education and culture, the agreements aim to promote mutual understanding and cultural exchange. In agriculture and trade, the collaboration seeks

¹⁸ 'Sheikh Hasina Indicted in MiG-29 Case' *Hindustan Times* (20 August 2008) <<https://www.hindustantimes.com/world/sheikh-hasina-indicted-in-mig-29-case/story-KsdgAJYS465soM1PmHzpHM.html>>.

¹⁹ Zakharov (n 1).

²⁰ Igor Morgulov, 'The Prospects of Bangladesh-Russia Cooperation' *The Daily Star* (25 January 2022) <<https://www.thedailystar.net/views/opinion/news/the-prospects-bangladesh-russia-cooperation-2946446>>.

²¹ *ibid*.

to bolster economic ties and enhance trade opportunities. In the sectors of power, energy, and mineral resources, the agreements focus on sustainable development and mutual benefit.

Overall, the strategic dialogue between Moscow and Dhaka, revitalized in 2009, has grown into a robust partnership with significant implications for both nations. The bilateral agreements and cooperation initiatives established in recent years are testament to the mutual benefits and strategic interests that drive this enduring partnership.

6. Collaborations in the Development of Russian Policy Influence: A Sector-Specific Analysis

6.1. Energy Sector: The Rooppur Nuclear Power Plant

The Rooppur Nuclear Power Plant stands as a testament to the thriving partnership between Russia and Bangladesh, highlighting the significant influence of Russian policy in the energy sector. This collaboration, initiated in 2009, has progressed through various government agreements, underscoring the strategic alliance between the two nations²².

The project involves constructing two units equipped with VVER-1200 reactors, each boasting a 60-year lifecycle with a potential extension of 20 years. With a combined total capacity of 2,400 megawatts, the Rooppur plant is set to address approximately 10% of Bangladesh's energy needs, playing a critical role in the country's energy security. This development is particularly vital given Bangladesh's rising electricity demand and its strategic efforts to diversify the energy sector²³.

Recently, Russia delivered the first batch of nuclear fuel for the Rooppur plant's initial unit, marking a significant milestone in the project's timeline. The delivery was celebrated during a virtual ceremony attended by Prime Minister Sheikh Hasina and President Vladimir Putin. Putin emphasized Russia's commitment to supporting the entire lifecycle of the project and its pivotal role in fostering Bangladesh's peaceful nuclear industry. Following the uranium delivery, the plant was officially designated as a nuclear facility, signifying a crucial step toward its operational status²⁴.

The launch dates for the first and second units of the power plant are set for 2024 and 2025, respectively. Russian Ambassador Aleksandr Mantytsky highlighted the Rooppur Nuclear Power Plant, developed by Rosatom, as a cornerstone of Bangladesh's enhanced energy security. He pointed out that energy cooperation remains a central aspect of Russia's economic relations with Bangladesh, referencing Gazprom's successful drilling of 20 gas wells in southern Bangladesh as another example of productive collaboration.

The construction of the Rooppur Nuclear Power Plant represents Bangladesh's first foray into nuclear energy, with the project costing approximately \$12.65 billion. A substantial 90% of this funding is provided through a Russian loan, featuring a 28-year repayment term and a 10-year grace period, reflecting the deep financial and technical involvement of Russia in this venture²⁵.

This strategic energy collaboration between Russia and Bangladesh underscores the mutual benefits derived from their partnership, highlighting the importance of international cooperation in addressing energy security and diversification. The successful execution of the Rooppur Nuclear Power Plant project not only strengthens bilateral relations but also sets a precedent for future endeavors in the energy sector, fostering sustainable development and technological advancement in Bangladesh.

6.2. Other Energy Cooperation

Russia has established itself as a key partner in the exploration of oil and gas resources in Bangladesh. This partnership took a significant step forward in April 2012, when "Gazprom EP International" and Bangladesh's "Petrobangla" signed agreements to drill gas wells across the country²⁶. Since then, Gazprom EP International has played a crucial role in designing and constructing 17 appraisal, exploration, and production wells in eight different fields. This collaboration has been pivotal in advancing Bangladesh's energy infrastructure and meeting its growing energy demands²⁷.

²² BD Govt. (n 5).

²³ Rahman (n 4).

²⁴ Zakharov (n 1).

²⁵ 'Bangladesh Gets First Uranium Shipment from Russia for Nuclear Power Plant' *Al Jazeera* (6 October 2023) <<https://www.aljazeera.com/news/2023/10/6/bangladesh-gets-first-uranium-shipment-from-russia-for-nuclear-power-plant>>.

²⁶ BD Govt. (n 5).

²⁷ *ibid*.

Recently, Gazprom further solidified its commitment to Bangladesh's energy sector by signing two Memorandums of Understanding (MOUs) with Bangladeshi departments. The first MOU established strategic cooperation between Petrobangla and PJSC Gazprom, setting the stage for enhanced collaboration in future projects. The second MOU focused on developing the Bhola gas fields, a partnership between Bapex and Gazprom EP International BV, highlighting Russia's ongoing support for Bangladesh's energy development.

6.3. Defense Sector

In addition to energy cooperation, Russia has been a significant partner in the defense sector, serving as a major source of defense imports for Bangladesh, second only to China. A pivotal moment in this bilateral engagement occurred in 2013, when a Russian credit line of US\$1 billion was extended following talks between President Vladimir Putin and Prime Minister Sheikh Hasina in Moscow²⁸. This financial support enabled Bangladesh to procure a range of military equipment, enhancing its defense capabilities.

Using the Russian loan, Bangladesh acquired 16 Yak-130 combat trainer jets, five Mi-171Sh combat-transport helicopters, and various armored equipment²⁹. These acquisitions have significantly bolstered the capabilities of the Bangladesh Army and the Bangladesh Air Force. The presence of Russian-made military hardware in Bangladesh's defense forces underscores the depth of the defense relationship between the two nations.

In November 2023, a historic event underscored the strength of this defense partnership: Russian warships from the Pacific Fleet visited the Chittagong Port for the first time in five decades³⁰. This visit was seen by analysts as a demonstration of Russia's power projection capabilities and a signal to Washington that the ongoing conflict in Ukraine has not diminished Russia's global reach or isolated it internationally. The visit also highlighted the "very high level" of relations between Russia and Bangladesh, reinforcing the strategic importance of their defense cooperation³¹.

Bangladesh's procurement of Russian military hardware includes Yak-130 combat-training aircraft, Mi-17 and Mi-171 helicopters, BTR-80 armored personnel carriers, MiG-29 fighter aircraft, and other specialized equipment. This diverse array of military assets from Russia has played a vital role in enhancing Bangladesh's defense readiness and operational capabilities³².

The multifaceted collaboration between Russia and Bangladesh in both the energy and defense sectors illustrates the significant influence of Russian policy and the mutual benefits derived from this strategic partnership. As Bangladesh continues to develop its energy infrastructure and strengthen its defense capabilities, the support and cooperation from Russia remain crucial in achieving these national objectives.

Collaborations in the Development of Russian Policy Influence: A Sector-Specific Analysis

6.4. Expanding Influence in Various Sectors

In recent years, Russia has significantly expanded its influence in Bangladesh beyond the energy and defense sectors, creating a multifaceted partnership that benefits both nations.

One key area of collaboration is agriculture, particularly in the importation of wheat and fertilizers. In 2023, Russia exported 2.7 million tons of wheat to Bangladesh, making it the third-largest destination for Russian wheat outside the Eurasian Economic Union, a coalition of five former Soviet republics³³. This substantial export volume underscores the importance of Russian wheat in meeting Bangladesh's food security needs. Additionally, Russian diplomats have reported an increase in

²⁸ Zakharov (n 1).

²⁹ *ibid.*

³⁰ 'Russian Naval Ships Call at Bangladeshi Port for First Time in Half a Century' *russian news agency* (12 November 2023) <<https://tass.com/defense/1705011>>.

³¹ *ibid.*

³² Zakharov (n 1).

³³ Saiful Islam, 'Russian Participation in Bangladesh Economy May Increase' *Daily Bonikbarta* (4 March 2024) <https://bonikbarta.net/home/news_description/375578/Russian-participation-in-Bangladesh-economy-may-increase->.

Bangladesh's import of fertilizers from Russia, which is vital for enhancing crop yields and ensuring food security³⁴.

The trade dynamics between Russia and Bangladesh have also seen a growing interest from Russian investors in Bangladesh's readymade garment (RMG) sector³⁵. With many international brands having exited the Russian market since 2022, Russian businesses are now seeking new sources for garments, and Bangladesh has emerged as a favorable destination. Russian diplomats have indicated that investment from both state and private Russian entities in Bangladesh's RMG sector could potentially reach billions of dollars, reflecting the high level of interest and potential for growth in this area³⁶.

Beyond agriculture and garments, Russian companies are showing keen interest in forming joint ventures with Bangladeshi counterparts across various industries. These include information and communication technology (ICT), pharmaceuticals, space technology, geological surveys, maritime activities, railways, and air transportation. Such joint ventures promise substantial technological and financial investments in Bangladesh, fostering innovation and development across multiple sectors.

The willingness of Russian companies to engage in joint ventures and substantial investments in Bangladesh demonstrates a strategic move to deepen bilateral economic ties and explore new opportunities. This diversification of collaboration into sectors such as ICT and pharmaceuticals not only highlights the adaptability and forward-thinking approach of both nations but also sets the stage for a more resilient and dynamic partnership.

As Russia continues to expand its influence in Bangladesh through strategic collaborations in agriculture, garments, and various high-tech industries, the bilateral relationship is poised to grow stronger, offering mutual benefits and fostering economic growth for both nations.

Collaborations in the Development of Russian Policy Influence: A Sector-Specific Analysis

6.5. Cooperation in Education Sector

Russia and Bangladesh share a longstanding and productive relationship in the field of education. Since 1972, Bangladeshi students have benefited from scholarships under the USSR/Russian State Scholarship scheme. This educational exchange has significantly impacted various sectors of Bangladesh's economy and society, with over 6,000 Bangladeshi graduates from Soviet and Russian universities now holding high-ranking roles in government, private firms, and cultural organizations³⁷.

Interest in learning Russian is also growing in Bangladesh, evidenced by approximately 200 students attending Russian language courses at the Russian House in Dhaka each year. This increasing interest highlights the cultural and educational ties that continue to strengthen the bilateral relationship between the two nations.

6.6. IT Sector

The IT and cybersecurity sectors are key areas of economic collaboration between Russia and Bangladesh. The rapidly growing Bangladeshi IT market has attracted several Russian tech firms, including Kaspersky, Ollo, and RealVU. These companies are making significant inroads into the Bangladeshi market, contributing to its technological advancement and cybersecurity infrastructure³⁸.

Additionally, the major shareholder of the Bangladeshi mobile operator Banglalink Digital Communications Ltd is the Russian multinational holding, Vypelcom. This investment underscores the deep economic ties and the strategic importance of the IT sector in the bilateral relationship.

6.7. Diplomatic Engagements

³⁴ *ibid.*

³⁵ Refayet Ullah Mirdha, 'RMG Export to Russia Drops Sharply' *The Daily Star* (23 January 2023) <<https://www.thedailystar.net/business/economy/news/rmg-export-russia-drops-sharply-3227956>>.

³⁶ *ibid.*

³⁷ BD Govt. (n 5).

³⁸ Rahman (n 4).

In a significant diplomatic move, Russian Foreign Minister Sergey Lavrov visited Dhaka for two days in September 2023, just before the G20 summit in New Delhi³⁹. During his visit, Lavrov discussed a broad spectrum of topics with Bangladeshi officials, including trade, energy, space, and geopolitics. This visit marked the first time a Soviet or Russian top diplomat visited Bangladesh, indicating Moscow's renewed focus on Dhaka and its intent to enhance bilateral cooperation⁴⁰.

Lavrov's trip represents a major milestone in the ongoing diplomatic relationship between Russia and Bangladesh. Despite facing "artificial external obstacles and a counterproductive sanction policy" from Western countries, both governments and their businesses are quickly adapting to new circumstances. They are committed to elevating trade relations to new levels, demonstrating resilience and a strong partnership⁴¹.

The Russian ambassador highlighted that Moscow and Dhaka have no significant unresolved political issues. Both nations support multilateralism and non-alignment in international affairs and are actively working against terrorism, extremism, cybercrime, xenophobia, neo-colonialism, and climate change. This alignment in political and diplomatic stances further strengthens their bilateral relationship, paving the way for continued cooperation across various sectors⁴².

7. Geopolitical and Regional Implications

7.1. Impact on South Asia

Bangladesh's strategic importance to Russia in South Asia is underscored by the announcement from Russian Ambassador to Bangladesh Alexander Mantytskiy. Speaking at a National Press Club event on December 7 last year, Mantytskiy highlighted that Bangladesh is Russia's second-largest trading partner in South Asia after India⁴³. This robust trading relationship has persisted even during the challenges posed by the pandemic.

In 2021, the trade volume between Russia and Bangladesh reached a record high of \$2.97 billion⁴⁴. However, following the imposition of unilateral sanctions by Western countries against Russia in 2022, production and logistics disruptions significantly affected Russia's trade with Bangladesh and other nations. Consequently, the trade volume was reduced to \$640 million, demonstrating the tangible impacts of geopolitical tensions on regional trade dynamics⁴⁵.

7.2. Global Implications

The geopolitical landscape in Bangladesh reflects broader global tensions, particularly involving the United States, Russia, and China. The US has shown a keen interest in Bangladesh's domestic politics, emphasizing the need for transparent elections. This was highlighted by the US ambassador to Bangladesh's visit to the leader of the opposition BNP, signaling support for the opposition and a commitment to democratic processes in the country.

In response, Russia criticized the actions of the US ambassador, accusing the US of meddling in Bangladesh's internal affairs and pursuing hegemonic ambitions. This criticism reflects Russia's broader stance against what it perceives as the overreach of developed democracies in the internal politics of other nations⁴⁶.

³⁹ Ruma Paul and Filipp Lebedev, 'Russia's Foreign Minister Lavrov to Visit Bangladesh Ahead of G20 Meeting' *Reuters* (5 September 2023) <<https://www.reuters.com/world/russias-foreign-minister-lavrov-visit-bangladesh-ahead-g20-meeting-2023-09-05/>>.

⁴⁰ *ibid.*

⁴¹ UNB, 'Envoy: Energy Cooperation Has Been Backbone of Bangladesh-Russia Economic Relations' *Dhaka Tribune* (12 June 2023) <<https://www.dhakatribune.com/bangladesh/foreign-affairs/313328/envoy-energy-cooperation-has-been-backbone-of->>.

⁴² *ibid.*

⁴³ *ibid.*

⁴⁴ BD Govt. (n 5).

⁴⁵ *ibid.*

⁴⁶ Star Digital Report, 'Russia Accuses US of Interfering in Bangladesh's Affairs' *The Daily Star* (23 November 2023) <<https://www.thedailystar.net/news/bangladesh/diplomacy/news/russia-accuses-us-interfering-bangladeshs-affairs-3477391>>.

China has aligned itself with Russia in opposing US pressure on Bangladesh's Awami League government. Both countries advocate against hegemonism and power politics, emphasizing the importance of respecting national sovereignty and non-interference in domestic affairs.

These events underscore a broader geopolitical tussle involving the US, Russia, and China over influence in Bangladesh. The interplay of these major powers in Bangladesh's political landscape highlights the country's strategic significance in South Asia and the global implications of its domestic politics.

This dynamic situation in Bangladesh serves as a microcosm of the larger geopolitical contest between major global powers, reflecting their competing interests and the potential for regional and global implications based on the outcomes of these political interactions.

8. Conclusion

The robust relationship between Russia and Bangladesh has significantly developed during the tenure of the Awami League, marking a pivotal chapter in their bilateral ties. Bangladesh has adeptly balanced its growing ties with Russia while maintaining its relationship with the United States, underscoring its strategic importance in the geopolitical landscape of South Asia.

Russia's economic policies have successfully positioned Bangladesh as its second-largest trading partner in South Asia, second only to India. This reflects Russia's strategic investment in Bangladesh, aimed at strengthening economic ties and expanding its influence in the region. In the context of the Ukraine conflict and escalating tensions with the West, Russia is actively revitalizing neglected partnerships and seeking support from developing nations, a crucial move as it navigates a complex global landscape.

Energy and commercial interests drive Russia's policy towards Bangladesh, countering U.S. influence in the region and enhancing Russia's foothold in South Asia. Strategic investments in these sectors, particularly nuclear energy, are designed to build long-term connections with Dhaka, potentially binding the two countries for decades to come, regardless of the political party in power in Bangladesh.

Despite the growing engagement, Russia's economic relationship with Bangladesh remains vulnerable to international sanctions, posing financial and technical constraints that could hinder the deepening of ties. However, as Russia continues to view Bangladesh as a key partner in South Asia, the roles of India and China—its primary strategic partners—are expected to become increasingly significant in the Dhaka-Moscow partnership.

Amid the geopolitical contest for regional influence, Russia's policy towards Bangladesh has gained new momentum. Driven by energy and commercial interests and a strategic imperative not to cede ground to the U.S., Russia is committed to forging a resilient and multifaceted partnership with Bangladesh. This evolving relationship highlights Bangladesh's strategic importance in Russia's broader geopolitical strategy in South Asia.

BIBLIOGRAPHY

'Bangladesh Gets First Uranium Shipment from Russia for Nuclear Power Plant' *Al Jazeera* (6 October 2023) <<https://www.aljazeera.com/news/2023/10/6/bangladesh-gets-first-uranium-shipment-from-russia-for-nuclear-power-plant>>

BD Govt., 'Bangladesh-Russia Relation Enters into a New Phase' <<https://moscow.mofa.gov.bd/en/site/page/Political-relations>> accessed 4 November 2024

'Dhaka-Moscow Ties to Thrive with New Govt in Chair, Hopes Russia' *Prothom Alo* (Dhaka, 25 January 2024) <<https://en.prothomalo.com/bangladesh/czccodwfxa>>

Drong A, 'Отношения Бангладеш с Советским Союзом и Россией (1972 - 2015 Годы)' [2017] *Genesis: исторические исследования* <https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=21609> accessed 4 July 2024

Islam S, 'Russian Participation in Bangladesh Economy May Increase' *Daily Bonikbarta* (4 March 2024) <https://bonikbarta.net/home/news_description/375578/Russian-participation-in-Bangladesh-economy-may-increase->>

Kugelmann, M, 'Bangladesh Becomes U.S.-Russia Battleground' *Foreign Policy* (5 January 2023) <<https://foreignpolicy.com/2023/01/05/bangladesh-us-russia-battleground-embassy-dhaka-nonalignment/>>

Mirdha RU, 'RMG Export to Russia Drops Sharply' *The Daily Star* (23 January 2023) <<https://www.thedailystar.net/business/economy/news/rmg-export-russia-drops-sharply-3227956>>

Morgulov I, 'The Prospects of Bangladesh-Russia Cooperation' *The Daily Star* (25 January 2022) <<https://www.thedailystar.net/views/opinion/news/the-prospects-bangladesh-russia-cooperation-2946446>>

Morsalin SS and Hosen S, 'Revisiting Bangladesh-Russia Relations: Reflections of Neoclassical Realism' (2024) 45 *BISS JOURNAL* 89

'On the Military Cemetery of Soviet Sailor Y.V.Redkin in Bangladesh' <https://bangladesh.mid.ru/en/countries/bilateral-relations/dvustoronnie_otnosheniya/> accessed 5 December 2024

Paul R and Lebedev F, 'Russia's Foreign Minister Lavrov to Visit Bangladesh Ahead of G20 Meeting' *Reuters* (5 September 2023) <<https://www.reuters.com/world/russias-foreign-minister-lavrov-visit-bangladesh-ahead-g20-meeting-2023-09-05/>>

Rahman MdS, 'Strengthening Bangladesh-Russia Relations for Sustainable Development: Challenges and Opportunities' [2024] *Academia Journal of Humanities & Social Sciences* 55

'Russian Naval Ships Call at Bangladeshi Port for First Time in Half a Century' *russian news agency* (12 November 2023) <<https://tass.com/defense/1705011>>

'Sheikh Hasina Indicted in MiG-29 Case' *Hindustan Times* (20 August 2008) <<https://www.hindustantimes.com/world/sheikh-hasina-indicted-in-mig-29-case/story-KsdgAJYS465soM1PmHzpHM.html>>

Star Digital Report, 'Russia Accuses US of Interfering in Bangladesh's Affairs' *The Daily Star* (23 November 2023) <<https://www.thedailystar.net/news/bangladesh/diplomacy/news/russia-accuses-us-interfering-bangladeshs-affairs-3477391>>

UNB, 'Envoy: Energy Cooperation Has Been Backbone of Bangladesh-Russia Economic Relations' *Dhaka Tribune* (12 June 2023) <<https://www.dhakatribune.com/bangladesh/foreign-affairs/313328/envoy-energy-cooperation-has-been-backbone-of>>

Zakharov A, 'From Neglect to Revival: Making Sense of Russia's Outreach to Bangladesh', *ORF Issue Brief No. 689* (Observer Research Foundation 2024)

Моргулов И, 'О Перспективах Российско-Бангладешского Сотрудничества' *Международная жизнь* (25 January 2022) <<https://interaffairs.ru/news/show/33398>> accessed 4 July 2024

RUSSIAN SOFT POWER IN SERBIA: POLITICAL SCIENCE ANALYSIS OF DEEPENING AND PROSPECTS FOR EXPANSION

Milosava CEROVIĆ

PhD Candidate of the Department of Comparative Political Science
MGIMO University

Abstract:

The essay analyzes the prospects of Russia's soft power in the Balkans. The Russian Federation has long-standing historical, political, cultural and economic ties with the Balkan region. Therefore, free from the one-sided ideological approach that hindered the use of soft power by the USSR during the Cold War era, Russia faces a choice on how best to utilize its vast potential for peaceful diplomacy and influence in the Western Balkans. The essay will provide a political science analysis of the Russian Federation's achievements in expanding its influence in the Western Balkans, as well as the shortcomings of its foreign policy. The analysis will cover several states in the Western Balkans and their soft power ties with Russia: Serbia, Montenegro and Bosnia and Herzegovina. The paper raises the question: can Russia stand up to its main rivals in the region, the US and the EU, in the struggle for influence in the Balkans? The answer largely depends on the different approaches and methods used by Russian diplomacy and the level of funding for projects that can be used to expand Russia's cultural influence in the Balkan Peninsula.

Keywords: Russia, Balkans, soft power, influence, diplomacy, cooperation.

DOI:

РОССИЙСКАЯ МЯГКАЯ СИЛА В СЕРБИИ: ПОЛИТОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ УГЛУБЛЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВ РАСШИРЕНИЯ

Аннотация: В реферате анализируются перспективы мягкой силы России на Балканах. Российская Федерация имеет давние исторические, политические, культурные и экономические связи с Балканским регионом. Поэтому, будучи свободной от одностороннего идеологического подхода, который препятствовал использованию мягкой силы СССР в эпоху холодной войны, Россия стоит перед выбором относительно того, как наилучшим образом использовать свой огромный потенциал для мирной дипломатии и влияния на Западных Балканах. В реферате будет проведен политологический анализ достижений Российской Федерации в расширении ее влияния на Западных Балканах, а также недостатков ее внешней политики. Анализ будет охватывать несколько государств Западных Балкан и их связи с Россией с точки зрения мягкой силы: Сербию, Черногорию и Боснию и Герцеговину. В работе поднимается вопрос: сможет ли Россия выстоять в борьбе за влияние на Балканах с ее главными соперниками в регионе - США и ЕС? Ответ во многом зависит от различных подходов и методов, используемых российской дипломатией, и уровня финансирования проектов, которые могут быть использованы для расширения культурного влияния России на Балканском полуострове.

Ключевые слова: Россия, Балканы, мягкая сила, влияние, дипломатия, сотрудничество

"SIRBİSTAN'DA RUSYA'NIN YUMUŞAK GÜCÜ: DERİNLEŞME VE GENİŞLEME BEKLENTİLERİNİN SİYASET BİLİMİ ANALİZİ"

Ozet:

Makale Rusya'nın Balkanlar'daki yumuşak gücünün olasılığını analiz ediyor. Rusya Federasyonu'nun Balkan bölgesiyle uzun süredir devam eden tarihi, siyasi, kültürel ve ekonomik bağları vardır. Bu nedenle, Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin yumuşak güç kullanmasına engel olan tek taraflı entelektüel yaklaşımdan arınmış olan Rusya, Batı Balkanlar'da barışçıl diplomasi ve nüfuz için sahip olduğu geniş potansiyeli en iyi şekilde nasıl kullanacağı konusunda bir seçimle karşı karşıyadır. Makale, Rusya Federasyonu'nun Batı Balkanlar'daki nüfuzunu genişletme konusundaki

başarılarının yanı sıra dış politikasındaki eksikliklerin siyaset bilimi analizini sunacak. Analiz Batı Balkanlar'daki birçok ülkeyi ve bunların Rusya ile yumuşak güç bağlarını kapsayacak: Sırbistan, Karadağ ve Bosna-Hersek. Makale şu soruyu gündeme getiriyor: Rusya, Balkanlar'daki nüfuz mücadelesinde bölgedeki ana rakipleri ABD ve AB'ye karşı durabilecek mi? Cevap büyük ölçüde Rus diplomasisinin kullandığı farklı yaklaşım ve yöntemlere ve Rusya'nın Balkan Yarımadası'ndaki kültürel nüfuzunu genişletmek için kullanılacak projelerin finansman düzeyine bağlıdır.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Balkanlar, yumuşak güç, nüfuz, diplomasi, işbirliği.

Введение

Для того чтобы правильно представить исследование и анализ в данном реферате, необходимо представить теоретическую структуру, на которой основана эта работа. Это означает, что необходимо представить и принять во внимание различные, зачастую противоречивые, определения мягкой силы. Кроме того, необходимо установить временные рамки статьи, ее объем и цели. Далее, во вводной части статьи будет представлен общий анализ потенциала России в области мягкой силы в регионе Западных Балкан, а также подводные камни и негативные стороны имиджа России среди балканских народов. Таким образом, введение будет состоять из трех частей: 1. теоретическая часть, 2. определяющая часть, 3. общий анализ проблемы.

Каждый раз, когда мы читаем реферат, научную работу, анализ или книгу, содержащую термин "мягкая сила", мы всегда ссылаемся на всемирно известного американского исследователя Джозефа С. Ная, который ввел этот термин. Хотя его более поздние работы в основном посвящены проблемам того, как лучше реализовать и использовать мягкую силу как средство достижения политических или экономических целей государства, его ранние работы заложили теоретическую основу этого термина. В своей книге "Мягкая сила - средство достижения успеха в мировой политике. [1] Най определил мягкую силу как "косвенный способ получить то, что вы хотите". Далее Най добавил, что мягкая сила - это "заставить других желать тех результатов, которых хотите вы" и "способность формировать предпочтения других". Этот почти благожелательный взгляд на природу власти, который подразумевают определения Ная, часто оспаривался в теоретических спорах. Эта критика уходит корнями в основном в грамшианскую раннюю структуралистскую критику "культурной гегемонии" и классическую теорию элит Парето, Моски и Михельса. Большинство авторов обобщают этот взгляд на мягкую силу, как на средство манипуляции и принуждения, как на третье лицо власти. [2]

В этом дискурсе существуют две широкие философские школы, сформировавшиеся за последние десятилетия в дискуссии о природе власти в политике и международных отношениях. С одной стороны, англо-американские ученые рассматривают власть как инструмент, который необходимо использовать для достижения поставленных целей. И неореалистический, и неолиберальный подходы разделяют этот утилитарный взгляд на власть, даже если они по-разному видят цели использования власти. [6] На другой стороне спектра мы находим неомарксистских структуралистов, склонных представлять власть как средство доминирования, а не просто влияния. Их теории всегда развиваются вокруг центров власти, формальных или неформальных, которые проецируют власть над менее развитыми странами или униженными классами внутри этих стран. Таким образом, неомарксисты эволюционировали от государственно-центричных взглядов к рыночным и классово-центричным.

Современные постструктуралисты [4] добавили интересный аргумент в эти дебаты, утверждая, что не всегда должен существовать центр проекции власти, что многие части доминирующего культурного дискурса распространяются не государственными или частными акторами, а скорее самим человеком. С философской точки зрения это наиболее интересная концепция информационной эпохи, поскольку она децентрализует распространение власти и делает акцент на индивидуе, а не на безликих государственных или надгосударственных институтах, рыночных и классовых конструкциях. [9]

Поскольку данный реферат посвящен концепции России, тем не менее, неореалистическая парадигма власти будет использоваться как средство достижения цели, независимо от того, используется ли она национальными или международными институтами. Этот подход лучше всего соответствует российской концепции внешней политики и ее

действиям на практике. Это видно и из актуальной Концепции внешней политики Российской Федерации [3], написанной в 2016 году: "Наряду с военной мощью на первый план выходят другие важные факторы, позволяющие государствам влиять на международную политику, в том числе экономические, правовые, технологические и информационные возможности. Использование этих возможностей для реализации геополитических интересов наносит ущерб усилиям по поиску путей урегулирования споров и решения существующих международных проблем мирными средствами на основе норм международного права. В дополнение к традиционным методам дипломатии, "мягкая сила" стала неотъемлемой частью усилий по достижению внешнеполитических целей. К ней, прежде всего, относятся инструменты, предлагаемые гражданским обществом, а также различные методы и технологии - от информационно-коммуникационных до гуманитарных и других видов." Стратегия Российской Федерации однозначно признает государство актором распространения "мягкой силы", наряду с гражданским обществом и корпоративными акторами (информация и СМИ также могут находиться в частной собственности).

Временные рамки данного реферата простираются от 1992 года, после распада Советского Союза и начала независимой внешней политики современной России, до текущего 2022 года. Цель реферата - представить данные и выводы о мягкой силе России на Западных Балканах и перспективах ее дальнейшего роста. Основными аспектами "мягкой силы" России, представленными в данной работе, являются: исторические связи, культурные связи (язык, религия, образование), аспект СМИ и коммуникаций, экономические связи. Страной Западных Балкан, задействованной в данной исследовательской статье, является Сербия.

Россия и различные балканские народы и национальные государства имеют давние отношения, возникшие еще до образования Европейского Союза и даже Соединенных Штатов Америки. Это имеет как положительные, так и отрицательные последствия. Положительные обусловлены тем, что балканские страны принимают как данность тот факт, что Россия является одной из основных заинтересованных сторон в регионе, в то время как ЕС и США рассматриваются как относительные новички (конечно, ЕС состоит из различных влиятельных стран, которые также имели дело или даже управляли Балканами в прошлом, например, Германия, Австрия и Италия). Негативные последствия коренятся в том, что Россия на протяжении всей истории вмешивалась и вела войны на Балканах, что на практике означает, что она принимала сторону одних народов против других. Поскольку в коллективной памяти балканских народов все еще жива вражда, такие проступки забываются нелегко, если вообще забываются. Другим негативным аспектом является бремя коммунистического наследия, которое Россия вынуждена нести, и которое часто используется в качестве довольно успешного инструмента пропаганды западными чиновниками и СМИ, действующими на Балканах. Больше всего от этого страдают страны, некогда входившие в так называемый советский блок - Румыния, Болгария и Албания.

В последние годы, особенно после начала украинского кризиса в 2014 году, Россия вновь начала расширять свое дремлющее влияние на Балканах. На эту тему было написано много аналитических статей, в основном с негативной точки зрения, например, Россия пытается подмять под себя регион Западных Балкан, блокируя вступление балканских государств в НАТО, или, аналогично, Россия пытается подкупить местные балканские элиты, чтобы они изменили свою политику [5]. Многие российские авторы также писали на эту тему, хотя и на русском языке, не вступая, таким образом, в дебаты со своими западными коллегами. Однако возникает вопрос, возможна ли вообще объективная дискуссия по вопросам внешней политики, учитывая интенсивность конфликта в нынешней структуре международных отношений. Цель данной статьи - не критиковать или восхвалять российское участие на Западных Балканах, а оценить его и попытаться дать советы.

Политологический анализ мягкой силы России в Сербии

Сербия и Россия считаются давними союзниками и партнерами. Их исторические связи восходят к раннему средневековью, когда и сербский, и русский народы приняли православное христианство в качестве своей религии. Культурный обмен между средневековой Сербией и Россией был очень развит вплоть до XV века, когда Сербия была завоевана турками-османами.

До этого момента Сербия в основном влияла на Россию, а не наоборот, объясняя свое культурное влияние близостью к самой развитой стране Европы - Византийской империи. Однако после этого периода Россия стала доминирующей политической и культурной силой среди православного христианского мира, и ее влияние начало распространяться на Балканы, в том числе и на Сербию. Это очень заметно, начиная с XVIII века, и достигло своего пика в начале XX века, когда разразилась Первая мировая война.

В сербской исторической литературе и политическом дискурсе преобладает определение сербов как "маленьких русских" с точки зрения Запада. [7] Этот термин появился в британской дипломатии во второй половине XIX века и с тех пор прочно обосновался в сербском политическом дискурсе. Этот термин подразумевает, что, несмотря ни на что, западные страны всегда будут рассматривать сербов как субъектов влияния от имени России. Такое детерминистское мышление, безусловно, ошибочно, но, тем не менее, оно подчеркивает главенствующую роль России в коллективном сознании сербской нации. Это благоприятно сказывается на мягкой силе России, поскольку она распространяется гораздо легче, чем сила США и ЕС. Дипломатическая помощь России в политической борьбе за сохранение Сербией контроля над полунезависимым краем Косово, безусловно, является одним из самых больших факторов поддержки России среди населения Сербии.

Эти утверждения подкрепляются независимым исследованием общественного мнения в Сербии, проведенным летом 2019 года, которое показало, что 60,7% сербских граждан выступают за союз с Россией, в то время как 47,1% поддерживают вступление в ЕС, и только 8,9% поддерживают вступление в альянс НАТО.¹

В дополнение к аспекту исторических связей между Сербией и Россией, существует большой потенциал для развития влияния России через общий опыт обеих мировых войн. Важно отметить, что Россия и Сербия были союзниками в обеих мировых войнах, и сербский народ в целом оценивает действия России в этих конфликтах как весьма позитивные. Хотя ревизионистские тенденции в отношении роли России во Второй мировой войне весьма заметны, даже Европейский парламент открыто обвинил СССР в причастности к началу Второй мировой войны [8], такие понятия непопулярны в политическом дискурсе Сербии. Российская дипломатия уже достигла определенных успехов на этом поприще, организовав шествия "Бессмертного полка". Такие шествия привлекают в Сербии большое внимание населения и ведущих СМИ. Они проводятся параллельно с российскими в День Победы, 9 мая каждого года.

Не стоит забывать, что Первая мировая война играет важнейшую роль в сербской коллективной памяти. А именно потому, что Вторая мировая война привела к одиннадцатидневному распаду Королевства Югославия и кровопролитной гражданской войне между монархистами, коммунистами и различными национально-сепаратистскими движениями. Как Первая мировая война легко забывается в России по тем же причинам, так и Вторая мировая война в Сербии. Таким образом, завершая анализ исторических связей между Сербией и Россией в свете мягкой силы России, целесообразно, чтобы Россия развивала в Сербии исторические и культурные проекты, подобные "Бессмертному полку", только с акцентом на Первую мировую войну и огромную помощь, которую Сербия получила от России в то время. Это также позволит связать историю Сербии и России до Февральской и Октябрьской революций, которая в сербской коллективной памяти часто огульно считается золотой эпохой.

Короткий вывод о "мягкой силе" России в Сербии в отношении аспекта исторических связей заключается в том, что Российская Федерация очень активна в этом аспекте и ей нужно только добавить определенное желаемое содержание к своей уже успешной политике.

Что касается культурных связей, то уже упоминалось, что большинство населения Сербии, как и большинство населения России, исповедует одну и ту же религию. Сербский и русский народы также говорят на славянских языках, которые в большинстве своем являются понятными (согласно некоторым исследованиям, русский и сербский языки понятны на 40%).

¹ NSPM Public Opinion Poll, Autumn of 2019. <http://www.nspm.rs/istrazivanje-javnog-mnjenja/srbija-jesen-2019.-igre-prestola-i-bojkota.html>.

Наличие общей коллективной идентичности значительно облегчает распространение российского влияния и "мягкой силы" в Сербии. Однако сербский язык использует как кириллицу, так и латиницу, что открывает ворота и для западного влияния. Поскольку и сербская, и российская нации основаны на культурных связях между людьми, общая славянская идентичность является важной частью мягкой силы России в Сербии и других славянских балканских странах.

Хотя мы не утверждаем, что страны, не имеющие общих культурных связей, обязательно имеют меньшие шансы на распространение мягкой силы (например, японская или южнокорейская мягкая сила распространяется в странах, с которыми у них нет культурных связей), мы можем предложить следующее уточнение: мягкая сила распространяется легче, если между двумя странами существуют сильные культурные связи, также мягкая сила затруднена, если существуют слабые культурные связи.

Образовательные связи между Россией и Сербией укрепляются, однако значительно большее число сербских студентов посещают западные университеты, чем российские (в России обучается около 400 сербских студентов в то время, как только в Германии около 2000 сербских студентов). У российского правительства есть несколько текущих проектов по привлечению сербских студентов, но все они централизованы через представительство Россотрудничества в Белграде. Такая система затрудняет правильное представление преимуществ обучения в России, таких как возможность учиться в престижных университетах по широкому спектру научных направлений (например, конкуренция на получение стипендии престижного немецкого университета того же уровня гораздо выше). Существует несколько причин, по которым западные университеты более привлекательны, чем российские, и некоторые из них вообще не связаны с "мягкой силой", например: лучшие возможности трудоустройства в высокоразвитых западных странах, лучший уровень жизни во время учебы, лучшие условия для академической работы.

С другой стороны, Россия может сделать свою систему образования более привлекательной для сербских студентов. Это возможно путем изменения структуры представления обучения в России. Вместо высокоцентрализованных культурных центров, привязанных к одному министерству, Россия должна начать развивать сеть неправительственных организаций с целью предоставить сербским студентам возможность стажировки и даже работы в долгосрочной перспективе. Это, конечно, требует больших инвестиций со стороны российского правительства, но такой подход принес большой успех Германии, имеющей собственную сеть НПО, связанную с различными политическими партиями. Все эти немецкие НПО служат фактическими центрами вербовки лучших и наиболее активных сербских студентов. Это также доказывает, что не обязательно российское государство должно напрямую участвовать в финансировании этих НПО, это может быть и частный сектор.

Короткий вывод для мягкой силы России в Сербии в отношении аспекта культурных связей заключается в том, что Российская Федерация проявляет посредственную активность и нуждается в реструктуризации и расширении своего подхода.

Что касается СМИ и коммуникаций, то до предыдущего десятилетия российское влияние на Балканах практически отсутствовало. В Сербии не было российских СМИ, за исключением радиопрограммы "Голос России". Существовал корреспондентский пункт государственного медиа-агентства ИТАР ТАСС, который и по сей день работает. До своей реструктуризации другое государственное российское медиа-агентство также имело постоянных корреспондентов в Белграде - Российское информационное агентство (РИА).

В 2015 году "Голос России" и РИА прекратили свою деятельность в Сербии в пользу нового российского государственного СМИ "Спутник". "Спутник" - это не просто радиостанция, это СМИ также имеет собственный сайт с новостями и аналитическим контентом, а также часто проводит прямые трансляции программ на YouTube. В феврале 2020 года "Спутник" отметил пять лет работы в Сербии. На церемонии присутствовали президент Сербии Александр Вучич, а также министр иностранных дел Ивица Дачич. Президент Вучич даже сказал, что "Спутник стал одним из самых влиятельных СМИ в Сербии сегодня", что свидетельствует не только о данном СМИ, но и о важности тесных связей между Сербией и Россией.

По сравнению с западными частными или государственными СМИ в Сербии, российские инвестиции в эту сферу мизерны. Однако то, что западные СМИ распространены в такой степени, заставляет гораздо более мелкие российские СМИ выглядеть альтернативным источником информации. Этот фактор, вместе с высокой степенью позитивных настроений по отношению к России среди населения Сербии, делает малофинансируемые российские СМИ гораздо более популярными, чем аналитики могли бы заключить, основываясь только на цифрах. Спутник также довольно популярен в соседних странах с большой долей сербского населения, а именно в Черногории и Боснии и Герцеговине.

Краткий вывод о "мягкой силе" России в Сербии в аспекте СМИ и коммуникаций заключается в том, что Российская Федерация проявляет высокую активность (с учетом небольших инвестиций, которые она сделала).

Экономические связи между Россией и Сербией сильны благодаря соглашению о свободной торговле между этими двумя странами. Россия является третьим партнером Сербии по импорту товаров и пятым по экспорту товаров за рубеж. Крупнейшим торговым партнером Сербии является ЕС, на долю которого приходится 62,7% общего годового товарообмена.

В 2019 году Россия экспортировала в Сербию товаров на 1,3 миллиарда евро, что составляет лишь небольшую часть от общего объема российского экспорта. Тем не менее, Сербия является важным торговым партнером Российской Федерации благодаря своему географическому положению, особенно в отношении торговли энергоресурсами. Текущий проект газопровода "Турецкий поток" также включает Болгарию и Сербию в качестве стран, через которые газ должен поступать в Центральную Европу. Предыдущий проект газопровода "Южный поток" потерпел неудачу, поскольку правительство Болгарии поддалось давлению со стороны США и ЕС.

Власти Болгарии и Сербии переименовали это предполагаемое расширение трубопровода в "Балканский поток", поскольку термин "турецкий" имеет негативную коннотацию. Вопрос о том, выполнит ли болгарская сторона свои обещания не закрыт, но сербское правительство до сих пор проявляло большой интерес к этому проекту.

В 2008 году российская компания "Газпром нефть", дочернее предприятие "Газпрома", приобрела контрольный пакет акций сербской нефтегазовой компании Naftna Industrija Srbije (NIS), сумма сделки составила более 450 миллионов долларов США, и обязалась инвестировать в компанию еще не менее 600 миллионов долларов. NIS сохранила свой бренд и частично структуру управления, поскольку правительство Сербии сохранило за собой миноритарные акции. Из года в год НИС является крупнейшим налогоплательщиком в сербском бюджете, достигая 13% от общего дохода бюджета.²

Сельскохозяйственная промышленность Сербии также зависит от российского рынка, и это главная причина, помимо политических, которая удержала Сербию от присоединения к западным странам в введении санкций против России. Около 15% всего сельскохозяйственного экспорта Сербии экспортируется в Россию. Это может показаться не столь важным, но большая часть оставшегося экспорта идет в соседние страны, что означает, что эти товары экспортируются по более низкой цене, чем те, которые идут в Россию. Более того, некоторые отдельные отрасли сербского сельскохозяйственного производства зависят от России, например, производство малины, которую выращивают на территории и без того бедной западной Сербии.

Россия также инвестировала в другие сектора в регионе: банковское дело, розничную торговлю, недвижимость и туризм. В 2012 году российский государственный Сбербанк приобрел Volksbank International, бывший восточноевропейский филиал австрийской банковской группы, которая теперь называется Sberbank Europe. Это приобретение обеспечило российскому банку относительно крупное присутствие в Юго-Восточной Европе в сфере розничной и коммерческой банковской деятельности с активами в Боснии, Хорватии, Чехии, Венгрии, Сербии, Словакии и Словении.

²Who are the Biggest Contributors to Serbia's Budget?

https://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2014&mm=01&dd=16&nav_id=800601.

Россия также составляет наибольшее число европейских туристов в Сербии, опережая Германию (не считая соседних стран, в которых живут многие сербы, имеющие родственников в Сербии). Хотя экономическое влияние России на Сербию очень важно, оно не идет ни в какое сравнение с тем влиянием, которое имеет ЕС в этой области (особенно Германия). Сама Россия мало что может сделать для исправления ситуации. В России свободная рыночная экономика, и частные инвесторы сами принимают решения о том, куда вкладывать свои капиталы. Очевидно, что на данном этапе Россия не заинтересована в более активном привлечении инвестиций в Сербию и на Балканы, за исключением крупных трубопроводных и инфраструктурных проектов, в которых она уже участвует. Глобальная нестабильность, торговые войны между США и Китаем, гражданская война в Украине и участие в войнах в Сирии и Ливии довели российскую экономику до предела.

Краткий вывод о "мягкой силе" России в Сербии в аспекте экономических связей заключается в том, что Российская Федерация проявляет низкую активность, но даже этой активности достаточно, чтобы оказывать определенное давление на сербское правительство.

В целом, Россия может сделать гораздо больше в области исторических и культурных связей с Сербией, чтобы улучшить свою мягкую силу и расширить свое влияние в вышеупомянутой стране. Это области, в которые не нужно вкладывать большие суммы капитала, чтобы добиться желаемого эффекта. Все, что необходимо, — это политическая воля и творческое мышление. России определенно следует перестать слишком полагаться на свою дипломатическую миссию и официальные учреждения и начать распространять свое влияние в гражданском секторе Сербии.

Вывод

Из представленных в реферате данных можно сделать несколько общих выводов. Первый вывод заключается в том, что Россия должна диверсифицировать свой подход к достижению мягкой силы на Западных Балканах. Хотя балканские государства имеют много общего, между ними существуют серьезные различия в том, как они воспринимают Россию и какое влияние Россия может на них оказывать. Второй вывод заключается в том, что России следует отказаться от централизованного подхода к распространению "мягкой силы" на Западных Балканах и привлечь к своей стратегии гражданское общество и частный сектор. Третий вывод заключается в том, что России следует использовать не только православное, но и мусульманское наследие, особенно при попытке завоевать сердца и умы мусульманского населения Балкан. Четвертый и последний вывод заключается в том, что Россия не должна ограничивать свою мягкую силу только общим опытом Второй мировой войны, каким бы важным он ни был. Россия должна использовать свою долгую историю отношений с Западными Балканами в своих интересах.

Хотя ЕС и США в течение последних трех десятилетий оставались доминирующими силами на Балканах, как в плане мягкой силы, так и в плане жесткой силы, Россия в последние годы добилась больших успехов, и ее влияние продолжает расти и распространяться. При этом российская мягкая сила на Западных Балканах близка к своему пределу, если только не будут инвестированы дополнительные финансовые средства и не будут реализованы новые стратегии распространения мягкой силы.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

[1] Nye, J.S. *Soft Power – The Means to Success in Worlds Politics*. New York: Public Affairs. 2004; P. 191.

[2] Bially Mattern, J. The Concept of Power and the (Un)discipline of International Relations. *The Oxford Handbook of International Relations*. 2008: 691-698. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199219322.003.0040

[3] Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016). https://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents//asset_publisher/CptICk6BZ29/content/id/2542248.

[4] Campbell, D. Why fight: humanitarianism, principles, and post-structuralism. *Millennium: Journal of International Studies*, 1998; 27: 497-521. DOI: 10.1177/03058298980270031001

[5] Bechev, D. Russia's Strategic Interests and Tools of Influence in the Western Balkans. *NATO Strategic Communications Centre of Excellence*. 2019; P. 34.

[6] Kratochwil F., The Monologue of "Science". *International Studies Review*. 2003; 5: 124-128. DOI: 10.1111/1521-9488.501019_2

[7] Kovic, M. Disraeli and the Eastern Question. Belgrade: Clio. 2018; P. 509.

[8] European Parliament resolution on the 80th anniversary of the start of the Second World War and the importance of European remembrance for the future of Europe. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-20190098_EN.html.

[9] Wight, M. Power Politics. London: The Royal Institute of International Affairs. 2004; P. 316

EURASIAN ECONOMIC UNION: OVERVIEW AND FUTURE

Nedeljko KARAKAŠ, PhD student
Belgrade Business and Arts Academy of Applied Studies
Serbia, Belgrade
nedeljko.karakas@gmail.com

Dejan RAKIĆ, PhD student
Military of the Republic of Serbia
Serbia, Belgrade
ninaffilip@gmail.com

Igor SEKULIĆ, PhD student
Srbija Sume
Srbija, Beograd

Abstract:

With the dissolution of the Soviet Union, a deeply integrated economic, political, and institutional legal space was divided into sixteen states. This new geographical configuration imposed diverse political and economic objectives. The new geopolitical aspirations aimed at regionalization, with a common development strategy, particularly in the economic sector. The reintegration of the post-Soviet space led to the creation of an economic union within the Eurasian region, necessitating specific mechanisms for the development of integrated political and economic communities in Eurasia. Following a model loosely based on the European Union, the Russian Federation, Belarus, and Kazakhstan signed the Customs Union Agreement, which aimed to remove trade barriers and foster economic integration among these states. Subsequently, the Eurasian Economic Community was formed in 2000 by Belarus, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Russia, Tajikistan, and Uzbekistan, with the goal of promoting the creation of a single economic space. The preamble of the Treaty on the Eurasian Economic Union establishes the guiding principles of the organization and its foundational development objectives, emphasizing the promotion of human rights alongside the need to develop Eurasian economic integration in service of national interests, driven by the desire to strengthen the economies of the member states of the Eurasian Economic Union. This promotes the assurance of balanced development, convergence, sustained growth in business activity, balanced trade, and genuine competition, securing economic progress through joint actions aimed at addressing common challenges faced by the member states of the Eurasian Economic Union. Regarding sustainable economic development, the comprehensive orientation is focused on eliminating modern economic isolation and enhancing the competitiveness of national economies within the global economy, reaffirming their commitment to further strengthening mutually beneficial and equitable economic cooperation with other countries, international integration associations, and other international organizations. This is done with due consideration of the regulations, rules, and principles of the World Trade Organization, thereby reaffirming their dedication to the goals and principles of the United Nations Charter and other universally recognized principles and norms of international law.

Key words: Eurasian Economic Union, Eurasia, Balkans, EU, Russia

DOI:

ЕВРАЗИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ СОЮЗ: СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация: С распадом Советского Союза глубоко интегрированное экономическое, политическое и институционально-правовое пространство было разделено на шестнадцать государств. Эта новая географическая конфигурация навязала разнообразные политические и экономические цели. Новые геополитические устремления были направлены на регионализацию с общей стратегией развития, особенно в экономическом секторе. Реинтеграция постсоветского пространства привела к созданию экономического союза в рамках Евразийского региона, что

potrebavalo konkretnykh mekhanizmov dlya razvitiya integrirovannykh politicheskikh i ekonomicheskikh soobshchestv v Evrazii. Sleduya modeli, v obshchikh chertakh osnovannoy na Evropeyskom soyuze, Rossiyskaya Federatsiya, Belarush i Kazahstan podpisali Soglaseniye o Tamozhennom soyuze, tselyu kotorym bylo ustraneniye torgovykh baryerov i soedeystviye ekonomicheskoy integratsii mezhdu etimi gosudarstvami. Vposledstviy v 2000 godu Belarushyu, Kazahstanom, Kyrgyzstanom, Rossiyey, Tadjikistanom i Uzbekistanom bylo obrazovano Evraziyskoye ekonomicheskoye soobshchestvo s tselyu soedeystviya sozdaniyu edinyogo ekonomicheskogo prostanstva. Preambula Dogovora o Evraziyskom ekonomicheskoye soyuze ustanavlivaet rukovodyashchiye printsipy organizatsii i osnovopolagayushchiye tseli ego razvitiya, podcherkivaya vazhnost pooshreniya prav cheloveka naryadu s neobkhodimosty razvitiya evraziyskoy ekonomicheskoy integratsii v interesakh natsionalnykh interesov, dvizhimykh stremleniyem k ukrepleniyu ekonomik gosudarstv — chlenov Evraziyskoye ekonomicheskoye soyuza. Eto sposobstvuyet obespecheniyu sbalansirovannogo razvitiya, sblizheniya, ustoychivogo rosta delovoy aktivnosti, sbalansirovannoy torgovli i podlinnoy konkurentsii, obespechivaya ekonomicheskyy progress posredstvom sovmestnykh deystviy, napravlennykh na resheniye obshchikh problem, s kotorymi stalkivayutsya gosudarstva — chleny Evraziyskoye ekonomicheskoye soyuza. V otnoshenii ustoychivogo ekonomicheskoye razvitiya kompleksnaya orientatsiya sosredotochena na ustraneniye sovremennoy ekonomicheskoy izolatsii i povyshenii konkurentosposobnosti natsionalnykh ekonomik v mirovoy ekonomike, podtverzhdaya ih privержennost' dalneyshemu ukrepleniyu vzaimovыгодnogo i ravnopravnogo ekonomicheskoye sotrudnichestva s drugimi stranami, mezhdunarodnyimi integratsionnyimi obyedineniyami i drugimi mezhdunarodnyimi organizatsiyami. Eto delaetsya s uchetoм polozheniy, pravil i printsipov Vsemirnoy torgovoy organizatsii, tem samym podtverzhdaya ih privержennost' tselyam i printsipam Ustava Organizatsii Obyedinyennykh Natsiy i drugim obshchepriзнанным printsipam i normam mezhdunarodnogo prava.

Ключевые слова: Евразийский экономический союз, Евразия, Балканы, ЕС, Россия

AVRASYA EKONOMİK BİRLİĞİ: GENEL BAKIŞ VE GELECEK

Özet:

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte, derinlemesine bütünleşmiş ekonomik, politik ve kurumsal yasal alan on altı devlete bölündü. Bu yeni coğrafi yapılandırma çeşitli politik ve ekonomik hedefler dayattı. Yeni jeopolitik özelemler, özellikle ekonomik sektörde ortak bir kalkınma stratejisiyle bölgeselleşmeyi hedefliyordu. Sovyet sonrası alanın yeniden bütünleşmesi, Avrasya bölgesinde bir ekonomik birliğin yaratılmasına yol açtı ve Avrasya'da bütünleşmiş politik ve ekonomik toplulukların gelişimi için özel mekanizmaları gerekli kıldı. Avrupa Birliği'ne gevşek bir şekilde dayanan bir modeli izleyen Rusya Federasyonu, Belarus ve Kazakistan, bu devletler arasındaki ticaret engellerini kaldırmayı ve ekonomik bütünleşmeyi teşvik etmeyi amaçlayan Gümrük Birliği Anlaşması'nı imzaladılar. Daha sonra, 2000 yılında Belarus, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Tacikistan ve Özbekistan tarafından tek bir ekonomik alanın yaratılmasını teşvik etme amacıyla Avrasya Ekonomik Topluluğu kuruldu. Avrasya Ekonomik Birliği Antlaşması'nın önsözü, örgütün rehber ilkelerini ve temel kalkınma hedeflerini belirler ve Avrasya Ekonomik Birliği üye devletlerinin ekonomilerini güçlendirme arzusuyla yönlendirilen ulusal çıkarlar hizmetinde Avrasya ekonomik entegrasyonunu geliştirme ihtiyacının yanı sıra insan haklarının teşvikini vurgular. Bu, dengeli kalkınmanın, yakınsamanın, iş faaliyetlerinde sürdürülebilir büyümenin, dengeli ticaretin ve gerçek rekabetin güvence altına alınmasını teşvik eder ve Avrasya Ekonomik Birliği üye devletlerinin karşılaştığı ortak zorlukları ele almayı amaçlayan ortak eylemler yoluyla ekonomik ilerlemeyi güvence altına alır. Sürdürülebilir ekonomik kalkınma ile ilgili olarak, kapsamlı yönelim modern ekonomik izolasyonu ortadan kaldırmaya ve ulusal ekonomilerin küresel ekonomi içindeki rekabet gücünü artırmaya odaklanır, diğer ülkeler, uluslararası entegrasyon dernekleri ve diğer uluslararası örgütlerle karşılıklı olarak faydalı ve adil ekonomik iş birliğini daha da güçlendirme taahhütlerini yeniden teyit eder. Bu, Dünya Ticaret Örgütü'nün düzenlemeleri, kuralları ve ilkeleri dikkate alınarak yapılır ve böylece Birleşmiş Milletler Şartı'nın hedeflerine ve ilkelerine ve uluslararası hukukun evrensel olarak tanınan diğer ilke ve normlarına olan bağlılıkları yeniden teyit edilir.

Anahtar kelimeler: Avrasya Ekonomik Birliği, Avrasya, Balkanlar, AB, Rusya

Integration as Partnership

The turbulent global events, such as the terrorist attack in the United States, the war in Afghanistan, strategic partnerships between the U.S. and Russia based on military forces in Georgia and Uzbekistan, or the beginning of the construction of the Baku-Ceyhan pipeline, have positioned Eurasia as a significant global factor in critical decision-making domains (Stronski, Sokolsky, 2017). Viewed through a global lens, it appears that the system of integration and the future of Eurasia are on the brink of dramatic changes. From this perspective, Russia's role as a regional leader is strengthening its positions and maintaining its role on the global stage. The Republic of Serbia, as part of Europe and maintaining its position as a leader in the Balkans, fosters diplomatic, political, and economic relations with Russia, aiming to participate and secure favorable positions in the Eurasian sphere.

By laying the foundations for Eurasian development, Russia, with its wealth of natural resources, the power of nuclear weapon development, and territorial dominance across two continents, has secured a significant position that, in addition to political influence, enables robust economic development. In this context, its potential influence on the course of Eurasian integration is increasing (Rollberg, 2014). Striving to maintain political, economic, and social stability, the Republic of Serbia views Russia's positive influence and support as crucial during times of development and stability. Support for Serbia's entry and subsequent recognition as part of the Eurasian milieu is achieved through strategic programs, integration partnerships, and joint projects with Russia. These integration partnerships include offering products from companies that integrate and complement Russian companies.

According to some analysts (Hierman, 2018), Russian indicators of social stability show that the country is far from fully developed, as its territorial and socio-political power dissipates into partnerships that may lack a future. Despite these factors, Russia retains its status of power in Eurasia, significantly increasing its international presence and authority through partnerships, such as with the Republic of Serbia. The best indicator is that, through strong diplomatic and economic strategies, Russia, in its partnership with Serbia, achieves economic gains in Eurasia amounting to 19% of GDP from trade exchange (Petrović, 2018). This demonstrates Russia's significant interest in smaller partnerships that can play a profitable role, especially when faced with economic blockades imposed by the United States on the international stage.

Economic Aspect of the Future of Integration

The key segment of the turbulent and highly volatile developments on the global political scene also records significant economic impacts on smaller global states, which, in their pursuit of stability, frame their strategic plans and goals towards integration into the global market. The driving force and impetus for a new form of economic integration are provided by Eurasia, which, through its developmental trajectory, aims to establish cooperation through free economic and industrial connections with states that prioritize the economy rather than politics as a particularly important goal for the survival of each state. The influence of economically strong Eurasian countries, especially Russia, enhances their role on the global stage, where economically weaker states gather and thereby enter the global economic scene.

Russia's global role, particularly in the current conflict with Ukraine, does not necessarily imply a reduction in its influence in Eurasia. On the contrary, the consolidation of its governance is accompanied by the consolidation of its economic stability and the creation of a new status of regional power. This influence is particularly notable when strategically directed towards the Balkan states, promoting a new aspect of unity as an inseparably linked whole within Eurasian integration.

The continuous developmental status of a regional economic leader, Eurasia, is founded from the outset on the valuation of the visionary aspect of states with a future, especially those in Europe, thus aiming to achieve its Eurasian power in the European area rather than the Asian one, where it already has a strong foothold (Stroev, Bliakhman, Krotov, 2012). In this way, Europe represents its future and opportunity, while the Asian terrain, led by China, is often viewed as a particular threat to Eurasia's clear vision. Eurasian integration is primarily positioned as a visionary commitment and a particularly

significant segment of contemporary multilateral financial institutions, deeply ingrained in the economic strategy consciousness of Russia.

The aspirations and needs of Eurasia's most powerful member, Russia, are sometimes implemented as a goal where Russia aims to position itself strongly within the robust European states. This initial segment is where less developed European and Balkan states see their economic and financial opportunities, which simultaneously opens up space for them to be accepted as partners by integrating through the Eurasian flow. Consequently, this opens up a new future for them, through the development of new partnerships and connections in industrial flows, which serves as the foundation for further economic incentives.

The Economic Union as the Basis of the Eurasian Concept

The economic union, which forms the foundation of the concept upon which Eurasia is based, takes the European Union as its developmental model. Its inception and the future trajectory of its development are grounded in the promotion and creation of a specially designed integration project within the Eurasian space. This concept is fundamentally rooted in a modern system of regionalization that extends beyond its own borders, while simultaneously striving for Eurasia to serve as a prototype that will encourage integration in other parts of the world.

It is debatable to what extent economically and industrially weaker states can establish truly comprehensive and significant relationships with the Eurasian Economic Union outside of the European Union, even if Eurasia is fundamentally conceived as a significant economic stimulus. The Eurozone comprises economically stable states, which certainly provides a good basis for economic cooperation that less developed countries, such as the Republic of Serbia, can achieve.

The Eurasian concept of integration seeks to emulate the European Union's success by creating a cohesive economic area that can offer stability and growth opportunities to its member states. This involves not only the free movement of goods and services but also the establishment of robust institutional frameworks to support sustained economic development. For less developed nations, integration into such a union can provide access to larger markets, greater investment opportunities, and enhanced economic security.

The challenge lies in ensuring that the benefits of this integration are evenly distributed and that economically weaker states are supported in their efforts to develop and modernize their economies. This requires a commitment from economically stronger states within the union to invest in and support their less developed counterparts, fostering an environment of mutual growth and stability.

In essence, while the Eurasian Economic Union aims to be a significant economic driver akin to the European Union, its success will depend on its ability to create an inclusive and balanced integration process that brings tangible benefits to all member states, including those with initially weaker economic foundations.

Conclusion

Considering the origins and future of Eurasia, it is essential to acknowledge the role of the Republic of Serbia, which has joined Eurasia as a Balkan state and a consistent economic partner of Russia. Serbia's position in Eurasia is currently seen as temporary, influenced by its ongoing efforts to achieve equal membership in the European Union. Nevertheless, the current economic impact of Eurasia on Serbia is substantial, highlighting that the strategic development of Eurasia remains focused on the contribution of economically weaker but stable European states to its overall perspective.

This indicates that, despite the current political and geopolitical events, especially with Russia under scrutiny due to the war, Eurasia will continue to strive for further integration and development. This approach is grounded in the concept that a state's economic strength also provides political power and stability, benefiting both the state and the region. Eurasia's ongoing strategic development relies on the participation of its member states, and Serbia's involvement demonstrates the potential for mutually beneficial economic and political relationships within the union.

Eurasia's future development will likely continue to build on the principles of fostering economic cooperation and integration, similar to the model of the European Union, while also navigating the complexities of the current geopolitical landscape. By focusing on economic stability and growth, Eurasia aims to enhance its regional influence and provide a solid foundation for its member states to thrive.

REFERENCES

- Hierman, B. (2018). *Russia and Eurasia 2018-2019*. Rowman & Littlefield.
- Petrović, Ž. (2010). Rusko-srpsko strateško partnerstvo: sadržina i domašaj. Odnos Rusije i Srbije na početku XXI veka: zbornik radova. Beograd, pp. 1-17.
- Rollberg, P. (2014). Media democratization in Russia and Eurasia. *Demokratizatsiya*, 22(2), 175-179.
- Stroev, E. S., Bliakhman, L. S., & Krotov, M. I. (2012). *Russia and Eurasia at the crossroads: experience and problems of economic reforms in the Commonwealth of Independent States*. Springer Science & Business Media.
- Stronski, P., & Sokolsky, R. (2017). The return of global Russia: An analytical framework (Vol. 14). Carnegie Endowment for International Peace.

THE ECONOMIC POLITICS OF THE ONE BELT ONE ROAD INITIATIVE: IMPACT ON THE CENTRAL ASIAN TURKISH STATES

Dr. Ramazan ASLAN¹

Abstract:

After the US Secretary of State announced the strategy to surround China in 2011, China, realizing/thinking that it would be blockaded by the US in the east, had to turn to the West, that is, its land borders, in order to prevent the US and its allies from surrounding it and to ensure its economic growth. Developed for this purpose, the One Belt One Road Initiative, on the one hand, aims to prevent the blockage of China's economic development, and on the other hand, provides the ability to act in the field of political struggle with the USA and the West. Within the scope of the project, China has the opportunity to reach from Asia to Africa, from Europe to the USA and Southeast Asia.

From this perspective, it can be said that the OBOR project has a geo-economic character in terms of its application area, a geo-political character in terms of its goals, and a geo-strategic character in terms of the point it aims to reach.

For this purpose, China has cooperated with many countries, whether developed, developing or underdeveloped, or politically and/or economically large or small. While cooperation with developed or large countries has paved the way for new alliances, relations with developing and underdeveloped or small countries have expanded the sphere of influence.

Turkish states, which gained their independence after the dissolution of the USSR, were tried to be taken/pushed back into the RF's sphere of influence in the process. These countries, which do not want this situation and see a threat to their independence, have turned to various collaborations within and outside the region. One of these collaborations was the economic relations established with China within the framework of the OBOR project. The geography where the Turkish states are located is a bridge connecting China to Eurasia, and this geography is in a critical position both as a starting point for China and the OBOR and for China's energy security. During the process, the foreign trade of the Turkish states with China increased rapidly. In this direction, as of 2022, China has risen to the first place in the exports and imports of the Turkish states.

Key Words: China, Turkish States, OBOR, Foreign Trade

DOI:

ВЛИЯНИЕ ПРОЕКТА «ОДИН ПОЯС, ОДИН ПУТЬ» НА ТЮРКСКИЕ ГОСУДАРСТВА ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЭКОНОМИИ

Аннотация: После того, как в 2011 году госсекретарь США объявил о стратегии окружения Китая, Китай, понимая/думая, что будет заблокирован США на востоке, был вынужден обратиться к Западу, то есть к своим сухопутным границам, чтобы не допустить окружения его США и их союзниками и обеспечить свой экономический рост. Разработанная для этой цели инициатива «Один пояс — один путь», с одной стороны, направлена на предотвращение блокировки экономического развития Китая, а с другой — предоставляет возможность действовать в сфере политической борьбы с США и Западом. В рамках проекта Китай имеет возможность охватить страны от Азии до Африки, от Европы до США и Юго-Восточной Азии.

С этой точки зрения можно сказать, что проект «Один пояс — один путь» имеет геоэкономический характер с точки зрения его области применения, геополитический характер с точки зрения его целей и геостратегический характер с точки зрения точки, которую он стремится достичь.

Для этой цели Китай сотрудничал со многими странами, будь то развитые, развивающиеся или слаборазвитые, или политически и/или экономически большие или малые. В то время как сотрудничество с развитыми или большими странами проложило путь для новых

¹ rmzaslann@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5182-7735

союзов, отношения с развивающимися и слаборазвитыми или малыми странами расширили сферу влияния.

Тюркские государства, которые обрели независимость после распада СССР, пытались в процессе взять/оттеснить в сферу влияния РФ. Эти страны, которые не хотят такой ситуации и видят угрозу своей независимости, обратились к различным видам сотрудничества внутри и за пределами региона. Одним из таких видов сотрудничества были экономические отношения, установленные с Китаем в рамках проекта «Один пояс — один путь». География, где расположены тюркские государства, является мостом, соединяющим Китай с Евразией, и эта география находится в критическом положении как отправная точка для Китая и инициативы «Один пояс — один путь», так и для энергетической безопасности Китая. В ходе этого процесса внешняя торговля тюркских государств с Китаем быстро росла. В этом направлении по состоянию на 2022 год Китай поднялся на первое место по экспорту и импорту среди тюркских государств.

Ключевые слова: Китай, тюркские государства, «Один пояс — один путь», внешняя торговля

BİR KUŞAK BİR YOL GİRİŞİMİNİN EKONOMİ POLİTİĞİ: ORTA ASYA TÜRK DEVLETLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

Özet

ABD Dışişleri Bakanı'nın 2011'de Çin'i çevreleme stratejisini açıklaması akabinde, doğudan ABD tarafından ablukaya alınacağını anlayan/düşünen Çin, bu durumda ABD ve müttefikleri tarafından çevrelenmesini önlemek ve ekonomik büyümesini sağlamak amacıyla batıya yani kara sınırlarına yönelmek zorunda kalmıştır. Bu amaçla geliştirilen Bir Kuşak Bir Yol Girişimi, bir yandan Çin'in ekonomik gelişmesinin tıkanmasını engelleme amacı güderken, diğer taraftan da ABD ve Batı ile siyasi mücadele alanında hareket kabiliyeti sağlamaktadır. Proje kapsamında Çin Asya'dan Afrika'ya, Avrupa'dan ABD ve Güneydoğu Asya'ya kadar uzanma imkânı yakalamaktadır.

Bu açıdan bakıldığında BKBY projesinin uygulama alanı itibariyle jeo-ekonomik, hedefleri itibariyle jeo-politik, ulaşmak istediği nokta itibariyle de jeo-stratejik karaktere sahip olduğu söylenebilir.

Bu amaçla Çin, gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş veya siyasi ve/veya ekonomik olarak büyük-küçük pek çok ülke ile iş birliğine gitmiştir. Gelişmiş ya da büyük ülkelerle iş birliği ile yeni ittifakların önünü açarken, gelişmekte olan ve az gelişmiş ya da küçük ülkelerle ilişkiler de ise nüfuz alanını geliştirmektedir.

SSCB'nin dağılması sonrasında bağımsızlıklarını kazanan Türk devletleri, süreç içinde tekrar RF'nin nüfuz sahasına alınmak/itilmek istenmişlerdir. Bu durumu istemeyen ve bağımsızlıkları için tehdit gören söz konusu ülkeler bölge ve bölge dışından çeşitli iş birliklerine yönelmişlerdir. Bu iş birliklerinden biri de BKBY projesi çerçevesinde Çin ile kurulan ekonomik ilişkiler olmuştur. Türk devletlerinin konuşlandığı coğrafya Çin'i Avrasya'ya bağlayan köprü konumunda olup, bu coğrafya Çin ve BKBY için hem çıkış noktası olması hem de Çin'in enerji güvenliği açısından kritik bir konumdadır. Süreç içinde Türk devletlerinin Çin ile dış ticaretleri hızla artmıştır. Bu doğrultuda 2022 itibariyle Türk devletlerinin ihracat ve ithalatlarında Çin ilk sıralara yükselmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çin, Türk Devletleri, BKBY, Dış Ticaret

Giriş

Küreselleşmenin hızla ilerlediği günümüzde ülkelerin ekonomik ve siyasi olarak birbirlerine bağımlılığı da artmaktadır. Ekonomilerin bağımlılığı küresel ekonomiyi daha da büyütmede ve ilişkileri karmaşık hale getirmektedir.

Çin, devasa nüfusu, ekonomik gücü, teknolojik gelişmeleri ile küresel ekonominin en önemli aktörü olmayı başarmış, siyasi ağırlığını da her geçen gün hissettirmekte, dünyanın geri kalanındaki gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş pek çok ülke ile ilişkilerini geliştirmektedir. Bu amaçla ekonomik imkanlarını kullanan Çin, yumuşak gücü ile hem kendi hem de ilişki kurduğu ülkeler için refah sağlamak istediğini ileri sürerek, dışa açık ekonomik büyüme modelini, BKBY girişimi ile dünyaya yaymaya çalışmaktadır. BKBY projeleri bağlamında 10 yıllık süreçte 1 trilyon dolara yakın

yatırım gerçekleştiren Çin'in toplam yatırım hedefinin 8 trilyon dolara ulaşması beklenmektedir. Çin'in söz konusu planlarını gerçekleştirmesi enerji ve hammadde kaynaklarına ulaşım güvenliğinden geçmektedir.

SSCB'nin dağılması sonrası bağımsızlıklarını kazanan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'dan oluşan Türk devletleri, sahip olduğu doğal kaynakları ve coğrafi konumları kapsamında gerek bölgesel gerekse küresel güçler tarafından kazanılması gereken ülkeler grubuna dahildirler. Bu çerçevede Çin, söz konusu Türk Devletleri ile ilişkilerine özel bir önem atfetmekte ve özellikle ekonomik ilişkilerinin gelişmesine gayret etmektedir.

Çalışmada Çin'in ve Türk Devletlerinin ekonomik durumları ortaya konulduktan sonra BKBY girişiminin ekonomi politikası ve BKBY'un Türk Devletlerine yönelik muhtemel etkileri ele alınacaktır.

1. Çin'in Ekonomik Durumu

Çin, sürekli bölgesel bir güç ve önemli bir üretim merkezi olmuştur. Geçmişte İpek Yolu vasıtasıyla taşıdığı ürünlerini Batı pazarlarına ulaştıran Çin, günümüzde de eski güçlü ekonomik durumuna ulaşma arzusuyla ekonomik büyümesini devam ettirmek ve kaybettiği küresel ağırlığına tekrar kavuşmak istemektedir. Bu amaçla 1978'den itibaren dışa açık piyasa ekonomisi modeline geçen Çin, 1990'lardan itibaren neo-liberal politikalara geçişle ekonomik büyümesini artırmaya başlamış, 2000'ler itibarıyla ise küresel üretimin merkezi olmayı başarmıştır. Yüksek büyüme oranları yakalayan Çin, küresel güç olmanın yolunun ekonomik büyüme olduğunu görmüş ve bu doğrultuda ekonomi politikalarını revize etmiştir.

Yeni model ile hızlı ekonomik büyüme yaşayan Çin'in özellikle 2000 sonrası büyüme ve kalkınma hamleleri dikkat çekici seviyeye ulaşmıştır.

Çin'in GSYİH'sı 2000'de 1,21 trilyon dolara, 2010'da 6,08 trilyon dolara ve 2022'de 17,96 trilyon dolar seviyesine ulaşarak, küresel GSYİH'nın %17,8'i seviyesine çıkmıştır. 2000-2022 döneminde %8,5 ortalama büyüme hızı yakalayan Çin, dış ticaret hacminde de belirgin artışlar kaydetmiştir. 2000'de 477 milyar dolar dış ticaret hacmi ile küresel dış ticaretin % 3,7'sini, 2010'da 3,08 trilyon dolar ile %8,2'sini ve 2022'de 6,85 trilyon dolar ise %11,21'ini oluşturmuştur (WB, 2023).

Dış ticaret rakamlarıyla yaklaşık 600 milyar dolar dış ticaret fazlası veren Çin'in küresel ekonomide ulaştığı başarı ve konumu, gelişmiş ülkelere tehdit, az gelişmiş ülkelere ise fırsat olarak görülmektedir.

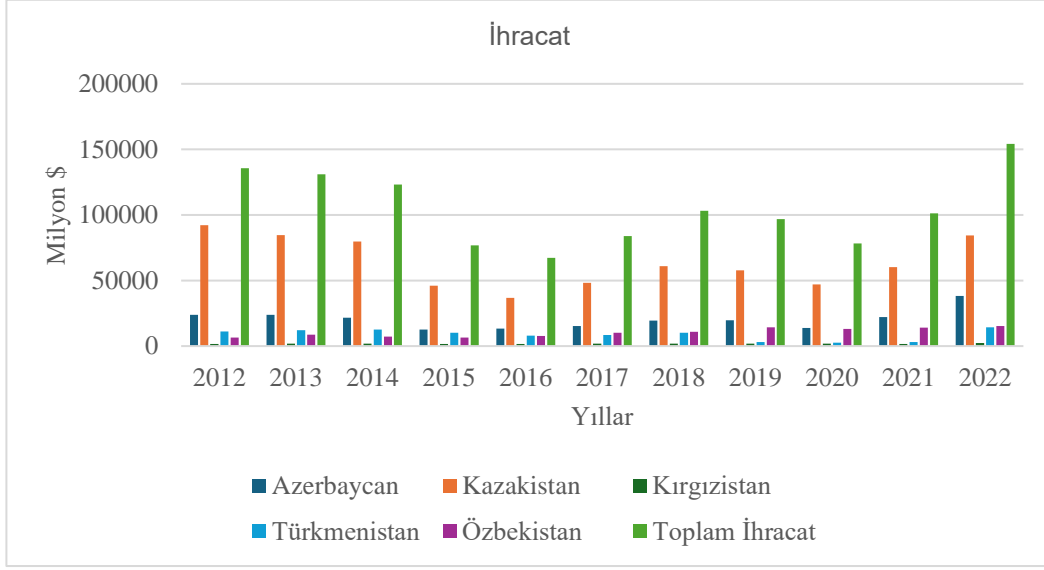
Çin, 1980'lere kadar taraftar kazanmak için uyguladığı dış ekonomik yardımları ve finansman desteklerini, söz konusu tarihten günümüze kadar ise kendi kalkınmasını desteklemek amacıyla kullanmış ve dış ticaretini artıracak altyapı ve üst yapı finansmanına yönelmiştir (Dreher vd. 2016). İhracata dayalı ekonomisinin devamı için dış talebi canlı tutması (Jones ve Hameiri, 2020: 4) ve enerji ve hammadde kaynaklarına yakın olması gereken Çin, bu amaçla küresel fırsatlara yönelmiştir. Tüm bu çabaların sonucu olarak BKBY girişimi ortaya çıkmıştır.

2. Türk Devletlerine Ekonomik Bir Bakış

SSCB'nin 1991'de dağılması akabinde Türk Devletleri için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bağımsızlıklarını kazanan Türk Devletleri Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan, zorlu bir sürecin ardından ekonomik ve siyasi olarak toparlanma sürecine girmişler, bu amaçla da çeşitli uluslararası iş birliklerine dahil olma ihtiyacı hissetmişlerdir (Purtaş, 2011:11). Ancak Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan, zengin doğal kaynakları nedeniyle ayrıcalıklı bir konumda olmuşlardır. Kırgızistan ise altın madenleri olmasına rağmen aynı etkiyi yakalayamamıştır.

Türk Devletleri Azerbaycan (86.600 km²), Kazakistan (2.725.000 km²), Kırgızistan (199.900 km²), Türkmenistan (491.210 km²) ve Özbekistan (448.900 km²) toplam 3,95 milyon km² yüzölçümü, 80 milyon civarında nüfus ve toplamda 453 milyar dolarlık GSYİH ile küresel açıdan son derece kritik ve önemli bir coğrafyada bulunmaktadır (WB, 2023).

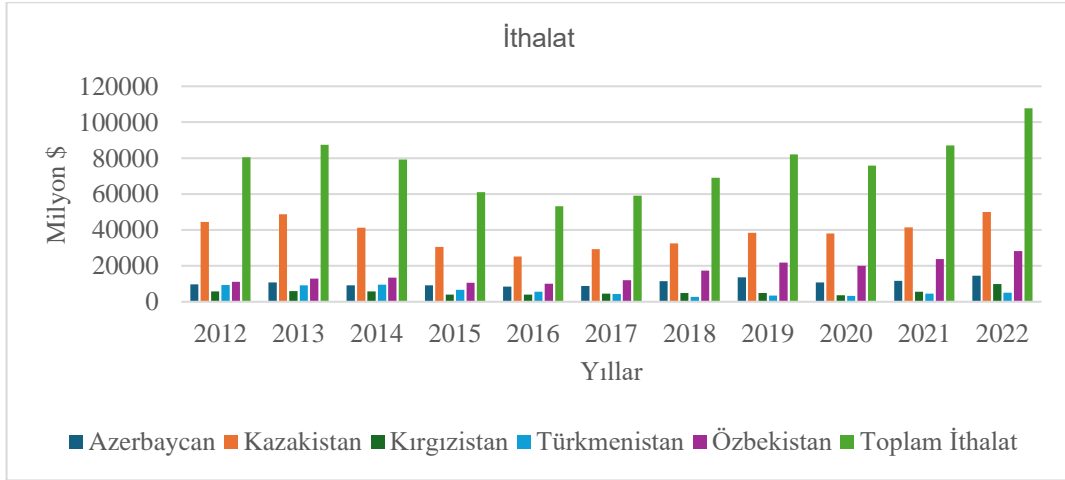
Şekil-1: Türk Devletleri İhracat



Kaynak: trademap.org. verilerinden türetilmiştir.

Şekil-1’de 2012-2022 dönemi Türk Devletlerinin ihracat rakamları verilmiştir. İhracat rakamları 2015-2019 döneminde dalgalı bir seyir izlemiştir. 2012’de 135,6 milyar dolar olan toplam ihracat, 2022’de 154,4 milyar dolara ulaşmıştır.

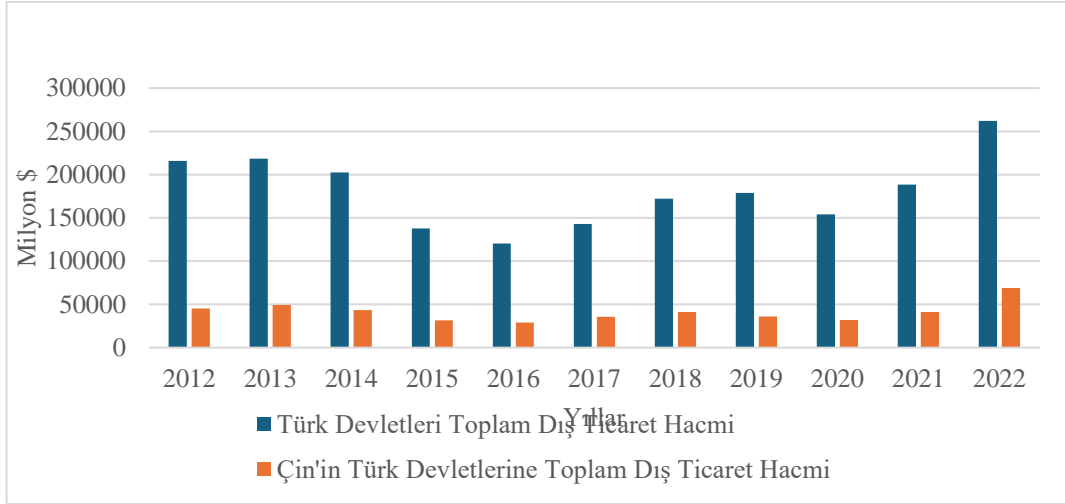
Şekil-2: Türk Devletleri İthalat



Kaynak: trademap.org. verilerinden türetilmiştir.

Şekil-2’de 2012-2022 dönemi Türk Devletlerinin ithalat rakamları verilmiştir. İthalat rakamları da 2015-2019 döneminde dalgalı bir seyir izlemiştir. 2012’de 80,4 milyar dolar olan toplam ihracat, 2022’de 107,7 milyar dolara ulaşmıştır.

Şekil-3:Çin ve Türk Devletleri Dış Ticaret Hacmi



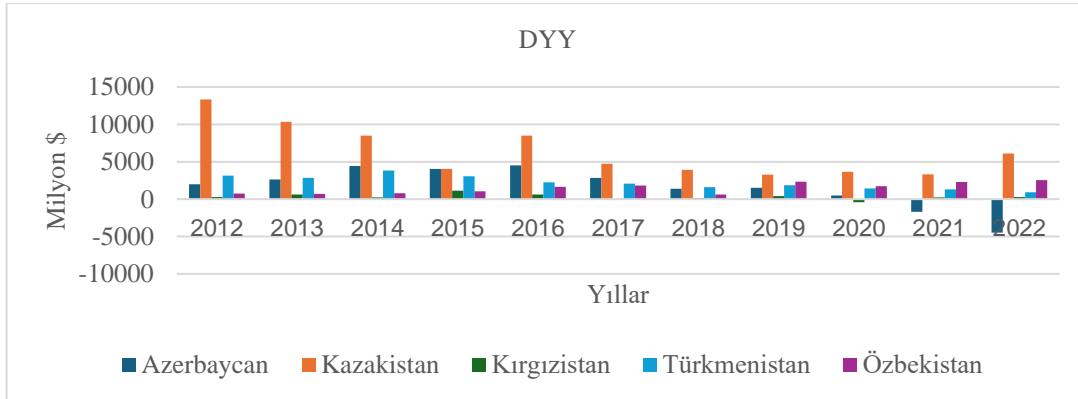
Kaynak: trademap.org. verilerinden türetilmiştir.

Şekil-3'de 2012-2022 döneminde Türk Devletleri'nin dış ticaret hacmi ve Çin'in Türk Devletlerine yönelik dış ticaret hacmi verilmiştir. 2012'de Türk Devletlerinin dış ticaret hacmi toplamı 216 milyar dolar iken 2022'de %21,3 artışla 262 milyar dolara ulaşmıştır. Buna karşın Çin'in Türk Devletlerine yönelik dış ticaret hacmi toplamı 2012'de 45,3 milyar dolardan, 2022'de %52 artışla 69 milyar dolara ulaşmıştır. İlave olarak 2012'de Türk Devletleri dış ticaret hacminin %20,9'u Çin ile yapılan dış ticaret iken, 2022'de %26,3'e çıkmıştır.

Bu sonuçlar Çin ile Türk Devletleri arasındaki dış ticaret ilişkisinin gün geçtikçe arttığı yönünde yorumlanabilmektedir. Ayrıca Türk Devletleri açısından Çin ile ticaretin, RF ile ticareti geçtiği de görülmektedir.

Şekil-4'de 2012-2022 arasında Türk Devletlerine yönelik doğrudan yabancı yatırım (DYY) miktarları verilmiştir. Dönem içinde en fazla DYY alan Kazakistan yaklaşık 70 milyar dolar, Türkmenistan 24,3 milyar dolar, Azerbaycan 17,7 milyar dolar, Özbekistan 16,2 milyar dolar ve Kırgızistan ise 3,5 milyar dolar net DYY almıştır. Türk Devletlerine yönelik DYY toplamı ise 10 yıllık süreçte 131,5 milyar dolar olmuştur. DYY'da en büyük pay dış ticarete olduğu üzere yine Çin'e aittir.

Şekil-4: Doğrudan Yabancı Yatırım



Kaynak:unctad.org verilerinden türetilmiştir.

3. Bir Kuşak Bir Yol Girişiminin Ekonomi Politikği

ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'un, 2011'de, ABD'nin küresel gücünün devamı için ekonomik, siyasi ve stratejik olarak Asya-Pasifik'e yöneleceğini açıklaması ile Çin, ABD'nin en büyük rakibi ve hedefi halini almış, Asya-Pasifik bölgesi ise küresel açıdan dünyanın en önemli bölgesi haline gelmiştir (Clinton, 2011).

ABD'nin bu hamlesi, Çin açısından ekonomik ve siyasi olarak doğu sınırlarından çevrenmesi anlamına gelmiştir. Bu çerçevede Çin, bu çevrenmeyi kırmak ve 1978'den beri sürdürdüğü ekonomik büyümesini devam ettirebilmek amacıyla, deniz çıkışlarına ilave/ alternatif olarak, ülkenin batısından kara çıkışları vasıtasıyla, dünyanın pek çok ülkesini yakından ilgilendiren, tarihi İpek Yolu'nu çok daha ileri seviyeye taşıyan, büyük bir proje hazırlamıştır (Aslan, 2020:113).

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından Eylül 2013'de Kazakistan'da "Tarihi İpek Yolu rotasının yeniden canlandırılması" şeklinde ilk kez duyurulan, hemen akabinde Endonezya ziyaretinde ise benzer ifadeleri deniz yolu rotaları için sarfetmesiyle dünya gündemine giren (Beşer, 2018) BKBY Girişimi, Çin'in büyüyen ekonomik gücünü siyasi güce çevirmeyi hedefleyen çok kapsamlı bir projedir. Bu amaçla Tarihi İpek Yolu ile kara ve demir yollarının inşası üzerinden ticaretin geliştirilmesi; Deniz İpek Yolu ile de yeni deniz güzergahları üzerinden Avrupa'ya ticaretin yapılandırılması amaçlanmıştır. Kara güzergahları altı, deniz güzergahları ise iki farklı rota üzerinden ilerlemektedir (Tokatlı, 2023:286).

Projenin "Bir Kuşak" bölümü, Çin'den Avrupa'ya kara ve demiryolu güzergahları ile enerji nakil hatları ve diğer altyapı projelerinden oluşan ulaştırma ve lojistik ağlarını kapsarken; "Bir Yol" bölümü ise Çin, Güney ve Güneydoğu Asya'dan, Doğu Afrika ve Akdeniz üzerinden Avrupa'ya ulaşan deniz yollarını ve limanları içermektedir (Bocutoğlu, 2017).

Ülkeler arasında ticareti artırmayı ve ekonomik iş birliğini geliştirmeyi hedeflemesiyle dünyanın en büyük projesi olan BKBY projesi, siyasi, sosyal, kültürel ve finansal açıdan da çok önemli bir girişimdir (Özsümer, 2017). Proje ile Çin, Orta Asya, Batı Asya ve Güney Asya'yı Avrupa'ya bağlamaktadır.

BKBY projesi ulaştırma/lojistik temelli olmasına rağmen, ülkeler arasında iş birliği ve ortak yatırımlar ile finansal ilişkilerin artırılması ile kültürel ve sosyal ilişkilerin geliştirilmesini de sağlamaktadır (Şensoy, 2016). Mevcut durumda proje Çin'in sermayesi, üretim gücü ve büyük pazarını, Avrupa'nın teknolojisi ve sermayesi ile Orta Asya'nın enerji imkanlarını birleştirmektedir (Atlı, 2014).

Çin, 65'i doğrudan toplam 154 ülkeyi, 5,1 milyar insanı etkileyen ve 41 trilyon doları bulan GSYİH'ya hükmeden BKBY projesi için, güzergahta bulunan ülkelere, 2013-2023 döneminde 964 milyar dolar yatırım yapmıştır. İlerleyen süreçte yatırım miktarının yaklaşık 8 trilyon dolara ulaşması öngörülmektedir (China Power, 2023; Tiezzi, 2023). Çin'in bu hamlesi hem bölge ülkeleri hem de BKBY dahilindeki az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaç duyduğu ulaştırma, enerji ve diğer altyapı yatırımları için finansal desteği /ekonomik imkanları yaratmaktadır. Ancak bu kapsamdaki ülkelerin Çin'e özellikle finansal bağları artacağı için uzun vadede siyasi sonuçlarının ortaya çıkması da beklenmektedir.

Şekil-5: BKBY Girişimi Güzergahları



Kaynak:Ulaştırma Bakanlığı

BKBY projesinin Çin için hem dış hem de iç politikada, ekonomik ve siyasi hedefleri olduğu görülmektedir. (Tokatlı, 2023:286).

Siyasi olarak, projeye üye olan ülkelerle ekonomik ilişkilerini siyasi zemine taşıma fırsatı vermesiyle dış politika ile alakası görülen BKBY projesi, Çin'e, küresel boyutta yumuşak güç algısını kullanarak, nüfuzunu artırma imkanı sunmaktadır. Böylece Çin, bir yanda Avrupa ülkeleri ile kurduğu ilişkileri, diğer tarafta ise az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ile geliştirdiği ilişkileri ile küresel düzeyde yükselen bir güç halini almıştır (Ergenç, 2015:661). Ayrıca proje ile Çin, güvenlik zafiyeti yaşadığı deniz yollarına alternatif güzergahlar vasıtasıyla ticari faaliyetlerine devam etme imkânı da yakalamış olmaktadır (Choudhury, 2017).

Ekonomik olarak, Çin'in dış ticaretini artırmak ve iç üretimini rahatlıkla tüketmek amacıyla alternatif kara ve deniz ticaret rotaları oluşturarak, çevre ve ilişkili ülkeleri ekonomik olarak Çin'e bağlı kılmaktır. Böylece Çin hem üretim hem sermaye fazlasını yatırımlara dönüştürme fırsatı yakalamaktadır. Bu amaçla Çin'i, Orta Asya ve RF üzerinden Avrupa'ya; Orta Asya üzerinde Ortadoğu ve Avrupa'ya; Güneydoğu Asya, Güney Asya, Güney Çin Denizi ve Hint Okyanusu üzerinden Avrupa'ya bağlamak hedeflenmiştir (Alperen, 2018). Böylece ekonomik güvenliğini sağlayan Çin, küresel ağırlığını artırarak, yeni pazarlara ulaşma imkanına kavuşmuş olmaktadır (Choudhury, 2017).

Diğer taraftan proje Çin'in gelişmişlik farkı yaşayan doğusu ile batısı arasındaki farkı kapatmayı amaçlamasıyla, Çin'in iç ekonomik süreçleriyle ilgisini de gözler önüne sermektedir. Yapısal değişimi/dönüşü devam eden Çin ekonomisinin kapasitesini en verimli biçimde kullanabilmek için dış projelerle iç yapısını desteklediği anlaşılmaktadır. Ayrıca Çin BKBY ile projenin kapsadığı ülkelere götürdüğü sermaye, teknoloji, alt yapı yatırımları ile bir yandan kalkınmasına devam ederken, diğer yandan da irtibatlı ülkelerde kalkınmaya destek sağlamaktadır (Atlı, 2021). Bu yolla Çin, ekonomik pazarlarını ve enerji arz güvenliğini de sağlamış olmaktadır (Choudhury, 2017).

Diğer bir ifadeyle Çin, BKBY projesiyle (Targay, 2017:61) aşağıdakileri hedeflemektedir:

- Projeye dahil olan ülkelerin altyapılarını geliştirerek, küresel ölçekte kara, hava ve deniz yolu ulaşımının entegre edilmesi,
- Ulaşım ağları sayesinde kesintisiz ticaret ile ticareti kolaylaştırıcı imkanlar yaratılması,
- Finansal bağlantılar sayesinde iş birliklerinin derinleştirilmesi,
- Ekonomik ve kültürel birlikteliğin siyasi iş birliklerinin yolunu açması,
- Ticari iş birliğinin siyasi iş birliğini tesis etmesini sağlaması.

BKBY projesi uygulanmasında en önemli güzergahların geçmesi nedeniyle Çin, Orta Asya'ya hassasiyetle yaklaşmaktadır. Esasen Çin ile Avrupa arasındaki ticareti yoğunlukla deniz yoluyla yapılmakla birlikte, OAC ülkeleri ve Türkiye üzerinden geçen orta kuşak güzergahında kara ve demiryollarıyla maliyetin ve ulaşım süresinin düşürülmesine ilave olarak güvenli bir hat sağlanacağından önemli görülmektedir.

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Ekim 2023'de BKBY Girişimini güncelleyerek, yeni eylem planını duyurmuştur. Bu planda (Bloomberght, 2023) aşağıdaki hedefler yer almıştır:

- Çin-Avrupa Demiryolu Ekspresi hattını geliştirme,
- Dijital ekonomi ve sürdürülebilir yeşil kalkınmayı teşvik, serbest ticaret anlaşmaları ve yatırım anlaşmalarını içeren "ipek yolu e-ticaret bölgeleri"ni oluşturma,
- Küresel yapay zeka yönetimi girişimi oluşturma,
- İpek Yolu şehirleri arasında uluslararası turizm ittifakı oluşturulması,
- BKBY sekreteryası kurularak, kurumsallaşmasının sağlanması.

BKBY projesiyle Çin; projeye dahil olan ülkelerin sayısını artırarak, mevcut iş birliklerini sürdürmek, ortaklıkları genişletip derinleştirerek ülkelerin birbirine bağlı kalkınmaları sağlamak ve kendi kalkınmasını sağlarken, küreselleşmeyi sürdürmeyi amaçlamaktadır.

4. BKBY Projesinin Muhtemel Riskleri

Bu denli büyük bir projenin uygulanması sırasında gerek küresel siyasi gerekse ekonomik konjonktürden kaynaklı risklerin yaşanması olası görülmektedir. Sadece ülkeleri değil kıtaları birbirine bağlamayı ve ülkeleri birbirine bağımlı kılmayı hedefleyen proje siyasi, ekonomik ve güvenlik risklerini bünyesinde barındırmaktadır.

Siyasi Risk; projenin kapsadığı ülkelerde ve bölgelerde Çin'in nüfuzunun artmasını tehdit olarak gören ABD, AB, RF gibi başat siyasi ve ekonomik güçlerin, projeyi engelleme veya alternatif güzergahlarla ortaya çıkmaları söz konusu olmaktadır. Bu amaçla ABD tarafından Eylül 2023'de

yapılan G 20 Zirvesinde ortaya atılan ve merkezinde Hindistan ve S.Arabisan'ın yer aldığı IMEC (*India-Middle East-Europe Economic Corridor*) Hindistan- Ortadoğu -Avrupa Ekonomik Koridoru örnek verilebilir. ABD bu projeyi BKBY projesine alternatif olarak sunmuştur (Rizzi, 2024).

Buna ilave olarak, Çin'in yatırım yaptığı ülkelerde varlığını ve nüfuzunu artırması da siyasi istikrarsızlığa zemin oluşturabilmektedir. OAC ülkelerinin BKBY girişimi çerçevesinde Çin ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini artırması RF tarafından rahatsız edici ve Avrasya Ekonomik Birliği'ni tehdit eden bir unsur olarak görüleceği düşünülmektedir (Aydın, 2018:54).

Güvenlik Riskleri; her ne kadar Çin proje sayesinde bölge ülkelerinde ekonomik ve siyasi istikrarın sağlanacağını ileri sürse de, özellikle Çin'in hemen batısında yer alan projenin çıkış ülkeleri olan Orta Asya Türk Devletleri, Afganistan gibi son 40 yılı çatışmasız geçmeyen bir komşu sayesinde, sınır güvenliği, DEAŞ varlığı ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi önemli güvenlik sorunları ile karşı karşıyadırlar. Böylece bölge siyasi istikrarsızlık potansiyeline sahiptir. Üstelik BKBY projesi güzergahlarında, önümüzdeki dönemlerde, mevcut terör örgütlerinin yeni faaliyetleriyle görülmeleri veya yeni terör örgütlerinin ortaya çıkması muhtemel görülmektedir (Aslan, 2020; 131). BKBY projesinin deniz güzergahları da korsan tehlikesi yaşanmakta olup, bu risk lojistiğin sigorta primlerine yansımaktadır.

Çin tarafından projeye yönelik güvenlik riskleri, toprak anlaşmazlıkları, organize suçlar, bilgi güvenliği, korsan grupların faaliyetleri, sosyal ve insani güvenlik şeklinde sıralanmıştır.

Ekonomik Riskler; proje kapsamında büyük yatırımlara giren Çin, yatırımların geri dönmemesi gibi ekonomik risklerle karşı karşıyadır. Zira ulaşım ve enerji yatırımı yapılan çoğu ülke küresel çapta az gelişmiş veya gelişmekte olan ülke statüsündedir. Kaldı ki Covid 19 pandemisi sonrası Çin'de görülen ekonomik yavaşlama veya olası başka pandemi/sorunların, projeye etkisi henüz belirsizliğini korumaktadır. Çin'de ekonomik olarak görülecek yavaşlama proje ortaklarına da sirayet edecektir (Wang, 2016:460).

Jeopolitik Riskler; projeye dahil olan ancak birbiriyle tarihsel, toplumsal, dini/etnik sorunlar yaşayan ülkelerin siyasi ve diplomatik anlamda bir arada tutulması Çin için başka bir zorlu alana işaret etmektedir. Bu kapsamda Orta Asya Türk devletlerinin bağımsızlıklarını kazanmalarından sonra, aralarında yaşanan toprak, su, enerji ve bazı tarihi sorunlar, çıkar çatışmalarına neden olma potansiyeline sahiptir. Öte yandan artan Çin nüfuzu da diğer ülkeler açısından sosyal ve kültürel olarak endişe kaynağı olmaktadır (Aydın, 2018:57).

5. BKBY Projesinin Türk Devletlerine Etkisi

SSCB'nin 1991'de dağılması sonrasında Türk Devletleri için yeni bir dönem başlamıştır. Oluşan siyasi boşluğu doldurmak üzere tüm büyük ve bölgesel güçler harekete geçmiştir. Siyasi ve ekonomik çıkarları olan başta RF, ABD, AB, Türkiye, İran ve Hindistan gibi ülkeler, bölge ülkeleri ile yakından ilgilenerek, ilişkilerini geliştirme gayreti içine girmişlerdir. Bu çabalar Orta Asya'yı önemli bir jeopolitik merkeze dönüştürmüştür (Çelik, 2021:81).

Orta Asya ülkelerinin gerek ana maden kaynakları petrol, doğalgaz, altın, gümüş, uranyum, titanyum ile demir, bakır dahil endüstriyel metaller ve kimyasal maddeler gibi zengin doğal kaynakları, gerekse jeopolitik konumu ve Asya ve Avrupa arasında geçiş sağlaması/ lojistik koridor olması bölgeyi hem bölgesel güçler hem de bölge dışı güçler açısından önemli hale getirmektedir (Çelik, 2021). Bahse konu iki avantaj, ülkeleri büyük güçler tarafından kazanılması gereken ülkeler pozisyonuna sokmaktadır. Bir yanda RF, Orta Asya bölgesini kendi hinterlandı olarak görerek, kültürel, ekonomik ve askeri desteklerle nüfuz arayışını sürdürürken, diğer yanda Çin ekonomik ve siyasi iş birliği teklifleri ile bölgeye girmiştir. Yakınlığı ve zengin doğal kaynakları bölgeyi Çin için son derece cazip hale getirmektedir. Böylece Orta Asya Türk Devletleri Çin için hem enerji güvenliği hem de BKBY girişimi açısından batıdan çıkış noktası olmuştur.

Ancak söz konusu avantajların yanında Orta Asya ülkelerinin kendi aralarında sınır, sınır aşan su kaynakları, altyapı ve bazı güvenlik sorunları gibi dezavantajları vardır (Xin, 2016). Orta Asya ülkelerinin siyasi ve ekonomik geleceğini, küresel ve bölgesel güçlerle ilişkilerinin yönü ve boyutu ile birbirleriyle iş birliği/çatışmalarının boyutu belirleyecektir (Çelik, 2021).

BKBY projesi Orta Asya'ya yönelik fırsatları, faydaları ve risk/tehditleri bünyesinde barındırmaktadır. Orta Asya'nın Çin için siyasi önemi BKBY bağlamında her geçen gün artmaktadır. Orta Asya ülkeleri stratejik bir konumda olsalar da BKBY bu ülkeleri daha önemli bir stratejik bölgeye dönüştürmekte; tersinden BKBY ise Orta Asya ülkelerini dünya ile daha bağlantılı hale getirmektedir.

Aslına bakılırsa, BKBY projesi ile Çin ulaşım ve enerji konusunda altyapı yatırım teklifleriyle, ortaya çıkması, özellikle enerji zengini Orta Asya ülkeleri için iyi bir fırsat sunmuştur (Clarke, 2016: 298).

BKBY projesinin ana güzergahları olan (Targay, 2017:62);

- Çin-Kazakistan-RF, Avrupa güzergahındaki Kuzey Koridoru,
- Çin-Kazakistan-Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye-Avrupa güzergahındaki Orta Koridoru,
- Çin-Kazakistan-Türkmenistan-İran-Türkiye- Avrupa güzergahındaki Güney Koridoru,

Asya-Avrupa ticaret hacminin artmasında hayati önemi haiz olacağı açıktır.

Görüleceği üzere Türk Devletleri BKBY projesi bağlamında hem ilk çıkış noktası olmaları hem de güzergahların yoğunluğu nedeniyle önemli bir pozisyonda bulunmaktadırlar. Ancak ulaşım/lojistik ve enerji alt yapısı açısından, mevcut ticari faaliyetleri kaldırabilecek durumda olmadıklarından, geliştirilmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Bağımsızlıklarını kazandıkları süreçten bu yana ABD ve ABD'den çok ciddi ekonomik destek alamamış, RF'nin ise ekonomik gücünün yeterli olmaması karşısında, Türk Devletleri, alt yapı yatırımları sağlamak için BKBY projeleri çerçevesinde çok ciddi destek alma imkanına kavuşmuşlardır.

Öte yandan BKBY projesi ile Çin'in sunduğu fırsatların cazibesi yanında, ekonomik bağımlılık yaratarak, Çin'in siyasi nüfuzunun artmasına neden olması şeklinde riski de mevcuttur. Bu riske ilave olarak, alt yapı projeleri ve diğer yatırımlar için Çin'in sunduğu finansman imkanları borç tuzağı riskinin doğmasına yol açmaktadır. Bu çerçevede Çin tarafından finanse edilen projeler nedeniyle Türk Devletleri kamuoylarında hissedilen endişe ve tepkiler artmaktadır (Güngör, 2020).

BKBY projesinin gelişmesi, güzergahında bulunan ülkelerin çıkar birlikteliklerine bağlı olup, proje ülkeler arasında ekonomik iş birliğini ve ticareti güçlendirirken, işgücü dolaşımını kolaylaştıracak, yeni istihdam alanları yaratacak, refah artışına neden olacaktır. İlave olarak kültürel bağları güçlendirmesi de beklenmektedir (Tuerdi, 2018:4).

BKBY projesi, mevcut güzergahları nedeniyle, Türkiye ile Türk Devletleri arasında da serbest ticaretin gelişmesine katkı sağlarken, yeni iş birliği alanlarının oluşmasına, sosyal ve kültürel bağların güçlenmesine de değerli katkılar sunması beklenmelidir.

Sonuç

Çin, doğusunda çevrelenmesi akabinde, tarihi İpek Yolu'nu güncelleyip BKBY projesini uygulamaya başlayarak, Asya, Afrika ve Avrupa'yı birbirine bağlamayı hedeflemiştir. Bu yolla Çin, ekonomik gücünü siyasi nüfuz elde etmeye evirerek, küresel güç olma niyetini ortaya koymuştur. Ancak bu noktada Çin'in BKBY'un devamını sağlamak için enerji ve hammadde güvenliğini sağlamak zorunluluğunu görmüştür. Ayrıca bu kadar büyük ve katılımcısı bu kadar fazla olan bir projenin ortak bir yaklaşım ve uyumla idare edilmesi de bir başka soruna işaret etmektedir.

BKBY girişimi ile üye ülkeler arasında mal, bilgi, kültür alışverişi olacağından, ekonomik kalkınmaya katkı sunacağı açık olmakla birlikte, proje kısa vadede Çin'e ekonomik ve siyasi faydalar sağlarken, üye ülkeler de ekonomik yatırımlardan olumlu etkilenecektir. Ancak uzun vadede üye ülkelerin ekonomik avantajları yanında siyasi riskler bağlamında jeopolitik hedefleri doğrultusunda maliyetlerini de dikkate almaları gerekecektir.

Bu çerçevede enerji ve coğrafi açıdan stratejik durumda bulunan Orta Asya Türk Devletleri, Çin açısından hayati öneme haiz bir konuma gelmişlerdir. Ancak projenin Türk Devletleri için siyasi ve ekonomik bağımlılık yaratması ve borç tuzağı oluşturması gibi risklerinin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Alperen, Ü. (2018). Bir Kuşak Bir Yol Girişimi ve Çin'in Orta Asya Politikası. Bilge Strateji, Cilt 10, Sayı 19, Güz 2018, s.17-38.

Aslan, R. (2020). Bir Kuşak Bir Tol Girişimi'nin Dünya Ticareti ve Uluslararası Terörizme Etkisi. (İml, M. Ed.). Yeni Nesil Terörizm. Nobel Yayınevi, 2020.

Atlı, A. (2014). Çin ve Yeni İpek Yolu Projesi. *Analiz*. Yıl. 2014, Sayı 44, Yıl 4, ss74-77.

Aydın, F. (2018). Kuşak ve Yol Projesinin Ekonomi Politikası ve Türkistan. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret ABD. YL Tezi. Ankara 2018.

Beşer, M. E. (2018). *Çin'in Dünya'ya Açılma Girişimi: Kuşak ve Yol*. Boğaziçi Asya Araştırmaları Merkezi Raporu. Ss.1-16

Bloomberght (2023). Kuşak ve Yol Girişimi için 8 maddelik eylem planı. Erişim adresi: <https://www.bloomberght.com/kusak-ve-yol-girisimi-icin-8-maddelik-eylem-planı> 2340366

Bocutoğlu, E. (2017). Çin'in "Bir Kuşak-Bir Yol" Projesinin Ekonomik ve Jeopolitik Sonuçları Üzerine Düşünceler. *International Conferance ON Eurasian Economies*. İstanbul, ss.265-270.

ChinaPower (2023). How Is the Belt and Road Initiative Advancing China's Interests? Erişim adresi: <https://chinapower.csis.org/china-belt-and-road-initiative/>

ChinaPower (2023). Does China Dominate Global Investment? Erişim adresi: <https://chinapower.csis.org/china-foreign-direct-investment/>

Choudhury, M. (2017). *What is One Belt, One Road in China?*. Quora (09 June 2017). Erişim adresi: <https://www.quora.com/What-is-One-Belt-One-Road-in-China>.

Clarke, M. (2016). Beijing's March West: Opportunities and Challenges for China's Eurasian Pivot. *Foreign Policy Research Institute*, 60(2): 296-313.

Clinton, H. (2011). "America's Pacific Century", *Foreign Policy*, 11 October 2011, <http://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>, (Erişim 06.04.2024).

Çelik, Y. (2021). Orta Asya İçin Kuşak ve Yol Projesinin Stratejik Sonuçları. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 5 (1), 79-94.

Dreher, A., Fuchs, A., Parks, B. C., Strange, A. M. and Tierney, M. J. (2016). Apples and Dragon Fruits: The Determinants of Aid and Other Forms of State Financing from China to Africa. *International Studies Quarterly*, 62(1), pp. 182–94, doi:10.1093/isq/sqx052

Ergenç, C. (2015). Uluslararası İlişkilere Giriş. Şaban Kardaş ve Ali Balcı (ed.). *Çin'in Yükselişi*. 4.Basım, İstanbul.

Güngör, G. (2020). Orta Asya Ülkelerinde Yabancı Yatırım ve Çin'in Rolü. *Avrasya İncelemeleri Merkezi*. Erişim adresi: <https://avim.org.tr/tr/Analiz/ORTA-ASYA-ULKELERINDE-YABANCI-YATIRIM-VE-CIN-IN-ROLU>

Jones, L. ve Hameiri, S. (2020). Debunking the Myth of Debt Trap Diplomacy. *Research Paper*, 19 August 2020. Erişim adresi: <https://www.chathamhouse.org/2020/08/debunking-myth-debt-trap-diplomacy/references>

Özsümer, S. *Çin Ekonomisi ve Bir Yol Bir Kuşak Projesi*. İzmir: İzmir Ticaret Odası. Ss.1-11.

Purtaş, F. (2011). Orta Asya ile Güney Asya Arasında Modern İpek Yolu Projesi: Afganistan, Pakistan ve Hindistan'ın Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile İlişkileri. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-kazak Üniversitesi, İnceleme-araştırma Dizisi, Rapor, Eylül 2011.

Rizzi, A. (2024). The Infinite Connection: How To Make The India-Middle East-Europe Economic Corridor Happen. *European Council on Foreign Relations, Policy Brief*. Erişim adresi: <https://ecfr.eu/wp-content/uploads/2024/04/The-infinite-connection-How-to-make-the-India-Middle-East-Europe-economic-corridor-happen.pdf>

Şensoy, S. (2016). Bir Kuşak Bir Yol Çin Türkiye ve Dünya. 28 Ocak 2016. TASAM Analiz. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/25699/bir_kusak_bir_yol_cin_turkiye_ve_dunya (Erişim Tarihi: 06.04.2024).

Targay, K. (2017). 21'nci Yüzyılın En Kapsamlı Altyapı Hamlesi: Modern İpek Yolu Girişimi. Erişim adresi: <https://avim.org.tr/public/images/uploads/files/12-koray%20targay.pdf>

Tiezzi, S. (2023). How China's Belt and Road Took Over the World. Erişim adresi: <https://thediplomat.com/2023/09/how-chinas-belt-and-road-took-over-the-world/>

Tokatlı, S.G. (2023). Çin'in Kuşak ve Yol Girişiminin Uluslararası Ekonomi Politikası. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 41, 283-302.

Tuerdi, R. (2018). Yeni İpek Yolu Projesi ve Türkiye –Çin İşbirliğine Etkileri. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Dış Ticaret Enstitüsü, Working Paper Series, WPS NO/ 137/ 2018-01, 1-15.

UN Trade Development (2024). World Investment Report 2023. Erişim adresi: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>

Wang, Y. (2016). Offensive for Defensive: The Belt and Road Initiative and China's New Grand Strategy. The Pacific Review, 455-463.

Worldbank (2018). Belt and Road Initiative Brief. 29.03.2018. <https://www.worldbank.org/en/topic/regional-integration/brief/belt-and-road-initiative>. (Erişim Tarihi: 02.04.2024).

World Bank (2023). Worldbank Indicator Databank. Erişim adresi: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

Xin, Z., Lifan, L., and Gabuev, A. (2016). Competition or Coordination? The Eurasian Economic Union and China's One Belt, One Road Initiative. Russian Analytical Digest, (183), 1-12.

**RESOLUTION OF THE 12TH INTERNATIONAL ECONOMIC CONGRESS
"ECONOMY AND POLITICS OF THE EURASIAN SPACE:
PRESENT AND FUTURE" May 22 -23, 2024**

The organizers and participants of the International Economic Congress "ECONOMY AND POLITICS OF THE EURASIAN SPACE: PRESENT AND FUTURE" note that the support and development of interstate relations in all spheres of public life, integration processes in the modern Eurasian space is a zone of strategic interests of states and their development institutions.

The formation of the functional foundations of integration processes in the Eurasian space should correspond to the political choice of countries and peoples, determine the multi-vector economic development as a determining tool for the competitiveness of the national socio-economic model in modern conditions.

1. The Congress proceeds from the fact that the global strategic objectives of the development of economic and regional systems of the Eurasian space are based on strengthening the sustainability of the functioning and development of the states of the Eurasian space, inextricably linked with respect for their economic and political interests, elections and vectors of their integration development.

1.1. State and municipal authorities of the countries of the Eurasian space, organizers and participants of the Congress to support the results of this Congress.

1.2. The Congress considers it necessary to develop an organizational, management and business model that determines the main directions, forms and methods of improving the quality and effectiveness of the strategic partnership of socio-economic systems, business education institutions, investment, innovation and economic-integration institutions of the states of the Eurasian space, taking into account the geo-economic and geopolitical scenarios and forecasts of the development of their economic and regional systems for the foreseeable future.

2. The Congress notes that in matters of organizing strategic cooperation and business interaction in the economic, investment, educational and humanitarian spheres, there is a shortage of ideas, modern real projects and programs related to the maximum use of the potential of the states of the Eurasian space.

2.1. The organizers and participants of the Congress jointly develop a roadmap for business interaction between development institutions of the states of the Eurasian space in order to solve the problems of neo-industrial development, form interstate development institutions and business platforms to solve the problems of effective management of the processes of competitiveness of economic models of states.

2.2. Organizers and participants of 12 IECs support the initiative of the mayor of Yesenyurt on the creation and functioning of development institutions of Yesenyurt.

3. The University "SSCM" and the Istanbul Esenyurt University to create the international Eurasian school of management "EurasiaTurk" with the aim of training managers and specialists of state and municipal authorities, business circles, young entrepreneurs within the framework of joint business education programs in the interests of developing the basic sectors of the economy of the states of the Eurasian space.

3.1. To recommend that government authorities and management bodies of the states of the Eurasian space create conditions for the preparation and regulation of the activities of "EurasiaTurk" for licensing and accreditation of undergraduate and graduate programs, business education and MBA programs, research programs, projects and events in order to prepare nationally oriented specialists for basic economic sectors, export of educational programs to the states of the Eurasian space.

3.2. The University "SSCM" and the Istanbul Esenyurt University establish the Eurasian Association of Business Education "Eurasian Meridian" in order to create a single space for business education, education in modern Eurasia.

3.3 Create in the structure of the "Eurasian Meridian" "Center for Eurasian System Studies" in order to form, administer and manage scientific and practical projects of economic and investment interaction between the states of the Eurasian space, including the design and functionalization of development institutions of the system of business interaction, creating conditions for the development of economic, political, cultural, scientific, educational, innovation-technological, investment interaction of the states of the Eurasian space.

3.4. The University "SSCM" and the Istanbul Esenyurt University establish an international scientific and practical journal "Eurasian space: economics, management, development institutions" and form its editorial policy in the states of the Eurasian space.

Invite universities, business schools, faculties of economics and management, consulting companies, industry-specific corporate training centers, development institutions of the states of the Eurasian space to join the Eurasian Meridian Association.

4. The founders and participants of the 12 IECs continue to interact based on scenarios, forecasts, results and proposals made during the Congress.

4.1. The organizers and participants of the 12 IEC invite universities, business schools, management schools, political, business, scientific and analytical circles and the expert community to join the Eurasian Meridian association.

4.2. The organizers and participants of 12 IECs initiate the holding of the 13th International Economic Congress "Eurasia: the space of the future" on current issues, projects and programs for the management and organization of regional economic systems in the Eurasian space.

Organizing Committee

12 IEC "ECONOMY AND POLITICS OF THE EURASIAN SPACE: PRESENT AND FUTURE"

**РЕЗОЛЮЦИЯ 12-ГО МЕЖДУНАРОДНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО
КОНГРЕССА
"ЭКОНОМИКА И ПОЛИТИКА ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА:
НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ " 22-23 мая 2024 г.**

Организаторы и участники Международного экономического конгресса "ЭКОНОМИКА И ПОЛИТИКА ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА: НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ" отмечают, что развитие интеграционных процессов на современном евразийском пространстве является зоной стратегических интересов государств и их институтов развития.

Формирование функциональных основ интеграционных процессов на евразийском пространстве должно соответствовать политическому выбору стран и народов, определять многовекторность экономического развития как определяющий инструмент конкурентоспособности национальной социально-экономической модели в современных условиях.

1. Конгресс исходит из того, что глобальные стратегические цели развития экономических и региональных систем евразийского пространства основаны на укреплении устойчивости функционирования и развития государств евразийского пространства, неразрывно связанных с уважением их экономических и политических интересов, выборов и векторов их развития.

1.1. Государственным и муниципальным органам власти стран евразийского пространства, организаторам и участникам конгресса поддержать результаты данного конгресса.

1.2. Конгресс считает необходимым разработать организационную, управленческую и бизнес-модель, определяющую основные направления, формы и методы повышения качества и эффективности стратегического партнерства социально-экономических систем, институтов бизнес-образования, инвестиционных, инновационных и экономико-интеграционных институтов государств евразийского пространства, принимая во внимание геоэкономические и геополитические сценарии и прогнозы развития их экономических и региональных систем на обозримое будущее.

2. Конгресс отмечает, что в вопросах организации стратегического сотрудничества и делового взаимодействия в экономической, инвестиционной, образовательной и гуманитарной сферах наблюдается дефицит идей, современных реальных проектов и программ, связанных с максимальным использованием потенциала государств евразийского пространства.

2.1. Организаторы и участники конгресса совместно разрабатывают дорожную карту делового взаимодействия институтов развития государств евразийского пространства с целью решения проблем неоиндустриального развития, формирования межгосударственных институтов развития и бизнес-платформ для решения задач эффективного управления процессами конкурентоспособности экономических моделей государств.

2.2. Организаторам и участникам 12 МЭК поддержать инициативу мэра Есеньюрта о создании и функционировании институтов развития Есеньюрта.

3. Университету «СШКУ» и Стамбульскому Университету создать международную евразийскую школу управления "ЕвразияТюрк" с целью подготовки руководителей и специалистов государственных и муниципальных органов власти, деловых кругов, предпринимателей в рамках программ бизнес-образования в интересах развития базовых секторов экономики государств евразийского пространства.

3.1. Рекомендовать органам государственной власти и управления государств Евразийского пространства создать условия для подготовки и регулирования деятельности «ЕвразияТюрк» по лицензированию и аккредитации программ бакалавриата и магистратуры, делового образования и программ MBA, научно-исследовательских программ, проектов и мероприятий с целью подготовки национально ориентированных специалистов для базовых отраслей экономики, экспорта образовательных программ в государства Евразийского пространства.

3.2. Университету «СШКУ» и Стамбульскому Университету учредить Евразийскую Ассоциацию бизнес-образования "Евразийский Меридиан" с целью создания единого пространства бизнес-образования в современной Евразии.

3.3 Создать в структуре "Евразийского Меридиана" "Центр евразийских системных исследований" в целях формирования, администрирования и управления научно-практическими проектами экономического и инвестиционного взаимодействия между государствами евразийского пространства, включая проектирование и функционализацию институтов развития системы делового взаимодействия, создание условия для развития экономического, политического, культурного, научно-образовательного, инновационно-технологического, инвестиционного взаимодействия государств евразийского пространства.

3.4. Университету «СШКУ» и Стамбульскому Университету учредить международный научно-практический журнал "Евразийское пространство: экономика,

менеджмент, институты развития" и сформировать его редакционную политику в государствах евразийского пространства.

Приглашаем университеты, бизнес-школы, факультеты экономики и менеджмента, консалтинговые компании, отраслевые корпоративные учебные центры, институты развития государств Евразийского пространства присоединиться к Ассоциации "Евразийский меридиан".

4. Учредителям и участникам 12 МЭК продолжить взаимодействие на основе сценариев, прогнозов, результатов и предложений, сделанных в ходе работы Конгресса.

4.1. Организаторы и участники 12 МЭК приглашают университеты, бизнес-школы, школы управления, политические, деловые, научно-аналитические круги и экспертное сообщество присоединится к ассоциации «Евразийский меридиан».

4.2. Организаторы и участники 12 МЭК инициируют проведение 13-ого Международного экономического конгресса «Евразия: пространство будущего» по актуальным проблемам, проектам и программам управления и организации региональных экономических систем на евразийском пространстве.

Организационный комитет

12 МЭК "ЭКОНОМИКА И ПОЛИТИКА ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА:
НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ"

MEDIA OUTLET/ CMI/ MEDYA KURULUŞU

XII INTERNATIONAL ECONOMIC CONGRESS “ECONOMY AND POLITICS OF THE EURASIAN SPACE: PRESENT AND FUTURE”

(May 22-23, 2024, Istanbul)

May 22-23, 2024 in Istanbul by the “SSCM University”(Russia) and Istanbul Yesenyurt University (Turkey) with the support of the Governor of Istanbul, the Mayor of Istanbul, the Governor of Yesenyurt, the Mayor of Yesenyurt, the Consulate General of the Russian Federation in Istanbul, the International Eurasian Higher School of Management “EurasiaTurk” the 12th International Economic Congress “ECONOMY AND POLITICS OF THE EURASIAN SPACE: PRESENT AND FUTURE” was held.



The goals of the congress were:

- analysis and forecasting of changes in the global civilizational dynamics of the states of the modern Eurasian space for the foreseeable future;
- consideration of scenarios for sustainable development of the states of the Eurasian space: best practices;
- development, analysis and assessment of the security situation, problems of threshold values of economic security of states of the modern Eurasian space;
- practical development of mechanisms for the formation of development institutions in all spheres of public life of the states of the modern Eurasian space;
- formation of a development strategy for enterprises and organizations. universities and business schools, chambers of commerce and industry, professional associations, state and municipal authorities, expert and think tanks, states of the modern Eurasian space by combining their investment and innovation potential, forming cooperative interaction within the business community.

The 12th International Economic Congress “Economics and Politics of the Eurasian Space: Present and Future” considers it necessary to implement the following tasks:

- development of organizational and management mechanisms and business models for the functioning and development of the economic system of the Eurasian space in modern realities;
- forecasting the development of economic-regional systems of the states of the Eurasian space, taking into account geopolitical and geo-economic scenarios for the foreseeable period;
- modern strategic analysis and forecasting of challenges, risks and threats to the development and security of the states of the Eurasian space, modeling the threshold values of their economic security;

- analysis of contradictions and search for ways of joint growth through the generation of joint projects and programs of states of the modern Eurasian space in the economy, innovation and investment spheres;
- nationally oriented business education as a resource for the development of the economic model of the states of the modern Eurasian space.



More than 180 people took part in the work of the 12 IEC, representing political circles, the business and scientific elite, the expert community of the EU countries, Turkey, Serbia, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Russia, Azerbaijan, Kazakhstan, Uzbekistan, master's students from the member countries of the 12 IEC.

During the work of 12 IECs, the following issues were discussed:

Geopolitical and geo-economic forecasting of scenarios for sustainable development of states in the modern Eurasian space.

Sustainable development of the states of the Eurasian space: best practices. Sustainable development and national security. Analysis and modeling of threshold values for the economic security of states in the modern Eurasian space.

Eurasian dialogue: from the crisis of ideas to real projects and programs of the states of the modern Eurasian space.

Strategies for the development of business education as the most important resource in the economic model of the states of the modern Eurasian space.

Within the framework of the congress, presentations of projects and development programs of the countries of the modern Eurasian space, presentations of the business landscapes of the countries participating in the congress were held.



Particular attention of the organizers and participants was attracted by the basic reports and thematic blocks of 12 IEC:

Vladimir EMMER, Chamber of Commerce and Industry of the Russian Federation Representative in Turkey with a report “Scenarios for the development of states in the modern Eurasian space: geopolitical and geo-economic forecasting”;

Roman VLASOV, rector of “SSCM” - “Geopolitics and geo-economics of the Eurasian space in modern realities: scenarios for the strategic choice of civilizational systems”;

Akhmet OZER, professor, doctor, mayor of Esenyurt - “Development institutions of Esenyurt: problems and prospects”;

Alena POSAZHENNIKOVA, SSCM University - “Development strategies as the most important resource for the economic model of the states of the modern Eurasian space”;

Irina GOLOVINA, Center for Economic and Human Capital Development of the European Union - “Fault lines of civilizations in modern Eurasia: ways to overcome”;

Bobana ANZELKOVIC, International Eurasian Movement (Serbia) - “Eurasian geo-economic space: state, problems, prospects”;

Erhan CANIKOGLU, Istanbul Esenyurt University “Russia’s Energy Strategies in Eurasia: Energy Supply as a Foreign Policy Tool”;

Vladimir LITVINENKO, Atameken (Chamber of Entrepreneurs of Kazakhstan) - “Kazakhstan in the geo-economic space of modern Eurasia.”

Milos SZOLAYA, University of Banja Luka (Bosnia and Herzegovina) - “Eurasian space and rethinking spatial geopolitics”;

Faruk AKTAY, Member of the Competition Commission TUSIAD, Aktay Hukuk Burosu - “Economic prospects for Turkey within Eurasia.”

As part of the work of the 12th IEC, special attention was paid to the mechanisms for the formation of development institutions in all spheres of public life of states of Eurasian orientation, the formation of innovative processes in the Eurasian space, and the commitment to multi-vector economic development as a defining tool of the economic model in modern conditions was emphasized

During the congress, the heads of sections and thematic blocks were heard, the forms and methods of business interaction between the states of the Eurasian space were determined, as well as the place and role of national communities in the development of economic systems in the Eurasian space in modern conditions

As a result of the work, Resolution 12 IEC “ECONOMY AND POLITICS OF THE EURASIAN SPACE: PRESENT AND FUTURE” was adopted, which noted that the Congress proceeds from the fact that at the heart of the global strategic objectives of the economic-regional systems of the Eurasian space is a system for strengthening the sustainability of the functioning of the member states of 12 IEC, inextricably linked with respect for their economic and political interests, the choice of the vector of their development.

As a result of the Congress, cooperation agreements and plans for interaction were signed with the definition of practical mechanisms for their implementation between the Development Institutes of the countries participating in the Congress.

Organizing Committee of the XII INTERNATIONAL ECONOMIC CONGRESS “ECONOMY AND POLITICS OF THE EURASIAN SPACE: PRESENT AND FUTURE”

PHOTOS/FOTOĞRAFLAR/ΦΟΤΟ ΚΟΗΓΡΕΣΣΑ













Zoom meeting interface showing a woman speaking. The background features a logo with the text "БАПУСС" and "Београдски универзитет". The meeting title is "Uluslararası Ekonomi Politikası". The participant list includes Prof.Sait Yılmaz Esenyurt, Роман Власов, Miloš Solaja, Ali Asker, GULRUKH DADAKHO..., and Necati Demircan.

Zoom meeting interface showing a presentation slide titled "1. Ana hatlarıyla Avrasya jeopolitiği". The slide content is as follows:

1. Ana hatlarıyla Avrasya jeopolitiği

- Avrasya terimi, Avrupa ve Asya kotalarını ifade etmekle birlikte, bunların ilk heceleri "avr" ile "Asya" kelimelerinin bir araya getirilmesiyle doğmuştur. Avrasya kavramını literatüre ilk defa kazandıran bilim adamı Alman Alexander Von Humboldt olmuştur.
- Jeopolitik terimi, en genel anlamda bir ülkenin dış politikasını coğrafyasının belirlediğini ileri süren bir yaklaşım olarak ifade edilebilir. Coğrafi bir terim olan Avrasya ile coğrafyanın dış politikadaki rolünü inceleyen jeopolitik kavramlarının birlikte kullanılması ise uluslararası ilişkiler literatüründe oldukça yaygın bir durumdur.
- Avrasya kavramı, süregelen tarih boyunca güç mücadelelerinin görüldüğü ve yaşanan her dönemde de dönemin en güçlü devletleri tarafından ele geçirilmesinin hedeflendiği oldukça geniş bir alandır. Avrasya bölgesi jeopolitik konumu ve coğrafyasını üzerinden bulunduğu zenginliklerden dolayı, yenisidnyanın hem ekonomik hem de siyasi bir çekişme alanıdır.

İngiliz jeopolitikçi Halford Mackinder'in "Koca Halkın Yabancı"na göre, "Heartland Kavramı ve Dünya Gücü" kavramlarına ifade edilmiştir. Önemli bölge söz konusu kavramlara göre, Doğu Avrupa'yı ele geçiren "Kalpgah" a, kalpgahın ele geçilmesi "Dünya Adaletini" belirler. Dünya adaletini hakim olmak; Dünya'yı ele geçirmek demektir.

Mackinder'in yaklaşımlarına bakıldığında, "Koca Halkın Yabancı" kavramı ile Avrasya'nın gücü ve dünya gücü olarak Avrasya merkezli olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Avrasya'nın jeopolitik önemi sahip olan bu coğrafya kavramı, jeopolitik kavramların jeopolitik kavramların jeopolitik önemi alanıdır.

Sovyet Savunma Bakanlığı'nın, Avrasya'yı yeniden gündeme getirmesi ve Avrasya jeopolitiği kavramını öne çıkarması, Avrasya'nın bu dönemde jeopolitik önemini göstermektedir. "Amerikalı Bul" kavramı, Avrasya'nın jeopolitik önemini göstermektedir. Avrasya jeopolitiği kavramı, Avrasya'nın jeopolitik önemini göstermektedir.

Zoom meeting interface showing a participant list with 18 participants: Prof.Sait Yılmaz Esenyurt, SSBF (Ortun Sahibi), GULRUKH DADAKHOV KHA..., Ali Asker, ASM Mahamed Hasan, Ayla Acar, Bengül Başbuğ, Dr.Öğr.Üyesi Kenver Soyat, Erhan Canikoglu, Evren Güler, Hakan Kartar, Necati Demircan, RIZ Artem, Tenochchenko, Güler Aydın Yenal, Tufan Öztürk, and Yagha Kuyuncu.







**MAY 22-23, 2024, ISTANBUL
PRESENT AND FUTURE OF ECONOMY POLITICS IN EURASIA SPACE
PROCEEDINGS BOOK**



**22-23 МАЯ 2024 Г., СТАМБУЛ
ЭКОНОМИКА И ПОЛИТИКА ЕВРАЗИЙСКОГО ПРОСТРАНСТВА:
НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ
СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ КОНГРЕССА**

**22-23 MAYIS 2024, İSTANBUL
AVRASYA'DA EKONOMİ POLİTİĞİN BUGÜNÜ VE GELECEĞİ
BİLDİRİ KİTABI**

ISBN